

VIRTUTI MILITARI 1919-1997

WYBÓR ŹRÓDEŁ

POLITECHNIKA KOSZALIŃSKA

VIRTUTI MILITARI
1919-1997

WYBÓR ŹRÓDEŁ

wybór i opracowanie
Bogusław Polak

KOSZALIN 1999

ISBN 83-87424-87-0

Przewodniczący Uczelnianej Rady Wydawniczej
Szymon Pałkowski

Projekt okładki
Grzegorz Pawlak

WYDAWNICTWO UCZELNIANE POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ
75-620 Koszalin, ul. Raławicka 15-17

Koszalin 1999, wyd. I, ark. wyd. 19,35, format B-5, nakład 500 egz.
Druk: Drukarnia MULTIGRAF, Koszalin

SPIS MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

	Wstęp.....	7
Nr 1	1919 sierpień 1, Warszawa. – Ustawa o restytucji Orderu Wojskowego Virtuti Militari.....	15
Nr 2	1920 styczeń 17, Warszawa. – Wyciąg z Dziennika Rozkazów Wojskowych w sprawie powołania Kapituły Tymczasowej Orderu Wojskowego Virtuti Militari.....	20
Nr 3	1920 styczeń 22, Warszawa. – Protokół z posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari.....	23
Nr 4	1920 styczeń 23, Warszawa. – Protokół z II-go posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari.....	28
Nr 5	1920 luty 11, Warszawa. – Wskazówki Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari dla oddziałów w sprawie przygotowywania wniosków dla odznaczonych.....	31
Nr 6	1920 luty, Warszawa. – Statut Orderu Wojskowego Virtuti Militari (projekt).....	36
Nr 7	1920 marzec, Warszawa. – Szczegółowy ceremoniał przy dekorowaniu Orderem Virtuti Militari (projekt).....	51
Nr 8	1920 kwiecień 7, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie przedkładania wniosków odznaczonych.....	54
Nr 9	1920 maj 12, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie przygotowywania wniosków odznaczonych.....	55
Nr 10	1920 lipiec 6, Warszawa. – Ustawa z dnia 1-go sierpnia 1919 o Orderze Wojskowym Virtuti Militari ze zmianami uchwalonymi przez Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lipca 1920 roku.....	57
Nr 11	1920 lipiec 17, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie zmian w ustawie o Orderze Wojskowym Virtuti Militari.....	62
Nr 12	1920 sierpień 17, Warszawa. – Zalecenie Ministra Spraw Wojskowych w sprawie przyznawania ochotnikom Orderu Virtuti Militari.....	64
Nr 13	1920 wrzesień 18, Warszawa. – Wykaz kawalerów Orderu Virtuti Militari z oddziałów podległych Dowództwu Frontu Północnego.....	64
Nr 14	1920 październik 11, Warszawa. – Przemowa Marszałka Józefa Piłsudskiego z okazji dekorowania oficerów francuskiej Misji Wojskowej Orderem Virtuti Militari.....	66
Nr 15	1921 luty 5, Saint-Cyr (Francja). – Przemówienie Marszałka Józefa Piłsudskiego z okazji dekoracji Marszałka Ferdinanda Focha Orderem Virtuti Militari.....	67
Nr 16	1921 luty 6, Verdun. – Przemówienie Marszałka Józefa Piłsudskiego podczas dekorowania miasta Verdun Orderem Virtuti Militari.....	68
Nr 17	1921 luty 8, Warszawa. – Obwieszczenie Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza w sprawie nadsyłania wykazów oficerów i szeregowych odznaczonych Orderem Virtuti Militari.....	68
Nr 18	1921 marzec 11, Warszawa. – Protokół z V posiedzenia Tymczasowej Kapituły orderu wojskowego Virtuti Militari.....	69
Nr 19	1921 kwiecień 23, Poznań. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego z okazji dekorowania sztandaru 15 Pułku Ułanów Poznańskich Orderem Virtuti Militari.....	72
Nr 20	1921 Warszawa. - Wnioski na odznaczenie Orderem Virtuti Militari za udział w poszczególnych działaniach wojennych.....	74
Nr 21	1921 maj 21, – Skład Komisji dla odznaczenia orderem wojskowym formacji polskich na Wschodzie.....	79
Nr 22	1921 sierpień 1, Warszawa (Belweder). – Protokół posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari.....	80
Nr 23	1921 grudzień 18, Warszawa (Belweder). – Protokół z Posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari.....	85
Nr 24	1922 kwiecień 19, Wilno. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego wygłoszone z okazji dekorowania Orderem Virtuti Militari sztandarów pułków 19 Dywizji Piechoty.....	92
Nr 25	1922 kwiecień 25, Warszawa. – Zalecenie Ministra Spraw Wojskowych w sprawie nieprawnie noszonych Orderów Virtuti Militari.....	95
Nr 26	1922 październik 13 Warszawa. – Wniosek Kapituły Orderu Virtuti Militari na odznaczenie Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, nie przyjęty przez Marszałka.....	96

Nr 27	1922 październik 27, Warszawa. – Protokół nr VII z posiedzenia Tymczasowej Kapituły orderu wojskowego Virtuti Militari odbytego o godzinie 16-tej w Belwederze.....	98
Nr 28	1922 listopad 7, Warszawa (Belweder). – List Marszałka J. Piłsudskiego do Kapituły Orderu Virtuti Militari uzasadniający odmowę przyjęcia Krzyża Wielkiego Orderu Virtuti Militari, jako załącznik do protokołu posiedzenia VIII z 27 października 1922.....	100
Nr 29	1922 listopad 24, Warszawa. – Protokół z IX posiedzenia Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari odbytego o godzinie 16-tej w Belwederze.....	105
Nr 30	1922 listopad 27, Warszawa (Belweder). – Streszczenie przemówienia Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza Marszałka J. Piłsudskiego wygłoszonego w Belwederze do Przedstawicieli Wojskowych obcych Państw, w sprawie rozdziału orderów wojskowych Virtuti Militari na armie sprzymierzone.....	109
Nr 31	1923 styczeń 6, Warszawa. – Uwagi Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie zmian w ustawie z 1 sierpnia 1919 roku.....	111
Nr 32	1923 styczeń 6, Warszawa. – Protokół X z posiedzenia Kapituły Orderu Virtuti Militari w siedzibie Szefa Sztabu Generalnego.....	116
Nr 33	1923 luty 4, Warszawa. – Protokół nr 11 z posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari.....	120
Nr 34	1923 luty 4, Warszawa. – Protokół nr 11 z posiedzenia Kapituły Orderu Virtuti Militari. Zmiany ustawy z 1 VIII 1919 roku.....	132
Nr 35	1923 luty 12, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari V klasy 24 Dywizjom Piechoty.....	139
Nr 36	1923 luty 18, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari V klasy kawalerii.....	140
Nr 37	1923 luty 18, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari oddziałom za czyny przed powstaniem państwa polskiego.....	142
Nr 38	1923 kwiecień 13, Warszawa. – Uchwała Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie nadania Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu Krzyża Wielkiego Orderu Wojskowego Virtuti Militari..	143
Nr 39	1923 kwiecień 13, Warszawa. – Projekt Ustawy, uchwalonej przez Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari na posiedzeniu 13 kwietnia 1923 roku.....	145
Nr 40	1923 kwiecień, Warszawa. – Projekt Statutu Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	151
Nr 41	1923 maj 4, Warszawa. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego podczas dekoracji Marszałka Ferdinanda Focha Krzyżem Wielkim Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	160
Nr 42	1923 grudzień 18, Warszawa. – Referat w sprawie odznaczeń klasy II Orderu „V.M.” opracowany przez b. Naczelnego Wodza marszałka J. Piłsudskiego dla Kapituły Orderu na skutek jej uchwały z dnia 6 XI 1923.....	161
Nr 43	1924 styczeń, Warszawa. – Zarządzenie M S Wojsk. w sprawie pensji orderowej dla Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	170
Nr 44	1924 czerwiec 5, Warszawa. – Zasady nadania Orderu Wojennego Virtuti Militari IV klasy....	171
Nr 45	1924 grudzień 13, Warszawa. – Protokół nr 17 z posiedzenia Kapituły orderu wojennego „Virtuti Militari” odbytego w lokalu Biura Kapituły – Plac Saski nr 7.....	177
Nr 46	1925 lipiec 2, Warszawa. – Projekt ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari przedłożony Marszałkowi Sejmu RP przez gen. Władysława Sikorskiego Ministra Spraw Wojskowych.....	187
Nr 47	1930 Warszawa. – Projekt rozporządzenia Prezydenta RP o Orderze Wojennym Virtuti Militari.....	194
Nr 48	1930 listopad 8, Warszawa. – Wyjaśnienie Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych w sprawie noszenia odznak Virtuti Militari 11 listopada.....	200
Nr 49	1930, Warszawa. – Projekt zmian w Ustawie o Orderze Wojennym Virtuti Militari opracowany przez Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	201
Nr 50	1933 marzec 25, Warszawa. – Ustawa o Orderze Wojennym Virtuti Militari.....	208
Nr 51	1933 maj-czerwiec, Warszawa. – Korespondencja Ministerstwa Opieki Społecznej i Ministerstwa Spraw Wojskowych z Kapitułą Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawach socjalnych Kawalerów Orderu.....	214
Nr 52	1934 czerwiec 28, Warszawa. – Pismo Szefa Departamentu Sprawiedliwości MSWojsk. Do Szefa Biura Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie wykonania ustawy z 25 marca 1933.....	216
Nr 53	1934 wrzesień 21, Warszawa. – Rozporządzenie ministrów w sprawie wykonania ustawy z 25 marca 1933 r. o Orderze Wojennym Virtuti Militari.....	217
Nr 54	1939 sierpień 2, Warszawa. – Pismo płk. dypl. Bronisława Rakowskiego do Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego m.in. w sprawie potrzeby nowelizacji ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari.....	221

Nr 55	1940 styczeń 9, Targoviste. – Pismo kpt. Franciszka Sakowskiego do płk. dypl. Adama Koca w sprawie akt Kapituły Orderu Virtuti Militari przywiezionych przez kpt. Sakowskiego do Francji.....	227
Nr 56	1943 październik 15, Londyn. – Rozkaz Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego o powołaniu Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	229
Nr 57	1943 październik 23, Londyn. – Referat Naczelnego Wodza generała broni Kazimierza Sosnkowskiego dotyczący nadań Orderu Virtuti Militari.....	231
Nr 58	1944 kwiecień 12, Londyn - Ogólne wytyczne Naczelnego Wodza przy przedstawianiu do odznaczenia Orderem Virtuti Militari.....	239
Nr 59	1944 czerwiec 22, Londyn. – Wniosek o odznaczenie gen. dyw. Władysława Andersa Krzyżem Kawalerskim (klasy III) Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	241
Nr 60	1944 lipiec 3, Londyn. – Nadania lotnikom przez Naczelnego Wodza gen. Kazimierza Sosnkowskiego Orderów Virtuti Militari.....	246
Nr 61	1944 lipiec 6, Londyn. – Nadania lotnikom przez Naczelnego Wodza Orderów Virtuti Militari.....	250
Nr 62	1944 lipiec 10, Londyn. – Uchwała Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie projektów nowych odznaczeń wojennych.....	251
Nr 63	1944 lipiec 30, Bernardino. – Nadanie generałowi dywizji Władysławowi Andersowi Krzyża Kawalerskiego Orderu Virtuti Militari.....	254
Nr 64	1944 sierpień 8, Ancona. – Przemówienie Gen. Władysława Andersa z okazji dekoracji Krzyżem Virtuti Militari żołnierzy 2 Korpusu za czyny bojowe w walce o Anconę.....	255
Nr 65	1944 sierpień 18, Londyn. – Nadanie lotnikom przez Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego Orderów Virtuti Militari.....	258
Nr 66	1944 sierpień 25, Londyn. – Rozkaz Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w sprawie nadań Orderów Virtuti Militari V klasy dla oficerów i żołnierzy 1 Dywizji Pancerniej.....	261
Nr 67	1944 październik 31, Edynburg. – Pismo Kanclerza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari generała broni Lucjana Żeligowskiego do Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza. 264	264
Nr 68	1944 listopad 2, Londyn. – Notatka z rozmowy przedstawicieli Kapituły Orderu Virtuti Militari z Prezydentem RP.....	266
Nr 69	1944 grudzień 20, Edynburg. – Protokół nr 15 z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari odbytego dnia 18, 19 i 20 grudnia 1944 r. w Edynburgu, 13 Glencairn Crescent.....	269
Nr 70	1944 grudzień 28, Predapio (Włochy). – Przemówienie d-cy 2 Korpusu Polskiego gen. dyw. W. Andersa w czasie dekorowania gen. dyw. Marka W. Clarka i gen. bryg. Alfreda M. Gruenthera Orderem Virtuti Militari.....	298
Nr 71	1944 grudzień 30. Lublin. – Dekret tzw. Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o orderach, odznaczeniach oraz medalach.....	300
Nr 72	1945 marzec 22, m.p. – Informacja prasowa o wręczeniu przez p.o. Naczelnego Wodza gen. broni Władysława Andersa Orderów Virtuti Militari żołnierzom 2 Korpusu.....	303
Nr 73	1945 czerwiec 11, Londyn. – Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 czerwca 1945 r. o zmianie ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari.....	305
Nr 74	1945 czerwiec 11, Londyn. – Ustawa z dnia 25 marca 1933 roku o orderze wojennym Virtuti Militari ze zmianą wprowadzoną Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej.....	308
Nr 75	1945 czerwiec 19-20, Londyn. – Wniosek i uzasadnienie na Krzyż Komandorski Orderu Virtuti Militari dla gen. dyw. Władysława Andersa.....	315
Nr 76	1945 koniec listopada, Londyn. – List otwarty kpt. Franciszka Sakowskiego Sekretarza Kapituły Orderu Virtuti Militari do gen. Gustawa Paszkiewicza w sprawie artykułu dotyczącego pozbawienia generała członkostwa Kapituły.....	321
Nr 77	1947 kwiecień 30, Londyn. – Pismo Kanclerza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari gen. dyw. Władysława Andersa do byłych dowódców Wielkich Jednostek w sprawie odznaczania sztandarów.....	324
Nr 78	1947 czerwiec 5, Londyn. – Protokół z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	326
Nr 79	1947 lipiec, Londyn. – Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari (1920 - 1947) - opracowanie Biura Kapituły.....	337
Nr 80	1947 grudzień 17, Londyn. – Załącznik do protokołu nr 29 z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari ze sprawozdaniem Referatu odznaczeń.....	343
Nr 81	1948 sierpień 16, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej.....	348

Nr 82	1948 sierpień 17, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej.....	354
Nr 83	1948 sierpień 19, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej.....	361
Nr 84	1948 sierpień 21, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej.....	370
Nr 85	1948 wrzesień 1, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza o nadaniu orderów Virtuti Militari strzelcom konnym z 2 psk.....	381
Nr 86	1959 kwiecień 13, Londyn. – Obwieszczenie Ministra Obrony Narodowej płk. dypl. Antoniego Bolesława Brochwicz Lewińskiego w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari z 25 III 1933 roku z późniejszymi zmianami.....	382
Nr 87	1964 marzec 9, Londyn. – Dekret prezydenta RP Augusta Zaleskiego o zatwierdzeniu Statutu Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.....	389
Nr 88	1966 listopad 12, Londyn. – Sprawozdanie z dekoracji Orderem Virtuti Militari trzydziestu sześciu oddziałów Wojska Polskiego.....	393
Nr 89	1966 listopad 26, Londyn. – Protest Rady RP w sprawie odznaczenia przez gen. broni Władysława Andersa Sztandarów WP Orderu Virtuti Militari.....	400
Nr 90	1966 grudzień 5, Londyn. – Instrukcja Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie dyplomów nadania orderu i sztandarów odznaczonych Virtuti Militari.....	403
Nr 91	1970 marzec 23, Londyn. – Dekret w sprawie powołania prezydenckiej Kapituły Orderu Virtuti Militari.....	405
Nr 92	1970 maj 23, Londyn. – Skład Kapituły Virtuti Militari powołanej przez Radę Trzech.....	406
Nr 93	1974 marzec 19, Londyn. – Obwieszczenie władz wojskowych i Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie ostatecznego wstrzymania nadania odznaczeń.....	408
Nr 94	1974 marzec 21, Londyn. – Zestawienie nadań Orderów Virtuti Militari dokonanych w latach 1957 - 1972 przez Prezydenta RP Augusta Zaleskiego.....	410
Nr 95	1980 wrzesień 26, Londyn. – Lista stu dziewięciu odznaczeń Virtuti Militari potwierdzona przez Komisję weryfikacyjną Armii Krajowej.....	417
Nr 96	1980 październik 6, Londyn. – Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zatwierdzeniu odznaczeń Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari żołnierzy Armii Krajowej.....	424
Nr 97	1981 czerwiec 29, Londyn. – Notatka z rozmowy Szefa Biura Kapituły Virtuti Militari gen. Antoniego Grudzińskiego z Prezydentem RP Edwardem Raczyńskim.....	425
Nr 98	1991 maj 10, Londyn. – List Kanclerza Kapituły Orderu Virtuti Militari gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do Wiceministra Obrony Narodowej do Spraw Wychowawczych Bronisława Komorowskiego.....	430
Nr 99	1991 październik 1, Londyn. – Komunikat nr 2 Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari na Obczyźnie w sprawie odtworzenia Kapituły Orderu, noweli do Statutu Orderu i innych spraw.....	432
Nr 100	1991 październik 22, Warszawa. – Protokół przyjęcia dokumentacji Komisji Weryfikacyjnej Armii Krajowej przesłanej przez Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie..	437
Nr 101	1992 luty 26, Warszawa. – Protokół przyjęcia materiałów Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari przez Departament Kadr Ministerstwa Obrony Narodowej.....	439
Nr 102	1992 czerwiec 12, Londyn. – List Kanclerza Kapituły Virtuti Militari gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do Prezydenta RP Lecha Wałęsy.....	442
Nr 103	1992 czerwiec 12, Londyn. – List gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do P.O. Ministra Obrony Narodowej Janusza Onyszkiewicza.....	443
Nr 104	1992 grudzień, Londyn. – Komunikat nr 4 Zgromadzenia Kawalerów Virtuti Militari na Obczyźnie.....	445
Nr 105	1993 grudzień, Londyn. – Komunikat nr 6 Zgromadzenia Kawalerów Virtuti Militari na Obczyźnie.....	451
Nr 106	1995 grudzień 12, Warszawa. – Oświadczenie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari....	453

Wstęp

Ustanowiony przez Króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Order Krzyża Wojskowego *Virtuti Militari*, zatwierdzony został 23 IX 1793 r. przez sejm grodzieński. Po latach niewoli, wkrótce po odzyskaniu niepodległości, pierwszym ustanowionym odznaczeniem był Order Wojskowy *Virtuti Militari*. Stało się to na mocy decyzji Sejmu Ustawodawczego z 1 VIII 1919 r., a 1 I 1920 r. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski powołał Kapitułę Tymczasową Orderu *Virtuti Militari*.¹

Wnioski na odznaczenie tym orderem przygotowywały Komisje. Jednolite kryteria Kapituła przyjęła w grudniu 1921 r. Przyjęto, że trzy orderu przypadać będą na 1000 osób na jeden miesiąc służby frontowej.

Starą Kapitułę, z Marszałkiem Polski J. Piłsudskim jako Wielkim Mistrzem, powołano w listopadzie 1922 r. Kapituła dokonała szeregu zmian w ustawie o Orderze z 11 VIII 1919 r. Wprowadzono też nową nazwę odznaczenia: Order Wojenny *Virtuti Militari*.²

Mimo sporów i konfliktów w Kapitułe, 6 V 1925 r. Rada Ministrów powzięła uchwałę o przesłaniu projektu ustawy o Orderze do marszałka sejmu Macieja Rataja, z prośbą o przedłożenie go parlamentowi. Uczyniono to dopiero 2 VII tegoż roku, ale w przedstawionej wersji projekt nie doczekał się zatwierdzenia przez sejm.³ W 1930 r. przygotowano nowy projekt ustawy orderowej. Dalsze przeróbki i poprawki dokonała nie Kapituła, ale Ministerstwo Spraw Wojskowych. Przygotowaniem ustawy zajmował się Wydział Ustawodawczy Departamentu Sprawiedliwości. W działalności Biura Kapituły zaszły zresztą duże zmiany, gdyż 1 VII 1932 r. minister spraw wojskowych J. Piłsudski przedstawił projekt ustawy sejmowi. Po naniesieniu drobnych poprawek 21 III 1933 r. ustawa została uchwalona, a cztery dni później podpisana przez prezydenta Ignacego Mościckiego.⁴

Nowa ustawa precyzowała zasady przyznawania poszczególnych klas orderu, zobowiązywała państwo do zapewnienia pracy kawalerom orderu, przyznawała dożywotnią pensję, zniżkę kolejową, opiekę zdrowotną itp.

---

¹ Zob. dok. nr 1.

² Krzysztof Filipow: *Order Virtuti Militari 1792-1945*, Warszawa 1990, s. 82 i nast.

³ Tamże, s. 95.

⁴ Tamże, s. 96-97. Zob. dok. nr 1.

Do końca 1923 r. Kapituła nadała 8342 krzyże V klasy. Odznaczenia nadawano także cudzoziemcom, sztandarom, chorągwiom, miastom i Grobom Nieznanego Żołnierza. Przyznano też wyższe klasy orderu: 6 Krzyży Wielkich, 19 Krzyży Komandorskich, 14 Krzyży Kawalerskich i 63 Krzyże Złote.⁵ Łącznie nadano 8389 orderów wszystkich klas. Poza Józefem Piłsudskim, który posiadał I, II i V klasę orderu, potrójnie orderem III, IV i V klasy odznaczeni zostali: gen. Stefan Dąb-Biernacki, gen. Gustaw Paszkiewicz i mjr Zygmunt Piasecki. Podwójne odznaczenia były znacznie liczniejsze. Po agresji niemiecko-radzieckiej na Polskę we wrześniu 1939 r. wznowiono nadawanie Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. Dekorowano żołnierzy bezpośrednio na polu walki, najwięcej orderów nadał gen. dyw. Juliusz Rómmel.⁶

Pierwsza oficjalna dekoracja w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie wiązała się z czynem kpt. mar. Jana Grudzińskiego, dowódcy ORP „Orzeł”, który przerwał blokadę niemiecką i dotarł do Wielkiej Brytanii. Pośmiertnie odznaczony został kmdr ppor. Mamert Stankiewicz, dowódca s/s „Piłsudski”, następnie kpt. mar. Bogusław Krawczyk, por. pil. Rajmund Kolpas (pośmiertnie) i pchor. Julian Kowalski (pośmiertnie). Nadano też ordery za kampanię norweską, francuską, obronę Tobruku, za pracę bojową lotnictwa i marynarki wojennej.⁷ Ordery te nadał Naczelny Wódz, gen. broni Władysław Sikorski.

15 X 1943 r. Naczelny Wódz, gen. broni Kazimierz Sosnkowski powołał nową Kapitułę, mianując gen. broni Lucjana Żeligowskiego Kanclerzem Kapituły. Pierwsze posiedzenie odbyło się 23 X 1943 r. Do tej pory Naczelny Wódz nadał 12 krzyży IV klasy i 1075 krzyży V klasy. Na posiedzeniach, obok spraw związanych z nadaniami, dyskutowano o projekcie Statutu, który składał się z trzech części: procedury postępowania przy nadawaniu orderu, samej Kapituły i sądu honorowego Kapituły.

⁵ Tamże, s. 106-123.

⁶ O kontrowersjach związanych z tymi nadaniami zob. B Polak (opr.): *Materiały Kapituły Virtuti Militari* w Londynie, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari 1972-1945*, t. III, cz. 1, Koszalin 1997, s. 137-149.

⁷ Zob. Zbigniew B a c h u r z e w s k i: *Virtuti Militari w Piłskich Siłach Zbrojnych*, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari 1972-1945*, t. IV, cz. 1 Koszalin 1995, s. 11-21.

W czerwcu 1944 r. w pracy Kapituły pojawiały się kontrowersje związane z atakami gen. G. Paszkiewicza na gen. dyw. Władysława Andersa, dowódcę II Korpusu.⁸ Był to pierwszy poważny rozdzwitek wśród członków Kapituły.

Na tle nadania gen. Tadeuszowi Bór-Komorowskiemu Orderu II klasy, rezygnację złożył gen. Żeligowski. 19 I 1945 r. prezydent Władysław Raczkiewicz powołał gen. Paszkiewicza na p.o. Kanclerza Kapituły. Odwołanie Paszkiewicza przez nowo mianowanego p.o. Naczelnego Wodza, gen. W. Andersa doprowadziło do wstrzymania tej decyzji przez prezydenta Raczkiewicza. Ostanie wojenne posiedzenie Kapituły odbyło się 4 i 5 V 1945 r.⁹

Wkrótce gen. Paszkiewicz wypowiedział posłuszeństwo legalnym władzom RP i wyjechał do Polski, oddając się do dyspozycji władz komunistycznych.¹⁰

Prezydent Raczkiewicz 8 XI 1946 r. mianował gen. W. Andersa Naczelnym Wodzem i Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych, a 30 XII tegoż roku powołał go na Kanclerza Kapituły Orderu Virtuti Militari. Nowy skład Kapituły zatwierdzony został 28 II 1947 r., a pierwsze posiedzenie odbyło się w Londynie 16 IV 1947 r.¹¹ M.in. powołano specjalną komisję pod przewodnictwem gen. dyw. Tadeusza Piskora w sprawie odznaczania za kampanię wrześniową.¹²

Ostatnie posiedzenie Kapituły powołane przez gen. Sosnkowskiego i odnowionej przez gen. Andersa odbyło się 17 XII 1947 r., choć przejawy jej

⁸ Andrzej Suchcitz: *Ordery Virtuti Militari gen. Władysława Andersa za drugą wojnę światową*, „Rocznik Koszaliński” nr 26, Koszalin 1996, s. 81-84; tegoż: *Zarys prac Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari 1943-1990*, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari 1914-1990*, Koszalin 1997, s. i nast.

⁹ A. Suchcitz: *Zarys prac...*, s. 23.

¹⁰ Na ten temat Zob. B. Pola k: *Dowódcy Wojska Wielkopolskiego 1919*, Koszalin 1989, s. 73-74; A. Suchcitz: *Bohater i konformista. Słów kilka o gen. Gustawie Paszkiewiczu*, „Mars”, t. III, Warszawa - Londyn 1995, s. 155-159, G. Paszkiewicz: *Dlaczego kandyduję z listy nr 3*, Warszawa 1947; B. Pola k: *Jeszcze o gen. Gustawie Paszkiewiczu*, „Mars”, t. 5, Warszawa-Londyn 1997, s. 161-171.

¹¹ A. Suchcitz: *Zarys prac...*, s. 48.

¹² Zob. Wnioski odpowiadające warunkom odznaczenia Orderem Wojennym Virtuti Militari za umiejętne i skuteczne dowodzenie - referuje gen. dyw. Tadeusz Bór-Komorowski, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, t. III, cz.1, Koszalin 1997, s. 125-136. warunki te rozpatrywano zatem przed powstaniem Komisji, gdyż na posiedzeniu tym uczestniczył gen. dyw. Tadeusz Kutrzeba, który zmarł 8 I 1947 r.

działalności udokumentowane są do lata 1948 r.¹³ Decydowały tutaj wydarzenia polityczne, problemy organizowania wychodźstwa, rozgrywki polityczne rozpoczęte sprawą objęcia prezydentury przez Augusta Zalewskiego. Do ostatecznego rozłamu politycznego doszło w 1954 r., gdy prezydent Zalewski zerwał Akt Zjednoczenia, a Tymczasowa Rada Jedności Narodowej powołała zastępczą reprezentacją państwa w postaci Rady Trzech, która później miała powołać zastępczy rząd w formie Egzekutywy Zjednoczenia Narodowego.¹⁴ Dwutorowość w strukturach państwowych na uchodźstwie utrzymało się aż do 1972 r., kiedy to doprowadzono do ponownego zjednoczenia emigracji.

W 1957 r., w „Dzienniku Personalnym” Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych ogłoszono cztery nadania VM za drugą wojnę światową. Był to precedens, który otworzył drogę do rozpatrzenia wniosków nie załatwionych, odrzuconych i nowych wniosków o nadanie VM. Te i kolejne nadania nie wywołały reakcji gen. Andersa, formalnie nadal Kanclerza Kapituły VM.

Sytuacja zmieniła się, gdy w 1958 r. w Warszawie ukazały się pamiątki gen. J. Rómmla, zawierające w aneksach setki nadań VM za kampanię wrześniową. Generał powoływał się na nie istniejący rozkaz Naczelnego Wodza Marszałka E. Rydza-Śmigłego, jakoby przekazujący mu uprawnienia.¹⁵ Do tych nadań należało się ustosunkować. Także w 1958 r. Prezydent Zaleski nadał Order II klasy gen. Mieczysławowi Karaszewicz-Tokarzewskiemu i Krzyż Złoty płk. dypl. Antoniemu Lewińskiemu. Gen. Anders w 1959 r. reaktywował działalność Kapituły, choć faktu tego nie uznał tzw. Zamek skupiony wokół Prezydenta Zaleskiego. Zaleski powołał własny skład Kapituły. Jeszcze w 1959 r. ogłoszono zmianę ustawy z 25 III 1933 r., na podstawie której Prezydent RP mógł nadać klasę IV i V na wniosek Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. W skład Kapituły wprowadzono Kawalerów IV klasy, jak też można było powoływać Kawalerów V klasy w przypadku braku kandydatów z wyższych klas. Prezydent upoważnił Ministra Obrony Narodowej do ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z 25 III 1933 r. ze zmianami wprowadzonymi dekretemi prezydenta z 1945 r. i 1959 r. Zmiany te nie były przypadkowe, gdyż zdecydowana większość kawalerów VM wyższych klas stanęła po stronie

¹³ A. Suchcitz: *Zarys prac...*, s. 55-56.

¹⁴ Kierownictwo obozu niepodległościowego na obczyźnie 1945-1990. Pod red. Aleksandra Szkuty, Warszawa 1996, s. 38 i nast.

A. Suchcitz: *Zarys prac...*, s. 35.

¹⁵ J. Rómmeł: *Za honor i ojczyznę*, Warszawa 1958; W. Póboż-Malinowski: *Generał Rómmeł gardzi prawdą historyczną*, „Tydzień Polski”, 11 VII 1959 r.

Zjednoczenia Narodowego. Od stycznia 1960 r. do 1972 r. Kapituła „Zamkowa” odbyła około dwudziestu pięciu zebrań.¹⁶

Kapituła też wyraźnie ożywiła się po nadaniu przez Kapitułę Rady Trzech odznaczeniami sztandarów jednostek WP.¹⁷ W 1970 r. Prezydent Zaleski nadał 51 krzyży za kampanię wrześniową i uzupełnił tę listę w 1971 r., m.in. nadając VM V klasy 49 obrońcom Poczty Gdańskiej. Łącznie, w latach 1957 do 1972 r. Prezydent Zaleski nadał 149 Orderów VM, w tym trzy II klasy, dwa III klasy i piętnaście IV klasy.¹⁸

Kapituła VM Rady Trzech zebrała się po raz pierwszy 13 V 1959 r. Zaproszono wszystkich członków z 1948 r. Po śmierci gen. Andersa 1970 r. powołano nową Kapitułę w tym samym składzie, z gen. Stanisławem Maczkiem jako Kanclerzem.¹⁹

W 1965 r. gen. Anders polecił płk. dypl. Antoniemu Grudzińskiemu opracowanie podstawowych wytycznych dla odznaczenia oddziałów za wojnę 1939-1945 oraz wskazówek dla dowódców, jak przygotować wnioski na odznaczenia. Łącznie przedstawiono 52 wnioski o odznaczenia. Ogółem odznaczono 54 oddziały.²⁰

Weryfikacji nadań gen. Rómmla (1073) Kapituła dokonała w latach 1966-1967. W grupie orderów IV klasy (82) Kapituła w Londynie w latach 1947-1948 nadał 20 orderów wymienionym na liście Rómmla, 12 orderów Naczelny Wódz nadał w 1964 r., siedem odznaczeń NW odrzucił, a z pozostałych 43 Komisja Historyczna Sztabu Głównego zakwalifikowała 12 do zatwierdzenia.²¹

Trudności nastęrczała też weryfikacja odznaczeń dla Armii Krajowej. Przyznane kontyngenty zostały przekroczone przez dowódcę AK, a wykazy odznaczonych nie przekazano do Londynu. Ogółem przyznano 579 VM (numery 12570-13149), ale sprawa odznaczeń dla AK nadal pozostała otwarta. Sprawę załatwiono ostatecznie po ośmiu latach.²²

Innym problemem były dysproporcje nadań w 2 Korpusie i w Dywizji Pancerniej. Stało się to powodem wymiany listów między gen. Grudzińskim,

¹⁶ Szczegółowo na ten temat: A. S u c h c i t z: *Zarys Prac...*, s. 58-78.

¹⁷ Zob. dok. nr 88-89.

¹⁸ A. S u c h c i t z: *Zarys Prac...*, s. 61.

¹⁹ Tamże, s. 63 i nast.

²⁰ Por. dok. nr 88.

²¹ A. S u c h c i t z: *Zarys Prac...*, s. 72-73.

²² Tamże, s. 73-74.

szefem Biura Kapituły i byłym zastępcą dowódcy 10 Brygady Kawalerii Pancernej w 1 Dywizji Pancernej a gen. S. Maczkiem, zastępcą Kanclerza Kapituły i byłym dowódcą 1 Dywizji Pancernej.²³

Ogółem Kapituła Rady Trzech nadał 71 orderów V klasy: 54 oddziały i 17 żołnierzy AK.

Po śmierci Prezydenta A. Zaleskiego (17 IV 1972 r.) wokół jego następcy Prezydenta Stanisława Ostrowskiego udało się skupić oba ośrodki polityczne.

Przeprowadzono weryfikację odznaczeń nadanych po 1954 r. Skreślono 22 nazwiska, a wszystkie inne nadania obu Kapituł zostały zatwierdzone i wysłane do Księgi Ewidencyjnej Kawalerów VM prowadzonej przez Kapitułę. 19 III 1974 r. zakończono akcję nadawania orderów. Kapituła Orderu VM zakończyła swe prace.²⁴

Faktycznie 1 VIII 1975 r. Order VM nadano czterem oddziałom AK. 13 XI 1976 r. Prezydent S. Ostrowski orderem VM udekorował pomnik ku czci pomordowanych oficerów polskich w Katyniu, Starobielsku i Ostaszkowie odsłonięty we wrześniu tegoż roku na cmentarzu Gunnersbury.²⁵ Nadano też ordery V klasy załozce bombowca Dywizjonu 300. Wreszcie 6 X 1980 r. Prezydent E. Raczyński wydał zarządzenie o zatwierdzeniu odznaczeń V klasy VM 109 żołnierzy AK, a miesiąc później – dodatkowo 19 nadań.

Nie był to koniec sprawy, gdyż przeciągała się jeszcze sprawa przydziału numerów krzyży.²⁶

Podczas prezydentury Kazimierza Sabatta (1986-1989), dokonano pośmiertnego nadania orderu IV klasy mjr. Jana Piwnika (ps. Ponury). Prezydent wydał też zarządzenie potwierdzające nadanie VM V klasy ppor. Jerzemu Wośowi i to na podstawie wpisu do legitymacji oficerskiej.²⁷

Prezydent RP Ryszard Kaczorowski już na początku swego urzędowania, na wniosek gen. S. Maczka i gen. Klemensa Rudnickiego nadał VM V klasy mjr. dypl. Kamilowi Czarneckiemu i rtm. Jerzemu Bolkowskiemu.²⁸

Po śmierci gen. A. Grudzińskiego, część jego obowiązków przejął Szef Biura Ministerstwa Spraw Wojskowych mjr. dypl. Władysław Łapiński.

²³ Tamże, s. 74-77, (z cytowanymi listami).

²⁴ Zob. dok. nr 93.

²⁵ A. S u c h c i t z: *Zarys Prac...*, s. 79 i nast.

²⁶ Tamże, s. 84. Zob. dok. nr 93-94.

²⁷ Tamże, s. 84-85.

²⁸ Tamże, s. 85.

W Biurze zdecydowano ostatecznie opracować pełny spis Kawalerów *Virtuti Militari* za drugą wojnę światową. Spis taki opracowany został przez mjr. Łapińskiego przy pomocy sekretarki Biura Lucyny Głowackiej. Zaprzepaszczono okazję do opracowania wiarygodnego spisu, gdyż włączono do niego nadania skreślone i nadania Prezydenta A. Zaleskiego.²⁹

W 1988 r. w Londynie powstało Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. Podstawą prawną była ustawa z 1933 r. i Statut Kapituły z 1964 r. Zarządzeniem Prezydenta Kaczorowskiego z 4 XII 1989 r. powołana została Komisja z ppłk. Tadeuszem Białostockim jako przewodniczącym, której zadaniem było uporządkowanie sprawy ewidencji krzyży VM, ich numeracji. Spis ten wydano w formie jednego zarządzenia prezydenta. Spis zawierał numery krzyży od 13866 do 14420. W spisie nie podano dat nadań, powtórzono nazwiska znanych żołnierzy, którzy otrzymali ordery VM V klasy jeszcze za wojnę 1918-1920 (gen. M. Bołtuć, gen. K. Zamorski, płk K. Plisowski). Zamiast uporządkować sprawę, zdaniem A. Suchcitz z Instytutu Polskiego i Muzeum Generała Sikorskiego, jeszcze bardziej je zagmatwano.³⁰

W sierpniu 1990 r. wyszedł nowy dekret Prezydenta RP o kolejnej zmianie ustawy z dnia 25 marca 1933 o Orderze Wojskowym *Virtuti Militari*. Była to pierwsza zmiana wprowadzona do ustawy od 1959 roku. Zmieniono ustępy 1b i 2 w artykule 10 w zdaniu: „a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Ministra Spraw Wojskowych / Ministra Obrony Narodowej”. Zmiana ustawy otworzyła drogę do łatwiejszego wznowienia ewentualnych nadań Orderu VM. Ostatnie nadania dokonane na uchodźstwie było odznaczenie trzech sztandarów Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. Wnioskodawcą był gen. dyw. Klemens Rudnicki. Znamienne, że wnioski nie wyszły ani nie były firmowane przez rzeczywistego najstarszego dowódcę z drugiej wojny światowej gen. broni Stanisława Maczka (obaj generałowie awansowali o jeden stopień w 1990) i byłego Kanclerza Kapituły. Trzy oddziały, którym nadano VM V klasy były: 8 Batalion Strzelców, tzw. Krwawe Koszule 1 Dywizji Pancerniej oraz 14 Wileński Batalion Strzelców i 17 Lwowski Batalion Strzelców, oba ze składu 5 Kresowej Dywizji Piechoty.

Jesienią 1990 r. na sugestię ówczesnego wiceministra obrony narodowej Bronisława Komorowskiego, 1 XI 1990 r. Prezydent R. Kaczorowski powołał gen. bryg. Klemensa Rudnickiego na Kanclerza Kapituły Orderu. Na jej członków powołano: ppłk. Tadeusza Białostockiego (1 P. Ułanów, 2 BPanc.), ppłk.

²⁹ Tamże, s. 85 i nast.

³⁰ Tamże, s. 86-87.

Władysława Chudego (dca 5 Baonu CKM), ppłk. Eugeniusza Kozakiewicza (dca Łączności 2 Bpanc.), ppłk. Mariana Osiczko (kawalera IV klasy, 5BSK/3DSK), ppłk. dypl. Tadeusza Wysockiego (10 PSK, 1 Dyw. Panc.), mjr. dypl. Aleksandra Bluma (5 Polski Oddział Annecy i 5 KDP), mjr. dypl. Felicjana Pawalaka (17 Baon Strzelców), mjr. Albina Srodzińskiego (5KDP), kpt. pil. Mieczysława Sawickiego (PSP), kpt. Stanisława Kolasińskiego (AK – cichociemny), kpt. Mieczysława Białkiewicza (4 Ppanc, 2 Bpanc) oraz ogniomistrza Adama Dziegielewskiego (6 Lwowski PAL, 5 KDP).³¹

Kapituła istniała dwa lata i zajmowała się przede wszystkim przekazywaniem akt Kapituły do archiwum (IP i MS), zatwierdzała też Statut Zgromadzenia Kawalerów VM.

12 czerwca 1992 r., gen. dyw. Klemens Rudnicki zwrócił się od Prezydenta RP Lecha Wałęsy zgłaszając gotowość i chęć ustąpienia jako Kanclerza Kapituły, która nie ma już racji bytu. Jednocześnie prosił Prezydenta o powołanie nowej kapituły dla potrzeb Wojsk II RP, która może być w przyszłości potrzebna. Było to faktyczne zakończenie działalności Kapituły na uchodźstwie. Kapituła, mimo kilku przypomnień, nie otrzymała dokumentu odwołującego Kanclerza i jej skład, natomiast 16 października 1992 r. Sejm RP reaktywował kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari z siedzibą w Warszawie. 21 czerwca 1993 r. wyszło postanowienie Prezydenta RP Lecha Wałęsy powołujące nowego Kanclerza i nową Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari. Kanclerzem został płk Stanisław Komornicki, żołnierz AK. W skład kapituły weszli: mjr Elżbieta Zawacka (cichociemny – AK), Stanisław Broniewski (żołnierz AK), mjr Władysław Piotrowski (1 Ppleg w 1939 i AK) oraz dwóch członków wcześniejszych, londyńskich Kapituł, mjr płk dypl. Zbigniew Bachurzewski (1 DPanc.) oraz mjr pil. Mieczysław Sawicki (5 BSK i 318 Dyon Myśliwsko-Rozpoznawczy).³²

---

³¹ Tamże, s. 88 i nast.

³² Tamże, s. 89-90.

Nr 1

1919 sierpień 1, Warszawa. – Ustawa o restytucji Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Art.1. Przywraca się ustanowiony Władzą Królewską w r. 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. order wojskowy pod nazwą Virtuti Militari.

Art.2. Order Virtuti Militari dzieli się na pięć klas, sposobem następującym:

- 1) klasę I stanowi „Wielki Krzyż” orderu czyli powiększony krzyż orderowy na wstędze szerokiej, przepasanej przez prawe ramię na lewy bok. Obok wstęgi na lewej piersi nosi się gwiazdę orderową (art.3);
- 2) klasę II – „Krzyż Komandorski”, mniejszy od Krzyża klasy I do noszenia na wstędze na szyi;
- 3) klasę III – „Krzyż Kawalerski”, mniejszy od Krzyża Komandorskiego, do noszenia na lewej piersi;
- 4) klasę IV – „Krzyż Złoty”, tego samego kształtu co Krzyż Kawalerski, lecz z wąskimi paskami czarno-emaliowanymi po brzegach, do noszenia na lewej piersi;
- 5) klasę V – „Krzyż Srebrny”, tego samego kształtu co Złoty do noszenia w ten sam sposób.

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi według klas podane będą w osobnym załączniku do ustawy niniejszej.

Art.3. Order wojskowy Virtuti Militari wyobraża się w postaci metalowego krzyża czteroramiennego, czarno-emaliowanego, z obramieniami złotymi i z umieszczonym na ramionach krzyża napisem Virtuti Militari. W środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej – orzeł biały emaliowany w kształcie z r. 1792, strona odwrotna złota. W środku w wieńcu laurowym zielonym – napis „Honor i Ojczyzna” i data 1792.

Order nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami. W pierwszej klasie orderu obok krzyża w wypadku w art.2 przepisany nosi się gwiazdę orderową srebrną złożoną z ośmiu pęków promieni z krzyżem Virtuti Militari pośrodku, a w otoku zewnętrznym – z napisem „Honor i Ojczyzna”.

Art.4. Order wojskowy *Virtuti Militari* jest nagrodą czynów wybitnego męstwa i odwagi, dokonanych w boju i połączonych z poświęceniem się dla dobra Ojczyzny. Nadawanie orderu ma miejsce w porządku następującym:

Krzyż Wielki – otrzymuje Wódz za zwycięstwo w walnej bitwie, zakończonej zupełną porażką nieprzyjaciela lub za bohaterską obronę, która rozstrzygnęła o losach operacji strategicznej.

Krzyż Komandorski – otrzymuje dowódca za zwycięstwo taktyczne lub męzną i skuteczną obronę trudnej pozycji.

Krzyż Kawalerski – otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz, posiadający już Krzyż Złoty za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z osobistym czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia.

Krzyż Złoty – otrzymuje oficer: a) za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia; b) podoficer lub żołnierz, posiadający już Krzyż Srebrny za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Krzyż Srebrny – otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Szczegółowe przykłady odznaczeń bojowych w każdym rodzaju broni – kwalifikujących się do nagrodzenia poszczególnymi klasami orderu *Virtuti Militari* ustanowione będą w statucie tego orderu (art.18).

Art.5. Do posiadania każdego orderu *Virtuti Militari* przywiązuje się prawo na dożywotnią pensję orderową roczną w wysokości 300 zł. polskich.

Art.6. Nadanie orderu *Virtuti Militari*, prócz prawa na pensję orderową (art.5.), stwarza dla odznaczonych przywileje następujące:

- 1) tytuł kawalera orderu *Virtuti Militari* odnośnej klasy;
- 2) prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do korpusu inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci, odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych;
- 3) prawo na honory ze strony wojskowych, równych stopni, orderu nie posiadających.

Niezależnie od tego, podoficerom i żołnierzom, odznaczonym Krzyżem Złotym, przysługuje prawo awansowania na stopień oficerski, o ile posiadają odpowiednie kwalifikacje. Awansowanym na powyższych warunkach podoficerom i żołnierzom służą wszystkie prawa oficerów służby czynnej, obowiązują-

ni są jednak złożyć w ciągu roku po ukończeniu wojny egzamin na stopień oficera rezerwy.

Art.7. Odznak orderu *Virtuti Militari* nigdy nie zdejmuje się. Sposób noszenia odznak ustanowiony będzie w statucie.

Art.8. Posiadacze orderu *Virtuti Militari* tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu *Virtuti Militari* z Kanclerzem Orderu i Kapitułą na czele.

Art.9. Dniem święta orderu *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 3-go maja, jako rocznica wiekopomnej Konstytucji 1791 r., w której obronie inicjatywa do stworzenia orderu powstała.

Art.10. Nadawanie orderu *Virtuti Militari* następuje za dekretami Naczelnika Państwa na wniosek kapituły tego orderu.

Art.11. Kapituła orderu urzęduje przy Ministerstwie Spraw Wojskowych i składa się z dwunastu najstarszych kolejnością kawalerów orderu czterech klas starszych, po trzech od każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły z tytułem Kanclerza Orderu *Virtuti Militari* jest najstarszy klasą i kolejnością kawaler tego orderu.

Kapituła z pośród kawalerów orderu obiera sekretarza orderu.

Art.12. Obowiązkiem Kapituły jest:

- 1) zarząd sprawami orderu *Virtuti Militari* i zgromadzenie Kawalerów;
- 2) rozpatrzenie wniosków o nadanie odznak orderowych na zasadach w art. 4 oznaczonych;
- 3) przygotowanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów, zarządzeń i ustaw w sprawach, dotyczących orderu.

Art.13. Szczegóły organizacji Zgromadzenia i Kapituły, zasady i porządek przedkładania wniosków o nadanie orderu *Virtuti Militari*, tryb dalszego postępowania w tym przedmiocie, zarówno zasady nadawania orderu w okolicznościach wyjątkowych – ustanowione być mają w statucie orderu.

Art.14. Prawo do posiadania orderu wojskowego *Virtuti Militari* traci się na mocy wyroku sądowego, pozbawiającego praw obywatelskich oraz za czyny niehonorowe na mocy orzeczenia Kapituły, zatwierdzonego przez Naczelnika Państwa. Z tą chwilą ustają wszelkie uprawnienia, do posiadania orderu przywiązane.

Art.15. Nadawanie orderu wojskowego i ozdób, do tegoż należących, przyjmuje się na rachunek Skarbu Państwa. Wszelkie podania i dokumenty w sprawach orderu Virtuti Militari zwolnione są od opłat skarbowych.

Art.16. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, odznaczenie wszakże orderem może wyjątkowo mieć miejsce również za czyny bojowe, przed wydaniem ustawy dokonane w imię dobra i niepodległości Polski.

Art.17. Statut pomienionego orderu, ułożony na zasadach w ustawie niniejszej wyrażonych, wymaga zatwierdzenia ustawowego.

Art.18. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych.

Przepisy przechodnie.

Art.19. Nadawanie orderu Virtuti Militari rozpoczyna się niezwłocznie po ogłoszeniu ustawy niniejszej na zasadach następujących:

1. Kapitułę tymczasową z jedenastu członków, aż do jej ukonstytuowania sposobem w art.11 ustawy przewidzianym, powoła Wódz Naczelny z pośród starszych, w boju zasłużonych oficerów, w stosunku procentowym do liczby oficerów poszczególnych formacji, z których utworzyła się armia polska;
2. przewodnictwo w Kapitułe z urzędu obejmuje Wódz Naczelny, a w jego zastępstwie najstarszy stopniem członek tymczasowej Kapituły;
3. w miarę mianowania kawalerów orderu wojskowego Virtuti Militari ustępują z kapituły członkowie tymczasowi, poczynając od najmłodszego stopniem. Z chwilą wstąpienia do Kapituły dwunastego członka stałego przewodnictwo przechodzi do Kanclerza, przy czym Kapituła przestaje być tymczasową;
4. wnioski w sprawie odznaczenia oficerów i żołnierzy polskich, którzy walczyli o niepodległość Polski – przedłożą Kapitułe następujące komisje: a) komisja legionów polskich, b) komisja formacji polskich frontu wschodniego, c) komisja formacji polskich frontu zachodniego, co zaś do uczestników powstania 1863 i 1864 r. Rada wojskowa. Do tych komisji powołani będą spośród uczestników walk po trzech generałów lub oficerów wyż

szych (pułkownik, podpułkownik, major) i po trzech oficerów niższych stopni (kapitan, porucznik i podporucznik).

Marszałek:

*Wojciech Trąpczyński*¹

Prezydent Ministrów:

w z. *Stanisław Wojciechowski*²

Minister Spraw Wojskowych:

*Józef Leśniewski*³

Druk

CAW, 302.17.2, t. 1 i inne.

¹ W. Trąpczyński (8 II 1860 - 2 III 1953) Prawnik, adwokat. Radny m. Poznania, poseł do parlamentu niemieckiego. W 1918 członek Naczelnej Rady Ludowej i Naczelny Prezes Regencji. Poseł do Sejmu Ustawodawczego; od 14 II 1919 r. Marszałek. W I kadencji był marszałkiem Senatu, w II i II - posłem. W 1935 r. Wycofał się z życia politycznego.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*. Red. Jacek M. Majchrowski przy współpracy Grzegorza Mazura i Kamila Stepana, Warszawa 1994, s. 555.

² S. Wojciechowski (15 III 1869 - 9 IV 1953) profesor historii i teorii kooperacji. Od studiów na UW związany z ruchem socjalistycznym, członek Związku Młodzieży Polskiej „Zet”, współzałożyciel PPS, współwydawca „Robotnika”. Następnie skoncentrował się na ruchu spółdzielczym. W 1919 r. Minister Spraw Wewnętrznych.

20 XII 1922 r. Wybrany prezydentem, którego to urzędu zrzekł się po zamachu majowym. Profesor w SGGW i WSH w Warszawie od 1927 r. Dyrektor Instytutu Spółdzielczego. W końcu lat trzydziestych związany z frontem Morges.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 17.

³ J. Krzysztof Leśniewski (14 IX ? 1867 - 3 X 1921). Oficer armii rosyjskiej, od czerwca 1917 r, w I Korpusie gen. J. Dowbor-Muśnickiego, gdzie dowodził 3 D. Strz. W WP dowódca grupy operacyjnej pod Lwowem. Od 27 III 1919 do 22 VIII 1920 minister spraw wojskowych. Zweryfikowany w stopniu gen. dyw.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 132-133.

Nr 2

1920 styczeń 17, Warszawa. – Wyciąg z Dziennika Rozkazów Wojskowych w sprawie powołania Kapituły Tymczasowej Orderu Wojskowego Virtuti Militari

ROZKAZ

Kapituła Tymczasowa Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Uchwałą Sejmową z dnia 1 sierpnia 1919 roku, został wskrzeszony order wojskowy Virtuti Militari, który ongiś ozdabiał piersi naszych najwaleczniejszych dziadów i pradziadów. Nie potrzebuję mówić o znaczeniu tej zaszczytnej odznaki - każdy prawdziwy żołnierz rozumie i odczuwa to doskonale.

Ustawa wkłada na mnie obowiązek zorganizowania pierwszej Kapituły Orderu i przewodniczenia w niej. Wobec tego mianuję członkami Kapituły Tymczasowej orderu Virtuti Militari i nadaję im order ten klasy V-tej.

- 1) generała-broni Hallera Józefa¹ – dcę Frontu Pomorskiego, jako zastępcę mojego w przewodniczeniu.
- 2) generała porucznika Iwaszkiewicza Waclawa² – dcę Frontu Podolskiego.
- 3) generała podporucznika Romera Jana³ – dcę 13 dywizji.

---

¹ J. Haller (13 VIII 1873 - 4 VI 1960). Ukończył Wojskowa Akademię Techniczną w Wiedniu. Od 1914 r. W Legionach Polskich, dowódca 2 Brygady. Od 6 III 1918 r. dowódca II Korpusu w Rosji. Po bitwie pod Kaniowem przez Murmański wyjechał do Francji, gdzie objął dowództwo tzw. Armii „błękitnej” (AGH). Od kwietnia 1919 r. kolejno dowódca frontów: Galicyjskiego, Południowo-Wschodniego, Południowego i Pomorskiego. W 1920 r. dowódca Armii Ochotniczej, dowódca Frontu Północno-Wschodniego, Generalny Inspektor artylerii. Następnie poseł I kadencji. Od 31 VII 1926 r. w stanie spoczynku. Działal w SN, Froncie Morges. Zweryfikowany w stopniu gen. broni.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 125.

² W. Iwaszkiewicz-Rudoszański (26 VIII 1871 - 25 XI 1922). Oficer armii rosyjskiej. Od 21 XI 1917 r. dowodzi 5 D. Strz. w I Korpusie Polskim gen. J. Dowbor-Muśnickiego. W WP m.in. dowódca: Dywizji Litewsko-Białoruskiej, grupy operacyjnej w Galicji Wschodniej, Armii „Wschód”, grupy operacyjnej Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego, Frontu Południowego. Zweryfikowany w stopniu gen. broni.

Zob. Tadeusz Kryśka - Karski - Stanisław Żurakowski: *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 24.

- 4) generała podporucznika Roje Bolesława⁴ – dcę O.G. Kielce.
- 5) generała podporucznika Rydza-Śmigłego Edwarda⁵ – dcę Grupy.
- 6) generała podporucznika Latinika Franciszka⁶ – dcę Frontu Śląskiego.
- 7) pułkownika Kulińskiego Mieczysława⁷ – 1. zastępcę Szefa Sztabu.
- 8) pułkownika Skrzyńskiego Stanisława⁸ – dcę dywizji pomorskiej.

³ J. Edward Romer (3V 1869 - 5 III 1934). Oficer armii austriackiej. W WP od grudnia 1918 r. w stopniu gen. bryg. (ppor.). Od 5 I 1919 r. dowódca grupy operacyjnej „Bug” następnie m.in. dowódca dywizji kawalerii, 6 Armii, 1 Armii. Po wojnie m.in. dowódca OK II Lublin i Inspektor Armii w Warszawie. Zweryfikowany w stopniu gen. dyw. Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 139

⁴ B. Roja (4 IV 1879 - 27 V 1940). Ukończył studia medyczne i prawnicze, oficer Legionów Polskich - ppłk, dowódca III Brygady. 1 XI 1918 r. przez Radę Regencyjną mianowany gen. bryg. (ppor.). Dowódca WP w Galicji Wschodniej, dowódca grupy operacyjnej „Wschód”, dowódca 2 DP Leg. W 1920 r. m.in. dowódca grupy operacyjnej i 2 Armii. Gen. dyw. z 1 VI 1919 r. Zamordowany przez Niemców w KZ Sachsenhausen.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 58.

⁵ E. Śmigły-Rydz (11 III 1886 - 2 XII 1941). Absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W Związku Strzeleckim, a od 1914 w Legionach Polskich - dowódca I Brygady. Następnie Komendant Główny POW. W rządzie lubelskim minister wojny, dowódca OW Lublin. 1918 - 1921 dowódca O Gen. Warszawa, dowódca 1DP Leg., dowódca 3 Armii i Frontu Południowo-Wschodniego, potem 2 Armii i Frontu Środkowego. Po wojnie Inspektor Armii; od 13 V 1935 do 17 IX 1939 r. Generalny Inspektor Sił Zbrojnych (od 1 IX 1939 Naczelną Wódz). Marszałek Polski z 11 XI 1936.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 19.

⁶ F. Ksawery Latinik (17 VII 1864 - 29 VIII 1949). Oficer armii austriackiej. W WP od 2 XI 1918 r. Dowódca OW Cieszyn, gen. dyw. z 1 VI 1919 r. Następnie dowódca 1 Armii.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 46.

⁷ M. Kuliński (22 XI 1871 - 22 VI 1958). Płk armii austriackiej. W WP od listopada 1918 r., dowódca OW Tarnów, brygady piechoty, I Zastępca Szefa SG, 1921-1923 dowódca OK nr I Warszawa, 1923-1926 dowódca OK nr V Kraków. Odznaczony VM V klasy, KW (3x), OOP III klasy. Zweryfikowany w stopniu gen. dyw.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 45.

⁸ S. Wilhelm Skrzyński (23 VIII 1877 - 1 IX 1935). Kpt. armii rosyjskiej, w 1918 r. dowódca oddziałów WP w Odessie. W WP do listopada 1918 r. Organizator i dowódca warszawskich oddziałów WP odsieczy dla Lwowa. Od maja 1919 r. w Wojsku Wielkopolskim, m.in. organizator i dowódca Dywizji Strzelców Pomorskich (później 16 DP).

9) majora Mackiewicza Mieczysława⁹ – Dcę pułku suwalskiego.

10) kapitana Kopę Andrzeja.¹⁰

11) kapitana Koca Adama¹¹ – z Oddz. II. Nacz. Dow.

Wszyscy wymienieni oficerowie mają zgłosić się w Warszawie dnia 22 stycznia na pierwsze posiedzenie Kapituły i na otrzymanie odpowiedniej dekoracji. Wybieram dzień ten jako rocznicę wybuchu powstania 1863 roku, chciałbym bowiem, aby ci, co pierwsi powołani są do trudnego o odpowiedzialnego sądu o bohaterstwie swych kolegów, przejęli się i związali z duchem najofiarniejszego i zarazem najmniej ubranego w zewnętrzne pozory chwały ruchu narodowego.

Warszawa, dnia 1 stycznia 1920 r.

Oryginał

CAW, I.302.17, t. 1.

J. PIŁSUDSKI¹² m.p.

Gen. bryg. z 1 VI 1919 r. Sprawował też kierownictwo wojskowe Organizacji Wojskowej Pomorza. (OWP).

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 165. Rewindykacja Pomorza i Wielkopolski 1920 r. Wybór źródeł, Koszalin 1986 - wg indeksu.

⁹ M. Mackiewicz (9 V 1880 - 6 VIII 1954). Kpt. armii rosyjskiej, następnie w POW i Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu. 1919 - 1920 organizator i dowódca 41 pp (Suwalskiego), dowódca grupy operacyjnej, p.o. dowódcy 2 DP Lit. - Biał., oficer do zleceń NW. Po wojnie m.in. dowódca 30 DP i 26 DP.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 126.

¹⁰ A. Kopa (16 X 1879 - 10 VI 1956). Ukończył agronomię, działał w polskich organizacjach konspiracyjnych w Poznaniu. Ppor. armii niemieckiej. W powstaniu wielkopolskim organizator i dowódca baonu dopiewskiego, potem dowódca 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył pod Lwowem i na Froncie Wołyńskim. 20 VIII 1920 r. objął dowództwo grupy operacyjnej, w Ossowcu, od 15 VIII tegoż roku - dowódca II Brygady Dywizji Ochotniczej. Odznaczony także KN z Miecz, KW (2x), OOP IV kl.

Zob. B. P o l a k: *Dowódcy powstania wielkopolskiego 1918 - 1919*, Koszalin 1989, s. 74 - 76.

¹¹ A. Koc (31 VIII 1891 - 3 II 1869). Studiował polonistykę, równocześnie od 1909 r. należał do ZWC. Potem ZS. Od 1915 r. komendant POW, potem w legionach. W 1917 roku internowany w Benianimowie. Komendant Komendy Naczelnej POW nr 1. Dowódca 201 pp i Dywizji Ochotniczej. Po wojnie m.in. poseł na sejm II i III kadencji, senator, wiceminister w Ministerstwie Skarbu. W rządzie Sikorskiego we Francji od 9 X - 9 XII 1939 r. Minister Skarbu.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 522 - 523.

Nr 3

1920 styczeń 22, Warszawa. – Protokół z posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Obecni: Naczelny Wódz – Józef Piłsudski, gen. J. Haller, gen. Romer, gen. Iwaszkiewicz, gen. Latinik, gen. Śmigły, gen. Roja, płk Kukliński, płk Skrzyński, mjr Mackiewicz, kpt. Kopa. kpt. Koc

Zagaja Naczelny Wódz Komendant Józef Piłsudski zaznaczając, że pierwszą pracą Kapituły Tymcz. jest ułożenie statutu. P. Gen. Broni J. Haller zaznacza, (obecni wstają), że Kapituła zdecydowała przyznać Wodzowi Naczelnemu Krzyż V.M. I-ej klasy. Następnie proponuje stworzenie Sekretariatu Tymcz. Kap. V.M. w skład którego weszliby – ppłk Skrzyński i kpt. Koc.

Naczelny Wódz zwraca uwagę, że najpraktyczniej będzie, gdy do sekretariatu wejdą ludzie obecni w Warszawie stale jako to: płk Kukliński i kpt. Koc oraz do czasu wyjazdu (przez m. Luty) mjr. Mackiewicz. Sekretariat ten ma na następne posiedzenie przedstawić projekt statutu. Płk Skrzyński proponuje swój czasowy udział w komisji (do wyjazdu). Naczelny Wódz zgadza się na to. Mjr Mackiewicz zwraca uwagę, że nie należy, jak w armii rosyjskiej (np. order św. Jerzego) zbyt szczegółowo omawiać czynów, a order nadawać indywidualnie. Gen. Haller wnosi, żeby przy nadawaniu krzyża kawalerskiego wykreślić słowa „z narażeniem życia” by mogli otrzymać go i oficerowie sztabowi. Naczelny Wódz chce ażeby wnosić kwestie jedynie ogólnikowe, dotąd wniesiono sprawy ogólne:

---

¹² J. Klemens Piłsudski (5 XII 1867 - 12 V 1935). Działacz socjalistyczny i niepodległościowy. Komendant Główny ZWC, Komendant I Brygady Legionów Polskich. 5 XI 1916 r. wszedł w skład Tymczasowej Rady Stanu. 22 VII 1917 r. aresztowany przez Niemców i osadzony w Magdeburgu. 10 XI 1918 r. wrócił do Warszawy i następnego dnia od Rady regencyjnej przejął władze wojskową, a trzy dni później cywilną. Tymczasowy Naczelnik Państwa od 22 XI 1918., a 22 II 1919 r. Sejm przyznał mu tytuł Naczelnika Państwa. 1919 - 1920 Naczelny Wódz, od marca 1920 r. Marszałek. Po wojnie: 1922 - 1923 - Szef Sztabu Generalnego, od 1926 r. do śmierci Minister Spraw Wojskowych i Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, 1926 - 1928 i 1930 - premier. Odznaczony VM I, II i V klasy, OOP I klasy, KN z Miecz. Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 19, *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 16.

- 1) przy opracowaniu statutu (mjr Mackiewicz) bez szczegółów,
- 2) czy komisja ma się trzymać ściśle tej ustawy, czy też dać jej większą swobodę w stosunku do statutu.

Do pierwszego punktu uważa, że szczegóły postanowione są tylko przeszkodą (to tylko recepta aptekarska dla boju i formalistyczne załatwienie sprawy). Co do drugiego punktu, uważa, że należy zostawić zupełną swobodę komisji statutowej, bo przecież będzie się ten projekt rozpatrywać. Po trzecie: stare statuty są oparte na warunkach starego boju i formułują na tych podstawach ocenę – niezrozumienie nowoczesnego boju. Wskazówką winny być: warunki nowoczesnego boju z warunkami moralnymi w jakich dany dowódca się znajduje – co dowodzi o zwycięstwie. Najlepszą metodą jest przedstawienie przez d-twa i ocena tego przez kapitułę. kapituła winna umieć odcinać słabości ludzkie i stanąć na stanowisku bezwzględnej sprawiedliwości, wtedy można bardzo „wag” ułożyć statut. Płk Skrzyński mówi o technice pracy kapituły: d-two przedstawia nie mając pewności czy te dane będą dostateczne (należałoby wziąć pod uwagę świadectwa naoczne). Zapytuje czy powodu odrzucania wniosków mają być dyskrecjonalne. Nacz. W.: tylko dyskrecjonalne. Gen. Romer uważa, że głosowanie winno być przeprowadzone gałkami. Płk Skrzyński – czy kapituła ma prawo żądać dodatkowych zaświadczeń o czynie zabitego. Nacz. W.: – tak. Gen. Haller – Kapituła ma mieć prawo zwrócić się do dowództwa o przedstawienie danego człowieka (prawo inicjatywy). Płk Skrzyński jest to rzecz bardzo niebezpieczna, gdyż będzie to pewnego rodzaju nacisk. Kapituła może mieć tylko prawo zapytania o czynie zabitego. Mjr Mackiewicz uważa, że dany d-ca winien mieć głos decydujący lecz należałoby to ująć przez komisję kawalerów przy dywizji. Co do pomijanych to u Rennenkampa miał każdy pokrzywdzony prawo do niego posyłać list. Płk Kukliński zauważa, że ta sprawa wyłoni się w toku prac komisji i kapituła naturalnie podejmie taka rzecz i wtedy już bezstronnie będzie mogła oddać odnośnemu dowództwu do dalszego urzędowania. Co do listów o których wspomina Mjr Mackiewicz to przeciwdziałać będzie można niesprawiedliwości tak, że postawienie wniosku nie będzie zależało od jednej tylko osoby (w armii austr. po każdej bitwie zbiera się informacje kto się najwięcej odznaczył i wtedy d-ca może podać wniosek do kapituły). Co do podawania samego siebie to nie leży to w naturze samego żołnierza. Mjr Mackiewicz daje przykład, że często oficer prowadzący atak zostaje ranny, a jego zastępcy (sprytnie) dostaje order. Należy więc wymyślić środek na zabezpieczenie się przed tym.

Gen. Roja:

Przez tzw. Prokuratora lub jakiś urząd będzie się badać sprawę i w ten sposób uzyska się pewien stopień bezstronności. Po drugie: najlepszym oce-

niaczym wartości bojowej oficera jest żołnierz. Oficer, który ma popularność wśród żołnierzy – jest prawie zawsze dobry, więc żeby oddział jako taki miał prawo przedkładania do odznaczenia.

Gen. Romer:

To co obecnie się rozważa jest szczegółami statutu, podnosi więc inne dwa momenty:

- 1) komisja ma wypracować motywy, które pozwolą na przedkładanie do orderu kompetentnym dowództwom zanim wyjdzie statut.
- 2) moment bardzo zasadniczy czy kapituła ma mieć prawo zainicjowania dania komuś orderu V.M. czy nie. Uważa, że kapituła winna się wstrzymać od wszczynania tego co mogłoby uchodzić za inicjatywę. Cała odpowiedzialność winna polegać tylko na d-ctwach, kompetencja proponowania winna być zastrzeżona dla dowództw, ale sama kapituła w żaden sposób nie może inicjować; kapituła winna się ograniczyć jedynie do sądu, w samej zaś kapitule decyzję powziąć po ukończeniu dyskusji tylko przez balotowanie.

Płk Skrzyński:

Zgadza się z płk. Kulińskim, że żołnierzowi nie przystoi upominania się o odznaczenie. Zabezpieczając bezstronność kapituły każdy wniosek winien przejść drogą służbową i d-ctwa są odpowiedzialne za przedstawienie lub nieprzedstawienie. Co do wniosku gen. Roji – to uważa, że gdyby chciał pozyskać sympatię swoich żołnierzy, to by miał wszystkie klasy orderu, więc niech to świadectwo żołnierza (jednego) będzie równej siły jak przedstawienie d-twa.

Gen. Roja:

W armii polskiej było tak, że żołnierze mogli prosić o odznaczenie swego d-cy. Co do formy przeprowadzenia tego, to nie można by odmówić żołnierzom prawa podania do odznaczenia.

Gen. Latinik:

Ustawa obecna przewiduje, że kapituła ma pracować także i dla żołnierzy. Wkrótce byłoby 100.000 podań. Trzeba oceniać też i zrozumienie sytuacji faktycznej przez danego człowieka (oficera i żołnierzy), lecz ograniczając to np. do plutonu, a nie dochodząc już do patrolu. Tylko ograniczając można uniknąć ogromu wniosków.

Gen. Romer:

Żołnierze sądzą bardzo trafnie, lecz jeśli im się nada statutowo, będzie przez to zdeprawowany. To przedstawienie przez oddział, będzie materiałem

dla d-ców, a nie podnosić tego do systemu. Co do wniosku gen. Latinika, to napływ podań należy statutem ograniczyć.

Płk Skrzyński:

Równe prawa dać dla szeregowego i dla oficera. Najszczytniejszym będzie żołnierski krzyżyk klasy V-ej. W armii rosyjskiej było 4700 krzyży św. Jerzego przed wojną – podczas wojny wzrosło do 3-ch milionów.

Gen. Haller:

Order 3-ej klasy może otrzymać żołnierz. Raport zbiorowy jest rzeczą dopuszczalną (przez 2 delegatów) należałoby wstawić tę zasadę w regulaminie (przez M.S.Wojsk.). Co do przepisów przechodnich należałoby się zwrócić do M.S.Wojsk. i Nacz. Dow. z wnioskiem o podanie na odznaczenie. Ustalone podkomisje winny już zacząć pracować. Członkowie stałej komisji winni być zwolnieni od innych służb.

Naczelnny Wódz:

Uważa dyskusję obecną za wskazówki dla Komisji. Podziela zdanie gen. Romera, że kap. tymcz. winna pracować poza „inicjatywą”. Co do wniosku mjr Mackiewicza – to należy wprowadzić rozpatrywanie odznaczeń nie jak napływają pod ogólny katem widzenia. Nie może mieć większych prerogatyw ta jednostka, która ogólnie mniej ciężaru wojennego przeniosła niż inne. Co do odznaczenia oficerów i podoficerów przez samych żołnierzy, sądzi, że gdy gen. Roja zbyt się opierał na doświadczeniu jakie uzyskał z życia legionowego. Wojna jest to pewna rzecz za co się płaci, a ofiary te spadają w dużej części na żołnierza. I oficer może zbyt szczeniść żołnierza. Dziś zbyt oszczędzanie krwi żołnierskiej może być zbrodnią jeśli chodzi o uzyskanie wielkich celów. Order V.M. jest za zasługę krwi, co związane jest z ofiarami. Co do odznaczenia żołnierzy przez siebie (gen. Latinik) to: odznaczenie szybkie działa najwięcej i cieszy najwięcej, inaczej zmniejsza się wartość, więc należy w statucie uchwalić możliwość dla oficera i żołnierza odznaczenia natychmiast. Lecz statut jest na innych torach i tu należy zachować równię dla żołnierza i oficera. Chciałby wprowadzić do statutu możliwość odznaczenia orderami oficerów obcych, którzy przysłużyli się armii polskiej.

Gen. Romer:

Co robić z obcymi cywilnymi – może by sejm zechciał tę lukę wypełnić.

Płk Skrzyński:

Co do powyższego to do wniosku tego sejm jakąś odznakę winien określić. Co do V.M. dla obcych, to można wstawić taki punkt, co jest praktykowane w innych statutach. Ograniczyć się do przepisów obecnych, zanim będzie

statut definitywny, a nie wydawać przepisów tymczasowych. Statut ma się składać z :

- 1) wstępu,
- 2) pewnych prawideł wniosków,
- 3) samego statutu.

Statut winny posiadać wszystkie odziały (do kompanii włącznie).

Gen. Haller:

O zwrócenie się do sejmu o odnowienie orderu św. Stanisława i Orła Białego. Były to ordery skalane – należy je odtworzyć, żeby choćby po tym znieść. Obecnie pracować tylko na zasadzie przepisów przechodnich. Co form uchwały po dyskusji tajne głosowanie gałkami; dyskrecja, krótkie streszczenie czynu. Sposób zwoływania kapituły – na jutro porucza Wódz Naczelny gen. Hallerowi przewodnictwo i zwołanie.

Gen. Roja:

„Że na jutro nie powinno się zbierać kapituły; następnie, by stworzyć inny : łatwiejszy order”. W statucie należy zastrzec, by wszystkie podania bez względu na opinię wyższą były bezwzględnie przedkładane.

Płk Kukliński:

Prosi o wskazówki i instrukcje dla oddziałów o podawaniu do odznaczenia. jak długo sejm nie zatwierdzi i niewiadome są oddziałowi warunki, to wnioski te są niemożliwe.

Mjr Mackiewicz:

Proponuje jakieś odznaczenie dla tych, którzy byli w boju – to podciągnie oficerów z tyłów na front.

Naczelny Wódz:

Jest przeciwny temu bo to tylko moda. Pod głosowanie nie poddawał bo dyskusję tę będzie się jeszcze „wentylować”. Komisje są już i materiał mimo wszystko tutaj wpłynie. Chce zwołać następne posiedzenie po ułożeniu statutu będzie naciskał płk Kuklińskiego żeby szybko ułożyć statut.

Na tym posiedzenie zakończono.

(-) J. Piłsudski

Sekretarz Kapituły:

kpt. A. Koc

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 4

1920 styczeń 23, Warszawa. – Protokół z II-go posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Obecni: gen. Haller (przewodn.) gen. Romer, gen. Iwaszkiewicz, gen. Latinik, gen. Śmigły, gen. Roja, płk Kuliński, płk Skrzyński, mjr. Mackiewicz kpt. Kopa i kpt. Koc.

Gen. Haller:

Stwierdza, że istnieją 3 komisje i Rada Wojskowa. Dziś gen. Leśniewski wydaje rozkaz powołujący ze komisje, po uprzednim nadesłaniu wskazówek przez kapitułę. Stawia pierwszy punkt porządku dziennego: memorandum w sprawie nadania krzyża wielkiego V.M. – pisany przez Szefa Sztabu Generalnego (załączony w odpisie). Traktować to należy jako substrat (w formie skróconej). Otwiera dyskusję co do motywacji tego momentu.

Gen. Romer:

Jeśli nie można motywacji przyśpieszyć to trudno – to memorandum było ujmą jako niekompletne, gdyż zasługi Wodza Naczelnego są inne większej miary. Należy opracować tekst w komisji legionowej i przewodniczący będzie miał mandat zadecydowania tekstu.

Płk Skrzyński:

Akt nadania wielkiego krzyża jako pierwszy akt jest rzeczą nadzwyczaj ważną – należy się zebrać jeszcze raz.

Gen. Roja

Akt ten winna przedstawić nie komisja legionowa, lecz sama kapituła winna to zrobić (w tym wyjątkowym wypadku). Polecieć kpt. Kocowi wypracowanie tego aktu i przez rozesłanie do każdego z członków po opinię. Wódz naczelny należy do nas wszystkich nie tylko do legionów.

Mjr Mackiewicz:

Wnosi o powołanie prof. Tokarza w celu pomocy w redagowaniu,

Gen. Haller:

Zgadza się ażeby powołać prof. Tokarza jako rzeczoznawcę. W motywacji ma być krótkie i lapidarne ujęcie:

1) całej akcji wojennej

2) w Legionach

3) w czasie „polskiej wojny”

Gen. Latinik:

Wnosi dlaczego naczelny Wódz ma mieć tylko najwyższy krzyż, gdy szeregiem akcji zasłużył na inne klasy.

Płk Skrzyński:

Czy z powodów ogólnopolitycznych motywacja innych krzyżów nie mogła by w sferach koalicyjnych wywrzeć złego wrażenia.

Gen. Haller:

Chce motywacji ogólnej, ale te trzy etapy muszą istnieć.

Gen. Gomer:

Zaznacza, że my Polacy to co robiliśmy – robimy dla naszej ojczyzny i nie troszczymy się o to co ci panowie koalicyjni nam powiedzą. Czy obcy – to rozumieją czy nie – nam to wszystko jedno. Zaś luki legionowej nie robimy. bo nie istniejemy z czyjejs łaski, lecz tylko ze swojej.

Gen. Haller:

Uważa tę sprawę jako samo przez się zrozumiałą. Druga sprawa: umożliwienie stawiania propozycji przez oddziały.

Gen. Roja:

Chce żeby propozycje rozpoczęły się nie od dywizji lecz od pułku, nawet pomimo odmownego stanowiska d-twa dywizji.

Płk Skrzyński:

Zgadza się z gen. Roja, że należy uznać, że pułk jest to jednostka która przedstawia wnioski, a stąd już drogą służbową pójdą do kapituły.

Płk Kuliński:

Uważa, żeby pułki miały to prawo, samodzielne barwy oraz samodzielne szwadrony. droga służbowa nie winna się kończyć na dywizji lecz i wyżej.

Gen. Roja:

Zgadza się z przedmówcami lecz chce sprawę jeszcze wyżej postawić jednostką taktyczną jest kompania, a tylko ograniczyć warunki nadawania. Zastrzec prawo propozycji aż do dow. komp. (równy). Przy otrzymaniu prawa dla pułku trudno będzie nadawać żołnierzom i podoficerom. Trzeba wyjaśnić to uprawnienie i określić kwalifikacje czynów.

Płk Skrzyński:

Dlaczego płk Kuliński chce zachować drogę służbową aż do najwyższej jednostki.

Gen. Haller:

Gdzie pomieszczenie pojęć. Propozycja i wniosek. Może być tylko meldunek o danym czynie. Określany:

- a) propozycje do wniosków stawiają dla żołnierzy i podoficerów – kompanie, zaś dla oficerów dowództwa pułku, lub samodzielnego dzielonego batalionu. W Nacz. Dow. nie rozpatruje się wniosków lecz tylko je rejestruje i przekazuje kapitule aż do d-wa frontu lub samodzielnych grup (włączenie).

Wskazówki do art. 19 I odnośnie do p. 4-ego art. 19 przepisów przechodnich uznaje się jako najniższe d-two samodzielnej jednostki taktycznej powołanej do stawiania wniosków:

- a) dla szczegółowych (żołn. i podof.) – odnośnie d-twa kompanii, baterii, szwadronu i rów.
- b) dla oficerów – odnośnie d-twa pułku samodzielnego lub oddzielnego od d-twa pułku baonu i równocześnie oddziału.

Uwaga:

Stawianie wniosków i opiniowanie w oddziałach, które dzisiaj są rozwiązane lub przeformowane, odnoszących się do osób znajdujących się na obszarze kraju przysługuje ówczesnym dowódcą.

II. Wszystkie wnioski bez względu na opinie dowództw wyższych mają być doręczone do kapituły drogą służbową.

III. Wniosek do odznaczenia V.M. musi zawierać:

1. stopień,
2. imię i nazwisko (potwierdzone przez odnośnego dowódcę)
3. datę wstąpienia do W.P.,
4. szczegółowy opis czynu, udowodniony pisemnymi świadectwami conajmniej dwóch naocznych świadków (zwięźle bez przesady, sam fakt winien przemawiać za siebie)
5. czy podany do odznaczenia był ranny czy też zabity w akcji. We wniosku należy podać nazwiska dowódców i wyższych przełożonych. Wnioski skierowane przez dowództwa niższe do wyższych dowództw muszą być natychmiast przesyłane. Pożądane jest, aby wnioski do odznaczeń orderem V.M. odnoszące się do jednej akcji bojowej były podawane równocześnie. Rozkaz ministra do ogłoszenia.

Kapituła zwraca się z prośbą do M.S. Wojsk i Nacz. Dow. o rozesłanie tylu egzemplarzy ustaw i wskazówek do oddziałów podległych, by każdy co najmniej baon, dyw. i równorzędne oddziały po 1-m egzemplarzu odebrały.

Statut odnośny do ust. 19 jest w opracowaniu w kapitule.

Na tym posiedzenie zakończone.

J. Piłsudski

Sekretarz kapituły:

A. Koc, kpt.

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 5

1920 luty 11, Warszawa. – Wskazówki Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari dla oddziałów w sprawie przygotowywania wniosków dla odznaczonych

ROZKAZ Nr 13

Order Virtuti Militari. Wnioski na odznaczenie.

Kapituła Tymczasowa orderu Virtuti Militari powzięła na swym posiedzeniu, odbytem dnia 23I br. „Uchwałę”, ustalającą wskazówki dla oddziałów, celem przedkładania wniosków dotyczących odznaczenia.

Uchwała ta brzmi:

„1. Odnośnie do punktu 4. art. 19. „Przepisów Przechodnich” Ustawy Sejmowej Orderu Wojskowego Virtuti Militari uznaje się, jako najniższe „Dowództwo Samodzielnej Jednostki Taktycznej” powołanej do stawiania wniosków: a) dla szeregowych (żołnierzy i podoficerów: d-two kompanii, baterii, szwadronu i równorzędnych oddziałów; b) dla oficerów: d-two pułku, baonu samodzielnego lub oddzielonego odd-twa pułku baonu i równorzędnych oddziałów.

2. wszystkie wnioski, bez względu na jakość opinii dowództw wyższych, mają być doręczone do Kapituły drogą służbową.

3. Wniosek do odznaczania orderem Virtuti Militari musi zawierać:

a) stopień, b) imię i nazwisko (potwierdzone przez odnośnego d-cę), c) datę wstąpienia do W. P., d) szczegółowy opis czynu, udowodniony pisemnymi świadectwami co najmniej dwóch naocznych świadków (zwięźle bez przesady, gdyż sam fakt winien przemawiać za siebie; czy podany do odznaczenia był ranny, czy też zabity w tej akcji).

We wniosku należy podać nazwiska dowódców i wyższych przełożonych. Wnioski skierowane przez d-twa niższe do wyższych dowództw muszą być natychmiast przesyłane dalej.

Pożądanym jest aby wnioski dotyczące odznaczenia orderem V.M. odnoszące się do jednej akcji bojowej były podawane równocześnie.

Uwaga ad punkt a: Stawianie wniosków i opiniowanie ich w oddziałach, które dzisiaj są rozwiązane lub przeformowane, oraz odnoszących się do osób, znajdujących się na obszarze kraju, przysługuje ówczesnym dowódcom. Szef **J. Haller** m. p. generał broni; za zgodność **Adam Koc**, kpt. i Sekretarz Kapituły Tymczasowej."

W myśl tej Uchwały rozporządza się dla formacji, podległych Nacz. D-twu:

D-twa frontów, które otrzymują odpowiednią ilość tego rozkazu wraz z odpisem „Ustawy Sejmowej” roześlą go tak, aby każda kompania (szwadron, bateria i równorzędny oddział) otrzymała jeden egzemplarz.

Po otrzymaniu tego rozkazu należy wnioski przedłożyć w drodze określonej poniżej, używając do tych wniosków załączonego wzoru.

Wzory te dostarczają oddziałom d-twa frontów.

Stawianie, opiniowanie i przesyłanie wniosków

I.

Zasadą jest, że stawianie i opiniowanie wniosków przynależy tym d-com, którym do odznaczenia podany podczas spełnienia czynu bojowego wykazanego w rubryce 5-ej podlegał.

Na podstawie tej zasady ogłasza się poniżej przepisy obowiązujące co do stawiania, opiniowania i przesyłania wniosków dotyczących:

a) czynów bojowych, dokonanych w obecnym przydziale, a stawianych przez terażniejszych przełożonych;

b) czynów bojowych, dokonanych w dawniejszym przydziale, a stawianych przez ówczesnych d-ców oraz przez d-ców rozwiązanych oddziałów, w obu wypadkach za czas służby w armii Państwa Polskiego.

II.

Wnioski dotyczące czynów bojowych, dokonanych w obecnym przydziale

A.

Wnioski dotyczące oficerów

Dow. pułku, baonu samodzielnego, d-ca oddzielnego od d-wa pułku baonu, d-ca równorzędnego oddziału, względnie d-ca wyższej jednostki, stawiający wniosek, wypełnia rubryki 1-8 oraz 10 wzoru, przy czym w rubryce 10 należy podać nazwiska obecnych przełożonych od bezpośrednio przełożonego do d-cy frontu włącznie.

B.

Wnioski dotyczące szeregowych

Dowódca kompanii, baterii szwadronu i równorzędnego oddziału oraz dow. wyższej jednostki, stawiający wniosek, wypełnia rubryki 1-8 oraz 10 wzoru, przy czym w rubryce 10 należy podać nazwiska obecnych przełożonych od d-cy plutonu do d-cy frontu włącznie.

C.

Ogólne przepisy

1. Obowiązkiem każdego d-cy, stawiającego wniosek jest staranie się o podpisy dwóch naocznych świadków w rubryce 9 oraz załączenie orzeczenia tych świadków do wniosku.

2. Tak wypełniony wniosek przesyła d-ca stawiający wniosek, następnemu w rubryce 10 wymienionemu przełożonemu.

3. Wszyscy w rubryce 10 wymienieni d-cy zaznaczają swą opinię w rubryce 11 z dokładnym podaniem jaki stopień orderu według ich opinii miałyby być przyznany i przesyłają tak uzupełniony wniosek do następnego w rubryce 10 wymienionego przełożonego.

4. Dow. Frontu przesyła wnioski do Nacz. D-twa.

5. D-cy, którym podany do odznaczenia nie jest osobiście znany, załączają swą opinię na podstawie danych – wniosku, zaznaczając że podany im osobiście nie jest znany.

6. Wszyscy d-cy zaznaczają w swej opinii – o ile ich osobiste spostrzeżenia danej akcji bojowej nie są wystarczające do szczegółowej oceny – jakie zadanie bojowe przypadało jednostce, do której podany do odznaczenia należał, w jaki sposób i z jakim rezultatem dla całej akcji bojowej ono zostało przeprowadzone.

7. W razie nieprzychylnej opinii należy uzasadnienie wyszczególnić na odwrotnej stronie wniosku w rubryce 12.

8. Jeżeli osoba podana do odznaczenia była sądownie karana lub jeżeli przeciw niej są wdrożone dochodzenia sądowe lub honorowe, należy to na odwrotnej stronie wniosku w rubryce 13 zaznaczyć.

Również należy w tej rubryce zaznaczyć wszystkie okoliczności, które mogą wywierać wpływ na odznaczenie.

9. W rubryce 11 zaznaczają odnośni dowódcy datę wpływu oraz datę odesłania wniosku.

III.

Wnioski dotyczące czynów bojowych, dokonanych w dawniejszym przydziale i stawiane przez ówczesnych d-ców

A.

Co do wypełnienia wzoru przez d-ców stawiających wnioski obowiązują przepisy ust. II. pkt. A. i B. z tym, że w rubryce 10 należy oprócz nazwisk ówczesnych przełożonych, naznaczyć też ich teraźniejszy przydział o ile tenże jest znany.

Co do zaopiniowania tych wniosków przez wszystkich ówczesnych przełożonych obowiązują przepisy ust. II C. z tym, że wymienieni przełożeni prostują względnie uzupełniają w rubryce 7 i 10 dane co do obecnego przydziału wymienionych osób.

B.

Co do przesyłania takich wniosków obowiązują następujące przepisy:

1. D-ca stawiający wniosek przesyła po wypełnieniu wzoru w myśl powyższych przepisów wniosek ten do pułku (równorzędnego oddziału), w którym **podany do odznaczenia obecnie służyć pełni.**

D-ca pułku (równorzędnego oddziału) względnie 1-szy przełożony oficer uzupełnia ewentualnie dane wniosku z wyjątkiem rubryki 5 i 8, zaznacza w rubryce 11 a, czy obecnie nie zachodzą żadne przeszkody do odznaczenia i przesyła tak uzupełniony wniosek do pierwszego w rubryce 10 wymienionego, do zaopiniowania powołanego przełożonego.

Ostatni d-ca, który tą drogą wniosek otrzymuje przesyła go wprost do Tymczasowej Kapituły.

2. O ile obecny przydział **następującego w rubryce 10 wymienionego d-cy nie jest znany** - należy wniosek z ominięciem tegoż odesłać do następnego

go kolejnością d-cy, który wniosek **po zaopiniowaniu** skieruje do wyższego w rubryce 10 wymienionego d-cy, albo, **przed zaopiniowaniem**, o ile obecny przydział ominiętego d-cy **jemu** jest znany – do niższego d-cy.

3. O ile obecny przydział, **do odznaczenia podanego oficera lub szeregowego nie jest znany** – należy postąpić w następujący sposób:

a) wniosek dotyczący oficera.

O terażniejszym przydziale danego oficera zapytuje się dowódca stawiający wniosek drogą pisemną M. S. Wojsk Dep. IV. względnie N. D., po czym należy wniosek skierować drogą określoną w punkcie 1.

b) wniosek dotyczy szeregowego:

przesyła d-ca stawiający wniosek wprost do pierwszego w rubryce wymienionego, do zaopiniowania powołanego przełożonego, który wniosek ten skieruje do dalszych w tej rubryce wymienionych przełożonych.

4. Wnioski skierowane do Tymczasowej Kapituły należy adresować w sposób następujący: „Sekretarz Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari, kpt. Koc, Warszawa, Mazowiecka Nr 5.

II.

Stawianie, opiniowanie i przesyłanie wniosków za czyny w formacjach Wojsk polskich, które walczyły o niepodległość Polski

Zasadniczo należy do tych wniosków stosować przepisy dla wniosków dotyczących czynów bojowych dokonanych w dawniejszym przydziale i stawianych przez ówczesnych dowódców, (patrz wyżej I. B., z tym, że najstarszy rangą opiniujący dowódca przesyła wniosek do jednej z niżej wymienionych komisji, która po zaopiniowaniu przedkłada je Kapitulie Tymczasowej.

W myśl przepisów przechodnich do ustawy o orderze wojskowym Virtuti Militari z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. R. Wojsk. Nr. 88 poz. 3221, Art. 19) powołuję następujące Komisje, celem przedłożenia Tymczasowej Kapitulie wniosków na odznaczenie orderem wojskowym Virtuti Militari, oficerów i żołnierzy, którzy walczyli o niepodległość Polski.

W razie niemożności skonstatowania terażniejszego przydziału danego oficera należy wniosek skierować do pierwszego, w rubryce 10 wymienionego, do zaopiniowania powołanego przełożonego.

Oryginał

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 6**1920 luty, Warszawa. – Statut Orderu Wojskowego Virtuti Militari (projekt)****I.****Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi według klas, wreszcie technika wykonania orderu**

Patrz załącznik 1 (art. 2 ustawy) w opracowaniu dyr. I Bronisława Gębarzewskiego.

II.

Szczegółowe przykłady odznaczeń bojowych w każdym rodzaju broni zobacz zał. 2 p.t. „o czynach wojennych orderem Virtuti Militari nagrodzonych” (art. 4 ustawy).

III.**O pensji orderowej**

Pensja orderowa (art. 5 ustawy) przypada z dniem uchwały Kapituły i jest wypłacana od dnia nadającego dekretu Naczelnika Państwa na cały rok z góry.

IV.**Sposób noszenia orderu**

Patrz załącznik 3 (art. 3 ustawy) w opracowaniu art. mal. por. J. Golińskiego.

W polu zamiast orderu ustanawia się noszenie jedynie wstążek orderowych według zał. 3.

V.

Każdy kawaler orderu otrzymuje dekret Naczelnika Państwa (art. 10 ustawy), nadający mu order, w odrębnym wydaniu dla kawalerów IV-ej, V-ej klasy oraz III - I klasy.

Kawalerowie III, II i I-ej klasy otrzymują wraz z dekretem jeden komplet odnoszący się do wskrzeszenia i nadania orderu, składający się z wstępu historycznego dziejów orderu, z Ustawy Sejmu z 1 VIII 1919 r., dekretu Naczelnego Wodza z dn. 17 I 1920 r. oraz Statutu Orderu.

VI.

1) Regulamin wewnętrzny Kapituły Tymcz. Orderu Wojsk. Virtuti Militari

- a) Zebrania plenarne Kapituły odbywają się co najmniej raz na miesiąc, jeżeli sytuacja bojowa temu nie stoi na przeszkodzie, lub częściej w miarę napływania wniosków.
- b) Zebrania Kapituły zwołuje w zastępstwie Wodza Naczelnego (Przewodniczącego) Zastępca Przewodniczącego Kapituły.
- c) Zebranie plenarne Kapituły pobierać może prawomocne uchwały przy udziale co najmniej siedmiu członków Kapituły (razem z Przewodniczącym).
- d) Przy równej ilości głosów podczas głosowania rozstrzyga głos Przewodniczącego.
- e) Wnioski do rozpatrywania na posiedzenie plenarne przygotowuje i przedkłada Komisja Kwalifikacyjna, składająca się z 3 członków Kapituły, przebywających stale w Warszawie (jednym z członków Komisji z urzędu jest sekretarz Kapituły).

2) Sekretariat

- a) Stałym organem Kapituły Tymczasowej jest Sekretariat, na czele którego stoi Sekretarz, wybrany spośród kawalerów orderu (patrz art. 11 ustawy sejm. z dn. 1 VIII 1919 r.).
- b) Sekretarz jest łącznikiem Kapituły z Kancelarią Orderu, na czele której stoi kierownik tejże, zależny wprost od Przewodniczącego Kapituły.
- c) Kancelaria pozostaje przydzielona etatowo do Biura Prezydialnego M.S. Wojsk. Etat kancelarii: patrz zał. 4.
- d) Kancelaria załatwia sprawy związane z korespondencją bieżącą, tworzy archiwum aktów, dotyczących orderu, oraz kompletuje bibliotekę Kapituły Orderu V.M.

- e) Kancelaria prowadzi ścisłą ewidencję członków orderu, a mianowicie: 1) imienną, 2) według oddziałów, 3) według akcji.
- f) Wszystkie wnioski i akta, dotyczące odznaczenia orderem V.M. klasy I, II i III wpływają do Sekretariatu (kancelarii Kapituły).
- g) Wnioski, dotyczące odznaczenia kl. IV i V-tą wpływają do Adiutantury Generalnej Nacz. Wodza, które te wnioski po dokonanych nadaniu orderu przez Naczelnego Wodza, przesyła do Sekretariatu Tymczasowej Kapituły. Sekretarz Kapituły załatwia korespondencję bieżącą, potwierdza odbiór napływających wniosków, względnie przeprowadza korespondencję o uzupełnieniu niedostatecznie wypełnionych danych wniosków. Wnioski wypełnione dostatecznie w myśl art. VII i VIII Statutu przedkłada sekretarz „Komisji Kwalifikacyjnej” (patrz punkt 5 regulamin wewn.) celem oceny, czy wnioski te nadają się w całej pełni do rozpatrzenia przez plenum Kapituły.
- h) Decyzja Kapituły co do wniosków zaaprobowanych do rozpatrywania na plenum Kapituły przez Komisję Kwalifikacyjną, winna być sformułowana nie później, niż cztery tygodnie po rozpatrzeniu ich przez Komisję Kwalifikacyjną.

VII.

Stawianie, opiniowanie i przesyłanie wniosków

1.

Zasadą jest, że stawianie i opiniowanie wniosków przynależy tym D-com, którym do odznaczenia podany, podczas spełnionego czynu bojowego, wykazanego w rubryce 5-ej wzoru podlegał.

Na podstawie tej zasady obowiązują następujące przepisy co do stawiania, opiniowania i przesyłania wniosków, dotyczących:

- a) czynów bojowych, dokonanych w obecnym przydziale, a stawianych przez terażniejszych przełożonych,
- b) czynów bojowych dokonanych w dawniejszym przydziale, a stawianych przez ówczesnych dców oraz przez dców rozwiązanych oddziałów.

2.

Wnioski dotyczące czynów bojowych, dokonanych w obecnym przydziale

A.

Wnioski, dotyczące oficerów.

Dow. pułku, baonu samodzielnego, d-ca oddzielnego od d-twa pułku baonu, d-ca równorzędnego oddz. względnie D-ca wyższej jednostki, stawiający wniosek, wypełnia rubryki 1-8 oraz 10 wzoru, przy czym w rubryce 10 należy podać nazwiska obecnych przełożonych od bezpośredniego przełożonego do D-cy Frontu włącznie.

B.

Wnioski, dotyczące szeregowych.

Dca kompanii, baterii, szwadronu i równorzędnego oddziału oraz Dowódca wyższej jednostki, stawiający wniosek, wypełnia rubryki 1-8 oraz 10 wzoru, przy czym w rubryce 10 należy podać nazwiska obecnych przełożonych od dcy plutonu do Dcy Frontu włącznie.

C.

Ogólne przepisy.

1. Obowiązkiem każdego Dcy jest staranie się o podpisy dwóch naocznych świadków w rubryce 9 oraz załączenie orzeczenia tych świadków do wniosku. Na świadectwach świadków musi być bezwarunkowo umieszczone nazwisko do odznaczenia podanego. W tym celu należy na każdym zał. naznaczyć:

„Załącznik Nr.....do wniosku.....

(stopień, imię i nazwisko).

2. Tak wypełniony wniosek przesyła Dca, stawiający wniosek, następnemu w rubryce 10 wymienionemu przełożonemu.

3. Wszyscy w rubryce 10 wymienieni dcy zaznaczają swoją opinię w rubryce 11 z dokładnym podaniem jaki stopień orderu według ich opinii miałyby być przyznany i przesyłają tak uzupełniony wniosek do następnego, w rubryce 10, wymienionego przełożonego.

4. Dtwo Dyw. piech., Bryg. jazdy Rez. oraz Dtwo chwilowo sformowanej grupy taktycznej na prawach Dtwo Dyw., przesyła tą drogą otrzymane wnioski, dotyczące odznaczenia orderem kl. IV i V po dokładnym zbadaniu czy odpowiadają pod względem formalnym wszelkim wymaganiom, wprost do Adiutantury Generalnej Nacz. Wodza.

Wnioski dotyczące odznaczenia orderem kl. I, II i III przesyłają wyżej wymienione Dtwo do następującego w rubryce 10 wymienionego przełożonego.

5. Dtwo frontu (Armii) przesyła te wnioski do Naczelnego Dtwo.

6. Dcy, którym podany do odznaczenia nie jest osobiście znanym załączają swą opinię na podstawie danych – wniosku, zaznaczając, że podany osobiście im nie jest znany.

7. Wszyscy dcy zaznaczają w swej opinii, o ile ich osobiste spostrzeżenia danej akcji bojowej nie są wystarczające do szczegółowej oceny – jakie zadanie bojowe przypadło jednostce, do której podany do odznaczenia należał, w jaki sposób i z jakim rezultatem dla całej akcji bojowej ono zostało przeprowadzone.

8. W razie nieprzychylniej opinii należy uzasadnienie wyszczególnić na odwrotnej stronie wniosku w rubryce 12.

9. Jeżeli osoba, podana do odznaczenia była sądownie karana, lub jeżeli przeciw niej są wdrożone dochodzenia sądowe, lub honorowe należy to na odwrotnej stronie w rubryce 13 zaznaczyć.

Również należy w tej rubryce oznaczyć wszystkie okoliczności, które mogą wywierać wpływ na odznaczenie.

10. W rubryce 1 zaznaczają odnośni dcy datę wpływu oraz datę wysłania wniosku.

11. Wnioski należy stawiać bez zwłoki po skończonej walce (spełnionym czynie), jednak wtedy, gdy bieg wypadków jest już ustalony.

12. Równoczesne podanie na jednym wniosku czynów bojowych, dokonanych przez petenta w różnym czasie i miejscu, oraz podanie go za każdy z nich do osobnej klasy orderu, z podpisami tylko dwóch i tych samych świadków, odnoszącymi się do wszystkich czynów równocześnie jest niedozwolone.

Takie czyny bojowe wraz z dotyczącymi świadectwami świadków, mają być zawsze na osobnym formularzu podane.

3.

Wnioski, dotyczące czynów bojowych, dokonanych w dawniejszym przydziale i stawiane przez ówczesnych dców

A.

Co do wypełniania wzoru przez dców, stawiających wniosek, obowiązują przepisy ust. 2. pkt A. i B. z tym, że w rubryce 10 należy oprócz nazwisk ów-

czesnych przełożonych zaznaczyć też ich terażniejszy przydział, o ile tenże jest znany.

Co do zaopiniowania tych wniosków przez wszystkich ówczesnych przełożonych obowiązują przepisy ust. 2. C. z tym, że wymienieni przełożeni prostrują, względnie uzupełniają w rubryce 7 i 10 dane co do obecnego przydziału wymienionych osób.

B.

Co do przesyłania takich wniosków obowiązują następujące przepisy:

1. Dca stawiający wniosek przesyła po wypełnieniu wzoru w myśl powyższych przepisów wniosek ten do pułku (równorzędnego oddziału), w którym podany do odznaczenia obecnie służy pełni.

Dca pułku (równorzędnego oddziału) względnie pierwszy przełożony oficer uzupełnia ew. dane wniosku z wyjątkiem rubryki 5 i 8, zaznacza w rubryce 11a, czy obecnie nie zachodzą żadne przeszkody do odznaczenia i przesyła tak uzupełniony wniosek do pierwszego, w rubryce 10 wymienionego, do zaopiniowania powołanego, przełożonego.

Dtwa dyw. piech., bryg. jazdy, bryg. rez, piech. oraz dtwo chwilowo sformowanej grupy taktycznej na prawach Dtwa dyw. przesyła tą drogą otrzymane wnioski, dotyczące odznaczenia orderem kl. IV i V po dokładnym zbadaniu, czy odpowiadają pod względem formalnym wszelkim wymaganiom wprost do Adiutantury Nacz. Wodza.

Wnioski dotyczące odznaczenia orderem kl. I, II i III przesyłają wyżej wymienione Dtwa do następującego w rubryce 10 wymienionego przełożonego.

Ostatni Dca, który tą drogą wniosek otrzymuje, przesyła go do Nacz. Dtwa.

2. O ile obecny przydział następujące w rubryce 10 wymienionego Dcy nie jest znany – należy wniosek z ominięciem tego odesłać do następnego kolejnością Dcy, który wniosek po zaopiniowaniu skieruje do wyższego w rubryce 10 wymienionego dcy, albo przed zaopiniowaniem o ile obecny przydział ominiętego dcy jemu jest znany - do niższego dcy.

3. O ile obecny przydział do odznaczenia podanego oficera lub szeregowego nie jest znany - należy postąpić w następujący sposób:

a) **Wniosek dotyczący oficera:**

O terażniejszym przydziale danego oficera zapytuje się dca, stawiający wniosek drogą pisemną M.S.Wojsk. Szt. Oddz. V względnie N.D., po czym należy skierować wniosek drogą określoną w pkt 1.

W razie niemożności stwierdzenia terażniejszego przydziału danego oficera, należy wniosek skierować do 1 w rubryce 10 wymienionego, do zaopiniowania powołanego przełożonego.

b) Wniosek dotyczący szeregowych:

przesyła dca, stawiający wniosek wprost do 1 w rubryce 10 wymienionego, do zaopiniowania powołanego, przełożonego, który na wniosek ten skieruje do dalszych w tej rubryce wymienionych przełożonych względnie do Adiutantury Gen. Nacz. Wodza.

VIII.

Odnosnie do wniosków w sprawie odznaczenia oficerów i żołnierzy polskich, którzy walczyli o niepodległość Polski, stosują się na ogół przepisy art. VII 3 z tym, że najstarszy rangą opiniujący dca przesyła wniosek do jednej z niżej wymienionych komisji, która po zaopiniowaniu przesyła wnioski dotyczące odznaczenia orderem kl. IV i V do Adiutantury Generaln. Naczelnego Wodza, wnioski dotyczące odznaczenia wyższą klasą orderu do Tymczasowej Kapituły.

Przez M.S.Wojsk. zostały powołane następujące komisje celem zaopiniowania tych wniosków:

- a. Komisja b. Legionów Polskich
- b. Komisja Formacji Polskich na Wschodzie
- c. Komisja Formacji Polskich na Zachodzie.

Potrzebne zmiany zatwierdza M.S.Wojsk. na podstawie wniosku odnośnej komisji (art. 19, 5 przepisów przejściowych ustawy).

IX.

Wyjątkowo order *Virtuti Militari* może być nadany: (art. 13. ustawy)

1. Miastom lub korporacjom polskim za mężną i ofiarną postawę w walce z nieprzyjacielem.
2. Oficerom cudzoziemskim za wybitną działalność na korzyść Armii Polskiej podczas wojny.
3. W powyższych wypadkach odpada prawo na pensję orderową.

X.

Ceremoniał wręczania odznaczonym orderu Virtuti Militari.

A. Wręczenie odznaczonym orderu V.M. odbywa się jak następuje:

W czasie pokoju oraz w czasie wojennym w kraju:

1. „Krzyż Wielki” i gwiazdę przypina odznaczonemu Przewodniczący Kapituły Orderu. Odnośna uchwała Kapituły zostaje odczytana jako rozkaz dzienny przed frontem wszystkich oddziałów armii i floty.

2. „Krzyż Komandorski” przypina odznaczonemu wyznaczony przez Naczelnego Wodza najwyższy oficer (generał). Odnośny rozkaz Naczelnego Wodza podaje do wiadomości uchwałę Kapituły oraz zostaje ona odczytana we wszystkich oddziałach armii i floty. Podczas odczytania rozkazu oddziały prezentują broń, orkiestra gra hymn narodowy. Defilada Oddziałów przed odnośnym dcą i odznaczonymi.

3. „Krzyż Kawalerski”, „Krzyż Złoty” i „Krzyż Srebrny” przypina odznaczonemu najwyższy przełożony w garnizonie.

B. Uroczystość ta odbywa się przed frontem o ile możliwości co najmniej 1 baonu (dyonu). Odnośny rozkaz Naczelnego Wodza zostaje odczytany przed frontem wszystkich oddziałów danego korpusu lub armii (w której się odznaczony znajduje).

Ceremoniał wręczania odbywa się jak następuje:

a) wszystkie oddziały, wśród których znajdują się odznaczeni stają na placu parad, przy czym artyleria staje bez armat;

b) odbywa się msza polowa, przy czym sztandary i obok nich, mający być odznaczonymi, występują przed front;

c) zostaje odczytany odnośny rozkaz, podczas czytania oddziały prezentują broń, po czym orkiestra gra hymn narodowy;

d) następuje przypięcie krzyży;

e) przy nadawaniu krzyży należy się posługiwać następującą formułą:

„Poruczniku (kapralu, szeregowcu) N.N., w nagrodę za męstwo, okazane w walce z nieprzyjacielem w obronie Ojczyzny, Wódz Naczelny nadaje Ci krzyż Virtuti Militari V klasy.”

Nadający przypina wstążeczkę, po czym całuje nagrodzonego w oba policzki.

Oddziały oddają honory.

Uroczystość kończy defilada przed odznaczonymi.

W czasie wojennym na froncie:

Ceremoniał należy zastosować do sytuacji bojowej.

XI.

Uzupełnienia niniejszego Statutu, o ile potrzeba ich zajdzie wskutek zmienionych stosunków, następuje z rozkazem Naczelnego Wodza po zasięgnięciu opinii M.S.Wojsk. i Szefa Sztabu Generalnego.

Załącznik Nr 2.

O czynach wojennych orderem Virtuti Militari nagrodzonych.

A.

Order Virtuti Militari otrzymać może każdy żołnierz, który nie tylko zgodnie z honorem, poczuciem obowiązku i przysięgą spełnił całkowicie swoją powinność wojskową, ale oprócz tego odznaczył się wybitnym czynem wojskowym ku chwale Oręża Polskiego.

Musi on z rozkazu swego dcy lub z własnej inicjatywy – jedynie dobro Polski i jej oręża mając na względzie – dokonać czynu bohaterskiego, świadczącego o wyjątkowej odwadze, samozaparciu się i przytomności umysłu, lub jako dca przeprowadzić akcję z pełnym chwały wynikiem.

Niezmierną jest sława Oręża Polskiego, niezliczone też są przejawy bohaterstwa żołnierza polskiego – statut określa tylko wytyczne ogólne, którymi winni się kierować dcy, składając wnioski o odznaczeniu orderem Virtuti Militari swoich podkomendnych. Czyny dokonane samorzutnie, (lub wbrew rozkazowi) zasługują w pierwszym rzędzie na odznaczenie.

Czynami godnymi odznaczenia orderem Virtuti Militari są:

B.

Dla Dców w ogóle:

- 1) Uzyskanie zupełnego zwycięstwa, lub też wydatna bezsprzeczna pomoc w powyższym, w rezultacie którego będzie zupełna porażka znacznych i przeważających sił przeciwnika.
- 2) Rozstrzygnięcie bitwy przez zdobycie ufortyfikowanej pozycji, lub owładnięcie bardzo ważnym punktem.
- 3) Obejście skrzydła i wejście na tyły przeciwnika i następnie atak rozstrzygający o losach bitwy.

4) Obrona fortecy lub ufortyfikowanej pozycji, mającej bardzo ważne znaczenie przy uporczywych atakach przeważających sił nieprzyjacielskich.

5) Uporczywa bitwa z przeważającymi siłami przeciwnika, dla ocalenia lub okazania wydatnej pomocy swoim wojskom, znajdującym się w ciężkim położeniu.

6) Przebicie się po okrążeniu przez obręcz przeważających wojsk nieprzyjacielskich bez pozostawienia wrogowi zdobyczy.

7) Okazanie wydatnej pomocy okrążonym własnym wojskom, przebicciem się przez obręcz wojsk nieprzyjacielskich.

8) Wzięcie do niewoli Armii, Korpusu, Dywizji lub odpowiedniego, zdolnego do znaczniejszego oporu oddziału.

C.

Dla oficerów wszystkich rodzajów broni wojsk lądowych.

1) Zdobycie w walce lub unieszkodliwienie ważnego i działającego lub broniącego się sprzętu wojennego nieprzyjaciela (bateria, czołg, pociąg lub auto pancerne itp.).

2) Odbicie własnego ważnego sprzętu wojennego (bateria, czołg itp.), zagarniętego przez nieprzyjaciela.

3) Zdobycie w czasie bitwy i z narażeniem własnego życia wyższego nieprzyjacielskiego oficera (nie niżej Dcy Brygady), lub odbicie zagarniętego do niewoli własnego wyższego oficera.

4) Wypełnienie z zupełnym powodzeniem niebezpiecznego lecz korzystnego przedsięwzięcia, które spowoduje znaczne straty dla wojsk nieprzyjacielskich jak to: zniszczenie mostu lub ważnej drogi żelaznej, spowodowanie rozbicia się nieprzyjacielskiego pociągu, zniszczenie transportu z bronią, amunicją lub prowiantem, parku lotniczego, wysadzenie w powietrze ważnych obronnych budowli.

5) Niezachwiana obrona i stała odmowna odpowiedź na propozycję poddania się aż do czasu utraty przytomności.

D.

W szczególności:

a) dla Sztabu Generalnego.

1) Samodzielne ułożenie planu akcji na zasadzie wywiadów przeprowadzonych osobiście z narażeniem życia, który w rezultacie sprowadzi stanowczą klęskę przeciwnika.

2) Zastosowanie w decydującej chwili bitwy, z własnej inicjatywy i z narażeniem życia, takich środków, które spowodują ostateczne powodzenie naszych sił.

3) Wybitna i istotna współpraca przy opracowaniu planu bojowego, prowadzącego do rezultatu, jak w oddziale B. (dla Dców w ogóle).

b) dla piechoty:

1) Zajęcie po uporczywym boju takiego ważnego punktu dyslokacji nieprzyjaciela, który decyduje o rozstrzygnięciu bitwy na naszą korzyść.

2) Utrzymanie się na pozycji po utracie przez nasze wojska części pozycji, czym nie tylko zostanie wstrzymane nasze cofanie się, ale odzyskana zostanie i utracona część.

3) Wybitny czyn osobistego męstwa, który porwie współtowarzyszy i natchnie ich duchem zwycięstwa i tym zdecyduje walkę na naszą korzyść.

c) dla jazdy:

1) Śmiały atak w decydujących chwilach bitwy, połączony z narażeniem własnego oddziału w celu okazania pomocy innym oddziałom, czym zostanie uzyskane ogólne powodzenie.

2) Śmiałe działanie na tyłach, lub skrzydłach nieprzyjaciela, które spowoduje znaczną panikę lub zamęt i tym przyczyni się do naszego powodzenia.

3) Przeprowadzenie w wyjątkowo trudnych i niebezpiecznych warunkach wywiadu o sile, dyslokacji i przemarszach znaczniejszych sił przeciwnika, przez co będzie osiągnięta znaczna korzyść w naszych działaniach.

4) Dostarczenie w czas w bardzo trudnych i niebezpiecznych warunkach rozkazu, meldunku lub wiadomości, przez co zostanie osiągnięte znaczne powodzenie.

d) dla artylerii:

1) Odbicie ataku nieprzyjaciela i wydatna pomoc w przejściu naszych wojsk do natarcia za pomocą przyśpieszonego i celnego ognia z dział przeciwko przeważającej artylerii i atakującej piechoty.

2) Spowodowanie stanowczej porażki nieprzyjaciela i umożliwienie naszym wojskom umocnienia na atakowanym punkcie przez śmiałe wysunięcie się naprzód pod silnym ogniem.

3) Wydatna pomoc w umocnieniu się naprzód lub w odejściu naszych wojsk przez ostrzeliwanie do **ostatniego ładunku** atakujących wojsk przeciwnika.

4) Skuteczna działalność artylerii przeciw przeważającym siłom nieprzyjaciela, która w rezultacie spowoduje decydujące zwycięstwo lub odwróci poważną klęskę.

5) Odparcie nieprzyjaciela śmiałym działaniem artylerii, pozostałej bez osłony przeciw atakującym i grożącym artylerii zagarnięciem wojskom przeciwnika.

e) dla oddziałów inżynierskich:

1) Zbudowanie lub urządzenie mostu, lub tamy lub innej przeprawy pod silnym ogniem lub przy innym niebezpieczeństwie, co się wydatnie przyczyni do naszego powodzenia.

2) Zatrzymanie natarcia nieprzyjaciela z narażeniem własnego życia przez zgotowanie jakiegokolwiek poważnej zagrody, zburzenie mostu lub innego środka komunikacji.

3) Przeprowadzenie z narażeniem własnego życia niebezpiecznych robót minnych lub zburzenie robót przeciwnika, co wpłynie poważnie na nasze powodzenie.

4) Zniszczenie nieprzyjacielskiego aparatu lotniczego w niebezpiecznej walce powietrznej.

5) Zniszczenie lub unieszkodliwienie nieprzyjacielskiego statku wojennego lub bardzo ważnego transportu z widocznym niebezpieczeństwem dla życia, powodowanym działaniem nieprzyjaciela.

6) Złożenie na wodach nieprzyjaciela z widocznym niebezpieczeństwem dla życia min, uniemożliwiających pływanie wojskom nieprzyjacielskim lub zniszczenie takich samych min nieprzyjaciela.

f) dla marynarki:

1) Decydujące zwycięstwo nad przeważającymi lub znajdującymi się pod ochroną nadbrzeżnych baterii i ufortyfikowań oddziałem okrętów lub eskadrą nieprzyjacielską.

2) Zniszczenie w czasie bitwy lub wyprowadzenie z szyku na cały czas bitwy okrętu admirałskiego lub innego okrętu, z powodu czego wytworzą się warunki korzystne dla działań naszej marynarki.

3) Wprowadzenie w błąd demonstracyjnymi działaniami lub innym zręcznym manewrem nieprzyjaciela i pomoc w uzyskaniu powodzenia przez naszą flotę.

4) Zauważenie i otwarcie ataku torpedowców, połączone z zatopieniem jednego lub kilku statków nieprzyjacielskich.

5) Przerwanie się przez znacznie silniejszego przeciwnika i zabezpieczenie sobie swobody działania.

6) Przeszkodzenie w wylądowaniu przeciwnika, znacznie silniejszego na nasz brzeg.

7) Postawienie zagrody miniowej pod silnym ogniem nieprzyjaciela i z widocznym niebezpieczeństwem, które okaże znaczną pomoc w naszym powodzeniu.

8) Przeprowadzenie naszej floty przez podminowaną przestrzeń z widocznym dla siebie niebezpieczeństwem.

9) Wydatna pomoc w czasie walki, połączona z narażeniem własnego życia: ugaszenie pożaru, zatknięcie niebezpiecznego przecieku, wyrównanie niebezpiecznego pochylenia się statku, naprawa maszyny okrętowej, kotłów, rur wodnych lub innych urządzeń technicznych.

E.

Dla szeregowych w ogóle.

1) Objęcie z własnej inicjatywy Dtwoa po wyginieciu wszystkich oficerów i obrona lub utrzymanie samodzielnej wysuniętej placówki lub ważnego punktu czołowego.

2) Objęcie z własnej inicjatywy Dtwoa po wyginieciu wszystkich oficerów i wyparcie nieprzyjaciela za swego okopu lub jakiegokolwiek ufortyfikowanego miejsca.

3) Wybitny czyn osobistego męstwa, który pociągnie współtowarzyszy i natchnie ich duchem zwycięstwa, niezależnie od okoliczności – czy w natarciu, czy w obronie lub w czasie walki wręcz.

4) Utrzymanie i przywrócenie ładu i porządku w kompanii, szwadronie, baterii lub oddziale po wyginieciu wszystkich oficerów i w czasie boju.

5) Podtrzymanie ataku lub obrony przez wysunięcie z własnej inicjatywy w decydującej chwili karabinu maszynowego na bliskie i niebezpieczne stanowisko.

6) Wywiązanie się z pełnym powodzeniem z trudnego i niebezpiecznego, ale korzystnego przedsięwzięcia, podjętego z własnej chęci („na ochotnika”).

7) Zdobycie i dostarczenie cennych wiadomości o przeciwniku w czasie niebezpiecznych wywiadów lub dowodzenie ukrytą placówką lub posterunkiem wśród trudnych warunków, co okaże wydatną pomoc naszemu powodzeniu.

8) Przebiecie się i przyłączenie do swego oddziału z widocznym osobistym niebezpieczeństwem, po okrążeniu przez przeciwnika.

9) Podtrzymanie stałej łączności lub też nawiązanie zepsutej lub przerwanej łączności w czasie silnego ognia nieprzyjaciela.

10) Niezachwiana obrona osobista aż do czasu utraty przytomności i stała odmowna odpowiedź na propozycję poddania się.

11) Dostarczenie do miejsca bitwy amunicji, której była wielka potrzeba, czego nikt nie chciał się podjąć, wobec grożącej, prawie nieuniknionej zguby.

W s z c z e g ó l n o ś c i:

a) dla artylerii:

1) Objęcie dtwa po wyginięciu wszystkich oficerów i podtrzymanie w decydującej chwili ataku lub obrony piechoty przez wysunięcie armat z ukrycia.

2) Uratowanie od zagarnięcia przez nieprzyjaciela baterii lub jej części zamikłej z powodu wyginięcia oficerów i obsługi.

3) Okazanie znacznej pomocy w powodzeniu osiągniętym przez piechotę, za pomocą celnych strzałów na bliską odległość w czasie silnego i skutecznego ognia i wielkich strat w obsłudze.

4) Odparcie ataku nieprzyjacielskiego grożącego zagarnięciem artylerii, strzałami na bliską odległość po pozostaniu bez obrony piechoty.

b) dla jazdy.

1) Przeprowadzenie w wyjątkowo trudnych i niebezpiecznych warunkach wywiadu o sile dyslokacji i przemarszach sił przeciwnika, przez co będzie osiągnięta znaczna korzyść w naszych działaniach.

2) Dostarczenie na czas w bardzo trudnych i niebezpiecznych warunkach rozkazu, meldunku lub wiadomości, przez co zostanie osiągnięte znaczne powodzenie.

c) dla oddziałów inżynierskich:

1) Wybudowanie lub naprawa fortyfikacji, umocnienie stanowiska lub przeprowadzenie innej ważnej roboty technicznej osobiście lub z partią robotników z niebezpieczeństwem dla życia w czasie bitwy.

2) Wydatna pomoc w natarciu przez zburzenie fortyfikacji, umocnień, lub sztucznych przeszkód przeciwnika lub inne roboty techniczne w czasie bitwy z niebezpieczeństwem dla życia.

3) Przeprowadzenie z narażeniem życia w czasie bitwy wywiadu najbliższych ufortyfikowań nieprzyjaciela.

d) dla marynarki:

1) objęcie dowództwa lub kierownictwa jakiegokolwiek części okrętu i prowadzenie w dalszym ciągu boju z widocznym powodzeniem.

2) Zerwanie bandery lub wdarcie się pierwszym na nieprzyjacielski statek przy zetknięciu się dwóch okrętów.

3) Wydatna pomoc w czasie walki połączona z narażeniem własnego życia jak: ugaszenie pożaru, zatknięcie niebezpiecznego przecieku, wyrównanie niebezpiecznego pochylenia się statku, naprawa maszyny okrętowej, kotłów rur wodnych lub innych urządzeń techn.

4) Przeprowadzenie z powodzeniem niebezpiecznego przedsięwzięcia na niewielkim wiosłowym, parowym lub motorowym statku.

5) Naprawa podczas bitwy przez nurka podwodnego uszkodzenia lub wydatna pomoc w powyższym.

6) Ocalenie własnego statku od grożącego mu niebezpieczeństwa ze strony atakujących nieprzyjacielskich okrętów minowych, przez zauważenie wówczas ich zbliżenia.

G.

1) Niezależnie od powyższego orderem Virtuti Militari odznaczeni są ci, którzy walcząc z honorem do ostatniej możliwości zginą, niszcząc i nie oddając nieprzyjacielowi ufortyfikowanego punktu lub ważnego sprzętu wojennego oraz ci, którzy bohaterską swą śmiercią przysporzą znaczną sławę Orężowi Polskiemu.

2) Każdy żołnierz polski za bohaterski czyn spomiędzy wyżej opisanych może otrzymać order V.M., lecz nikt nie ma prawa żądać, gdyż winien zrozumieć, że dokonany czyn, chociażby najświetniejszy jest tylko spełnieniem obowiązku.

3) Szeregowi, którzy zastępując oficerów, spełnią czyn, nagradzany w myśl powyższego statutu – winni być traktowani na równi z oficerami.

4) Czyny wymienione w statucie są podzielone dla przykładu według rodzaju broni, ponieważ jednak w czasie wojennym mogą się zdarzyć wypadki dokonania czynu nie w swoim rodzaju broni – czyny takie są nagradzane niezależnie od przynależności do rodzaju broni.

5) Oficerowie, znajdujący się przy wojskach sprzymierzonych są nagradzani orderem V.M. na równi z wszystkimi innymi.

Załącznik Nr 4

Etat Kancelarii.

	ofic.	podof.	szer.
Szef Kancelarii ppłk lub mjr	1		
Zastępca kpt. lub porucznik	1		
Dziennik podawczy		1	
Archiwum		1	
Ekspedycja		1	
Ordynansów			3
razem	2	3	3

Siły pomocnicze (maszynistka) 1

Maszyna do pisania 1

Odpis

CAW, I.302.17, t.4.

Nr 7

1920 marzec, Warszawa. – Szczegółowy ceremoniał przy dekorowaniu Orderem Virtuti Militari (projekt)

Uroczystość wręczenia orderu V.M. odbywa się przed frontem honorowych oddziałów wojska.

Dekorację przeprowadzają przy klasie I, II i III-ej – Prezydent Rzeczypospolitej, względnie z jego polecenia Naczelny Wódz lub Przewodniczący Kapituły; przy klasie IV i V – Naczelny Wódz, lub wyznaczony przez niego delegat – Kawaler Orderu Virtuti Militari co najmniej tej samej klasy, co dekorowany.

Przez dekorację oddziały honorowe chorągwią lub sztandarem ustawiają się jak oddziały, występujące na paradę, przy czym dekorowani stają w grupie wyższych dowódców.

Po odebraniu raportu i przeglądzie oddziału przez dekorującego – dekorowani ustawiają się na 10 kroków przed prawym skrzydłem oddziału, deko-

rujący zaś – na sześć kroków przed środkiem szeregu dekorowanych, po czym dekorujący ogłasza imienną nominację nowych Kawalerów Orderu V.M. i odczytuje przepisana rotę przysięgi (art.15 Statutu), którą powtarzają za nim dekorowani, dekorujący o ile jest delegatem, mianuje w imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej, względnie Naczelnego Wodza.

Oddziały stoją na baczność, „na ramię broń”. Następnie dekorujący przystępuje do dekorowanych, każdego saltuje po raz drugi i podają rękę. Podczas przypinania orderów – orkiestra gra hymn narodowy, oddziały prezentują broń. Po dekoracji następuje defilada oddziałów wojska przed dekorującym i nowymi Kawalerami Orderu V.M., przy czym ci ostatni ustawiają się obok dekorującego po stronie przeciwnej od miejsca wyjścia defilady.

W czasie uroczystości całej, otoczenie dekorującego saltuje chorągwie i sztandary, oraz orkiestra gra hymn narodowy.

Dekoracja klasą I, Krzyżem Wielkim, odbywa się na uroczystym Posiedzeniu Kapituły, w obecności Ministra Spraw Wojskowych i Szefa Sztabu Generalnego; w czasie dekoracji oddziały ustawione w pobliżu miejsca Posiedzenia Kapituły prezentują broń, orkiestra gra Hymn Narodowy i jednocześnie zostają oddane trzy salwy bateryjne, po czym następuje defilada.

Oдноśny Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej – wraz z uchwałą Kapituły zostaje w tym dniu odczytany, jako rozkaz dzienny przed frontem wszystkich oddziałów armii i floty,

Po odczytaniu rozkazu, zostaje odegrany Hymn Narodowy, przy czym oddziały prezentują broń, następnie odbywa się defilada przed dowódcą.

Dekoracja klasą I przeprowadza się w stolicy, a w paradzie wojskowej biorą udział jeden pułk piechoty, dwa szwadrony kawalerii i dywizjon artylerii.

Przy dekoracji klasą II, ceremonia przypinania orderów ma miejsce (jak i przy wszystkich pozostałych klasach) przed frontem oddziałów honorowych wojska, a także przy klasie II w obecności Ministra Spraw Wojskowych i Szefa Sztabu Generalnego, a w paradzie biorą udział jeden baon piechoty, 1 szwadron kawalerii, 1 bateria artylerii, zaś dekret Prezydenta Rzeczypospolitej zostaje odczytany jako rozkaz dzienny przed frontem wszystkich oddziałów odnośnej Armii, z zachowaniem tego samego ceremoniału, jak przy klasie 1-szej.

Przy dekoracji Krzyżem Kawalerskim klasy III – uroczystość odbywa się przed frontem co najmniej batalionu (dywizjonu wojska), a Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej zostaje odczytany, jako rozkaz dzienny przed frontem wszystkich oddziałów odnośnego Korpusu, z zachowaniem tego ceremoniału co w poprzednich klasach, o ile warunki wojenne nie stoją na przeszkodzie.

Dekoracja klasą IV i V odbywa się przed frontem co najmniej kompanii (szwadronu, baterii) wojska, odnośny rozkaz Naczelnego Wodza zostaje odczytany przed frontem wszystkich oddziałów danej dywizji z zachowaniem ceremoniału uroczystości, jak przy poprzednich klasach, o ile warunki na to pozwalają.¹

Ceremoniał wręczenia odznaczonym orderu Virtuti Militari.

Wręczenie odznaczonym orderu V.M. odbywa się jak następuje:

1. Krzyż Wielki i gwiazdę przypisaną odznaczonemu przewodniczący „Kapituły Orderu” na uroczystym posiedzeniu tejże. Odnośna chwała Kapituły zostaje odczytana jako rozkaz dzienny przed frontem wszystkich oddziałów armii i floty.

W stolicy – msza polowa, defilada garnizonu przed odznaczonym, podczas defilady 3 salwy armatnie, oraz na placach publicznych grają orkiestry wojskowe. Miasto udekorowane chorągwiami.

Krzyż Komandorski (klasa II) przypina odznaczonemu Naczelnny Wódz w obecności Ministra Spraw Wojsk. i Szefa Sztabu Generalnego. Odnośny rozkaz Naczelnego Wodza podaje do wiadomości uchwałę Kapituły oraz zostaje on odczytany we wszystkich oddziałach armii i floty. Podczas odczytywania rozkazu oddziały prezentują broń, orkiestra gra hymn narodowy. Defilada oddziałów przed odnośnym dowódcą i odznaczonymi.

3. Krzyż Kawalerski, Krzyż Złoty i Krzyż Srebrny przypina odznaczonemu ten z kolejnych przełożonych, który posiada już order wyższego stopnia.

a) Uroczystość ta odbywa się przed frontem co najmniej jednego baonu. Odnośny rozkaz Naczelnego Wodza zostaje odczytany przed frontem wszystkich oddziałów danego korpusu lub armii (w którym się odznaczony znajduje).

b) O ile warunki wojenne pozwalają, ceremoniał wręczenia odbywa się, jak następuje:

1. Wszystkie oddziały, wśród których znajdują się odznaczeni, stają na placu parad, przy czym artyleria staje bez armat.

2. Odbywa się msza polowa, przy czym sztandary i obok nich mający być odznaczonym występują przed frontem.

---

¹ Dokument dołączono do Protokołu posiedzenia Kapituły Orderu Virtuti Militari z 15 IV 1923 jako zał. nr 5.

3. Zostaje odczytany odnośny rozkaz; podczas czytania oddziały prezentują broń, po czym orkiestra gra hymn narodowy.
4. Następuje przyjęcie krzyżów.
5. Uroczystość kończy defilada przed odznaczonymi.

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 8

1920 kwiecień 7, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie przedkładania wniosków odznaczonych

ROZKAZ NR 31

W ślad Rozkazu Nacz. Dow. Nr 13/20 dotyczącego stawiania wniosków na odznaczenie orderem Virtuti Militari ogłasza się:

1. Z dotychczas przedłożonych wniosków okazuje się, że dokonanie formalności przy stawianiu i wypełnianiu tychże, nie odpowiada zawsze wymaganym warunkom powyższego Rozkazu, wskutek czego rozstrzygnięcie wniosków zostaje opóźnione i przysparza pracy biurowej z powodu zwracania aktów celem uzupełnienia.

W szczególności brakuje przy wielu wnioskach podpisów i świadectw świadków.

Zwraca się uwagę na ściśle stosowanie się do odnośnych przepisów, oraz na przedkładanie tylko wniosków, które w zupełności odpowiadają wymaganym warunkom.

2. Wskutek zaszłych wypadków podawania na jednym wniosku równocześnie kilku czynów bojowych, dokonanych przez petenta w różnym czasie i miejscu, oraz podanie go za każdy z nich do osobnej klasy orderu, z podpisami tylko dwóch i tych samych świadków odnoszącymi się do wszystkich czynów równocześnie, podaje się do wiadomości, że takie czyny bojowe wraz

z dotyczącymi świadectwami świadków mają być zawsze na osobnym formularzu podane.

Oryginał
CAW, I.302.17, t. 1.

p.o. Szefa Szt. Gen.

Stanisław Haller¹ m.p.
Generał ppor.

Nr 9

1920 maj 12, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie przygotowywania wniosków odznaczonych

ROZKAZ NR 44

Pomimo tego, że Naczelne Dowództwo Rozkazem Nr 31/20 (Nr 1558.V/pf.) zwróciło uwagę wszystkich dowództw na ściśle stosowanie się do przepisów rozkazu Naczelnego Dowództwa Nr 13/20 wpływają do Naczelnego Dowództwa w dalszym ciągu wnioski na odznaczenie orderem *Virtuti Militari* które pod względem formalnym nie odpowiadają wymaganym warunkom.

Wszystkie dowództwa przedkładające wnioski winny sobie uprzytomnić – w jakim stopniu niedokładne lub wręcz nieprzepisowe wypełnianie wzorów utrudnia i tak trudne zadanie Tymczasowej Kapituły i powoduje zwłokę w załatwieniu wniosków.

---

¹ S. Haller (26 IV 1872 - IV 1940). Płk armii austriackiej. W WP od 18 XI 1918 r.: Szef Sztabu DO Gen. w Krakowie, luty 1919 - lipiec 1920 zastępca potem p.o. Szefa SG, dowódca 13 DP i GO. Od września 1920 r. dowódca 6 Armii i członek Rady Wojennej. Gen. dyw. z 1 VI 1919 r. Po wojnie m.in. Inspektor Armii we Lwowie, szef SG. Zamordowany przez NKWD w Charkowie.
Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 38.

Zwracając niniejszym uwagę na niektóre w ostatnich wnioskach zasłę błędy – oczekuje N.D., że wszystkie bez wyjątku Dowództwa dbać będą przy wypełnianiu wniosków o tą staranność i ścisłość, której tak ważna sprawa w interesie podwładnych oficerów i szeregowych wymaga 4. Rubryka 10 winna tylko zawierać nazwiska przełożonych – a opinię tychże należy umieścić w rubryce 11a do f, lecz w przewidzianym miejscu. Jeżeli dowódca armii swoją opinię umieszcza w rubryce 11g – gdzie ma Naczelne Dtwo wniosek zaopiniować?

2. W myśl ustępu II – L.3 wspomnianego rozkazu – zaznaczają wszyscy przełożeni swą opinię z dokładnym podaniem jaki stopień orderu według ich opinii miały być przyznany. Do powyższego należy się bezwarunkowo zastosować i w tym celu zaznajomić się dokładnie z treścią art. 4 „Ustawy” z dnia 1 sierpnia 1919 r.

„Popieram” lub „nie popieram” w myśl powyższego jest niewystarczające, szczególnie w wypadku, w którym poprzedni przełożeni wypowiadają się za różnymi stopniami orderu.

3. W myśl ustępu II L.7 należy nieprzychylną opinię wyszczególnić!

4. Wyraźnie pisać!

5. Na świadectwach świadków musi być bezwarunkowo umieszczone nazwisko do odznaczenia podanego. W tym celu należy w przyszłości na każdym załączniku zaznaczyć:

„Załącznik Nr.....do wniosku.....(stopień, imię i nazwisko)”.

I Zastępca Szefa Sztabu Generalnego

Mieczysław Kuliński płk SG

Oryginał

CAW, I.302.17, t.1

Nr 10

1920 lipiec 6, Warszawa. – Ustawa z dnia 1-go sierpnia 1919 o Ordere Wojskowym Virtuti Militari ze zmianami uchwalonymi przez Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lipca 1920 roku

Dz. U. 1919 Nr 67 poz.409 Dz. U. 1920 Nr 61 poz.383.

Art. 1.

Przywraca się ustanowiony Władzą Królewską w roku 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. order wojskowy pod nazwą Virtuti Militari.

Art. 2.

Order Virtuti Militari dzieli się na pięć klas sposobem następującym:

- 1) Klasę I stanowi – WIELKI KRZYŻ Orderu czyli powiększony Krzyż orderowy na wstędze szerokiej przepasanej przez prawe ramię na lewy bok. Obok wstęgi na lewej piersi nosi się gwiazdę orderową (artykuł 3).
- 2) Klasę II. – KRZYŻ KOMANDORSKI, mniejszy od Krzyża Klasy I, do noszenia na wstędze na szyi.
- 3) Klasę III. – KRZYŻ KAWALERSKI mniejszy od Krzyża Komandorskiego do noszenia na lewej piersi.
- 4) Klasę IV. – KRZYŻ ZŁOTY tego samego kształtu co Krzyż Kawalerski, lecz z wąskimi paskami czarno emaliowanymi po brzegach, do noszenia na lewej piersi.
- 5) Klasę V. – KRZYŻ SREBRNY, tego samego kształtu, co złoty, do noszenia w ten sam sposób,

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi według klas podane będą w osobnym załączniku do Ustawy niniejszej,

Art. 3.

Order wojskowy Virtuti Militari wyobraża się w postaci metalowego Krzyża cztero ramiennego, czarno emaliowanego, z obramieniami złotymi i z umieszczonym na ramionach krzyża napisem Virtuti Militari. W środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej – Orzeł biały

emaliowany w kształcie z roku 1792., strona odwrotna złota. W środku w wieńcu laurowym zielonym napis: „Honor i Ojczyzna” i data: 1792 r.

Order nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami. W pierwszej klasie orderu obok krzyża, w wypadku w art. 2. przepisany, nosi się gwiazdę orderową srebrną, złożoną z 8 pęków promieni z krzyżem Virtuti Militari pośrodku, a w otoku zewnętrznym – z napisem „Honor i Ojczyzna”.

Art. 4.

Order wojskowy V.M. jest nagrodą czynów wybitnego męstwa i odwagi, dokonanych w boju i połączonych z poświęceniem się dla dobra Ojczyzny. Nadawanie orderu ma miejsce w porządku następującym:

Krzyż Wielki – otrzymuje Wódz za zwycięstwo w walnej bitwie, zakończonej zupełną porażką nieprzyjaciela lub za bohaterką obronę, która rozstrzygnęła o losach operacji strategicznej.

Krzyż Komandorski otrzymuje Dowódca za zwycięstwo taktyczne lub mężną obronę trudnej pozycji.

Krzyż Kawalerski – otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz posiadający już Krzyż Złoty za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z osobistym czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia.

Krzyż Złoty – otrzymuje oficer:

a) za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia;

b) podoficer lub żołnierz, posiadający już Krzyż Srebrny za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Krzyż Srebrny – otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Szczegółowe przykłady odznaczeń bojowych w każdym rodzaju broni – kwalifikujących się do nagrodzenia poszczególnymi klasami orderu V.M., ustanowione będą w statucie tego orderu (artykuł 18).

Art. 5.

Do posiadania każdego orderu V.M. przywiązuje się prawo do dożywotniej pensji orderowej rocznej w wysokości 300 zł. polskich.

Art. 6.

Nadanie orderu Virtuti Militari, prócz prawa do pensji orderowej (art.5) stwarza dla odznaczonych przywieje następujące:

1) tytuł kawalera orderu V.M. odnośnej klasy.

2) prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do Korpusu Inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzeniu posiadłości rządowych, i przy przyjmowaniu dzieci odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych;

3) prawo do honorów ze strony wojskowych, równych stopni orderu nie posiadających.

Niezależnie od tego, podoficerom i żołnierzom, odznaczonym Krzyżem Złotym, przysługuje prawo do awansowania na stopień oficerski, o ile posiadają odpowiednie kwalifikacje. Awansowanym na powyższych warunkach podoficerom i żołnierzom służą wszystkie prawa oficerów służby czynnej, obowiązani są jednak złożyć w ciągu roku po ukończeniu wojny, egzamin na stopień oficera rezerwy.

Art. 7.

Odznak orderu *Virtuti Militari* nigdy nie zdejmuje się. Sposób noszenia odznak ustanowiony będzie w Statucie.

Art. 8.

Posiadacze orderu *Virtuti Militari* tworzą braterski zespół pod nazwą Zgromadzenie Kawalerów Orderu *Virtuti Militari* z Kanclerzem Orderu i Kapitułą na czele.

Art. 9.

Dniem święta orderu *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 3-go maja, jako rocznica wiekopomnej Konstytucji 1791 r. której obronie inicjatywa do stworzenia orderu powstała.

Art. 10.

Nadawanie orderu V.M. następuje za Dekretami Naczelnika Państwa: a) klasę I, II i III, na wniosek Kapituły Orderu, b) klasy IV i V - na wniosek Dłtwa Dywizji (samodzielnej jednostki taktycznej).

Art. 11.

Kapituła Orderu urzęduje przy Ministerstwie Spraw Wojsk. i składa się z 12 najstarszych kolejnością Kawalerów Orderu 4-ch klas starszych, po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły z tytułem Kanclerza Orderu *Virtuti Militari* jest najstarszy klasą i kolejnością kawaler tego orderu. Kapituła spośród Kawalerów Orderu obiera Sekretarza Orderu.

Art. 12.

Obowiązkiem kapituły jest:

- 1) Zarząd sprawami orderu Virtuti Militari i zgromadzenia kawalerów.
- 2) Rozpatrywanie wniosków o nadawanie odznak orderowych klasy I Krzyża Wielkiego, klasy II Krzyża Komandorskiego i klasy III Krzyża Kawalerskiego.
- 3) Ustanowienie kolejności kawalerów orderu.
- 4) Przygotowywanie i składanie zarządzeń i ustaw w sprawach dotyczących orderu.

Art. 13.

Szczegóły organizacji Zgromadzenia i Kapituły zasady i porządek przedkładania wniosków o nadanie orderu Virtuti Militari tryb dalszego postępowania w tym przedmiocie, zarówno zasady nadawania orderu w okolicznościach wyjątkowych - ustanowione być mają w Statucie Orderu.

Art. 14.

Prawo do posiadania orderu wojskowego Virtuti Militari traci się na mocy wyroku sądowego, pozbawiającego praw obywatelskich, oraz za czyny niehonorowe na mocy orzeczenia Kapituły, zatwierdzonego przez Naczelnika Państwa. Z tą chwilą ustają wszelkie uprawnienia do posiadania orderu przywiązane.

Art. 15.

Nadawanie orderu wojskowego i ozdób do tegoż należących przyjmuje się na rachunek Skarbu Państwa. Wszelkie podania i dokumenty w sprawach orderu Virtuti Militari zwolnione są od opłat skarbowych.

Art. 16.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Odznaczenie wszakże orderem może wyjątkowo mieć miejsce również za czyny bojowe, przed wydaniem Ustawy dokonane w imię dobra i niepodległości Polski.

Art. 17.

Statut wymienionego orderu, ułożony na zasadach w Ustawie niniejszej wyrażonych wymaga zatwierdzenia ustawowego.

Art. 18.

Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych.

PRZEPISY PRZECHODNIE.

Art. 19.

Nadawanie orderu Virtuti Militari rozpoczyna się niezwłocznie po ogłoszeniu Ustawy niniejszej na zasadach następujących:

1) Kapitułę Tymczasową z 11 członków, aż do jej ukonstytuowania sposobem w artykule 11 w ustawie przewidzianym, powoła Wódz Naczelny spośród starszych w boju zasłużonych oficerów, w stosunku procentowym do liczby oficerów poszczególnych formacji, z których utworzyła się Armia Polska;

2) Przewodnictwo w Kapitulie z urzędu obejmuje Wódz Naczelny, a w jego zastępstwie najstarszy stopniem członek tymczasowej Kapituły;

3) W miarę mianowania Kawalerów orderu wojskowego Virtuti Militari ustępują z Kapituły członkowie tymczasowi, poczynając od najmłodszego stopniem. Z chwilą wstąpienia do Kapituły 12 członka stałego przewodnictwo przechodzi do Kanclerza, przy czym Kapituła przestaje być Tymczasową;

4) Wniosek o nadanie orderu wojskowego Virtuti Militari klasy I. Krzyża Wielkiego, Klasy II. Krzyża Kawalerskiego przedstawia Kapitulie Dowództwo samodzielnej jednostki taktycznej z podaniem motywów i świadectw.

Wnioski o nadanie orderu Wojskowego Virtuti Militari klasy IV. „Krzyża Złotego” i klasy V-tej „Krzyża Srebrnego” przedstawia Wodzowi Naczelnemu Dowództwo Dywizji (samodzielnej jednostki taktycznej) z podaniem motywów i świadectw.

5) Wnioski w sprawie odznaczenia oficerów i żołnierzy polskich, którzy walczyli o Niepodległość Polski - przedłożą Kapitulie następujące Komisje:

- a) Komisja Legionów Polskich
- b) Komisja Formacji Polskich Frontu Wschodniego,
- c) Komisja Formacji Polskich Frontu Zachodniego,

co zaś do uczestników powstania 1863 i 1864 r. - Rada Wojskowa. Do tych Komisji powołani będą spomiędzy uczestników walk po trzech generałów lub oficerów wyższych (pułkownik, ppłk, mjr) i po trzech oficerów niższych stopni (kapitan, porucznik i podporucznik).

PREZYDENT MINISTRÓW

(-) w/z Stanisław Wojciechowski

MARSZAŁEK

(-) Wojciech Trąmpczyński

MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH

(-) J. LEŚNIEWSKI

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 11

1920 lipiec 17, Warszawa. – Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (Sztab Generalny) w sprawie zmian w ustawie o Orderze Wojskowym Virtuti Militari

ROZKAZ NR 60

Ogłasza się Ustawę Sejmową z dnia 6VII b.r. w przedmiocie niektórych zmian w ustawie orderu wojskowego Virtuti Militari (Dz. Ust. 1919r. Nr 67 poz. 409)

Art. 1.

Art. 10. ustawy otrzymuje następujące brzmienie:

Nadawanie orderu Virtuti Militari następuje za dekretami Naczelnika Państwa: a) klasy I, II i III na wniosek Kapituły orderu, b) klasy IV i V na wniosek dowództwa dywizji (samodzielnej jednostki taktycznej.)

Art. 2.

Art. 12. ustawy otrzymuje następujące brzmienie:

Obowiązkiem Kapituły jest:

1. zarząd sprawami orderu Virtuti Militari i zgromadzenia kawalerów,
2. rozpatrywanie wniosków o nadawanie odznak orderowych klasy I „Krzyża Wielkiego”, klasy II „Krzyża Komandorskiego” i klasy III „Krzyża Kawalerskiego”,
3. ustanawianie kolejności kawalerów orderu,
4. przygotowywanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów zarządzeń i ustaw w sprawach dotyczących orderu.

Art. 3.

Pkt. 4 art. 19. otrzymuje następujące brzmienie:

Wnioski o nadawanie orderu Virtuti Militari klasy I „Krzyża Wielkiego” klasy II „Krzyża Komandorskiego” i klasy III „Krzyża Kawalerskiego” przedstawia Kapituła Dowództwo samodzielnej jednostki taktycznej z podaniem motywów i świadectw.

Wnioski o nadanie orderu wojskowego Virtuti Militari klasy IV „Krzyża Złotego” i klasy V „Krzyża Srebrnego” przedstawia Wodzowi Naczelnemu Dowództwo dywizji (samodzielnej jednostki taktycznej) z podaniem motywów i świadectw.

Art. 4.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, wykonanie jej porucza Ministrowi Spraw Wojskowych.

W myśl powyższej ustawy uzupełnia się przepisy przedkładania wniosków na odznaczenie orderem Virtuti Militari (Dz. Rozk. Wojsk. Nr 6/2 i Rozkaz Nacz. Dow. Nr 13/20) w następujący sposób:

Wypełnianie wzorów odbywa się na podstawie powyższych przepisów przez powołanych D-ców wymienionych w tych przepisach.

1. Wnioski dotyczące odznaczenia orderem klasy I, II i III należy jak dotychczas w drodze służbowej po zaopiniowaniu przez wszystkich powołanych przełożonych, przesać do Nacz. Dtwa.

2. Do przesyłania wniosków dotyczących odznaczenia orderem klasy IV i V-tej **wprost do Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza**, upoważnione są: Dow. Dyw. Dow. Brygad Jazdy, Dow. rezerw. brygady, oraz Dow. chwilowo sformowanych grup taktycznych na prawach Dow. Dyw. i wyższe Dowództwa.

Wnioski te nie wymagają opinii wyższego Dtwa.

Celem uniknięcia wątpliwości, podaje się do wiadomości, że wnioski na odznaczenie IV i V-tej klasy, które dotychczas wpłynęły do Kapituły Tymczasowej i nie zostały jeszcze rozstrzygnięte, zostaną wprost przedłożone Naczelnemu Wodzowi.

Oryginał

CAW, I.302.17, t. 1.

Nr 12

1920 sierpień 17, Warszawa. – Zalecenie Ministra Spraw Wojskowych w sprawie przyznawania ochotnikom Orderu Virtuti Militari

DZIENNIK ROZKAZÓW WOJSKOWYCH NR 29

659.

Przyznanie ochotnikom praw orderu Virtuti Militari

Ustanowienie odznak honorowych dla ochotników.

Ochotnikom którzy odpowiedzą wymaganiom Ustawy z dn. 1 sierpnia 1919r. orderu Virtuti Militari – Dz. U. P. Nr 67 z dnia 20 sierpnia 1919r. poz. 409.(Dz. R. W. Nr 88 ex 19 rozkaz 3221) przyznaje się takie same prawa do tegoż orderu, jakie posiadają oficerowie (równorzędni) i szeregowi armii stałej.

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 13

1920 wrzesień 18, Warszawa. – Wykaz kawalerów Orderu Virtuti Militari z oddziałów podległych Dowództwu Frontu Północnego

ROZKAZ NR 60

a) Przez D-two Frontu Północnego został odznaczony orderem Virtuti Militari kl. 5-tej.

Płk Kazimierz Rumsza,¹ D-ca B-dy Syberyjskiej.

---

¹ K. Rumsza (20 VIII 1886 - 28 I 1970). Podporucznik armii rosyjskiej, potem w I Korpusie Polskim, w oddziałach polskich na Syberii i dowódca 5 D. Strz. (Syberyjskiej). W WP m.in. dowódca Brygady Syberyjskiej. Po wojnie m.in. dowódca

b) Przez D-two Frontu Północnego zostali odznaczeni orderem *Virtuti Militari* kl. 5-tej:

1. ppłk Włodzimierz Rachmistruk² D-ca 35 Br. Piechoty
2. mjr Ocetkiewicz Marian D-ca 144 p.p.
3. mjr Pietras, D-ca 2 Dyonu 18 p.a.p.
4. por. adiutant szt. Centerowski, Szef Oddz. IV D-twa 18 Dywizji piech.
5. szer. Gołąb z 144 p.p.
6. kpr. Kreglewski z 145 p.p.
7. szer. Telkiewicz z 49 p.p.

c) Przez D-two Frontu Północnego zostali odznaczeni orderem *Virtuti Militari* kl. 5-tej:

1. ś.p. mjr Czapło Jan, D-ca 1-go Baonu 1 Syb. p.p.
2. kpt. Sztarejko Stanisław, D-ca 1 komp. K. M. 1-go Syb. p.p.
3. kpt. Cieszkowski Antoni, D-ca 3 baonu 2-go Syb. p.p.
4. kpt. Kierski Aleksander, D-ca 1 komp. 2 Syb p.p.
5. por. Biernat Kazimierz, D-ca 9 komp. 1 Syb. p.p.
6. ppor. Wysocki Jan, D-ca 2 komp. 2 Syb. p.p.
7. por. Bąkiewicz Wincenty, D-ca 11 komp. 2 Syb. p.p.
8. ś.p. ppor. Karczewski Mieczysław, adi. Oddz. Oper. Br. Syb.
9. ppor. Czyżewski Józef, D-ca 2 komp. 1 Syb. p.p.
10. ppor. Robakiewicz Feliks, D-ca 1 komp. 1. Syb. p.p.
11. ppor. Miłkowski Józef, D-ca 10 komp. 2 Syb. p.p.
12. ppor. Bojankiewicz Ryszard, D-ca plutonu w Dyonie Jazdy Syb.
13. kpr. Kurnel Michał, z 1 Syb. p.p.
14. kpr. Więcek Michał, z 1 Syb. p.p.
15. plut. Zaniewski Witold, z 2-go Syb. p.p.

brygady KOP. 1939-1947 w PSZ na Zachodzie. Gen. Bryg. z 1 I 1964 r. Odznaczony VM V klasy KN, KW (4x), OOP IV klasy.

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 158.

² W. Rachmistruk (5 XII 1879 - 5 IX 1959). Kpt. armii austriackiej. Od 27 XI 1918 r. W WP, gdzie m.in. był dowódcą 145 pp, 36 Brygady Piechoty, 72 pp, , pd 10 DP, 16 DP. 1 I 1928 r. Mianowany gen. bryg. Odznaczony VM V klasy, KW.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz.2, s. 174 (B. Polak).

- 16.szereg. Tasarz Bolesław, z 2-go Syb. p.p.
  - 17.bomb. Kaźmierski Jan, z 2-go Syb. p.p.
  - 18.kan. Markert Zygmunt, z 1-go Syb. p.p.
  - 19.kan. Budkiewicz Bronisław, z 1-go Syb. p.p.
  - 20.kpr. Rząsa Józef, z Dyonu Jazdy Syb.
  - 21.ś.p. mjr Chmielowski Teodor, D-ca Dyonu 11 p.a.k.
- d) Przez D-two Frontu Północnego zostali odznaczeni orderem Virtuti Militari kl. 5-tej:
1. ś.p. ppor. marynarki Pierzkański Jerzy, D-ca statku pancernego „Moniuszko”
  2. ppor. marynarki Sułkowski Henryk, pierwszy oficer statku pancernego „Wawel”
  3. ppor. marynarki Kwiatkowski Stefan D-ca statku pancernego „Stefan Batory”
  4. kpr. marynarki Musiał Franciszek D-ca łodzi motorowej Nr 15
  5. marynarz Michnowicz Bronisław z załogi statku pancernego „Stefan Batory”
  6. marynarz Kalinowski Stanisław z załogi statku pancernego „Wyspiański”.

Oryginał

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 14

1920 październik 11, Warszawa. – Przemowa Marszałka Józefa Piłsudskiego z okazji dekorowania oficerów francuskiej Misji Wojskowej Orderem Virtuti Militari

Niegdyś, w czasach dość oddalonych, lecz jednak bliskich naszemu sercu, widziano przeciągającą przez ulice naszych miast i miasteczek wielką armię cudzoziemską. Widziano wspaniałych kawalerzystów, prowadzonych przez króla, lśniącego od karmazynów i szamerunków. Widziano pokrytych bliznami piechurów, rozkochanych w swym wodzu, nieomal kobiecym uwielbieniem. Widziano przezornych artylerzystów i pracowitych saperów. Wszyscy szli

z daleka, z dalekiej, kochanej Francji, weseli i beztroskliwi, szli umierać, gdy wypadło, za wielkość swej ojczyzny, za sławę swych sztandarów.

Lecz wśród tej masy ludzi nieznanym widziano na piersiach niejednego z rycerzy mały krzyżyk, dobrze znany wszystkim z nas, określający najwaleczniejszych wśród walecznych obrońców ojczyzny polskiej. Wśród tłumów, oglądających wspaniały przemarsz, rozumiano wówczas, że można umierać za Francję, broniąc Polski, można pracować, dla rozrostu Francji, zabezpieczając szczęście Polski.

Oto, panowie, piękna tradycja, którą rad jestem odnowić dzisiaj, nadając wam krzyże orderu *Virtuti Militari* za wasz żołnierski trud w szeregach armii polskiej podczas ostatnich walk dla obrony mego narodu.

Józef Piłsudski: *Pisma zbiorowe T.V*, Warszawa 1937, s. 171

Nr 15

1921 luty 5, Saint-Cyr (Francja). – Przemówienie Marszałka Józefa Piłsudskiego z okazji dekoracji Marszałka Ferdinanda Focha Orderem *Virtuti Militari*

Znajduję się na tej ziemi francuskiej, zaprzyjaźnionej z Polską, którą z radością reprezentuję, w charakterze Prezydenta Republiki. Jednakże w obecności Wielkiego Wodza, który potrafił odnieść zwycięstwo wśród najtrudniejszych warunków, nie mogę zapomnieć, że jestem żołnierzem. Jako żołnierz podziwiałem i podziwiam olbrzymie dzieło, jakiego dokonaliście, biorąc na swoje barki tak olbrzymią odpowiedzialność. I dlatego dziś z uczuciem głębokiej radości ofiaruję Ci krzyż *Virtuti Militari*, ten krzyż, który jest mi tak drogi, a który nosiłem na swej piersi, jako Naczelnny Wódz Armii Polskiej.

J. Piłsudski: *Pisma zbiorowe*, t. V, Warszawa 1937, s. 187.

Nr 16

1921 luty 6, Verdun. – Przemówienie Marszałka Józefa Piłsudskiego podczas dekorowania miasta Verdun Orderem Virtuti Militari

Miasto to stało się symbolem i przedmiotem podziwu wszystkich, którzy wiązali swe nadzieje ze zwycięstwem sztandaru francuskiego. Dobre wojsko nie może istnieć bez ożywionego dobrym duchem obywatelskim społeczeństwa, którego ideały znowuż nie mogą być urzeczywistnione bez dobrego wojska. I dlatego składając hołd bohaterskiemu wysiłkowi żołnierzy, świadomych obowiązków i dzielnych obywateli, nadaję w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej miastu Verdun krzyż Virtuti Militari.

Są ludzie i miejscowości, których imiona na zawsze pozostaną w historii. W jednym z takich miejsc i przed jednym z takich ludzi znajdujemy się w tej chwili. Sława marszałka Pétain'a jest już dostatecznie wielka. Jednakowoż pragnę oddać jeszcze hołd w imieniu Polski w postaci tego skromnego krzyża, który dla Polaków jest wyobrażeniem najwyższym honoru wojskowego. Więc w imieniu Polski i wojska polskiego, które związane jest coraz to ściślej braterstwem z przesławną armią francuską, wyrażam Panu Marszałkowi największy podziw i wdzięczność, wręczając ten krzyż Virtuti Militari.

Józef Piłsudski: *Pisma zbiorowe t.V*, Warszawa 1937, s. 189-190

Nr 17

1921 luty 8, Warszawa. – Obwieszczenie Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza w sprawie nadsyłania wykazów oficerów i szeregowych odznaczonych Orderem Virtuti Militari

Wszystkie dywizje (względnie Brygady Jazdy) mają do dn. 1 marca br. przesłać przez kuriera do Adiutantury Gener. Naczelnego Wodza pełne wykazy odznaczonych oficerów i szeregowych orderem Virtuti Militari z wyszczególnieniem jakim rozkazem, za jaką datę i przez jakie Dtwo krzyże zostały nadane, a także numery już otrzymanych krzyży. Jednocześnie mają być przesłane

odnośne wnioski na już warunkowo odznaczonych, o ile dotąd przesłane nie były. Oddziały nie wchodzące w skład dywizji, mają przelać wykazy i wnioski przez Dtwa Armii.

Zaznaczam, że do otrzymania przez Adiutanturę Generalną Naczelnego Wodza powyższych wykazów i wniosków na dalsze nadawanie i wydawanie krzyży orderu Virtuti Militari będzie wstrzymane również i zatwierdzenie nadania w dekretach Naczelnego Wodza.

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 18

1921 marzec 11, Warszawa. – Protokół z V posiedzenia Tymczasowej Kapituły orderu wojskowego Virtuti Militari

O b e c n i :

Naczelnny Wódz i Pierwszy Marszałek – Józef Piłsudski, Gen. broni Józef Haller, gen. dyw. Iwaszkiewicz, Gen. Dyw. Romer, gen dyw. Latinik, gen. bryg. Kuliński. płk Mackiewicz, i ppłk Koc

N i e o b e c n i :

Gen. dyw. Śmigły, gen. bryg. Roja, (uspr.) i ppłk Kopa. Na początku posiedzenia – nieobecny płk Skrzyński. Prowadzi protokół posiedzenia Sekretarzy Tymcz, Kapituły, płk Koc.

Porządek Dzienny:

- 1) Odczytanie protokołu z ostatniego posiedzenia, z dnia 16 XII 1921 r.
- 2) Sprawa płk Skrzyńskiego
- 3) ustalenie rozdzielnika orderu dla poszczególnych formacji z przed 1.XI.1921r.
- 4) Dyskusja nad zagadnieniem Kapituły Stałej.
- 5) odznaczenie wyższymi klasami orderu V.M.

Ad. 1. Protokół posiedzenia z dnia 18 XII 1921 r. odczytuje płk Koc. Protokół ten z uzupełnieniem po słowach „z pośród nadesłanych propozycji wybierze się kandydatów do odznaczenia orderami” dodano słowa: i do wypowiedzenia

przez to do Kapituły – został jednogłośnie przyjęty i podpisany przez Naczelnego Wodza jako Przewodniczącego.

Ad.2. Dochodzenie w sprawie płk Skrzyńskiego o możliwości przypuszczeń co do samowolnego oddania się do dywizji wskazało zupełną bezpodstawność tych zarzutów. Powzięto uchwałę zwrócenia orderu V.M. płk Skrzyńskiemu oraz wezwano do pełnienia obowiązków członka Kapituły.

Ad.3. Przewodniczący Naczelny Wódz poleca wezwać płk Szt. Gen. T. Piskora – Przedstawiciela Komisji dla Legionów Polskich w sprawie zrzeczenia się przez tą Komisję 160 orderów.

Płk Piskor komunikuje, że Komisja wobec konieczności przyznania zabitym 400 orderów, co stanowi wielki bardzo procent ogólnej ilości przyznanych orderów, po szczegółowym rozważeniu sprawy doszła do wniosku, że może zrzec się najwyżej 100-u orderów z ogólnej ilości 1460 orderów, przyznanych uchwałą Kapituły.

Uchwalono motywy powyższe przyjąć, jako uzasadnienie, wobec przyznania dużej ilości orderów przez Komisję Legionów Polskich dla poległych i zmarłych.

Uchwalono następujący dodatkowy rozdzielnik powyższych 100-u orderów na poszczególne formacje:

I. K o r p u s	45
II. K o r p u s	20
Dyw. Gen. Żeligowskiego (IV).....	5
Dyw. Syberyjska (płk Czumy).....	20
Bajończycy.....	6
Oddział murmański	5

Razem 100 orderów.

Gen. Broni Haller. – podaje do wiadomości, że cyfry podane odnośnie do II Korpusu na poprzednim posiedzeniu Kapituły są mylne i niższe od rzeczywistych, które opiewają na ogólną cyfrę 15.905 ludzi, a którą się redukuje do 11.000 ludzi (wobec tożsamości podawanych w różnych okresach) oraz straty które w zabitych i rannych wynoszą przeszło 1000 ludzi.

W sprawie pisma Komisji Wnioskującej orderu V.M. Naczelnego Polskiego Komitetu wojskowego L.350 z dnia 2. marca, 1922 r. oraz pisma Komisji kwalifikacyjnej orderu V.M. dla formacji wojskowych L.18/22 z dnia 22 lipca, 1922r., członków Komisji – które włączają swe wnioski – do decyzji Na-

czelnego Wodza, oraz stosunkowo mała ilość orderów w odniesieniu do ilości złożonych wniosków Kapituła uchwała.

Uznając trudność sytuacji w obu komisjach stosunku do załatwienia wniosków na odznaczenie członków tychże Komisji – Kapituła tymczasowa orderu V.M. wniosek ten zatwierdza, polecając traktować je w ramach rozdzielnika, przyznanego na posiedzeniu z dnia 18.XII.1921r. Odnośnie pismo ma przygotować sekretarz Kapituły do podpisu przez Naczelnego Wodza, jako przewodniczącego.

Ad.4. Naczelnny Wódz Komunikuje, w myśl uchwały Kapituły pułki, których sztandary oznaczone zostały orderem V.M. nadesłały wnioski na odznaczenie IV-ą klasę orderu V.M. – Uchwalono

Spośród tych kandydatów do odznaczenia klasą IV-ą orderu V.M. Kapituła Tymczasowa wybierze 4-ch oficerów (do rangi pułkownika włącznie) oraz uchwalono odznaczyć orderem V.M. IV klasy 2-ch podoficerów (po jednym oficerze z I dywizji P. Leg. 14 Dywizji Piech.)

Uchwalono następnie, że wszystkie nadesłane wnioski do odznaczenia orderem IV klasy, (z punktów których sztandary były dekorowane orderem V.M. będą rozesłane kolejno do poszczególnych członków Kapituły celem gruntownego zapoznania się z nimi i powzięcia opinii. Uchwalono też równorzędnie traktować wnioski z I. Dywizji Lit.-Biał. ,której sztandar w najbliższym czasie Naczelnny Wódz ma udekorować orderem Virtuti Militari, Polecono Sekretarzowi Tymczasowej Kapituły zebrać dane w: od Sztabu Generalnego co do przebiegu służby i życia każdego z przedstawionych do odznaczenia kl. IV. oficerów. Nadesłane dotąd wnioski z 15 pp. mają być później dołączone.

Ad. 5. Uchwalono załatwić wnioski nadesłano do rak Naczelnego Wodza a opiewające na klasy wyższe niż klasa V. V.M. przyznając tym kandydatom klasę V-ą z tym, że Kapituła Stała orderu dodatkowo rozpatrywać je będzie w przyszłości pod względem określenia klasy orderu – upoważniając Naczelnego Wodza do załatwienia tych wniosków analogicznie z wnioskiem na V-ą klasę orderu.

Na tym posiedzenie o godz. 19.15 zamknięto.

J. Piłsudski

Sekretarz Kapituły

Adam Koc, Podpułkownik.

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 19

1921 kwiecień 23, Poznań. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego z okazji dekorowania sztandaru 15 Pułku Ułanów Poznańskich Orderem Virtuti Militari

Po uroczystościach wojskowych odbył się w „Bazarze Poznańskim” bankiet, podczas którego Piłsudski wypowiedział niżej przytoczone przemówienie o zadaniach kawalerii w Polsce i o zasługach 15 pułku ułanów.

Przemówienie podajemy według „Dziennika Poznańskiego” z dnia 24 kwietnia 1921 r.

Moi kochani! Kiedy mówię do przedstawicieli jazdy, miesza się we mnie wiele sprzecznych uczuć. Ci, co mieli sposobność, znać mnie dłużej, przez czas 7-letniej wojny, wiedzą że bój kawaleryjski uważam za trudniejszy od boju piechoty. I nie dziwię się, że każdy, kto ma szczęście lub nieszczęście dowodzić w armii, marzy i pragnie: byle nie w piechocie. Tymczasem rozwój środków technicznych wprowadza w dzieje jazdy stały kryzys. To wojsko wymaga tylu ofiar, tylu nakładów i takich strat, że rozwijające się wciąż środki techniczne wyprzeć je muszą ze stanowiska królowej bojów. Ten ciężki problemat, który zawisł nad kierownictwem wojennym całego świata, zawisł także nad wami. W każdej wojnie ostatniego stulecia i po wojnach, gdy liczono nabyte doświadczenia, myślał każdy powołany do rozważania, czy nie warto tego, co kosztuje jazda, obrócić na co innego. Otóż zechciejcie sami zdać sobie sprawę z tego problematu, jak ten, który zbiera dane, czy istotnie wolno wydawać środki państwowe i narodowe na instrument bojowy małej wartości. Nie mówię tego, abym wam, w dniu waszego święta, chciał sprawić przykrość. Mówię, bo takim jest mój obowiązek, bo taką jest prawda, jasna, prosta, szczerą. Oto walczy we mnie jeszcze rzecz inna: ci, co mieli szczęście lub nieszczęście być pod moim dowództwem, wiedzą, że jestem z tych, którzy szukają rozwiązania zagadnień wojennych nie gdzie indziej, jeno właśnie w szybkości. Poruszenia lotne, które nie dają odetchnąć wrogowi, oto problemat, nad którym moja głowa i moja dusza pracowała sto razy czasu wojny. Któż, jeśli nie jazda, powołana jest do rozwiązania tego zagadnienia? Nie piechota, która w porównaniu do was tylko żółtym posuwać się może krokiem, nie artyleria, ciągniona przez nieszczęsne konie; nie tanki ciężkie i mogące pracować tylko krótki czas – jeno jazda szybka, pewna, lotna, decydywna, gdy trzeba osiągnąć rezultaty, ta może rozstrzygnąć, o przełamaniu nieprzyjaciela. My, żołnierze zachodu i wschodu – my jednakowo wszędzie zagrożeni, mający do osłony setki

kilometrów, my musimy rozstrzygnąć zagadnienie, na które wojna światowa nie dała odpowiedzi. A ja – kiedy szukam myślą słowa zbawczego – to na was zwracam utęsknione oczy.

A nuż – nikomu, jeno wam, danym będzie właśnie rozwiązanie problemu? Jazda polska ma dawną, świetną tradycję: ona broniła dalekich, wielokilometrych przestrzeni, ona sięgała poza rubieże Rzeczypospolitej. Więc kiedy jestem wśród was, niech mi wolno będzie powiedzieć, że mimo wszystko w optymistyczne rozstrzygnięcie problemu nie wierzę. Jazda polska egzaminu czasu wojny nie zdała; nie zdała go pod względem technicznym. Ale zdała pod względem moralnym. Pod tym względem przewyższyła wszystkie rodzaje broni. Załamań ducha, załamań serca, wahań odwagi wśród niej nie było. Zawsze i wszędzie stała, walczyła jako wojsko, na które wódz liczyć mógłby bez ochyby. To byli ci, co nigdy nie zawiedli. Gdyby mi przyszło sądzić poszczególne jednostki armii, wyznaję, z jazdy miałem radość dużą. I powiedziałem sobie, że odznaczenie najwyższe otrzymają te jednostki, które ani razu nie przestały być żołnierzem, dochowały cnoty wojskowej, pewne, niezachwiane, niezawodne. Odznaczyłem 3 dywizje piechoty; wśród jazdy – byłbym musiał odznaczyć trzy czwarte pułków, idąc za głosem serca, co znów nie harmonizowałoby z tym, co to będzie odpowiedzią na wyrażony tu żal waszego pułkownika, że pułk ongi w Zelwie odznaczenia nie dostał. Po długiej walce miarę znalazłem. Te jednostki wśród jazdy, które toczyły bój przez całe dwa lata, które dały największy wysiłek i osiągnęły największy efekt, te, które dały nadzieję, że na nich, na ich doświadczeniach jazda w przyszłości oprzeć się będzie mogła, te pułki zdecydowałem się udekorować orderem *Virtuti Militari*.

W ciągu całej wojny pułk 15 pracował razem z 14 dywizją piechoty, nie miał zatem okazji do tego, aby zdobyć dla jazdy doświadczenie, jako dla zupełnie samodzielnej broni. W tych próbach ogniowych, gdzie jazda została odrzucona przez wroga, nie występowaliście nigdy. Nie chcę zatem sądzić, jakie byłoby wasze zachowanie się, gdybyście na południowym froncie byli narażeni, choć skłonny jestem myśleć, że i tam bylibyście zadaniu sprościli. Tam, gdzie byliście, byliście doskonali – i historia lwią część zwycięstw wam przypisać musi. W tej dziedzinie jesteście najlepszym pułkiem, jaki znam, mówię wam to szczerze i otwarcie.

Toteż gdy mi przyszło sądzić o jednostkach, na których przyszłość polskiej jazdy oprzeć się może, zatrzymałem się na 15 pułku ułanów bez wahania. Pozwólcie, że zanim jako najstarszy kawaler orderu *Virtuti Militari* wypiję zdrowie nowego kolegi, rzucę okiem w przyszłość. Granice Polski są otwarte, jesteśmy skazani na wypadek wojny, wszystko jedno z którym sąsiadem, na wojnę manewrową. W tej wojnie jazda może być albo niepotrzebną, kosztowną

kulą u nogi, albo świetnym instrumentem do zwycięstwa. To zależy od samej jazdy, od jej wartości i tych zalet, które w sobie rozwinąć potrafi. Kto miał szczęście lub nieszczęście pode mną służyć, wie, że jestem wściekłym ryzykantem. Cały mój wpływ w państwie kładę na to, aby państwo ryzykowało utrzymanie wielkiej ilości kawalerii. Ona zaś niech próbuje, aby rozwinęła w sobie te wartości bojowe, jakich otwarte a rozległe granice Polski potrzebują. Niech je rozwinie pułk 15! Niech żyje!

Józef Piłsudski: *Pisma zbiorowe* t. X, Warszawa 1938, s. 184-186

Nr 20

1921 Warszawa. - Wnioski na odznaczenie Orderem Virtuti Militari za udział w poszczególnych działaniach wojennych

Wyciąg z Dziennika Rozkazów Nr. 17 z r. 1921

I. DEKRETY I ROZKAZY NACZELNEGO WODZA.

B.P.2085.21.I

Chcąc przy odznaczeniach orderem Virtuti Militari osiągnąć przeciętną sprawiedliwość, trzymałem się dotąd zasady nadawania określonej ilości odznaczeń na jednostkę, biorąc pod uwagę całość jej pracy na froncie bojowym, pod względem czasów i rezultatów osiągniętych. Rozumiem jednak, że ta przeciętna sprawiedliwość nie jest okazana, gdy się za pomocą odznaczenia nie upamiętnia specjalnych czynów bojowych, które w każdej wojnie, albo stanowią punkty zwrotne, albo też wyodrębniają się z całości zjawisk wojennych z powodu nadzwyczajnych wysiłków, uczynionych przez wojsko. Nie mogłem też nie zauważyć, że przy stosowaniu zasady nadawania odznaczeń dla podziału jednostkom, istniejącym obecnie, został specjalnie pokrzywdzonym ten okres wojny, kiedy jednostek jeszcze nie było, okres najtrudniejszy, gdy Wojsko dopiero się budowało prawie z niczego, przy przerażającym braku zaopatrzenia i uzbrojenia. wreszcie ze zrozumiałych powodów, na sam koniec zostawiłem odznaczenia dla Sztabów i Centralnych Instytucji. Przedtem nim oddam całość pracy podstawowej w sprawie odznaczeń, w ręce Kapituły Tymczasowej orderu Virtuti Militari, dla należytych uzupełnień i rozstrzygnięcia

metody dalszego postępowania, uważam za swój obowiązek braki wyłuszczone powyżej uzupełnić. Spomiędzy wszystkich naszych działań wojennych, zatrzymałem się na następujących, wymagających, według mego sądu, specjalnego odznaczenia i traktowania:

I. Oczyszczenie b. Królestwa /okupacji pruskiej/ od Niemców;

II. Obrona Lwowa.

III. Powstanie Poznańskie.

Jest to pierwszy dział pracy wojskowej, gdy brały w tym udział niezorganizowane jednostki wojskowe w terażniejszym składzie, nieraz organizacje na wpół cywilne, gdzie nieraz decydującą była praca bojowa ludzi, którzy potem do żadnych jednostek bojowych nie weszli.

W wojnie ściślej pojmovanej wyodrębniłem następujące działania:

1. Operacja Wileńska i Obrona Wilna, jako najśmielsza z naszych operacji wojennych;

2. Zdobycie Mińska, co przewaliło na naszą korzyść wojnę na froncie północnym i dało spokój Krajowi i Wojsku na całą zimę.

3. Operacja Dyneburska, dokonana w warunkach najtrudniejszych, pod względem klimatycznym, wymagająca niezwykłego hartu i wysokiego napięcia moralnego w wojsku.

4. Zdobycie Kalenkowicz i Mozyrza, również w trudnych warunkach klimatycznych dokonane, a przewracające układ strategiczny całego frontu.

5. Operacja Ukraińska, specjalnie III. Armii, która rozbiła na drzazgi XII. Armię Sowiecką i dała pierwszy przykład metody operacyjnej, opartej na zawrotnej szybkości działania, dezorganizującej nieprzyjaciela.

6. Kontratak Armii Rezerwowej i IV. dla naprawy sytuacji po rozbiciu I. Armii

7. Kontratak przy obronie Warszawy, po upadku Radzymina.

9. Kontratak IV. i II. Armii od Wieprza do Pruskiej Granicy z zastosowaniem tej samej metody zawrotnej szybkości działania, co oswobodziło kraj od nieprzyjaciela.

10. Operacje II. i IV. Armii nad Niemnem i za Niemnem, kończące wojnę zwycięstwem.

Dla I. Pułkownik Adam Koc przedstawi mi do zatwierdzenia spis 4 oficerów, którzy brali wybitniejszy udział w tej pracy. Pod jego przewodnictwem Komitet ten uczyni mi przedstawienie na odznaczenia w ilości 50 krzyży.

Dla II. Gen. Tadeusz Rozwadowski¹ zrobi to samo dla Obrony Lwowa, Komitet przedstawi mi do odznaczenia 120.

Dla III. Ówczesny Komendant Wojskowy Poznania - Pułkownik Stanisław Taczak² zrobi to samo dla Poznania. Komitet pod jego przewodnictwem przedstawi mi do odznaczenia 40.

We wszystkich tych grupach oficerowie wybrani do Komitetu muszą sami posiadać odznaczenia. W wypadku gdy to wyżej wymienionym oficerom wydawać się będzie koniecznym pociągnięcie do współpracy jeszcze nie odznaczonych, mają mi to specjalnie zameldować dla wiadomości i zarządzenia.

W dziale drugim operacji wyodrębnionych dla specjalnego odznaczenia:

Dla 1) Operacji, prowadzonej pod moim bezpośrednim dowództwem, rezerwuję sobie rozdanie odznaczeń 50.

Dla 2) Gen. Stanisław Szeptycki³ przedstawi mi do odznaczenia 30, ze specjalnym uwzględnieniem tych jednostek, gdzie największą była liczba odmrożeń.

¹ T. Jordan Rozwadowski (20 V 1866 - 18 X 1928). Gen. dyw. armii austriackiej, 23 X 1918 r. mianowany przez Radę Regencyjną Szefem Sztabu Generalnego. Od 15 XI tegoż roku dowodził wojskami walczącymi z Ukraińcami w Małopolsce Wschodniej, później dowódca Armii „Wschód”. Od 19 III 1919 r. Szef Polskiej Misji Wojskowej w Paryżu. 22 VII 1920 - 1 IV 1921 r. ponownie Szef Sztabu Generalnego WP, 1921 - 1922 Inspektor Armii, 1922 - 1926 Generalny Inspektor Kawalerii. W czasie przewrotu majowego był gubernatorem wojskowym Warszawy i dowódcą wojsk rządowych. Od 16 V 1926 - 30 IV 1927 uwięziony w Warszawie. Odznaczony VM II i V klasy, KW (4x), OOP klasy III. Zweryfikowany w stopniu gen. broni. Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 25.

² S. Taczak (8 IV 1874 - 2 III 1960). Inż. górnictwa, naukowiec, kpt. armii niemieckiej, następnie w Polskiej Sile Zbrojnej. Od 28 XII 1918 r. do 15 I 1919 r. pierwszy głównodowodzący powstania wielkopolskiego. Następnie oficer sztabowy, dowódca 69 pp, dowódca 34 Brygady Piechoty i p.o. dowódcy 17 DP. 1 VII 1923 r. mianowany gen. bryg. Po wojnie do 1928 r. dowódca 17 DP, następnie OK. nr II Lublin. W 1930 r. przeszedł w stan spoczynku, działał w organizacjach kombatanckich i Towarzystwie Badań Historii Powstania Wielkopolskiego. 1939 - 1945 w obozach jenieckich. Odznaczony VM V klasy, KW (2x), KN.

Zob. B. P o l a k; *General Stanisław Taczak 1874 - 1960*, Poznań 1988 i 1998.

³ S. Szeptycki (3 XI 1867 - 9 X 1950). Płk armii austriackiej, dowódca III Brygady Legionów. W WP od 15 XI 1918 r., Szef Sztabu Generalnego, dowódca DP Lit.-Biał., dowódca Frontu Południowo-Wschodniego i 4 Armii. Gen Broni z 1 VI 1919 r. Po

Dla 4) Gen. Władysław Sikorski⁴ przedstawi mi do odznaczenia 30.

Dla 5) Operacji prowadzonej pod moim bezpośrednim dowództwem, rezerwuję sobie rozdanie 60 odznaczeń.

Dla 6) Gen. Kazimierz Sosnkowski⁵ dla Armii Rezerwowej i gen. Szeptycki dla IV-j Armji przedstawia mi: pierwszy - 40, drugi - 30 do odznaczenia.

Dla 7) Gen. Lucjan Żeligowski⁶ dla 10. i I. Lit.-Biał.Dyw. przedstawi mi do odznaczenia 40.

wojnie m.in. Inspektor Armii, minister Spraw Wojskowych. W 1926 r. podał się do dymisji. Odznaczony VM II i V klasy, KW (4x), OOP IV klasy.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 26.

⁴ W. Eugeniusz Sikorski (20 V 1881 - 4 VII 1943). Inż., współorganizator ZWC. 1914 - 1916 Szef Departamentu Wojskowego NKN, następnie dowódca 3 pp Leg. Aresztowany i postawiony przed sądem przez Austriaków. W 1918 r. w sztabie grupy operacyjnej „Wschód”, następnie GO „Bartatów” i swego imienia, 9 DP Grupy Poleskiej. Dowódca 5 potem 3 Armii. Po wojnie m.in. p.o. Szefa Sztabu Generalnego, premier (1922 - 1923), Inspektor Piechoty, minister Spraw Wojskowych, dowódca OK. nr VI Lwów. Po kampanii wrzesniowej NW i premier Rządu RP. Gen. broni z 24 XII 1940 r. Odznaczony VM II i IV klasy, KW (2x), OOP I i III klasy, także Orderem Orła Białego.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 26.

⁵ K. Sosnkowski (19 XII 1885 - 11 X 1969). Ukończył Politechnikę Lwowską, założyciel ZWC, najbliższy współpracownik J. Piłsudskiego. Szef Sztabu I Brygady Legionów (1914 - 1916), potem do lipca 1917 r. w Departamencie Wojny. Wraz z J. Piłsudskim osadzony w twierdzy magdeburskiej. W WP dowódca OGen. Warszawa, wiceminister Spraw Wojskowych, organizator i dowódca Armii Rezerwowej, Minister Spraw Wojskowych i członek Rady Obrony Państwa. Gen. dyw. z 1 Iv 1919 r. 1925 - 1926 dowódca OK nr VII w Poznaniu, 1927 - 1929 Inspektor Armii. Gen broni z 11 XI 1936 r. W kampanii wrzesniowej dowódca Frontu Południowego, potem (13 XI 1939 - 30 VI 1940) komendant ZWZ. Po upadku Francji zastępca Prezydenta RP w Londynie, Naczelny Wódz (8 VII 1943 - 30 IX 1944). Odznaczony VM II, IV i V klasy, KN z Miecz., KW (4x), OOP I klasy.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 26.

⁶ L. Żeligowski (17 X 1865 - 9 VII 1947). Płk armii rosyjskiej, organizator oddziałów WP w Rosji, dowódca 4 DStrz. Na Kubaniu. W WP dowódca Frontu Litewsko-Białoruskiego (kwiecień 1919 - kwiecień 1920), potem GO, dowódca 10 DP i DP Lit.-Biał. Gen. dyw. z 1 VI 1919 r. Zajął Wilno i Litwę Środkową. Po wojnie m.in. Inspektor Armii Warszawa, minister Spraw Wojskowych, Inspektor Armii, poseł. Gen. broni z 1 VII 1923 r. W Wielkiej Brytanii był członkiem Rady Narodowej. Odznaczony VM II i V klasy, KW (4x), KN, OOP I klasy.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 27.

Dla 8) Operacji prowadzonej pod moim dowództwem, rezerwuję sobie rozdanie 120 odznaczeń.

Dla 9) Gen. Sikorski przedstawi mi do odznaczenia 80.

Dla 10) Operacji prowadzonej pod moim bezpośrednim dowództwem, rezerwuję sobie rozdanie 100 odznaczeń.

Dla tego działu systemem być winno:

a) rozdział przez wymienionych generałów ilości rozporządzalnych odznaczeń pomiędzy jednostki, które brały udział w operacji z uwzględnieniem efektu pracy, nawet z pominięciem zupełnym jakiegokolwiek jednostki, gdy jej praca nic nie znaczyła, albo była ujemną;

b) oddanie dalszego rozdziału na oficerów i żołnierzy ówczesnemu dowódcy danej jednostki;

c) wyjątkowe tylko poszczególne wypadki wybitnych czynów, które wpłynęły na przebieg operacji, znane bezpośrednio Głównemu Dowódcy mogą być przezeń odznaczone poza dowódcami jednostek; te powinny być przy przedstawieniu mnie specjalnie motywowane.

Co do Dowództw i Centralnych Instytucji rozporządzenie wyjdzie osobno.

WÓDZ NACZELNY

J. PIŁSUDSKI

PIERWSZY MARSZAŁEK POLSKI.

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 21

1921 maj 21, – Skład Komisji dla odznaczenia orderem wojskowym formacji polskich na Wschodzie

Wyznaczam nową komisję dla odznaczania orderem wojskowym formacji polskich na Wschodzie w następującym składzie:

z I Korpusu Polskiego:

1. Gen. por. Iwaszkiewicz Wacław
2. Gen. ppor. Suszyński Stefan¹
3. ppłk Jaźwiński Bolesław²

z II Korpusu Polskiego:

1. ppłk Boruta-Spiechowicz Mieczysław³

¹ S. Suszyński (8 I 1872 - 15 XII 1940). Płk armii rosyjskiej. Od 13 XII 1917 r. w I Korpusie Polskim gen. J. Dowbor-Muśnickiego. Po płk. B. Mościckim dowodził 1 p.uł. Krechowieckich. W WP m.in. dowódca 5 Brygady Kawalerii, potem 7 i 8 B.K. Gen. bryg. z 1 VI 1919 r., gen dyw. z 15 VIII 1924 r. We wrześniu 1939 wywieziony w głąb ZSRR. Zmarł w Dolince pod Karagandą. Odznaczony VM V klasy, KW (2x), OOP III klasy.

Zob. Piotr S t a w e c k i: *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918 - 1939*, Warszawa 1944, s. 322.

² B. Jaźwiński (30 XI 1882 - 1935). Płk armii rosyjskiej, następnie w I Korpusie Polskim - Komendant Twierdzy Bobrujsk. W WP od 11 XI 1918 r., m.in. dowódca 16 Brygady Piechoty i G.O. „Wschód” na Froncie Lit.-Biał. Od stycznia do lipca 1920 r. Komendant Wojskowego Instytutu Geograficznego, potem dowódca 11 DP i odcinka obrony Warszawy. Po wojnie dowódca 11 DP, Szef WIG. 15 VIII 1924 r. Mianowany gen. bryg. Odznaczony VM V klasy, KW (4x), OOP IV klasy.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari 1792 - 1945*, t. II, cz.1, Koszalin 1991, s. 58 (B. Polak).

³ M. Ludwik Boruta-Spiechowicz (20 II 1894 - 13 X 1985) Ukończył studia handlowe w ZS; 1914 - 1918 w Leg. Polskich, potem w II Korpusie Polskim na Wschodzie i POW. W listopadzie 1918 r. W obronie Lwowa dowódca odcinka i grupy. Następnie w AGH dowodził 1 i 3 p. strz., potem 19 p. strz. Po wojnie m.in. dowódca 32 pp, 71 pp, oficer sztabu GISZ, p.d. 20 DP, 22 DP Górskiej. 19 III 1936 r. Mianowany gen. bryg. W Kampanii Wrześniowej dowódca GO „Bielsko” i „Boruta”. W armii Polskiej w ZSRR dowódca 5 DP, potem m.in. dowódca I korpusu. Wrócił do Polski. Odznaczony VM V klasy, KW z Miecz., OOP IV klasy.

2. mjr Sikorski Bolesław⁴

z b. III Korpusu Polskiego:

1. płk Kowalewski Aleksander⁵

Odpis

CAW, I.302.17, t.1.

Nr 22

1921 sierpień 1, Warszawa (Belweder). – Protokół posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari

Posiedzenie otwarte przez Przewodniczącego Kapituły o godz. 20 minut 15

Obecni:

Przewodniczący - Naczelnny Wódz Pierwszy Marszałek Polski

Józef Piłsudski

Członkowie: Gen. por. Wacław Iwaszkiewicz

Gen. por. Jan Romer

Gen. por. Franciszek Latinik

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 78.

⁴ B. Sikorski. VM V kl. nr 701.

⁵ A. Kowalewski (23 III 1879 - IV 1940). Płk armii rosyjskiej, potem w I Korpusie Polskim i w III Korpusie. Inspektor Polskiej Siły Zbrojnej na Ukrainie. W WP dowódca 7 pap., dowódca 11 DP. Gen. bryg. z 15 VIII 1924 r. Zamordowany w Charkowie. Odznaczony VM V klasy i KW.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit. s. 174-75.

Gen. por.	Bolesław	Roja
Płk	Stanisław	Skrzyński
Płk	Mieczysław	Mackiewicz
Ppłk	Adam	Koc

Porządek dzienny posiedzenia:

- 1) Rozpatrzenie wniosków na odznaczenie weteranów powstania 1863 i 1864r.
- 2) Nadawanie odznaczeń w myśl pktu 5 a), b) i c) Art. 19 ustawy (przepisy przechodnie).
- 3) Sposoby ukonstytuowania w myśl Ustawy Sejmowej orderu Virtuti Militari Stałej Kapituły.
- 4) Zmiana istniejącej ustawy, rozbieżnej z praktyki życia.

1. W rozpatrzeniu:

- 1) Odznaczenie Weteranów.

Wpłynęło 16 wniosków na następujących weteranów:

- 1) Rtm. Mazarakiego Jana
- 2) Rtm. Domańskiego Józefa
- 3) Por. Januszewskiego Cypriana
- 4) Por. Massalskiego Jana
- 5) Por. Burzyńskiego Jana
- 6) Kpt. Krasuskiego Romualda
- 7) Por. Migdalskiego Antoniego
- 8) Por. Rybickiego Franciszka
- 9) Ppor. Piekarskiego Antoniego
- 10) Ppor. Benedyktowicza Ludwika
- 11) Płk. Miniewskiego Józefa
- 12) Mjr. Gozdawę-Minejki Zygmunta
- 13) Śp. mjr. Waltera Henryka
- 14) Śp. Męcińskiego Józefa
- 15) Ppor. Wojnę Ksawerego
- 16) Ppor. Łupińskiego Ignacego

Z tej liczby Komisja wnioskująca, opierając się na orzeczeniach czterech historyków, badaczy powstania 1863 i 1864 r. odrzuca dwa wnioski na odznaczenie, Ppor. Wojno i Łupińskiego na korzyść których wypowiedział się tylko jeden historyk, dwa zaś wnioski przedkłada do decyzji Naczelnego Wodza, a mianowicie wniosek na odznaczenie Płka Miniewskiego, któremu ongi stawiany był zarzut nieudanej akcji na Radziwiłłów i wniosek Minejki, który po wyjeździe do Grecji „zgreczył się”. Przewodniczący proponuje nadać odznaczenia bez dyskusji tym dwunastu, w stosunku do których Komisja wnioskująca zastrzeżeń nie robiła.

Przewodniczący otwiera dyskusję nad wnioskami Płka Miniewskiego i Minejki.

Zabierają głos: Płk Skrzyński i Gen. Romer.

Po dyskusji Kapituła uchwała: nad zarzutami przeciwko Miniewskiemu i Minejce przejść do porządku dziennego.

W kwestii odrzuconych przez Komisję wnioskującą wniosków Wojny i Łupińskiego podlega dyskusji wniosek Płka Skrzyńskiego o nadanie orderu Virtuti Militari i tym dwóm, nie licząc się z nieprzychylnym dla nich orzeczeniem trzech historyków.

Po dyskusji, w której zabierali głos Gen. Romer przeciw wnioskowi, Gen. Latinik za wnioskiem, Przewodniczący stawia wniosek na głosowanie.

7 głosami wniosek zostaje przyjęty.

Wychodząc z założenia, że czyny bojowe wszystkich 16 weteranów zostały dokonane w imię dobra i w walce o niepodległość Ojczyzny w warunkach wyjątkowo groźnych, że ich działalność w akcjach powstańczych może być uważaną za równoznaczną czynom wybitnego męstwa.

Kapituła uchwała:

16 wyżej podanym weteranom powstania nadać order Virtuti Militari Kl. V.

2. Nadawanie odznaczeń w myśl p. 5 a), b) i c) art. 19

Przewodniczący, otwierając dyskusję, zaznacza konieczność jakiegoś systemu podstawowego dla każdej komisji wnioskującej przy określeniu praw i pretensji poszczególnych formacji do ilości odznaczeń. Według Jego zdania stany liczebne formacji, czas ich służby frontowej i bojowej, okoliczności bojowe są dostatecznym kryterium dla ustalenia ilości odznaczeń przypadających na każdą Komisję.

Przemawiają: płk Mackiewicz, generał Romer, generał Roja, generał Latinik, płk Skrzyński, generał Iwaszkiewicz.

Po wymianie zdań sprecyzowują się następujące konkretne wnioski:

- 1) Zażądać od odnośnych Komisji propozycji popartych wykazami stanów liczebnych oddziałów frontowych i czasu spędzonego na froncie.
- 2) Ilość odznaczeń przypadających na każdą formację rozstrzygnąć uchwałą Kapituły.
- 3) Zastrzec decyzję Kapituły względnie Naczelnego Wodza co do klasy 4-tej orderu nadawanej w ogólnej liczbie przyznanej formacjom ilości odznaczeń.
- 4) Uzupelnąć istniejące Komisje w ten sposób, aby w skład Komisji wchodził przynajmniej jeden przedstawiciel każdej samodzielnej formacji.
- 5) Na posiedzenie Kapituły zawiązać przedstawicieli wszystkich Komisji.

Wnioski 1, 2, 4 i 5 Kapituła uchwaliła jednogłośnie.

Wniosek 3 cofnięty.

3. Ukonstytuowanie stałej Kapituły

Przewodniczący wyczerpująco wykazuje braki i sprzeczności ustawy Sejmowej. Zestawienie art. 11 i p.3 art. 19 odwleka ukonstytuowanie Stałej Kapituły na czas nieokreślony. Jednocześnie w myśl Ustawy Tymczasowej Kapituły nie przysługuje prawo ustalenia kolejności Kawalerów Orderu, czas zaś mianowania Kawalerów zależy od wypadku, co spowodować może i wypadkowy skład Stałej Kapituły. Przewodniczący zaznaczając, że dotychczas nadawanie orderu było ujęte w ramy tylko klasy V proponuje członkom Kapituły wypowiedzieć swoje zdanie w poruszonych kwestiach.

Wypowiadają się:

generał Romer, generał Latinik, generał Roja i płk Skrzyński.

Tymczasowa Kapituła uchwała:

Nie kolizując się z Ustawą Sejmową, dążyć jak najaktualniej do szybszego ukonstytuowania Stałej Kapituły i prosić Naczelnego Wodza o złożenie wniosków na odznaczenia orderem klas starszych.

Niezależnie od tej uchwały, Tymczasowa Kapituła w zupełności zgadza się ze zdaniem Przewodniczącego, że w składzie Stałej Kapituły powinni się znajdować i podoficerowie.

4. Zmiany ustawy.

W konsekwencji uchwały o rychłym utworzeniu Stałej Kapituły, Kapituła uchwała:

nad punktem 4. przejść do porządku dziennego.

5. Zarządzenia wewnętrzne

1) Dla poinformowania osób zainteresowanych o dotychczasowej działalności Kapituły, wydać odpowiedni komunikat.

2) Z powodu urlopu sekretarza Kapituły podpułkownika Koca, pełnienie obowiązków Sekretarza przekazać pułkownikowi Skrzyńskiemu.

Dnia 2 sierpnia o godzinie 0,45 min. Przewodniczący zamyka posiedzenie Kapituły:

Przewodniczący
(-) J. Piłsudski

Oryginał

CAW, I.302.17, t.2.

Nr 23

1921 grudzień 18, Warszawa (Belweder). – Protokół z Posiedzenia Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Obecni: Naczelnny Wódz i Pierwszy Marszałek Józef Piłsudski, Generał-Broni Józef Haller, Gen. Dywizji Wacław Iwaszkiewicz, Gen. Dywizji Jan Romer, Gen. Dywizji Franciszek Latinik, Gen. Brygady Bolesław Roja, płk Stanisław Skrzyński, płk Mieczysław Mackiewicz i ppłk Adam Koc.

Przewodniczący Naczelnny Wódz (w sprawie odznaczeń orderem IV klasy) komunikuje, że po rozważeniu zagadnienia, przyszedł do wniosku: proponuję, by te pułki, których sztandary są udekorowane orderem Virtuti Militari, przedstawiły po jednym kandydacie do IV klasy orderu. Spośród nadesłanych propozycji wybierze się kandydatów do odznaczenia orderem.

Wniosek jednogłośnie przyjęto.

Ustalono następujący porządek dzienny:

- 1) odczytanie protokołu posiedzenia z dn. 1 VIII 1921 r.
- 2) ustalenie rozdzielnika ilości orderów na poszczególne formacje polskie (sprzed uzyskania niepodległości)
- 3) sprawa odesłania orderu przez płk. Skrzyńskiego.

Ad.1) Protokół posiedzenia z dnia 1 VIII 1921r. odczytuje ppłk KOC

Protokół bez zmian jednogłośnie został przyjęty i podpisany przez Naczelnego Wodza, jako Przewodniczącego.

Ad.2) Naczelnny Wódz proponuje wzywać kolejno przedstawicieli poszczególnych formacji, celem przedstawienia danych cyfrowych. Pan gen. Romer proponuje brać pod uwagę: przyznanie ilości odznaczeń w stosunku do warunków wojny polskiej to znaczy – czas i ilość bagnetów.

Naczelnny Wódz daje cyfry: w końcowym okresie wojny na froncie rozrządzał około 300.000 bagnetów przy 1.100.000 całości (przerost tyłów); czas przeciętny – 18 miesięcy; ogólna ilość odznaczeń orderem V.M. dojdzie do cyfry 6.000 sztuk.

Uchwalono wzywanie przedstawicieli poszczególnych formacji w następującej kolejności: 1) Naczpól. 2) I Korpus, 3) II Korpus, 4) III Korpus, 5) Legion Puławski, 6) Oddział Murmański, 7) Oddziały odeskie płk. Skrzyń-

skiego, 8) Dywizja Gen. Żeligowskiego, 9) Dywizja syberyjska, 10) P.O.W. na Wschodzie (K.N.III), 11) formacje zachodnie (Gen. Hallera i Bajończycy), 12) Legiony Polskie.

1) Naczpól – przedstawiciel płk Jasiński podaje cyfry:

30	członków Naczpola	
260	związków wojsk. Polaków (a 8 w zarządach).....	780
38	ekspozytur Naczpola (a 3 czł.).....	114
170	mandatariuszów.....	170
100	łączników.....	100

oraz wyjaśnia, że tylko warunki niebezpieczeństwa dla życia i fakt wykazania osobistego męstwa stanowił o podaniu do odznaczenia; nie wszyscy zaś członkowie i funkcjonariusze Naczpola weszli do formacji polskich, gdyż byli odcinani strefami bolszewickimi.

Ustalono, że większość tych ludzi weszła do formacji polskich, oraz, co do charakteru czynów – brać należy pod uwagę moment niebezpieczeństwa w czynnościach, związanych z wojskiem (z akcją wojсковą).

Płk Jasiński podaje czas akcji (pracy) Naczpola – od 6 VI 1917 do 6 V 1918 r. – razem 11 miesięcy. Jako przykład intensywności akcji podaje zdobycie Mińska; urządzano wiece pośród bolszewików i w wielu miejscach byli zabici i ranni podczas rozbijania wieców przez bolszewików.

2) I Korpus – przedstawiciel płk Jaźwiński podaje cyfry:

- a) oficerów.....2936
- b) żołnierzy.....23561
- c) podanych od odznaczenia orderem V.M.....392
- d) czas trwania korpusu (organizowanie i formowanie) od 1 VII 1917 do 1 VI 1918.
- e) okres bojowy korpusu – od 11 I 1918 do 20 V 1918 r.
- f) straty: zabici (około) 450
ranni (około) 1500 w całości 1800 ludzi.
największe straty w okresie koncentracji korpusu.

3) II. Korpus – przedstawiciel kpt. Królikowski podaje cyfry:

- a) oficerów.....360.
- b) żołnierzy.....3200.
- c) okres bojowy: 28 I 1918 do 25 IV 1918 r.

- d) straty: 18 oficerów i 150 szeregowych – w całości 168 ludzi.
- e) podanych do odznaczenia orderem V.M. – 122; zakwalifikowanych: 28.
- 5) Legion Puławski - przedstawiciel gen. Dywizji Rządkowski podaje cyfry:
- a) stan bojowy – 999 - 300 = 1209 ludzi
- b) tabory..... 300 ludzi
Razem	1509 ludzi.
- c) dochodzi do tego kawaleria: 300 kawal. i 10 ofic.
- d) straty (z liczby 1209) – zabitych 424
rannych 40% do 50% ogólnej liczby
- e) czas trwania na froncie – 8 miesięcy.
(jako I Baon Brygady Strzelców – 11 miesięcy.
jako I Pułk Strzelców – 4 miesiące. – w 1-ej polskiej dywizji.)
razem czas pobytu na froncie – 23 miesiące.
- 6) Oddział Murmański – przedstawiciel płk Sołohub podaje cyfry:
- a) stan liczebny 100 oficerów, 600 żołnierzy razem 700.
- b) czas trwania od 6 VI 1918 do 25 XII 1919 r.
- c) okres bojowy od 28 VII 1918 do 20 XII 1918 r.
- d) straty: zabitych 15 ludzi, rannych 35, razem 50 ludzi.
- 7) Oddziały Odeskie – przedstawiciel płk Skrzyński podaje cyfry:
- a) stan liczebny 400 oficerów, 10000 żołnierzy.
- b) czas trwania: 2 XII 1917 do 21 IV 1918 r. cały czas bojowy.
- c) stan bojowy (bagnetów) – 2500.
- d) wnioski złożone łącznie z Naczpołem.
- 8) Dywizja Gen. Żeligowskiego – przedstawiciel kpt. Kański podaje cyfry:
- a) stan liczebny w chwili łączenia się z X Dywizją Piech. około 10000 ludzi.
- b) czas trwania od 1 IX 1918 do 1 V 1919 r.
- c) okres bojowy od 6 XII 1918 do
- d) straty: 500 zabitych i około 600 rannych.
- e) podanych do odznaczenia orderem V.M.
- 9) Dywizja Syberyjska – Naczelnny Wódz odczytuje złożony mu raport przez Komisję odznaczeń z tej Dywizji, wykazujący stany i straty.

a) stan liczebny: 1000 oficerów i 16000 szeregowych.

b) straty: zabitych 419, rannych 900 ludzi.

Uchwalono przyznać ilość częściową, zasadniczo wstrzymując się z definitywną decyzją do powrotu płk. Czumy.

Uchwalono traktować wnioski do odznaczenia za obronę Śląska Cieszyńskiego. (Referent Gen. Dywizji Latinik) w związku z odznaczeniami dla armii polskiej (z okresu niepodległości) w dyspozycji Naczelnego Wodza.

10) P.O.W. na Wschodzie – (K.N.III) – ppłk Koc odczytuje memoriał złożony przez Radę b. Komendantów Naczelnych P.O.W. na Wschodzie (Białoruś i Ukraina) określający akcję i straty tej organizacji.

Uchwalono podzielić czas trwania na trzy okresy:

a) Od 6 VIII 1914 do 22 VII 1917 r.

b) od 22 VII 1917 do 1 XI 1918 r. i

c) od 1 XI 1918 do końca wojny Polskiej.

Uchwalono okres I. potraktować w rozdzielniku Legionów Polskich – okres III. potraktować w rozdzielniku za wojnę Polską, – rozpatrywać teraz wyłącznie okres II. (od 22 VII 1917 do 1 XI 1918 r.)

Odznaczenie za akcję Organizacji Pomorskiej (płk. Skrzyńskiego uchwalono potraktować w rozdzielniku za wojnę Polską.

11) Formacje Zachodnie (gen. Hallera i Bajończycy) – przedstawiciel ppłk Malinowski podaje cyfry:

a) stan liczebny ogólny (13 D.P.) oficerów – żołnierzy 13000.

stan liczebny 13 D.P. bojowy – oficerów 201, żołnierzy 7918.

stan liczebny (11 D.P.) bojowy oficerów – żołnierzy 6000.

stan liczebny (Bajończycy) ogólny – żołnierzy – 1450.

b) czas trwania:

1) 13 D.P. – okres organ. od XII 1917 i 1 VI 1918

13 D.P. – okres bojowy od VI 1918 do XI 1918, 6 miesięcy.

2) 11 D.P. – okres bojowy od VIII 1918 do XI 1918 4 miesiące.

3) Bajończycy – okres org.: 22 VIII 1914 - 16 VI 1915 r.

Okres bojowy: – 2 miesiące.

c) straty:

1) 13 D.P. – 17%

2) 11 D.P. – 2%

w całości 3600 ludzi

- 3) Bajorzy – 70%
- d) podanych do odznaczenia orderem V.M.
  - 1) 13 D.P. – 82 wnioski.
  - 2) 11 D.P. – 15 wniosków.
  - 3) Bajorzy – 40 wniosków.
- 12) Legiony Polskie – przedstawiciele: płk Szt. Gen. Piskor i ppłk Maleszewski:
  - a) Stan liczebny (ewidencyjny) - 65.727
    - 1) skład: trzy brygady piechoty.
      - dwa pułki jazdy.
      - jeden pułk artylerii pieszej.
      - jeden dyon artylerii ciężkiej.
      - oddziały saperskie (techniczne) i inne.
    - 2) na froncie – 1100 oficerów i 32000 żołnierzy
    - 3) stan bojowy – 16000 ludzi.
  - b) Straty: do 1 IX 1916 r. – 18900 ludzi
  - c) Czas pobytu na froncie – od 6 VIII 1914 do XII 1916 r. – 28 miesięcy.
  - d) ilość wniosków na odznaczenie orderem V.M. około 1800.

Uchwalono przyjąć następujące wytyczne, ustalając:

- a) ilość orderów w Armii Polskiej osiąga 6000 orderów V.M.
- b) ilość ludzi na froncie – 300000.
- c) przeciętna ogółu strat – 15%.

a więc wypada: na 1000 ludzi – 3 ordery V.M. – na jeden miesiąc pobytu na froncie.

Przyjęto: ogólna ilość odznaczeń dla wszystkich formacji polskich (sprzed uzyskania niepodległości) nie powinna przekraczać 1/3 odznaczeń za wojnę Polską – a więc ogółem 2000 orderów.

Najcięższe warunki moralne mieli Bajorzy, Puławczycy i Legiony Polskie. W drugiej serii – Dywizja Syberyjska i Dywizja gen. Żeligowskiego.

Po szczegółowym i wyczerpującym rozważeniu warunków, w jakich pracowały poszczególne formacje – uchwalono przyznać:

- 1) Naczpól.....10 orderów
- 2) I Korpus.....100 orderów

- 3) II Korpus.....48 orderów (podanych 170)
- 4) III Korpus.....10 orderów (podanych 48)
- 5) Legion Puławski.....50 orderów
- 6) Oddział Murmański.....10 orderów (podanych 14)
- 7) Oddziały Odeskie.....10 orderów (podanych 14)
- 8) Dywizja Gen. Żeligowskiego.....25 orderów (podanych 60)
- 9) Dywizja Syberyjska.....80 orderów (podanych 200)
- 10) P.O.W. (Wschód).....80 orderów
- 11) Formacje zachodnie:
  - a) Armia Gen. Hallera.....103 orderów
  - b) Bajończycy.....14 orderów
- 12) Legiony Polskie.....1460 orderów (podanych 1800)

Razem 2000 orderów V.M.

Po uchwaleniu przez Kapitułę powyższego rozdzielnika Naczelny Wódz zakomunikował, że zwróci się do Komisji Odznaczeń za Legiony Polskie z propozycją, żeby Komisja sama zgodziła się na zmniejszenie przyznanego rozdzielnika do cyfry 1300 orderów (a więc o 160 orderów mniej). Naczelny Wódz sądzi, że zgodę Komisji na powyższe można uważać za zapewnioną.

Kapituła przystępuje do rozważania 3 punktu porządku dziennego.

3-ci punkt porządku dziennego - sprawa odesłania orderu przez płk. Skrzyńskiego. Płk Skrzyński opuszcza salę posiedzeń.

Naczelny Wódz zawiadamia Kapitułę o odesłaniu orderu przez płk. Skrzyńskiego. Wyjaśnia, że tylko dlatego dopuścił płk. Skrzyńskiego do uczestnictwa w poprzednim posiedzeniu Kapituły z dnia 1 VIII 1921 r., gdyż akt ten doszedł do rąk Naczelnego Wodza już po odbytych posiedzeniu. Zwraca uwagę, że obowiązkiem płk. Skrzyńskiego było, pomimo wystosowania uprzednio pisma, także na posiedzeniu (1 VIII 1921 r.), zakomunikować kolegom z Kapituły o zaszłym fakcie.

Naczelny Wódz odczytuje pismo płk. Skrzyńskiego adresowane do rąk Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza, zaznaczając, że przekazuje sprawę do osądzenia Kapituły, która określi jakie konsekwencje dyscyplinarne ma wyciągnąć z zaszłego faktu z punktu widzenia uprawnień i statutu Orderu. W piśmie swoim płk Skrzyński, przedstawiając sprawę, żąda rehabilitacji dla

siebie: wobec zarzutów, jakie na nim ciążyą nie czuł się w możliwości noszenia orderu.

Naczelny Wódz zaznaczył, że zaszedł tutaj fakt braku szacunku dla orderu ze względu na spowodowanie przez płk. Skrzyńskiego włóczenia orderu po stołach kancelaryjnych różnych urzędów.

Gen. Haller, jako Przewodniczący Najwyższej Wojskowej Komisji Opiniującej wyjaśnia meritum sprawy zarzutów, stwierdzając, że sposób zwrócenia orderu stanowi obrazę dla Orderu tego w ogóle. Wobec tego incydentu wnosi o stworzenie regulaminu postępowania Kapituły.

Gen. Latinik podnosi, że powodem czynu płk Skrzyńskiego mogło być przeczulenie na tle właśnie wysokiego sobie cenięcia orderu, wobec ciężkich zarzutów, jakie mu postawiono.

Naczelny Wódz – wyjaśnia, że zarzutów natury moralnej nie było, są to zarzuty taktyczno-operacyjne. Przeczulenie nie może zachodzić, gdyż płk Skrzyński na Posiedzeniu był obecny – jak gdyby nic nie zaszło, przyjmuje nawet funkcję sekretarza i to stanowi moment obciążający.

Naczelny Wódz proponuje wziąć pod rozwagę trzy rozstrzygnięcia:

- 1) Płk Skrzyński zatrzyma krzyż, lecz musi ustąpić z Kapituły.
- 2) Załatwienie przez uroczystą naganę wobec członków Kapituły.
- 3) Załatwienie przez naganę „w cztery oczy” przez Naczelnego Wodza.

Jeżeli czynniki czasu (data wysłania papierów) jest na jego korzyść – to trzecie rozstrzygnięcie, jeżeli zaś nie, to sposób pierwszy.

Płk Mackiewicz proponuje oddać tę sprawę na drogą sądową, na przyszłą Kapitułę płk. Skrzyńskiego nie zapraszać, a na jego miejsce wprowadzić członka wyższej klasy.

Naczelny Wódz poddaje pod głosowanie decyzję, czy należy teraz zajmować się tą sprawą, czy też pójść za sformułowaniem płk. Mackiewicza.

Za „teraz” oświadczają się wszyscy prócz płk. Mackiewicza.

Wezwano płk. Skrzyńskiego, celem zadania mu pytań, co do sposobu złożenia orderu.

Płk Skrzyński wyjaśnia, że gen. Leśniewski przeczytał mu zarzuty natury hańbiącej. Order odesłał, gdyż uważa, że mógłby go nosić jedynie po zrehabilitowaniu go.

Na pytanie Naczelnego Wodza, dlaczego brał udział w posiedzeniu, wyjaśnia, że mówił o tym z mjr. Macieszą, który miał meldować Naczelnemu Wodzowi.

Płk Skrzyński wychodzi.

Diskusja stwierdza, iż pomimo tego, że mógł zachodzić stan przeczulenia, z powodu ciężkich zarzutów, jakie były mu postawione, to jednak forma złożenia orderu była niedopuszczalną i zrobione zostało uchybienie, nad którym nie można przejść do porządku dziennego.

Uchwalono, że Wódz Naczelny zastosuje karę naganą, zaraz na Posiedzeniu, wobec członków Kapituły.

Wezwano w tym celu płk. Skrzyńskiego, który nagany wysłuchał.

Uchwalono nie wzywać płk. Skrzyńskiego na następne posiedzenia Kapituły do czasu definitywnego wyjaśnienia zarzutów, z racji których płk Skrzyński order odesłał.

Na tym posiedzenie zamknięto.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 2.

Nr 24

1922 kwiecień 19, Wilno. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego wygłoszone z okazji dekorowania Orderem Virtuti Militari sztandarów pułków 19 Dywizji Piechoty

W rozkazie, wydanym z powodu objęcia dowództwa nad 19 dywizją, wyraziłem swą wdzięczność dla żołnierzy, którzy ostatni zeszli z pola, którzy najdłużej dźwigali duchowy ciężar wojny, którzy do niedawna kryli się pod konspiracyjną nazwą grupy Bieniakonie, a stanowili zawsze część armii polskiej. Teraz dopiero zasługi tej dywizji mogły być, wynagrodzone, teraz dopiero na sztandarach dywizji, na piersiach jej oficerów i żołnierzy mogły zawisnąć krzyże Virtuti Militari.

Gdy po skończonej wojnie przystąpiłem do oceny prac wojennych, dokonanych przez pojedyncze jednostki wojskowe, byłem sędzią bardzo surowym.

Armia nie miała tylko samych triumfów, przeszła ona i przez załamania się, klęski, cofanie się, dyshonor, upokorzenia, hańbę.

Wydając sąd o jednostkach wojskowych, uznałem te z nich za godne najwyższej nagrody odznaczenia ich krzyżem *Virtuti Militari*, na które zawsze liczyć mogłem, które nigdy nie straciły ducha, które ani razu nie przestały być żołnierzami w zwycięstwie i porażkach, w szczęściu i w nieszczęściu. Nie były dla mnie miarodajnymi takie lub inne błyskotliwe czyny, ale to, czy jednostka wojskowa w ciągu całych lat okazała wytrzymałość na wszystkie dole i niedole.

Oceniając według tego działalność 1 dywizji litewsko-białoruskiej, orzekłem, że dywizja ta godna jest, by na swych sztandarach nosić order *Virtuti Militari*.

Nie mogłem dać tej nagrody dywizji wtedy, gdy odznaczałem inne dywizje, w czasie, gdy jeszcze żyła pamięć niedawnych czynów wojennych, gdy odznaczenia dokonywały się przy entuzjastycznych okrzykach tłumów.

Z powodów, o których nie pora tu mówić, mogłem ten dług wdzięczności spłacić 1 dywizji litewsko-białoruskiej dopiero teraz.

Są ludzie, grupy ludzkie, kraje, narody, które nie mają szczęścia, prześladowuje ich pech. 1 dyw. litewsko-białoruska była to jednostka – która nie miała szczęścia. Tworzyła się ona w czasie, w którym kresy, skąd miała czerpać swój materiał ludzki, były zalane przez wroga dzikiego, niszczącego. Tworzyła się nad szarą Wisłą z istot bez nadziei, szukających przytułku jak nędzarze. Państwo wówczas było bez mocy, nie mogło im dać ubrania, ekwipunku, dawało im szmaty, wybiórki broni i armaty niezdolne do strzału. Sama nazwa tej dywizji, choć do niej jesteście przywiązani, jak była nieszczęśliwą i śmieszna. Litewsko-białoruska dywizja, w której nie było ani jednego Litwina i ani jednego Białorusina, a tylko źle mówiące Polaki. Nazwa, która wywoływać mogła nieporozumienia te, została sformowana dla podboju Litwy czy Białorusi. Dywizja była nie związana ze swą właściwą ojczyzną, źle wyposażona, formująca się z odpadków, szmat, emigranckiej młodzieży, a ja nie mogłem zapewnić jej opieki. Rwałem się do Wilna, jak wy, ale okoliczność, mus, a wreszcie, mówmy otwarcie, naciski, nie pozwoliły mi mojej i waszej tęsknoty zamieniać w czyn.

Pod wodzą gen. Iwaszkiewicza, potem gen. Szeptyckiego ruszyła dywizja szukać, swej ojczyzny, idąc po zniszczonym kraju, w którym żołnierze spotykali ruiny jeszcze większe, niż te, które zostawili opuszczając swój dom. Dywizja, mająca żołnierza młodego, niewyćwiczonego, stoczyła boje pod Słonimem, które pozostaną pokazną jej zasługą. Pamiętam sobie z tego okresu czasu mały epizod tak charakterystyczny dla dyw. litewsko-białoruskiej. Zapomniana placówka, złożona z 15-letnich chłopaków pod ogniem karabinów maszyno-

wych, o którym nie mieli wyobrażenia. Płakali jak dzieci, żołnierze którzy po raz pierwszy znaleźli się pod ogniem. Ale placówki nie opuszczali, gdyż nie kazano im odejść. Chłopcy płaczący pod ogniem, to 1 dyw. litewsko-białoruska, składająca się z ochotników.

Tej 1 dyw. litewsko-białoruskiej złożonej z żołnierzy pochodzących z Wileńszczyzny wyrzuciłem krzywdę, gdy nie ją wyznaczyłem do akcji wzięcia Wilna, do zdobycia granic o których ona marzyła, a o których Polska wówczas marzyć nie śmiała. Nie miałem do tej dywizji zaufania. Wiedziałem że Wilno wziąć można tylko nadludzkim wysiłkiem. Wybrałem do tej akcji 1 dyw. leg., złożoną z moich znajomych, o których wiedziałem, że potrafię z nich wyciągnąć żyły, gdy takim będzie mój rozkaz. W tym czasie działalność, 1 dyw. litewsko-białoruskiej, jej ataki na Baranowicze, Nowogródek, chroniące moją akcję na Wilno, kazały mi, dotychczas sceptycznie patrzącemu się na wartość tej dywizji, zmienić o niej swe zdanie.

Postawiona potem w miejscu, skąd wychodziły wszystkie burze ze wschodu, była 1 dyw. litewsko-białoruska i była bita sama, była na wozie i pod wozem, jak na żołnierzy przystało. Były w dziejach dywizji karty nie bardzo dobre, jak cofanie się od Lepła, ale nie było w niej nigdy załamania ducha, paniki. Żartowano z niej, że nie robi paniki, bo zanim domyśli się niebezpieczeństwa, już tego niebezpieczeństwa nie ma. Dywizja spełniała swoje obowiązki jak umiała, czasem dobrze, czasem źle, ale robiła swoje.

Nastąpił odwrót spod Dźwiny aż do Wisły. Dla innych dywizji był ten odwrót zbliżeniem się do swoich okolic, dla dywizji litewsko-białoruskiej był ten odwrót traceniem jeszcze raz swej ojczyzny. Żołnierze innych dywizji mogli przyspać do ziemi im bliskiej, by z niej zaczerpnąć nowych sił, dla żołnierzy dywizji litewsko-białoruskiej było to szukaniem na nowo ojczyzny, utratą tego, co było bliskie sercu, a do tego bólu dołączyła się troska o tych, którzy zostali tutaj pod władną i niszczącą siłą dzikiego wroga.

Gdy maszerowali w naszej kontrofensywie spotykałem dywizję w postojach. Wszystkie jej pytania, wszystkie podnoszone przez nią kwestie, wynikały zawsze z jej dzikiego pożądanego dojścia do domu, do ziemi, w której i ja mam swój dom, do ziemi, którą oddzielono liniami chrzczonymi tego lub innego męża stanu.

Żołnierze dywizji litewsko-białoruskiej wbrew opinii świata i części swoich, wbrew zwątpieniu, dali tryumf prawdzie i sprawiedliwości, dowiedli, że przelewali krew w sprawie słusznej i sprawiedliwej, gdy walczyli o tę ziemię, która przez swoje ostatnie orzeczenia przyznała Wam słusność.

Jako Naczelnny Wódz, Naczelnik Państwa i wasz współobywatel wnoszę toast: Niech 1 dywizja litewsko-białoruska swój sztandar sławą uwieńczy!

Józef Piłsudski: *Pisma zbiorowe* t.V, Warszawa 1937, ss. 232-235.

Nr 25

1922 kwiecień 25, Warszawa. – Zalecenie Ministra Spraw Wojskowych w sprawie nieprawnie noszonych Orderów Virtuti Militari

DZIENNIK ROZKAZÓW WOJSKOWYCH

Ordery i odznaczenia – nieprawne noszenie.

Wobec powtarzających się wypadków bezprawnego noszenia orderów i odznaczeń zarówno polskich (Virtuti Militari, Krzyża Walecznych), jak i cudzoziemskich oraz posiłkowania się fałszywymi dokumentami, stwierdzającymi prawo nadania orderów polecam:

1) Dowództwom pułków (równorzędnych) zaznaczyć: w osobistych legitymacjach oficerskich i żołnierskich, że dany wojskowy posiada odznaczenia (z podaniem dyplomu, legitymacji, względnie krzyża, oraz numeru dekretu, rozkazu lub Dziennika Personalnego).

Od oficerów i równorzędnych należy wymagać, aby przy dołączaniu fotografii do dowodów osobistych, dołączali możliwie te, na których są fotografowani z odznakami.

2) Dowództwo miast względnie garnizonów, dworców kolejowych, przystani rzecznych itd. mają żądać od oficerów (równorzędnych) i szeregowych przedstawiania dokumentów (p.1.), a w razie braku tychże przeprowadzać dochodzenia celem wyjaśnienia.

(Rozporządzenie to nie dotyczy osób cywilnych lub zdemobilizowanych).

Odpis

CAW, I.302.17, t. 1.

Nr 26

1922 październik 13 Warszawa. – Wniosek Kapituły Orderu Virtuti Militari na odznaczenie Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, nie przyjęty przez Marszałka

Szczegółowy opis czynów.

Jako Naczelny Wódz prowadził w latach 1918-20 armię polską, w organizacji której w nader trudnych warunkach równoczesnej wojny na kilku frontach wybitny przyjmował udział – do licznych zwycięstw. Zwycięstwa te wyniosły Polskę na niezależne jej stanowisko wielkomocarstwowe w Europie, nawiązały i utrwaliły wpływ polityczny Polski na państwa sąsiednie, doprowadziły do zawarcia cennych dla Polski sojuszów z Francją i Rumunią oraz stosunków zaprzyjaźnionych z licznymi Mocarstwami, wreszcie ustaliły w korzystny sposób granice Państwa.

Najwybitniejsze z epizodów zwycięskiej ubiegłej wojny, w których Marszałek Józef Piłsudski osobiście bezpośrednio dowodził są:

- 1) zapoczątkowana dnia 16 IV 1919 r. atakiem na Lidę ofensywa na froncie Lit.-Biał., która doprowadziła do rozgromienia sił bolszewickich i uwolniła Kresy Wschodnie wraz z Wilnem do najazdu bolszewickiego. Następnym etapem tej akcji była walna bitwa rozpoczęta z końcem lipca tego roku na froncie rz. Rybczanka-Raków-Wołna-Snów-Sieniawka, której rezultatem było pobicie XVI armii sowieckiej, zajęcie dnia 8 VIII Mińska - klucza strategicznego całego frontu północnego, wreszcie wyjście naszej armii na linię Dźwina-Berezyna, co zapewniło armii naszej spokojną zimę 1919-20. Dalszą konsekwencją tej zwycięskiej ofensywy była możliwość uzyskania współdziałania armii polskiej z armią łotewską, uwieńczoną zdobyciem 3 I 1920 r. miasta i twierdzy Dyneburg, przez co uzyskano bezpośrednią łączność między Polską, Łotwą i Estonią.
- 2) Po przegrupowaniu naszych wojsk na linii Krasna-Gniła Lipa rozpoczęła się 28 VII 1919 r. pod kierownictwem Marszałka Piłsudskiego nasza kontrofensywa przeciw Ukraińcom. Akcja ta, dzięki świetnemu kierownictwu, doprowadziła do zupełnego rozgromienia sił ukraińskich, których niedobitki 17 VII zostały odrzucone poza Zbrucz, przez co uzyskano kompletną pacyfikację Wsch. Małopolski oraz doniosłą w znaczeniu dla Polski łączność z Rumunią. Następnym tego zwycięstwa było zawarcie dn. 1 IX zawieszenia broni z Ukraińcami. Zdobyć w tej akcji wyniosła:

12 000 jeńców, 52 dział, 441 k.m., znaczna ilość materiału wojennego oraz 3000 wagonów z parowozami.

- 3) Po rozbiciu sił Kołczaka, Denikina i Judenicza Sowiecka Rosja szykowała się do decydującej rozprawy z Polską. W tym celu już wczesną wiosną 1920 r. prowadził nieprzyjaciel przez blisko 6 tygodni zaciekle ataki na froncie wołyńsko-podolskim, zasilając stale ten front i dążąc uporczywie do złamania siły odpornej naszych wojsk. Dla zniweczenia zamiarów przeciwnika, przełamania naszego frontu, ruszyły armie nasze dn. 25 IV 1920 r. pod dowództwem Marszałka Piłsudskiego do ogólnej kontrofensywy na Wołyniu i Podolu. Akcja ta doprowadziła do rozbicia XII armii bolszewickiej oraz do rozbrojenia sprzymierzonych z bolszewikami niedobitków ukraińskich (2 brygady strzelców siczowych), jak też do zajęcia w dniu 7 V Kijowa i uwolnieniu wielu rodzin polskich od jarzma bolszewickiego.
- 4) W sierpniu 1920 r., kiedy nasze armie frontu północnego wycieńczone i zdeorganizowane długotrwałym odwrotem oparły się na linii Wisły, Marszałek Piłsudski po zabezpieczeniu stolicy i zarządzeniu na północnym skrzydle rozpoczęcia kontrofensywy przez nowo utworzoną 5 armię osobiście prowadząc nasze armie frontu środkowego (4 i 5) uderzył nimi dnia 16 VIII z linii rzeki Wieprza na flankę i tyły armii nieprzyjacielskiej, stojących u bram stolicy Państwa. Genialnie obmyślana i nadzwyczaj precyzyjnie przeprowadzona akcja ta przyniosła jako sukces strategiczny rozbicie IV, XV, XVI oraz częściowo III armii bolszewickiej, jak również uwolniła ogromne obszary kraju od inwazji nieprzyjacielskiej.
- 5) Po klęsce w bitwie Warszawskiej nieprzyjaciel ściągając wszystkie swe rezerwy grupował się z początkiem września 1920 r. w rejonie Grodno-Wołkowysk-Prużana z zamiarem podjęcia na nowo akcji zaczepnej na wielką skalę. Uprzedzając zamiar nieprzyjaciela nasze II i IV armie pod kierownictwem Marszałka Piłsudskiego ruszyły dn. 21 IX, po uprzednim przegrupowaniu do ataku. Akcja ta, a zwłaszcza śmiały i daleko w głąb skierowany manewr oskrzydłający północnego skrzydła 2 armii, wychodzący z Suwalszczyzny, a sięgający aż do Litwy, doprowadziła do ponownego rozbicia III, XV, armii bolszewickich i zepchnięcia nieprzyjaciela na błota poleskie. Dalszy pościg za pobitym nieprzyjacielem doprowadził do osiągnięcia przez wojska nasze do chwili rozejmu etnograficznej granicy Polski. Zdobycz w tej ofensywie wyniosła: 42 000 jeńców, 160 dział, 950 k.m., 7 pociągów pancernych, masy materiału wojennego i przeszło 2 500 wagonów kolejowych. Rezultatem tego zwycięstwa było

wymuszenie na Sowiech zawarcia w dn. 12 X 1920 r. rozejmu i uzyskanie dla Polski korzystnych warunków pokojowych w Rydze.

Wniosek na stopień orderu: „WIELKI KRZYŻ”.

Oryginał IPMS 10.A.XII.77/7. Zob. A. Suchcitz: *Nadanie Marszałkowi Piłsudskiemu...*, s. 7.

Nr 27

1922 październik 27, Warszawa. – Protokół nr VII z posiedzenia Tymczasowej Kapituły orderu wojskowego Virtuti Militari odbytego o godzinie 16-tej w Belwederze

Obecni:

Przewodniczący gen. broni Józef Haller w zastępie przewodniczącego Wodza Naczelnego, gen. dyw. Romer, gen. dyw. Latnik, gen. dyw. Kuliński, gen. dyw. Śmigły-Rydz, gen. dyw. Roja, płk Mackiewicz, płk Skrzyński, płk Koc.

Po odczytaniu wniosku i podpisaniu go przez wszystkich obecnych członków tymczasowej Kapituły – powzięta została jednogłośnie uchwała nadania Krzyża Wielkiego Orderu Wojskowego Virtuti Militari Naczelnikowi Państwa i Naczelnemu Wodzowi, Pierwszemu Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu – co zostaje stwierdzone własnoręcznymi podpisami.

JOZEF HALLER

LATNIK. GEN. DYW

RYDZ-ŚMIGŁY, GEN. DYW.,

M. MACKIEWICZ, PUŁK,

SKRZYŃSKI, PUŁK

ROMER, Gen .Dyw.,

ROJA

KULIŃSKI, Gen. Dyw.

ADAM KOC, PUŁK

WNIOSEK

Na odznaczenie orderem Virtuti Militari

w myśl uchwały Kapituły Tymczasowej z 23.I.20.r.

Pierwszego Marszałka Polski

Józefa PIŁSUDSKIEGO

Warszawa, dnia 13 X 1922 r.

SZCZEGÓŁOWY OPIS CZYNÓW:

Jako Naczelnny Wódz prowadził w latach 1918/20 armię polską, w organizacji której nader ciężkich warunkach równoczesnej wojny na kilku frontach wybitny przyjmował udział – do licznych zwycięstw. Zwycięstwa te wniosły Polskę na należne jej stanowisko wielkomocarstwowe w Europie, nawiązały i utrwaliły wpływ polityczny Polski w Europie, nawiązał i utrwalił wpływ polityczny Polski na państwa sąsiadujące doprowadziły do zawarcia cennych dla Polski sojuszków z Francją i Rumunią oraz stosunków zaprzyjaźnionych z licznymi mocarstwami, wreszcie ustaliły w konkretny sposób granice Polski.

Najwybitniejsze z epizodów zwycięskich ubiegłej wojny, w których Marszałek Józef Piłsudski bezpośrednio dowodził są:

- 1) Zapoczątkowana 16.IV.1919 r. statkiem na Lidę ofensywa na froncie Lit. – Biał., która doprowadziła do rozgromienia sił bolszewickich i uwolniła Kresy Wschodnie wraz z Wilnem od najazdu bolszewickiego. Następnym etapem tej akcji była walna bitwa rozpoczęta z Końcem Lipca tego roku na froncie rz. Rabczanka-Raków-Wołna-Snów-Sieniawka, której rezultatem było podbicie XVI Armii Sowieckiej, zajęcie dnia 8.VIII. Mińska – klucza strategicznego całego frontu północnego, wreszcie wyjście naszej armii na linię Dźwina-Berezyna, co zapewniło armii naszej spokojną zimę 1919/20. Dalszą konsekwencją tej zwycięskiej ofensywy była możliwość uzyskania współdziałania armii polskiej z armią łotewską uwieńczono zdobycie 3.I.1920 r. miasta i twierdzy Dyneburg, przez co uzyskano bezpośrednią łączność między Polską, Łotwą i Estonią.
- 2) Po przeprowadzeniu naszych wojsk na linii Krasna-Gniła-Lipa rozpoczęła się dnia 28.VII.1919 r. pod Kierownictwem Marszałka Piłsudskiego nasza kontrofensywa przeciw Ukraińcom. Akcja ta dzięki świetnemu kierownictwu doprowadziła do zupełnego rozgromienia sił ukraińskich, których nie-dobitki 17.VII. zostały odrzucone poza Zbrucz przez co uzyskano kompletną pacyfikację Wsch. Małopolski oraz doniosłą w znaczeniu dla Polski łączność z Rumunią. Następstwem tego zwycięstwa było zawarcie dnia 1.IX.1919 r. zawieszenia broni z Ukraińcami. Zdobywcą z tej akcji wyniosła; 12.000 jeńców 51 dział 141 k.m. znaczona ilość materiału wojennego oraz 3.000 wagonów z parowozami.
- 3) Po rozbiciu sił Kołczaka, Donikina i Judewicza Sow. Rosja szykowała się do decydującej rozprawy z Polską W tym celu już wczesną wiosną 1920 r. prowadził nieprzyjaciel przez blisko sześć tygodni zacięte ataki na froncie wołyńsko-podolskim, zasilając stale ten front i dążąc uporczywie do złamania siły odpowiedniej naszych wojsk.

Dla zniweczenia zamiarów przeciwnika przełamania naszego frontu ruszyły armie nasze dnia 25.IV.1920 r. pod dowództwem Marszałka Piłsudskiego do ogólnej kontrofensywy na Wołyniu i Podolu. Akcja ta doprowadziła do rozbicia XII armii bolszewickiej oraz do rozbrojenia sprzymierzonych z bolszewikami niedobitków ukraińskich (2. BRYG. strzel. Siczow.) jak też do zajęcia w dniu 7.V. Kijowa i uwolnienia wielu rodzin polskich od jarzma bolszewickiego. Zdobyć w tej ofensywie wyniosła: 30.000 jeńców 140 dział, 450 k.m. 4 poc. pancerne i ogromne ilości materiału wojennego oraz 100 parowozów i przeszło 3.000 wagonów.

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 28

1922 listopad 7, Warszawa (Belweder). – List Marszałka J. Piłsudskiego do Kapituły Orderu Virtuti Militari uzasadniający odmowę przyjęcia Krzyża Wielkiego Virtuti Militari, jako załącznik do protokołu posiedzenia VIII z 27 października 1922 r.

NACZELNY WÓDZ

Zgodnie z uchwałą Tymczasowej Kapituły Orderu Virtuti Militari z dnia 27 października 1922 roku, przesyłam na ręce Sekretarza Tymczasowej Kapituły motywację szczegółową swojej odmowy przyjęcia uchwalonego przez Tymczasową Kapitułę, odznaczenia mnie „wielkim krzyżem” orderu Virtuti Militari.

Odmowa moja nastąpiła z powodu wielkich braków Ustawy, które w ciągu paroletniej historii, ciążyły niezmiernie boleśnie na Wojsku, stwarzając zarazem dla mnie i dla Tymczasowej Kapituły raz po raz sytuację niezwykle trudną do rozwiązania.

Historia Ustawy jest następująca:

W lipcu 1919 roku śp. generał Leśniewski, ówczesny Minister Spraw Wojskowych, złożył mi do przejrzenia wypracowany w ówczesnym Ministerstwie projekt Ustawy Orderu Virtuti Militari. Byłem w owym czasie niezmiernie zajęty sprawami wojny i nie podejrzewając o jego brakach, nie przejrzałem go wcale i oddałem gen. Leśniewskiemu do wniesienia na Sejm Ustawodaw-

czy. Ponoszę więc również winę późniejszych następstw braków Ustawy. Braki zaś jej są następujące:

1) Jest ona pod względem określeń oraz ze swego ducha tak nieprzystosowana do warunków w nowoczesnej wojny, że zaledwie z wielkim trudem daje się dopasować do skomplikowanych stosunków, w których walczy obecnie oficer i żołnierz. Wieje od Ustawy duch wielkich co prawda, ale bardzo oddalonych od nas wojowników, jak Fryderyk Wielki albo Napoleon.

2) Ustawa wraz z Przepisami Przechodnimi usunęła jakikolwiek sposób nadawania orderów wszystkim klas innym sposobem jak za pomocą Kapituły, rozpatrującej masy liter natury przedstawieniowej, płynącej do niej ze wszystkich stron.

3) Za pomocą pkt 1 Przepisów Przechodnich, postawiła mnie jako Wodza Naczelnego, w sytuację prawie bez wyjścia, przy formowaniu Kapituły Tymczasowej.

Wszystkie te punkty wymagają szerszego wyjaśnienia:

Ad 1) Nowoczesna wojna, która odbiera każdemu prawie przełożonemu, specjalnie wyższemu, jeden z najlepszych sposobów orientowania się w boju i kontrolowania podwładnych, mianowicie korzystania ze wzroku, nie jest całkiem uwzględniona dla klas niższych, dla których Ustawa jak gdyby wymusza pokazowe bohaterstwo, znane z legend lub opowiadań naszych przodków. W wyższych dwu odznaczeniach określenia brzmią również średniowiecznie i dlatego przy nowoczesnej wojnie mętnie, bez dania oparcia dla stosowania Ustawy w życiu. Specjalnie przy klasie I., który był mnie przez Kapitułę Tymczasową przyznany, określenia są tego rodzaju, że zastanowiwszy się nad nimi, nie znalazłem w ciągu całej wojny na wszystkich teatrach Europy od 1914 roku ani jednego wypadku, gdzie te określenia miałyby zastosowanie. Przy rozciągłości nowoczesnych frontów niezwykle trudnym jest ograniczyć pole każdej bitwy, które zresztą rozpada się zawsze na odcinki obrony i ataku, tak że nigdzie, ani o „zupełnej porażce” mowy nie ma, ani też o „bohaterskiej obronie, która rozstrzyga o losach operacji strategicznej”.

Wobec wszystkiego nie mogłem też i tych określeń zastosować do siebie.

Ad 2) Ustawa każe sądzić papier. Jest to dla samego odznaczenia rzeczą niezwykle niebezpieczną. Nie każdy człowiek w wojsku obdarzony jest literackim talentem, czyniącym z opisów rzecz żywą i jaskrawo uwypuklający ten czy inny czyn bojowy. Prowadzić to z góry musi do znacznej przewagi dla tych jednostek, gdzie się taki talent wypadkowo odnajdzie. Dla sprawdzenia sobie samemu tego przypuszczenia, przejrzałem osobiście do tysiąca takich przedstawień, sprawdzając na sobie wrażenia. Stwierdzić mogę, że przy znużeniu

jednostajnymi i bardzo często nieudolnie wypisanymi przedstawieniami, zostają natychmiast w pamięci te przedstawienia, które były napisane pięknie lub przez udatnie znalezione słowo lub określenie utrwaliły w głowie czytającego wrażenie czegoś osobliwego w powodzi zwykłej codziennej szarzyzny. Następnie, zostawiając przedstawienie indywidualne na głowie i sumieniu poszczególnych dowódców, idzie się, zdaniem moim w kierunku daleko sięgającej niesprawiedliwości, gdyż stosunek do odznaczeń jest u rozmaitych wojskowych bardzo różny i daleko od siebie odległy. Gdy jedni z łatwością nadzwyczajną chcieliby sypać odznaczeniami na prawo i lewo, drudzy stosują wielką surowość i żądają nadzwyczajnych wysiłków, aby je odznaczyć. Wreszcie system kancelaryjny, prowadzący podczas wojny odznaczenia drogą przez jeden centralny punkt i to kolegiálny, odbiera oznaczeniu najwyższą jej wartość moralną, bezpośrednio zasługi i nagrody. Specjalnie przy naszych komunikacjach, podczas ubiegłej wojny, ta bezpośredniość przy takim systemie musiałaby zaniknąć zupełnie.

Ad 3) Przepisy Przechodnie nakazywały mi utworzenie Kapituły Tymczasowej spośród starszych w boju zasłużonych oficerów w stosunku procentowym do liczby oficerów z poszczególnych formacji, z których utworzyła się Armia Polska. Wyznaję – była to łamigłówka arytmetyczno-procentowa, niezwykle trudna dla mnie, gdyż stała ona w rażącej sprzeczności z duchem samego odznaczenia, które z natury rzeczy jednocząc Armię, nie chce szukać skąd kto pochodzi, lecz dawać musi wyraz jedynie godłom orderu („Honor i Ojczyzna”). Łamigłówka zadana mi przez Ustawę zwiększała się jeszcze bardziej, gdy zważywszy, że działo się to już po długim roku wojny, która się jeszcze nie zakończyła i wymagała z mojej strony, Jako Naczelnego Wodza, używania najlepszych oficerów na froncie, nie w tej czy innej instytucji o charakterze określonym z góry, jako kancelaryjnym. A że Ustawa nakazywała prowadzić wszystko przez Kapitułę, miałem do wyboru – albo wybrać do Kapituły oficerów mających szacunek w wojsku, zajętych prawie wyłącznie sprawami wojny i zatem niezdatnych do stałego zbierania się do sądenia nadsyłanych papierów, albo zaskoczyć wojsko wyborem oficerów zdolnych do pracy, wymaganej przez Ustawę, lecz nie znających warunków, w których wojsko nasze walczy i niezdatnych zatem do sądu. Dodam do tego, że ustawa początkowa nie dawała nawet możliwości odznaczenia Kapituły Tymczasowej orderem, stawiając w ten sposób i Kapitułę i Wojsko w nieuchronny brak szacunku dla samego odznaczenia. Po długim namyśle, wiedząc z góry, że Ustawa nie da się pogodzić ani – jak to wskazałem – z duchem nowoczesnej wojny, ani też z wymogami praktycznymi wojny, którą w owym czasie prowadziliśmy – zdecydowałem, nie wchodząc w dalsze próby zmian Ustawy, uczynić jej zadość, jedynie

przez utworzenie Kapituły Tymczasowej w sposób taki, aby nie wzbudzać niezaufania do niej wśród oficerów i żołnierzy walczących na froncie. Brałem zarazem, niestety na siebie zatrzymanie nadawania odznaczeń, aż do zakończenia wojny, gdy można było mieć przegląd całości zjawisk wojennych i z większą łatwością zatem przejść do istotnej stałej Kapituły i nadawania odznaczeń bez wzbudzenia wątpliwości, ani co do metody, ani do sprawiedliwości. Nie ma bowiem dla mnie żadnej wątpliwości, że każde odznaczenie na wojnie zepsuć można w swojej istocie kilku rzeczami: masą, niesprawiedliwością i brakiem zaufania do pracy odznaczających.

Wobec tego wszystkiego, com wyjaśnił, muszę wziąć na siebie część winy, że rozstrzygając wyżej przytoczoną łamigłówkę, skrzywdziłem w ten sposób zarówno Wojsko, jak i Tymczasową Kapitułę wraz ze sobą.

I ten mój zamiar nie mógł być doprowadzony do końca, albowiem podczas nieszczęść, które Wojsko nasze spotkało w roku 1920 – wniosek Ministra Spraw Wojskowych na Radzie Obrony Państwa z dnia 6 VII 1920 roku zmienił część Ustawy o orderze Virtuti Militari, wprowadzając sam proces nadawania odznaczenia na normalniejsze i zgodniejsze z duchem wojny tory. Mianowicie, uchwałą swoją z dnia 6 VII 1920 r. Rada Obrony Państwa upoważniła mnie, jako Naczelnego Wodza, do nadania odznaczeń V-tej i IV-tej klasy bez wskazywania mi ustawowych dróg i sposobów, których bym się trzymał dla tego celu. Mogłem wreszcie rozpocząć pracę tak niechybnie potrzebną dla Wojska, będącego w stanie wojennym. I ta nowa Ustawa nie została związana z dotychczasową. Mianowicie: „Krzyż Złoty”, który mogłem nadawać zgodnie z uchwałą Rady Obrony Państwa, od razu mogłem zmienić Kapitułę Tymczasową zgodnie z pkt 3. Przepisów Przechodnich, co mogło przez prostą przypadkowość zdarzeń nadać też i Kapitułę nowej, charakter również przypadkowy. Wobec tego zdecydowałem i w tym wypadku ograniczyć siebie i nadawać jedynie klasę piątą, jako nieupoważniającą do zasiadania w Kapitułe. Muszę się przyznać, że w systemie nadawania odznaczenia, przestąpiłem również ducha Ustawy, albowiem usunąłem całkowicie jakiegokolwiek sądownictwo papieru. Mianowicie zdecydowałem: że sam osobiście nie mogę sądzić tego, czegom nie widział, natomiast sądzić mogę tylko pracę albo jednostek taktycznych (pułki, brygady, dywizje) albo pracę dowódców takich jednostek. Dlatego też określałem jedynie ilość odznaczeń za taką czy inną pracę takiej czy innej jednostki, żądając aby sam wybór oficerów i żołnierzy odznaczonych został zrobiony nie przeze mnie, lecz tam gdzie praca danego żołnierza była widziana, a zatem stosownie mogła być osądzona.

Tym sposobem zostało przeprowadzone rozdanie krzyżów orderu Virtuti Militari V klasy w całej naszej Armii.

Zestawiając tę smutną dla mnie historię mego udziału w pracy nad ustaleniem w naszym życiu wojskowym zasad odznaczenia orderem *Virtuti Militari* nie mogę nie zauważyć, że jak to przedstawiłem, borykać się ustawicznie musiałem z Ustawą, jej duchem i ciągle stawałem w sprzeczności, albo z obowiązkiem swoim w stosunku do Ustawy, albo z poczuciem wysokiego szacunku, jaki sam mam i chciałem go mieć w Wojsku dla orderu i jego wysokich godności. Nie mogę nie powiedzieć, że walka ta wewnętrzna należała do najprzykrzejszych stron mego urzędowania, jako Naczelnego Wodza Armii Polskiej. Nie mogę też uznać, że stawiałem w ten sposób kolegów moich z Kapituły Tymczasowej, których szanuję, nieraz w bardzo niezręczną i fałszywą sytuację. Nie chcę więc, gdy będąc Przewodniczącym Kapituły, stawałem często jako krytyk danej nam Ustawy, mieć sam odznaczenie na podstawie tej Ustawy, która mnie zmuszała do krzywdzenia nieraz moich towarzyszy broni. Wreszcie nie mogę nie powtórzyć, że będąc Przewodniczącym Kapituły, nie mogłem nie wskazać, że żadna z moich prac wojennych, zdaniem moim nie popada pod określenie dane w Ustawie dla tego właśnie odznaczenia.¹

J. Piłsudski

Naczelnny Wódz I Pierwszy Marszałek

Polski

---

¹ Kapituła na posiedzeniu 13 IV 1923 r. dyskutowała nad rozpatrzeniem wniosków na odznaczenie Marszałka J. Piłsudskiego i Marszałka Ferdinanda Focha Krzyżem Wielkim. Wniosek, datowany 10 IV 1922 r., wpłynął od gen. Kazimierza Sosnkowskiego, Ministra Spraw Wojskowych, Uchwałę przyjęto jednogłośnie, o czym po przybyciu na posiedzenie poinformowano Marszałka. W zaistniałej sytuacji - gdyż Kapituła stwierdziła, że w przypadku Jego odmowy nie nada Orderu F. Fochowi - J. Piłsudski zgodził się przyjąć I klasę Orderu.

Zob. A. S u c h c i t z: *Nadanie Marszałkowi Piłsudskiemu Wielkiego Krzyża Orderu Virtuti Militari*, „Niepodległość”.

Za zgodność odpisu z oryginałem:

A. Maciesza. Major

Za zgodność odpisu z odpisu:

Franciszek Sakowski. Kpt.

Warszawa 13 I 1933r.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 3.

Nr 29

1922 listopad 24, Warszawa. – Protokół z IX posiedzenia Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari odbytego o godzinie 16-tej w Belwederze

Obecni:

Naczelny Wódz i Pierwszy Marszałek Polski Józef Piłsudski, oraz członkowie Kapituły w nowym składzie: gen. broni Stanisław Szeptycki, gen. broni Tadeusz Rowadowski, gen. broni Zygmunt Zieliński, gen. dyw. Edward Rydz-Śmigły, gen. dyw. Stanisław Haller, płk Stefan Dąb-Biernacki, ppłk Gustaw Paszkiewicz, ppłk Kazimierz Rybicki, Sierż. sztabowy Kazimierz Sipika i plut. Stanisław Jakubowicz.

Prócz członków Kapituły został zaproszony przez Naczelnego Wodza na posiedzenia Minister Spraw Wojskowych gen. dyw. Kazimierz Sosnkowski.

Z rozkazu Naczelnego Wodza wziął udział w posiedzeniu ppłk Adam Koc, jako były sekretarz Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari celem prowadzenia do czasu wyznaczenia Sekretarza Stałej Kapituły.

Z pośród członków Kapituły, nie obecni: gen. dyw. Jan Romer (przebywający obecnie służbowo we Francji) oraz mjr Zygmunt Piasecki (ciężko chory – w szpitalu).

Przewodnictwo posiadania obejmuje Naczelny Wódz, stwierdzając, że formalne sformowanie stałej Kapituły zostało dokonane i na porządek dzienny stawia następujące sprawy:

- 1) wybór kanclerza orderu,
- 2) wybór Sekretarza Stałej Kapituły,

3) ustalenie zasady nadawania wyższych stopni orderów.

4) wolne wnioski.

Ad.1) Naczelnny Wódz stając na gruncie brzmienia Ustawy wnosi o wybór gen. dyw. Rydza-Śmigłego na kanclerza orderu motywując to tym, że gen. dyw. Śmigły z wyborów wyszedł jako najstarszy kolejnością w klasie II-jej orderu.

Po wyczerpującej dyskusji, Kapituła ustaliła:

- 1) Że z powodu braku w Kapitułe członków w klasie I-szej orderu Kapituła zachowuje charakter i tytuł Kanclerza Orderu i przewodniczącego Kapituły,
- 2) Uwzględniając motywy Naczelnego Wodza, który wskazywał, że jako Naczelnik Państwa nie jest w stanie dostateczną ilość czasu poświęcić na techniczne prace Kapituły – uchwalono na wniosek gen. broni Rozwadowskiego, wybrać zastępcę przewodniczącego.

Wobec powyższych uchwał, Minister Spraw Wojskowych gen. dyw. Sosnkowski stwierdza,

a) że Kapituła zachowuje charakter tymczasowości, oraz

b) w wyniku powyższego, przewodnictwem jest Naczelnny wódz, przeto nadal Kapituła pracuje przy Naczelnym Wodzu a nie przechodzi do ministerstwa Wpraw Wojskowych Gen. dyw. Sosnkowski opuszcza posiedzenie.

Naczelnny Wódz zarządza głosowanie w sprawie wyboru zastępcy Przewodniczącego. W głosowaniu tajnym kartkami gen. broni Zieliński otrzymał 8 głosów, gen. dyw. Rydz-Śmigły – 2 głosy.

Naczelnny Wódz ogłasza wybór gen. broni Zygmunta Zielińskiego na zastępcę Przewodniczącego Kapituły za dokonany.

Ad.2) Po wyjaśnieniu, że Sekretarzem Kapituły może być tylko kawaler orderu, ale nie wyłącznie członek Kapituły – uchwalono powołać na stanowisko Sekretarza Kapituły rotmistrza Adama Sokołowskiego

Ad.3) Naczelnny Wódz stwierdza trudność sytuacji przy ustalaniu metody nadawania różnych klas orderu. Nadając odznaczenia w kraju, szedł w kierunku surowości w nadawaniu, wobec czego i za granicą wytworzył się wielki szacunek dla orderu.

Dzięki zaś istnieniu „Krzyża Walecznych” ocena orderu została jeszcze bardziej podkreślona.

Niejednokrotnie odmawiał zagranicy nadawania orderu, jak np. Bukaresztowi, który się o to ubiegał. W wielu wypadkach zmuszał prawie do próśb. Że jednak nie zawsze ową metodę surowości udało się utrzymywać w Polsce,

nie zawsze i za granicą. Proponuję ustalenie przy nadawaniu pewnego systemu.

Odnosnie do klasy IV-ej orderu – proponuje Naczelny Wódz oprzeć się na podstawie liczbowej tj. określić liczby jakie się da swoim i obcym, wybierając najlepszych. Wzorować się należy na ogólnej liczbie przyznanych orderów klasy V-ej, nadając jedna piętnastą, lub jedna dwudziestą nadanych orderów srebrnych. Dla klasy III orderu zastosować wyłącznie system indywidualnego nadawania i to co najwyżej dojść do liczby 100 orderów, mając do wyboru pomiędzy co najmniej 500 wnioskami. Zaznacza, że to nadzwyczajne wypadki mogłyby być odznaczane. Ustawa mówi, że kandydatów do klasy II-ej orderu należy wybierać spośród kawalerów orderu Złotego. Klasa I i II orderu jest przeznaczona dla wyższych dowódców, przy czym Ustawa fatalnie określa potrzebne kwalifikacje. należałoby wziąć spis wszystkich wyższych dowódców, od dywizji w górę i ordery te otrzymać mogą wyłącznie tylko ci, którzy dowodzili wojskiem.

Następnie zabiera głos płk Dąb-Biernacki, który przemawia za nadaniem większej ilości krzyży złotych, sądząc, że zbytne ograniczenie będzie w skutkach ciężkie do przeprowadzenia, im więcej odznaczeń, tym trudniejsze ich rozdzielenie, tym więcej przypadkowości.

Gen. broni Rozwadowski zauważa, że przy udzielaniu wyższych klas trzeba poprawić pewne pominięcia w V klasie. Naczelny Wódz przychyła się do tego, zwracając się jednocześnie do Kapituły, by pozostawiła mu sprawę uregulowania klasy V, w której sady, że dojdzie do liczby 8500 krzyży, ze względu na potrzebę pewnej naprawy indywidualnej.

Gen. broni Szeptycki proponuje, przy ustaleniu liczby złotych krzyży, rozgraniczyć ilość dla oficerów i ilość dla podoficerów wraz z żołnierzami, gdyż sady że Krzyż Złoty w praktyce będzie ostatnią dystynkcją najwyższą dla podoficera i szeregowca, a dla oficera dostępny będzie i krzyży III klasy. Z tych samych względów proponuje, by w ogólnej ilości Krzyży Złotych liczbę dla szeregowców i podoficerów powiększyć w stosunku do oficerów.

Gen. dyw. Rydz-Śmigły wypowiada się za zmniejszeniem ogólnej ilości Krzyży Złotych niż za zwiększeniem, sady również, że co do systemu nadawania klasy IV wybór kandydatów przez zgromadzenia kawalerów orderu poszczególnych oddziałów byłby najodpowiedniejszy.

Płk Paszkiewicz wyraża opinię że 2 do 3 złotych krzyży na pułk przeciętnie zupełnie wystarczy i proponuje nadać IV klasy – 600, III klasy – 100, I klasy – 3.

Naczelnny Wódz zwraca uwagę, iż co do klasy II i I jest to rzecz za bardzo indywidualna, by z góry określać liczbę, co najmniej można się kierować tylko pewną tendencją w tym czy innym kierunku, natomiast w określeniu liczby, należy się zatrzymać na klasie IV i III przy czym proponuje liczby podane przez ppłk Paszkiewicza: 600 – IV klasy i 100 – III klasy.

Zgłoszono jeszcze dwie propozycje:

- 1) Klasy IV – 700 i klasy III – 100.
- 2) Klasy IV – 800 i klasy III – 200.

przy czym zgodzono się uważać je, jako odnoszące się tylko do Armii Polskiej (bez zagranicy).

Po dyskusji gen broni Rozwadowski wycofuje ostatnią propozycję. Ze względu na jednakowe liczby klasy III. – Naczelnny Wódz poddaje pod głosowanie klasę III. Jednogłośnie zostaje uchwalone, by nadać klasy III-iej 100 orderów.

Przy głosowaniu klasy IV-iej z pierwszego wniosku za – jest 5 głosów i 5 – przeciw, wobec czego Naczelnny Wódz proponuje jako kompromis – 650 klasy IV.

Przy głosowaniu za – 7 głosów, i przeciw – 3.

Naczelnny Wódz stwierdza uchwałę nadania IV klasy 650 orderów.

Następnie Naczelnny Wódz proponuje, porozumieć opracowanie projektu Statutu i samego systemu nadawania, jak również opracowanie wniosków zmian w Ustawie Kilku Członków Kapituły. Opracowanie I. części podejmuje się płk Dąb-Biernacki i ppłk Paszkiewicz. Opracowanie wniosków zmian w Ustawie – przyjmuje na siebie gen. broni Rozwadowski i przy ofiarowanej pomocy Naczelnego Wodza.

Ad.4) Gen broni Rozwadowski zapytuje, co do sposobu noszenia odznak orderu Virtuti Militari.

Naczelnny Wódz powołując się brakiem Statutu, póki ten nie będzie ustanowiony – władzą swoją rozstrzyga: wolno nosić wszystkie odznaczenia orderu Virtuti Militari, które się ma. które się z nich najbardziej lubi, zaś we wszystkich uroczystościach trzeba nosić wszystkie odznaczenia Virtuti Militari.

Następne posiedzenie postanowiono zwołać na dzień 6-go stycznia 1923r. w Warszawie, przy czym miejsce dokładne ma wyznaczyć gen. broni Zieliński.

Na tym posiedzenie zakończył Naczelnny Wódz o godzinie 19.

Przewodniczący:

Naczelnik Państwa i wódz Naczelny

(-) Piłsudski

Pierwszy Marszałek Polski.

Sekretarz Kapituły:

(-) Sokołowski rtm.

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 30

1922 listopad 27, Warszawa (Belweder). – Streszczenie przemówienia Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza Marszałka J. Piłsudskiego wygłoszonego w Belwederze do Przedstawicieli Wojskowych obcych Państw, w sprawie rozdziału orderów wojskowych Virtuti Militari na armie sprzymierzone

Byliśmy do niedawno w stanie wojny – wojny o całość i wolność Ojczyzny. I wy w czasie wielkiej wojny walczyliście o byt swój zagrożony i sprawiedliwość dziejową – Polska wdzięczną jest wam i może być hojną – posiadamy order Virtuti Militari, a ja jako Wódz Naczelny mam prawo i mogę rozporządzać klasami piątą i czwartą tego orderu. Chcę więc wam Panowie przyznać pewną ilość tych krzyży. Decyduję tylko o ilości nie zaś o tych ludziach, którzy order ten u was dostaną. Posiadamy Statut Orderu – Statut, który podług mnie ma pewne wady – będziecie więc musieli przy wyborze i podziale, głowę dobrze połamać – jak to i myśmy robili niedawno przyznając naszej Armii wyższe klasy.

Moi Panowie – z dyskusji i z tego co wam zaraz powiem – wyłączyć muszę Francję – tego naszego sojusznika, co do którego będę musiał osobno decyzję powziąć. Wszyscy Panowie to rozumieją, że co do Francji specjalne zachodzą warunki.

Więc zaczynam – dzielę armie walczące w wielkiej wojnie na dwie kategorie, większą i mniejszą – mówię tylko o ich liczbie, nie o czynach zdziałanych.

A więc do mniejszych liczbowo zaliczam Belgię, Rumunię i Serbię i przyznaję im po 40 krzyży V-tej klasy.

Co do dwu następnych – angielskiej i włoskiej – przypuszczam (tu będę prosił o informacje), że Armia Angielska liczbowo była większa, a też i czas dłuższy od włoskiej, udział w wielkiej wojnie brała.

Uwaga: (obecni to przyznają).

Wobec zgodnego z Panami zapatrywania przyznaję:

Armii Angielskiej.....60 krzyży

Armii Włoskiej.....50 krzyży

prosiłbym tylko o uwzględnienie pewnej ilości żołnierzy.

Co zaś dotyczy IV klasy, biorę stosunek 1:5.

A więc otrzymają:

Belgia, Serbia i Rumunia – po 8 krzyży.

Włochy – 10.

Anglia – 12.

Co zaś dotyczy III klasy – przyznaję:

Belgii, Serbii i Rumunii – po 2 krzyże

Anglii i Włochom – po 3 krzyże.

Zwracam uwagę Panom – że Statut Orderu wymaga, aby Kawalerowie III i IV klasy posiadali już V klasę – proszę to wziąć pod uwagę od początku, przy układaniu list osób mających otrzymać te krzyże. Również zwracam wam uwagę, że III klasę należy przyznawać dowódcom od baonów do brygad włącznie.

Proszę również o zachowanie przy dekoracji naszego polskiego ceremoniału, więc:

- 1) dekorujący musi być Kawalerem tego Krzyża.
- 2) formułę przy dekoracji należy wypowiedzieć po polsku.
- 3) w czasie dekorowania orkiestra gra Hymn Polski.
- 4) dekorację przeprowadzić w imieniu Naczelnego Wodza Armii Polskiej.

Zgodność stwierdzam:

(-) A. Maciejusza,

major.

Odpis

IPMS, A.I.16/17 poz. 19a.

Nr 31

1923 styczeń 6, Warszawa. – Uwagi Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie zmian w ustawie z 1 sierpnia 1919 roku

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 roku orderu wojskowego Virtuti Militari jest pod względem określeń oraz ze swego ducha, tak nieprzystosowaną do warunków nowoczesnej wojny, że zaledwie z wielkim naciąganiem oraz z wielkim trudem daje się dostosować do skomplikowanych stosunków, w których walczy obecny oficer i żołnierz. Wieje od ustawy duch wielki co prawda, ale bardzo oddalonych od nas wojowników, jak Fryderyk Wielki, albo Napoleon. Nowoczesna wojna, która odbiera prawie każdemu przełożonemu, specjalnie wyższemu jeden z najlepszych sposobów orientowania się w boju i kontrolowanie podwładnych, mianowicie: korzystania ze wzroku nie jest całkowicie uwzględnione dla klas niższych, dla których Ustawa jak gdyby wymusza pokazowe bohaterstwo, znane z legend lub opowiadań naszych przodków. W wyższych dwu oznaczeniach określenia brzmią również średniowiecznie i dlatego przy nowoczesnej wojnie – mętnie, bez dania oparcia dla stosowania Ustawy w życiu. Specjalnie przy klasie I, określenia są tego rodzaju, że zastanowiwszy się nad nimi, nie znajdzie się w ciągu całej wojny na wszystkich teatrach Europy od 1914 roku ani jednego wypadku, gdzie by te określenia miały zastosowanie. Przy rozciągłości nowoczesnych frontów, niezwykle trudnym jest rozgraniczyć pole każdej bitwy, które zresztą rozpada się zawsze na odcinki obrony i ataku, tak że nigdzie ani o „zupełniej porażce” mowy nie ma, ani o „bohaterskiej obronie”, która rozstrzyga o losach operacji strategicznych.

Dotychczasowa Ustawa, wymagając aby wszystkie odznaczenia były rozstrzygane przez Kapitułę na podstawie nadesłanych wniosków zmuszałaby Kapitułę, która by chciała sumiennie zbadać i załatwić jak najszybciej wpływające wnioski, prawie do stałego i nieprzerywanego urzędowania w centrum. Okoliczność ta wykluczałaby podczas wojny możliwość, aby członkami Kapituły mogli być najlepsi oficerowie, którzy w wojnie tej biorą bezpośredni i czynny udział na froncie, a tylko tacy oficerowie są w stanie dobrze znać warunki, w których wojsko walczy, a zatem są zdolni do sądzenia zasług. Wojsko zaś walczące na froncie tylko do takich oficerów ma zaufanie. Uchwalona przez Radę Obrony Państwa w dniu 6 VII 20 roku zmiana powyższej Ustawy upoważniająca Naczelnego Wodza do nadawania odznaczeń IV i V klasy, wprowadziła sam proces nadawania odznaczeń na najnormalniejsze i zgodniejsze

z duchem wojny tory; dała mu możliwość usunięcia całkowicie jakiegokolwiek sądzenia papieru, a tylko prace albo jednostek taktycznych albo dowódców takich jednostek, natomiast osadzenie i wybór oficerów i żołnierzy do odznaczenia pozwoliła przenieść tam, gdzie praca danego żołnierza była widziana, a zatem stosownie mogła być osądzoną.

Zmiana jednak ta odnosiła się do paru artykułów Ustawy i nie została związana i uzgodniona z całością dotychczasowej Ustawy oraz jej duchem, nie uwzględniła okresu bezpośredniego po zakończeniu wojny, kiedy z natury rzeczy jeszcze muszą być zakańczane prace, związane z odznaczeniem za ubiegłą wojnę, nie uzupełniła rozmaitych braków, które by można było stwierdzić dopiero na podstawie doświadczenia z ubiegłej wojny.

Kapituła Orderu Virtuti Militari powodowana powyższymi motywami, opracowała zmiany poszczególnych artykułów Ustawy, dnia 1 sierpnia 1919 roku, przy tym stwierdzono, że zmiany te objęłyby prawie wszystkie artykuły tej Ustawy. Biorąc zaś pod uwagę jeszcze, że Sejm już dwa razy wniósł zmiany do pierwotnej ustawy, a mianowicie: Ustawę z dnia 27 XI 1919 roku (Dz. U. Nr 92/19 poz.500) i Ustawę z dnia 6 VII 20 roku (Dz. U. Nr 61/20 poz.363) zdecydowano opracować nowy projekt Ustawy.

Uzasadnienie poszczególnych zmian.

Artykuł 1. Tytuł Orderu.

Tytuł Orderu brzmi: Order Wojenny Virtuti Militari: celem odróżnienia go od innych orderów, które są także wojskowym nadawane, oraz celem podkreślenia, że się order nadaje wyłącznie za zasługi wojenne.

W artykułach 2 i 3 poczyniono zmiany tylko stylistyczne.

Artykuł 4. Nadawanie Orderu.

Pierwotna Ustawa kładła nacisk na „wybitne męstwo i odwagę”.

Dziś, w epoce dalekonośnej, potężnej artylerii, lotnictwa i gazów, każdy niemal żołnierz i to nie tylko w pierwszej linii, narażony jest na najpoważniejsze niebezpieczeństwo. Przez co ilość „wybitnie męźnych i odważnych” automatycznie wzrosła do tego stopnia, że kryterium to dla nadawania orderu wojennego Virtuti Militari nie wystarcza, z drugiej strony dzisiejsza wojna łączy powodzenie w dużo wyższym niż dawniej stopniu, z umiejętnym kierownictwem, nauką, techniką itd. Order Wojenny Virtuti Militari musi być dostępny dla oficerów Sztabu Generalnego itp. za czyny, nieraz dla powodzenia wojny decydujące, a jednak nie przedstawiające – jako główną cechę wybitnego mę-

stwa i odwagi. Z tych względów Kapituła położyła nacisk na wybitność czynu wojennego (znaczenie czynu dla powodzenia akcji) oraz ogólne wartości moralne kandydata, wyrażające się w jego całkowitej ofiarności, w myśl hasła: „Honor i Ojczyzna”.

a) Krzyż Wielki otrzymuje Wódz Naczelny za zwycięską wojnę, wyjątkowo generał, który się przyczynił wybitnie i w sposób stanowczy do wygrania wojny, przy czym Kapituła kładzie nacisk na zasługę wygrania wojny, nie zaś pojedynczej kampanii lub bitwy; z drugiej zaś strony przyjęte przez pierwotną Ustawę pojęcia „walnej bitwy”, zakończonej zupełną porażką nieprzyjaciela względnie „bohaterskiej obrony”, rozstrzygającej o operacji strategicznej – nie odpowiadając doświadczeniom ostatnich wojen.

b) Krzyż Komandorski: wymogi sformułowane w pierwszej Ustawie umożliwiają np. otrzymanie Krzyża Komandorskiego dowódcy pułku jazdy, wysłanego na wywiad, który odniesie „taktyczne zwycięstwo” nad spotkanym analogicznym nieprzyjacielskim oddziałem. Definicja nowa kładzie nacisk na wielkość jednostki dowodzonej i jej umiejętne i b. skuteczne prowadzenie w operacji wojennej oraz umożliwia – innymi słowy – wyższym oficerom np. dowódcom dywizji szefom sztabu wyższych jednostek itp. uzyskać wyjątkowo „Krzyż Komandorski”.

c) Krzyż Kawalerski i Krzyż Złoty: i tu w projekcie Ustawy nacisk położony jest na umiejętność i skuteczność prowadzenia oddziałów do boju, z uwzględnieniem wielkości oddziału, w szerokich granicach. Nie wspomina się o męstwie i narażaniu życia z już wyłuszczonej powodów.

d) Tylko przy Krzyżu Srebrnym utrzymana jest alternatywa wybitnego czynu bojowego (o znaczeniu taktycznym) i czynu niezwykłego męstwa.

Kapituła wychodziła z założenia, że ilość krzyży klas wyższych będzie nadawana w stosunku bardzo silnej degresji.

Artykuł 5. Jako nowość przyjęto zasadę progresji wyposażenia przy równoczesnym zredukowaniu pensji w V klasie z kwoty 300 złotych polskich do kwoty 200 złotych polskich, a to licząc się z postulatami oszczędnościowymi, wobec których uznano za konieczne pominięcie zasady, że nabyte prawa dawną Ustawą nie powinny ulec zmianom na niekorzyść uprawnionych do pobierania pensji. Zasadę zaś progresji uznano za konieczną, bo trudno zrównać prawa, wypływające z odznaczeń nadanych za czyny decydujące o rezultacie wojny, lub o najważniejszych operacjach (klas I-IV), z prawami wypływającymi z odznaczeń (klasa V) za czyn bojowy, lub za czyn niezwykłego męstwa, które w zasadzie nie wywierają wpływu ani na przebieg taktyczny, ani strategiczny operacji wojennej. Progresja wyposażenia jest trochę słabszą niż dla

Legii Honorowej; dla tej ostatniej jest: $1: 2: 4: 8 = 20$. Efekt budżetowy propozycji przedstawia załącznik.

Inne przywileje: Dodano prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie.

Już w myśl artykułu 88 Ustawy o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów – szeregowy może być mianowany podporucznikiem rezerwy, za czyn wyjątkowego męstwa na polu bitwy.

Myśl jednak tegoż postanowienia, wyłącznie od uznania przełożonej władzy, zależy awansowanie danego szeregowego na podporucznika rezerwy. Ponieważ dla szeregowego jest dostępnym uzyskanie Krzyża Złotego, którego nadanie uzależnione jest w zasadzie od posiadania już Krzyża Srebrnego, a więc złożenia dowodów niezwykłego męstwa – a nadto wymagany jest cenzus dowodzenia, względnie czynu wybitnej inicjatywy, zapewniający sukces bojowy, co również w zasadzie połączone może być tylko z faktem dowodzenia. Przeto słusznym jest, aby podoficer, który wykazał tego rodzaju kwalifikacje oficerskie, jeżeli się nadto weźmie pod uwagę, że przy nadawaniu orderu V.M., którego hasłem jest „Honor i Ojczyzna” rozważa się i stronę moralną żołnierza, został mianowany podporucznikiem, już w samej konsekwencji odznaczenia go, a niezależnie już od oceny, władzy przełożonej jego innych kwalifikacji.

Artykuł 9. Zgodnie z dotychczasowymi przepisami, przyznano prawo nadawania orderu I, II i III klasy – Prezydentowi Rzeczypospolitej – na podstawie Uchwały Kapituły, zaś klasy IV i V Naczelnemu Wodzowi, uwzględniono też ewentualność, że w okresie likwidacji wojny zabraknie Naczelnego Wodza.

Artykuł 10 i 11. Są tylko bardziej szczegółowym rozwinięciem artykułu 11, 12 i 13 dawnej Ustawy. Zasada wybieralności członków Kapituły zabezpiecza jej żywotność i ochronę przed zgrzybieniem.

Artykuł 12. Który odpowiada art. 14 dawnej Ustawy z pewnymi zmianami. Jedną z tych zmian bardziej zasadniczych jest postanowienie, że orzeczenie Sądu Honorowego Kapituły – zatwierdza Kapituła a nie Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, który w myśl art. 14 Projektu, zarządza tylko skreślenie z listy Kawalerów Orderu V.M. – postanowienie to zapewnia Kapitulę autonomię, jako instytucji przede wszystkim powołanej stać na straży czci i godności Kawalerów Virtuti Militari.

Tymi motywami kierując się, stworzono instytucję „ostrzeżenia”.

Ustawa przewiduje oprócz Sądu Honorowego Kapituły, także i niższe Sądy Honorowe o ograniczonym zakresie kompetencji – do udzielania tylko

„ostrzeżenia”. Szczegółowe postanowienia co do organizacji tego sądownictwa postanowiono uregulować Statutem, ograniczając się do ustalenia w Ustawie tylko samych zasad.

Artykuł 13 i 14. Zawierają postanowienia, pozostające w ścisłym związku z postanowieniem artykułu 12.

Artykuł 18. Przepisy przejściowe. Dawną kapitułę, utworzoną na podstawie dotychczas obowiązującej Ustawy, należało utrzymać dla ciągłości, przewidując zarazem jej odnowienie w myśl zasad wyrażonych w art.10 Projekt Ustawy.

Artykuł 19. Nadanie odznaczeń nastąpiło w różnych czasach, wskutek czego uskutecznianie zapłaty zależnie od daty nadania, byłoby niesprawiedliwe, gdyż niejednokrotnie ci, którzy wcześniej dokonali danego czynu, zostali później odznaczeni; inni znowu wcześniej odznaczeni, jakkolwiek czynu dokonali później, niż pierwsza ww. kategoria.

Biorąc powyższe momenty pod uwagę, a nadto i tę okoliczność, że działania wojenne nie były już prowadzone po 1 X 20 i że wszystkie odznaczone czyny bojowe dokonane zostały przed tą datą – przyjęto tę właśnie datę, jako podstawę do wypłaty pensji, bez względu na czas odznaczenia. W przedmiocie wypłaty pensji za okres do chwili wejścia w życie niniejszej Ustawy, przyjęto pensję w wysokości 300 złp, dla wszystkich klas jednakowo, jako nabytej przez Kawalerów Orderu Virtuti Militari prawo po myśli art. 5 dawnej Ustawy. Natomiast co do drugiego okresu, obowiązuje zasada wypowiedziana w art. 5 niniejszej Ustawy.¹

Odpis

CAW, I.302.17, t. 1.

---

¹ Uwagi zgłoszone w trakcie X posiedzenia.

Nr 32

1923 styczeń 6, Warszawa. – Protokół X z posiedzenia Kapituły Orderu Virtuti Militari w siedzibie Szefa Sztabu Generalnego

Obecni:

Przewodniczący - Marszałek Polski Józef Piłsudski oraz członkowie: Gen. Broni Stanisław Szeptycki, Gen. Broni Tadeusz Rozwadowski, Gen. Dyw. Edward Rydz-Śmigły, Gen. Dyw. Stanisław Haller, Płk Stefan Dąb-Biernacki,¹ Płk Gustaw Paszkiewicz, Ppłk Kazimierz Rybicki,² Sierż. sztabowy Kazimierz Sipika³ i sierż. Stanisław Jakubowicz,⁴ Gen. Dywizji Romer Jan.

Nieobecni:

Generał Broni Zygmunt Zieliński,⁵ major Zygmunt Piasecki⁶ – chorzy.

¹ S. Biernacki-Dąb (7 I 1890 - 9 II 1959). Ukończył szkołę handlową i studia rolnicze, był asystentem w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublonach. Należał do PDS. Od 1914 r. w Legionach (1 pp). Awansował do stopnia kpt., następnie internowany w Beniaminowie, nast. w POW. W WP od listopada 1918 r. Dowodził 32 pp., potem 5 pp Leg., I Brygadą Piechoty Legionów. 1 IV 1920 r. Awansował do stopnia płk i od 1 VII tegoż roku dowódca 1 DP Leg. Gen. bryg. Z 1 VII 1923 r. Od 1926 r. Generał do prac w GISZ, a od 1930 r. Inspektor Armii Wilno. I 1931 awansował na gen. dyw. W kampanii wrześniowej dowódca armii odwodowej „Prusy”. Przedostał się do Francji, gdzie za wypowiedzenie posłuszeństwa NW został osadzony w obozie Rothsay. Odznaczony VM III, IV i V klasy, KW (4x), KN, OOP III klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 77-78.

² K. Rybicki, VM IV kl. nr 4.

³ K. Sipika, VM IV kl. nr 5.

⁴ S. Jakubowicz, VM IV kl. nr 6.

⁵ Z. Zieliński (1 VIII 1858 - 11 IV 1925). Płk armii austriackiej. 1914 - 1915 dowódca 2 pp legionów, 1915 - 1918 dowódca II Brygady Legionów, potem w Polskim Korpusie Posiłkowym. W WP od listopada 1918 r., walczył w Galicji Wschodniej, potem dowódca 3 DP Leg., w 1920 r. Dowódca O Gen. Poznań i Pomorze. Zweryfikowany w stopniu gen. broni. Odznaczony VM II i V klasy, KN, KW (4x).

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 27; *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz. 2, s. 241-242 (G. Łukomski).

⁶ Z. Piasecki, VM IV kl. nr 3.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski proponuje następujący porządek dzienny, który zostaje przyjęty bez zmian:

- 1) Odczytanie protokołu z poprzedniego posiedzenia.
- 2) Wnioski zmian w Ustawie.
- 3) Projekt Statutu.
- 4) Prośba Generała broni Józefa Hallera.
- 5) Sprawa b. urz. wojsk. Jerzego Gattawsa.
- 6) Wnioski na odznaczenie Orderem V.M. członków Konfederacji Polskiej w Rosji.
- 7) Wolne wnioski.

Przed przystąpieniem do porządku dziennego, Marszałek Piłsudski komunikuje o odznaczeniach, które poczynił w stosunku do zagranicy. Stwierdza, iż w kompetencji swej, jako Naczelnny Wódz miał prawo rozporządzania klasą V i IV Orderu Virtuti Militari. W tym wypadku musiał jednak pójść dalej, przekraczając kompetencje i nadać również klasę III w liczbie kilkunastu krzyży. Komunikując powyższe, Marszałek Piłsudski prosi o przyjęcie usprawiedliwienia tego przekroczenia kompetencji co do III klasy.

Na wniosek Gen. Broni Rozwadowskiego Kapituła jednogłośnie uchwaliła przyjęcie powyższego oświadczenia do wiadomości, wyrażając jednocześnie swą zgodę.

Następnie Przewodniczący przechodzi do I punktu porządku dziennego.

Ad. pkt 1)

Protokół z poprzedniego Posiedzenia został odczytany oraz po uskutecznieniu poprawki w pkt 3 przyjęty i podpisany.

Ad. pkt 2)

Przewodniczący udziela głosu Gen. Broni Rozwadowskiemu, referentowi w sprawie wniosków zmian w Ustawie. Generał Broni Rozwadowski odczytuje swój projekt co do zmian w artykule 4, 5, 10 i 11 obecnej Ustawy (załącznik Nr 1). Następnie płk Dąb-Biernacki z opracowanego przez siebie projektu Statutu odczytuje część dotyczącą Ustawy, po czym wywiązuje się dyskusja ogólna na temat Ustawy. W dyskusji wyłaniają się dwa kierunki. Referent Gen. Broni Rozwadowski proponuje, by opierając się na dotychczasowej Ustawie, wprowadzić do niej tylko pewne najkonieczniejsze zmiany, licząc się tu w dużym stopniu z trudnościami przeprowadzenia ich ustawowo. Płk Dąb-Biernacki zaś wychodzi z założenia, że obecna Ustawa wydana jest w 1919 roku w początku wojny, toteż wskazania wyniesione z wojny nie są w niej

należycie uwzględnione, jak na przykład sumaryczne nadawanie Orderu przez naczelnego Wodza na oddziały – zdobycz o odznaczeniu najdonioślejszym w tej dziedzinie. Uważa, iż nie należy liczyć się z ewentualnymi trudnościami i iść w kierunku głębszych zmian.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski, przyjmując istnienie wyżej wymienionych dwu kierunków, oświadcza, iż przede wszystkim należy ustalić, który kierunek w tej pracy Kapituła wybierze, czy pierwszy nie wykraczający zbyt daleko, ograniczający się tylko do najkonieczniejszych zmian, czy też drugi, prowadzący do względnie głęboko idących zmian, będący jakby nowym projektem całej Ustawy.

Przy głosowaniu Kapituła opowiada się za kierunkiem pierwszym i wobec tego przystępuje do rozpatrywania kolejno artykułów obecnej Ustawy.

Art. 1.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski, motywując, że order V.M. jest najrealniej związany ze zjawiskami wojny, że bez wojny otrzymać go nie można – jest to więc order w zasadzie wojenny wnosi o zmianę w całej Ustawie i tytule „Order Wojskowy Virtuti Militari na: „Order Wojenny Virtuti Militari co jednogłośnie zostaje przyjęte.

Pułkownik Dąb-Biernacki proponuje, by po art. 1. wstawić:

- 1) Określenie ściślejsze o „Wojennym Orderze”:
- 2) Ustanowienie Szefa Orderu w osobie każdorazowego Prezydenta Rzeczypospolitej.

Obydwa te wnioski uznane zostały jako niekonieczne, aby je umieszczać i przy głosowaniu upadły.

Art. 2 i 3.

Uchwalono pozostawić bez zmian.

Art. 4.

Wywiązuje się dyskusja nad samą definicją początkową. Gen. Dyw. Romer uważa tę definicję za fałszywą, zwłaszcza w odniesieniu do wyższych klas. Ze względów jednak praktycznych, tym więcej że definicja ta nie ma i tak poważnego zasadniczego znaczenia, wypowiada się za pozostawieniem jej bez zmiany.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski wyraża opinię, że właśnie art. 4 winien być cały zasadniczo zmieniony, więc i co do samej definicji czołowej nie należy się liczyć ze względami praktycznymi i ją zmienić.

Wobec powyższego przyjęto definicję z projektu Gen. Rozwadowskiego z pewnymi poprawkami. Ma ona brzmieć:

Order Virtuti Militari jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna”.

Drugie zdanie z art. 4 które brzmi: „Nadawanie orderu ma miejsce w porządku następującym”: – postanowiono skreślić.

Następnie przystąpiono kolejno do określeń czynów, za które można otrzymać Krzyż odnośnej klasy. Ustęp dotyczący Krzyża Wielkiego przyjęty z projektu Gen. Broni Rozwadowskiego winien brzmieć: „Krzyż Wielki” otrzymuje Głównodowodzący za zwycięską Kampanię. Wyjątkowo wyższy oficer, który się przyczynił wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa.

Na wniosek Gen. Dyw. Romera przyjęto określenie czynów dotyczących Krzyża Komandorskiego II klasy:

Krzyż Komandorski otrzymuje wyższy dowódca wielkiej jednostki operacyjnej jak Armii, w najbardziej wyjątkowych wypadkach Dowódca Dywizji za umiejętne i bardzo skuteczne prowadzenie wojennej operacji.

Przy omawianiu Krzyża Kawalerskiego Kapituła przychyliła się do tendencji wyrażonej przez Marszałka Piłsudskiego, by Krzyż ten pozostawić na wyjątkowo wysokim poziomie. I tu przyjęto następujące określenie: Krzyż Kawalerski otrzymuje dowódca większego oddziału od baonu (dywizjonu) do armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę, połączoną z umiejętnym i skutecznym prowadzeniem. Wyjątkowo dowódca mniejszej jednostki lub oficer sztabu za nadzwyczaj wybitną i rozstrzygającą zwycięstwo akcję.

Co do Krzyża Złotego – postanowiono wnieść następującą zmianę: Krzyż Złoty otrzymuje oficer lub szeregowy z reguły posiadający już Krzyż Srebrny, za umiejętne i skuteczne prowadzenie oddziału do dywizji włącznie, lub czyn wybitnej inicjatywy, zapewniający sukces bojowy. W wypadkach wyjątkowych może otrzymać Krzyż Złoty oficer lub szeregowy nie posiadający Krzyża Srebrnego.

Co do Krzyża Srebrnego – po dyskusji postanowiono przyjąć następujące określenie: Krzyż Srebrny otrzymuje oficer lub szeregowy za wybitny czyn bojowy lub czyn niezwykłego męstwa.

Na tym przerwano dalsze rozpatrywanie Ustawy, polecając Generałowi Dywizji Romerowi i płk. Dąb-Biernackiemu opracowanie projektu zmian dalszych artykułów z tym, że dnia 21 bm. o godzinie 17 mają się stawić u prze-

wodniczącego Marszałka Piłsudskiego wraz z Generałem Broni Rozwadowskim jako referentem, by wspólnie raz jeszcze uzgodnić te zmiany i gotowe już przedłożyć do przyjęcia w Kapitułe. Na tym posiedzenie o godzinie 22-j zakończono.

Przewodniczący:

Józef Piłsudski

Marszałek Polski.

Sekretarz Kapituły

rotmistrz.

Odpis

CAW,I.302.17, t. 2.

Nr 33

1923 luty 4, Warszawa. – Protokół nr 11 z posiedzenia Tymczasowej Kapituły orderu Virtuti Militari

Obecni:

Przewodniczący – Marszałek Polski Józef Piłsudski oraz członkowie: gen. broni Stanisław Szeptycki, gen. broni Zygmunt Zieliński, gen. dyw. Jan Romer, gen. dyw. Edward Śmigły-Rydz, gen. dyw. Stanisław Haller, płk Dąb-Biernacki, ppłk Gustaw Paszkiewicz, ppłk Kazimierz Rybicki.

Nieobecni:

Gen. broni Tadeusz Rozwadowski (chory), mjr Zygmunt Piasecki (chory), sierż. szt. Kazimierz Sipika i sierż. Stanisław Jakubowicz.

Na porządek dzienny Przewodniczący stawia:

- 1) odczytanie protokołu z poprzedniego posiedzenia,
- 2) wnioski zmian w Ustawie,
- 3) Projekt Statutu.

Ad pkt. 1.

Protokół z poprzedniego posiedzenia, po odczytaniu został przyjęty bez zmian i podpisany.

Ad 2.

Przewodniczący przystępuje do odczytania art. 5 Ustawy. Postanowiono przyjąć poprawkę projektu przedłożonego przez Komisję (zał. nr 1) i po słowach: „...prawo do dożywotniej pensji orderowej rocznej w wysokości ... dodać 300 zł. dla klasy V-ej, 500 zł. dla klasy IV-ej, 1000 zł. dla klasy III-ej, 2000 zł. dla klasy II-ej, 5000 zł. dla klasy I-ej.

Odnaczone jednostki zbiorowe oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Art. 6. Przyjęto poprawkę z projektu Komisji, by po pkt. I wstawić: „Oprócz tego dla obywateli Rzeczypospolitej Polskiej” i po pkt. 3 dodać pkt. 4 o brzmieniu następującym: „prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie”.

W końcowym ustępie tego artykułu w zdaniu zaczynającym się od słów „Niezależnie od tego” postanowiono skreślić słowo „i żołnierzom”, po słowach „Krzyżem Złotym” dodać „lub Kawalerskim”, przed słowami „prawo awansowania” dodać słowa: „w czasie wojny” i słowa: „na stopień oficerski” zmienić „na stopień oficera rezerwy”. Pozostałe aż do artykułu 7 postanowiono skreślić. Ostatni wiec ustęp z art. 6 winien brzmieć:

„Niezależnie od tego podoficerom, odznaczonym Krzyżem Złotym lub Kawalerskim, przysługuje w czasie wojny prawo awansowania na stopień oficera rezerwy”.

Art. 7. Uchwalono skreślić słowo „nigdy”.

Art. 8. Przyjęto poprawkę z projektu komisji, wobec czego brzmienie tego artykułu ma być następujące:

„Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, kawalerowie orderu Virtuti Militari tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari” z przewodniczącym i Kapitułą na czele.

Art. 9. Pozostawiono bez zmiany.

Art. 10. Przyjęto z projektu Komisji:

„Order Virtuti Militari” nadaje:

- a) klasy I, II i III – Prezydent Rzeczypospolitej na uchwałę Kapituły,
- b) klasy IV i V – Naczelnny Wódz z reguły na wniosek Dcy wyższej lub samodzielnej jednostki taktycznej.

W braku Naczelnego Wodza – w stadium likwidacji wojny – wybiera Kapituła do sprawowania tej funkcji jednego spośród najwyższych dowódców z czasów wojny.

Szczegóły ustala Statut.

Art. 11. Przyjęto następujące poprawki z projektu Komisji:

W zdaniu pierwszym po słowach „składa się z 12” skreślić „najstarszych kolejnością”, przed słowami: „po trzech z każdej klasy” dodać „z reguły”. W zdaniu drugim skreślić słowa; „z tytułem kanclerza”. W zdaniu ostatnim przed słowami: „spośród Kawalerów Orderu” wставиć: „Ponadto Kapituła wybiera spośród klas najwyższych Kanclerza, oraz...”

Art. 12 i 13. Pozostawiono bez zmian.

Art. 14. Słowa „Naczelnika Państwa” postanowiono zamienić na „prezydenta Rzeczypospolitej”.

Art. 15. Zmieniono zgodnie z poprawką w art. 1 określenie „wojskowego” na „wojennego”.

Art. 16. Pozostawiono bez zmiany.

Art. 17. Uchwalono skreślić ostatecznie słowo „ustawowego” dodając natomiast słowa „Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek Rządu”.

Art. 18. Pozostawiono bez zmiany.

Ad. 3.

Przewodniczący przystępuje do czytania projektu Statutu przedstawionego przez Komisję. (zał. nr 2), poddając kolejno poszczególne artykuły od dyskusji i głosowanie.

Art. 1. Przyjęto bez zmiany o brzmieniu następującym: „istotę orderu wojennego Virtuti Militari związane z nim zasadnicze prawa i obowiązki określają odnośne ustawy (Ustawa z dnia 1.VIII.1919 r. i jej uzupełnienia)”.

Art. 2. Po uskutecznieniu kilku poprawek przyjęto o brzmieniu następującym: „Kawalerowie Orderu Virtuti Militari” tworzą zespół braterski pod nazwą: „Zgromadzenia Kawalerów Orderu Virtuti Militari”. Sprawami Zgromadzenia i Orderu zawiaduje Kapituła z Przewodniczącym na czele.

Kawalerowie orderu Virtuti Militari przebywający stale w obrębie tego samego Okręgu Korpusu, tworzą „Prowincję”, np. (Warszawska) „Orderu Virtuti Militari”. Prowincje dzielą się na Koła, którym nazwę nadaje garnizon. Garnizony są wybierane przez Zarządy Kół danej prowincji.

Art. 3. Po kilku poprawkach i uzupełnieniach artykuł ten przyjęto w następującym brzmieniu:

- a) Kapituła Orderu Virtuti Militari składa się z 12-tu kawalerów orderu 4-ch klas starszych, z reguły po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły Orderu Virtuti Militari jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler tego orderu. Ponadto Kapituła wybiera, spośród klas najwyższych Kanclerza

Orderu oraz spośród Kawalerów Orderu obiera Sekretarza Orderu. Pierwsza Stała Kapituła Orderu Virtuti Militari składa się z 12 najstarszych kolejnością kawalerów orderu Virtuti Militari, 4-ch starszych klas po trzech z każdej klasy, przy czym na miejsce brakujących kawalerów klasy wyższej wstępują najstarsi kolejnością bezpośrednio niższej klasy. Kapituła zmienia się w jednej trzeciej części co dwa lata, pierwsze zmiany dokonują się drogą losowania, z pomiędzy członków pierwszej Kapituły, w następstwie ustępują członkowie z 6-cio letnią kadencją. Ustępujących członków zastąpią wybrani z takiej samej klasy w drodze głosowania tajnego na zgromadzeniu Przewodniczących Prowincji i kół większością głosów, ponowny wybór jest dopuszczalny.

b) Obowiązkiem kapituły jest:

- 1) Zarząd sprawą Orderu Virtuti Militari i Zgromadzenia kawalerów w szczególności ustanowienie potrzebnych dla Kapituły, Zgromadzeń i Zarządów Statutów i Regulaminów.
- 2) Rozpatrywanie wniosków o nadawanie odznak orderowych klasy I-ej Krzyża Wielkiego, klasy II-ej Krzyża Komandorskiego, klasy III-ej krzyża kawalerskiego i pobieranie w tej sprawie uchwał.
- 3) Ustanowienie kolejności kawalerów Orderu i wydawanie patentów odznaczonym.
- 4) Przygotowywanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów zarządu i ustaw w sprawach dotyczących orderu. W Dzienniku Rozkazów w M.S.Wojsk. będą ogłaszane listy odznaczonych orderem Virtuti Militari i uchwały Kapituły, o ile ich publikacja okaże się potrzebną.

W toku dyskusji nad art. 3 została poruszona kwestia kompetencji kancle-rza Orderu. Przyjęto w tej sprawie następującą dyrektywę, która przy ostatecznym sformułowaniu Statutu ma być uwzględniona w art. 3.

„Kancle-rz Kapituły jest zastępcą Przewodniczącego, wykonawcą uchwał kapituły i ma zarząd administracji w sprawach orderu.

Art. 4. Po skreśleniu dwu ostatnich zdań przyjęto bez zmian w następującym brzmieniu:

„Zgromadzenie kawalerów orderu Virtuti Militari: jest uosobieniem ich braterstwa i kultu ideałów wyrażonych w dewizie: Honor i Ojczyzna. Zgromadzenie stoi na straży wynikających stąd dla kawalerów Orderu obowiązków”.

Po zarządzanej przez Przewodniczącego godzinnej przerwie Kapituła przystąpiła o godz. 17-tej do rozpatrywania dalszych artykułów Statutu.

Art. 5. Po wyczerpującej dyskusji przy skutecznieniu poprawki zgłoszonej przez gen. dyw. Stanisława Hallera w pkt. a) dotyczącej przesyłania wniosków na odznaczenie klasą 4 i 5-tą przez dowództwo dywizji nie bezpośrednio Naczelnemu Wodzowi a drogą służbową i skreśleniu trzech ostatnich ustępów w pkt. a) omawiających udział Kawalerów w opiniowaniu wniosków na klasę 4 i 5-tą wstawieniu ewentualnych swoich kandydatów do odznaczenia – artykuł ten poza tym przyjęto o brzmieniu następującym:

„Postępowanie przy wnioskowaniu, nadawaniu orderu Virtuti Militari:

- a) wniosek na odznaczenie żołnierza orderem Virtuti Militari klasy IV i V-jej stawiają dowódcy kompanii (równorzędni) w drodze służbowej aż do dowódcy dywizji (równorzędnych), który go przedkłada w drodze służbowej Naczelnemu Wodzowi.
- b) Forma wniosku wg załącznika.
- c) Wnioski na odznaczenia jednostek zbiorowych (oddziały, miasta, korporacje itp.) orderem Virtuti Militari kl. IV lub V-jej stawiają dowódcy wyższych jednostek od dowódcy Armii, poczynając albo nadaje bez wniosku Naczelnny Wódz.
- d) Wnioski na odznaczenie cudzoziemców stawia Minister Spraw Wojskowych.
- e) Wnioski na odznaczenie klasą III-ą stawiają dowódcy od dowódców pułku (równorzędni) w drodze służbowej przez Naczelnego Wodza do kapituły.
- f) Wnioski na odznaczenie klasą II-ą stawiają Naczelnny Wódz lub dowódcy, poczynając od dowódcy Armii (równorzędni).
- g) Wnioski na odznaczenie klasą I-ą stawia Naczelnny Wódz, Kapituła lub Rząd.

Art. 6. Po skutecznieniu kilku poprawek artykuł ten został przyjęty w brzmieniu następującym:

- a) Każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej Kawaler orderu Virtuti Militari składa przysięgę następującej osnowy: „Przysięgam dozgonną wierność Rzeczypospolitej Polskiej ślubuję zawsze żyć zgodnie z hasłem orderu: „Honor i Ojczyzna”.
- b) Każde odznaczenie orderem Virtuti Militari dokonuje się w połączeniu z paradą wojskową. Odznaczony przed wręczeniem orderu składa przysięgę. Odznaczenia i odebrania przysięgi dokonuje przy klasie I i II-jej Prezydent R.P. lub z jego polecenia Kanclerz Orderu V.M. Przy klasie III i IV-jej i V-jej wyznaczony przez Kanclerza delegat.

- c) Przy wszelkich uroczystościach państwowych i narodowych delegacje Zgromadzenia Kawalerów orderu Virtuti Militari mają zapewnione zaszczytne miejsce.
- d) 3 maj Święto orderu Virtuti Militari jest połączone z paradą wojskową, w której Zgromadzenie kawalerów orderu V.M. bierze gremialny udział: defiladę wojskową odbiera najwyższy dowódca ze Zgromadzeniem.
- e) Każdy Kawaler orderu V.M. otrzymuje w garnizonach pogrzeb z honorami oficerskimi.

Art. 7. Artykuł ten zasadniczo w formie ostatecznej nie został uchwalony. Postanowiono jedynie po skreśleniu ustępu 3-go i części 4-go przyjąć go w formie dyrektywy dla opracowania przez prawników. Dyrektywa ta brzmi: „Kawalerowie orderu V.M. podlegają sądowi władz orderu wypadku czynów niehonorowych. Po zakończeniu postępowania wszelkie akta sądowo-karne, policyjne i administracyjne oraz akta wojskowych sądów honorowych, dotyczące czci Kawalerów orderu V.M. mają być z urzędu przekazywane Zarządowi odnośnej prowincji. Zarząd Prowincji rozpatruje sprawę, udzielając ewent. winnemu nagany, albo wreszcie przedkłada ją Kapitulę”.

Kapituła po rozpatrzeniu sprawy, albo ją odsyła zarządowi prowincji do kompletnego załatwienia, albo uchwała odebranie orderu V.M. winnemu.

Art. 8. Przyjęto następujące poprawki: po słowach „w służbie codziennej” do dać słowa „na mundurze” po słowach „odpowiednie wstążki” dodać zdanie: „na płaszczach nosi się zawsze wstążkę po drugim guzikiem” słowa „na wierzchnim ubraniu” skreślić i zdanie ostatnie przestawić jako drugie. W ostatecznej więc formie art. ten winien brzmieć: „noszenie odznak orderu V.M. jest obowiązkowe. Przy uroczystościach itp. nosi się wszystkie ordery V.M. w oryginale. W służbie codziennej na mundurze przy wykonywaniu sportów itp. zezwala się nosić odpowiednie wstążki: na płaszczach nosi się zawsze wstążkę pod drugim guzikiem”.

Na tym posiedzenie o godz. 19-ej zakończono z tym, że art. 9 Statutu o Przepisach Przechodnich zostaje odłożony do następnego posiedzenia.

Przewodniczący:

Piłsudski

Marszałek Polski

Sekretarz Kapituły:

(-) Sokołowski rtm.

Załącznik nr 1 do protokołu nr 11 z dn. 4.11.23.

Zmiany Ustawy z dnia 1.VIII.1919 roku

Art. 4. Ustęp ostatni skreślić.

Art. 5. Do posiadania każdego orderu V.M. przyznaje się prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości:

300 zł. p. dla każdej klasy V-ej

500 zł. p. dla każdej klasy IV-ej

1000 zł. p. dla każdej klasy III-ej

2000 zł. p. dla każdej klasy II-ej

5000 zł. p. dla każdej klasy I-ej

Odznaczone jednostki zbiorowe oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Art. 6. nadanie orderu V.M. prócz prawa do pensji orderowej (art. 5.) stwarza dla odznaczonych przywileje następujące.

- 1) Tytuł Kawalera orderu V.M. odnośnej klasy.
- 2) Oprócz tego dla obywateli R.P.
- 3) Prawo do honorów ze strony wojskowych różnych stopni, nie posiadających orderu,
- 4) Prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie,
- 5) Prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do Korpusu Inwalidów przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych.

Niezależnie od tego podoficerom i żołnierzom, odznaczonym Krzyżem Złotym przysługuje prawo awansowania na stopień oficerski o ile posiadają odpowiednie kwalifikacje. awansowanych na powyższych warunkach podoficerom i żołnierzom służą wszystkie prawa oficerów rezerwy. Do uzyskania charakteru oficera zawodowego muszą spełnić przepisane warunki.

Art. 7. Odznak orderu Virtuti Militari nie zdejmuje się. Sposób noszenia odznak ustanowiony będzie w Statucie.

Art. 8. Obywatele R.P. Kawalerowie orderu V.M. tworzą braterski zespół... itd.

Art. 10. Order Virtuti Militari nadaje:

- a) klasę I, II i III – Prezydent R.P. na uchwałę Kapituły,

b) klasę IV i V – Naczelnny Wódz z reguły na wniosek dowódcy wyższej lub samodzielnej jednostki taktycznej.

W braku Naczelnego Wodza – w stadium likwidacji wojny – wybiera Kapituła do sprawowania tej funkcji jednego spośród najwyższych dowódców z czasów wojny.

Szczegóły ustala statut.

Art. 11. Kapituła orderu urzęduje przy M.S.Wojsk. i składa się z reguły z 12 Kawalerów Orderu 4-klas starszych po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły orderu V.M. jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler tego orderu.

Ponadto Kapituła wybiera spośród klas najwyższych Kanclerza Orderu oraz spośród kawalerów orderu obiera Sekretarza.

Art. 17. Skreślić.

Załącznik nr 2 do protokołu nr 11 z dn. 4.II.23.

Statut

Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Art. 1. Istotę orderu wojennego Virtuti Militari związane z nim zasadnicze prawa i obowiązki określają odnośne Ustawy (Ust. z dnia 1 VIII 1919 r. i jej uzupełnienia).

Art. 2 Kawalerowie orderu V.M. tworzą zespół braterski pod nazwą „Zgromadzenia kawalerów Orderu Virtuti Militari”. Sprawami Zgromadzenia i orderu zawiaduje Kapituła z Kanclerzem na czele.

Kawalerowie orderu V.M. przebywający stale w obrębie tego samego okręgu Korpusu tworzą Prowincję (np. Warszawski) Orderu V.M. Prowincje dzielą się na koła, którym nazwę nadaje garnizon. Garnizony i przynależne do nich Okręgi ustala Kapituła.

Na czas wojny powstają oddzielne Koła przy pułkach (Równorzędnych).

Sprawami Prowincji i kół zajmują się ich zarządy. Zarządy Kół wybierają Zgromadzenia Kawalerów Orderu V.M. danego Koła: Zarządy prowincji wybierają Zarządy Kół danej Prowincji.

Art. 3.

a) Kapituła Orderu Virtuti Militari składa się z reguły z 12 Kawalerów Orderu czterech klas starszych, po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły orderu V.M. jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler tego orderu. Ponadto Kapituła wybiera spośród klas najwyższych Kanclerza Orderu,

oraz spośród Kawalerów Orderu obiera Sekretarza Orderu. Pierwsza stała Kapituła Orderu V.M. składa się z 12 najstarszych kolejnością Kawalerów Orderu V.M. czterech starszych klas po trzech z każdej klasy, przy czym na miejsce brakujących Kawalerów klasy wyższej wstępują najstarsi kolejnością bezpośrednio niższej klasy. Kapituła zmienia się w 1/3 części co dwa lata, pierwsze dwie zmiany dokonują się drogą losowania spośród członków I Kapituły, w następstwie ustępują Członkowie z sześcioletnią kadencją. Ustępujących członków zastępują wybrani w drodze głosowania pisemnego przez zarządy Kół Kawalerowie: ponowny wybór jest dopuszczalny.

b) Obowiązkiem Kapituły jest:

- 1) Zarząd sprawami orderu Virtuti Militari i Zgromadzenia kawalerów, a w szczególności ustanowienie potrzebnych dla Kapituły Zgromadzeń i Zarządów Statutów i Regulaminów.
- 2) Rozpatrywanie wniosków o nadawanie odznak orderowych klasy I-iej „Krzyża Wielkiego” klasy II-iej „Krzyża Komandorskiego” i klasy III-iej „Krzyż kawalerskiego”.
- 3) Ustanowienie kolejności Kawalerów Orderu i wydawanie patentów odznaczonym.
- 4) Przygotowywanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów Zarządu i Ustaw w sprawach dotyczących Orderu.

W Dzienniku Rozkazów M.S.Wojsk. będą ogłaszane listy odznaczonych orderem Virtuti Militari i Uchwały Kapituły, o ile ich publikacja okaże się potrzebna.

Zgromadzenie kawalerów Orderu Virtuti Militari jest uosobieniem ich braterstwa i kultu ideałów wyrażonych w dewizie „Honor i Ojczyzna”. Zgromadzenie stoi na straży wynikających stąd dla kawalerów Orderu Obowiązków.

Zgromadzenie współdziała przy wyborze kandydatów orderu.

Organami Zgromadzenia są Zarządy.

Art. 5. Postępowanie przy wnioskowaniu i nadawaniu orderu V.M.

- a) Wniosek na odznaczenie żołnierza orderem V.M. klasy IV i V stawiają Dowódcy z czasów bojowego czynu od Dcy kompanii (równorzędnych) w drodze służbowej aż do Dcy Dywizji (równorzędnych), który go przedkłada bezpośrednio naczelnemu Wodzowi. Forma wniosku wg załącznika. Dowództwo przy którym znajduje się Koło Kawalerów orderu V.M. komunikuje, wnioski na odznaczenie „Zgromadzenia Kawalerów” danego Koła przed przesłaniem do bezpośredniego wyższego Dowództwa. Zgromadzenie

w drodze deliberacji i głosowania ustala swoją opinię o kandydatach. Zgromadzenie na wniosek kawalera lub kawalerów swego Koła ustala nazwiska ewentualnych dalszych kandydatów. Zgromadzeniu nie wolno przedstawiać kandydatury dowódcy przy którym znajduje się odnośne Koło. Odnośny dowódca przedkłada wszystkie wnioski wraz z opinią swoją i Zgromadzenia drogą służbową Naczelnemu Wodzowi.

- b) Wnioski na odznaczenia jednostek zbiorowych (oddziały, miasta, korporacje itp.) orderem Virtuti Militari IV lub V klasy stawiają dowódcy wyższych jednostek od dowódcy armii poczynając albo nadaje bez wniosku Naczelnny Wódz.
- c) Wnioski na odznaczenia cudzoziemców stawia Minister Spraw Wojskowych.
- d) Wnioski na odznaczenie klasą III stawiają dowódcy poczynając od dowódcy pułku (równorzędni) w drodze służbowej przez Naczelnego Wodza do Kapituły.
- e) Wnioski na odznaczenie klasą II stawia: naczelnny Wódz lub dowódcy, poczynając od dowódcy Armii (równorzędnych),
- f) Wnioski na odznaczenia klasą I stawia naczelnny Wódz, Kapituła lub Rząd.

Art. 6.

- a) Każdy obywatel R.P. Kawaler orderu V.M. składa przysięgę następującej osnowy: „Przysięgam dożgonną wierność Rzeczypospolitej Polskiej, służyć zawsze zyc zgodnie z hasłem „Honor i Ojczyzna”.
- b) Każde odznaczenie orderem Virtuti Militari dokonuje się w połączeniu z paradą wojskową. Odznaczony przed wręczeniem orderu składa przysięgę. odznaczenia i odebrania przysięgi dokonuje: przy klasie I i II-iej Prezydent R.P. lub z jego polecenia Kanclerz Orderu Virtuti Militari; przy klasie III, IV i V-iej wyznaczony przez kanclerza delegat.
- c) Przy wszelkich uroczystościach państwowych i narodowych Zgromadzenia Kawalerów Orderu Virtuti Militari biorą gremialny udział i mają zapewnione zaszczytne miejsce.
- d) 3 Maj Święto Orderu V.M. jest połączone z paradą wojskową, w której Zgromadzenia kawalerów orderu V.M. bierze gremialny udział: defiladę wojskową odbiera najwyższy dowódca wraz z Zgromadzeniem.
- e) Każdy kawaler orderu V.M. otrzymuje wojskowy pogrzeb z honorami oficerskimi.

Art. 7. Kawalerowie orderu Virtuti Militari podlegają sądowi władz orderu w wypadku czynów niehonorowych.

Po zakończeniu postępowania wszelkie akta sądowo-karne policyjne lub administracyjne, oraz akta wojskowych sądów honorowych dotyczące czci Kawalerów orderu V.M. mają być z urzędu przekazane Zarządowi odnośnej „Prowincji”, który przydziela je do dalszego urzędowania Zarządowi przynależnego Koła.

Zarząd ten po rozpatrzeniu sprawy, albo ją załatwia we własnej kompetencji przez jej umorzenie, lub przez udzielenie upomnienia, albo w wypadkach cięższych, przedkłada ją Zarządowi Prowincji.

Zarząd prowincji rozpatruje sprawę i albo ją odsyła na powrót do zarządu Koła, do kompetentnego załatwienia albo udziela winnemu nagany, połączonej z częściowym lub całkowitym ale czasowym zawieszeniem w sprawach kawalera Orderu V.M. albo wreszcie przedkłada ją kapitule.

Kapituła po rozpatrzeniu sprawy albo ją odsyła Zarządowi Prowincji do kompletnego załatwienia, albo uchwała odebranie orderu Virtuti Militari winnemu.

Art. 8. Noszenie odznak orderu V.M. jest obowiązkowe.

W służbie codziennej przy wykonywaniu sportów itp. zezwala się nosić odpowiednie wstążki na wierzchnim ubraniu przy uroczystościach itp. nosi się wszystkie ordery V.M. w oryginale.

Art. 9. ALTERN.1. Przepisy Przechodnie dla wojny Polskiej w r. 1918-1920.

Rozdział krzyży V.M. na pułki klasy IV-ej ustanawia Naczelny Wódz ewentualnie w drodze podległych wyższych dowódców.

Złote Krzyże nadaje się tylko kawalerom Orderu V.M. V klasy.

Kandydatów wybierają dowódcy pułków (równorzędni) w tym celu otrzymują dowódcy ci oryginalne wnioski wszystkich kawalerów V klasy, których swego czasu opiniowali. Ilu każdy z nich ma przedstawić kandydatów oznacza Naczelny Wódz ewentualnie w drodze podległych wyższych dowódców. Np. przez tego, który najdłużej dowodzi dywizją, albo najdzielniejszego itp.

Po wyborze kandydatów wnioski są opracowane i opiniowane sposobem normalnym, przechodzą normalną procedurę w kole do którego kandydat obecnie należy, skąd w służbowej drodze dochodzą do Naczelnego Wodza.

Art. 9. ALTERN.2. Dowódcy oddziałów którym sumarycznie marszałek Piłsudski nadał Krzyże Złote powołują komisję najmniej z trzech Kawalerów orderu V.M. V klasy, którzy możliwie najdłużej służyli w danym oddziale w czasie wojny Polskiej dla opracowywania listy kandydatów 4-ej klasy.

Lista ta ma być rozesłana wszystkim Kawalerom przynależnym do danego Zgromadzenia wraz z ogólną listą członków Zgromadzenia.

W oddziałach, którym zostały nadane Krzyże, zarządza obecny Dowódca oddziału pod swym przewodnictwem Zgromadzenie wszystkich Kawalerów orderu Virtuti Militari danego oddziału i tych, którzy otrzymali odznaczenia w danym oddziale a są poza oddziałem.

Na Zgromadzeniu Kawalerów Orderu Virtuti Militari ma być przedstawiona lista wszystkich kawalerów orderu Virtuti Militari danego oddziału. Zgromadzenie wybiera kandydatów z listy proponowanej przez Komisję i z ogólnej listy Kawalerów V.M.

Uchwały mają być ogłoszone w rozkazie i podane do wiadomości droga pisemną wszystkim kawalerom danego oddziału.

Każdy Kawaler orderu Virtuti Militari ma prawo zrobić umotywowane zastrzeżenie co do całości listy wybranych kandydatów w ciągu dni 30.

W razie wpłynięcia sprzeciwu dowódca bezpośrednio wyższy wyznacza sąd w składzie najmniej trzech kawalerów orderu wyższej lub co najmniej równej klasy postawionych wniosków.

Wnioski wybranych przez Zgromadzenie kandydatów wraz z ewentualnymi aktami wspomnianych sądów przedkłada dowódca w drodze służbowej dla zaopiniowania Naczelnemu Wodzowi do decyzji.

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 34**1923 luty 4, Warszawa. – Protokół nr 11 z posiedzenia Kapituły Orderu Virtuti Militari. Zmiany ustawy z 1 VIII 1919 roku**

Załącznik Nr 1

Art. 4.

Ustęp ostatni skreślić.

Art. 5.

Do posiadania każdego orderu Virtuti Militari przyznaje się prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości:

300 zł.p. – dla klasy V

500 zł.p. – dla klasy IV

1000 zł.p. – dla klasy III

2000 zł.p. – dla klasy II

5000 zł.p. – dla klasy I

Odznaczone jednostki zbiorowe oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Art. 6.

Nadanie orderu Virtuti Militari prócz prawa do pensji orderowej (art. 5) stwarza dla odznaczonych przywileje następujące.

1) Tytuł kawalera orderu Virtuti Militari odnośnej klasy.

Oprócz tego dla obywateli Rzeczypospolitej Polskiej:

- 2) Prawo do honorów ze strony wojskowych równych stopni, nieposiadających orderu.
- 3) Prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie.
- 4) Prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do Korpusu Inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych.

Art. 7.

Odznak orderu Virtuti Militari nie zdejmuje się. Sposób noszenia odznak ustanowiony będzie w Statucie.

Art. 8.

Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej Kawalerowie orderu Virtuti Militari tworzą braterski zespół.....itd.

Art. 10.

Order Virtuti Militari nadaje:

- a) klasy I, II i III – Prezydent Rzeczypospolitej na uchwałę Kapituły,
- b) klasy IV i V – Naczelnny Wódz z reguły na wniosek Dcy wyższej lub samodzielnej jednostki taktycznej.

W braku Naczelnego Wodza – w stadium likwidacji wojny – wybiera Kapituła do sprawowania tej funkcji jednego spośród najwyższych dowódców z czasów wojny.

Szczegóły ustala Statut.

Art. 11.

Kapituła Orderu urzęduje przy M.S.Wojsk. i składa się z reguły z 12 kawalerów Orderu 4 klas starszych po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły Orderu Virtuti Militari jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler tego orderu. Ponadto Kapituła wybiera spośród klas najwyższych Kanclerza Orderu oraz spośród Kawalerów orderu obiera Sekretarza Orderu.¹

Art. 17.

Skreślić.

Załącznik Nr 2.

S T A T U T

Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Art. 1.

Istotę orderu wojennego Virtuti Militari, związane z nią zasadnicze prawa i obowiązki określają odnośne Ustawy (Ust. z dnia 1 VIII 1919 roku i jej uzupełnienie).

---

¹ Załącznik nr 1 do protokołu nr XI Kapituły.

Art. 2.

Kawalerowie Orderu Virtuti Militari tworzą zespół braterski pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari, sprawami Zgromadzenia i Orderu zawiaduje „Kapituła” z Kanclerzem na czele.

Kawalerowie Orderu Virtuti Militari przebywający stale w obrębie tego samego Okręgu Korpusu tworzą „Prowincję” (np. Warszawską) Orderu Virtuti Militari. Prowincje dzielą się na „Koła”, którym nazwę nadaje Garnizon. Garnizony i przynależne do nich Okręgi ustala Kapituła.

Na czas wojny powstają oddzielne Koła przy pułkach (równorzędnych).

Sprawami Prowincji i Kół zajmują się ich „Zarządy”:

Zarządy Kół wybierają „Zgromadzenia” Kawalerów Orderu Virtuti Militari danej Koła; Zarządy Prowincji wybierają zarządy Kół danej Prowincji.

Art. 3.

a) Kapituła Orderu Virtuti Militari składa się z reguły z 12 Kawalerów Orderu czterech klas starszych, po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły Orderu Virtuti Militari jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler tego orderu. Ponadto Kapituła wybiera spośród klas najwyższych Kanclerza Orderu oraz spośród Kawalerów Orderu obiera Sekretarza Orderu.

Pierwsza stała Kapituła Orderu Virtuti Militari składa się z 12 najstarszych kolejnością Kawalerów Orderu Virtuti Militari czterech starszych klas, po trzech z każdej klasy, przy czym na miejsce brakujących Kawalerów klasy wyższej wstępują najstarsi kolejnością bezpośrednio niższej klasy.

Kapituła zmienia się w jednej trzeciej części co dwa lata: pierwsze dwie zmiany dokonują się drogą losowania spośród członków I Kapituły, w następstwie ustępują członkowie z sześcioletnią kadencją. Ustępujących członków zastąpią wybrani w drodze głosowania pisemnego przez Zarządy Kół Kawalerowie; ponowny wybór jest dopuszczalny.

b) Obowiązkiem Kapituły jest:

1) Zarząd sprawami Orderu Virtuti Militari i Zgromadzenia Kawalerów, a w szczególności ustanowienie potrzebnych dla Kapituły Zgromadzeń i Zarządów Statutów i Regulaminów.

2) Rozpatrywanie wniosków o nadawanie odznak orderowych klasy I „Krzyża Wielkiego”, klasy II „Krzyża Komandorskiego” i klasy III „Krzyża Kawalerskiego”.

3) Ustanowienie kolejności Kawalerów Orderu i wydawanie patentów odznaczonym.

4) Przygotowywanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów Zarządu i Ustaw w sprawach, dotyczących Orderu. W Dzienniku Rozk. M. S. Wojsk. będą ogłaszane listy odznaczonych orderem Virtuti Militari i Uchwały Kapituły. O ile ich publikacja okaże się potrzebna.

Art. 4.

Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari jest uosobieniem ich braterstwa i kultu ideałów wyrażonych w dewizie „Honor i Ojczyzna”. Zgromadzenie stoi na straży wynikających stąd dla Kawalerów Orderu Obowiązków.

Zgromadzenie współdziała przy wyborze Kandydatów orderu.

Organami Zgromadzenia są Zarządy.

Art. 5.

Postępowanie przy wnioskowaniu i nadawaniu orderu Virtuti Militari klasy IV i V stawiają dowódcy z czasów bojowego czynu od Dcy kompanii (równorzędnych) w drodze służbowej aż do Dcy dywizji (równorzędnych), który do przedkłada bezpośrednio Naczelnemu Wodzowi.

Forma wniosku według załącznika.

Dowództwo, przy którym znajduje się Koło Kawalerów Orderu Virtuti Militari komunikuje wnioski na odznaczenie „Zgromadzenia Kawalerów” danego Koła przed przesłaniem do bezpośredniego wyższego dowództwa.

Zgromadzenie w drodze deliberacji i głosowania ustala swoją opinię o kandydatach. Zgromadzenie na wniosek Kawalera lub Kawalerów swego Koła ustala nazwiska ewentualnych dalszych kandydatów.

Zgromadzeniu nie wolno przedstawiać kandydatów dowódcy, przy którym znajduje się odnośne Koło.

Odnośny dowódca przedkłada wszystkie wnioski wraz z opinią swoją i Zgromadzenia drogą służbową Naczelnemu Wodzowi.

b) wnioski na odznaczenie jednostek zbiorowych (oddziały, miasta, korporacje itp.) orderem Virtuti Militari IV lub V klasy stawiają dowódcy wyższych jednostek od dowódcy Armii poczynając, albo nadaje bez wniosku Naczelny Wódz.

c) wnioski na odznaczenia cudzoziemców stawia Minister Spraw Wojskowych.

d) wnioski na odznaczenia klasą III stawiają dowódcy poczynając od dowódcy pułku (równorzędni) w drodze służbowej przez Naczelnego Wodza do Kapituły.

e) wnioski na odznaczenie klasą II stawiają: Naczelnny Wódz lub dowódcy, poczynając od dowódcy Armii (równorzędni).

f) wnioski na odznaczenie klasą I stawia Naczelnny Wódz, Kapituła lub Rząd.

Art. 6.

a) Każdy Obywatel Rzeczypospolitej Polskiej Kawaler Orderu Virtuti Militari składa przysięgę następującej osnowy:

„Przysięgam dozgonną wierność Rzeczypospolitej Polskiej, ślubuję zawsze żyć zgodnie z hasłem „Honor i Ojczyzna”.

b) Każde odznaczenie orderem Virtuti Militari dokonuje się w połączeniu z paradą wojskową. Odznaczony przed wręczeniem orderu składa przepisaną przysięgę.

Odznaczenia i odebrania przysięgi dokonuje:

przy klasie I i II – Prezydent Rzeczypospolitej, lub z jego polecenia Kanclerz Orderu Virtuti Militari,

Przy klasie III, IV i V wyznaczony przez Kanclerza delegat.

c) przy wszelkich uroczystościach państwowych i narodowych zgromadzenia Kawalerów Orderu Virtuti Militari biorą gremialny udział i mają zapewnione zaszczytne miejsce.

d) 3 Maj - Święto Orderu Virtuti Militari jest połączone z paradą wojskową, w której Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari bierze gremialny udział; defiladę wojskową odbiera najwyższy dowódca wraz ze Zgromadzeniem.

e) Każdy Kawaler Orderu Virtuti Militari otrzymuje wojskowy pogrzeb z honorami oficerskimi.

Art. 7.

Kawalerowie Orderu Virtuti Militari podlegają Sądowi władz orderu w wypadku czynów niehonorowych.

Po zakończeniu postępowania wszelkie akta sądowo-karne, policyjne lub administracyjne oraz akta wojskowych sądów honorowych dotyczące czci kawalerów Orderu Virtuti Militari mają być z urzędu przekazane zarządowi

odnośnej „Prowincji”, który przydziela je do dalszego urzędowania Zarządowi przynależnego Koła.

Zarząd ten po rozpatrzeniu sprawy albo ją załatwia we własnej kompetencji przez jej umorzenie, lub przez udzielenie napomnienia, albo w wypadkach cięższych, przedkłada ją Zarządowi Prowincji.

Zarząd Prowincji rozpatruje sprawę i albo ją odsyła na powrót do Zarządu Koła, do kompetentnego załatwienia, albo udziela winnemu nagany, połączonej z częściowym, lub całkowitym ale czasowym zawieszeniem w sprawach kawalera Orderu Virtuti Militari albo wreszcie przedkłada ją Kapitułę.

Kapituła po rozpatrzeniu sprawy albo ją odsyła Zarządowi Prowincji do kompetentnego załatwienia albo uchwała odebranie orderu Virtuti Militari winnemu.

Art. 8.

Noszenie odznak orderu Virtuti Militari jest obowiązkowe.

W służbie codziennej, przy wykonywaniu sportów itp. zezwala się nosić odpowiednie wstążki na wierzchnim ubraniu; przy uroczystościach itp. nosi się wszystkie ordery Virtuti Militari w oryginale.

Art. 9.

Altern 1. Przepisy Przechodnie dla Wojny Polskiej w r. 1918-1920.

Rozdział Krzyży Virtuti Militari na pułki klasy IV ustanawia Naczelny Wódz ewentualnie w drodze podległych wyższych dowódców.

Złote Krzyże nadaje się tylko kawalerom Orderu Virtuti Militari V klasy.

Kandydatów wybierają dowódcy pułków (równorzędni), w tym celu otrzymują ci dowódcy oryginalne wnioski wszystkich kawalerów V klasy, których swego czasu opiniowali. Ilu każdy z nich ma przedstawić kandydatów odznacza Naczelny Wódz ewentualnie w drodze podległych wyższych dowódców. Np. przez tego, który najdłużej dowodził dywizją, albo najdzielniejszego itp.

Po wyborze kandydatów wnioski są opracowane i opiniowane w sposób normalny, przechodzą procedurę w Kole, do którego Kandydat obecnie należy, skąd w służbowej drodze dochodzą do Naczelnego Wodza.

Art. 9.

Altern 2. Dowódcy Oddziałów, którym sumarycznie Marszałek Piłsudski nadał Krzyże Złote powołują komisję najmniej z 3 kawalerów Orderu Virtuti Militari V klasy, którzy możliwie najdłużej służyli w danym oddziale

w czasie wojny Polskiej dla opracowania listy kandydatów 4 klasy. Lista ta ma być rozesłaną wszystkim kawalerom przynależnym do danego Zgromadzenia wraz z ogólną listą członków Zgromadzenia.

W oddziałach, którym zostały nadane Krzyże, zarządza obecny dowódca oddziału pod swym przewodnictwem zgromadzenie wszystkich kawalerów Orderu Virtuti Militari danego oddziału i tych, którzy otrzymali odznaczenia w danym oddziale a są poza oddziałem.

Na zgromadzeniu kawalerów Orderu Virtuti Militari ma być przedstawiona lista wszystkich kawalerów Orderu Virtuti Militari danego Oddziału. Zgromadzenie wybiera kandydatów z listy proponowanej przez Komisję z ogólnej listy kawalerów Virtuti Militari.

Uchwały mają być ogłoszone w Rozkazie i podane do wiadomości droga pisemną wszystkim kawalerom danego oddziału.

Każdy kawaler Orderu Virtuti Militari ma prawo zrobić umotywowane zastrzeżenie co do całości listy wybranych lub poszczególnych kandydatów w ciągu dni 30.

W razie wpłynięcia sprzeciwu dowódca bezpośrednio wyższy wyznacza sąd w składzie najmniej trzech kawalerów orderu wyższej lub co najmniej równej klasy postawionych wniosków.

Wnioski wybranych przez Zgromadzenie kandydatów wraz z ewentualnymi aktami wspomnianych Sądów przedkłada dowódca w drodze służbowej dla zaopiniowania Naczelnemu Wodzowi do decyzji.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 4

Nr 35

1923 luty 12, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari V klasy 24 Dywizjom Piechoty

Oddział	Odznaczenia			Razem
	sztandary, chorągwie, trąbki	nie żyjący	żyjący	
1	2	3	4	5
1 Dywizja Piechoty Legionów	8	45	308	361
2 Dywizja Piechoty Legionów	-	34	136	170
3 Dywizja Piechoty Legionów	-	37	182	219
4 Dywizja Piechoty	-	18	100	118
5 Dywizja Piechoty	-	15	84	99
6 Dywizja Piechoty	-	16	73	89
7 Dywizja Piechoty	-	31	137	168
8 Dywizja Piechoty	-	32	90	122
9 Dywizja Piechoty	6	4	208	218
10 Dywizja Piechoty	-	16	169	185
11 Dywizja Piechoty	-	6	80	86
12 Dywizja Piechoty	-	20	137	157
13 Dywizja Piechoty	-	34	147	181
14 Dywizja Piechoty	7	13	224	224
15 Dywizja Piechoty	-	28	119	147
16 Dywizja Piechoty	-	14	126	140
17 Dywizja Piechoty	-	7	68	75
18 Dywizja Piechoty	-	20	148	168
19 Dywizja Piechoty	4	38	201	243
20 Dywizja Piechoty	-	2	27	29
21 Dywizja Piechoty	-	30	129	159
22 Dywizja Piechoty	-	10	92	102

23 Dywizja Piechoty	-	7	37	44
24 Dywizja Piechoty	-	6	33	39
Razem	25	483	3055	3563

CAW, GISZ. Sygn. I.302.17. t. 6.

Tekst już publikowany; zob. Krzysztof Filipow: *Order Virtuti Militari 1792 - 1945*, Warszawa 1990, s. 171.

Nr 36

1923 luty 18, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari V klasy kawalerii

Oddziały	Odznaczenia			Razem
	sztandary, chorągwie, trąbki	nie żyjący	żyjący	
1	2	3	4	5
I Brygada Jazdy	-	-	3	3
5 pułk ułanów	-	9	26	35
6 pułk ułanów	-	4	22	26
11 pułk ułanów	-	2	44	46
3 pułk ułanów	-	26	54	80
4 pułk ułanów	-	4	22	26
19 pułk ułanów	-	-	41	41
III Brygada Jazdy	-	-	3	3
22 pułk ułanów	-	1	20	21
24 pułk ułanów	-	2	12	14
15 pułk ułanów	1	-	62	63
16 pułk ułanów	-	4	36	40
17 pułk ułanów	-	1	12	13

26 pułk ułanów	-	-	15	15
18 pułk ułanów	-	-	15	15
I Dywizja Jazdy	-	-	5	5
1 pułk ułanów	1	12	60	73
12 pułk ułanów	-	5	25	30
14 pułk ułanów	1	13	62	76
VII Brygada Jazdy	-	-	3	3
2 pułk szwoleżerów	-	7	28	35
9 pułk ułanów	-	17	49	66
8 pułk ułanów	-	12	45	57
7 pułk ułanów	1	15	65	81
II Dywizja Jazdy i VIII Brygada Jazdy	-	-	16	16
1 pułk szwoleżerów	1	15	71	87
2 pułk ułanów	-	2	45	47
IX Brygada Jazdy	-	-	2	2
3 pułk szwoleżerów	-	1	31	32
25 pułk ułanów	-	-	27	27
27 pułk ułanów	-	-	25	25
Grupa „Bieniakonie”	-	-	1	1
10 pułk ułanów	-	-	24	24
13 pułk ułanów	-	9	42	51
23 pułk ułanów	-	-	21	21
Dywizjony Artylerii Konnej	4	19	161	184
Ogółem	9	180	1195	1384

CAW, GISZ, sygn. I.302.17, t. 6.

Tekst już publikowany; zob. K. Filipow, op. cit., s. 172.

Nr 37

1923 luty 18, Warszawa. – Zestawienie nadanych Orderów Wojskowych Virtuti Militari oddziałom za czyny przed powstaniem państwa polskiego

Formacje	Odznaczenia			Razem
	chorągwie	nie żyjący	żyjący	
1	2	3	4	5
I Korpus Wojska Polskiego na Wschodzie	-	16	129	145
II Korpus Wojska Polskiego na Wschodzie	-	7	59	66
III Korpus Wojska Polskiego na Wschodzie	-	2	8	10
Oddziały Murmańskie	-	2	12	14
4 Dywizja Strzelców	-	1	29	30
Naczelny Polski Komitet Wojskowy	-	-	10	10
Oddziały Odeskie	-	-	8	8
Legion Puławski	-	7	43	50
5 Dywizja Syberyjska	-	11	89	100
Armia Polska we Francji	-	11	92	103
Bajonczycy	1	3	15	19
POW Komenda Naczelna				
III Ukraina	-	72	49	121
Dowództwo Legionów	-	4	16	20
1 pułk artylerii polowej Legionów Polskich	-	6	53	59
Kompania Saperów Legionów Polskich	-	4	14	18
Oddziały Detaszowane	-	6	37	43

1 pułk piechoty Legionów Polskich	-	76	137	213
2 pułk piechoty Legionów Polskich	-	45	133	178
3 pułk piechoty Legionów Polskich	-	26	152	178
4 pułk piechoty Legionów Polskich	-	34	110	144
5 pułk piechoty Legionów Polskich	-	80	134	214
6 pułk piechoty Legionów Polskich	-	36	108	144
1 pułk ułanów Legionów Polskich	-	19	53	72
2 pułk ułanów Legionów Polskich	-	27	48	75
Ogółem	1	495	1538	2034

CAW, GISZ, sygn. I.302.17, t. 6.

Tekst już publikowany; zob. K. Filipow, op. cit., s. 172.

Nr 38

1923 kwiecień 13, Warszawa. – Uchwała Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie nadania Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu Krzyża Wielkiego Orderu Wojskowego Virtuti Militari

Kapituła Orderu Wojskowego Virtuti Militari zebrana w dniu 13 kwietnia 1923 roku w Warszawie pod przewodnictwem Zastępcy Przewodniczącego generała-broni Zygmunta Zielińskiego i w obecności członków Kapituły: gen. broni Stanisława Szeptyckiego, gen. broni Tadeusza Rozwadowskiego, gen. dywizji Jana Romera, gen. dywizji Edwarda Rydza-Śmigłego, gen. dywizji Stanisława Hallera, płk Stefana Dąb-Biernackiego, ppłk Gustawa Paszkiewicza, ppłk Kazimierza Rybickiego, sierż. szt. Kazimierza Sipiki, sierż. Stanisława Jakubowicza, powzięła wniosek Ministra Spraw Wojskowych gen. dywizji Kazimierza Sosnkowskiego jednogłośnie następującą uchwałę:

NADAĆ „KRZYŻ WIELKI” ORDERU WOJSKOWEGO VIRTUTI
 MILITARI TWÓRCY ARMII POLSKIEJ I WODZOWI W BOJACH
 O NIEPODLEGŁOŚĆ OJCZYZNY
 PIERWSZEMU MARSZAŁKOWI POLSKI
 JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU
 JAKO NACZELNEMU WODZOWI – ZA ZWYCIĘSKĄ WOJNĘ
 POLSKO-BOLSZEWICKĄ.

Stanisław Jakubowicz, sierż.

Kazimierz Rybicki, ppłk

Stefan Dąb-Biernacki, płk

Edward Rydz-Śmigły, gen. dywizji

Tadeusz Rozwadowski, gen. broni

Stanisław Szeptycki

Kazimierz Sipika, st. sierż. rez.

Gustaw Paszkiewicz, ppłk p.d. Szt. Gen.

Jan Romer, gen. dywizji

Stanisław Haller, gen. dyw.

Zygmunt Zieliński,

generał broni, jako Przewodniczący Kapituły.

Za zgodność odpisu z oryginałem:

(-) Sokołowski, rtm.

Oryginał

IPiMS, 1 XII 77/2/12. Zał. 2 do posiedzenia Kapituły z 13 IV 1923 r., CAW, I.302.17,
 t. 2.

Oddział: _____

WNIOSEK

na odznaczenie orderem „Virtuti Militari“ w myśl Uchwały
Kapituły Tymczasowej z dn. 23. I. 20 r.

1	Stopień	
2	Imię i Nazwisko (wyraźnie pisać)	
3	Potwierdzenie nazwiska podpisem dowódcy	
4	Data wstąpienia do W. P.	

....., dnia

1920 r.

(Podpis dowódcy stawiającego wniosek)

Kapituła Orderu Wojskowego "Virtuti Militari" zebrana
w dniu 13 kwietnia 1923 roku w Warszawie pod przewodnictwem
Zastępcy Przewodniczącego generała-broni Sigmunda ZIELIŃSKIEGO
i w obecności członków Kapituły: gen. - broni Stanisława
SZEPTYCKIEGO, gen.-broni Tadeusza ROZWADOWSKIEGO, gen.-dywizji
Jana ROMERA, gen.-dywizji Edwarda RYDZA-SMIGŁEGO, gen.-dywizji
Stanisława HALLERA, ppłk. Stefana DĄB-BIERNACKIEGO, ppłk. Gustawa
PASEKIEWICZA, ppłk. Kazimierza RYBICKIEGO, sierż. szt. Kazimierza
SIPIKI, sierż. Stanisława JAKUBOWICZA - powzięła na wniosek
Ministra Spraw Wojskowych gen.-dywizji Kazimierza SOSŃKOWSKIEGO
jednogłośnie następującą

U C H W A Ł A

5

NADAĆ "KRZYŻ WIELKI" ORDERU WOJSKOWEGO VIRTUTI MILITARI
TRÓJCY KRÓLI POLSKIEJ I WODZOWI W BOJACH O NIEPODLEGŁOŚĆ OJCZYZNY
PIERWSZEMU MARSZAŁKOWI POLSKI

JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU

JAKO NACZELNEMU WODZOWI - ZA ZWYCIĘSKĄ WOJNĘ POLSKO-BOLSZEWICKĄ.

Jakubowicz *J. Piłsudski*
Szeptycki *Rozwadowski*
Hofman *Romer*
Wojciechowski *Stan. Hauke*
Tadeusz Rozwadowski *Stanisław Szeptycki*

Sigmund Zielinski
generał broni jako przewodniczący Kapituły.

Nr 39

1923 kwiecień 13, Warszawa. – Projekt Ustawy, uchwalonej przez Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari na posiedzeniu 13 kwietnia 1923 roku

-USTAWA-

z dnia..... roku.....

w przedmiocie Orderu Wojennego Virtuti Militari

Art. 1.

Przywraca się ustanowiony władzą królewską w roku 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. order woj-
skowy

Virtuti Militari, jako order wojenny Virtuti Militari.

Art. 2.

Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na pięć klas sposobem następują-
cym:

1) Klasę I stanowi „Wielki Krzyż” Orderu zawieszony na szerokiej wstę-
dze, przepasanej przez prawe ramię do lewego boku, oraz gwiazda orderowa,
noszona na lewej piersi.

2) Klasę II stanowi „Krzyż Komandorski” mniejszy od Krzyża kl. I noszo-
ny na wstędze na szyi.

3) Klasę III stanowi „Krzyż Kawalerski” mniejszy od Krzyża Komandor-
skiego.

4) Klasę IV stanowi „Krzyż Złoty”, mniejszy od Krzyża Kawalerskiego.

5) Klasę V stanowi „Krzyż Srebrny” tej samej wielkości co Krzyż Złoty.

Krzyż klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi.

Art. 3.

Order wojenny V.M. wyobraża się w postaci metalowego krzyża cztero-
ramiennego, zakończonego na rogach kulkami: w klasie I, II i III czarno ema-
liowanego z obramieniami z oramieniami złotymi, w klasie IV – złotego,

z czarną prążką z emalii, w klasie V – srebrnego z taką samą prążką i umieszczonym na ramionach krzyża napisem: *Virtuti Militari*. W środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej Orzeł Biały, emaliowany w kształcie z roku 1792; strona odwrotna tarczy złota. W środku w wieńcu laurowym zielonym napis: „Honor i Ojczyzna” i data 1792 rok.

Krzyż nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami.

Gwiazda orderowa srebrna składa się z 8 pęków promieni z Krzyżem *Virtuti Militari* nałożonym pośrodku a w otoku Orła z napisem „Honor i Ojczyzna”.

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyży, gwiazdy i wstęgi według klas podane są w załączniku do niniejszej Ustawy.

W statucie orderu wojennego *Virtuti Militari* określony będzie szczegółowo sposób noszenia odznak orderu Wojennego *Virtuti Militari*.

Art. 4.

Order wojenny *Virtuti Militari* jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna”.

Krzyż Wielki otrzymuje Naczelny Wódz za zwycięską wojnę. Wyjątkowo generał, który się przyczynił wybitnie i w sposób stanowczy do wygrania wojny.

Krzyż Komandorski otrzymuje wyższy dowódca wielkiej jednostki operacyjnej, jak armia, za umiejętne i bardzo skuteczne prowadzenie wojennej operacji: wyjątkowo wyższy oficer, który się przyczynił wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygających zwycięstwa.

Krzyż Kawalerski otrzymuje dowódca większego oddziału od baonu (dywizjnu) do armii włącznie, za nadzwyczajne czyny bojowe lub za umiejętne i bardzo skuteczne dowodzenie: wyjątkowo dowódca mniejszej jednostki za pełną inicjatywy akcję bojową lub oficer sztabu za pracę operacyjną, które doprowadziły do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie.

Krzyż Złoty otrzymuje podoficer lub szeregowy z reguły posiadający już Krzyż Srebrny, za umiejętne i skuteczne prowadzenie oddziału do dywizji włącznie, lub czyn wybitnej inicjatywy, zapewniający sukces bojowy.

W wypadkach wyjątkowych może otrzymać „Krzyż Złoty” oficer lub szeregowy nie posiadający Krzyża Srebrnego.

Krzyż Srebrny otrzymuje oficer lub szeregowy za wybitny czyn bojowy lub czyn niezwyklego męstwa.

Krzyżem Srebrnym może być odznaczona także i osoba cywilna za czyn niezwykłego męstwa.

Jednostki zbiorowe (jak oddziały miasta itp.) mogą być odznaczane orderem IV lub V klasy za męstwo w działaniu lub zachowaniu się jednostki zbiorowej jako zbiorowości.

Art. 5.

Do posiadania orderu wojennego *Virtuti Militari* przywiązuje się prawo do dożywotniej pensji orderowej rocznej wypłacanej z góry w wysokości 300 złp. dla klasy V., 500 złp. – dla klasy IV., 1000 złp. dla klasy III., 2000 złp. dla klasy II, 5000 złp. dla klasy I.

Odznaczone jednostki zbiorowe oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Art. 6.

Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* oprócz prawa do pensji orderowej (art. 5) stwarza dla odznaczonych przywileje następujące:

1) tytuł kawalera orderu wojennego *Virtuti Militari* odnośnej klasy.

Prócz tego dla obywateli Rzeczypospolitej Polskiej:

- 2) prawo do pierwszeństwa przy przyjęciu do Korpusu Inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych.
- 3) Prawo do honorów ze strony wojskowych równych stopni orderu nie posiadających.
- 4) Prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie.

Niezależnie od tego podoficerom odznaczonym Krzyżem Złotym lub Kawalerskim, przysługuje w czasie wojny prawo awansowania na stopień oficera rezerwy.

Art. 7.

Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, kawalerowie Orderu *Virtuti Militari* tworzą braterski zespół pod nazwą Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari* z Mistrzem i Kapitułą na czele.

Art. 8.

Dniem Święta orderu wojennego V.M. ustanawia się dzień 3 maja jako rocznica wiekopomnej Konstytucji 1791 roku, w której obronie inicjatywa do stworzenia orderu tego powstała.

Art. 9.

Order wojenny V.M. nadaje:

- a) klasy I, II i III – Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie uchwały Kapituły
- b) Klasy IV i V – Naczelny Wódz w zasadzie na wniosek d-cy wyższej lub samodzielnej jednostki taktycznej.

W okresie likwidacji wojny w niezałatwionych sprawach o nadanie orderu wojennego Virtuti Militari klas IV i V nadaje Naczelny Wódz, który sprawował naczelne dowództwo w chwili rozpoczęcia likwidacji.

Z braku Naczelnego Wodza wybiera Kapituła do wykonania tych czynności jednego spośród najwyższych dowódców z czasów wojny.

Art. 10.

Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari składa się z 12 członków wybieranych Kawalerów 4 starszych klas, po trzech w zasadzie z każdej klasy, i Mistrza, którym jest najstarszy klasą i kolejnością kawaler z ogółu Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari i który przewodniczy. Kapituła odnawia się co dwa lata przez wybór 1/3 części w miejsce ustępujących.

Zastępcą Mistrza jest Kanclerz, wybierany spośród członków Kapituły najstarszej klasy.

W razie braku Kawalerów w danej klasie wybierani są na ich miejsce Kawalerowie z bezpośrednio niższej klasy. Przy Kapitulę ustanawia się Biuro Kapituły z Szefem Biura na czele.

Kapituła urzęduje przy Ministerstwie Spraw Wojskowych.

Art. 11.

Do Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari należy prócz spraw wyszczególnionych w poszczególnych artykułach powzięcie uchwał w przedmiocie zarządu sprawami orderu wojennego Virtuti Militari i Zgromadzenia Kawalerów.

Do Mistrza należy ogólna piecza nad sprawami Orderu Wojennego Virtuti Militari oraz bezpośrednio komunikowanie się z Prezydentem Rzeczypospolitej i z Naczelnym Wodzem w sprawach orderu Virtuti Militari.

Szczególne postanowienia w przedmiocie organizacji zgromadzenia Kapituły przez Mistrza, w przedmiocie trybu postępowania przy wyborach co do przedstawiania wniosków na odznaczenie orderem wojennym Virtuti Militari – zawarte będą w Statucie Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Art. 12

Prawo do posiadania orderu *Virtuti Militari* traci się na mocy:

- 1) prawomocnego wyroku sądowego, powodującego utratę orderu,
- 2) orzeczeniu Sądu Honorowego Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, zatwierdzonego przez Kapitułę Orderu a wydanego w postępowaniu honorowym, wdrożonym przeciwko Kawalerowi Orderu Wojennego V.M.

Z utratą prawa do posiadania Orderu Wojennego V.M. ustają wszelkie uprawnienia przywiązane do posiadania Orderu.

Orzeczeniem Sądu Honorowego Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari* może być udzielone również ostrzeżenie. To samo prawo mają niższe sądy honorowe ustanowione Statutem.

Szczegółowe postanowienia, co do organizacji tego sądownictwa i tryb postępowania - ustalone będą w Statucie Orderu.

Art. 13.

O każdym wdrożonym przeciwko Kawalerowi orderu woj. V.M. postępowaniu karnym, zawiadamia Kapitułę prokurator względnie sąd, a po ostatecznym ukończeniu sprawy, przesyła akta Kapitulę.

Podobny obowiązek ciąży na oficerskich Sądach Honorowych. W wypadku art. 12. pkt. 1. władza wykonywująca wyrok odbiera skazanemu odznaki orderu V.M. i przesyła je Kapitulę.

Art. 14.

Odznaczenia orderem wojennym *Virtuti Militari* (art. 9) tudzież skreślenia na zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z listy Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari* skutek utraty prawa do posiadania orderu – ogłaszane będą w „Dzienniku Rozkazów Wojskowych” i w „Monitorze”.

Art. 15.

Nadawanie Orderu Wojennego V.M. i ozdób do tegoż należących przyjmuje się na rachunek Skarbu Państwa.

Wszelkie podania i dokumenty w sprawach orderu wojennego V.M. zwolnione są od opłat skarbowych.

Art. 16.

Statut Orderu Wojennego V.M. ułożony na zasadach w Ustawie niniejszej wyrażonych, wymaga zatwierdzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Rządu.

Art. 17.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia: z tą chwilą traci moc ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 roku (Dz. U. Nr 67/19 poz. 409) Ustawa z dnia 27 XI 19 r. (Dz. U. Nr 92/19 poz. 5000) i ustawa z dnia 6 VII 1920 r. (Dz. U. Nr 61/20 poz. 363).

Art. 18.

Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych.

PRZEPISY PRZECHODNIE**Art. 19.**

Ustanowiono na podstawie Ustawy z dnia 1 VIII 19 roku (Dz. U. 67 poz. 409) Kapituła sprawuje nadal swoje czynności w obecnym składzie.

W okresie 6-letnim, licząc od dnia wejścia w życie niniejszej Ustawy, zmienia się Kapituła w ten sposób, że po upływie każdego po sobie następującego okresu dwuletniego ustąpi 4 kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari, a mianowicie w dwu pierwszych okresach w drodze losowania, w trzecim zaś pozostali niewylosowani.

W miejsce ustępujących członków wstępują Kawalerowie Orderu Wojennego V.M. wybrani w zasadzie z takiej samej klasy spośród Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Art. 20.

Wyplata pensji przewidzianej art. 5 przywiązana do odznaczenia za czyny bojowe w imię Dobra i Niepodległości Polski tudzież za czyny wojenne dokonane w czasie wojny po powstaniu Państwa Polskiego nastąpi od dnia 1 października 1920 roku.

Do czasu wprowadzenia złotego polskiego według artykułu 5 Ustawy, pensje wypłacane będą z góry w markach polskich, wedle równi, ustalonej każdorazowo uchwałą Rady Ministrów.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 3.

Nr 40

1923 kwiecień, Warszawa. – Projekt Statutu Orderu Wojennego Virtuti Militari**STATUT**
orderu wojennego Virtuti Militari ułożony
w wykonaniu art.....Ustawy.....**ZGROMADZENIE KAWALERÓW ORDERU WOJENNEGO**
Virtuti Militari**Art. 1.**

Kawalerowie Orderu Wojennego Virtuti Militari tworzą Zespół Braterski pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari”.

Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari jest uosobieniem ich braterstwa i kultu ideałów, wyrażonych w dewizie: „Honor i Ojczyzna”.

Zgromadzenie stoi na straży wynikających stąd dla Kawalerów Orderu obowiązków.

Art. 2.

Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari dzieli się na „Prowincje”, te zaś na „Koła”, których liczbę i nazwę ustala Kapituła.

Art. 3.

Sprawami Zgromadzenia Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari zawiaduje: Kapituła z Przewodniczącym – na czele – sprawami „Prowincji i Kół” – Zarządy.

KAPITUŁA**Art. 4.**

Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari składa się z 12 Kawalerów, czterech starszych klas, w zasadzie po trzech z każdej klasy, wybranych na sześć lat w drodze tajnego głosowania, spośród Kawalerów Orderu wojennego Virtuti Militari z Przewodniczącym na czele, którym jest najstarszy klasą i kolejnością Kawaler z ogółu Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari.

W razie braku Kawalerów w danej klasie wybiera się na ich miejsce Kawalerów z bezpośrednio niższej klasy.

Kapituła wybiera spośród najwyższych klas Orderu wchodzących w skład Kapituły, zastępcę Przewodniczącego na dwa lata.

Wyboru członków Kapituły dokonywa zwołane przez Przewodniczącego Kapituły zebranie przewodniczących „Prowincji i Kół” większością głosów w tajnym głosowaniu spośród ogółu Kawalerów, należących do Zgromadzenia Kawalerów Orderu.

Do ważności potrzebna jest 2/3 wyborców.

PRZEWODNICZĄCY

Art. 5.

Do Przewodniczącego należy:

- 1) Ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego Virtuti Militari.
- 2) Bezpośrednie komunikowanie się z Prezydentem Rzeczypospolitej i z Naczelnym Wodzem w sprawach orderu wojennego Virtuti Militari.
- 3) Zwoływanie posiedzeń Kapituły i przewodniczenie.
- 4) Zarządzanie wyborów do Kapituły.
- 5) Zarządzanie wdrożenia postępowania honorowego w wypadkach, przewidzianych statutem.
- 6) Podpisywanie dyplomów do orderu wojennego Virtuti Militari.

Art. 6.

Do Kapituły należy:

- 1) Rozpatrywanie wniosków o nadanie orderu wojennego Virtuti Militari klasy I, II i III i powzięcia w tym przedmiocie uchwały.
- 2) Ustalenie listy kolejności i starszeństwa Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari w I, II i III klasie.
- 3) Uchwalanie wniosków budżetowych w przedmiocie sum potrzebnych na wydatki, związane z nadaniem orderu wojennego Virtuti Militari i na koszt administracji.
- 4) Uchwalanie wniosków w przedmiocie ewentualnych zmian ustawy i Statutu.
- 5) Załatwianie spraw honorowych kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari w wypadkach przewidzianych Statutem.

6) Wybór Kanclerza Kapituły.

7) Sprawy, które do rozpatrzenia przekaże Kapitulie Przewodniczący.

Art. 7.

Uchwały Kapituły zapadają większością głosów obecnych na Zgromadzeniu Kapituły członków, przy czym do ważności Uchwały wymagana jest obecność sześciu członków Przewodniczącego.

„K O Ł A”

Art. 8.

Do „Koła” należą wszyscy Kawalerowie Orderu wojennego Virtuti Militari zamieszkali stale w Okręgu „Koła” i zbierają się na posiedzenia w miejscu ustalonym przez Zarząd „Prowincji”.

Art. 9.

Każde „Koło” wybiera na dwa lata na zebraniu Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari należących do danego „Koła” w tajnym głosowaniu większością głosów obecnych przewodniczącego i dwu członków którzy tworzą zarząd.

Nadto wybrani zostają dwaj zastępcy członków, którzy wchodzi w skład Zarządu tylko zastępczo.

Jeden z członków Zarządu jest zastępcą Przewodniczącego.

Do ważności wyborów potrzebne jest obecność co najmniej połowy członków „Koła”.

Art. 10.

Do Przewodniczącego Koła należy:

- 1) Zwoływanie posiedzeń Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari, należących do „Koła” i przewodniczenie.
- 2) Zarządzanie zebrania potrzebnych informacji w wypadku, gdy dojdzie do wiadomości „Koła” fakt popełnienia przez członka „Koła” czynu niehonorowego i przesłanie wyników tychże informacji Zarządowi Prowincji.

O ile sprawa dotyczy oficera (art. 20) przekazuje Przewodniczący „Koła” sprawę właściwemu oficerskiemu Sądowi Honorowemu, zawiadamiając o tym równocześnie Kapitułę i Zarząd Prowincji.

„PROWINCJA”

Art. 11.

Każda Prowincja obejmuje pewną ilość „Kół” ustaloną przez Kapitułę.

Art. 12.

Każda „Prowincja” wybiera w tajnym głosowaniu na zebraniu Zarządów „Kół” z ogółu Kawalerów, należących do „Prowincji”, Przewodniczącego i dwu członków na dwa lata, którzy tworzą Zarząd „Prowincji”.

Nadto wybrani zostają dwaj zastępcy członków, którzy wchodzi w skład zarządu tylko zastępczo.

Jeden z członków zarządu jest zastępcą Przewodniczącego.

Do ważności wyborów potrzebna jest obecność przynajmniej połowy członków Zarządu „Prowincji”

Art. 13.

Do Przewodniczącego „Prowincji” należy:

- 1) Zwoływanie posiedzeń Kawalerów Orderu wojennego Virtuti Militari, należących do „Prowincji” i przewodniczenie na posiedzeniu.
- 2) Zarządzenie wdrożenia postępowania honorowego w wypadku art. 10 i wyznaczenie delegatów do przeprowadzenia dochodzeń.

Do Zarządu Prowincji należy wyznaczanie członków sądu honorowego.

TRYB POSTĘPOWANIA PRZY STAWIANIU WNIOSKÓW NA ODZNACZENIE.

Art. 14.

- a) Wnioski na odznaczenie klasą I – stawia Naczelnny Wódz, Kapituła, lub Rząd.
- b) Wnioski na odznaczenie klasą II – stawiają: Naczelnny Wódz lub dowódca, poczynając od dowódcy armii (równorzędni) w drodze służbowej.
- c) Wnioski na odznaczenie klasą III – stawiają dowódcy poczynając od dowódcy pułku (równorzędni) w drodze służbowej.
- d) Wnioski na odznaczenie orderem wojennym Virtuti Militari klasy IV i V – stawiają dowódcy od dowódcy kompanii (równorzędnego) aż do dowódcy

dywizji (równorzędnych), którzy sprawowali dowództwo w czasie dokonania czynu, który ma być odznaczony.

Wniosek na odznaczenie jednostek zbiorowych (art. 4 Ustawy z dnia ....) stawia dowódca od dowódcy armii wyż.

Wniosek na odznaczenie cudzoziemców stawia Minister Spraw Wojskowych.

Forma wniosku podana jest w załączniku.

CEREMONIAŁ PRZY DEKOROWANIU ORDEREM WOJENNYM *Virtuti Militari*

Art. 15.

Każde odznaczenie orderem wojennym *Virtuti Militari* odbywa się w połączeniu z paradą wojskową.

Odnaczony, o ile jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej, przed wręczeniem Orderu składa przysięgę:

„Przysięgam dozgonną wierność Rzeczypospolitej Polskiej i ślubuję żyć zawsze zgodnie z hasłem Orderu „Honor i Ojczyzna”.

Odnaczenia i odebrania przysięgi dokonuje: przy klasie I, II i III – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej lub z jego polecenia Naczelny Wódz, lub Przewodniczący Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari*.

Przy klasie IV i V - Naczelny Wódz lub wyznaczony przez niego delegat.

Szczegółowe przepisy ceremoniału przy odznaczaniu ustalone są w załączniku do Statutu.

UPRAWNIENIA PRZYWIĄZANE DO POSIADANIA ORDERU WOJENNEGO *Virtuti Militari*

Art. 16.

Przy wszelkich uroczystościach państwowych i narodowych Delegacje Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari* mają zapewnione zaszczytne miejsca.

Trzeci Maja, święto Orderu wojennego *Virtuti Militari* jest połączone z paradą wojskową, w której Zgromadzenie Kawalerów Orderu *Virtuti Militari* bierze gremialny udział. Defiladę wojskową odbiera najwyższy dowódca wraz z delegacją Zgromadzenia.

Każdy Kawaler orderu wojennego *Virtuti Militari* otrzymuje w garnizonach wojskowy pogrzeb z honorami oficerskimi.

SPOSÓB NOSZENIA ODZNAK ORDERU WOJENNEGO

Virtuti Militari

Art. 17.

Odznak Orderu wojennego Virtuti Militari nie zdejmuje się z munduru.

Pełne odznaki orderu wojennego Virtuti Militari noszone są na mundurze i ubiorze frakowym, przy oficjalnych wystąpieniach urzędowych, podczas obchodów, świąt pułkowych, parad, defilad itp.

Art. 18.

Odznaczeni „Wielkim Krzyżem” (klasa) noszą wstęgę z prawego ramienia na lewy bok. O ile odznaczeni klasą I posiadają jednocześnie order Orła Białego, wówczas wstęgę Orderu Orła Białego zdejmują, a nakładają tylko gwiazdę tego Orderu.

Gwiazda Orderu wojennego Virtuti Militari noszona jest obok gwiazdy Orderu Orła Białego tak, aby środek jej wypadł na wprost krańca dolnego promienia gwiazdy Orderu Orła Białego. Gwiazdy Orderu Odrodzenia Polski i orderów cudzoziemskich noszone są niżej w tenże sam sposób.

„Krzyż Komandorski” (klasa II) noszony jest na szyi tak, aby przykrywał odznaki innych orderów noszonych na szyi. Wstążka jest wypuszczona spod kołnierza na 1 cm.

Odznaczeni „Krzyżem Kawalerskim” (klasa III), „Krzyżem Złotym” (klasa IV), „Krzyżem Srebrnym” (klasa V) – noszą odznaki na lewej piersi przed odznakami oficerską (kl. IV) i kawalerską (kl. V) Orderu Odrodzenia Polski i przed odznakami orderów cudzoziemskich.

Art. 19.

Na mundurze zwykłym lub w czasie służby w polu noszone są paski ze wstążki orderowej wysokości 1 cm, a mianowicie:

Przy klasie I (Wielki Krzyż) – ze wstążki szerokiej na 40 mm, na której naszyty jest złoty galonik szerokości 1 cm, a na nim także rozetka średnicy 5 mm.

Przy klasie II (Krzyż Komandorski) – ze wstążki szerokiej na 40 mm z także rozetką o średnicy 5 mm na srebrnym galoniku szerokości 1 cm.

Przy klasie III (Krzyż Kawalerski) – ze wstążki szerokiej na 40 mm z naszytym galonikiem srebrnym szerokości 1 cm.

Przy klasie IV (Krzyż Złoty) – ze wstążki szerokiej na 35 mm z rozetką ze wstążki orderowej o średnicy 5 mm.

Przy klasie V (Krzyż Srebrny) – ze wstążki szerokiej na 35 mm.

Przy ubiorze cywilnym zwykłym wstążeczka noszona jest w dziurce lewej klapy, a mianowicie:

Przy klasie I (Wielki Krzyż) – rozetka ze wstążeczki orderowej o szerokości 5 mm na podkładce z galonika złotego.

Przy klasie II (Krzyż Komandorski) – rozetka ze wstążeczki orderowej szerokości 5 mm na podkładce z galonika srebrnego.

Przy klasie III (Krzyż Kawalerski) – rozetka ze wstążeczki orderowej o szerokości 5 mm.

Przy klasie IV (Krzyż Złoty) – wstążeczka szeroka na 2 mm z kokardką.

Przy klasie V (Krzyż Srebrny) wstążeczka o szerokości 2 mm.

POSTĘPOWANIE HONOROWE PRZED SĄDEM KAPITUŁY

Art. 20.

Skoro do wiadomości Kapituły dojdzie fakt popełnienia czynu niehonorowego przez kawalera Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, który nie jest oficerem lub nie podlega Sądowi Oficerskiemu Honorowemu, wyznacza Przewodniczący Kapituły dwu delegatów, w zasadzie nie niższych odznaczeniem od obwinionego z Kapituły lub z Prowincji, do której Kawaler Orderu Wojennego *Virtuti Militari* należy, celem przeprowadzenia dochodzeń.

W dochodzeniach należy w każdym razie wysłuchać obwinionego. Niestawiennictwo należycie wezwanego obwinionego nie wstrzymuje biegu dochodzeń.

Przeprowadzone dochodzenia przedkładają delegaci Przewodniczącemu Kapituły, który po ewentualnym zarządzeniu uzupełnienia dochodzeń – przekazuje sprawę Sądowi Kapituły.

W razie otrzymania aktów ukończonej sprawy karnej Kawalera Orderu V.M. o ile zachodzi wypadek przewidziany art. 21 Statutu lub orzeczenia Oficerskiego Sądu Honorowego Przewodniczący Kapituły przekazuje sprawę wprost Sądowi Kapituły.

Sąd Kapituły stanowi trzech członków Kapituły, wyznaczonych przez Przewodniczącego wedle kolejności ustalonej przez Przewodniczącego.

Przewodniczy Sądowi najwyższy odznaczeniem Kawaler Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Orzeczenie Sądu zapada większością głosów.

Przed wydaniem orzeczenia należy przesłuchać obwinionego.

Orzeczenie może zapaść w nieobecności obwinionego o ile tenże nie stał się, mimo że należycie został wezwany do rozprawy.

Orzeczenie Sądu Honorowego Kapituły uznające Kawalera Orderu Wojennego Virtuti Militari winnym popełnienia czynu niehonorowego, może opiewać, że obwinionemu:

1) Udziela się ostrzeżenia.

2) Obwinionego skazuje się na pozbawienie Orderu wojennego Virtuti Militari.

Orzeczenie należy obwinionemu bezzwłocznie głosić, względnie w przeciągu 8 dni od wydania orzeczenia na piśmie przesłać.

W przypadku przewidzianym punktem 2 niniejszego artykułu Przewodniczący Sądu Kapituły przedstawia orzeczenie Sądu Kapituły do zatwierdzenia. Do ważności Uchwały Kapituły zatwierdzającej orzeczenie Sądu Honorowego wymagana jest obecność przynajmniej dziesięciu członków Kapituły.

Po zatwierdzeniu orzeczenia przez Kapitułę Przewodniczący Kapituły przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej wniosek na skreślenie obwinionego z listy Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari.

W razie niezatwierdzenia orzeczenia Sądu Honorowego Kapituła władna jest umorzyć postępowanie, albo zmienić orzeczenie Sądu Honorowego i udzielić ostrzeżenia.

O ile Kapituła jest zdania, że sprawa wymaga uzupełnienia, przekazuje ją Sądowi Honorowemu do uzupełnienia i ponownego rozpatrzenia.

Art. 21.

W razie skazania przez Sąd Karny Kawalera Orderu Wojennego Virtuti Militari wyrokiem powodującym utratę praw lub zatwierdzenia przez Kapitułę orzeczenia Sądu Honorowego, skazującego na pozbawienie Orderu Virtuti Militari przedstawi Przewodniczący Kapituły Prezydentowi Rzeczypospolitej wniosek na skreślenie skazanego z listy Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari.

POSTĘPOWANIE HONOROWE PRZED SĄDEM „PROWINCJI”

Art. 22.

W razie dojścia do wiadomości Zarządu Prowincji popełnienia czynu niehonorowego przez Kawalera Orderu Wojennego Virtuti Militari, należącego do „Prowincji”, a który nie jest oficerem, wyznacza Przewodniczący Prowincji dwóch delegatów, w zasadzie nie niższych odznaczeniem od obwinionego, spośród Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari wchodzących w skład „Prowincji”, w celu przeprowadzenia dochodzenia.

Przeprowadzone dochodzenia przedkładają delegaci Przewodniczącemu „Prowincji”, który przekazuje sprawę Sądowi „Prowincji”.

Sąd „Prowincji” składa się z pięciu członków wyznaczonych przez Zarząd Prowincji spośród Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari a należących do „Prowincji”, wedle kolejności, ustalonej przez Zarząd „Prowincji”.

Przy przeprowadzaniu dochodzeń i wydawaniu orzeczenia mają zastosowanie przepisy o postępowaniu honorowym przez Sądem Kapituły.

W razie jeżeli Sąd Prowincji jest zdania, że ze względu na czyn niehonorowy udzielenie ostrzeżenia jest niewystarczające - uznaje się niewłaściwym do osądzenia sprawy i przekaże ją Sądowi Kapituły.

Sądowi Kapituły nie wolno sprawy odesłać z powrotem Sądowi „Prowincji”.

ORGANIZACJA BIURA KAPITUŁY

Art. 23.

Etat Biura Kapituły (art.....Ust.....) ustanawia się w następujący sposób:

szeft Biura.....	podpułkownik
1 Naczelnik Kancelarii.....	podporucznik
1 siła pomocnicza.....	podoficer
1 maszynistka.....	urzędnik cywilny
1 goniec.....	szeregowy

Podczas wojny i w okresie likwidacji wojny powiększa się rzeczony etat o jednego referenta w randze kapitana, dwie siły pomocnicze i jednego gońca.

Szefta Biura mianuje Minister Spraw Wojskowych po porozumieniu się z Przewodniczącym Kapituły spośród oficerów, odznaczonych orderem wojennym Virtuti Militari.

Szeft Biura prowadzi na Posiedzeniach Kapituły protokoły.

W czasie wojny lub w okresie jej likwidacji Biuro Kapituły lub jego część może być przydzieloną w całości lub części do Naczelnego Wodza – celem załatwienia spraw, związanych z odznaczeniem klasy IV i V Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 4.

Nr 41

1923 maj 4, Warszawa. – Przemówienie Marszałka J. Piłsudskiego podczas dekoracji Marszałka Ferdinanda Focha Krzyżem Wielkim Orderu Wojennego Virtuti Militari

Panie marszałku! Kapituła naszego orderu Virtuti Militari, której mam zaszczyt przewodniczyć, jako b. Wódz Naczelny w czasie naszej ostatniej wojny, postanowiła jednomyślnie mianować ciebie kawalerem Virtuti Militari pierwszej klasy. Uchwałę tę potwierdził dekret Prezydenta Rzeczypospolitej.

Według statutu, którego brzmienie w ostatecznej formie obecnie ustalamy, krzyżem tej klasy odznacza się wodzów naczelných, którzy wygrali wojnę. Wojnę – nie jedną bitwę.

Wezwano ciebie, panie marszałku, do odegrania rozstrzygającej roli, w chwili krytycznej dla wojsk, na czele których stanąłeś dla prowadzenia do zwycięstwa armii, złożonych z kilku państw, rozlicznych narodów, milionów walczących, olbrzymiej ilości armat i wszelkiego rodzaju sprzętu wojennego; nie szukano wówczas posiłku ilościowego – ale szukano człowieka.

W chwili ciężkiej, gdy zwątpienie przejmowało ludzi i serca słabły, znaleziono ciebie, by zmienić słabość w siłę, zastąpić, rozpacz – nadzieją, a wątpliwość - decyzją.

Panie marszałku, ty – także jesteś człowiekiem, ty także mogłeś mieć chwile słabości, godziny wahania – i oto w olbrzymim wysiłku, przewyciężywszy siebie samego, udało ci się przywrócić funkcjonowanie porządku „z miarą i wagą”.

Udało ci się usunąć zgiełk namiętności. Zanim świat ujrzał zwycięstwo, wypisane na karcie Europy bagnetami twoich żołnierzy, już był je odniósł w twej duszy i mózgu.

Panie marszałku, w dziejach ludzkości nie ma wydarzeń wojennych w takim rozmiarze, jak te, którymi kierowałeś.

Przyjmij tedy, panie marszałku, ode mnie i Kapituły Orderu wyraz naszej głębokiej czci, do której dołącza się wielka radość, że od dziś dnia, ozdobiony naszym najwyższym orderem wojskowym, wstępujesz w grono rodzinne walecznych mężów. Polski i to nie tylko jako wielki wódz którego imię chwalebne należy do historii, ale także jako nasz wielki przyjaciel.

Józef Piłsudski: *Pisma zbiorowe* t.VI, Warszawa 1937, s. 18.

Nr 42

1923 grudzień 18, Warszawa – Referat w sprawie odznaczeń klasy II Orderu V.M. opracowany przez b. Naczelnego Wodza marszałka J. Piłsudskiego dla Kapituły Orderu na skutek jej uchwały z dnia 6 XI 1923

Polska od samego początku jej powstania musiała toczyć wojny: naprzód z Ukraińcami w tzw. Wschodniej Galicji, potem z bolszewicką Rosją. Obie te wojny przeprowadzone zostały pod moim dowództwem.

WOJNA UKRAIŃSKA

W wojnie ukraińskiej dowódcami byli: gen. Tadeusz Rozwadowski i gen. Wacław Iwaszkiewicz. obaj generałowie są już odznaczeni orderem II klasy na mój wniosek. Z pomiędzy podwładnych obu generałów dowódców nikogo za działanie w tej wojnie do odznaczenia II klasą przedstawić nie mogę. Za najwybitniejsze czyny dowodzenia uważam obronę Brzeżan w połowie lipca 1919 roku przez gen. Zygmunta Zielińskiego dowodzący 3-cią dywizją (Generał jest odznaczony kl. II za inne czyny bojowe).

WOJNA BOLSZEWICKO-ROSYJSKA

Wojna bolszewicko-rosyjska rozpoczęła się na początku 1919r.; w pierwszych jej krokach, dowodzonych przez generałów: Stanisława Szeptyckiego,

Antoniego Listowskiego¹ i niektórych innych, nie nosiła cech, które by podpadały pod klasyfikację odznaczenia II-klasy. Pomimo łatwego względnie posuwania się naszych wojsk naprzód, wojna nosiła charakter potyczek podjazdowych, najczęściej dla nas pomyślnych i trudy dowodzenia polegały raczej na mniejszych, czy większych wysiłkach organizacyjnych, niż na kierowaniu operacjami wojennymi.

Pierwszą operacją w większym stylu na tym froncie było zdobycie Wilna i Wileńszczyzny w połowie kwietnia 1919 roku. Operacja ta, którą uważam za najśmielszą w zamyśle i wykonaniu, przeprowadzoną była pod osobistym moim dowództwem na podstawie zamierzeń osobiście przeze mnie przepracowanych. Z podwładnych mi dowódców tej operacji żadnego nie przedstawiam do odznaczenia II klasą.

Drugą poważniejszą operacją w 1919 r., która doprowadziła nasze wojska do zajęcia linii Borczyny była sierpniowa nasz ofensywa na Mińsk, Bobrujsk i w kierunku Połocka. Operacje te odbywały się pod dowództwem gen. S. Szeptyckiego, który już jest odznaczony orderem II klasy. Z podwładnych mu dowódców z tej części operacji, nie przedstawiam nikogo do odznaczenia.

Na odcinku Poleskim w ciągu roku 1919 wojska nasze walczyły pod dowództwem gen. Władysława Sikorskiego i przesunęły się w zwycięskich walkach aż do rzeki Ptyczy. Boje na tym odcinku nosiły charakter walk podjazdowych o niewysokim napięciu i odznaczały się jedynie energią dowódcy w kierowaniu nimi i w pracy organizacyjnej na zajętych przez nas terenie.

Na froncie wołyńskim dowodził w roku 1919 generał A. Listowski. Walki na tym froncie nosiły ten sam charakter co i na odcinku Poleskim i miały, jako skutek zajęcia wielkiego obszaru terytorium bez większych wysiłków operacyjnych.

W ciągu jesieni 1919 roku większe walki odbywały się na północnym odcinku naszego frontu, gdzie wyróżnić należy działanie 1-j dywizji pod dowództwem gen. Edwarda Rydza-Śmigłego przy kontrataku, który zlikwidował przerwanie naszych linii pod Połockiem i Leplem; oraz zajęcie przez tegoż gen. Śmigłego przedmieścia pod Dyneburgiem. Gen. Rydz-Śmigły jest już odznaczony kl. II na mój wniosek.

---

¹ A. Listowski (29 III 1865 - 13 IX 1927). Gen. armii rosyjskiej. W WP od grudnia 1918 r., m.in. dowódca GO i 9 DP. Gen. dyw. Z 1 VI 1919 r. Potem kolejno dowódca Frontu Wołyńskiego, 2 Armii, Frontu Ukraińskiego. Odznaczony VM III klasy. Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz.1, s. 88 (G. Łukomski).

W ciągu zimy z 1919 roku na 1920 r. mieliśmy kilka operacji o większym znaczeniu: pierwszą z nich jest atak nasz wspólny z wojskiem łotewskim, poza Dźwiną, w którym brały udział dwie nasze dywizje: 1-a i 3-cia po dowództwem gen. Rydza-Śmigłego. Zwycięski atak prowadzony był w warunkach nadzwyczajnie ciężkich pod względem klimatycznym i wymagał, zarówno od dowódców jak i wojska, wielkiej siły moralnej i nadzwyczajnych wysiłków. Gen. Rydz-Śmigły, jak już zaznaczyłem, jest już odznaczony; co się tyczy możliwego przedstawienia do odznaczenia dowódcę 3. dywizji gen. Berbeckiego² - pozostawiam sądowi i opinii gen. Rydza-Śmigłego.

Drugą taką operacją była operacja poleska, która doprowadziła do zdobycia ważnego punktu strategicznego – Kalenkowicze, oraz wzięcie w swoje posiadanie przygotowywanej kontrakcji przeciw nam: rzecznej floty na Prypeci oraz dużego obszaru kraju, na południu od tej rzeki. Walki te, prowadzone w czasie rozpoczynających się roztopów wiosennych, należały do tych, które wymagały zarówno ze strony dowodzenia jak i żołnierzy, wielkiej tężyzny moralnej wyższych ponad normę wysiłków. Za tę pracę, jak również za dalsze prace Gen. Sikorskiego, przedstawiam go do odznaczenia kl. II orderu *Virtuti Militari*.

Na południowym odcinku frontach wołyńskim i podolskim wojska nasze w ciągu zimy posunęły się naprzód; lecz ani charakter bojów, ani wysiłki wojenne nie odznaczały się tym napięciem, abym był skłonny do przedstawienia kogokolwiek do orderu *Virtuti Militari* kl. II.

Wiosenne kampanie w 1920 r. otwarte zostały ofensywą z naszej strony na froncie ukraińskim. Brały w tym udział trzy armie i pewne części grupy polskiej. Ofensywa odbyła się pod moim bezpośrednim dowództwem, przy czym największe zadanie – przełamanie frontu. Sięgnięcie prawie o 200 km naprzód jednym uderzeniem przerobiła II dywizja, którą również wziąłem pod swoje bezpośrednie rozkazy. Armia II pod dowództwem gen. Listowskiego miała bardzo zwężony front i zadanie natury pomocniczej. Armia VI pod dowództwem gen. Iwaszkiewicza napotkała słabszy opór, wobec cofania się generalnego nieprzyjaciela po klęsce zadanej przez III armię. Z dowódców podwładnych komendantów armii, wykazali wybitne pod względem wysiłku dowodze-

² L. Piotr Berbecki (28 VIII 1874 - 23 III 1963). Inż., oficer armii rosyjskiej. Działał w PPS, skautingu i ZWC na Ukrainie. 1914 - 1917 w Legionach. Po kryzysie przysięgowym w Polskiej Sile Zbrojnej. W WP dowódca: GO „Ber”, „Bug”, p.d. 3 DP Leg. Gen. bryg. Z 1 VII 1923 r. Po wojnie m.in. dowódca OK. nr VIII, nr III, nr VIII, Inspektor Armii, Gen. broni.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 23

nia następujący generałowie: Gen. Leonard Skierski,³ dowódca 4. dywizji, Gen. Rydz-Śmigły, dowódca 1. dywizji, Gen. Romer, dowódca dywizji jazdy, Gen. Marian Januszajtis,⁴ dowódca 12. dywizji. Z pomiędzy wymienionych dowódców, dwaj: gen. Rydz-Śmigły i gen. Romer są już odznaczeni orderem II klasy na mój wniosek. Gen. Skierski przedstawiony będzie przeze mnie na to odznaczenie za dowodzenie IV armią w bitwie pod Warszawą; co zaś tyczy gen. Januszajtisa, to uważam iż mógłby być przedstawiony za całość pracy jego podczas wojny zależnie od poglądu Kapituły, na stopień zasług dowódców dywizji, który by podpadał pod tę właśnie klasę orderów.

Po zwycięstwie naszym na Ukrainie nieprzyjaciół przeważającymi siłami kontratakował na północy i złamał pod Leplem i Połockiem I armię, zmuszając ją do odwrotu w kierunku na Mołodeczno. Dla wyrównania sytuacji zarządzone zostały przez mnie kontrataki, prowadzone z dwóch kierunków: z Mińska, gdzie atakowała grupa gen. Skierskiego, oraz od Święcian, gdzie z kilku dywizji poszczególnych oddziałów, została sformowana armia rezerwowa pod dowództwem gen. Kazimierza Sosnkowskiego. W działaniach tych główny ciężar pracy spadał na armię gen. Sosnkowskiego, który pomimo nieraz ciężkiej sytuacji, rozbił nieprzyjaciela, doprowadzając nasze wojska prawie do straconych poprzednio przez I armię pozycji. Za te działania przedstawiam gen. Sosnkowskiego do odznaczenia orderem *Virtuti Militari* kl. II.

Przechodzę do okresu najcięższego naszej wojny, którego charakterem jest generalny atak skoncentrowanych sił nieprzyjacielskich na całym froncie z uzyskaniem na przeciąg z górą miesiąca, stanowczej przewagi nieprzyjaciela nad nami. Atak ten doprowadził nieprzyjaciela zarówno pod mury Warszawy, jak Lwowa.

³ L. Skierski (26 IV 1866 - IV 1940). Gen. armii rosyjskiej. Aresztowany przez bolszewików uciekł i dołączył do oddziałów gen. Michaelisa na Ukrainie. W WP od 15 V 1919 r., m.in. jako dowódca 13 DP, 4 DP, 4 Armii. Po wojnie m.in. Inspektor Armii nr III w Toruniu, Inspektor Armii w Warszawie. Zweryfikowany w stopniu gen. dyw. Odznaczony VM II i V klasy, KW (4x), OOP I i II i III klasy. Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 303-304.

⁴ M. Januszajtis-Żegota (3 IV 1889 - 7 IV 1973). Inż. rolnictwa, Komendant Drużyn Strzeleckich. Od 15 VIII 1914 r. Dowódca baonu I pp Leg., I Brygady Leg. Współorganizator Polskiej Siły Zbrojnej. W WP dowodził: O Den. Białystok, GO „Łapy”, OW Chełmno. Gen. bryg. Z 1 VI 1919 r. Po wojnie wojewoda nowogródzki. Po kampanii wrześniowej w Wielkiej Brytanii odznaczony VM V klasy, KN, KW (4x). Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz. 1, s. 55 (G. Łukomski).

Na południu, siłą rozpędową nieprzyjacielskiej bolszewickiej armii była konna armia Budionnego, która, po przerwaniu naszego frontu, rzuciła też na nasze tyły etapy i komunikacje, doprowadzając demoralizację naszej armii do najwyższej potęgi i odcinając jednocześnie II armię gen. Śmigłego, stojącą w Kijowie i w jego okolicach na brzegiem Dniepru.

Z tego okresu walk podnieść muszę dwa zjawiska, a mianowicie: wytrzymałość moralną zarówno VI armii gen. Iwaszkiewicza, jak i III Armii gen. Śmigłego. Pierwszy z nich, zastąpiony potem przez gen. Romera, wytrzymał w przeciągu kilku dni nadzwyczajnie drażliwą sytuację, przy której całą armię Budionnego miał on na zupełnie otwartej lewej flance z nie przykrytymi niczym tyłami swojej armii. Drugi zaś dopiero na rozkaz opuścił Kijów, wyprowadzając niewstrząśniętą swoją armię z sytuacji nadzwyczaj ciężkiej, niemal krytycznej; przeprowadzając zaraz ewakuację dobra wojskowego i wielkiej liczby osób cywilnych, które uciekały przed okrutną zemstą wroga. Obaj generałowie, zgodnie z tym co powyżej, odznaczeni już są orderem II klasy na mój wniosek.

W dalszych walkach na południu wszystkie wysiłki skoncentrowały się koło zatrzymania i prób rozbicia głównego nieprzyjaciela, jakim się okazał Budionny ze swoją armią. Z prób tych zasługuje na wyróżnienie: a) pierwsze poważniejsze zwycięstwo odniesione na Budionnym przy nocnym ataku na zajęte przez niego Równe, przeprowadzone przez I dywizję Legionową; b) działania 18 dywizji pod dowództwem gen. Franciszka Krajewskiego,⁵ który z nieustającą energią powracał ustawicznie do ataku i działań zaczepnych, pomimo nieraz dotkliwych strat, które dywizja ponosiła. Na zaszczytną wzmiankę zasługuje również 12. dywizja pod dowództwem gen. Januszajtisa, która się znakomicie przyczyniła do opóźnienia pochodu nieprzyjaciela w kierunku Lwowa i Dniestru.

Na północy nastąpił dla naszych wojsk czas poważnych klęsk. Po ponownym przełamaniu armii I – nastąpił na razie powolny, potem coraz szybszy odwrót wszystkich wojsk tego frontu: odwrót, w którym bez boju lub prawie bez boju, tracone były pozycje za pozycją, miasta za miastami, prowincje za prowincjami i w którym wojska topniały, jak śnieg na wiosnę, tracąc często wewnętrzną spójność i wartość bojową. W nadzwyczaj szybkim tempie woj-

---

⁵ Powinno być: F. Krajowski (Kraliček), (30 IX 1861 - 22 XI 1932). Gen. armii austriackiej. Dowódca Brygady Piechoty, 8 DP i GO; po wojnie dowódca OK. nr IX. Odznaczony VM V klasy, KW (4x). Zweryfikowany w stopniu gen. dyw. Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 178.

ska nasze w odwrocie zbliżały się naprzód do Bugu, a potem do Warszawy. W tej powodzi klęsk na zaszczytną wzmiankę zasługuje grupa gen. Lucjan Żeligowskiego, która we względnej sile moralnej, cofała się często ostatnia, gdy obok nieraz w bezładzie i tracąc materiał wojenny, wycofywały się inne wojska. Gen. Żeligowski jest zresztą przeze mnie przedstawiony za całość pracy wojennej do orderu *Virtuti Militari* II klasy, jeszcze w poprzedniej tymczasowej kapitule. Z okresu tej klęski, poza wymienionymi wyżej generałami dowódcami, nikogo więcej przedstawić do odznaczenia nie mogę.

Przechodzę do okresu naszego kontrataku i do ponownego szeregu zwycięstw, którymi się zaznaczył koniec wojny. Przy koncentracji wojsk dla największej w tej wojnie bitwie pod Warszawą, niezwykle trudne i ryzykowne zadanie spadło na grupę gen. Rydza-Śmigłego, który musiał wyjść z silnego ognia atakującego nieprzyjaciela, by podążyć na północ i stanąć na prawej flance ogólnego rozkładu bitewnego. Gen. Rydz-Śmigły rozwiązał to trudne zadanie, atakując stojącego przed nim nieprzyjaciela, by dopiero wtedy z powodzeniem oderwać się od niego, spiesząc ku północy. Wymagało to od obu dywizji 1. i 3. niezwykle naprzężonych wysiłków, aby podołać zadaniu. Odznaczenie obu dywizjonerów: pułkownika Dąb-Biernackiego i gen. Berbeckiego, jak i wojsk wszystkich dywizjonerów, pozostawiam zgodnie z wyżej zaznaczonymi uwagami uznania Kapituły.

Sama bitwa pod Warszawą wygraną została, przede wszystkim przez niezwykle silne i z nadzwyczajnym temperamentem prowadzone natarcie flankowe pięciu dywizji zebranych pod moim bezpośrednim dowództwem na północnym brzegu Wieprza. W jeden tydzień, w ustawicznym boju i pościgu, armia IV gen. Sikorskiego i armia II gen. Rydza-Śmigłego przebiegła blisko dwieście kilkadziesiąt km, rozbijając prawie całkowicie dwie armie nieprzyjacielskie (XV i XVI), zmuszając do szybkiego odwrotu trzecią (III). Za tę pracę przedstawiam do orderu *V.M.* II klasy Komendanta IV armii gen. Sikorskiego. Gen. Rydz-Śmigły jest już odznaczony tą klasą na mój wniosek. Z pomiędzy niższych dowódców w tym kontrataku najcięższe zadanie i najdłuższy marsz spadł na 1. dywizję Legionową pod dowództwem płk. Dąb-Biernackiego, który wreszcie całkiem izolowany wpadł na cofającą się armię bolszewicką pomiędzy Mielskiem i Białymstokiem, mając do czynienia z ogromnie liczebnie przeważającymi siłami nieprzyjacielskimi walcząc z nimi z wielkim sukcesem. Odznaczenie płk. Dąb-Biernackiego klasą II i tym razem pozostawiam z tych samych motywów uznaniu Kapituły.

Przy obronie samej Warszawy podnieść muszę z uznaniem działanie kontratakowej grupy, pod dowództwem gen. Żeligowskiego, która po utracie przez nas Radzyna siłami 10. i 1. Lit.-Biał. dywizji (19) zlikwidowała nie-

bezpieczny atak II Armii nieprzyjacielskiej. Gen. Żeligowski jest za całość swojej pracy wojennej przedstawiony przez mnie do odznaczenia orderem V.M. klasy II.

Dalej ku zachodowi walczyła armia V pod dowództwem gen. Sikorskiego. Energiczne działania tej armii w walkach z początku z dwiema armiami IV i XV, w końcu zaś tylko z IV, zatrzymały o tyle działania nieprzyjaciela, że olbrzymia większość IV armii w późniejszym spiesznym odwrocie przy zamknięciu dróg odwrotu przez naszą armię: IV i II, musiały się wycofać do Prus Wschodnich. Gen. Sikorskiego również i za tę pracę przedstawiam do odznaczenia orderem V.M. II klasy. Spomiędzy jego podwładnych zaszczytnie się odznacza pułkownik Gustaw Dreszer,⁶ który na czele dywizji jazdy, złożonej z najzupełniej świeżego materiału niewprawionego do służby, energicznymi działaniami, specjalnie atakiem na Nasielsk i Ciechanów, niewątpliwie się przyczynił do rozwiązania pomyślnego zadań ciężących na armii V. Zgodnie z powyższymi powodami odznaczenie płk. Dreszera pozostawiam do uznania Kapituły.

Nie mogę pominąć wielkiej siły woli, decyzji, spokoju specjalnie zasługujące na wyróżnienie, wobec powszechnego zdenerwowania, którym się odznaczył w tej bitwie gen. Zygmunt Zieliński, osłaniając niezwykle małymi siłami flankę i tyły grupy kontratakowej, dowodzonej przeze mnie osobiście. Gen. Zieliński jest już odznaczony kl. II na mój wniosek.

Dalsze boje znowu się rozbiły na dwa zasadnicze fronty: północny i południowy przedzielone rzeką Prypecią. Wtedy, gdy do dalszych walk na północy koncentrowały się, zmieniając front IV i II armia, na południu rozpoczęła się żywa akcja dla ostatecznego wyparcia z Polski głównego wroga na tamtym teatrze wojennym – armii konnej Budionnego, która tym razem spod Lwowa

---

⁶ G. Konstanty Dreszer-Orlicz (2 X 1889 - 16 VII 1936). W 1906 r. Rozpoczął działalność niepodległościową. Ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Le Havre.

Od 17 VIII 1914 r. W oddziałach kawalerii Beliny, w 1916 r. Dowódca baonu w 1pp Leg. W WP od listopada 1918 r. Organizator i dowódca 1 p. szwoleżerów. 1 VI 1920 r. Awansował do stopnia płk W lipcu tegoż roku objął dowództwo 4 Brygady Kawalerii. W 1924 r. Mianowany gen. bryg., dowódca 2 D. Kawalerii, potem 3 D. Kawalerii. 1930 - 1936 generał do prac przy GISZ. Od 4 VII 1936 r. Pierwszy Inspektor Obrony Powietrznej Państwa. Od 1930 r. Prezes ZG Ligi Morskiej i Kolonialnej. Zginął w wypadku lotniczym. Odznaczony VM V klasy, KN z Miecz., KW (4x), OOP I i III klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 105; *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz. 1, s. 110 (G. Łukomski).

zdała dla uratowania sytuacji ku północy. W pościgu za nią pod ogólnym dowództwem gen. Stanisława Hallera, poszła spod Lwowa jego własna dywizja 13. i jazda pod dowództwem gen. Juliusza Rómmla.⁷ W okolicach Zamościa doszło do krwawych starć, w których wreszcie nie tylko siła fizyczna, ale i moralna armii Budionnego została przełamana. Za tę pracę wielkiego dla całej wojny znaczenia, gen. St. Haller został już odznaczony orderem V.M. II klasy na mój wniosek; natomiast co do gen. Rómmla, z powyższych motywów, odznaczenie pozostawiam do uznania Kapituły.

W dalszych operacjach na południu wojska walczyły pod dowództwem gen. Sikorskiego i gen. St. Hallera oraz w krótkim przejściowym okresie pod dowództwem gen. Latinika. Najbardziej cenną pracą podczas tych końcowych walk o charakterze pościgowym była praca jazdy, pod ogólnym dowództwem gen. Rómmla, nabrała wreszcie siły i zakończyła wojnę bardzo ładnym rajdem na Korosteń. Odznaczenie gen. Rómmla i tym razem ze znanych już motywów, pozostawiam uznaniu Kapituły.

Na północy nieprzyjaciel, korzystając z miesięcznej prawie przerwy w operacji, ustawił się na naszej linii do boju – na linii Szczary i Niemna z poważnymi i daleko sięgającymi siłami w Grodnie, Wołkowysku i innych miejscach. Atak na przygotowanego nieprzyjaciela w nowej generalnej bitwie, przeprowadziłem sam osobiście, mając pod swoim dowództwem dwie armie: na północy II gen. Rydza-Śmigłego, na południu IV gen. Skierskiego. W tej tygodniowej prawie bitwie nieprzyjaciel został rozbity i wojna skończona została energicznym pościgiem, który doprowadził wojska nasze poza granice obecnej Rzeczypospolitej. Obaj generałowie dowodzący armiami są już przedstawieni przeze mnie do odznaczenia orderem V.M. II klasy. Spomiędzy podwładnych niższych dowódców na specjalne i to wysokie wyróżnienie zasługują dowódcy I i 3. dywizji płk Dąb-Biernacki i gen. Berbecki. Pierwszy

⁷ J. Karol Rómmel (3 VI 1881 - 8 IX 1967). Płk armii rosyjskiej, następnie w III Korpusie Polskim. W WP od 3 XI 1918 r. m.in.: dowódca 8 pap, 1 Brygady Artylerii Leg. W 1920 r. dowodził 1 DP Leg., a od 25 VII tegoż roku 1 D. Kawalerii. Po wojnie m.in. dowódca 1 D. Kawalerii, generał do prac przy GISZ. Gen. bryg. Mianowany w 1922 r., gen. dyw. W 1928 r. Od 1929 Inspektor Armii we Lwowie a od 1935 w Warszawie. W kampanii wrześniowej dowódca Armii „Łódź”. Porzucił wojsko i 8 IX 1939r. przybył do Warszawy, gdzie objął dowództwo Armii „Warszawa”. Po wojnie w Polsce; był doradcą Naczelnego Dowódcy do Spraw Szkolenia. Odznaczony VM II, IV i V klasy, KW (4x), OOP II i III klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit, s. 285-286; Tadeusz T o m a s z e w s k i: *Byłem Szefem Sztabu Obrony Warszawy w r. 1939*, Londyn 1961 - według indeksu.

z nich dokonał szybkiego i nadzwyczaj uciążliwego marszu na głębokie tyły rozkładu nieprzyjacielskiego, zajmwszy po pięciu dniach takiego marszu po bezdrożach miasto Lidę; cofający się nieprzyjaciel, oraz sprowadzone świeże siły, daremnie w wielokrotnych atakach próbowały oczyścić dla porządnego odwrotu drogę, nie dając sobie rady z dywizją, która prawie natychmiast po tak wielkich trudach i wysiłkach, została rzucona przeze mnie do końcowego pościgu i która w nowych wyteżonych marszach zakończyła dopiero w okolicach Mołodeczna. Nadzwyczajne, rekordowe po prostu wysiłki bojowe i marszowe tej dywizji przypisać muszę w wielkim stopniu niepospolitej energii, sile woli i zdolnościom płk. Dąb-Biernackiego. Druga z nich (3.) rzucona do ataku w stronę Mostów, spotkała się z nadzwyczajnym silnym kontratakiem nieprzyjaciela, wychodzącym zza Szczary i Niemna, który przewrócił idącą do ataku naszą 15. dywizję i skoncentrował ponowne siły przeciwko izolowanej w centrum rozkładu bitewnego 3 dywizji gen. Berbeckiego, gdy zaś z powodu opóźnienia przeznaczonej do rezerwy 2 dywizji nie mogłem w niczym pomóc, gen. Berbeckiego, w kilkudniowej bitwie pod Brzostowcą, rozciągając coraz bardziej swoją dywizję na prawo i na lewo, stał gen. Berbecki w centrum boju, ułatwiając w ten sposób zarówno atak prowadzony na Grodno, jak i dalekie obejście rzucone w kierunku Lidy. Odznaczenie obu tych dowódców kl. II, zgodnie z wyłuszczonej wyżej motywami, pozostawiam uznaniu Kapituły.

Reasumując referat, przedstawiam do odznaczenia orderem V.M. kl. II następujących generałów, opuszczając tych, którzy już tą klasą są udekorowani:

Generała Żeligowskiego, Sosnkowskiego, Sikorskiego i Skierskiego.

Warunkowo, zależnie od uznania Kapituły następujących dowódców, którzy armiami dowodzili:

Generałów: Berbeckiego, Krajowskiego, Januszjtisa i Rómmla.

Pułkowników: Dąb-Biernackiego i Dreszera.⁸

Odpis

CAW, I.302.17, t. 3.

---

⁸ Załącznik do protokołu posiedzenia nr 15 Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Nr 43

1924 styczeń, Warszawa. – Zarządzenie M S Wojsk. w sprawie pensji orderowej dla Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari

430.

Pensje z order Virtuti Militari za r. 1924.

W wykonaniu art. 5 Ustawy z dnia 1 sierpnia 1919r. orderu wojskowego Virtuti Militari (Dz. U. Nr poz. 409) w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu zarządzam:

Art. 1.

Wojskowym W.P. w czynnej służbie oraz funkcjonariuszom państwowym zajętych, w instytucjach wojskowych W.P. odznaczonym orderem Virtuti Militari wypłacą jednorazowo przysługującą za każdy order pensję orderową za rok 1924 w wysokości po 300 zł. właściwe komisje gospodarcze po przedstawieniu im dekretu (legitymacji) stwierdzającego nadanie orderu oraz po podaniu liczby dziennika personalnego, w którym nadanie orderu ogłoszono.

Komisja gospodarcza odnotuje posiadanie orderu Virtuti Militari w księdze kontowej. W razie odejścia danego wojskowego, względnie funkcjonariusza państwowego do innego oddziału (instytucji) należy skuteczną wypłatę pensji orderowej uwidocznic w uwierzytelnieniu.

Art. 2.

Osobom nie wymienionym w art. 1. niniejszego rozporządzenia odznaczonym orderem Virtuti Militari wypłacą przysługującą im pensję orderową kasy skarbowe, właściwe ze względu na miejsce ich zamieszkania na podstawie okazanego przez odnanzonego – dekretu (legitymacji) oraz na podstawie wykazów osób odznaczonych, które Kapituła Orderu prześle za pośrednictwem izb skarbowych kasom skarbowym.

Art. 3.

Osoby mieszkające za granicą, a posiadające obywatelstwo polskie, odznaczone orderem Virtuti Militari otrzymają pensję orderową, z właściwej ze względu na miejsce ich zamieszkania placówki konsularnej na podstawie okazanego przez odnanzonego dekretu (legitymacji) oraz na podstawie wykazów osób odznaczonych, które Kapituła orderu prześle Izbie Skarbowej w Warsza-

wie, celem przekazania tych wykazów wraz z odnośnymi kwotami za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych placówkom konsularnym.

Art. 4.

Komisje gospodarcze wypłacą pensję orderową w r. 1924 wyjątkowo z dz. 12 § 17.

Wykazy wypłaconych kwot komisje gospodarcze prześlą wraz z odpisami list wypłat do 10 września br. do właściwych izb skarbowych, które zrefundują wypłacone kwoty z kredytów przeznaczonych przez Ministerstwo Skarbu na ten cel.

Art. 5.

Niniejsze rozporządzenie dotyczy wypłaty pensji orderowej wyłącznie za rok 1924.

Zarządzenia odnoszące się do wypłaty pensji orderowej za lata ubiegłe i przyszłe będą oddzielnie wydane.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 1.

Nr 44

1924 czerwiec 5, Warszawa – Zasady nadania Orderu Wojennego Virtuti Militari IV klasy

Kapituła Orderu Wojskowego Virtuti Militari i jej Przewodniczący b. Naczelnny Wódz, Pierwszy Marszałek Polski Józef Piłsudski opracowali następujący sposób przeprowadzenia w wojsku odznaczeń klasą IV (czwartą) orderu Virtuti Militari za ubiegłą wojnę:

Dla pułków piechoty, kawalerii i artylerii powołuje się Komisje w zasadzie z trzech członków i Przewodniczącego. Komisje dokonają wyboru kandydatów do odznaczenia Krzyżem Złotym (IV kl.) Virtuti Militari spośród oficerów i szeregowych danego pułku. Wyniki prac komisji pułków piechoty prześlą niżej wyznaczeni - ich przewodniczący bezpośrednio do wyznaczonych niżej dowódców dywizji, którym dane pułki podlegały w czasie wojny. Ci ostatni prześlą bezpośrednio do Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari

do dalszego załatwienia. Wyniki prac Komisji pułków kawalerii i artylerii prześlą niżej wyznaczeni ich przewodniczący bezpośrednio do Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari do dalszego załatwienia.

Cały materiał przedstawieniowy, winien być nadesłany do Kapituły najdalej do dnia 1 sierpnia 1924 roku.

Szczegółowe instrukcje co do samego sposobu przeprowadzenia tej pracy przez Komisję zostaną przesłane przez Biuro Kapituły Orderu Wojskowego Virtuti Militari do wyznaczonych przewodniczących Komisji pułkowych i dowódców dywizji.

Na Przewodniczących Komisji zostaną wyznaczeni:

1) a) dla pułków piechoty:

Dla	1.pp.	płk	Kruszewski Jan
	2.pp.	płk	Tessaro Stanisław
	3.pp.	ppłk	Zabdyr Michał
	4.pp.	ppłk	Smykal Florian
	5.pp.	gen. brygady	Dąb-Biernacki Stefan
	6.pp.	płk	Popowicz Bolesław
	7.pp.	ppłk	Maćkowski Zdzisław
	8.pp.	mjr	Szafranowski Zygmunt
	9.pp.	płk	Ostrowski Bronisław
	10.pp.	płk	Topoliński Kazimierz
	11.pp.	gen. dyw.	Szubert Karol Stanisław
	12.pp.	ppłk	Alter Franciszek
	13.pp.	płk	Młot-Fijałkowski Czesław
	14.pp.	ppłk	Misiąg Ignacy
	15.pp.	tyt. gen. bryg.	Zaleski Bolesław
	16.pp.	płk	Dobrowolski Jan
	17.pp.	ppłk	Oziewicz Ignacy
	18.pp.	gen. bryg.	Zieliński Franciszek Antoni
	19.pp. 1	gen. dyw.	Jędrzejewski Władysław
	20.pp.	ppłk	Kruk-Schuster Stanisław
	21.pp.	ppłk	Żurkowski Romuald
	22.pp.	płk	Krok-Paszkowski Henryk

23.pp.	mjr	Niezabitowski Tadeusz
24.pp.	ppłk	Kalabiński Stanisław
25.pp.	ppłk	Wir-Konas Alojzy
26.pp.	ppłk	Waniczek Ryszard
27.pp.	gen. dyw.	Szubert Karol
28.pp.	gen. bryg.	Thommée Wiktor
29.pp.	gen. bryg.	Thommée Wiktor
30.pp.	zostanie wyznaczony dodatkowo	
31.pp.	ppłk S.G.	Bołtuć Mikołaj
32.pp.	ppłk	Jasiński Albin Marian
33.pp.	gen. bryg.	Burehardt-Bukacki Stanisław
34.pp.	płk	Narbut-Łuczyński Jerzy Aleksander
35.pp.	ppłk	Nowakowski-Wielkopolanin Wiktor
36.pp.	ppłk	Sawicki Kazimierz
37.pp.	gen. brygady	Zieliński Franciszek Antoni
38.pp.	ppłk	Łukawski Alojzy
39.pp.	gen. dyw.	Jędrzejewski Władysław
40.pp.	płk	Weiss Henryk
41.pp.	płk	Mackiewicz Mieczysław
42.pp.	gen. dyw.	Krajowski Franciszek
43.pp.	ppłk	Piekarski Waław
44.pp.	płk rez.	Szylling Antoni
45.pp.	płk	Bajer Michał
46.(ob.5.p.s.p.)	płk	Jasiński Albin Marian
47.(ob.6.p.s.p.)	ppłk	Skokowski Julian
48.pp.	ppłk rez.	Szczepan Józef
49.pp.	kpt.	Kocur Szymon
50.pp.	płk	Bajer Michał
51.pp.	zostanie wyznaczony dodatkowo	
52.pp.	gen. bryg.	Januszajtis Marian
53.pp.	gen. bryg.	Januszajtis Marian
54.pp.	ppłk	Fijałkowski Bolesław

55.pp.	ppłk p.d.S.G.	Paszkiewicz Gustaw
56.pp.	ppłk	Łęgowski Zygmunt
57.pp.	ppłk	Rust Zygmunt
58.pp.	mjr	Kurowski Aleksander
59.pp.	plk	Wrzaliński Stanisław
60.pp.	mjr	Szyska Franciszek
61.pp.	ppłk	Wojtkielewicz Marian Alfons
62.pp.	gen. dyw.	Jung Władysław Jan
63.pp.	ppłk	Koczorowski Władysław
64.pp.	ppłk S.G.	Bociański Ludwik
65.pp.	plk	Korewo Franciszek
66.pp.	plk	Jarnuszkiewicz Czesław
67.pp.	mjr	Klein Jan
68.pp.	ppłk	Nowaczyński Wincenty
69.pp.	plk rez.	Thiel Stanisław Lucjan
70.pp.	plk rez.	Thiel Stanisław Lucjan
71.pp.	ppłk	Ocetekiewicz Marian
72.pp.	ppłk	Rachmistruk Włodzimierz
73.pp.	ppłk rez.	Zenkteler Kazimierz
74.pp.	ppłk rez.	Zenkteler Kazimierz
75.pp.	ppłk rez.	Zenkteler Kazimierz
76.pp.	ppłk	Zagórski Wilhelm
77.pp.	plk	Zawistowski Leon
78.pp.	gen. bryg.	Kessler Edmund
79.pp.	zostanie wyznaczony dodatkowo	
80.pp.	ppłk	Rybicki Kazimierz
81.pp.	plk	Bohaterewicz Bronisław
82.pp.	ppłk	Dindorf-Ankowicz Franciszek
83.pp.	mjr	Werobej Józef
85.pp.	mjr rez.	Bobiatyński Stanisław
86.pp.	ppłk	Adamowicz Bronisław
l.p.s.p.	gen. bryg.	Horoszkiewicz Kazimierz

2.p.s.p.	płk	Truskolaski Gustaw
3.p.s.p.	ppłk	Okniński Ludwik
4.p.s.p.	ppłk S.G.	Boruta Spiechowicz Mieczysław

b) spośród dowódców dywizji piechoty zostają wyznaczeni:

Dla pułków: 1.5.6.41.	gen. dyw.	Rydz-Śmigły Edward
2.3.4.24.	gen. bryg.	Minkiewicz Henryk
7.8.9.23.	gen. dyw.	Berbecki Leon
10.14.18.27.	gen. dyw.	Skierski Leonard
19.38.39.40.	gen. dyw.	Jędrzejewski Władysław
12.16.17.20.	gen. dyw.	Raszewski Kazimierz
11.25.26.27.	gen. dyw.	Szubert Karol
13.21.33.36.	gen. bryg.	Burhardt-Bukacki Stanisław
15.22.34.35.	gen. dyw.	Sikorski Władysław
28.29.30.31.	gen. broni	Żeligowski Lucjan
32pp. i 48pp.		
6psp. i 48pp	płk	Jasiński Albin Marian
51.52.53.54.	gen. bryg.	Januszajtis Marian
43.44.45.50.	gen. dyw.	Haller Stanisław
55.56.57.58.	gen. dyw.	Konarzewski Daniel
59.60.61.62.	gen. dyw.	Jung Władysław Jan
63.65.64.66.	płk rez.	Skrzyński Stanisław
67.68.69.70.	gen. bryg.	Taczak Stanisław
42.49.71.71.	gen. bryg.	Krajewski Franciszek
80.81.85.86.	tyt. gen. broni	Rządkowski Jan
76.77.78.79.	gen. bryg.	Kessler Edmund
1psp. 2psp.		
3psp. 4psp.	gen. bryg.	Galica Andrzej
73.74.75	ppłk rez.	Zenkteler Kazimierz
82.83.	płk	Rumsza Kazimierz
Dla b. Dywizji Ochotniczej	ppłk	Koc Adam

2) Dla pułków Kawalerii:

Dla 1.p.szwolężerów	ppłk	Głogowski Jan
2.p.szwolężerów	ppłk	Rupp Rudolf
3.p.szwolężerów	ppłk	Kulesza Stefan
1.p.ułanów	ppłk	Podhorski Zygmunt
2.p.	płk	Waraksiewicz Adolf
3.p.	płk	Strzemiński Stefan
4.p.	ppłk	Rozlan Władysław
5.p.	płk	Sochaczewski Stabisław
6.p.	rtm. rez.	Grocholski Kazimierz
7.p.	ppłk	Piasecki Zygmunt
8.p.	rtm.	Krzeczunowicz Kornel
9.p.	mjr rez.	Komorowski Tadeusz
10.p.	rtm.	Jastrzębski Jerzy Jan
11.p.	mjr rez.	Kleszczyński Edward
12.p.	płk	Tokarzewski Józef
13.p.	płk	Butkiewicz Mścisław
14.p.	płk	Plisowski Konstanty
15.p.	ppłk S.G.	Anders Władysław
16.p.	ppłk p.d.SG.	Kmicic-Skrzyński Ludwik
17.p.	płk	Stablewski Erazm
18.p.	ppłk	Jeziński Anatol
19.p. 20.23.24.25. 26.27. uł.		jedna Komisja pod przewodnictwem gen. bryg. Orlicz-Dreszera Gustawa, która powołała do niej na członków po jednym z każdego z wymienionych pułków.

3) Dla pułków artylerii polowej i ciężkiej:

zostają wyznaczeni, jako przewodniczący Komisji wymienieni w pktcie I b) dowódcy dywizji, którzy dla artylerii wchodzącej w skład danej dywizji z okresu wojny – powołają Komisję pod swym przewodnictwem.

Wyboru członków Komisji dokonają sami przewodniczący Komisji spośród oficerów kawalerów orderu Virtuti Militari, zarówno czynnych jak i rezerwowych, którzy najdłużej w danym pułku byli na wojnie.

Cała praca przedstawieniowa ma być przez komisję traktowana jako ściśle tajna.

Wykonanie powyższego polecam dowódcom Okręgów korpusów, którzy mają niezwłocznie spowodować zwołanie i ukonstytuowanie komisji, jak również poczynić wszelkie ułatwienia, jakie okażą się konieczne dla przeprowadzenia prac Komisji.

Przejazdy kolejowe członków Komisji, które w wielu wypadkach mogą okazać się konieczne, należy traktować jako służbowe, toż same diety i kwatery zarówno dla oficerów czynnych jak i rezerwowych.

MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH

Władysław SIKORSKI

generał dywizji

Warszawa, dnia 5 czerwca 1924.

Odpis

CAW, I.302.17, t. 3.

Nr 45

1924 grudzień 13, Warszawa. – Protokół nr 17 z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari odbytego w lokalu Biura Kapituły – Plac Saski nr 7

Obecni:

Przewodniczący: Marszałek Piłsudski.

Członkowie: gen. broni Szeptycki, gen. broni Tadeusz Rozawadowski, gen. dyw. Rydz-Śmigły, gen. dyw. Jan Romer, gen. dyw. Stanisław Haller, ppłk s.g. Paszkiewicz Gustaw, ppłk Rybicki Kazimierz ppłk Piasecki Zygmunt, st. sierż. rez. Sipika Kazimierz, st. sierż. Jakubowicz Stanisław oraz Sekretarz Kapituły rtm. Adam Sokołowski.

Nieobecni:

Gen. broni Zygmunt Zieliński, gen. bryg. Stefan Dąb-Biernacki.

Sekretarz Kapituły odczytuje protokół z poprzedniego posiedzenia Kapituły z dnia 10 października 1924 roku.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski zarządza ponowne odczytanie ustępów z protokołu przez wszystkich członków. Po odczytaniu ponownym tej części protokołu Przewodniczący zapytuje członków kapituły, czy który z nich ma coś przeciwko protokołowi. zasadniczych sprzeciwów co do protokołu nikt nie zgłasza. Zostają natomiast wniesione następujące trzy poprawki do protokołu: z dnia 10 października 1924 roku.

Przewodniczący Marszałek Piłsudski wnosi poprawkę, iż po oświadczeniu gen. broni Rozwadowskiego, że jest on upoważniony do głosowania w imieniu gen. broni Zielińskiego – Marszałek Piłsudski, jako Przewodniczący odrzucił od razu sposób podobnego głosowania, stwierdzając par procura głosować tu niepodobna.

Gen. broni Rozwadowski zgłasza następującą poprawkę celem dodania do protokołu iż przy omawianiu przez Marszałka Piłsudskiego kandydatury gen. broni Józefa Hallera na odz. II kl. gen. Rozwadowski zwrócił się wówczas do marszałka J. Piłsudskiego o podanie nazwisk i konkretnych faktów w odniesieniu do generalicji, o której w omawianym ustępie swego przemówienia Marszałek Piłsudski mówił:

Gen. dyw. Stanisław Haller zgłasza poprawkę, iż przy głosowaniu i dyskusji nad odznaczeniem kl. II gen. bryg. Dąb-Biernackiego nie sprzeciwiał się zasadniczo odznaczeniu gen. Dąb-Biernackiego ord. Virtuti Militari kl. II, lecz proponował zamianę kl. III, która gen. Biernacki jest już odznaczony – na order klasy II-ej.

Wszystkie trzy powyższe poprawki zostały przyjęte i w formie osobnego sprostowania spisane i po podpisaniu przez członków Kapituły z Przewodniczącym – dołączone do protokołu z dnia 10 października 1924 roku.

Przewodniczący marszałek Piłsudski przed oddaniem protokołu z dnia 10 października 1924 r. do podpisu członkom Kapituły odczytuje pismo, które otrzymywał po poprzednim posiedzeniu od gen. dyw. Stanisława Hallera (pismo załączone do niniejszego protokołu).

Następnie Przewodniczący oddaje protokół z dnia 10 X 1924 r. do podpisania przez wszystkich członków Kapituły. Po podpisaniu protokołu przez

Przewodniczącego i członków Kapituły – Przewodniczący Marszałek Piłsudski składa następujące oświadczenie:

Przewodniczę dwom z kolei kapitułom od pierwszego dnia sformowania kapituły. W całej pracy jako przewodniczący byłem tym, który najwięcej z siebie dawał w pracach kapituły. Każdy materiał był przeze mnie przepracowany. Metody pracy zawsze były przez mnie podawane. Przy przewodniczeniu miałem ciężką pracę. Próbowałem zawsze, by w dyskusji wszystko ustalić i zmieścić tak by rezultatu były wytworem opinii Kapituły. Jest to jedną z rzadkich zalet mego charakteru – ten sposób takiego przewodniczenia.

Kapituła zajmuje się pracą w związku z odznaczeniami całej Armii, jest ona powołana do tego, aby tak, jak sąd przysięgłych decydować według swego sumienia, oraz zachować wszystko w swym sumieniu. Przewodniczący zaś, który jest zarazem Naczelnym Wodzem, obowiązany dać swą opinię i w formie jak w sądach przysięgłych, gdzie formy nie są ograniczane.

Tymczasem gen. Rozwadowski zaczął mnie w sposób obraźliwy na poprzednim posiedzeniu, aż byłem zmuszony posiedzenie przerwać, aby siebie opanować. Gen. Rozwadowski zaczął tu o mój honor, zarzucił mi fałsz w przewodniczeniu, stronnictwo w głosowaniu, mimo, że sam przeniósł upoważnienie do podwójnego głosowania. Mimo, że według nie należało po raz drugi wracać do tej samej sprawy – gen. Rozwadowski wznowił ją. Gen. Rozwadowski zachował się w stosunku do mnie w sposób obraźliwy. Równość głosów w tym głosowaniu, o którym mowa, został przeze mnie skonstatowany – co zaznaczam.

W dodatku gdy posiedzenie się skończyło otrzymałem list od gen. dyw. Stanisława Hallera, w którym gen. Stanisław Haller mi grozi honorowymi skutkami z powodu mojej opinii wyrażonej w tym sądzie przysięgłych. Obydwa te wystąpienia uważam, jako szantaż w stosunku do mnie, bym się wyrażał nie tak, jak uważam i abym się zgodził z opinią szantażując ich. W pracy swej przeszłej byłem Naczelnym Wodzem i doprowadziłem wojnę do zwycięstwa. Niestety, jak raz jeszcze stwierdzam, nie zawsze byłem sekundowany taką pracą swoich współpracowników, jaka by była dla mnie pożądana. W kwestii zaś odznaczeń nie mogę się pogodzić z tym, abym mógł być krępowany w wyrażaniu swej opinii, swego sądu w stosunku do kogokolwiek przedstawionego do odznaczenia. Tym bardziej, że w klasach wyższych ustawa nie daje mi żadnego głosu natomiast daje mi możliwość tylko wpłynięcia swym sądem, któremu kolei członkowie Kapituły mają możliwość swym tajnym głosowaniem zaprzeczyć, co też nieraz bywało.

W kwestii gen. Józefa Hallera żądać będę od Panów przegłosowania tej sprawy, wybrawszy innego przewodniczącego, gdyż wobec zarzutów, które mi postawił gen. Rozwadowski – sprawa ta musi ulec kasacji, bez względu na to, jak ja osobiście zapatruję się w sposób w jakim moje przewodniczenie zostało zaczepione wobec możliwości, z którą się spotkałem w Kapitułe, a to wobec zaczepienia mnie honorowo ze strony gen. Stanisława Hallera, co mnie dotąd przy wielkiej mojej drażliwości honorowej nigdy nie spotkało – oświadczam, iż w razie gdyby jaki sąd honorowy był zwołany – nie stawię się na niego uważając to za nonsens.

Natomiast przewodniczyć w Kapitułe dalej nie będę. Uważam bowiem, że jest to bodaj już ostatnim aktem, który znieść jestem w stanie w Armii Polskiej, gdzie panowie generałowie ścigają nienawiścią swego Naczelnego Wodza za to, że on zwyciężył – nie oni. Ja podpisuję ten protokół, wychodzę i proszę wybrać innego przewodniczącego i przegłosować sprawę gen. Józefa Hallera jeszcze raz.

Przewodniczący Kapituły:

(-) Piłsudski

Marszałek Polski

Za zgodność:

Sekretarz Kapituły

(-) Sokołowski rtm.

Odpis:

Załącznik do protokołu (I część) z dnia 13.XII.24 r.

Szef Sztabu Generalnego W.P.

Warszawa, dnia 11 X 1924 r.

Nr. Szt. Gen. 3395/K.P.tj.

Do

Pana Przewodniczącego Kapituły Orderu

Virtuti Militari

(do rąk własnych)

Melduję Panu marszałkowi, że w myśl art. 41 Statutu Oficerskich Sądów Honorowych złożę dzisiaj Panu Ministrowi Spraw Wojskowych raport wysoce uwłaczających zarzutów podniesionych wczoraj przez pana Marszałka na po-

siedzeniu Kapituły przeciw Generałowi Józefowi Hallerowi i Generalicji Polskiej.

Szef Sztabu Generalnego

(-) Stanisław Haller

gen. dyw.

Odpis:

Sprostowanie

do protokołu z posiedzenia Kapituły ord. V.M. z dnia 10 X 1924 r.

- 1) Po oświadczeniu przez gen. broni Rozwadowskiego iż jest upoważniony przez gen. broni Zielińskiego do głosowania w jego imieniu Marszałek Piłsudski – jako Przewodniczący oświadcza, iż oświadczenia tego przyjąć nie może i odrzuca je, gdyż per procura tego głosować nie podobna.
- 2) Gen. Stanisław Haller wnosi poprawkę, iż oświadczył przy głosowaniu nad odznaczeniem II-gą klasą gen. Dąb-Biernackiego – proponował zamianę III klasy na II klasę, a nie sprzeciwiał się zasadniczo odznaczeniu II-gą klasą.
- 3) Gen. broni Tad. Rozwadowski odnośnie przemówienia Marszałka Piłsudskiego przy omawianiu odznaczenia klasą II-gą gen. Józefa Hallera – prosi o wstawienie do protokołu, iż wrócił się wówczas do Marszałka Piłsudskiego i podanie nazwisk i konkretnych faktów w stosunku do generałów, o którym w tym ustępie swego przemówienia mówił.

(-) Rozwadowski gen. broni

(-) Romer gen. dyw.

(-) Szeptycki gen. br.

(-) Jakubowicz sierż.

(-) Rybicki ppłk

(-) Paszkiewicz ppłk

(-) Piasecki ppłk

(-) J. Piłsudski

(-) Sipika Kazimierz

(-) Rydz-Śmigły gen. dyw.

(-) Stan. Haller gen. dyw.

Odpis

Protokół (dalszy ciąg)

z posiedzenia Kapituły w dniu 13 XII 1924 r. pod przewodnictwem gen. broni St. Szeptyckiego.

Obecni:

Gen. broni St. Szeptycki, gen. broni Tadeusz Rozwadowski, gen. dyw. Edward Śmigły-Rydz, gen. dyw. Jan Romer, gen. dyw. Stanisław Haller, ppłk s.g. Gustaw Paszkiewicz, ppłk Kazimierz Rybicki, ppłk Zygmunt Piasecki, st. sierż. Kazimierz Sipika, st. sierż. Jakubowicz Stanisław i Sekretarz kapituły rtm. Adam Sokołowski.

Po opuszczeniu posiedzenia kapituły przez Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego – przystąpiono do wyboru przewodniczącego obrad. W głosowaniu tajnym – kartkami wybrano na przewodniczącego gen. broni Stanisława Szeptyckiego 6-ma (sześcioma) głosami.

Gen. broni Szeptycki obejmuje przewodnictwo, udzielając głosu gen. Stanisławowi Hallerowi, który czyni następujące oświadczenie:

Gen. Stanisław Haller zastrzega się przeciwko zarzutowi szantażu i groźenia Sądem Honorowym, składając meldunek Ministrowi Spraw Wojskowych o tym, że podniesione zostały na ostatnim posiedzeniu zarzuty przeciwko gen. Józefowi Hallerowi i generalicji polskiej – spełnił on tylko swój obowiązek przepisany statutem dla sądów honorowych, ponieważ ten statut mówi, że każdy oficer jest obowiązany swej władzy przełożonej donieść o takich zarzutach. Gen. St. Haller jest zdania, iż te zarzuty nie mogą dalej na oficerach polskich ciążyć, lecz muszą doprowadzić do pozbawienia ich stopnia oficerskiego lub też wyjaśnione inaczej. Dlatego to, a nie w celu szantażu lub nacisku na Pana Marszałka gen. St. Haller ten meldunek złożył. Na tym gen. St. Haller zakończył swe oświadczenie.

Przewodniczący udziela głosu gen. br. Rozwadowskiemu, który oświadcza co następuje:

Co do zarzutu uczynionego przez Marszałka, że podałem wątpliwość jego sposób przewodniczenia – to zastrzegam się iż podniosłem tylko i podkreślałem fakt, który miał rzeczywiście miejsce, a nie był w protokole odpowiednio uwidoczniony – to jest, że przy równości głosów Marszałek decydował, nie zarządzając jak to się zwykle robi, ponownego głosowania, a to tym bardziej, że na posiedzeniu brakowało dwóch członków. Zapatrywania moje co do pominięcia gen. Józefa Hallera wypowiedziałem już na poprzednim posiedzeniu Kapituły i wznawiać ich nie chciałem. Widząc podrażnienie Pana marszałka i uwzględniając jego oświadczenie, że wyjdzie natychmiast jeśli o tej sprawie mówić się będzie – więcej tego nie podniosłem. Zarzut i słowo „szantaż” odpieram jak najkategoryczniej i muszę z żalem zaznaczyć, że przy stole Kapituły, wyrażenia takie, szczególnie w obecności niższych rang, zasiadających w Kapitulce są niedopuszczalne. Najprzykrzejszym dla mnie momentem było,

gdy Pan Marszałek w rozdrażnieniu zarzuty skierowane p-ko gen. Józefowi Hallerowi rozciągnął i na całą generalicję i wówczas przyznaje, że w tonie oburzonym starałem się powstrzymać Pana Marszałka od dalszego wypowiadania tych zarzutów, żądając wymienienia nazwisk i faktów, chociaż zdawałem sobie sprawę doskonale, że Kapituła orderu nie jest tym forum na którym sprawy te mogłyby być traktowane w tym tonie i w ten sposób. Dlatego zamilkłem natychmiast, gdy Pan Marszałek ton podrażniony zmienił. Co do zarzutów względem osoby mego kolegi gen. br. Józefa Hallera, nie mogę być innego zdania, jak gen. St. Haller i uważam, że można robić zarzuty rzeczowe, lecz nie mogę się zgodzić z tym, by były one wypowiedane w tonie tak dalece ubliżającym i tak ciężko obraźliwym jak to miało niestety miejsce. Głęboko boleje nad tymi objawami i podkreślam, że w takim tonie i w takich warunkach obrady Kapituły nie mogą się odbywać. O ile Pan Marszałek zarzutów swoich ubliżających i obraźliwych w stosunku do gen. broni Józef Hallera cofnąć nie chce lub nie może – obowiązkiem moim koleżeńskim tak jak gen. St. Hallera jest stanąć w obronie tak czci gen. Józefa Hallera jak i całej generalicji. Na tym gen. Rozwadowski zakończył swoje oświadczenie.

Zabiera głos generał Rydz-Śmigły, konstatując iż Kapituła stanęła wobec kryzysu Przewodniczącego i musi dla powagi orderu kryzys ten zlikwidować.

Gen. Romer uważa, iż wyłaniają się dwie zasadnicze kwestie, a to kwestia głosowania powtórnego odznaczenia gen. Józefa Hallera, co przed złożeniem przewodnictwa marszałek Piłsudski zażądał i druga kwestia – to załatwienie kryzysu przewodniczenia. Co do pierwszej kwestii gen. Romer jest zdania iż biorąc pod uwagę ważność sprawy, gdyż łączy się ona z przewodniczeniem kapituły Marszałka Piłsudskiego – materiał w tej kwestii nie jest dostatecznie jasny, wobec czego gen. Romer proponuje na razie głosowania w tej sprawie nie robić, aż do bliższego wyjaśnienia.

Gen. Śmigły-Rydz oświadcza iż motywy wyłuszczone przez Marszałka Piłsudskiego są wystarczające, by móc tę sprawę załatwić. Dlatego też, chociaż początkowo był z zasadniczych powodów za niegłosowaniem – to jednak, skoro w ogóle Kapituła ma głosować w tej sprawie – to jest za tym, by głosować już dziś, żeby raz ostatecznie z tą sprawą skończyć. Zgodnie z powyższym gen. Rydz-Śmigły zgłasza odnośny wniosek.

Gen. St. Haller wypowiada się za niezałatwieniem zasadniczych spraw, bo może obecne uchwały Kapituły nie są ważne. Osobiście dodaje gen. St. Haller, stojąc pod zarzutem szantażu, nie mógłbym głosować.

Gen. Romer powracając do poruszonych przez siebie kwestii zasadniczych, wyciąga wniosek, iż odnośnie kryzysu przewodn. kapituła w obecnym

składzie nie będzie w możności usunąć przeszkód dla umorzenia tego kryzysu i dlatego proponuje by posiedzenie przerwać i odbyć naradę generałów by oni zastanowili się nad środkami usunięcia tego kryzysu.

Gen. broni St. Szeptycki zaznacza, że wybór dzisiejszy na przewodniczącego przyjął jedynie dla załatwienia tych rzeczy właśnie, dla zebrania wszystkich oświadczeń i rezolucji. Przed załatwieniem wniosku gen. Romera co do przerwania posiedzenia i narady generalskiej – gen. broni St. Szeptycki podaje pod rozpatrzenie Kapituły kwestię tajności protokołów gdyż Minister Spraw Wojskowych o te protokoły prosi.

Gen. Śmigły oświadcza, iż posiedzenia Kapituły są w ogóle tajne. Uważa, że do decydowania tej tajności, która stała się jedną z przyczyn tego kryzysu, Kapituła w obecnym składzie nie ma prawa; nie może Kapituła tych rzeczy przesadzać bez zapytania się tego, kto przewodniczył.

Po krótkiej jeszcze dyskusji zdecydowano do głosowania nad odzn. gen. Józefa Hallera nie przystępować, posiedzenie przerwać, zrobić naradę generałów o charakterze prywatnym, po czym posiedzenie wznowić.

Przerwano posiedzenie o godz. 19.45.

Wznowiono posiedzenie i godz. 21.00.

Gen broni Szeptycki odczytał rezolucję powziętą na naradzie generałów, otwierając nad nią dyskusję.

Po dyskusji przyjęto jednogłośnie przez głosowanie, ostatecznie następujące brzmienie rezolucji.

„Kapituła po wyjściu Pana Marszałka wybrała przewodniczącym gen. br. Stanisława Szeptyckiego i zadecydowała nie zajmować się żadnymi merytorycznymi sprawami w kwestii nadawania orderów Virtuti Militari, a natomiast uchwaliła jednogłośnie:

1) Kapituła prosi Pana Marszałka o podanie do wiadomości Ministrowi Spraw Wojskowych wyciąg z protokołu z dnia 10 X 1924 r. co do zarzutów uczynionych generalicji, a w szczególności gen. Józefowi Hallerowi – celem wdrożenia przepisanego postępowania.

2) Gen. Rozwadowski oświadcza, że nie miał wcale zamiaru osądzać Pana Marszałka o nieformalność w urzędowaniu, że zgłaszał tylko formalne uzupełnienie protokołu z dnia 10 X 1924 r.

Generał Stanisław Haller stwierdził na Kapitule, że składając swój meldunek Panu Ministrowi Spraw Wojskowych był przekonania, że jest to jego obowiązkiem w myśl statutu ofic. Sądów Honorowych, ponieważ Pan Marszałek podniósł zarzut p-ko gen. Józefowi Hallerowi, który według

zdania jego winien być rozpatrywany przez Sąd Honorowy dla oczyszczenia lub zasądzenia Gen. Józefa Hallera. Nie był w tym ani chęci wywarcia nacisku na Pana Marszałka, ani grożenia sądem Honorowym Panu Marszałkowi, gdyż gen. Stanisław Haller chciał uzyskać, aby się sąd honorowy sprawą gen. Józefa Hallera – nie sprawą Pana Marszałka zajął.

Wobec tego Kapituła prosi Pana Marszałka zechcieć cofnąć słowo „szantaż” w odniesieniu do generała Rozwadowskiego i gen. Stanisława Hallera.

3) Kapituła stwierdza, że jest jej bardzo przykro, iż zaszły okoliczności, którym Pan Marszałek czuł się zniewolonym do złożenia przewodnictwa i prosi o jego ponowne objęcie.

Na tym posiedzenie zamknięto o godz. 22-ej.

Warszawa, dn. 13 grudnia 1924 roku.

(Następują podpisy wszystkich członków Kapituły – obecnych)

Po podpisaniu powyżej rezolucji przez wszystkich obecnych członków Kapituły – zdecydowano wysłać z nią delegację z dwóch członków Kapituły do Marszałka Piłsudskiego.

Na delegatów wybrano gen. dyw. Jana Romera i ppłk szt. gen. Gustawa Paszkiewicza.

Posiedzenie zakończono o godz. 22-ej.

(-) Rozwadowski gen. broni
 (-) Stanisław Haller gen. dyw.
 (-) Paszkiewicz ppłk
 (-) Piasecki ppłk
 (-) Jakubowicz st. sierż.

(-) Romer gen. dyw.
 (-) Szeptycki gen. broni
 (-) Rydz-Śmigły gen. dyw.
 (-) Sipika

Za zgodność:

Sekretarz Kapituły

(-) Adam Sokołowski rtm.

Odpis:

Kapituła po wyjściu Pana Marszałka wybrała Przewodniczącym gen. broni St. Szeptyckiego i zadecydowała nie zajmować się żadnymi merytorycznymi sprawami w kwestii nadawania orderów Virtuti Militari a natomiast uchwaliła jednogłośnie:

- 1) Prosi Pana Marszałka o podanie do wiadomości Ministrowi Spraw Wojskowych wyciągu protokołu z dn. 10 X 1924 r. co do zarzutów uczynionych generalicji, a w szczególności gen. Józefowi Hallerowi, celem wdrożenia przepisanej postępowania.
- 2) Gen. Rozwadowski oświadcza, że nie miał wcale zamiaru posądzać Pana Marszałka o nieformalność w urzędowaniu, że zgłaszał tylko formalne uzupełnienie protokołu z dnia 10 października 1924 roku. Gen. Stanisław Haller stwierdził na Kapitule, że składając swój meldunek Panu Ministrowi Spraw Wojskowych był przekonania, że jest to jego obowiązkiem w myśl Statutu Ofic. Sądów Honorowych, ponieważ Pan Marszałek podniósł zarzut przeciw gen. Józefowi Hallerowi, który wg jego zdania winien być rozpatrywany przez Sąd Honorowy dla oczyszczenia lub zasądzenia gen. Józefa Hallera. Nie było w tym ani chęci wywarcia nacisku na Pana Marszałka ani grożenia Sądem Honorowym Panu marszałkowi, gdyż gen. Stanisław Haller chciał uzyskać, aby się Sąd Honorowy sprawą gen. Józefa Hallera, a nie sprawą Pana Marszałka zajął. Wobec tego Kapituła prosi Pana Marszałka zechcieć cofnąć słowo „szantaż” w odniesieniu do gen. Rozwadowskiego i gen. Stanisława Hallera. Kapituła stwierdza, że jest je bardzo przykro, iż zaszły okoliczności, którymi Pan Marszałek czuł się zniewolonym do złożenia przewodnictwa i prosi o jego ponowne objęcie.

Warszawa, 13 grudnia 1924 roku. na tym posiedzenie zamknięto godz. 22

(-) Sipika Kazimierz	(-) Jakubowicz st. sierż.
(-) Paszkiewicz ppłk	(-) Rybicki ppłk
(-) Piasecki ppłk	(-) Szeptycki gen. broni
(-) St. Haller gen. dyw.	(-) Romer gen. dyw.
(-) Rydz-Śmigły gen. dyw.	(-) Rozwadowski gen. broni

Odpis

IPMS, A.XII.77/2.

Nr 46**1925 lipiec 2, Warszawa. – Projekt ustawy o Orderze Wojennym
Virtuti Militari przedłożony Marszałkowi Sejmu RP przez gen.
Władysława Sikorskiego Ministra Spraw Wojskowych**

SEJM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Okres I

Minister Spraw Wojskowych

L.17612/G/M.II.

Warszawa, dnia 2 lipca 1925r.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów, powziętej na posiedzeniu w dniu 6 maja 1925, mam zaszczyt przesłać projekt ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari z prośbą o przedłożenie go Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej.

Minister Spraw Wojskowych

Władysław Sikorski

generał dywizji.

Do

Pana Marszałka Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej
w Warszawie.

U S T A W A

o Orderze Wojennym Virtuti Militari

Art. 1.

Ustanowiony Władzą Królewską w roku 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. order wojskowy Virtuti Militari przywrócony z dnia 1 sierpnia 1919r. (Dz. U. R.P. Nr 67 poz.409), jest orderem wojennym.

Art. 2.

Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na 5 klas:

- 1) Klasa I „Krzyż Wielki” orderu, zawieszony na szerokiej wstędze, przepasanej przez prawe ramię do lewego, boku oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi;
  - 2) Klasa II „Krzyż Komandorski”, od Krzyża klasy I, noszony na wstędze na szyi;
  - 3) Klasa III „Krzyż Kawalerski”, mniejszy od Krzyża Komandorskiego;
  - 4) Klasa IV „Krzyż Złoty” mniejszy, od Krzyża Kawalerskiego;
  - 5) Klasa V „Krzyż Srebrny”, tej samej wielkości co Krzyż Złoty;
- Krzyż klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi.

Art. 3.

Order wojenny *Virtuti Militari* wyobraża się w postaci metalowego krzyża czteroramiennego, zakończonych na rogach kulkami: w klasie I, II i III – czarno emaliowanego z obramowaniami złotymi, w klasie IV – złotego z czarną prążką z emalii, w klasie V – srebrnego z taką samą prążką; na ramionach krzyża umieszczony jest napis *Virtuti Militari*; w środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej – Orzeł Biały, emaliowany w kształcie z roku 1792; strona odwrotna tarczy – złota, na tarczy umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna” i data „1792 rok”; napis ten otoczony jest wieńcem laurowym koloru zielonego.

Krzyż nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami.

Gwiazda orderowa srebrna składa się z 8 pęków promieni z Krzyżem *Virtuti Militari* nałożonym pośrodku – w otoku orła napis „Honor i Ojczyzna”.

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi według klas – podane są w załączniku do niniejszej ustawy.

Statut Orderu Wojennego *Virtuti Militari* określa sposób noszenia odznak orderu wojennego *Virtuti Militari*.

Art. 4.

Order wojenny *Virtuti Militari* jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością, w myśl hasła „Honor i Ojczyzna” i zostaje nadany:

„Krzyż Wielki” – Naczelnemu Wodzowi za zwycięską wojnę, wyjątkowo generałowi, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do wygrania wojny.

„Krzyż Komandorski” – dowódcy do armii i wzwyż, za zwycięskie, względnie umiejętne i bardzo skuteczne przeprowadzenie wojennej operacji; wyjątkowo oficerowi na generalskim stanowisku, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa.

„Krzyż Kawalerski” – dowódcy oddziału od pułku do armii wyłącznie za umiejętne i bardzo skuteczne dowodzenie; wyjątkowo dowódcy mniejszej jednostki za pełną inicjatywę i bardzo skuteczną akcją bojową, lub oficerowi sztabu za pracę operacyjną, która w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie.

„Krzyż Złoty” – dowódcy, posiadającemu Krzyż Srebrny za umiejętne i bardzo skuteczne dowodzenie oddziałem do dywizji włącznie, lub za pełną inicjatywę i bardzo skuteczną akcją bojową; wyjątkowo oficerowi sztabu za pracę operacyjną, która wydatnie przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie.

W wypadkach wyjątkowych może otrzymać Krzyż Złoty żołnierz nie posiadający Krzyża Srebrnego.

„Krzyż Srebrny” – otrzymuje oficer lub szeregowy za wybitny czyn bojowy lub czyn niezwykłego męstwa.

Jednostki zbiorowe (jak: oddziały, miasta, korporacje itp.) mogą być odznaczone Krzyżem Srebrnym za niezwykle męstwo.

Art. 5.

Do posiadania każdego orderu wojennego *Virtuti Militari* przywiązuje się prawo dożywotniej pensji orderowej rocznej, wypłacanej w całości z góry, w wysokości 300 złotych.

Odznaczone jednostki zbiorowe, oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Wydatki połączone z nadaniem orderu *Virtuti Militari* muszą być określone w budżecie Ministerstwa Skarbu.

Art. 6.

Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* oprócz prawa do pensji orderowej (art. 5) stwarza dla odznaczonych przywileje następujące:

1) Tytuł kawalera orderu *Virtuti Militari* odnośnej klasy.

Oprócz tego dla obywateli Rzeczypospolitej:

2) Prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do zakładów inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci

odznaczonych na miejsca stypendialne w zakładach wychowawczych rządowych;

3) Prawo do honorów ze strony wojskowych równych stopni, orderu nie posiadających;

4) Prawo do honorów wojskowych przy pogrzebie.

Niezależnie od tego podoficerowi odznaczonemu „Krzyżem Złotym” zostaje nadany stopień podporucznika rezerwy.

Art. 7.

Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej – Kawalerowie Orderu Wojennego Virtuti Militari tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari z Kanclerzem i Kapitułą na czele.

Zgromadzenie Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari dzieli się na „prowincje”, te zaś na „koła”, których liczbę i nazwę ustala Kapituła.

Art. 8.

Jako dzień święta orderu wojennego Virtuti Militari ustanawia się dzień 3 Maja, rocznicę wiekopomnej konstytucji 1791 r., w której obronie inicjatywa do stworzenia tego orderu powstała.

Art. 9.

Order Wojenny Virtuti Militari nadaje:

a) klasy I, II i III – Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie uchwały Kapituły za kontrasygnatą Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych.

b) klasy IV i V – Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie decyzji Naczelnego Wodza za kontrasygnatą Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych.

W czasie wojny Prezydent Rzeczypospolitej może przekazać nadawanie orderu IV i V klasy Naczelnemu Wodzowi, który nadaje je na wniosek dowódcy wyższej lub samodzielnej jednostki taktycznej.

Okres czasu, w ciągu którego po zakończeniu wojny można nadawać ordery Virtuti Militari oraz ilość orderów, jaka w tym czasie może być nadana, oznaczy rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej, wydane na podstawie zgodnego wniosku Kapituły i Naczelnego Wodza, uchwalonego przez Radę Ministrów.

Na przeciąg tego okresu czasu może Prezydent Rzeczypospolitej przekazać prawo nadawania orderu IV i V klasy Naczelnemu Wodzowi, który sprawował naczelne dowództwo w chwili zawarcia pokoju.

W braku Naczelnego Wodza wybiera Kapituła dla dokonania tych czynności jednego spośród najwyższych dowódców z czasu wojny.

Art. 10.

Kapituła Orderu wojennego składa się:

- 1) z dwunastu wybieralnych członków, kawalerów klasy II, III, IV i V. po trzech z każdej klasy;
- 2) z kawalerów klasy I;
- 3) kanclerza, którym jest najstarszy klasą i kolejnością kawaler orderu.

Kapitułę przewodniczy kanclerz.

Kapituła odnawia się co dwa lata, przez wybór 1/3 części w miejsce ustępujących.

Wyboru członków Kapituły dokonywa zwołane przez Przewodniczącego Kapituły zebranie przewodniczących „prowincji i kół” większością głosów w tajnym głosowaniu spośród ogółu kawalerów, należących do zgromadzenia kawalerów orderu.

Do ważności wyborów potrzebna jest obecność 2/3 wyborców.

Zastępcę Kanclerza Kapituły wybiera spośród członków Kapituły najstarszej klasy.

W razie braku kawalerów w danej klasie, wybierani są na ich miejsce kawalerowie z pośrednio niższej klasy.

Przy Kapitułę ustanawia się biuro Kapituły z szefem biura na czele.

Kapituła urzęduje przy Ministerstwie Spraw Wojskowych.

Do Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari* należy oprócz spraw, wyszczególnionych w poszczególnych artykułach, zarząd sprawami orderu wojennego *Virtuti Militari* i Zgromadzenia Kawalerów.

Do Kanclerza należy ogólna pieczę nad sprawami orderu wojennego *Virtuti Militari* oraz bezpośrednie komunikowanie się z Prezydentem Rzeczypospolitej i z Naczelnym Wodzem w sprawach orderu wojennego *Virtuti Militari*.

Postanowienia o organizacji Zgromadzenia Kapituły, „prowincji” i „kół”, o prawach Kanclerza oraz o przedstawianiu wniosków na odznaczenie orderem wojennym *Virtuti Militari* zawiera statut orderu wojennego *Virtuti Militari*.

Art. 12.

Prawo do posiadania orderu wojennego *Virtuti Militari* traci się na mocy:

- 1) prawomocnego wyroku sądowego, powodującego utratę orderów,
- 2) prawomocnego orzeczenia Sądu Honorowego Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari*,

Z utratą prawa do posiadania orderu wojennego *Virtuti Militari* ustają wszelkie uprawnienia, przyznane do posiadania orderu.

Organizacja sądownictwa honorowego Kawalerów Orderu *Virtuti Militari* i tryb postępowania – ustalone będą w statucie orderu.

Art. 13.

O każdym wdrożonym przeciwko Kawalerowi Orderu Wojennego *Virtuti Militari* postępowaniu karnym lub honorowym zawiadamia Kapitułę prokurator względnie sąd, a po ostatecznym ukończeniu sprawy przesyła Kapitulę odpisy wyroków wszystkich instancji z motywami, a na żądanie i akta. W wypadku przewidzianym w punkcie 1 art. 12 władza wykonywująca wyrok odbiera skazanemu odznaki orderu *Virtuti Militari* i przesyła je Kapitulę.

Art. 14.

Odznaczenia orderem wojennym *Virtuti Militari* (art. 9) tudzież skreślenia na zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z listy kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari* wskutek utraty prawa do posiadania orderu – ogłaszane będą w Dzienniku Rozkazów Wojskowych i w Monitorze Polskim.

Art. 15.

Nadawanie orderu wojennego *Virtuti Militari* i ozdób do tegoż należących odbywa się na rachunek Skarbu Państwa.

Wszelkie podania i świadectwa w sprawach orderu wojennego *Virtuti Militari* zwolnione są od opłat skarbowych.

Art. 16.

Statut Orderu Wojennego *Virtuti Militari* ułożony przez Kapitułę na zasadach w ustawie niniejszej wyrażonej, zatwierdza Prezydent Rzeczypospolitej na mocy uchwały Rady Ministrów, powziętej na wniosek Ministra Spraw Wojskowych.

Przepisy przejściowe

Art. 17.

Ustanowiona na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919r. (Dz. U. Nr 67/19 poz.409) Kapituła sprawuje nadal swoje czynności w obecnym składzie – do chwili ukonstytuowania się Kapituły w myśl ustępu 4 art. 10 niniejszej ustawy.

Wybór dwunastu członków Kapituły ma nastąpić w ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Przepisy końcowe

Art. 18.

Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 19.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, z tą chwilą traci moc ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Ust. R.P. Nr 67 poz.409), ustawa z dnia 27 listopada 1919 r. (Dz. U. R.P. Nr 92 poz.500) i ustawa z dnia 6 lipca 1920r. (Dz. U. R.P. Nr 61 poz. 363).

Odpis

CAW, 1302.17, t. 4.

Nr 47

**1930 Warszawa. – Projekt rozporządzenia Prezydenta RP o Orderze
Wojennym Virtuti Militari**

PROJEKT

ROZPORZĄDZENIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia.....1930 r.

ORDERZE WOJENNYM Virtuti Militari.

Na podstawie art. 44 Ust. 5 Konstytucji postanawiam co następuje:

Art. 1.

Ustanowiony Władzą Królewską w roku 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. order wojenny Virtuti Militari, przywrócony ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Ust. R.P. Nr 67 poz.409) jest orderem wojennym.

Art. 2.

Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na 5 klas:

- 1) Klasa I „KRZYŻ WIELKI” orderu, zawieszony na szerokiej wstędze, przepasanej przez prawe ramię do lewego boku oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi.
  - 2) Klasa II „KRZYŻ KOMANDORSKI” mniejszy od Krzyża klasy I noszony na wstędze na szyi.
  - 3) Klasa III „KRZYŻ KAWALERSKI” mniejszy od Krzyża Komandorskiego.
  - 4) Klasa IV „KRZYŻ ŻŁOTY” mniejszy od Krzyża Kawalerskiego.
  - 5) Klasa V „KRZYŻ SREBRNY” tej samej wielkości co Krzyż Żłoty.
- Krzyż klasy III, IV i V nosi się na lewej stronie piersi.

Art. 3.

Order wojenny Virtuti Militari wyobraża się w postaci metalowego krzyża czteroramiennego, zakończonego na rogach kulkami: w klasie I, II i III – czarno emaliowanego z obramowaniami złotymi, w klasie IV – złotego z czarną prążką z emalii, w klasie V – srebrnego z taką samą prążką: na ramio-

nach krzyża umieszczony jest napis *Virtuti Militari*; w środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej – Orzeł Biały, emaliowany w kształcie z roku 1792; strona odwrotna tarczy – złota, na tarczy umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna” i data „1792 rok”; napis ten otoczony jest wieńcem laurowym koloru zielonego.

Krzyż nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami.

Gwiazda orderowa srebrna składa się z 8 pęków promieni z Krzyżem *Virtuti Militari* nałożonym pośrodku – w otoku orła napis „Honor i Ojczyzna”.

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi według klas – podane są w załączniku do niniejszej ustawy.

Art. 4.

Order wojenny *Virtuti Militari* jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością, w myśl hasła „Honor i Ojczyzna” i zostaje nadany:

„KRZYŻ WIELKI” – Naczelnemu Wodzowi za zwycięską wojnę, lub kampanię o wyjątkowym znaczeniu dla dalszego przebiegu wojny. Dowódca armii może wyjątkowo, po zakończonej wojnie, otrzymać Krzyż Wielki za całokształt swej pracy wojennej, przy wykazaniu wybitnych rezultatów poszczególnych kampanii.

„KRZYŻ KOMANDORSKI” – dowódcy do armii i wzwyż, wyjątkowo dowódcy grupy lub dywizji za śmiałe i pełne inicjatywy prowadzenie wojennej operacji, mającej duże znaczenie dla przebiegu wojny, wyjątkowo oficerowi, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa.

„KRZYŻ KAWALERSKI” – dowódcy oddziału do armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, wyjątkowo oficerowi sztabu za współpracę z dowódcą, która w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwo w bitwie.

„KRZYŻ ZŁOTY” – dowódcy z reguły posiadającemu już krzyż srebrny za umiejętne i skuteczne dowodzenie oddziałem do dywizji włącznie, lub czyn wybitnej inicjatywy, zapewniający duży sukces bojowy.

W wypadkach wyjątkowych może otrzymać Krzyż Złoty oficer lub szeregowy nie posiadający Krzyża Srebrnego.

„KRZYŻ SREBRNY” – oficer lub szeregowy za śmiały, pełen inicjatywy czyn bojowy i osobistego męstwa, połączony z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem.

Żołnierz, który swoim przykładem porwał towarzyszy broni i zmusił do wybitnego czynu bojowego, względnie był przykładem niezwykłego męstwa osobistego.

Krzyżem Srebrnym może być odznaczona także i osoba cywilna za czyn niezwykłego męstwa.

Jednostki zbiorowe (jak: oddziały, miasta, korporacje itp.) mogą być odznaczone Krzyżem Srebrnym za niezwykle męstwo.

Art. 5.

Do posiadania każdego orderu wojennego *Virtuti Militari* przywiązuje się prawo dożywotniej pensji orderowej rocznej, wypłacanej w całości z góry, w wysokości:

Dla klasy V – 300 złotych

Dla klasy IV – 500 złotych

Dla klasy III – 1000 złotych

Dla klasy II – 2000 złotych

Dla klasy I – 5000 złotych

Odznaczone jednostki zbiorowe oraz cudzoziemcy pensji nie otrzymują.

Wydatki połączone z nadaniem orderu *Virtuti Militari* są pokrywane z budżetu Ministerstwa Skarbu.

Pensja orderowa wolna jest od podatków i nie ulega zapowiedzeniu i zajęciu ani innym środkom zabezpieczenia.

Art. 6.

Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* oprócz prawa do pensji orderowej (art. 5) stwarza dla odznaczonych przywileje następujące:

1) Tytuł kawalera orderu *Virtuti Militari* odnośnej klasy, oprócz tego dla obywateli Rzeczypospolitej:

2) Prawo do bezpłatnego kształcenia dzieci w państwowych zakładach naukowych.

3) Prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu posad rządowych i samorządowych, przy przyjmowaniu dzieci odznaczonych na miejsca stypendialne

w zakładach wychowawczych rządowych, przy nadaniu ziemi i przy przyjęciu do Zakładów Inwalidów.

4) Prawo do leczenia na koszt Państwa w razie choroby, związanej z pełnioną służbą w czasie wojny.

5) Prawo honorów ze strony wojskowych równych stopni, orderu nie posiadających.

6) Prawo do oficerskich honorów wojskowych przy pogrzebie. Niezależnie od tego chorąży i st. sierżant odznaczony Krzyżem Złotym zostaje mianowany podporucznikiem, a inni szeregowi awansują o dwa stopnie wyżej.

Art. 7.

Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej - Kawalerowie Orderu wojennego *Virtuti Militari* tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari*” z Kanclerzem i Kapitułą na czele.

Art. 8.

Jako dzień święta orderu wojennego *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 3 maja, rocznicę wiekopomnej konstytucji 1791 r., w której obronie inicjatywa do stworzenia tego orderu powstała.

Art. 9.

Order Wojenny *Virtuti Militari* nadaje:

„Krzyż Wielki”

„Krzyż Komandorski”

„Krzyż Kawalerski”

Naczelny Wódz na mocy uchwały Kapituły.

„Krzyż Złoty” i

„Krzyż Srebrny”

Naczelny Wódz na wniosek dowódcy oddziału.

Naczelnemu Wodzowi krzyże wszystkich klas *Virtuti Militari* nadaje Prezydent na podstawie uchwały Kapituły.

Naczelny Wódz ma prawo w czasie wojny przekazać nadawanie Srebrnego Krzyża *Virtuti Militari* dowódcom armii lub równorzędnym.

W okresie likwidacji wojny krzyże *Virtuti Militari* nadaje były Naczelny Wódz. W razie braku byłego Naczelnego Wodza – wybiera Kapituła jednego z najwyższych dowódców z czasów wojny dla dokonania tych czynności.

Art. 10.

Kapituła Orderu wojennego składa się:

- 1) z kawalerów klasy I
- 2) z dwunastu członków powołanych przez Naczelnego Wodza, względnie przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów klasy II, III, IV i V po trzech z każdej klasy.

Kapitułę przewodniczy Kanclerz, mianowany co dwa lata przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów I lub II klasy.

Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i mianowania przez Naczelnego Wodza w czasie wojny, a Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych w czasie pokoju.

Zastępcę Kanclerza Kapituły wybiera Kapituła spośród członków Kapituły klasy I lub II.

W razie braków kawalerów w danej klasie – mianowani są na ich miejsce kawalerowie z pośrednio niższej klasy.

Sekretarza kapituły powołuje Kapituła spośród kawalerów *Virtuti Militari*.

Przy Kapitułę ustanawia się Biuro Kapituły z Szefem Biura na czele.

Kapituła urzęduje przy Naczelnym Wodzu w czasie wojny, a w czasie pokoju przy Generalnym Inspektorze Sił Zbrojnych. Do Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari* należy oprócz spraw wyszczególnionych w poszczególnych artykułach, stanie na straży honoru orderu wojennego *Virtuti Militari*, zarząd sprawami orderu wojennego *Virtuti Militari* i Zgromadzenia kawalerów.

Do Kanclerza należy ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego *Virtuti Militari* oraz bezpośrednie komunikowanie się z Naczelnym Wodzem względnie z Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych w sprawach orderu wojennego *Virtuti Militari*.

Art. 11.

Prawo do posiadania orderu wojennego *Virtuti Militari* traci się na mocy:

- 1) prawomocnego wyroku sądowego, powodującego utratę orderów,
- 2) prawomocnego orzeczenia sądu honorowego Kapituły Orderu Wojennego *Virtuti Militari*,
- 3) utratę prawa do posiadania orderu wojennego *Virtuti Militari* ustają wszelkie uprawnienia, przyznane do posiadania orderu.

Organizacja sądownictwa honorowego Kawalerów Orderu Virtuti Militari i tryb postępowania – ustala statut orderu.

Art. 12.

O każdym wdrożonym przeciwko Kawalerowi Orderu Wojennego Virtuti Militari postępowaniu karnym lub honorowym zawiadamia Kapitułę prokurator względnie sąd, a po ostatecznym ukończeniu sprawy przesyła Kapitułę odpisy wyroków wszystkich instancji z motywami, a na żądanie i akta. W wypadku przewidzianym w punkcie 1 art. 11 władza wykonywająca wyrok odbiera skazanemu odznaki orderu Virtuti Militari i przesyła je Kapitułę.

Art. 13.

Odznaczenia orderem wojennym Virtuti Militari (art. 9) tudzież skreślenia na zarządzenie Naczelnego Wodza lub Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych z listy kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari wskutek utraty prawa do posiadania orderu – ogłaszane będą w Dzienniku Personalnym M.S.Wojsk. i w Monitorze Polskim.

Art. 14.

Nadawanie orderu wojennego Virtuti Militari i ozdób do tegoż należących odbywa się na rachunek Skarbu Państwa.

Wszelkie podania i świadectwa w sprawach orderu wojennego Virtuti Militari zwolnione są od opłat skarbowych

Art. 15.

Postanowienia o organizacji Zgromadzenia Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari oraz wszystkie sprawy dotyczące orderu wojennego Virtuti Militari, a nie uregulowane niniejszym rozporządzeniem, ustala Statut orderu wojennego Virtuti Militari.

Art. 16.

Statut Orderu Wojennego Virtuti Militari ułożony przez Kapitułę na zasadach w ustawie niniejszej wyrażonych, zatwierdza Naczelnny Wódz, względnie Generalny Inspektor Sił Zbrojnych.

PRZEPISY PRZEJŚCIOWE

Art. 17.

Ustanowiona na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Ustaw Nr 67/19 poz.409) zostaje z dniem dzisiejszym rozwiązana.

Mianowanie 12 członków Kapituły nastąpi w ciągu 1 roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

PRZEPISY KOŃCOWE

Art. 18.

Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami.

Art. 19.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, z tą chwilą traci moc ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Ust. R.P. Nr 92 poz.500) i Ustawa z dnia 6 lipca 1920 r. (Dz. U. R.P. Nr 61 poz. 363).

Odpis

CAW, I.302.17, t. 4

Nr 48

1930 listopad 8, Warszawa. – Wyjaśnienie Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych w sprawie noszenia odznak Virtuti Militari 11 listopada

Wobec licznych zapytań w sprawie noszenia orderu V.M. w dn. 11 XI wyjaśniam, że w dniu tym kawalerowie orderem V.M. winni mieć krzyże V.M. przypięte na płaszczach z tym, że krzyż na wstążce ma być umieszczony pośrodku płaszcza na wysokości 2 guzika. Wobec tego wstążki orderowe przy 3-cim guziku płaszcza odpadają. Zarazem przypominam, że oficerowie posiadający wielkie wstęgi i komandorie winni je mieć w dn. 11 XI na płaszczach. Szef Gabinetu Ministra Sokołowski major dypl. L. dz. 16448/G. I. dn. 8 XI 1930 r.

Oryginał

CAW, I.300.1, t. 553

Nr 49

**1930, Warszawa. – Projekt zmian w Ustawie o Orderze Wojennym
Virtuti Militari opracowany przez Kapitułę Orderu Wojennego Vir-
tuti Militari**

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>Art. 2. /1/ Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na pięć klas:</p> <p>a) klasa I.: „Krzyż Wielki” orderu zawieszony na szerokiej wstędze przepasanej przez prawe ramię do lewego boku oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi.</p> <p>b) klasa II.: „Krzyż Komandorski” orderu, mniejszy od „Krzyża Wielkiego”, noszony na wstędze na szyi.</p> <p>c) klasa III.: „Krzyż Kawalerski” orderu, mniejszy od „Krzyża Komandorskiego”.</p> <p>d) klasa IV.: „Krzyż Złoty” orderu, mniejszy od Krzyża Kawalerskiego</p> <p>e) klasa V.: „Krzyż Srebrny” orderu, tej samej wielkości co „Krzyż Złoty”.</p> <p>/2/ Krzyże klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi</p>	<p>/1/ Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na pięć klas:</p> <p>a) klasa I.: „Krzyż Wielki” orderu zawieszony na szerokiej wstędze, przepasanej przez prawe ramię do lewego boku, oraz gwiazda orderowa noszona na lewej piersi.</p> <p>b) klasa II. „Krzyż Komandorski” orderu mniejszy od Krzyża Wielkiego, noszony na wstędze na szyi</p> <p>c) klasa III. „Krzyż Kawalerski” orderu, mniejszy od „Krzyża Komandorskiego”.</p> <p>d) klasa IV. „Krzyż Złoty” orderu, mniejszy od Krzyża Kawalerskiego.</p> <p>e) klasa V. „Krzyż Srebrny” orderu tej samej wielkości co Krzyż Złoty.</p> <p>/2/ Krzyże klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi.</p> <p>/2/ Order woj. Virtuti Militari w każdej klasie może być nadany tylko raz w życiu,</p> <p>albo:</p> <p>/3/ Order woj. Virtuti Militari może być nadany po raz drugi w każdej klasie (okucie na wstążce).</p>
<p>Art. 5. /1/ Nadanie orderu wojennego Virtuti Militari stwarza dla odznaczonych</p>	<p>Nadanie orderu wojennego Virtuti Militari stwarza dla odznaczonych</p>

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>prawo do tytułu kawalera orderu wojennego Virtuti Militari danej klasy.</p> <p>/2/ Kawalerowie - obywatele polscy - tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari” z Kanclerzem i Kapitułą na czele.</p>	<p>prawo do tytułu kawalera ord. Woj. Virtuti Militari danej klasy</p>
<p>Art. 7 /1/ Prócz uprawnień określonych w art. 5 i 6 przysługują kawalerom Orderu Wojennego Virtuti Militari - obywatelom polskim - następujące prawa:</p> <p>a) prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości 300 zł. rocznie wypłacanych w całości z góry za każdy otrzymany order bez względu na klasę.</p> <p>b) prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu urzędów państwowych i samorządowych</p> <p>c) prawo pierwszeństwa przy nadawaniu ziemi</p> <p>d) prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do zakładu inwalidów</p> <p>e) prawo do leczenia na koszt Skarbu Państwa w razie choroby pozostającej w związku z działalnością w czasie wojny.</p> <p>f) prawo do 80% zniżki kolejowej przy przejazdach kolejami państwowymi lub przez Państwo zarządzanymi</p>	<p>/1/ Prócz uprawnień określonych w art. 5 i 6 przysługują kawalerom Orderu Wojennego Virtuti Militari - obywatelom polskim - następujące prawa:</p> <p>a) prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości 300 zł. rocznie wypłacanych w całości z góry za każdy otrzymany order bez względu na klasę.</p> <p>b) prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu urzędów państwowych i samorządowych</p> <p>c) prawo pierwszeństwa przy nadawaniu ziemi</p> <p>d) prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do zakładu inwalidów</p> <p>e) prawo do leczenia na koszt Skarbu Państwa w razie choroby</p> <p>f) prawo do 80% zniżki kolejowej przy przejazdach kolejami państwowymi lub przez Państwo zarządzanymi.</p>
<p>/2/ Podoficer odznaczony „Krzyżem Złotym” może być mianowany podporucznikiem, a szeregowiec - sierżantem.</p>	<p>/2/ Podoficer odznaczony „Krzyżem Złotym” może być mianowany podporucznikiem, a szeregowiec - sierżantem..</p>
<p>/3/ Dzieciom ślubnym uprawnionym</p>	<p>/3/ Dzieciom ślubnym uprawnionym</p>

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
i przysposobionym kawalera orderu Virtuti Militari przysługuje prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do państwowych publicznych i samorządowych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych oraz - w razie niezamieszalności - zwolnienie od wszelkich opłat administracyjnych, pobieranych w takich zakładach.	i przysposobionym kawalera orderu Virtuti Militari przysługuje prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do państwowych publicznych i samorządowych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych oraz - w razie niezamieszalności - zwolnienie od wszelkich opłat administracyjnych, pobieranych w takich zakładach
/4/ Pensja orderowa jest wolna od wszelkich podatków.	/4/ Pensja orderowa jest wolna od wszelkich podatków.
/5/ Pensja orderowa nie może być zajęta sądownie.	/5/ Pensja orderowa nie może być zajęta sądownie.
/6/ Jednostki zbiorowe pensji orderowej nie otrzymują.	/6/ Jednostki zbiorowe pensji orderowej nie otrzymują.
Art.10 /1/ Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari składa się:	/1/ Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari składa się:
a) z kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari klasy I. oraz:	a) z kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari klasy I. oraz:
b) z 12 kawalerów ord. woj. Virtuti Militari klas niższych po trzech z każdej klasy, powołanych przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.	b) z 12 kawalerów ord. woj. Virtuti Militari klas niższych po trzech z każdej klasy, powołanych przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.
/2/ Kapitulę przewodniczy Kanclerz mianowany co dwa lata przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów orderu klasy I. i. II. Do obowiązków Kanclerza należy ogólna pieczę nad sprawami orderu woj. Virtuti Militari oraz bezpośrednie porozumiewanie się w tych sprawach z Naczelnym Wodzem względnie Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych	/2/ Kapitulę przewodniczy Kanclerz mianowany co dwa lata przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów orderu klasy I. i II. Do obowiązków Kanclerza należy ogólna pieczę nad sprawami orderu woj. Virtuti Militari oraz bezpośrednie porozumiewanie się w tych sprawach z Naczelnym Wodzem względnie Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych
/3/ Zastępcę Kanclerza wybiera Kapi-	/3/ Zastępcę Kanclerza wybiera Kapituła

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>tuła spośród swoich członków kawalerów ord. Woj. Virtuti Militari klasy I. i II., sekretarza zaś - spośród kawalerów tego orderu.</p>	<p>spośród swoich członków kawalerów ord. Woj. Virtuti Militari klasy I. i II., sekretarza zaś - spośród kawalerów tego orderu.</p>
<p>/4/ W razie braku kawalerów ord. pewnej klasy, należy w przypadkach powyższych (ust. 1 - 3) brać pod uwagę kawalerów orderu klasy bezpośrednio niższej.</p>	<p>/4/ Do zakresu działania Kapituły należy oprócz spraw wyszczególnionych w poszczególnych artykułach niniejszej ustawy, stanie na straży honoru ord. Woj. Virtuti Militari, zarząd sprawami tegoż orderu oraz przygotowywanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w powyższych sprawach</p>
<p>/5/ Do zakresu działania Kapituły należy oprócz spraw wyszczególnionych w poszczególnych artykułach niniejszej ustawy, stanie na straży honoru ord. Woj. Virtuti Militari, zarząd sprawami tegoż orderu oraz przygotowywanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w powyższych sprawach</p>	<p>/5/ Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Naczelnego Wodza w czasie wojny, a Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych w czasie pokoju.</p>
<p>/6/ Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Naczelnego Wodza w czasie wojny, a Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych w czasie pokoju.</p>	
<p>Art. 11. /1/ Order Wojenny Virtuti Militari traci się: a) na mocy prawomocnego wyroku sądowego powodującego utratę orderów, b) na mocy prawomocnego orzeczenia Sądu Honorowego Kapituły orderu wojennego Virtuti Militari zatwierdzonego przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych</p>	<p>/1/ Order Wojenny Virtuti Militari traci się: a) na mocy prawomocnego wyroku sądowego powodującego utratę orderów, b) na mocy prawomocnego orzeczenia Sądu Honorowego Kapituły orderu wojennego Virtuti Militari zatwierdzonego przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych</p>
<p>/2/ Z utratą orderu woj. Virtuti Militari łączy się z mocy samego prawa</p>	<p>/2/ Z utratą orderu woj. Virtuti Militari łączy się z mocy samego prawa utra-</p>

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>utrata praw wymienionych w art. 5, 6 i 7.</p>	<p>ta praw wymienionych w art. 5, 6 i 7. /3/ Osobnik pozbawiony ord. Woj. Virtuti Militari traci równocześnie wszystkie odznaczenia państwowe.</p>
<p>Art.12. /1/ O wdrożeniu przeciwko kawalerowi ord. Woj. Virtuti Militari postępowania karnego i honorowego tudzież o jego zakończeniu zawiadamia prokurator względnie przewodniczący oficerskiego sądu honorowego Kapitułę, dołączając równocześnie odpis wyroku względnie orzeczenia, a na żądanie i akta sprawy karnej względnie honorowej.</p>	<p>Art. 12. (jako nowy) Sąd Honorowy orzeka utratę ord. Woj. Virtuti Militari za czyny nie licujące z honorem. Jako art.13. /1/ Sąd Honorowy ord. Woj. Virtuti Militari powołuje Naczelnego Wódz względnie Generalny Inspektor Sił Zbrojnych spośród kawalerów ord. Woj. Virtuti Militari.</p>
<p>/2/ Odebranie odznaki orderu i dyplomu w przypadku utraty prawa do orderu następuje na żądanie Kapituły przez władze administracji ogólnej.</p>	<p>/2/ Sprawa honorowa kawalera ord. Woj. Virtuti Militari posiadającego również inne ordery i odznaczenia państwowe - tocząca się w sądzie honorowym odznaczonych Krzyżem i Medalem Niepodległości lub t. P. Sądach - winna być rozpatrywana tylko przez sąd honorowy ord. Woj. Virtuti Militari.</p>
<p></p>	<p>/3/ O wdrożeniu przeciwko kawalerowi ord. Woj. Virtuti Militari postępowania karnego zawiadamia prokurator Kapitułę.</p>
<p></p>	<p>/4/ Sąd Honorowy ma prawo wzywać osobę do stawienia się z oznajmieniem skutków przewidzianych w art. 117. kodeksu postępowania karnego. Grzywnę za niestawienie orzeka</p>

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>Art. 15. Organizację „Zgromadzenia Kawalerów” (art. 5), szczegóły organizacji i działalności Kapituły (art. 10), szczegóły postępowania przy nadawaniu orderu (art. 9) oraz organizację i tryb postępowania</p>	<p>i przymusowe sprowadzenie zarządcza właściwy sąd grodzki na wniosek Sądu Honorowego.</p> <p>/5/ W razie nieusprawiedliwionej odmowy zeznań, Sąd Honorowy zwraca się do właściwego Sądu Grodzkiego z wnioskiem o ukaranie świadka w myśl art. 118. Kodeksu postępowania karnego.</p> <p>/6/ Sąd Honorowy może zwrócić się do miejscowego (właściwego) Sądu Grodzkiego o przesłuchanie świadka zamieszkałego poza Warszawą.</p> <p>/7/ Sądowi Honorowemu należy przysyłać co do osób odznaczonych ord. Woj. Virtuti Militari:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) odpisy wyroków skazujących za zbrodnie lub występki. b) odpisy orzeczeń oficerskich sądów honorowych o wykluczeniu z korpusu oficerskiego. c) odpisy orzeczeń dyscyplinarnych o przeniesieniu funkcjonariusza publicznego w stan spoczynku lub o wydaleniu go ze służby. <p>/8/ Na żądanie Sądu Honorowego należy udzielić mu do przejrzenia akta sprawy karnej, honorowej i dyscyplinarnej.</p> <p>/9/ Odebranie odznaki orderu i dyplomu w przypadku utraty prawa do orderu następuje na żądanie Kapituły przez władze administracji ogólnej.</p> <p>Jako art. 16. - Szczegóły organizacji i działalności Kapituły (art. 10), szczegóły postępowania przy nadawaniu orderu (art. 9) oraz organizację i tryb postępowania Sądu Honorowego (art. 11) unormuje Statut</p>

Dotychczasowe brzmienie:	Projekt:
<p>nia Sądu Honorowego Kapituły (art.11) unormuje Statut uchwalony przez Kapitułę, a zatwierdzony przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Statut ten będzie ogłoszony w Monitorze Polskim.</p>	<p>zatwierdzony przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Statut ten będzie ogłoszony w Dz. Ustaw R. P.</p> <p>Jako art. 20.</p> <p>Upoważnia się Prezesa Rady Ministrów do ogłoszenia w Dz. Ustaw R. P. Jednolitego tekstu ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R. P. Nr 33 poz. 285) z uwzględnieniem zmian wynikających z przepisów wydanych do dnia ogłoszenia jednolitego tekstu.</p>

Odpis

CAW, I.302.17, t. 4.

Nr 50

1933 marzec 25, Warszawa. – Ustawa o Orderze Wojennym Virtuti Militari

USTAWA

o orderze wojennym Virtuti Militari.

Art. 1

Ustanowiony władzą królewską w roku 1792, potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. i przywrócony ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. order wojskowy Virtuti Militari jest orderem wojennym.

Art. 2.

1. Order wojenny Virtuti Militari dzieli się na pięć klas:

a) klasa I: „Krzyż Wielki” orderu, zawieszony na szerokiej wstędze, przepasanej przez prawe ramię do lewego boku, oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi;

b) klasa II: „Krzyż Komandorski” orderu, mniejszy od „Krzyża Wielkiego”, noszony na wstędze na szyi;

c) klasa III: „Krzyż Kawalerski” orderu, mniejszy od „Krzyża Komandorskiego”;

d) klasa IV: „Krzyż Złoty” orderu, mniejszy od „Krzyża Kawalerskiego”;

e) klasa V: „Krzyż Srebrny” orderu, tej samej wielkości, co „Krzyż Złoty”.

2. Krzyże klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi.

Art. 3.

1. Krzyż orderu wojennego Virtuti Militari jest metalowym krzyżem czteroramiennym, zakończonym na rogach kulkami: w klasie I, II i III – krzyżem czarnoemaliowanym z obramowaniami złotymi, w klasie IV – krzyżem złotym z czarną prążką z emalii, w klasie V – krzyżem srebrnym z czarną prążką z emalii. Na ramionach krzyża umieszczony jest napis: Virtuti Militari. W środku krzyża, w wieńcu laurowym zielonym, na tarczy złotej umieszczony jest orzeł biały, emaliowany, w kształcie z roku 1792, na odwrotnej, również złotej tarczy, umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna” oraz data „1792”; napis ten otoczony jest wieńcem laurowym zielonym.

2. Krzyż orderu wojennego *Virtuti Militari* zawieszony jest na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu brzegach prążkami.

3. Gwiazda orderowa – srebrna – składa się z ośmiu pęków promieni, z krzyżem orderu wojennego *Virtuti Militari*, nałożonym pośrodku, z tą zmianą, że w otoku orła umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna”.

4. Wzory rysunkowe, a zarazem wymiary krzyżów, gwiazd i wstęg według klas podane są w załączniku do niniejszej ustawy.

Art.4.

Order wojenny *Virtuti Militari* jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna”, i może być nadany:

a) „Krzyż Wielki” – Naczelnemu Wodzowi za zwycięską wojnę, a wyjątkowo – po zakończonej zwycięsko wojnie – dowódcy armii lub wyższemu dowódcy, za całokształt pracy wojennej, przy wykazaniu wybitnych rezultatów poszczególnych kampanii;

b) „Krzyż Komandorski” – dowódcy armii lub wyższemu dowódcy, a wyjątkowo dowódcy grupy, dywizji lub równorzędnemu, za śmiałe i pełne inicjatywy prowadzenie wojennej operacji, mającej duże znaczenie dla przebiegu wojny. W drodze wyjątku może być „Krzyż Komandorski”, nadany oficerowi, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa.

c) „Krzyż Kawalerski” – dowódcy oddziału armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę, połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, a wyjątkowo oficerowi sztabu za współpracę z dowódcą, o ile współpraca ta w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie;

d) „Krzyż Złoty” – żołnierzowi, posiadającemu już „Krzyż Srebrny”, za umiejętne i skuteczne dowodzenie oddziałem do dywizji włącznie lub za czyn wybitnej inicjatywy, zapewniającej duży sukces bojowy. W drodze wyjątku może być „Krzyż Złoty” nadany żołnierzowi, nie posiadającemu „Krzyża Srebrnego”;

e) „Krzyż Srebrny” – dowódcy za śmiały i pełen inicjatywy czyn bojowy i osobistego męstwa, połączony z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, lub żołnierzowi, który swoim przykładem wpłynął na towarzyszy, doprowadzając ich do wybitnego czynu bojowego, względnie był przykładem niezwykłego osobistego męstwa. „Krzyżem Srebrnym” mogą być ponadto odznaczone oso-

by cywilne oraz jednostki zbiorowe (oddziały, miasta, korporacje itp.) za okazanie niezwykłego męstwa.

Art. 5.

1. Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* stwarza dla odznaczonych prawo do tytułu kawalera orderu *Virtuti Militari* danej klasy.

2. Kawalerowie – obywatele polscy – tworzą braterski zespół pod nazwą: „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego” *Virtuti Militari* z Kanclerzem i Kapitułą na czele.

Art. 6.

1. Kawalerowie orderu wojennego *Virtuti Militari* – obywatele polscy – mają pierwszeństwa do honorów ze strony wojskowych równych stopni, orderu tego nie posiadających, oraz prawo do oficerskich honorów wojskowych przy pogrzebie.

2. Państwo zobowiązane jest dostarczyć kawalerom orderu *Virtuti Militari* pracy, zapewniającej im utrzymanie.

3. Kawalerowie orderu, niezdolni do pracy i nie mający odpowiedniego zaopatrzenia, otrzymują zaopatrzenie na podstawie ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o zaopatrzeniu osób szczególnie zasłużonych, oraz o wyjątkowym zaopatrzeniu, nieopatrym na innych tytułach prawnych (Dz. U. R.P. Nr 2 z 1925 r. poz.12) w brzmieniu, zmienionym ustawą z dnia 29 stycznia 1930 r. (Dz. U. R.P. Nr 17, poz.122).

4. Sposób, w jaki następuje dostarczanie pracy kawalerom orderu *Virtuti Militari*, oraz stwierdzenie warunków do przyznania zaopatrzenia, określi rozporządzenie wykonawcze.

Art. 7.

1. Prócz uprawnień, określonych w art. 5 i 6, przysługują kawalerom orderu wojennego *Virtuti Militari* – obywatelom polskim – następujące prawa:

a) prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości 300 złotych rocznie, wypłacanych w całości z góry za każdy otrzymany order bez względu na klasę;

b) prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu urzędów państwowych i samorządowych;

c) prawo pierwszeństwa przy nadawaniu ziemi;

d) prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do zakładów inwalidów;

e) prawo do leczenia na koszt Skarbu Państwa w razie choroby, pozostającej w związku z działalnością w czasie wojny;

f) prawo do 80% zniżki kolejowej przy przejazdach kolejami państwowymi lub przez Państwo zarządzanymi.

2. Podoficer, odznaczony „Krzyżem Złotym”, może być mianowany podporucznikiem, a szeregowiec – sierżantem.

3. Dzieciom ślubnym, uprawnionym i przysposobionym kawalera orderu *Virtuti Militari* przysługuje prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do państwowych, publicznych i samorządowych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych oraz – w razie niezamężności – zwolnienie od wszelkich opłat administracyjnych, pobieranych w takich zakładach.

4. Pensja orderowa jest wolna od wszelkich podatków.

5. Pensja orderowa nie może być zajęta sędownie.

6. Jednostki zbiorowe pensji orderowej nie otrzymują.

Art. 8.

Jako dzień święta orderu wojennego *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 11 listopada.

Art. 9.

1. Order wojenny *Virtuti Militari* nadaje Naczelny Wódz, a po zawarciu pokoju – był Naczelny Wódz. W razie braku byłego Naczelnego Wodza nadaje order wojenny *Virtuti Militari* jeden z najwyższych dowódców z czasu wojny – kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* – wybrany przez Kapitułę orderu. Nadawanie orderu następuje na wniosek Kapituły, jeżeli idzie o ordery I, II i III klasy, a na wniosek dowódcy oddziału, o ile idzie o ordery klasy IV i V.

2. Naczelny Wódz ma prawo w czasie wojny przekazać nadawanie „Srebrnego Krzyża” orderu wojennego *Virtuti Militari* dowódcom armii równorzędnym lub wyższym.

3. Naczelnemu Wodzowi i byłemu Naczelnemu Wodzowi nadaje order wojenny *Virtuti Militari* – bez względu na klasę orderu – Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Kapituły.

Art. 10.

1. Kapituła orderu wojennego *Virtuti Militari* składa się:

a) z kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* klasy I oraz

b) z 12 kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari klas niższych, po trzech z innej klasy, powołanych przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

2. Kapitułę przewodniczy Kanclerz, mianowany co dwa lata przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów orderu klasy I i II. Do obowiązków Kancelarza należy ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego Virtuti Militari oraz bezpośrednie porozumiewanie się w tych sprawach z Naczelnym Wodzem, względnie Generalnym Inspektorem Sił zbrojnych.

3. Zastępcę Kanclerza wybiera Kapituła spośród swoich członków – kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari klasy I i II, sekretarza zaś – spośród kawalerów tego orderu.

4. W razie braku kawalerów orderu pewnej klasy, należy w przypadkach powyższych (ust.1-3) brać pod uwagę kawalerów orderu klasy bezpośrednio niższej.

5. Do zakresu działania Kapituły należy, oprócz spraw wyszczególnionych w poszczególnych artykułach niniejszej ustawy, stanie na straży honoru orderu wojennego Virtuti Militari, zarząd sprawami tego orderu, zarząd sprawami „Zgromadzenia Kawalerów” (art. 5) oraz przygotowanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w powyższych sprawach.

6. Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Naczelnego Wodza w czasie wojny, a Centralnego Inspektora Sił Zbrojnych w czasie pokoju.

Art. 11.

1. Order wojenny Virtuti Militari traci się:

a) na mocy prawomocnego wyroku sądowego, powodującego utratę orderów,

b) na mocy prawomocnego orzeczenia Sądu Honorowego Kapituły orderu wojennego Virtuti Militari, zatwierdzonego przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

2. Z utratą orderu wojennego Virtuti Militari łączy się z mocy samego prawa utrata praw, wymienionych w art. 5, 6 i 7.

Art. 12.

1. O wdrożeniu przeciwko kawalerowi orderu wojennego Virtuti Militari postępowania karnego i honorowego tudzież o jego zakończeniu zawiadamia prokurator, względnie przewodniczący oficerskiego sądu honorowego Kapitu-

łą, dołączając równocześnie odpis wyroku, względnie orzeczenia, a na żądanie i akta sprawy karnej, względnie honorowej.

2. Odebranie odznaki orderu i dyplomu w przypadku utraty prawa do orderu następuje na żądanie Kapituły przez władze administracji ogólnej.

Art. 13.

Nadanie i utrata orderu wojennego Virtuti Militari mają być ogłoszone w Dzienniku Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych i Monitorze Polskim.

Art. 14.

1. Koszta nadania orderu i odznak ponosi Skarb Państwa.

2. Podania, świadectwa i wszelkie inne pisma w sprawach orderu i związanych z nim uprawnień wolne są od opłat stemplowych.

Art. 15.

Organizację „Zgromadzenie Kawalerów” (art. 5), szczegóły organizacji i działalności „Kapituły” (art. 10), szczegóły postępowania przy nadawaniu orderu (art. 9) oraz organizację i tryb postępowania Sądu Honorowego Kapituły (art. 11) unormuje statut, uchwalony przez Kapitułę, a zatwierdzony przez Naczelnego Wodza, względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Statut ten będzie ogłoszony w „Monitorze Polskim”.

Art. 16.

Kapituła, ustanowiona na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. U. R.P. Nr 67, poz. 409), ma być rozwiązana z chwilą utworzenia Kapituły na podstawie niniejszej ustawy.

Art. 17.

Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 18.

1. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

2. Równocześnie traci moc obowiązująca ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r.

orderu wojskowego Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 67. poz.409) wraz z późniejszymi zmianami.

Prezydent Rzeczypospolitej: I. Mościcki

Prezes Rady Ministrów: A. Prystor

Minister Spraw Wojskowych: J. Piłsudski

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, nr 33 z 28 V 1933 r., poz. 285, s. 673 - 675.

Nr 51

1933 maj-czerwiec, Warszawa. – Korespondencja Ministerstwa Opieki Społecznej i Ministerstwa Spraw Wojskowych z Kapitułą Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawach socjalnych Kawalerów Orderu

Ministerstwo Spraw Wojskowych

Gabinet Ministra

L. 0136/1/G.M.II.

KAPITUŁA ORDERU VIRTUTI MILITARI

w miejscu.

Warszawa dn. 3 VI 1933r.

Przesyłam z prośbą o wypowiedzenie się.

1 załącznik.

Szef Gabinetu Ministra

podpis nieczytelny

I

MINISTERSTWO
OPIEKI SPOŁECZNEJ

Nr 5143/P. Zm.

Warszawa, dnia 31 maja 1933r.

W sprawie rozporządzenia wykonawczego do ustawy z dn. 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 33 poz. 285)

Do

Ministerstwa Spraw Wojskowych
w miejscu

Powołana w nagłówku ustawa nakłada na Państwo zobowiązanie dostarczenia kawalerom orderu Virtuti Militari pracy, zapewniającej im utrzymanie, równocześnie wyjaśniając, że rozporządzenie wykonawcze określi sposób dostarczenia im pracy.

Ministerstwo Opieki Społecznej, jako, z tytułu swoich kompetencji, specjalnie zainteresowane w dziedzinie zatrudnienia, prosi Ministerstwo Spraw Wojskowych o poinformowanie co do projektowanego sposobu i terminy załatwienia wydania cyt. rozporządzenia, a to celem umożliwienia Ministerstwu zajęcia odpowiedniego stanowiska w powyższej sprawie.

Jednocześnie Ministerstwo przesyła do wiadomości pismo z dnia 19 maja 1933 r. Nr 4904/P. Zm., dotyczące omawianego zagadnienia.

Naczelnik Wydziału
M. Biesiekierski

II

MINISTERSTWO OPIEKI SPOŁECZNEJ Warszawa, dnia 7 maja 1933 r.

Nr 4904/P.Zm.

W sprawie pierwszeństwa przy
zapośredniczeniu do pracy
dla kawalerów orderu wojennego
Virtuti Militari.

Do
Panów Wojewodów i Komisarza Rządu
m.st. Warszawy

Na mocy ustawy o orderze wojennym Virtuti Militari (punkt 6 art. 7 ustawy z dnia 25.III.1933r. Dz. U. R.P. - 33, poz.285), kawalerowie tego orderu mają zapewnione pierwszeństwo przy obsadzaniu stanowisk w urzędach państwowych i samorządowych.

W wyniku powyższego, Ministerstwo Opieki Społecznej prosi Panów Wojewodów i Komisarza Rządu o wydanie zarządzeń Państwowym Urzędem Pośrednictwa Pracy (ewent. i ich akspozyturom), aby:

- a) wyodrębniały w swych kartotekach ewidencyjnych karty rejestracyjne bezrobotnych, którzy wylegitymują się jako kawalerowie orderu,
- b) udzielały tym bezrobotnym pierwszeństwa przy kierowaniu do pracy, zwłaszcza na stanowiska w urzędach państwowych i samorządowych.

O wydanych zarządzeniach Ministerstwo Opieki Społecznej pragnie być poinformowane.

Minister
(Dr St. Hubicki)

Oryginał

CAW, I.302.17, t. 4.

Nr 52

1934 czerwiec 28, Warszawa. – Pismo Szefa Departamentu Sprawiedliwości MSWojsk. Do Szefa Biura Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie wykonania ustawy z 25 marca 1933

W związku z pismem Departamentu Sprawiedliwości MSWojsk. Z dnia 23 maja 1934 r. Nr 0200-19/Ust., przy którym załączono projekt rozporządzenia Ministra Spraw Wojskowych w sprawie wykonania ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari, oraz nadesłaniem do tego projektu uwag i zastrzeżeń, odbędzie się celem ostatecznego ustalenia jego brzmienia w Departamencie Sprawiedliwości MSWojsk. (pokój nr 318) w dniu 7 lipca 1934

r. o godz. 10-ej, konferencja, na którą proszę delegować Swego przedstawiciela.

SZEF DEPARTAMENTU

w/z

Dr BUSZYŃSKI

Pułkownik k.s.

Oryginał

CAW, I.302.17, t. 4.

Nr 53

1934 wrzesień 21, Warszawa. – Rozporządzenie ministrów w sprawie wykonania ustawy z 25 marca 1933 r. o Orderze Wojennym Virtuti Militari

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Pozycja 755.

ROZPORZĄDZENIE

MINISTRA SPRAW WOJSKOWYCH

z dnia 3 września 1934 r.

wydane w porozumieniu z Ministrami: Komunikacji, Opieki Społecznej Poczty i Telegrafów, Przemysłu i Handlu, Rolnictwa i Reform Rolnych, Skarbu, Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych, Sprawiedliwości oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie wykonania ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari.

Na podstawie art. 6, 7 i 17 ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 33, poz.285) zarządza się co następuje:

§ 1. (1) Państwo dostarcza pracy kawalerowi Virtuti Militari, przy zachowaniu obowiązujących dla danej dziedziny pracy przepisów ustawowych –

na jego prośbę wówczas, gdy nie posiada on środków wystarczających do życia.

(2) Prośby wnosi się do Kapituły orderu Virtuti Militari przez powiatową władzę administracji ogólnej, właściwą ze względu na miejsce zamieszkania proszącego.

(3) Do prośby powinien proszący dołączyć dowody posiadanego wykształcenia, oraz zaświadczenia z poprzedniej pracy lub służby.

§ 2. Powiatowa władza administracji ogólnej stwierdza warunki materialne i stan zdrowia proszącego oraz jego kwalifikacje osobiste, po czym skierowuje podanie do Kapituły orderu Virtuti Militari.

§ 3. Kapituła orderu Virtuti Militari otrzymawszy podanie zwraca się o dostarczenie proszącego odpowiedniej pracy w odnośnym dziale administracji państwowej albo w przedsiębiorstwie wydzielonym w administracji państwowej do właściwej władzy centralnej, która powinna, jeśli jest wolne stanowisko odpowiadające kwalifikacjom proszącego podanie bezzwłocznie uwzględnić, zawiadamiając o sposobie załatwienia sprawy Kapitułę orderu.

§ 4. (1) Rozwiązanie stosunku służbowego z kawalerem orderu Virtuti Militari może nastąpić w przypadkach przewidzianych przez przepisy normujące stosunek służbowy, przy czym jednak, jeśli nastąpiło ono bez winy ze strony zwolnionego zachowuje on prawo do otrzymania stanowiska, odpowiadającego jego kwalifikacjom, w innym dziale administracji państwowej albo przedsiębiorstwie, wydzielonym z administracji państwowej, według zasad określonych w rozporządzeniu niniejszym.

(2) O powodach rozwiązania stosunku służbowego właściwa władza zawiadamia Kapitułę orderu Virtuti Militari.

§ 5. (1) Kawaler orderu Virtuti Militari, który nie zgłosi się z własnej winy do pracy w ciągu 2 tygodni od powiadomienia go o dostarczeniu mu pracy, albo który dostarczoną mu przez Państwo pracę porzuci bez uzasadnionych powodów, traci na stałe prawo do otrzymania pracy od Państwa.

(2) O niezgłoszeniu się do pracy w określonym terminie, jak również o jej porzuceniu, właściwa władza zawiadamia Kapitułę orderu Virtuti Militari.

§ 6. Stosunek służbowy kawalera orderu Virtuti Militari, który wywiązuje się należycie z powierzonych mu obowiązków, powinien być najpóźniej w ciągu jednego roku zmieniony na stosunek zapewniający uzyskanie prawa

do zaopatrzenia emerytalnego, jeśli przepisy obowiązujące w danym dziale administracji państwowej lub w przedsiębiorstwie wydzielonym z administracji państwowej przewidują możliwość uzyskania tego prawa.

§ 7. Kawaler orderu *Virtuti Militari*, ubiegający się o przyznanie mu zaopatrzenia na podstawie ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o zaopatrzeniu osób szczególnie zasłużonych, oraz o wyjątkowym zaopatrzeniu nie opartym na innych tytułach prawnych (Dz. U. R.P. z 1925 r. Nr 2, poz. 12) w brzmieniu zmienionym ustawą z dnia 29 stycznia 1930 r. (Dz. U. R.P. Nr 17, poz. 122) wnosi prośbę o przyznanie zaopatrzenia do Prezydenta Rzeczypospolitej przez powiatową władzę administracji ogólnej, właściwą ze względu na miejsce zamieszkania proszącego, która po stwierdzeniu jego materialnych warunków przesyła prośbę do Ministerstwa Spraw Wojskowych.

§ 8. Minister Spraw Wojskowych zarządza na podstawie prośby zbadanie stanu zdrowia proszącego według zasad, określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 marca 1931 r. o ustanowieniu komisji lekarskich dla funkcjonariuszy państwowych oraz wojskowo-lekarskich dla zawodowych wojskowych (Dz. U. R.P. Nr 38, poz. 302), obowiązujących w stosunku do żołnierzy zawodowych.

§ 9. W przypadku stwierdzenia przez władzę administracyjną nieposiadania przez proszącego środków do życia, przez komisję wojskowo-lekarską zaś czasowej lub stałej utraty przez niego zdolności do pracy, występuje Minister Spraw Wojskowych z wnioskiem o przyznanie mu zaopatrzenia (§7) czasowego lub stałego, w zależności od charakteru utraty zdolności do pracy, zawiadamiając o sposobie załatwienia Kapitułę orderu *Virtuti Militari*.

§ 10. (1) Zaopatrzenie może być przyznane bądź w gotówce, bądź w formie umieszczenia kawalera orderu *Virtuti Militari* w przeznaczonym na ten cel zakładzie.

(2) kawaler orderu *Virtuti Militari*, umieszczony w zakładzie otrzymuje na koszt Skarbu Państwa mieszkanie, utrzymanie i odzienie.

(3) Organizację zakładów wymienionych w ust. 1 określi osobne zarządzenie.

§ 11. Kawalerom orderu *Virtuti Militari* służy prawo do pomocy lekarskiej na zasadach i w zakresie ustalonym właściwymi przepisami dla żołnierzy zawodowych w stanie spoczynku.

§ 12. (1) Dzieci ślubne, uprawnione i przysposobione kawalerów orderu *Virtuti Militari*, uczęszczające do szkół państwowych wszelkiego typu, wolne są w przypadku niezamożności rodziców, albo ich samych – jeśli są sierotami, od wszelkich szkolnych opłat administracyjnych, pobieranych na rzecz Skarbu Państwa, jeżeli czynią dostateczne postępy w nauce i zachowują się zadowalająco.

(2) Stwierdzenia niezamożności dokonuje na prośbę zainteresowanego właściwa ze względu na miejsce zamieszkania powiatowa władza administracji ogólnej, przy czym opinia tej władzy jest dla władz szkolnych wiążąca.

§ 13. (1) Kawalerowi orderu *Virtuti Militari*, w stosunku do którego nie zastosowano postanowień ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym *Virtuti Militari* (Dz. U. R.P. Nr 33, poz.285) albo wydanych na jej podstawie przepisów prawnych, służy prawo złożenia zażalenia do Kapituły orderu *Virtuti Militari*, która w tym przypadku zwraca się do właściwej władzy centralnej z prośbą o rozpatrzenie sprawy i wydanie stosownych zarządzeń.

(2) O wyniku zbadania sprawy i o wydanych zarządzeniach zawiadamia właściwa władza centralna Kapitułę orderu *Virtuti Militari*.

§ 14. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski*

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, 1932 r., nr 82, s.1485 - 1486.

Nr 54

1939 sierpień 2, Warszawa. – Pismo płk. dypl. Bronisława Rakowskiego do Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego m.in. w sprawie potrzeby nowelizacji ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari

PAN GENERALNY INSPEKTOR SIŁ ZBROJNYCH
w Warszawie

Melduję posłusznie, iż że spraw Virtuti Militari i odznaczeń wojennych koniecznym jest rozstrzygnięcie następujących zagadnień; szersze ich rozpracowywanie nastąpiłoby po uzyskaniu odpowiednich zasadniczych decyzji Pana Marszałka Polski.

I. Sprawa nadawania Virtuti Militari

W myśl obowiązującej ustawy Virtuti Militari nadaje Naczelny Wódz:

klasy 5 i 4 na wniosek dowódcy oddziału

klasy 3, 2 i 1 na wniosek Kapituły Virtuti Militari.

Tylko Naczelnemu Wodzowi nadaje Virtuti Militari Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek kapituły.

Naczelny Wódz może przekazać nadawanie Virtuti Militari 5 klasy dowódcom armii lub wyższym.

O ile sposób nadawania klas 4 i 5 daje możliwość względnie szybkiej procedury – o tyle sposób przewidziany dla klas wyższych wydaje się zbyt powolnym nawet biorąc pod uwagę, że odznaczenia klas wyższych uzyskuje się za akcje trwające dłużej oraz, że rozważenie czy dany osobnik zasługuje na to wyróżnienie musi z natury rzeczy trwać czas dłuższy.

Wprawdzie – jak sędzę – praca Kapituły pomyślana jest jako ułatwienie decyzji Naczelnego Wodza; czy jednak konieczność jej zwołania nie będzie w istocie rzeczą utrudnieniem?

Kapituła może się składać z takich oficerów, których ściągnięcie z frontu może być niemożliwością; sprawa odznaczenia będzie więc odraczana. Nie wyobrażam sobie bowiem możliwości, by kapituła składała się w czasie wojny z oficerów nie będących przynajmniej w znacznej większości na froncie.

Sędzę, że trzeba tu zasadniczej decyzji:

- czy sposób nadawania klas wyższych (3, 2 i 1) Virtuti Militari zostawić takim jak jest obecnie
- czy też krzyże tych klas nadawałby Naczelny Wódz na wniosek dowódców, przełożonych przedstawionego do odznaczenia.

II. Sprawa Kapituły Virtuti Militari

Dotychczasowe brzmienie ustawy (Dz.U. R.P. nr 33/33 poz.285) nakazuje powołanie przez Naczelnego Wodza (Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych) Kapituły, przy czym ma się ona składać z:

- 1) odznaczonych Virtuti Militari I klasy,
- 2) 12 odznaczonych Virtuti Militari klas niższych po trzech z każdej klasy,
- 3) z kanclerza Kapituły mianowanego przez Naczelnego Wodza spośród odznaczonych Virtuti Militari I lub II klasy.

Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powołania przez Naczelnego Wodza.

Te ograniczenia swobody decyzji Naczelnego Wodza (Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych) w powoływaniu Kapituły mogą powodować trudności wielorakiego rodzaju, doprowadzające w rezultacie do nieukonstytuowania się Kapituły.

W tej sprawie miałem możliwość wysłuchania opinii Panów Inspektorów Armii: gen. broni Sosnkowskiego i Dęba-Biernackiego i obaj podzielili me stanowisko co do konieczności zmian poszczególnych paragrafów ustawy, przy czym pierwszy z nich sądzi, że Kapituła winna się składać z członków powołanych spośród kawalerów Virtuti Militari różnych klas, drugi nie stawia tego warunku.

Jeżeli zatem przyjąć, że zmiana dotychczasowego paragrafu jest konieczna – ja osobiście jestem o tym głęboko przekonany – zagadnienie treści się w decyzji:

- 1) czy Kapituła Virtuti Militari ma się składać z kawalerów Virtuti Militari powołanych przez naczelnego Wodza według jego uznania, lecz spośród kawalerów wszystkich klas;

- 2) czy też Kapituła ta ma się składać z kawalerów Virtuti Militari powołanych przez Naczelnego Wodza według jego uznania.

III. Sprawa Sądu Honorowego przy Kapitulce Virtuti Militari

Dotychczas sądu takiego nie ma; utworzenie go jest niestety koniecznością. Obecnie w Biurze Kapituły jest z górą 100 spraw kawalerów Virtuti Mi-

litari, które Sąd Honorowy musi rozpatrzyć i ogólnie mówiąc, zdecydować czy danego osobnika pozbawić lub nie krzyża *Virtuti Militari*.

Są to sprawy nieraz bardzo drażliwe, z dawna zalegające i oczekujące rozwiązania; osobnicy, których te sprawy tyczą, mają wstrzymane wypłaty pensji.

Pomyślne rozwiązanie sprawy składu Kapituły umożliwiłoby zebranie się sądu (wyłania go z siebie Kapituła).

Wreszcie jest możliwe i inne rozwiązanie: mianowicie, jeżeli z tych czy innych powodów zmiana postanowień dotyczących składu Kapituły jest trudna, można by zmienić postanowienia odnośnie sądu honorowego w tym samym sensie, by sąd ten powoływał Naczelnego Wódz, a nie wyłaniała z siebie kapituła. Zmiana ta pozwoliłaby na załatwienie wspomnianego wyżej szeregu spraw zaległych.

IV. Postępowanie sądowo-honorowe w wypadku posiadania *Virtuti Militari* i innych odznaczeń

Niezbędnym byłoby uregulowanie postępowania w stosunku do ludzi posiadających kilka odznaczeń. Obecnie może się zdarzyć, że np. odznaczony *Virtuti Militari* i Krzyżem Niepodległości ma sprawę w Sądzie Honorowym Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości i tam zapadnie wyrok pozbawiający go Krzyża lub Medalu Niepodległości; tym samym moralne prawo posiadania *Virtuti Militari* jest nadwyreżone i Sąd Honorowy kapituły *Virtuti Militari* stanie właściwie wobec fakty dokonanego, bowiem nie do pomyślenia jest, by osobnik, który utracił za przestępne czyny Krzyż Niepodległości mógł nosić *Virtuti Militari*.

Dlatego wskazanym jest ustawowe zagwarantowanie Sądowi Honorowemu Kapituły *Virtuti Militari*: 1) pierwszeństwa rozpatrywania spraw osobników posiadających kilka odznaczeń, 2) prawa uznającego orzeczenie tego sądu za obowiązujące w stosunku do innych odznaczeń.

V. Sprawa posiadania kilku krzyży *Virtuti Militari* jednej klasy

Sprawa ta wymaga zasadniczego rozstrzygnięcia; w dotychczasowej praktyce zdarzyło się, że za ubiegłą wojnę kilku osobników otrzymało za różne czyny *Virtuti Militari* jednej klasy, posiadają więc oni po dwa lub trzy krzyże tej samej klasy. Biuro Kapituły stało i nadal stoi na niewątpliwie słusznym stanowisku, że działo się to przez omyłkę z powodu braku kartotek. Podobne omyłki są możliwe i w przyszłości.

Rzecz komplikuje się jednak o tyle, że może się zdarzyć, iż kiedyś odznaczeni *Virtuti Militari* uczestnicy jednej wojny, pójdą na drugą, a być może i trzecią i zasłużą na nowe krzyże.

Koniecznym jest więc zdecydowanie:

- 1) czy *Virtuti Militari* można w każdej klasie otrzymać tylko raz jeden w życiu,
- 2) czy też *Virtuti Militari* w każdej klasie można otrzymać za każdą wojnę.

Tu również zasięgałem opinii gen. Sosnkowskiego i Dęba-Biernackiego, przy czym gen. Sosnkowski jest za odznaczeniem *Virtuti Militari* w każdej klasie tylko raz jeden w życiu, motywując to potrzebą niedeprecjonowania cenności odznaczenia oraz rozpiętością klas krzyża, dającą możliwość sprawiedliwego wyróżniania danego człowieka.

Ja osobiście jestem tego samego zdania.

Gen. Dąb-Biernacki natomiast wyraził zapatrywanie, by *Virtuti Militari* można było otrzymać w każdej klasie raz w danej wojnie; w tym wypadku mogłoby się zdarzyć, że dany osobnik miałby dwa lub więcej krzyży jednej klasy. Proponuje więc by dla tych wprowadzić okucia na wstążki orderowe. Jako motyw podaje, że podobna możliwość odznaczenia będzie dla wielu ludzi dużą podniecią do czynów ponad przeciętną miarę.

VI. Potrzeba masowego odznaczenia za waleczność

Potrzeba ta niewątpliwie zawsze istnieć będzie, a stworzenie w tej mierze odpowiednich zarządzeń będzie z jednej strony zachęcało do dzielnego zachowania się w polu, z drugiej oszczędzi możliwego nadmiernego szafowania krzyżem *Virtuti Militari* w początkach wojny, stwierdzonym jest bowiem, że „czyny bohaterskie” łagodniej ocenia się w pierwszych dniach wojny niż np. w drugim roku jej istnienia, wreszcie zasada nagradzania za dokonane wyróżnienie się jest słuszną. Z okresu wojny 1918-1920 posiadamy Krzyż Walecznych, który można było uzyskać czterokrotnie. Biorąc pod uwagę możliwość uczestnictwa jednego człowieka w kilku wojnach, należałoby umożliwić mu otrzymanie tego odznaczenia na nowych wojnach w wypadku, gdy za pierwszą z nich otrzymał już dopuszczalne maximum.

Mogłoby to być stworzenie np. srebrnego (lub białą emalia), a nawet złotego (lub czarna emalia) Krzyża Walecznych; każdy można otrzymać 4-krotnie; odznaczeni za wojnę dawną Krzyżem Walecznych brązowym, otrzymują srebrny za nową, złoty za trzeci z kolei.

Jest również możliwym zachowanie ciągłości odznaczenia, tj. ci, którzy mają za dawną wojnę Krzyż Walecznych np. dwukrotnie za nową mogą go otrzymać jeszcze dwa razy, po czym otrzymują srebrny itp.

Należałoby więc zdecydować:

- 1) Czy brązowy Krzyż Walecznych był odznaczeniem tylko za wojnę 1918-1920 – a za nową wojnę będzie np. srebrny Krzyż Walecznych itp.
- 2) Czy też tworzy się ciągłość stopniowania Krzyży Walecznych w ten sposób, że każdy (brązowy, srebrny, złoty) można otrzymać, o ile się poprzedni otrzymało już po raz czwarty. W tym wypadku trzeba byłoby rozważyć, czy w ogóle za jedną wojnę można by otrzymać np. 4 krzyże brązowe, 4 srebrne i 1 złoty.

Nie precyzuję bliżej warunków, stwierdzam tylko, że zagadnienie wymaga rozwiązania i przygotowania dekretem lub ustawą już teraz.

Jako samo przez się zrozumiałe uważam, że masowe odznaczenia za waleczność – jakiegokolwiek by one nie były – winny być nadawane przez Naczelnego Wodza, względnie w jego imieniu przez upoważnione do tego osoby (np. dowódców armii).

Tym samym całość odznaczeń za wojnę koncentrowałaby się w biurze odznaczeń naczelnego Wodza. Stan jaki częściowo istniał w 1920 roku (Krzyż Walecznych nadawał Minister Spraw Wojskowych i dowódcy armii) nie wydaje mi się rozwiązaniem szczęśliwym.

VII.

Wreszcie wymaga decyzji i sprawa, czy poprawki ustawy do *Virtuti Militari* mają być dokonane dekretem, czy też drogą przez izby ustawodawcze.

VIII. Dyplomy

Odznaczeni *Virtuti Militari* dotychczas nie otrzymali dyplomów stwierdzających to wyróżnienie.

Sądzę, że wzór takiego dyplomu winien być opracowany i wydany otrzymującym to odznaczenie w przyszłości, a być może że i za dotychczasowe krzyże. Ta pozornie drobna sprawa ma jednak znaczenie.

To samo dotyczyłoby popularnego odznaczenia za waleczność.

IX. Spis urzędowy

Wskazanym byłoby opracować i wydać drukiem urzędowy spis dotychczasowych krzyży *Virtuti Militari*. Objąłby on około 10000 nazwisk. Wydaw-

nictwo to pociągnęłoby za sobą koszty – nawet znaczne – i wymagałoby kilku lat pracy. Szczegółów nie porusza, gdyż potrzebna tu decyzja zasadnicza.

SZEF BIURA KAPITUŁY

Bronisław Rakowski¹

plk dypl.

Oryginał

CAW, I. 302.17, t. 4.

---

¹ B. Rakowski (20 VI 1895 - 28 XII 1950). Ukończył studia górnicze, należał do ZS. 1914 - 1917 w Legionach. Od listopada 1918 r. współorganizator 3 p.uł. w Lublinie (później 7 p.uł.). Mianowany ppor. 1 XI 1918 r. Po wojnie ukończył WSWoj. Wykładał w WSWoj., CWKaw. i CWSW w Warszawie. 1931 - 1936 dowódca 12 p.uł. Plk dypl. z 1 I 1934. Od lutego 1936 r. do września 1939 r. Szef Wojskowego Biura Historycznego. W kampanii wrześniowej Szef Sztabu dowództwa Frontu Południowego i obrony Lwowa. Więziony przez bolszewików. W Armii Polskiej w Rosji 11 XI 1941 r. mianowany gen. bryg. M.in. dowodził 5DP, Szef Sztabu Armii na Wschodzie. Od sierpnia 1943 r. do stycznia 1945 dowódca 2 Brygady Pancerniej w 2 Korpusie gen. W. Andersa; od stycznia tegoż roku do 1947 r. dowódca 2 Warszawskiej D. Pancerniej. Odznaczony VM V i IV klasy, KN, KW (8x), OOP IV klasy.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 154; *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s. 96 - 97 (B. Polak).

Nr 55

1940 styczeń 9, Targoviste. – Pismo kpt. Franciszka Sakowskiego do płk. dypl. Adama Koca w sprawie akt Kapituły Orderu Virtuti Militari przywiezionych przez kpt. Sakowskiego do Francji

Kpt. piech. st. czyn.

Franciszek Sakowski

Biuro Kapituły Orderu Wojennego V.M.

Targoviste, dn. 9 I 1940 r.

Pan Minister Skarbu

płk dypl. Koc Adam

Zwracam się do Pana Ministra w sprawie, którą Pan jako były sekretarz tymczasowej Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari zna dobrze i najlepiej mnie rozumie.

Na teren Rumunii przybywając w dniu 17 września 1939 przywiozłem ze sobą akta Orderu Wojennego Virtuti Militari:

1. 2200 Orderów Wojennych Virtuti Militari wszystkich klas,
2. Kartotekę odznaczonych orderem Virtuti Militari,
3. Ewidencję numerową krzyży,
4. Projekty ustawy o Krzyżu Walecznych i ewentualne projekty zmian ustawy V.M.
5. Protokoły posiedzeń Kapituły Tymczasowej.

Wszystkie te akta oddałem w Baile Herculane p. gen. Mieczysławowi Dąbkowskiemu¹ z wyjątkiem protokółów posiedzeń Kapituły Tymczasowej, które

---

¹ M. Dąbkowski (21 V 1880 - 12 II 1946). Ukończył studia na Politechnice Lwowskiej, należał do OBPPS, ZWC i ZS. 1914 - 1917 w Legionach, dowódca kompanii saperów. Internowany w Beniaminowie. W WP od października 1918 r., m.in. Szef Saperów DO Gen. Warszawa, Szef departamentu Inż. Sap. MSWojsk. Płk z 1 VI 1919 r. Po wojnie 1924 - 1933: dowódca 7 DP, 1933 - 1936 Inspektor saperów sztabu Głównego. Po kampanii wrześniowej internowany w Rumunii. Znalazł się w grupie 11 generałów WP

uwzględnić za najważniejsze tylko do użytku Naczelnego Wodza i te zatrzymałem przy sobie, nie decydując się na wydanie ich, aby nie wpadły w ręce niepowołane mogące je zużytkować w nieodpowiedniej formie.

W ogóle zaś uważam, że taka instytucja jak Biuro Kapituły V.M. nie może być wytworem nowym – a więc tworzenie nowego Biura Kapituły bez oparcia się o dawne prace w tym kierunku nie mogą mieć miejsca. O ile wiem, Komendant starał się nawiązywać do przeszłości tworząc Kapitułę V.M. w Odrodzonej Polsce, to też i nadawanie V.M. we Francji winno mieć jakąś ciągłość. Dawniejsze zasługi nagrodzone V.M. nie mogą być chyba kwestionowane.

Z całego personelu pracującego w Biurze Kapituły ja jestem najlepiej obznajomiony ze szczegółami funkcjonowania tej instytucji, dlatego śmiem twierdzić, że moja obecność jest we Francji konieczna, przynajmniej do czasu przekazania wszystkich agend nowemu szefowi.

Ze sprawą powyższą łączy się również sprawa nadawania Krzyża Walecznych, które to nadawanie winno być wznowione może w nieco innej formie.

Jak praktyka wykazała, nadawanie krzyża V.M. i K.W. winno być dokonywane przez Naczelnego Wodza i załatwiane w jednym biurze. Wymaga tego porządek i dobre sprawy.

Pan Minister zna mnie dobrze z pracy w Kapitulce V.M. i 10-letniej pracy w K.N. i dlatego powierzam akta i moją sprawę w Pańskie godne ręce.

Zasylam żołnierskie pozdrowienie.

Franciszek Sakowski, kpt.

Odpis

IPiMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

---

wydanych Niemcom przez rząd Iona Antonescu. W 1945 r. po uwolnieniu osiedlił się we Francji. Odznaczony VM V klasy, KN z Miecz., KW (4x), OOP IV klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 96.

NACZELNY WODZ

L. 463/G.M./41

Londyn, dnia 30 czerwca, 1940 r.

W uznaniu niezwykłego męstwa i wybitnych zasług dla Sprawy
Polskiej i Wojska Polskiego, w uznaniu dla Jego niezmordowanej energii
poświęcenia i odwagi, która Go uczyniła Pierwszym Bojownikiem Wojska
Polskiego, - na podstawie art.4 lit.e., oraz art.9. ust.1. Ustawy
z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym "Virtuti Militari",
/Dz.U.R.P. Nr.33 poz.285/

n a d a j ę   p o ś m i e r t n i e

Krzyż Srebrny ord.woj. "Virtuti Militari" kl.V

Prezydentowi Ignacemu Janowi PADEREWSKIEMU.

✓ /9.092/

NACZELNY WODZ

Sikorski
General Broni

*ogłoszony w Dzienniku nr. 5741
z dnia 15.7.41 r.*

NACZELNY WÓDZ

L.5/G.M./41.

Londyn, dn. 6. stycznia 1941 r.

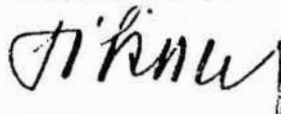
W uznaniu niezwykłego męstwa osobistego i wybitnych czynów wojennych w okresie walk 2. Dywizji Strzelców Pieszych we Francji, w miesiącu czerwcu 1940 r., - na podstawie Art.4. lit. e. oraz Art.9. ust. 1. Ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym "Virtuti Militari" /Dz.Ust.R.P. Nr.33, poz.285/

n a d a j ę

Krzyż Srebrny ord.woj. "Virtuti Militari" kl.V.: 2.999 - 9.019

ś.p.st.strz.	← Tycholis	Aleksander	4.p.p.
" " kan.	← Wańczyk	Józef	2.p.a.1.
ppłk.piech.	✓ Gembal	Aleksander	4.p.p.
" art.	← Reder	Klaudiusz	2.p.a.1.
mjr.piech.	✓ Raczek	Franciszek	4.p.p.
" "	✓ Zarzycki	Tadeusz III.	4.p.p.
por.kaw.	✓ Giera	Zbigniew	0.R.Dyw.
ppor.piech.	← Zbyszewski	Jerzy	4.p.p.
" rez.piech.	← Bacia	Stanisław Adam	6.p.p.
" " art.	← Prokop	August	2.p.a.1.
" kaw.	← Kiersnowski	Olgierd	0.R.Dyw.
" "	✓ Wiązowski	Jan	0.R.Dyw.
" "	← Zdyb	Wacław	0.R.Dyw.
aspir.	✓ Starkiewicz	Jan	2.p.a.1.
sierż.pchor.	→ Wojnar	Stanisław	6.p.p.
sierż.	✓ Wilbik	Gustaw	4.p.p.
plut.pchor.	← Legis	Janusz	0.R.Dyw.
plut.	← Fituch	Bolesław	0.R.Dyw.
"	← Koppe	Witold	2.p.a.1.
"	← Małecki	Walenty	0.R.Dyw.
st.strz.	✓ Dyja	Władysław.-	4.p.p.

NACZELNY WÓDZ

Sikorski
Gen. Broni

agencja w D. Broni
R. dnia 1. 2. 41 r.

Nr 56

1943 październik 15, Londyn. – Rozkaz Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego o powołaniu Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari

NACZELNY WÓDZ

L. dz. 1661/GNW/43

Londyn, dnia 15 X 43 r.

POWOŁANIE KAPITUŁY ORDERU Virtuti Militari

Na podstawie art. 10 pkt 2 ustawy z dnia 25 marca 1933r. o orderze wojennym Virtuti Militari, mianuję Kanclerzem Kapituły orderu Virtuti Militari:

gen. broni Żeligowski Lucjan.

Na podstawie art. 10 pkt 1.b cytowanej wyżej ustawy, powołuję do Kapituły orderu Virtuti Militari:

1.gen.	Paszkievicz	Gustaw ¹
2.gen.	Maczek	Stanisław ²

¹ Gen. G. Paszkiewicz; członek przedwojennej Kapituły Orderu VM.

² S. Maczek (31 III 1892 - 11 XII 1994). W 1914 r. ukończył studia filozoficzne i polonistyczne na UJK. Należał do Stowarzyszenia Akademickiego „Życie”, ZS. W 1914 r. wcielony do armii austriackiej; 1 I 1916 r. mianowany ppor. W WP od 15 XI 1918 r. Brał udział w opanowaniu Chyrowa, wiosną 1919 r. Sformował i dowodził lotną kompanią. W czerwcu 1919 r. we wsi Czerniów koło Stanisławowa na polu bitwy został przez NW J. Piłsudskiego awansowany do stopnia kpt. W sierpniu 1920 r. przydzielony do 1 D. Kawalerii sformował baon szturmowy Po wojnie m.in. oficer sztabu 5DP, dowódca baonu 26 pp. Na płk awansował 1 VII 1923 r. Ukończył WSWoj. 1924 - 1927 kierował ekspozyturą II Oddziału Sztabu Generalnego we Lwowie, 1927 - 1929 był zastępcą dowódcy 76 pp, 1929 - 1934 dowodził 81 pp, następnie p.d. 7DP. W październiku 1938 r. objął dowództwo 10 Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej (Rzeszów). Po kampanii - na rozkaz NW - internowany na Węgrzech (19 IX), skąd z większością żołnierzy brygady przedostał się do Francji i 21/22 X 1939 r. zameldował si u NW gen. W. Sikorskiego. Z dniem 15 IX tegoż roku mianowany gen. bryg. Sformował 10 Brygadę Kawalerii Pancernej. W 1940 r. część brygady walczyła na froncie w Szampanii. Po przedostaniu się do Wielkiej Brytanii S. Maczek objął dowództwo 2 Brygady Strz., która z jego inicjatywy przejęła nazwę 10 Brygady Kawalerii Pancernej. W lutym 1942 r. rozpoczął formowanie 1 Dywizji Pancernej, na czele której

3.płk	Rybicki	Kazimierz
4.kmdr por.	Nahorski	Stanisław
5.mjr pil.	Witorzenc	Stefan
6.mjr pil.	Kucharski	Marian
7.kpt.	Sakowski	Franciszek ³
8.kpt.	Klis	Bronisław
9.por. mar.	Bartosik	Józef
10.st. sierż.	Pełko	Józef
11. st. sierż. pil.	Kłosowski	Stanisław
12.bosmanmat	Wyrwantowicz	Lucjan

NACZELNY WÓDZ

Kazimierz Sosnkowski

gen. broni

Oryginał

IPMS A.XII.77/38.; Zob. także Zbigniew Bachurzewski: *Virtuti Militari w Polskich Siłach Zbrojnych*, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s. 11.

---

walczył we Francji, Belgii, Holandii i Niemczech. Awans na gen. dyw. otrzymał 1 V 1945 r., gen. broni - 10 XI 1990 r. Odznaczony m.in. VM III, IV i V klasy, ZKZ z Miecz, OOP I i III klasy.

Zob. Czesław Partacz: *Maczek Stanisław*, (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz.1, s. 27 - 32. Tamże źródła i literatura.

³ Kpt. F. Sakowski - przedwojenny Szef Biura Kapituły, wybrany Sekretarzem Kapituły.

Nr 57

1943 październik 23, Londyn. – Referat Naczelnego Wodza generala broni Kazimierza Sosnkowskiego dotyczący nadań Orderu Virtuti Militari

NACZELNY WÓDZ

L.dz. 1661/GNW/43

Londyn, dnia 23 X 1943r.

Pan Gen. Broni Lucjan Żeligowski

Kanclerz Kapituły ord. woj. Virtuti Militari.

I.

Nie mam dokumentalnych danych, aby stwierdzić, czy Naczelny Wódz w chwili wybuchu wojny polsko-niemieckiej przejął swe uprawnienia nadawania krzyża Virtuti Militari na dowódców armii i grup. Na ten temat istnieją rozbieżne twierdzenia poszczególnych oficerów, nie udało się jednak odnaleźć żadnego rozkazu, czy dokumentu w tej sprawie. Nie ma również danych wskazujących na to, aby Naczelny Wódz w czasie kampanii 1939 r. nadał komukolwiek krzyż Virtuti Militari osobistą decyzją. Szereg natomiast żołnierzy posiada dowody nadania krzyża Virtuti Militari przez generałów Rómmla, Andersa i innych.

Ze względu na prawne trudności uznania w trybie formalnym tych odznaczeń, Naczelny Wódz wydał rozkaz Nr 8, normujący to zagadnienie obecnie i odkładający decyzję ostateczną do czasu powrotu do Kraju.

Jedynym odstępstwem od tych zasad było odznaczenie gen. Andersa Władysława ord. woj. Virtuti Militari IV kl., kiedy Wódz Naczelny pragnął w ten sposób nie tylko odznaczyć tego oficera, ale i symbolicznie dać wyraz uznaniu dla hartu żołnierzy powstającej wówczas w Rosji armii.

II.

W okresie tworzenia Sił Zbrojnych we Francji, Naczelny Wódz nadał bardzo nieliczne krzyże Virtuti Militari, a mianowicie:

m. st. Warszawa

Kmdr ppor. Stankiewicz Mamert, D-ca s/s „Piłsudski”¹

Kpt. mar. Grudziński Jan, D-ca O.R.P. „Orzeł”²

Kpt. mar. Krawczyk Bogusław, D-ca O.R.P. „Wilk”

ś.p. por. pil. Kalpas Rajmund (Lotnictwo)

ś.p. pchor. Kowalski Julian (Brygada Podhalańska).

III.

Po krótkiej kampanii francuskiej i norweskiej i po przybyciu centralnych władz wojskowych do Anglii, powstała kwestia odznaczenia żołnierzy, którzy brali udział w tych kampaniach. Odznaczenia te były bardzo liczne.

Za tę kampanię nadano:

1. Norweska:

Brygada Podhalańska:

1 krzyż V.M. IV kl. - gen. Zygmunt Szyszko-Bohusz³

36 krzyży V.M. V kl. - Isztandar Brygady
- 12 ofic. (ś.p.)
- 23 podofic. i szer. (11 ś.p.)

2. Francuska:

1 Dywizja Grenadierów:

5 krzyży V.M. IV kl. - gen. Bronisław Duch⁴

¹ Biogram zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s. 109 - 110 (B. Polak).

² Tamże, s. 55 - 56 (E. Tomkowiak).

³ Tamże, s. 39 - 40 (B. Polak).

⁴ Bolesław B. Duch 915 XI 1896 - 9 X 1980), gen. dyw. WP. Do gimn. uczęszczał w Samborze, gdzie był aktywnym członkiem drużyny skautów; nast. wstąpił do tajnej org. niepodległościowej „Zarzewie” w Tarnopolu, udzielał się też w Tow. Gimnastycznym „Sokół”. W 1914 w Seminarium nauczycielskim uzyskał świadectwo dojrzałości. W sierpniu wstąpił do Legionu Wschodniego, następnie do 2 i 3 pp Legionów Polskich. W pułkach tych przeżył wszystkie kampanie, odnosząc kilka ran, od szeregowca, przez wszystkie stopnie podoficerskie do mianowania ppor. 15 II 1918 brał udział w przejściu II Brygady Legionów przez front i połączeniu się z II Korpusem Polskim. Został adiutantem I baonu 16 pp. Po bitwie pod Kaniowem i ucieczce z niewoli niemieckiej przedostał się do I KP Korpusu Polskiego gen. J. Dowbor-Muśnickiego. Po kapitulacji Korpusu w Żłobinie został aresztowany przez Niemców. Zbiegł i przedostał się do Kijowa, gdzie brał udział w pracach POW KN 3. W końcu maja 1918 r. wraz z Zygmuntem

Waydowiczem dotarł do Murmańska. Brał czynny udział w tworzeniu oddziału murmańskiego i we wszystkich jego walkach jako dowódca kompanii, później baonu. Do Polski powrócił w grudniu 1919 na czele Oddziału Murmańskiego i jako dowódca baonu tego oddziału brał udział w walkach przeciwko bolszewikom w składzie 64 pp. (II baon). 1 VI 1919 awansowany na mjr. i objął dowództwo baonu w Korpusie Kadetów w Modlinie; ukończył kilka kursów, m.in. dla dowódców baonów i szkołę strzelniczą w Toruniu. W 1925 przeniesiony do Oddziału III SG. Następnie dowódca baonu w Szkole dla Podoficerów w Bydgoszczy. 1929 - 1931 słuchacz WSWoj. 1 I 1930 awansował na ppłk. 1931 - 53 był zastępcą dowódcy 60 pp Wlkp. Kolejno dowódca 71 pp i dyrektor nauk w CWP w Rembertowie. 1938 - 39 był dowódcą piechoty dywizyjnej w 39 DP Rez, którą z powodu choroby dowódcy dowodził w kampanii wrześniowej. Przez Węgry przedostał się do Francji i 24 XII 1939 zameldował się w Paryżu u gen. W. Sikorskiego. W styczniu 1940 objął dowództwo 1 D Grenadierów. 3 V 1940 mianowany gen. bryg. Od końca maja tegoż roku 1 D. Grenadierów brała udział w walkach na Linii Maginota, nast. w bitwie osłonowej nad kanałem Marna-Ren, w nocy z 17 na 18 VI dokonała przeciwuderzenia pod Lagrade, zmuszając Niemców do wycofania się na północny brzeg kanału. Po upadku Francji gen. Duch przez Marsylię Hiszpanię i Portugalię dotarł do Wielkiej Brytanii. W Londynie początkowo objął obowiązki gen. do zleceń NW. W marcu 1941 wyjechał do Kanady, aby kierować akcją rekrutacyjną do PSZ. W maju 1942 objął dowództwo 1 Brygady Strz. 1 Korpusu Polskiego w Szkocji. W lipcu 1943 objął dowództwo 3 DStrz. Kresowych 2 KP. 21 XII 1943 z portów w Egipcie pierwsze oddziały 3 DSK lądowały w porcie Taranto. Zwycięski szlak bojowy 3 DSK rozpoczął się nad rz. Sangro, podczas działań obronnych w lutym 1944. Pod jego dowództwem nacierały oddziały dywizji na wzgórza 593 i 569 w bitwie o Monte Cassino, potem - po krótkim odpoczynku - nad Adriatykiem, w forsowaniu rz. Chientii, w zwycięskiej bitwie o Anconę, nad rz. Metauro i w Apeninach, przełamaniu Linii Gotów, w ataku na niemieckie pozycje nad rz. Senio i Santerno. 21 IV 1945 3 DSK wkroczyła do Bolonii. Za kampanie na Zachodzie gen. Duch odznaczony został VM III i IV klasy. 1 VI 1945 został awansowany na gen. dyw. Jesienią 1945 r. z dywizją wyjechał do W. Brytanii, gdzie weszła w skład Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia. Gen. Duch pozostał ze swoją dywizją aż do demobilizacji w 1947. Następnie osiadł w Londynie i przewodził organizacji byłych żołnierzy 1 DGrenadierów i 3 DSK; był prezesem Rady Głównej Związku Karpaczyków, kierował opieką nad polskimi cmentarzami wojennymi we Włoszech. Był przewodniczącym Rady Federacji Światowej Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, a także prezesem Towarzystwa Przyjaciół Kolegium Księży Marianów w Fawley Court. Po ustąpieniu gen. Szyszko-Bohusza objął funkcję Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Po śmierci jego zwłoki zostały spopiłone i złożone we Włoszech, pod pomnikiem 3 DSK na Monte Cassino. Odznaczony był także: KZ, OOP IV i II kl., KW (8x), KZ z Miecz., ZKZ, wieloma orderami alianckimi.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari...*, t. IV, cz.1, s. 47 - 48.

- płk Stefan Brzeszczyński⁵
- ppłk Rohoziński
- ppłk Kazimierz Stafiej
- mjr Zygmunt Fuglewicz
- 111 krzyży V.M. V kl. - 49 ofic. (13 ś.p.)
- 62 podofic. i szer. (43 ś.p.)
- 2 Dywizje Strzelców Piesznych:
- 1 Krzyż V.M. IV kl. - gen. Bronisław Prugar-Ketling⁶
- 31 Krzyży V.M. V kl. - 16 ofic. (2 ś.p.)
- 15 podofic. i szer. (4 ś.p.)
- 10 Brygada Pancerna:
- 1 krzyż V.M. IV kl. - Gen. Stanisław Maczek
- 17 krzyży V.M. V kl. - 11 ofic. (2 ś.p.)
- 6 podofic. i szer. (ś.p.)

⁵ S. Brzeszczyński (19 XI 1893 - 18 IV 1982). Oficer armii rosyjskiej, następnie w 4 D. Strz. Gen. L. Żeligowskiego. Od czerwca 1919 do końca wojny dowódca baterii w 1 DP Lit.-Biał. Kpt. z 1 VI 1919 r. Po wojnie m.in. WSWoj., Biuro Ścisłej Rady Wojennej. Oddział V SG, dowódca 1 dak, dowódca 24 pol, płk dypl. z 19 III 1938. W 1939 attaché wojskowy w Moskwie, następnie we Francji, gdzie dostał się do niewoli niemieckiej. Od 1948 r. w Wielkiej Brytanii. Odznaczony VM IV i V klasy, KN, KW (3x), OOP II i IV klasy.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 80.

⁶ B. Prugar-Ketling (2 VII 1891 - 18 II 1948). Należał do Drużyn Bartoszewych. 1914 - 1916 w armii austriackiej, wzięty do niewoli rosyjskiej. Działał w POW, następnie w Armii Generała Hallera. Od kwietnia na froncie wschodnim dowódca III baonu 44 pp, potem słuchacz kursów dowódczych i na stanowiskach sztabowych. Po wojnie ukończył WSWoj., potem m.in. Szef Sztabu 2 D. Górskiej, 22 DP, na stanowiskach sztabowych w DOK nr X i IX, zastępca dowódcy 34 pp, dowódca 45 pp. Do września Szef Departamentu Piechoty MSWojsk. W kampanii wrześniowej dowódca 11 DP. Przedostał się do Francji, gdzie mianowany został gen. bryg. Objął dowództwo 2 D Strz. Piesznych, z którą 19 - 20 VI 1940 r. przekroczył granicę szwajcarską. W 1945 r. wrócił do Polski, gdzie awansowany do stopnia gen. dyw. Odznaczony VM IV i V klasy, KN, KW (2x), OOP II i IV klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 262 - 263.

IV.

Również na terenie Anglii niektórzy dowódcy wystąpili z projektem odznaczenia obecnych na terenie Anglii żołnierzy za kampanię wrześniową 1939 r. Wnioski zaczęły napływać dość obficie i Naczelny Wódz zdecydował rozwiązać tę sprawę w sposób, jak załączony Rozkaz Nr 13. W myśl tego rozkazu Gabinet N.W. gromadzi i segreguje wnioski, aby rozpatrzyć je merytorycznie po powrocie do kraju wspólnie z wnioskami dowódców, którzy obecnie znajdują się w niewoli lub Armii Krajowej.

V.

Za akcję 6. Samodzielnej Brygady Karpackiej w Tobruku, a następnie pod Bardią i Gazalą, Wódz Naczelny nadał:

1 krzyż V.M. IV kl. - gen. Stanisław Kopański⁷

---

⁷ S. Kopański, generał dywizji WP (19 V 1895 - 23 III 1976). Urodził się w Petersburgu. W 1915 r. przerwał studia techniczne z powodu wcielenia do armii carskiej. W 1917 r. w stopniu podporucznika wstąpił do I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego i pełnił służbę w 3 pułku ułanów, a następnie w artylerii konnej. W WP do listopada 1918 r. z przydziałem do 1 dywizjonu artylerii konnej. Walczył w obronie Lwowa. Podczas wyprawy wileńskiej w kwietniu 1919 r. stracił oko; uczestniczył w wojnie polski-bolszewickiej. W latach 1923 - 1924 na Politechnice Warszawskiej ukończył przerwane studia, uzyskując dyplom inżynierski. Awansował na majora ze starszeństwem od 1924 r. Następnie był dyrektorem nauk w Szkole Podchorążych Artylerii. Studiował też w Wyższej Szkole Wojennej w Paryżu (1927 - 1929). Po powrocie do kraju przydzielony został do Oddziału III Sztabu Głównego, a w 1932 objął dowództwo dywizjonu w 6 pułku artylerii ciężkiej. Od 1 I 1932 ppłk dypl. 1933 - 1934 ponownie w III Oddziale Sztabu Głównego, a następnie zastępca dowódcy broni pancernej. Później dowodził 1 pułkiem artylerii motorowej, odbył kurs dokształcający w Centrum Wyższych Studiów Wojskowych. 19 marca 1939 awansował na płk dypl. Od marca do września 1939 r. pełnił funkcję szefa Oddziału III Sztabu Głównego. Po kampanii wrześniowej przez Rumunię przedostał się do Francji. Od listopada 1939 do kwietnia 1940 r. był szefem broni pancernej Naczelnego Dowództwa WP w Paryżu. Następnie do 14 września 1942 r. dowodził Samodzielną Brygadą Strzelców Karpackich na Bliskim Wschodzie i w Afryce. 3 maja 1940 mianowany został generałem brygady. Od września 1943 r. do 21 lipca 1943 r. dowodził 3 Dywizją Strzelców Karpackich na Bliskim Wschodzie. 21 lipca 1943 r. został Szefem Sztabu Naczelnego Wodza i pełnił tę funkcję do 1947 r. Na generała dywizji awansował 23 października 1944 r. Od 1947 do 1949 r. Generalny Inspektor Polskiego korpusu Przygotowania i Rozmieszczenia. Po demobilizacji osiadł w Londynie, gdzie zmarł. Po-

33 krzyże V.M. V kl.

- 11 ofic. (1 ś.p.)

- 22 podofic. i szer. (6 ś.p.).

Wnioski o odznaczenia rozpatrywane były indywidualnie przez Referat Odznaczeń Gabinetu N.W. i zostały nadane decyzją Naczelnego Wodza, część zaś żołnierzy odznaczył on będąc na inspekcji Brygady w Tobruku w czasie rozpoczętej akcji w grudniu 1941 r.

VI.

We wrześniu 1940 r. Lotnictwo Polskie weszło do akcji bojowej na terenie W. Brytanii. Nikt nie mógł wówczas przewidzieć, ani natężenia tej akcji, ani rozwoju Lotnictwa Polskiego, ani też długotrwałości walki. Pierwsze triumfy Lotnictwa Polskiego w czasie walk o W. Brytanię i straty, które zaczęło ono ponosić w nalotach bombowych na Rzeszę, stworzyły pewien nastrój moralny, który sprzyjał bardzo liberalnemu traktowaniu sprawy nadawania odznaczeń.

Tak na przykład w pierwszym okresie pracy naszych samolotów bombowych, już za 13 lotów bojowych cała załoga otrzymywała krzyż Virtuti Militari. System odznaczania w Lotnictwie - za ilość dokonanych lotów - który właściwie z różnymi zmianami przetrwał do dnia dzisiejszego, nie jest zgodny ani z literą, ani z intencją ustawy o orderze wojennym Virtuti Militari. Konflikt między ustawą a życiem starał się rozstrzygnąć zarówno Inspektorat Lotnictwa, jak i Gabinet N.W., jak dotąd jednak na próżno. Konsekwencje pewnych błędnych założeń ciężą do dnia dzisiejszego na polityce odznaczeniowej w Lotnictwie i niezmiernie trudno znaleźć z nich wyjście, gdyż w wyniku każdej zasadniczej zmiany systemu, powstać muszą różniące się między sobą grupy odznaczonych tym samym krzyżem.

Dla przykładu pragnę przytoczyć różnice, jakie zaszły w pracy bojowej lotnictwa myśliwskiego. W czasie bitwy o W. Brytanię, zestrzelenie aparatów niemieckich (bezbronnych prawie bombowców), nie było rzeczą trudną i okazji do tych zestrzeleń było dużo. W obecnej sytuacji, gdy tych bombowców nad Anglią nie ma, a zestrzeliwać można jedynie potężnie uzbrojone myśliwskie aparaty npla nad jego własnym terenem, sytuacja zmieniła się radykalnie i pewne kryteria przyjęte dla odznaczeń na jesieni 1940 r., są dziś nieosiągalne dla naszych pilotów myśliwskich.

---

chowany na cmentarzu Northwood. Odznaczony Virtuti Militari 4 i 5 klasy, KW (2x), ZKZ z Miecz, OOP I i IV klasy.

Za pracę bojową nadano do tej pory w Lotnictwie:

1. za Francję: 3 krzyże V.M. V kl. - ppłk Józef L. Kępiński
- chor. Feliks Kolasiński
- kpr. Eugeniusz Nowakiewicz
2. na terenie Anglii: 785 krzyży V.M. V kl. (w tym 195 zabitych i zaginionych).

VII.

Najracjonalniej i najkonsekwentniej sprawa odznaczeń bojowych prowadzona jest w Marynarce Wojennej. Warunki jej walki nie ulegają zasadniczym zmianom i jedyną trudność stałą stanowi fakt, że ustawa o orderze Virtuti Militari była pisana pod kątem wojsk lądowych i z trudnością da się nagiąć dziś do czynów dokonywanych przez zespoły tak organicznie związane, jak załogi okrętów wojennych.

Do tej pory nadano w Marynarce Wojennej:

26 krzyży V.M. (w tym ś.p. kpt. Jan Grudziński i ś.p. kpt. Krawczyk).

VIII.

Za pracę w Kraju, kurierską i inne - nadano do tej pory:

1 krzyż V.M. IV kl. i 6 krzyży V.M. V kl.

IX.

Poza tymi ogólnymi cyframi, które panu przedstawiam, Naczelny Wódz nadał jeszcze:

23 krzyże V.M. żołnierzom wojsk Sprzymierzonych (Anglicy, Francuzi, Holendrzy, Amerykanie, Norwegowie, Chińczycy) i

1 krzyż V.M. V kl. - raczej o charakterze symbolicznym ś.p. Ignacemu Paderewskiemu.

Razem zostało nadanych do tej pory:

12 krzyży Virtuti Militari - IV kl.

1075 krzyży Virtuti Militari - V kl.

W rozdzwieku między rzeczywistością dzisiejszej wojny a ustawą pisaną pod kątem widzenia pola bitwy z wojny 1914-1920 musimy starać się ustalić sprawiedliwe kryteria, wspólne dla całości Sił Zbrojnych.

W tym celu zdecydowałem się powołać Kapitułę orderu wojennego Virtuti Militari, która na podstawie należnego jej autorytetu będzie mogła ustalić pewne normy i system odznaczania, a także opiniować wypadki wątpliwe lub specjalnie trudne do decyzji.

Powołałem do Kapituły żołnierzy, którzy mają doświadczenie obecnej wojny i dzięki temu będą mogli realnie, osądzić jak zapatrują się na politykę odznaczeń bojowych oddziały i załogi walczące.

Nie jest moją intencją, aby Kapituła już dziś, na obczyźnie, dążyła do zmiany ustawy odznaczeniowej. Zdaniem moim na zmianę taką będzie czas po powrocie do Kraju. Chodzi mi obecnie o życiowe zastosowanie ustawy i osiągnięcie pełnego zaufania wojsk lądowych, marynarki i lotnictwa do całości polityki odznaczeniowej.

Poza normalnymi zadaniami, które obowiązują Kapitułę w myśl ustawy, pragnę, aby Panowie byli moją instancją doradczą w sprawach dotyczących nie tylko orderu Virtuti Militari, ale wszystkich odznaczeń, jakimi dysponuję, jako Naczelny Wódz.

Gabinet N.W., który dotychczas referował te sprawy, posiada zbyt mało bezpośredniego kontaktu z żołnierzami walczącymi. Jest on – choćby nawet w najlepszym tego słowa znaczeniu – instytucją biurokratyczną i pewnych zadań wykonać nie mógł. Nie wątpię, że praca Kapituły przy pomocy Gabinetu N.W. umożliwi mi prowadzenie słusznej i sprawiedliwej polityki odznaczeń bojowych. Zastrzegam się jednak, że pod słowami „słusznej i sprawiedliwej” nie kryje się chęć dogodzenia wszystkim. Gdybyśmy poszli w tym kierunku, niewątpliwie doszlibyśmy do obniżenia wartości odznaczeń bojowych.

Polecilem Szefowi Gabinetu N.W., aby przedstawił Kanclerzowi Kapituły wszystkie materiały dotyczące odznaczeń, a także szczegółowiej zreferował to, co podałem tutaj w skrócie generalnym.

Życzę Panu, Panie Generale i członkom Kapituły owocnej pracy w trudnej i ważnej dziedzinie, która ma duży wpływ na stan moralny Sił Zbrojnych i ich wydajność bojową.

Naczelny Wódz
Kazimierz Sosnkowski
Generał-Broni.

588

W. M. G. 100. 100. 100.

Przemówienie Naczelnego Wodza do Lotników w dn. 23. II. 44 r.
z okazji dekoracji mjr. pil. Gabszewicza
ord. woj. "Virtuti Militari" IV. kl.

Lotnicy,

Poraz pierwszy w dziejach Polskich Sił Zbrojnych lotnik otrzymuje krzyż "Virtuti Militari" IV. klasy. Jest to najwyższe odznaczenie, jakie wdzięczna Ojczyzna dać może swemu żołnierzowi na pewnym szczeblu dowodzenia.

Jako Wódz Naczelny dokonałem wyboru, który padł na mjr. pil. Gabszewicza.

Mjr. pil. Gabszewicz bił się przeciw Niemcom we wszystkich kampaniach tej wojny, na wszystkich frontach, gdzie lotnictwo polskie brało udział w bojach. Walczył on w Polsce, walczył we Francji, walczył i dowodził w W. Brytanii i nad kontynentem. Znany go wszyscy jako mężnego żołnierza, świetnego lotnika, wiernego syna Polski. Znają go nasi Aljanci jako niezawodnego współtowarzysza broni i sprawnego dowódcę z wielu wspólnych wypraw myśliwskich.

Złoty Krzyż Gnoty Wojskowej, który zabłysnął dzisiaj na jego piersi jest symbolem uznania Narodu dla wielkich zasług, jakie całe lotnictwo położyło dla Polski. Pamiętajmy przy tym: ofiarna i nieustanna walka lotników naszych przyczyniła się w mierze niemałej do tego, że Sprzymierzeni stanęli dzisiaj u progu zwycięstwa.

We wrześniu 1939 roku, bijąc się samotnie, pozbawieni należytej pomocy i przed wojną i podczas kampanii polskiej, zdołaliśmy wygrać dla mocarstw zachodnich osiem miesięcy bezcennego czasu, a dla Rosji Sowieckiej bezmała dwa lata. Byliśmy w stanie wówczas wystawić zaledwie 430 samolotów myśliwskich, bombowych i towarzyszących. Wszystkie trzy rodzaje lotnictwa podczas bojów wrześniowych spełniły swój obowiązek chlubnie, aż do granic ludzkich możliwości. 127 polskich maszyn myśliwskich w toku krótkiej kampanii potrafiło zniszczyć czterokrotną bezmała ilość samolotów niemieckich. Gdy amunicji zabrakło, pilot polski osiągał zniszczenie przeciwnika przez umyślne zderzenie z jego samolotem. Osiągnięte wyniki myśliwcy nasi płacili kosztem trzech czwartych ogólnej ilości własnych maszyn.

Podczas kampanii francuskiej w ciągu kilkunastu dni akcji 136 myśliwców polskich zestrzelili 56 samolotów niemieckich.

W bitwie o W. Brytanię - bitwie legendarnej, która zdecydowała o losach tej wojny - myśliwcy nasi przyczynili się walnie do zwycięstwa, własną pierśią osłaniając ziemię, na której dzisiaj stoimy. Dwa dywizjony polskie strącają w krótkim stosunkowo czasie około trzysta maszyn niemieckich, w tej liczbie 220 zupełnie pewnych. W walkach późniejszych, które trwają bez przerwy aż do chwili obecnej, lotnictwo nasze jest stale czynne, a dywizjony bombowe nie pozostają bynajmniej w tyle poza myśliwskimi pod względem męstwa, ofiarności i wyników. Las polskich mogił lotniczych wyrósł na ziemi brytyjskiej, - symbol polskiej wierności, dochowanej Sojusznikowi w dniach najcięższej próby.

Napewno niejeden z Was, wspominając teraz poległych kolegów, rozbite i zniszczone ogniska rodzinne, wartości sercu najdroższe, myśli nie bez gorczy o wielkich ofiarach Polski, zawsze gotowej wedle możliwości uczynić wszystko dla sprawy sojuszniczej.

Polska w chwili napadu niemieckiego na Rosję puściła w niepamięć krzywdy doznane, wierząc, że walka przeciwko wspólnemu wrogowi stanie się początkiem przyjaznej współpracy obu narodów.

Z naszej strony zrobiliśmy wszystko w granicach wierności Ojczyźnie, aby stosunki nasze z Rosją ułożyć dobrze, albowiem zdajemy sobie sprawę, że niezgoda w obozie sojuszniczym jest dla wroga jedyną nadzieją.

Ostatnio, w związku z rozwojem sytuacji wojennej, przedstawiciele naszych podziemnych władz otrzymali polecenie wystąpienia wobec wkraczających oddziałów armii czerwonej z propozycją, aby uzgodnić współdziałanie w operacjach wojennych przeciwko Niemcom, dokumentując w ten sposób zarówno naszą dobrą wolę, jak i nieprzedawnione prawa suwerenne Rzeczypospolitej na Jej terytorium państwowym. Losy tej inicjatywy zależą od tego, czy rząd sowiecki uszanuje statut legalny ujawnionych polskich władz cywilnych i wojskowych.

Podjęliśmy wojnę przeciwko Niemcom o wolność, całość i bezpieczeństwo naszej Ojczyzny i pod tym znakiem prowadzimy walkę od lat czterech z górą. Na rzecz własnej i wspólnej sprawy Naród Polaki składa ofiary krwi i poświęcenia, które w stosunku do naszych sił i naszych możliwości wytrzymają napewno porównanie z wysiłkami innych państw na froncie walki z Niemcami.

Nikt jednak nie może od nas oczekiwać złożenia ofiary z naszych praw. Straszliwe cierpienia ludzkości mogą być dramatyczne i bezplodne, jeśli wojna obecna nie zakończy się słuszną karą dla winowajców, a tryumfem wolności, prawa i sprawiedliwości dla narodów dobrej woli.

Lotnicy,

Naszą uroczystość dzisiejszą zakłóca nuta bólu i rozterki duchowej. Rozumiem Was dobrze, czuję, iż do serc Waszych zakradać się może wątpliwość, czy polska krew przelana nie pójdzie na marne. Słyszę na ustach Waszych nieme pytanie, ciężkie i męczące w obliczu tysięcy mogił, w których spoczywają snem wiecznym Wasi towarzysze broni i koledzy, co bili się i umierali w przekonaniu, że walczą i giną za Polskę całą, za Warszawę i Poznań, za Kraków i Gdynię, za Wilno i Lwów.

W tych najtrudniejszych chwilach, jakie Ojczyzna nasza przeżywa, nam, bojownikom o Jej wyzwolenie, nie wolno tracić wiary w przyszłość i sprawy naszej zwycięstwo. Ufajmy, że sumienie świata odezwie się jeszcze; zachowajmy spokój i postępujmy wzorem Kraju, który bez wątplenia walczyć będzie do upadłego. Wraz z naszymi sojusznikami bić się będziemy, aż wyczerpiemy wszystkie możliwości służenia na tej drodze własnej Ojczyźnie, odrzucając zawsze służbę dla cudzych interesów i cudzej racji stanu, sprzecznej z prawami Polski i z Jej niepodległością.

BEZSKŁADNY

Wp. 16 4
L. nr 588 4

WŁKOWNIK DYPL. ART
K A P I O K I M I K O Ł A J

(Stopień, imię i nazwisko oraz przydział i funkcja w czasie kamp. 1939 przedstawiającego wniosek.)

SZEF SZTABU S.G.O. POLESIE

Załącz. do rozk. L.dz. 10/Pers/46

(zaznaczyć, czy odznaczenie było nadane w Kraju, data i przez kogo)

Wniosek o nadanie

KRZYŻA WIRTUTI MILITARI 5 KLASY

(rodzaj odznaczenia n.p. "Virtuti militari", Krzyż Wal., K.Z. miejscami, klasa odznaczenia, ilekrotność lub rodzaj)

1. Stopień, imię i nazwisko żołnierza proponowanego do odznaczenia (pisać literami drukowanymi)	S.P. Mjr, piech. BARTULA JAN.
2. Miejsce urodz. i data	
3. Przydział i funkcja w czasie dokonania czynu	Dowódca baonu 79 F.P. w Dyw. KOBRYN S.G.O. POLESIE.
4. Posiadane odznaczenia (przy polskich rok nadania)	
5. Dokładny opis czynu, za który ma być nadane odznaczenie z podaniem czasu, miejsca, okoliczności oraz rodzaju akcji bojowej.	S.P. mjr. BARTULA JAN zorganizował swój baon w Ośrodku Zapasowym Słonim i został z nim włączony do Dyw. KOBRYN. Przez cały czas walk tej Dywizji t.j. od 15 września do 5 października brał udział w walkach na czele swego baonu. Zawsze na czele swych żołnierzy, przykładnym bohaterstwem swoim, porywał i prowadził swój batalion do zwycięskich akcji. Padł na Polu Chwały idąc w pierwszej linii do szturm na niemiecką piechotę w woli Gulowskiej w dniu 5 października 1939 r.
6. Imiona, nazwiska i przydział świadków, którzy mogą potwierdzić opis dokonanego czynu	Plk. art. EPLER ADAM Dowódca Dyw. KOBRYN Mjr, dypl. GRZESZKIEWICZ TADEUSZ Szef O. III S.G.O. POLESIE. VMS
7. Czy ranny był zabity w czasie opisanej akcji.	Padł pod wola Gulowska w dniu 5.X.1939r.

SZEF SZTABU S.G.O. POLESIE

K A P I O K I M I K O Ł A J PŁK. DYPL.

Zgadzam się z powyższym wnioskiem popieram go i przedstawiam.

W. Z. DOWÓDCA S.G.O. POLESIE

Za zgodność odpisu:

Sekretarz Kapituły:

Fr. Sakowski

Kapitan.

Odpis

IPMS. A.XII.77/38. Tekst już publikowany zob. Z Bachurzewski, op. cit., s. 12 - 16

Nr 58

1944 kwiecień 12, Londyn - Ogólne wytyczne Naczelnego Wodza przy przedstawianiu do odznaczenia Orderem Virtuti Militari

Ogólne wytyczne przy przedstawianiu do odznaczeń

1. Dla podkreślenia dokonanych czynów męstwa i odwagi wykazanych w czasie wojny, ustawy upoważniają mnie do nadawania:

- a) ord. woj. Virtuti Militari - za dokonanie wybitnych czynów wojennych,
- b) Krzyża Walecznych - za czyny męstwa i odwagi dokonane bezpośrednio w boju z nieprzyjacielem,
- c) Krzyża zasługi z Mieczami - za czyny męstwa nie bezpośrednio w boju, wzgl. za położenie zasług dla Państwa w warunkach szczególnie niebezpiecznych.

2. By odznaczenia zachowały swoją treść moralną, muszą być przyznawane bardzo oględnie. Hojne przyznawanie powoduje zdewaluowanie ich wartości, oraz wyczerpuje od razu możliwość nagradzania tych samych żołnierzy w przyszłości.

3. Za jeden i ten sam czyn żołnierz może być wyróżniony tylko jednym odznaczeniem. Nie można również przedstawiać od razu do wielokrotnego odznaczania np. Krzyżem Walecznych, które miałyby niejako podkreślać stopień dokonanego czynu. Również niedopuszczalne jest dodatkowe wyróżnianie w innej formie, np. awansu.

4. Pośmiertne odznaczenie może być nadane tylko w tym wypadku, jeśli żołnierz poniósł śmierć po dokonaniu czynu, który go kwalifikował w myśl

żem Walecznych winien być ogłaszany w rozkazie jednostki, do której odznaczony należał w chwili dokonania czynu.

Doceniając znaczenie moralne szybkiego dekorowania w pewnych szczególnych warunkach i okolicznościach za wybitne czyny bojowe (np. za indywidualny czyn bojowy zwłaszcza w wypadku śmierci na polu walki, lub ciężkiej rany, grożącej utratą życia) przyznaje Dcy z Korpusu kontyngent ośmiu KW miesięcznie z tym, że Dowódca Korpusu przedstawi mi ex post wnioski i nadanie odznaczenia do zatwierdzenia.

Odznaczenia mogą być nadawane żołnierzom Armii Sprzymierzonych współpracujących, względnie wchodzących w skład Polskich Sił Zbrojnych po dokonaniu czynu wymaganego ustawą. Nadanie odznaczenia wymaga wpięrow uzyskania zgody władz danego Państwa.

Ze względu na brak wystarczających danych, nadawanie odznaczeń za kampanię w 1939 roku zostaje odłożone do chwili powrotu do Kraju.

Przyznawanie dodatkowych odznaczeń za Kampanię Norweską, Francuską oraz Libijską zakończyłem z dniem 27 lipca 1943 r.

Szczegółowe wytyczne o zasadach i trybie nadawania odznaczeń, są opracowywane przez Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari. Po zatwierdzeniu przeze mnie zostaną podane do wiadomości oddziałom.

Naczelnny Wódz

Kazimierz Sosnkowski

Gen. Broni

Odpis

IPMS, A.XII/77/36. Zob. Z. Bachurzewski, op. cit., s. 17 - 19.

Nr 59

1944 czerwiec 22, Londyn. – Wniosek o odznaczenie gen. dyw. Władysława Andersa Krzyżem Kawalerskim (klasy III) Orderu Wojennego Virtuti Militari

1	Stopień	Generał Dywizji służby stałej
2	Nazwisko i imiona oraz rocznik	Anders Władysław ¹ 1892 47/III

¹ W. Anders (11 VIII 1892 - 12 V 1970). Jako student na politechnice w Rydze działał w organizacjach polskich. W 1914 r. powołany do armii rosyjskiej, gdzie w walkach z Niemcami wykazał się odwagą; był trzykrotnie ranny. W stopniu sztabsrotmistrza wstąpił do I Korpusu Polskiego gen. J. Dowbor-Muśnickiego. W stopniu ppłk. organizował późniejszy 1 p.uł. krechowieckich. M.in. był szefem sztabu 1 D Strz. Po demobilizacji Korpusu wstąpił do Polskiej Siły Zbrojnej. W listopadzie 1918 r. uczestniczył w rozbrojeniu Niemców w Warszawie. Od stycznia 1919 r. w dyspozycji Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych w Poznaniu. Od 16 I 1919 r. był I Kwatermistrem (Operacyjnym) w DG, a od 9 II do 29 IV tegoż roku Szefem Sztabu DG. Opracował koncepcję uderzenia na Pomorze, z pomocą Armii generała J. Hallera. Po odrzuceniu jego koncepcji na własną prośbę objął dowództwo 1 p.uł. Włkp., późniejszego 15 Pułku Ułanów Poznańskich. Od sierpnia 1919 r. walczył na froncie Litewsko-Białoruskim. Pod dowództwem W. Andersa pułk stał się jednym z kilku najlepszych pułków polskiej kawalerii. W październiku 1921 r. odszedł na studia wojskowe we Francji. Awansowany do stopnia płk (15 VIII 1924 r.) objął stanowisko dyrektora nauk na kursie dla starych dowódców, a następnie Szefa Sztabu w Inspektoracie Kawalerii MSWojsk. W czasie przewrotu majowego 1926 r. lojalnie stanął po stronie rządu i jako Szef sztabu dowództwa obrony Warszawy kierował obroną Belwederu i odwrotem sił wiernych rządowi do Wilanowa; osobiście towarzyszył Prezydentowi S. Wojciechowskiemu w drodze do Wilanowa. Postawa ta nie wpłynęła negatywnie na jego karierę wojskową. Otrzymał bardzo wysokie oceny roczne i jeszcze w 1926 r. objął dowództwo 2 samodzielnej brygady Kawalerii w Brodach (przemianowany na Wołyńską Brygadę Kawalerii). W 1937 r. został dowódcą Nowogródzkiej EK w Baranowiczach. W 1939 r. zgodnie z otrzymanymi rozkazami, przegrupował brygadę w okolicach Lidzbarka Warmińskiego, z zadaniem osłaniania kierunku na Płock. W kampanii wrześniowej skupił pod swym dowództwem około 55 niekompletnych szwadronów jazdy i 40 dział. Walczył z Niemcami i Armią Czerwoną. 29 IX 1939 r. dwukrotnie ranny dostał się w ręce bolszewików. Ze szpitala we Lwowie został zabrany przez NKWD i przewieziony do Moskwy. Odrzucał wszystkie propozycje współpracy z władzami sowieckimi. Przesłuchiwany był do 30 VII 1941 r. Po podpisaniu przez gen. W. Sikorskiego układu z ZSRR

11 VIII został wyznaczony na dowódcę Armii Polskiej w Rosji. Awansowany został na gen. dyw.

Stosunek generała do ZSRR kształtowały realia polityczne. Od początku nie miał zaufania do deklaracji Stalina, choć był przeświadczony o potrzebie utrzymania Wojska Polskiego w ZSRR. Znając dobrze mentalność Rosjan, szybko spostrzegł rosnącą wrogość Stalina wobec powiększających się szeregów oddziałów polskich i rządu polskiego. Równocześnie prowadził poszukiwania zaginionych w 1939 r. oficerów polskich, zabiegał o zwolnienie z obozów i więzień jak największej liczby Polaków. Obozy Armii Polskiej stały się miejscem ratunku dla wycieńczonych głodem i chorobami kobiet i dzieci.

W tych skomplikowanych warunkach formowania wojska, zakazał żołnierzom wypowiadania się na temat swoich przeżyć i sytuacji w ZSRR.

Uzyskał zgodę na ewakuację 25000 ludzi, zwiększoną później do 40000, co motywował trudnościami organizacyjnymi. Tzw. „drugą ewakuację” przeprowadził na własną odpowiedzialność, wbrew zaleceniom rządu polskiego. Ogółem z ZSRR wyprowadził ponad 110000 ludzi, w tym około 70000 żołnierzy.

Po ewakuacji do Iranu (sierpień 1942 r.), 12 IX tegoż roku Naczelnny Wódz W. Sikorski wydał rozkaz o przekształceniu wojsk na Armię Polską na Wschodzie (APW), podporządkowując Andersowi polskie jednostki stacjonujące na Bliskim Wschodzie. Wreszcie 19 VIII 1943 r. objął dowództwo 2 Korpusu Polskiego.

Jego armia przez Bliski Wschód znalazła się wiosną 1944 r. na froncie włoskim. sformowano II Korpus w składzie dwóch dywizji. 23 III t.r. przyjął propozycję dowódcy 8 armii brytyjskiej gen. O. Leese zdobycia Monte Cassino, analizując zyski wojskowe, psychologiczne i moralne: opromienienie sławą oręza polskiego, 18 V 1944 M. Cassino zostało zdobyte, kosztem zabitych 72 oficerów i 788 szeregowych. Rany odniosło 204 oficerów i 2618 szeregowych. Droga do Rzymu stanęła otworem. Dalszy szlak bojowy Korpusu to zdobycie Ancony, przełamanie linii Gotów, walki pod Faenzą, zdobycie Bolonii. Kampania ta była jeszcze jednym potwierdzeniem talentu i odwagi gen. Andersa, umiejętności przekształcenia się z dowódcy kawalerii na dowódcę nowoczesnej broni pancernej.

We Włoszech gen. Anders był niestrudzonym organizatorem życia społecznego żołnierzy polskich i ludności cywilnej. Z jego inicjatywy i pod kierownictwem tworzone szkoły powszechne, średnie, utworzone uczelnie wyższe. Po wojnie zorganizowane zostały domy rekonwalescentów, polskie drukarnie i teatry. Po przyjęciu przez Anglików dymisji gen. Sosnkowskiego od 26 II do 21 VI 1945 r. pełnił obowiązki Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Polskich Sił Zbrojnych. Ogromny talent organizatorski i dowódczy uczyniły z niego wodza i jedną z głównych postaci na polskiej scenie politycznej. Nie pogodził się z radziecką okupacją Polski, protestował przeciwko uchwałom konferencji jałtańskiej. Równocześnie nie bronił żołnierzom powrotu do Polski. Rządy komunistów w Polsce uważał za „zjawisko przejściowe i sprzeczne z naturą polską”. Za nieprzejednaną postawę komuniści zaciekle go zwalczali. Mając świadomość jego wielkiej popularności wśród Polaków, prowadzili kampanię zniesła-

wiającą generała. Prześladowano też wracających do kraju żołnierzy 2 Korpusu. 26 IV 1946 r. na posiedzeniu rządu M. Rola-Żymierski zgłosił projekt uchwały w sprawie pozbawienia obywatelstwa Polaków, którzy pozostaną na Zachodzie. Rada Ministrów orzekła, iż „*gen. Anders utracił obywatelstwo Państwa Polskiego przez przyjęcie, bez zgody właściwych władz polskich, urzędu publicznego w państwie obcym, a to podejmując się funkcji współorganizowania Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia, będącego formacją paramilitarną, stanowiącą część Armii Brytyjskiej organizacyjnie podporządkowaną dowództwu brytyjskiemu, a nadto namawiając podległych mu z tytułu poprzedniej służby żołnierzy polskich do wstępowania do tej formacji...*” Zarzucano mu też, że organizował i popierał walkę ośrodków terrorystyczno-dywersyjnych w kraju. Uchwała ta została anulowana dopiero 15 III 1989 roku.

8 VI 1946 r. gen. Anders przyjął stanowisko Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Polskich Sił Zbrojnych. Jego zadaniem była demobilizacja, a w rzeczywistości likwidacja Polskich Sił Zbrojnych. Czynił starania, aby zdemobilizowani żołnierze znaleźli zatrudnienie i środki utrzymania. 4 X 1949 r. dekretem prezydenta RP na Uchodźstwie, Augusta Zalewskiego, powołany został do życia Skarb Narodowy dla finansowania działalności niepodległościowej oraz celów społecznych i kulturalnych. Generałowi powierzono godność przewodniczącego Głównej Komisji Skarbu Narodowego, którą piastował do końca życia. Od 1953 r. był prezesem Polskiej Macierzy Szkolnej, przez 11 lat przewodniczył Polskiej Fundacji Kulturalnej. 16 V 1954 r. mianowany gen. broni, 8 V tegoż roku wszedł w skład Rady Trzech, organu tymczasowo zastępującego prezydenta. Z czasem Rada stała się najaktywniejszym ośrodkiem politycznym emigracji. Dzięki jego poparciu dla koalicji większości stronnictw, polska emigracja nie rozpadła się i przełamała impas, aby ostatecznie się zjednoczyć w 1972 r., już po śmierci generała. Apelował do mocarstw zachodnich o pomoc dla sprawy polskiej. 23 X 1956 r. Rada Trzech wystosowała apel do prezydenta USA, głosząc m.in.: „*W przełomowej chwili miliony ludzi za żelazną kurtyną oczekują od Pana akcji, która będzie mogła wyrzucić decydujący wpływ na bieg wydarzeń i przynieść zwycięstwo wolności*”. Na zjeździe z okazji Millenium Chrztu Polski 19 V 1966 r. w Londynie odbył się zjazd Polski Walczącej. Zgromadzeni m.in. uchwalili apel do mocarstw zachodnich o uznanie granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej oraz kontynuowanie pomocy narodowi polskiemu. W. Anders był jednym z głównych inicjatorów i organizatorów tego przedsięwzięcia. Do ostatnich dni uczestniczył w życiu środowisk polskich. Do ostatka odwiedzał kombatantów i harcerzy, którym przekazał opiekę nad cmentarzem pod Monte Cassino. 28 II 1970 r. uczestniczył w walnym zjeździe Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii. Zmarł w Londynie 12 V 1970 r., w dwudziestą piątą rocznicę Bitwy o Monte Cassino (23 V 1945 r.). Napisał wówczas o Nim: „*Bił się za Polskę w każdych okolicznościach i z każdym wrogiem. Polacy są trudnym narodem i niełatwo komuś ze swoich przyznają wielkość. Ale nie ma takiego serca polskiego, które nie zadrgałoby wobec heroizmu żołnierskiego. Tu kończą się waśnie, na ten temat nie ma sporu. Polacy jednoczą się zawsze pod sztandarami wojskowymi. Ich strażnikiem był Generał Władysław Anders.*”

	i nr ewid.	
3	Przydział i funkcja	Dowódca Armii Polskiej na Wschodzie i Dowódca 2-go Korpusu
4	Stopień, przydział i funkcja w czasie dokonania czynu przedstawionego do odznaczenia	Jak rubryka 1 i 3
5	Posiadane odznaczenia	Virtuti Militari klasy V Virtuti Militari klasy IV Krzyż Walecznych czterokrotnie
6	Dokładny opis czynu kwalifikowanego do odznaczenia z podaniem czasu, miejsca, okoliczności i rodzaju akcji bojowej	Zwycięstwa 2 Korpusu Polskiego w Italii, rozpoczęte zdobyciem Monte Cassino, poprzez boje o Piedimonte, Passocorno, Castelfidardo, Loreto i Ossimo, uwieńczono obecnym zdobyciem Ancony i zniszczeniem walczących tu sił niemieckich - odbiły się głośnie echem w całym świecie i okryły świeżą chwałą Imię Wojska Polskiego. Narodowi Naszemu czyny wspaniałych żołnierzy 2-go Korpusu dały do ręki nowe atuty w ciężkich zmaganiach o Sprawę Polski. Oddziały Korpusu zostały sformowane na terenie Rosji Sowieckiej. Zorganizowanie ich w niezwykle trudnych warunkach, przygotowanie do walki, oraz sukcesy orężne na ziemi włoskiej - to przede wszystkim zasługa generała dywizji Władysława Andersa. W długim okresie walk wykazał on, prócz męstwa osobistego wysokie walory dowódcy bojowego, wyróżniającą się umiejętność planowania, przygotowania i zdecydowanego przeprowadzenia działań. Okazał ponadto niezachwiany

Oprócz Virtuti Militari 2, 3, 4, 5 kl. gen. W. Anders odznaczony był OOP 3 i 4 kl., KN, KW (5x), ZKZ z Miecz (4x), Ord. Łąźni, Ord. św. Sawy, Ord. Białego Lwa, Legion of Merit, Legion d'Honneur, Croix de Guerre z palmami i wieloma innymi. Żonaty dwukrotnie: w 1925 r. z Ireną Pruszyńską z d. Jordan Krąkowską i od 1947 ze śpięwaczką, Ireną Jarosiewicz ps. sceniczny „Bogdańska”, rozwiedzioną z Gwidonem Boruckim, aktorem.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s. 23 - 27. Tamże źródła i literatura.

	spokój w najcięższych kryzysach boju łamiąc dusze ludzkie, gdy od hartu ducha dowódcy tak wiele zależy. Na czele okrytych sławą i godnych podziwu żołnierzy 2-go Korpusu generał dywizji Władysław Anders pracą swoją i czynami na polu walki dobrze zasłużył się Ojczyźnie.
--	--

Kopia

IPMS, A.XII.77/1. Szczegóły zob. A. Suchcitz; *Ordery Virtuti Militari...*, s. 81-82. Krzyż nadano 30 VII 1944, a nadanie ogłoszono w „Dzienniku Personalnym Naczelnego Wodza” MON nr 1 z 1945 r.

Nr 60

1944 lipiec 3, Londyn. – Nadania lotnikom przez Naczelnego Wodza gen. Kazimierza Sosnkowskiego Orderów Virtuti Militari

NACZELNY WÓDZ

L. dz.562/GNW/44

Londyn, dnia 3 lipca 1944 r.

Na podstawie art. 4 lit. e, oraz art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 23.3.1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. nr 33 poz.285)

nadaję

Krzyż Srebrny ord. woj. Virtuti Militari klasy V

1. śp. por. pil. Dreckiemu Władysławowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie walk polskiego lotnictwa myśliwskiego w Afryce Północnej. Ponadto śp. por. pil. Drecki wykonał szereg zadań bojowych z Malty i Sycylii, wykazując w nich zaciętość oraz wielką ofiarność dla służby.

(Wniosek przedstawił Dca I Skrzydła Myśliwskiego - mjr pil. Skalski Stanisław).

2. kpt. pil. Żulikowskiemu Józefowi¹

¹ Zob. biogram: *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s. 128 - 129 (B. Polak).

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie walk lotnictwa myśliwskiego z terenu W. Brytanii. Kpt. pil. Żulikowski wykonał cały szereg zadań bojowych, w czasie których wykazał ofiarne poświęcenie się dla służby. W czasie jednego z zadań został zestrzelony nad terenem Francji, uniknął niewoli i powrócił do W. Brytanii, żeby kontynuować walkę w dalszym ciągu.

(Wniosek przedstawił Dca I Skrzydła Myśliwskiego - mjr pil. Skalski Stanisław).

3. por. naw. Kawie Stanisławowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 1 tury lotów bojowych. Wszystkie zadania bojowe wykonywał ofiarnie i z odwagą. W czasie jednego z zadań bojowych samolot został uszkodzony przez myśl. npla. Por. Kawa dobrze prowadzoną nawigacją przyczynił się do uratowania załogi i samolotu.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

4. por. pil. Martelowi Ludwikowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie szeregu walk polskiego lotnictwa myśliwskiego w Afryce Północnej.

W czasie jednej z walk dnia 20 IV 1943 r. z przeważającymi siłami npla koło Pantelarii zestrzelił jeden samolot npla, a jeden uszkodził. Por. pil. Martel brał również udział w bitwie o W. Brytanię zestrzeliwując jeden samolot npla, a jeden uszkodzając. W czasie wszystkich walk wykazał zaciętość oraz wielką ofiarność dla służby.

(Wniosek przedstawił Dca polskiego zespołu myśl. w Afryce Półn. mjr pil. Skalski Stanisław).

5. por. pil. Mieleckiemu Leopoldowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 1 tury lotów bojowych, w czasie których był 3 krotnie atakowany przez samoloty myśl. npla. W czasie wykonywania jednego z zadań wykrył okręty wojenne npla, czym przyczynił się do jednego więcej sukcesu swego dyonu. Por. Mielecki jako dca załogi w obliczu wielu ciężkich sytuacji bojowych wykazywał nadzwyczajną inicjatywę, a uwieńczone powodzeniem zadania bojowe należy zawdzięczać jego przewodnictwu.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

6. por. strz. rtg. Teychmannowi Norbert Edwardowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych podczas wykonywania 1 tury lotów bojowych, w czasie których dał dowody odwagi i wysokich wartości bojowych. Dnia 9 XII 1943 r., kiedy samolot był atakowany przez myśl.

npla, przerwał pracę przy radiostacji, zajął stanowisko przy k.m. i otwarciem ognia przyczynił się do odparcia ataku, zaś dnia 3 II 1944 r. podczas zaatakowania przez 2 samoloty myśl. npla ogniem z bocznego k.m. prawdopodobnie zestrzelił jednego Ju.88.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

7. st. sierż. R/obs. Woźnemu Janowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania całego szeregu zadań bojowych, podczas których wykazał odwagę oraz ofiarne poświęcenie się dla służby. W czasie jednego z zadań w dniu 19 I 1944 r. przyczynił się do zniszczenia 2 hydroplanów npla w bazie norweskiej. Podczas innych lotów przyczynił się do zestrzelenia 1 samolotu npla i do uszkodzenia 2-ch.

(Wniosek przedstawił Dca 307 Nocnego dyonu myśliwskiego - kpt. pil. Lewandowski Maksymilian).

8. sierż. strz. rtg. Holcowi Piotrowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 2 tury lotów bojowych. We wszystkich zadaniach bojowych wykazywał ofiarne poświęcenie się dla służby oraz b. dużą odwagę. W ciężkich sytuacjach bojowych pomagał innym członkom załogi w wykonywaniu ich czynności.

(Wniosek przedstawił Dca 300 dyonu bombowego - mjr pil. Kowalczyk Adam).

9. plut. pil. Kiełtyce Stanisławowi

w uznaniu wybitnej odwagi wykazanej w czasie ataków na łodzie podwodne npla, na skutek czego 1 łódź podwodna npla została prawdopodobnie zatopiona, jedna uszkodzona, a jedna prawdopodobnie uszkodzona.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

10. plut. strz. rtg. Łukasiewiczowi Mieczysławowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 1 tury lotów bojowych. W czasie wykonywania zadań bojowych plut. Łukasiewicz dał dowody wysokiej wartości bojowej, a w obliczu ciężkich warunków, wykazał odwagę i poświęcenie w najwyższym stopniu.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

11. plut. pil. Owsianemu Leszkowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania szeregu ciężkich zadań bojowych przy silnym przeciwdziałaniu ze strony npla.

Podczas tych zadań plut. Owsiany wykazywał zawsze wyjątkową odwagę, niezwykle męstwo, oraz wielką zaciętość.

(Wniosek przedstawił Dca 300 dyonu bombowego - mjr pil. Kowalczyk Adam).

12. plut. pil. Targowskiemu Franciszkowi Janowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 1 tury lotów bojowych, a zwłaszcza za:

- wybitną odwagę wykazaną w czasie atakowania łodzi podwodnych npla. W jednym ataku przeprowadzonym na dwie łodzie podwodne przyczynił się do prawdopodobnego uszkodzenia jednej z nich, innym razem atakując łódź wykazał wyjątkową zaciętość w przeprowadzeniu ataku.

W czasie wszystkich zadań bojowych odznaczył się zawsze wybitnym męstwem, odwagą oraz ofiarnością dla służby.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu bombowego - mjr obs. Korbut Czesław).

13. kpr. strz. rtg. Dobrzynieckiemu Tadeuszowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania 1 tury lotów bojowych. Podczas jednego z zadań bojowych, kiedy samolot został trafiony i powstał pożar, dzięki osobistemu poświęceniu ugasił go, przyczyniając się do ocalenia załogi. W czasie wszystkich zadań bojowych wykazywał zawsze wybitne męstwo osobiste, wielką determinację i zacięcie.

(Wniosek przedstawił Dca 300 dyonu bombowego - mjr pil. Kowalczyk Adam).

14. kpr. strz. rtg. Zawistowskiemu Józefowi

w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych w czasie wykonywania większej ilości zadań bojowych. W czasie jednego z zadań, kiedy nawigator został ciężko ranny, sam zajął się nawigacją i przyprowadził załogę do bazy. Podczas wszystkich zadań wykazywał wyjątkową odwagę oraz ofiarne poświęcenie się dla służby.

(Wniosek przedstawił Dca 300 dyonu bombowego - mjr pil. Kowalczyk Adam).

NACZELNY WÓDZ

SOSNKOWSKI

generał broni

Oryginał

IPMS, A.XII.85/10.

Nr 61**1944 lipiec 6, Londyn. – Nadania lotnikom przez Naczelnego Wodza Orderów Virtuti Militari**

NACZELNY WÓDZ

L. dz.808/GNW/44

Londyn, dnia 6 lipca 1944 r.

Na podstawie art. 4 lit. e, oraz art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 23.3.1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. nr 33 poz.285)

nadaję

Krzyż Srebrny ord. woj. Virtuti Militari klasy V

1. kpt. pil. Marciniakowi Januszowi

za umiejętne i skuteczne dowodzenie 306 Dyonem Myśliwskim w dniu 23 VI 1944 r. kiedy dyon zaatakował nakazany cel pomimo przeciwdziałania ze strony 3-krotnie silniejszej formacji myśliwskiej npla. W czasie wynikłej ciężkiej walki dyon pod dowództwem kpt. pil. Marciniaka zestrzelił 7 samolotów npla, a 2 uszkodził.

Kpt. pil. Marciniak wykazał wysokie zalety bojowego dcy, wysuwając dowodzony dyon myśliwców na czoło dywizjonów biorących udział w inwazji kontynentu.

(Wniosek przedstawił Dca 133 Skrzydła Myśl. - mjr pil. Skalski Stanisław).

2. por. pil. Potockiemu Władysławowi

za wybitne męstwo wykazane dnia 23 VI 1944 r. kiedy w czasie ciężkiej walki z przeważającym nplem, zestrzelił 2 samoloty myśl. npla. Ponadto por. pil. Potocki wykonał przedtem cały szereg zadań bojowych, połączonych z zestrzeleniem 2 samolotów npla, wykazując w walkach wybitne męstwo i poświęcenie.

(Wniosek przedstawił Dca 133 Skrzydła Myśl. - mjr pil. Skalski Stanisław).

NACZELNY WÓDZ

SOSNKOWSKI

generał broni

Oryginał

IPMS, A.XII.85/10.

Nr 62**1944 lipiec 10, Londyn. – Uchwała Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie projektów nowych odznaczeń wojennych**

Kapituła Orderu Wojennego

Virtuti Militari.

L.dz. 54/44

Londyn, dn. 10 VII 1944 r.

Pan Minister Obrony Narodowej

w miejscu

Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari na posiedzeniu w dniu 18 kwietnia 1944 r. powzięła następującą uchwałę:

W związku ze złożeniem Kapitulie projektów utworzenia odrębnych odznaczeń dla Marynarki Wojennej i Lotnictwa przez Szefa Marynarki Wojennej, przez Dowódcę Sił Powietrznych oraz przez Wojsko - Kapituła Orderu Woj. Virtuti Militari przedstawia prośbę Panu Ministrowi Obrony Narodowej złożenia Rządowi Rzeczypospolitej w drodze ustawodawczej projektów nowych odznaczeń wojennych dla utworzenia:

1. Morskiego Krzyża Walecznych i Wojennego Medalu Morskiego,
2. Lotniczego Krzyża Walecznych i Wojennego Medalu Lotniczego,
3. Medalu Wojska.

Uzasadnienie:

I. Wojsko

Od 1 września 1939 r. w Kraju a następnie we Francji, Norwegii, w Północnej Afryce, w Tobruku a obecnie we Włoszech prowadzi walki nieustannie przeciw Niemcom, składając wielkie ofiary krwi i cierpienia.

II. Marynarka Wojenna i Handlowa

W okresie od 1919 po 1939 r. Marynarka Wojenna i Handlowa może się poszczycić bardzo dużą pracą rozbudowy i zakładania pierwszych zrębów Polski silnie i trwale opartej o morze.

W tym okresie czasu dużą wagę przywiązuje się do nawiązania ścisłych kontaktów z morskimi narodami Zachodu.

W roku 1939 Marynarka Wojenna daje piękne przykłady bojowego ducha i zaczepności walki z nieprzyjacielem w obronie swoich portów i baz morskich, a następnie niebywale ciężkich przemarszów na połączenie się z Flotą Imperium Brytyjskiego.

Pięć lat nieprzerwanej walki z nieprzyjacielem na rozległych wodach świata daje wielki rozgłos o zasięgu międzynarodowym i zakłada trwałe podwaliny w postaci pięknych bojowych tradycji.

Marynarka Handlowa w tym samym okresie czasu, w warunkach bardzo ciężkich prowadzi pracę zaopatrzenia i dostaw. Ponosi duże straty w ludziach i sprzęcie. Ogromem swojej pracy przyczynia się wydatnie do ugruntowania dobrej opinii Polaka, jako marynarza w Zachodniej Rodzinie Narodów Morskich.

III. Lotnictwo

W bardzo ciężkich walkach w powietrzu od dn. 1 września 1939 r. do chwili obecnej składa codziennie wielkie ofiary krwi i poświęcenia.

Lotnictwo Polskie w doniosłej bitwie o Londyn zdobywa wśród Sprzymierzonych Narodów pierwsze miejsce po W. Brytanii.

Imię Lotnictwa Polskiego obiega cały świat.

Lotnictwo nasze rozrasta się do siły kilkunastu wzorowo zorganizowanych dywizjonów różnego typu.

Z każdym rokiem coraz bardziej usamodzielnia się.

Ugruntowuje swoje bardzo piękne tradycje bojowe.

Na przyszłych konferencjach pokojowych bojowa karta Lotnictwa będzie jednym z wielu naszych bardzo ważkich dokumentów.

Odznaczenia pomyślane w ten sposób, że Krzyże Walecznych Wojska, Marynarki i Lotnictwa będą nagrodą bojowych czynów indywidualnych w swoich rodzajach broni.

Medale Wojenne będą nagrodą za rzetelną i bardzo sumienną pracę bojową w strefie operacyjnej.

Medale Wojenne będą miały olbrzymie znaczenie ze względu na szeroko pomyślaną powszechność nagradzania ogółu szeregow żołnierskich i to odznaczeniami Państwowymi.

Demokratyczne Państwa Sprzymierzone przywiązują duże znaczenie do zagadnienia odznaczeń za rzetelną służbę bojową.

W tak demokratycznych państwach Stany Zjednoczone A.P. i Imperium Brytyjskie, wojska lądowe, marynarka i lotnictwo mają swoje odrębne odznaczenia.

Ostatnio Imperium Brytyjskie poszło na kreowanie odrębnych Medalii, jako specjalnych odznaczeń Państwowych za każdą poszczególną kampanię.

Całość pięknej bojowej pracy Wojska, Marynarki Wojennej i Handlowej i Lotnictwa daje prawo na wniesienie pod obrady Rządu R.P. utworzenia odrębnych odznaczeń Państwowych w postaci przedłożonych Krzyży i Medalii celem nagradzania żołnierzy, marynarzy i lotników za specjalne czyny bojowe i za rzetelną bojową pracę wykonaną na lądzie, morzu i w powietrzu.

KANCLERZ KAPITUŁY

Lucjan ŻELIGOWSKI

gen. broni

Załączniki:¹

3 projekty ustaw,

5 rysunków nowych odznaczeń.

Oryginał

IPMS A.XII. Dokumentacja podręczna Kapituły.

---

¹ Załączników brak.

Nr 63

1944 lipiec 30, Bernardino. – Nadanie generalowi dywizji Władysławowi Andersowi Krzyża Kawalerskiego Orderu Virtuti Militari

NACZELNY WÓDZ

L. dz. 3506/GNW/44/615/GNW/44 tjn.

Bernardino dnia 30 VII 1944

Na podstawie art. 4 lit. e oraz art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 33 poz.285)

n a d a j ę

„KRZYŻ KAWALERSKI” orderu wojennego

Virtuti Militari klasy III

1 Generał dywizji Anders Władysław

Zwycięstwa 2 Korpusu Polskiego w Italii, rozpoczęte zdobyciem Monte Cassino, poprzez boje o Piedimonte, Possocorno, Castelfidario, Loreto i Ossimo, uwieńczone obecnie zdobyciem Ancony i zniszczeniem walczących tu sił niemieckich - odbiły się głośnym echem w całym świecie i okryły świeżą chwałą Imię Wojska Polskiego.

Narodowi naszemu czyny wspaniałych żołnierzy 2 Korpusu dały do ręki nowe atuty w ciężkich zmaganiach o Sprawę Polski.

Oddziały korpusu zostały sformowane na terenie Rosji Sowieckiej. Zorganizowanie ich w niezwykle trudnych warunkach, przygotowanie do walki, oraz sukcesy orężne na ziemi włoskiej - to przede wszystkim zasługa generała dywizji Władysława Andersa.

W długim okresie walk wykazał on, prócz męstwa osobistego wysokie walory dowódcy bojowego, wyróżniającą się umiejętność planowania, przygotowania i zdecydowanego przeprowadzenia działań.

Okazał ponadto niezachwiany spokój w najcięższych kryzysach boju łamiących dusze ludzkie, gdy od hartu ducha dowódcy tak wiele zależy.

Na czele okrytych sławą i godnych podziwu żołnierzy 2-go Korpusu gene-

rał dywizji Władysław Anders pracą swoją i czynami na polu walki dobrze zasłużył się Ojczyźnie.

NACZELNY WÓDZ

(-) SOSNKOWSKI

Generał Broni

Oryginał

IPMS, A.XII.77/45

Nr 64

1944 sierpień 8, Ancona. – Przemówienie Gen. Władysława Andersa z okazji dekoracji Krzyżem Virtuti Militari żołnierzy 2 Korpusu za czyny bojowe w walce o Anconę

Z największą radością dokonałem z polecenia Naczelnego Wodza dekoracji i przypiąłem odznaki cnoty żołnierskiej na piersiach najwaleczniejszych żołnierzy naszego Korpusu. W tej chwili dla nas tak uroczystej w naszym marszu żołnierskim przede wszystkim nasza myśl i nasz hołd idą ku tym kolegom, którzy począwszy od Westerplatte, przez Warszawę, Lwów aż hen do Sybiru, poprzez Norwegię, Tobruk, w powietrzu i na morzu złożyli swe życie aż tu na ziemi włoskiej w bitwach o Cassino i Anconę z wizją wolnej, niepodzielnej i niepodległej Polski.

W tej samej chwili myśli nasze idą ku naszym braciom w Kraju, szczególnie do tych naszych kolegów w Warszawie, którzy od tygodnia krwawią się w powstaniu. Nie jest nam jeszcze wiadome, jak i czemu to powstanie w tej chwili zostało wywołane, wiemy jednak, że ci nasi najdrożsi bracia i synowie walczą i giną dla Polski jak my.

Koledzy! Z największym wzruszeniem przypinałem wam dziś odznaki naszego Krzyża żołnierskiego. Na pewno jak nikt zdaję sobie sprawę, ile niebezpieczeństw, ile pracy i ile charakteru, każdy musiał włożyć, żeby tę odznakę otrzymać. Bo Krzyż Virtuti Militari nie jest tylko dowodem odwagi osobistej, ale dowodem tego właśnie charakteru który w najważniejszych momentach decyduje, rozwagi rozumu i wytrwałości. szczególnie w dzisiejszych chwilach, kiedy znowu stoimy na przełomie historii, jest to tak niezmiernie ważne.

W imieniu Naczelnego Wodza, swoim własnym i wszystkich kolegów 2 Korpusu składam wam z głębi serca płynące życzenia dalszego szczęścia

żołnierskiego, nie tylko dla was, nie tylko dla waszych oddziałów, ale i dla całej Polski.

Koledzy! Dziś na pewno są chwile dla nas historyczne i dla Polski przełomowe.

Jedno jest pewne, że Niemcy się walą. Czy to nastąpi za miesiąc, czy za dwa, czy za trzy, czy z biegiem wypadków nieco dłużej, Niemcy wojnę przegrały. Zamachy na Hitlera, które dziś się wyjaśniły i wykazały, że były wielkie tendencje i są w łonie generalicji niemieckiej nawiązania z powrotem sojuszu z Rosją, są dowodem rozterki tej samej wielkiej maszyny wojskowej.

Na zachodzie we Francji wydaje się, że wielka bitwa została wygrana. Trudno przewidzieć następstwa wykorzystania, wydają się jednak dla nas one bardzo poważne i bardzo wydatne. Przed nami przeciwnik jeszcze się broni, lecz jest już znacznie osłabiony.

Na wschodzie pomimo komunikatów sowieckich, że wchodzi do Warszawy, pomimo powstania, które trwa od 1 sierpnia w Warszawie, głucho jakoś by wojska sowieckie zbliżały się do stolicy. Najbliższa przyszłość wyjaśni, co się tam dzieje.

Czasem ze zdziwieniem słuchaliśmy, kiedy mówiono o otwarciu drugiego frontu na zachodzie. Dla nas było tak jasne, że pierwszy front był w Polsce, był tam, gdzie powiedziano po raz pierwszy „Nie” - „Nic nie oddamy z honoru i niepodległości”. Ten pierwszy front po pierwszej przegranej bitwie w Polsce przeniósł się do Francji, później był na Wyspach Brytyjskich, w powietrzu i na morzu, był w Norwegii i w Afryce, wreszcie przeszedł z powrotem do Włoch. A jednak Sowiety potrafiły wmówić w cały świat, że to u nich był pierwszy front. Chyba nie z tego okresu, kiedy świat się krwawił, a bolszewicy wspomagali Niemców.

Rozumiemy dokładnie, że Rosja weszła do wojny jedynie dlatego, że Hitler ją napadł. Również dobrze rozumiemy, że związało to ogromną ilość wojsk niemieckich i przyczyniło się w wielkiej mierze do rozbicia Niemiec. Ale nasze ideały były inne. Myśmy nigdy nikogo nie zdradzili, nigdy nic obcego wziąć nie chcieliśmy. I jeżeli się mówi, że dziś Polska winna być przyjazna, to powiemy, że myśmy nie dawali powodów do nieprzyjaźni. Broniliśmy zawsze honoru i niepodległości, a stroną agresywną byli inni. Dlatego też dziś, cokolwiek się dzieje, nasza droga jest jasna i wyraźna.

Nie pozwolimy na nowy rozbiór Polski, nie pozwolimy na wprowadzenie rządu agentur obcych i ktokolwiek by chciał i nas namawiał na to, zgody nigdy nie uzyska.

Przysięga nasza żołnierska jest jasna i wyraźna. Ta przysięga jest w sercu każdego Polaka i kiedy czasem, na pewno tak jak i u was w modlitwie usta szepcze: Dziej się wola Boska w niebie, to mam przed oczami nie tylko matkę, ojca i syna, ale zakutych w żelazo mężów spod Grunwaldu, wspaniałe pokolenie sienkiewiczowskie, powstańców idących na Sybir, wreszcie naszych Kolegów, idących z Polski hen poprzez Rosję, aż tu do Włoch.

Widzę tych wszystkich, którzy za Polskę życie oddali. Patrzą oni na nasze czyny. Zrobimy to samo, co i oni. Idziemy tak jak oni drogą prostą, drogą honoru i uczciwości. Jak oni ginęli w walce o honor i całość Polski, walczymy i my, Chcemy, że by naród polski był szczęśliwy. Walczymy pomimo wszelkich trudności i mamy głęboką wiarę, że nasi sojusznicy rozumieją, że pokój tylko wtedy może być w Europie i na świecie, kiedy sprawiedliwość i uczciwość będą święciły triumfy i tym samym powstanie naprawdę wolna i wielka Polska.

My z tą wiarą idziemy naprzód. Dlatego dziś wbrew wszelkim agenturom i agentom, którzy przychodzą i namawiają nas, żeby pójść czy to pod komendę sowiecką, czy wreszcie nakłaniają do złożenia broni, odpowiadamy jedno:

Jesteśmy reprezentacją narodu polskiego, jesteśmy Małą Polską, która idzie drogą honoru, drogą naszej tradycji, drogą szczęścia dla naszej Polski. Dlatego co mamy najświętsze, co w nas kiełkuje i daje tę podstawę, którą nazywamy wolnością i uczciwością, niepodległością i honorem, wyrażamy w jednym okrzyku żołnierskim: „Niech żyje Polska”.

Dziennik Żołnierza APW”, Rok II, Nr 122(241) z 9 sierpnia 1944 r.

Nr 65**1944 sierpień 18, Londyn. – Nadanie lotnikom przez Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego Orderów Virtuti Militari****NACZELNY WÓDZ**

L. dz.637/GNW/44

Londyn, dnia 18 sierpnia 1944 r.

Na podstawie art. 4 lit. e, oraz art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 23.3.1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. nr 33 poz.285)

nadaję

Krzyż Srebrny ord. woj. Virtuti Militari klasy V

P-1208 mjr. pil. Konopaskowi Kazimierzowi,

za to, że w dniu 18 IV 1944 r. gdy samolot jego został trafiony pociskiem art. plotn. pomimo wzrastających trudności w sterowaniu doprowadził swoją formację na cel, sam bombardując go z wysokości 200 stóp. Czynem tym mjr Konopasek wykazał niezwykle męstwo osobiste i odwagę. Jako dowódca w powietrzu dążył usilnie do wykonania nakazanego zadania.

(Wniosek przedstawił P.O.Ł.2 Grupy mjr pil. Czołowski Tadeusz).

P-0049 mjr. naw. Stańczukowi Edwardowi Tytusowi,

w uznaniu czynów wybitnego męstwa i odwagi wykazanych w czasie wykonywania szeregu ciężkich i długotrwałych zadań bojowych.

(Wniosek przedstawił Dca 304 dyonu mjr pil. Kranc Jerzy).

P-1750 kpt. obs. Bohdanowiczowi Edwardowi,

w uznaniu czynów wybitnego męstwa i odwagi wykazanych w czasie wykonywania szeregu zadań bojowych o charakterze specjalnym w głąb terenu npla.

(Wniosek przedstawił Dca Esk. Specj. mjr obs. Król Stanisław).

P-0286 kpt. pil. Miksie Włodzimierzowi,

w uznaniu wybitnego męstwa wykazanego w kwietniu 1944 r., w czasie prowadzenia dyonu na zadanie bombardowania celów npla. Przed celem samolot kpt. Miksa został trafiony pociskiem art. plotn. Kpt. Miksa doprowadził jednak dowodzony dyon na cel i skutecznie go zbombardował. Podczas wykonywania wszystkich zadań bojowych kpt. Miksa jako dca dyonu dawał wspaniałą przykład męstwa i odwagi.

(Wniosek przedstawił Dca Zgrupowania Myśl. mjr pil. Gabszewicz Aleksander).

P-0824 kpt. pil. Sancewiczowi Zbigniewowi,

P-1826 por. obs. Błażewskiemu Antoniemu,

obydwom w uznaniu czynów wybitnego męstwa wykazanego w czasie wykonywania szeregu zadań bojowych o charakterze specjalnym.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Król Stanisław).

P-1813 por. pil. Czyżunowi Hieronimowi,

za to, że w styczniu i w lutym 1944 r. dzięki szybkim i śmiałym atakom zatopił prawdopodobnie 2 łodzie podwodne npla. Prócz tego w marcu 1944 r. por. Czyżun przez opanowanie sytuacji uratował załogę i samolot od zestrzelenia przez nieprzyjacielskie samoloty myśliwskie. Por. Czyżun jako dca załogi czterostokroć w obliczu ciężkich sytuacji wykazał wielką inicjatywę i samodzielność. Uwieńczenia powodzeniem zadań bojowych należy zawdzięczać jego dobremu dowodzeniu.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Korbut Czesław).

P-1716 por. pil. Dziedzicowi Janowi,

P-1555 por. pil. Goszczyńskiemu Michałowi,

obydwom w uznaniu czynów wybitnego męstwa wykazanego w czasie wykonywania szeregu zadań bojowych o charakterze specjalnym.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Król Stanisław).

P-1723 por. pil. Krempie Ludwikowi,

w uznaniu wybitnych czynów bojowych, wykazanych w czasie wykonywania szeregu zadań bojowych. W czerwcu 1944 r. w nocy zaatakował jednostkę

floty npla wykonując atak niskiego pułapu z nadzwyczajną brawurą. Wykazał wybitne męstwo i odwagę.

(Wniosek przedstawił mjr ods. Kranc Jerzy).

P-1833 por. obs. Krywdzie Władysławowi,
w uznaniu wybitnych czynów bojowych wykazanych podczas wykonywania szeregu zadań bojowych o charakterze specjalnym.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Król Stanisław).

P-1888 por. pil. Międzybrodzkiemu Lesławowi Romanowi,
za to, że w maju b.r. zaatakował w nocy dwie łodzie podwodne npla i pomimo iż samolot był poważnie uszkodzony i w odległości kilkuset mil od bazy, pozostał nad miejscem ataku, umożliwiając stacjom radiowym dokładne namierzenie się i ustalenie pozycji npla.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Kranc Jerzy).

P-1897 por. obs. Paradyszowi Janowi,
w uznaniu czynów wybitnego męstwa i odwagi wykazanych w czasie wykonywania większej ilości zadań bojowych. Podczas tych zadań samolot jego dwukrotnie został trafiony pociskami art. plotn. W obydwu wypadkach por. Paradysz przyczynił się do powrotu samolotu do bazy.

(Wniosek przedstawił mjr pil. Konopasek Kazimierz).

P-1624 por. pil. Sołogubowi Grzegorzowi,
w uznaniu czynów wybitnego męstwa wykazanego w czerwcu 1944 r. w czasie walki dyonu myśliwskim z przeważającą liczbą samolotów na małej wysokości i trudnych warunkach atmosferycznych. Por. Sołogub wykonał większą ilość zadań bojowych podczas których zestrzelił 4 samoloty npla na pewno, a jeden prawdopodobnie. Brał również udział w szeregu bombardowań z lotu nurkowego wykazując determinację w wykonywaniu zadań bojowych. Nieprzeciętnie odważny i śmiały w ataku.

(Wniosek przedstawił kpt. pil. Marciniak Janusz).

784143 sierż. pil. Czekalskiemu Wacławowi,
w uznaniu czynów wybitnego męstwa i odwagi wykazanych w czasie wykonywania większej ilości ciężkich i długotrwałych zadań bojowych.
(Wniosek przedstawił mjr obs. Kranc Jerzy).

784119 sierż. radio-tel. Łukszy Tadeuszowi,

780246 sierż. mech. pokł. Mentlakowi Antoniemu,

94324 plut. strz. sam. Jareckiemu Stanisławowi,

780716 plut. pil. Wieczorkowi Zygmuntowi,

wszystkim w uznaniu czynów wybitnego męstwa i odwagi wykazanych w czasie wykonywania większej ilości zadań bojowych o charakterze specjalnym.

(Wniosek przedstawił mjr obs. Król Stanisław).

NACZELNY WÓDZ

Kazimierz SOSNKOWSKI

generał broni

Odpis

IPMS, A.XII.85/10.

Nr 66

1944 sierpień 25, Londyn. – Rozkaz Naczelnego Wodza gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w sprawie nadań Orderów Virtuti Militari V klasy dla oficerów i żołnierzy 1 Dywizji Pancерnej

W uznaniu wybitnych czynów bojowych i osobistego męstwa, wykazanych w pierwszym okresie walk 1 Dywizji Pancерnej - na wschód od rzeki Dives, w szczególności za boje pod Chambois w miesiącu sierpniu 1944 r. - na podstawie art. 4 lit.e, oraz art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz.U. R.P. nr 33 poz. 285).

nadaje

Krzyż Srebrny ord. woj. Virtuti Militari klasy V

śp. por. Nowakowi Władysławowi 10 p.s.k.

śp. ppor.	Maksymowiczowi	Zbigniewowi	10 p.s.k.
śp. ppor.	Wasowskiemu	Józefowi	10 p.s.k.
śp. plut.	Szewerniakowi	Leonowi	10 p.s.k.
śp. plut.	Starzomskiemu	Bogusławowi	10 p.s.k.
śp. ppor.	Tarnowskiemu	Januszowi	Art. Dyw.
śp. plut.	Bagińskiemu	Stanisławowi	Art. Dyw.
ppłk.	Borzysławskiemu	Marianowi	1 p.art. mot.
mjr.	Ejsymontowi	Ottonowi	10 p.s.k.
mjr.	Łuckiemu	Jerzemu	10 bryg. panc.
mjr.	Stefanowiczowi	Aleksandrowi	10 bryg. panc.
kpt.	Bartosińskiemu	Marianowi	10 bryg. panc.
kpt.	Judkowiakowi	Edwardowi	9 baon strz.
kpt.	Szydłowskiemu	Kazimierzowi	2 p.art. mot.
rtm.	Gutowskiemu	Michałowi	10 p.s.k.
rtm.	Wasilewskiemu	Jerzemu	10 p.s.k.
rtm.	Cieślińskiemu	Hermanowi	10 p.s.k.
rtm.	Zawiszy	Andrzejowi	1 p.art. ppanc.
ks. kapelan.	Rembowskiemu	Szczepanowi	10 brg. kaw. panc.
por.	Bachurzewskiemu	Zbigniewowi	10 brg. kaw. panc.
por.	Popkowi	Antoniemu	8 baon strz.
por.	Plichcie	Marianowi	10 p.s.k.
por.	Rozwadowskiemu	Janowi	10 p.s.k.
por.	Stępieniowi	Tadeuszowi	2 p.art. mot.
por.	Szelidze	Wojciechowi	9 baon strz.
ppor.	Dzierzkowi	Adamowi	24 p.uł.
ppor.	Borowiczowi	Edwardowi	9 baon strz.
ppor.	Makowcowi	Tadeuszowi	9 baon strz.
ppor.	Nowakowskiemu	Marianowi	2 p.panc.
st. sierż.	Sołtysowi	Henrykowi	1 p.panc.
sierż.	Lubańskiemu	Janowi	8 baon strz.
wchm.	Chmurze	Władysławowi	10 p.s.k. 2 szw.

plut.	Cichockiemu	Władysławowi	2 p.panc.
plut.	Kwidzińskiemu	Franciszkowi	1 p.art. plotn. 3 bat.
plut. pchor.	Lewandowskiemu	Walerianowi	1 p.art. pplotn. 1 bat.
plut. pchor.	Leszczyńskiemu	Tadeuszowi	8 b.strz.
plut.	Smoleńskiemu	Kazimierzowi	1 p.art. ppanc.
plut.	Wojtynowskiemu	Leonowi	24 p.uł.
kpr.	Holdysowi	Franciszkowi	10 lekka komp. san.
kpr.	Orwatowi	Franciszkowi	2 p. panc.
kpr.	Krystyniakowi	Leopoldowi	Baon S. Pha;
kpr.	Koniecznemu	Władysławowi	10 p.s.k.
kpr.	Lisowskiemu	Franciszkowi	1 p.art. ppanc.
kpr. pchr.	Warchołowi	Pawłowi	10 szw. łączn.
bomb.	Derychowi	Janowi	2 p.art. mot.
dragon	Gardzielowi	Kazimierzowi	10 p. drag. 2 szw.
ułan	Seroce	Henrykowi	10 brg. kaw. panc.

Naczelnny Wódz
SOSNKOWSKI
generał broni

Oryginał

IPMS, A.XII.77/45.

Nr 67

1944 październik 31, Edynburg. – Pismo Kanclerza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari generała broni Lucjana Żeligowskiego do Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza

KANCLERZ KAPITUŁY ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI.

PAN PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Pozwalam sobie przedłożyć Panu Prezydentowi R.P. do rozważenia prośbę w sprawie zmiany dekretu Prezydenta R.P. z dnia 29 IX 1944 r. o organizacji Naczelných Władz Wojskowych.

Kapituła ord. woj. V.M., jako wyłączny organ opiniodawczy w sprawach nadawania ord. woj. V.M., oraz organ do którego zakresu działania należy przygotowanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w sprawach tego orderu (art.9 i 10 Ustawy z dn. 25 III 1933r. o ord. woj. V.M. Dz. U. R.P. Nr 33 poz.285) uważa za swój ustawowy obowiązek zwrócić się do Pana Prezydenta R.P. z wnioskiem o zmianę art.1. ust.2 Dekretu Prezydenta R.P. z dn. 29 IX 1944 r. w sprawie zmiany Dekretu o organizacji Naczelných Władz Wojskowych (Dz. U. R.P. Nr 11 poz.20) w tym kierunku, by zarządzenia Prezydenta R.P. o nadawaniu orderu woj. V.M. były wydawane bez kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej.

Prośbę tę uzasadniam następująco:

Jak wynika a ustawy z dnia 25 III 1933 o ord. woj. V.M., nadawanie tego orderu należy w czasie wojny do wyłącznej kompetencji Naczelnego Wodza z wyłączeniem od współudziału przy nadawaniu go jakichkolwiek czynników nie wymienionych w tej ustawie. Ustawa ta stawia wyraźnie zasadę, że order V.M. jest odznaczeniem ściśle wojennym tym tłumaczy się fakt, że przy jego nadawaniu biorą udział wyłącznie osoby wymienione w ustawie, tj. osoby bądź to związane z dowodzeniem, bądź też odznaczone ord. woj. V.M., a wchodzące w skład Kapituły ord. woj. V.M.

W kontrasygnacie zarządzeń o nadaniu ord. woj. V.M. - przez Ministra Obrony Narodowej, Kapituła ord. woj. V.M. widzi wejście czynnika politycznego, do oceny czynu bojowego pojedynczego żołnierza. Wytworzyła się przy tym, zdaniem Kapituły, paradoksalna sytuacja. Naczelný Wódz upoważniony do nadawania ord. woj. V.M. żołnierzowi, kontrasygnaty nie potrzebuje, podczas gdy Prezydent R.P. będący Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych nadający

w obecnej chwili ord. woj. V.M., nadaje ten order wyłącznie za kontrasygnatą Ministra Obrony Narodowej.

Nie widzę zupełnie powodów, dla których dotychczasowy tryb postępowania oparty na obowiązującej ustawie o ord. woj. V.M. miałyby ulec zmianie tak zasadniczej, tj., że nadanie ord. woj. V.M. uzależnia się od czynnika polityczno-administracyjnego z wyraźnym ograniczeniem wyłącznej kompetencji Kapituły ord. woj. V.M. i uprawnionych dowódców.

Wyrażam przekonanie, że nadane po dniu 30 IX 1944 r. orderzy woj. V.M. za kontrasygnatą Ministra Obrony Narodowej, zostały nadane wbrew ustawie o ord. woj. V.M. z dnia 25 II. 1933r. (Dz. U. R.P. Nr 33. z dn. 8 V 1933 r.).

KANCLERZ KAPITUŁY

Lucjan Żeligowski

GEN. BRONI.

Za zgodność:

Sekretarz Kapituły:

F. Sakowski Kpt.

Odpis

IPMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

Nr 68

1944 listopad 2, Londyn. – Notatka z rozmowy przedstawicieli Kapituły Orderu Virtuti Militari z Prezydentem RP

Odpis

Notatka

z rozmowy odbytej dnia 2 listopada 1944 r. między Prezydentem R.P. a przedstawicielami Kapituły Ord. Woj. Virtuti Militari Gen. G. Paszkiewiczem i kpt. F. Sakowskim.

Po zameldowaniu Panu Prezydentowi, że przychodzimy do Niego, jako przedstawiciele Kapituły Ord. Woj. V.M., zastępca Kanclerza Gen. Paszkiewicz wręczył Panu Prezydentowi list Gen. Żeligowskiego (Zał. Nr 1).¹

1. Gen. Paszkiewicz zaznajomił Pana Prezydenta z motywami odłożenia wniosku na Krzyż Komandorski Gen. Dyw. Tadeusza Bór-Komorowskiego.²

---

¹ Zob. dok. nr 51.

² Tadeusz Marian Komorowski, generał dywizji WP (1 VI 1895 - 24 VIII 1966), pseudonimy: Bór, Gajowy, Korczak, Lawina, Prawdzic, Znicz; przybrane nazwisko Jerzy Korabski. Urodził się w rodzinie ziemiańskiej w powiecie brzeżańskim. Ukończył gimnazjum we Lwowie i Akademię Wojskową we Wiedniu. W listopadzie 1918 wstąpił do WP i przydzielony został do 9 pułku ułanów, obejmując dowództwo szwadronu karabinów maszynowych, a od 1 I 1920 - dywizjonu kawalerii. Po awansie na rotmistrza, 18VIII 1920 r. objął dowództwo 12 pułku ułanów. Ranny 1 IX 1920. Następnie ponownie w 9 p.uł. jako zastępca dowódcy. Od listopada 1921 dowodził szwadronem zapasowym pułku. Od sierpnia 1922 r. instruktor w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Gnieźnie, od stycznia 1923 instruktor jazdy w szkole Artylerii i inżynierii w Warszawie. W 1924 uczestnik Olimpiady w Paryżu. W sierpniu 1924 przydzielony do 8 p.uł. jako zastępca dowódcy pułku. Do 1939 r. m.in. komendant Szkoły Podoficerów Zawodowych Kawalerii we Lwowie, zastępca dowódcy 9 p.uł., kierownik jeździeckiej ekipy olimpijskiej w Berlinie (1936 r.). Od sierpnia 1939 r. dowódca Ośrodka Zapasowego Mazowieckiej i Pomorskiej Brygady Kawalerii w Garwolinie. Na majora awansował w 1929 r., podpułkownika - 1928, pułkownika - 1933. W kampanii wrześniowej dowodził osłoną Wisły na odcinku od Góry Kalwarii do Dęblińska, a od 13 września był zastępcą płk. Adama Zakrzewskiego, dowódcy kombinowanej Brygady kawalerii, biorąc udział w walkach do 23 września 1939 r.

W konspiracji od października 1939 r., założyciel Organizacji Wojskowej w Krakowie, obejmującej swoim zasięgiem tereny Krakowskiego, Kieleckiego, Śląska. Od lutego 1949 r. komendant Obszaru Kraków-Śląsk ZWZ. Mianowany generałem bryga-

Kapituła prosi Pana Prezydenta o podanie - na czyj rozkaz wybuchło powstanie w Warszawie 1 sierpnia 1944 r.

Następnie odczytuje niektóre momenty z przemówienia Gen. Żeligowskiego na posiedzeniu Kapituły w dniu 30 X 1944 r. (Protokół posiedzenia. Nr 13)

Pan Prezydent wysłuchawszy wygłosił do nas przemówienie, w którym stwierdził, że powstanie wybuchło na rozkaz Delegata Rządu w Kraju, który z całą pewnością uzgodnił tę sprawę z Krajową Radą Ministrów i z Gen. Borem-Komorowskim. Termin wybuchu powstania został przedstawiony Krajowi - do decyzji.

2. Gen. Paszkiewicz wręczył pismo Kanclerza (Załącznik Nr 3 do 14 protokołu posiedzenia Kapituły w dn. 30 X 1944 r.) z dnia 31 X 1944 r., w którym prosi o zmianę dekretu Prezydenta R.P. z dnia 29 września 1944 r. w sprawie kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej na zarządzeniach Prezydenta nadających order woj. *Virtuti Militari*. Uzasadnia tę prośbę, że dojdziemy do tego, że order woj. *V.M.* będzie nadawany za obecność w boju, a nie za czyn bojowy. Nie widzi potrzeby kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej będzie osoba cywilna, a może komunista - wówczas odpowiedni członkowie stronnictwa, z którego pochodzi Minister, będą otrzymywać order *Virtuti Militari*, a nie żołnierze. Ministra będą nachodzić różni osobnicy a nawet partyzanci, którzy

---

dy ze starszeństwem z 3 maja 1949 r. 20 kwietnia 1941 r. zatrzymany przez Gestapo, ale zdołał zbiec. Od lipca 1941 r. w Warszawie zastępca Komendanta Głównego ZWZ. Równocześnie od jesieni tego roku był komendantem Obszaru Zachodniego, obejmującego Okręgi Poznań i Pomorze. Po aresztowaniu gen. Stefana Roweckiego formalnie od lipca 1943 zastępca Dowódcy AK. Mianowany przez Naczelnego Wodza generałem dywizji ze starszeństwem z 1 marca 1944 r. 31 lipca tego roku wraz z Delegatem Rządu RP na Kraj Janem Stanisławem Jankowskim, podjął decyzję o rozpoczęciu następnego dnia Powstania Warszawskiego. 1 października 1944 r. gen. Komorowski wyznaczył swoim zastępcą na stanowisku Dowódcy AK gen. Leopolda Okulickiego, wydał poże-gnalny rozkaz do żołnierzy, a trzy dni później udał się do niewoli. Uwolniony 4 maja 1945 r. z niewoli, przybył do Londynu i 28 maja objął stanowisko Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie, piastując je do 8 listopada 1946 r. następnie premier, członek Rady Politycznej, członek Rady Trzech, przewodniczący Rady Studium Polski Podziemnej. Zmarł w Bletchley. Odznaczony *Virtuti Militari* 2, 4 i 5 klasy, KW (3x), OOP 4 klasy i wieloma innymi.

Zob. A. K. K u n e r t: *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1945*, z. 2 Warszawa 1987, s. 90-93 - tamże źródła i literatura. *Także Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz 1, s. 71 i t. V, cz. 1 (w druku).

walczyli przeciw Polsce i będą odznaczani ord. woj. V.M., jeżeli kontrasygnata Ministra Obrony Narodowej będzie utrzymana.

Oświadczyłem Panu Prezydentowi, że kapituła miała dwa sposoby do załatwienia sprawy kontrasygnaty M.O.N.:

- uchwalenie protestu,
- przedstawienie pisma Kanclerza, którego treść zaaprobowała Kapituła.

Ponieważ funkcje Nacz. Wodza w obecnej chwili spełnia Pan Prezydent R.P., Kapituła nie chciała załatwić tej sprawy protestem - a upoważniła Gen. Paszkiewicza i kpt. Sakowskiego do przedstawienia prośby-pisma, które jest wyrażeniem stanowiska zajętego przez Kapitułę.

Gen Paszkiewicz zaznaczył, że Pan Prezydent stoi przed ewentualnością uchwalenia protestu.

Pan Prezydent odpowiada, że prosi o wniosek Kapituły w tej sprawie.

Gen. Paszkiewicz odpowiada, że pismo, które wręczył przed chwilą Prezydentowi, można uważać za wniosek do zmiany dekretu.

Rozmowa trwała 30 minut.

Dalszy ciąg rozmowy Pan Prezydent wyznaczył na dzień 3 listopada 1944 r. godz. 15³⁰.

PASZKIEWICZ GEN. BRYG.

FR. SAKOWSKI KPT.

Za zgodność:

Sakowski

Kpt

Odpis

IPMS, A.XII.77.

Nr 69

1944 grudzień 20, Edynburg. – Protokół nr 15 z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari odbytego dnia 18, 19 i 20 grudnia 1944 r. w Edynburgu, 13 Glencairn Crescent

Początek dn. 18 XII 44. godz. 10.30.

Obecni na posiedzeniu:

1.Gen. Broni Żeligowski Lucjan	- Kanclerz Kapituły.
2.Gen. Bryg. Paszkiewicz Gustaw	- Zastępca Kanclerza.
3.Płk Mgr Rybicki Kazimierz	
4.Kmdr Por. Nahorski Stanisław	
5.Ppłk Pil. Witorzeńć Stefan ¹	
6.Kpt. Sakowski Franciszek	- Członkowie Kapituły
7.Kpt. mar. Bartosik Józef	
9.Chor. Pełko Józef	
10.Chor. Kłosowski Stanisław	

---

¹ Płk pil. S. Witorzeńć (15 I 1908 - 30 XII 1994). Po maturze w Lidzie uczęszczał do Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Krakowie, skąd na własną prośbę przeniósł się do Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie i ukończył ją w 1930 r. Po ukończeniu Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie, w 1932 r. mianowany ppor. Do wybuchu wojny m.in. służył w 3 p.lot., w 132 eskadrze myśliwskiej (instruktor) w Wyższej Szkole Pilotażu. W kampanii wrześniowej bronił Dęblińca. Przez Rumunię przedostał się do Francji i w styczniu 1940 r. skierowany został na szkolenie w Wielkiej Brytanii. W składzie 501 brytyjskiego dywizjonu lotniczego podczas Bitwy o Wielką Brytanię zestrzelił 5 samolotów niemieckich. Następnie m.in. dowodził eskadrami w 306 o 302 dywizjonie myśliwskim, dowodził 302 dywizjonem, potem 2 polskim skrzydłem lotniczym, był zastępcą komendanta 61 Ośrodka Bojowego, dowódcą 131 polskiego skrzydła myśliwskiego. W 1948 r. wrócił do Polski. Dopiero w 1956 r. został przyjęty do lotnictwa. W 1962 przeniesiony do rezerwy w stopniu płk. Odznaczony także KW (3x), DFC i innymi.

Zob. Stefan Czumr: Płk pil. Stefan Witorzeńć 1908 - 1994, WPH, nr 1 - 2 z 1995 r., s. 322-524.

Nieobecni na posiedzeniu członkowie Kapituły:

1. Gen. Bryg. Maczek Stanisław - z Dywizją na froncie
2. Mjr. pil. Kucharski Stanisław - służbowy wyjazd do Kanady.
3. Bosman Wyrwantowicz Lucjan - wyjście okrętu na morze.

Zastępca Kanclerza Gen. Paszkiewicz odczytuje porządek dzienny posiedzenia:

1. Odczytanie protokółów z 13 i 14 posiedzenia Kapituły.
2. Wniosek na Krzyż Komandorski II kl. ord. woj. Virtuti Militari Gen. Dyw. Tadeusza Bór-Komorowskiego, Dowódcy Armii Krajowej.
3. Wniosek na Krzyż Kawalerski III kl. ord. woj. Virtuti Militari Gen. Bryg. Stanisława Maczka, Dowódcy 1 Dyw. Panc.
4. Sprawa instrukcji tymczasowej co do sposobu załatwiania wniosków na ord. woj. Virtuti Militari.
5. Sprawa przyznania kontyngentów ord. woj. Virtuti Militari V kl. dowódcom II korpusu i 1 Dyw. Pancerniej.
6. Sprawa kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej na zarządzeniach Prezydenta R.P. - nadających ord. woj. Virtuti Militari.
7. Wnioski na ord. woj. Virtuti Militari V kl. członków Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji i za pracę informacyjno-wywiadowczą.
8. Wnioski na ord. woj. Virtuti Militari V kl. żołnierzy Sił Powietrznych.
9. Wnioski na ord. woj. Virtuti Militari V i IV kl. żołnierzy II Korpusu i 1 Dywizji Pancerniej.

Po odczytaniu porządku dziennego - Płk RYBICKI w rubryce Wolne wnioski - podaje dwa projekty:

I. Odznaczanie b. Naczelnym Wodzów

Min. Obrony Narodowej

Szefa Kier. Mar. woj.

D-cę Sił Powietrznych

II. Wypłata pensji orderowej V.M.

ad 1. Protokoły z 13 i 14 posiedzenia Kapituły

po wprowadzeniu poprawek w 13 protokole na str. 2 przez wstawienie słów „zjawiska wojny” i w 14 protokole na str. 5 zamiast premiera „Prezydenta” i „odznaczania” odczytane przez Sekretarza Kapituły - Kapituła przyjęła do wiadomości i wszyscy członkowie podpisali protokoły.

ad 2. Wniosek na Krzyż Komandorski (II kl.) ord. woj. Gen. Dyw. Bór-Komorowskiego Tadeusza - ref. Gen. Paszkiewicz.

Zastępca Kanclerza Gen. Paszkiewicz podaje Kapitulę, że na poprzednim posiedzeniu postanowiliśmy odłożyć wniosek Gen. Bór-Komorowskiego do następnego posiedzenia, na którym przedstawić mam dodatkowy materiał. Ten dodatkowy materiał wpłynął i dzisiaj możemy wniosek Gen. Bór-Komorowskiego rozpatrzyć.

Uważam, że winniśmy rozpatrzyć najpierw, czy Gen. Bór-Komorowski zasługuje na wyższą klasę ord. woj. *Virtuti Militari* - później jaką klasą orderu.

Następnie odczytuje pismo Gen. Stefana Dembińskiego² następującej treści:

„Londyn, 24 listopada 1944.

Generał Brygady Paszkiewicz

Zastępca Kanclerza Kapituły ord. Virtuti Militari w Londynie (Rubens).

Na pismo z dnia 2 listopada zawiadamiam Pana Generała z polecenia Prezydenta R.P., że w dokumentach znajdujących się w Oddziale Specjalnym Sztabu N.W. znajduje się depecha nadana 28 VII 44. od Komendanta A.K.

² Stefan Jacek Dembiński (30 IX 1887 - 27 III 1972). Oficer armii austriackiej. W listopadzie 1918 r. brał udział w obronie Lwowa, następnie dowódca dak w 8 p.uł. (GO „Wołyń”). Od 10 VII 1920 r. dowodził 9 p.uł., dowódca 12 Brygady Kawalerii, 1934 - 1939 Szef Departamentu Remontu Kom. MSWojsk. Gen. bryg. Z 19 III 1938 r. W kampanii wrześniowej dowodził GO „Stryj”. Przez Węgry przedostał się do Francji, a następnie do Wielkiej Brytanii. Od 6 XI 1941 r. po demobilizacji Szef Gabinetu Wojskowego Prezydenta RP. 11 XI 1964 r. awansowany na gen. dyw. Odznaczony VM V klasy, KW (4x), OOP I i V klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 98-99.

o treści powiadamiającej go o uchwale Rady Ministrów z dnia 25 VII 44. o upelnomocnieniu Delegata Rządu w Kraju do powzięcia wszystkich decyzji wymaganych tempem ofensywy sowieckiej, a w razie konieczności nawet bez porozumienia się z Rządem.

Uchwała ta została w dniu 26 VII 44. przekazana przez Ministra Spraw Wewnętrznych bezpośrednio do Delegata Rządu w Warszawie.

Decyzja o rozpoczęciu działań w Warszawie zapadła, co wynika z ustępu depeszy Delegata Rządu do Premiera z dn. 4 VIII 44 r.: „W porozumieniu z Prezesem R.J.N. i D-cą A.K. powziąłem decyzję podjęcia w dniu 1 VII walki o oswobodzenie Stolicy”.

St. Dembiński Gen. Bryg.”

Pismo to jest odpowiedzią na nasze zapytanie.

Należy wziąć pod uwagę, że mimo zabiegów niemieckich zjednania Polaków - cały Naród poszedł przeciwko Niemcom i zdecydował walkę do ostatka.

Kraj poszedł na walkę z Armią Podziemną, dobrze zorganizowaną. 1 sierpnia padło hasło powstania, gdy słyszano ogień artylerii rosyjskiej na przedpolach Warszawy. Radio rosyjskie wzywało Polaków do wystąpienia. Warszawa mogła liczyć na pomoc Rosjan. Rosjanie nie kwapili się z pomocą, ponieważ kierowali się tym samym co i Niemcy, tj. niszczeniem Polaków i Warszawy.

Były Gen. Żymierski³ rzucił oskarżenie Borowi, że nie dowodzi w Warszawie a znajduje się poza Warszawą. Wypowiedzi Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w sprawie Warszawy i oskarżenie Gen. Bora-Komorowskiego to odizolowanie się od Narodu Polskiego.

Chcę postawić sobie jedno pytanie, co by było, gdyby Armia Krajowa nie zaczęła powstania i odpowiadam - w opinii świata bylibyśmy kłamcami. Armia Krajowa nie istnieje. Okazałoby się, że Rząd nie panuje nad sytuacją

---

³ M. Żymierski (31 IX 1890 - 15 X 1989). Działał w ruchu niepodległościowym, DS. 1914 - 1918 w Legionach, potem w II Korpusie i Polskim Korpusie Posiłkowym. 1924-1926 II Zastępca Szefa Administracji Wojskowej. Gen. bryg. z 15 VIII 1924 r. W 1927 r. prawomocnym wyrokiem skazany na 5 lat więzienia. Rozkazem Ministra S.Wojsk. Zdegradowany do stopnie szeregowca. Powiązany z ruchem komunistycznym został naczelnym dowódcą Armii Ludowej. W 1945 r. mianowany Marszałkiem.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 375.

i że to wszystko co mówi Rząd Polski na emigracji jest nieprawdą. Powstanie moim zdaniem ma wielkie polityczne znaczenie.

Kanclerz Kapituły Gen. Żeligowski: Krew polska wszędzie się leje i nadmiar się wylewa.

Zastępca Kanclerza Gen. Paszkiewicz: Potępia czyn Gen. Bora Moskwa i b. Generał Michał Żymierski. Prezydent R.P. dał rozkaz Gen. Borowi wyjazdu przed oddaniem Warszawy. Gen. Bór tego uczynić nie chciał, bo uzasadniałby zarzuty Moskwy, że Bora nie było w Warszawie a siedzi bezpiecznie poza Warszawą i z bezpiecznego miejsca wywołał powstanie. BÓR zadał kłam oszczercom przez pójście do niewoli. Czyn jego to podkreślenie walki o samodzielny byt Narodu.

Odznaczenie Gen. BORA-KOMOROWSKIEGO zamknie usta tym, którzy nie wierzą w naszą Niepodległość.

Powstanie Warszawskie poruszyło sumienia świata.

Kanclerz Kapituły Gen. ŻELIGOWSKI: Na poprzednim posiedzeniu była już dyskusja nad wnioskiem Gen. BORA. Ppłk WITORZEŃC proponował odłożenie wniosku. Nastąpi moment, że ja pierwszy będę starał o dekorację Gen. BORA. Szukam co zasłó nowego, aby skasować naszą uchwałę z dnia 30 października 1944 r.

Powstanie zaczęło się o kilka miesięcy za wcześniej. O panice Niemców w Warszawie powinien był wiedzieć Gen. BÓR. Panika następuje najpierw w oddziałach tyłowych, a później w oddziałach frontowych.

Skutki powstania: zniszczenie Warszawy, nieszczęście ludności, kobiet i dzieci.

Mówimy o kontrasygnacie Ministra Obrony Narodowej na zarządzeniach Prezydenta nadających ord. woj. Virtuti Militari - jako szkodliwej, a tam w Warszawie stało się odwrotnie. Tam cywilny Delegat Rządu wydał rozkaz powstania. Czemu takiego rozkazu nie wydał Naczelny Wódz? Gen. BÓR nie może otrzymać teraz orderu, bo jest w niewoli. Na co Gen. BÓR zasłużył - to otrzyma, ale czemu ten pośpiech w załatwianiu nadania mu Virtuti Militari.

Płk RYBICKI w odpowiedzi Kanclerzowi mówi, że odkładanie przez Kapitułę wniosku to uchylenie się od spełnienia obowiązku - należy nadać, lub wniosek uchylić.

Kpt. BARTOSIK: Na poprzednim posiedzeniu Kapituły - była omawiana sprawa Gen. BORA i wówczas była poruszana głównie kwestia odpowiedzialności za powstanie. ta sprawa jest już obecnie wyjaśniona przez pana Prezydenta R.P. Nie załatwienie tej sprawy dzisiaj - to potwierdzenie, że Rząd Polski nie reprezentuje społeczeństwa polskiego (Przemówienie Churchill'a w Parlamencie Angielskim 16 XII 1944). Przejdziemy jeszcze do momentu uczuciowego - jak się czują żołnierze Armii Krajowej w niewoli niemieckiej - wobec zarzutów Moskwy i Komitetu Lubelskiego?

Jestem za uchycieniem uchwały z 30 października 1944 roku.

Ppłk WITORZEŃC: Z pisma Gen. DEMBIŃSKIEGO dowiadujemy się, że Delegat Rządu w Kraju w porozumieniu z D-cą Armii Krajowej - wydał rozkaz powstania. Szybkie nadanie orderu Gen. BÓR-KOMOROWSKIEMU - może okazać się niesłusznym.

Wezwania radia bolszewickiego do powstania - to nie dowód, aby się z tym liczyć.

Jeżeli Gen. BÓR poszedł do niewoli - to nic nadzwyczajnego, bo wpływa to ze spełnienia obowiązku. Brytyjscy dowódcy dzielą los swoich żołnierzy. Nie wiem czy Powstanie Warszawskie poruszyło sumieniami świata?

Płk RYBICKI: Wysłuchałem Kanclerza i Ppłk WITORZEŃCIA, głównych oponentów odznaczenia Gen. BORA. Kanclerz zaznacza, że na poprzednim posiedzeniu była dyskusja nad wnioskiem Gen. BÓR-KOMOROWSKIEGO, ja uważam, że nie.

Proszę ocenić rozumowo. W czasie ujawnienia opinii poczynając od najmłodszego stopniem w dniu 30 X 1944 r. 8 członków Kapituły wypowiedziało się za wnioskiem, a w czasie tajnego głosowania po bezpośrednim przemówieniu Kanclerza następuje rozbieżność głosów, 5 za wnioskiem i 5 za odłożeniem.

Kanclerz reprezentuje Kapitułę ord. woj. V.M. na zewnątrz - wewnątrz jego głos jest równym, jak każdego członka Kapituły. W konkretnym wypadku ujawniła się przewaga dwóch głosów przeciwko 8 i przez to wola kapituły została zniekształcona, ponieważ Kanclerz Kapituły po swoim przemówieniu nie otworzył dyskusji, lecz od razu przystąpił do głosowania. Na ostatnim posiedzeniu Kapituły - wyniki głosowania poddałem krytyce i zastosowaniu formuły doktrynalnej teoretycznej - równości kwalifikowanej - moim zdaniem -

nie ujawnia się faktycznej woli członków Kapituły, i stanowi tylko opinię przypadkową skutkiem błędu natury proceduralnej.

Stanowisko Kapituły z dnia 30 X 1944 r. po podpisaniu protokołu uprawomocniło się, i nie należy nic odwoływać i zmieniać. Dziś po należytej dyskusji w rozwinięciu uchwały z dnia 30 X 44. należy kategorycznie odpowiedzieć, czy odznaczenie nadać Gen. BÓR-KOMOROWSKIEMU, czy też wniosek Naczelnego Wodza uchylić, dalsze odkładanie, moim zdaniem, będzie tylko uchylaniem się od spełnienia swego obowiązku.

Tak, jak poprzednio i dzisiaj będę za wnioskiem Gen. BOR-KOMOROWSKIEGO.

Nie poruszam momentów politycznych, opieram swoje stanowisko na przesłankach wojskowych - głównie mam na myśli ocenę sytuacji przez Dowódcę Armii Krajowej. Studiując „Bellonę” Zeszyt 9, 10 i 11 za rok 1944 utwierdzam się w pojęciu, że Rosjanie w dalszym ciągu skutecznie prowadzili ofensywę na całym froncie od Bałtyku aż po Karpaty, redukując kolejno przekrzydlone zagonami broni pancernej i kawalerii, niemieckie ośrodki oporu. 10 VII pada Wilno i Lida, 14 VII - Wołkowysk, 15 VII - Grodno, 25 VII - Lublin, 27 VII - Lwów, 28 VII - Brześć, 29 VII - Białystok - Dęblin, 31 VII - Siedlce - Mińsk - Otwock - Garwolin - stąd płynie wniosek, kwestia dni i tygodni Warszawa padnie. 1 VIII pada Kowno - Mariampol - Pilwiszki, czyli operacyjnie Warszawa staje się zagrożoną od północy i południa - stąd płynie śmiała, ryzykowna decyzja Dowódcy Armii Krajowej - rozpocząć bój o wyzwolenie Stolicy z rąk najeźdźcy, wobec zwycięskiej ofensywy sowieckiej, która doprowadziła wojska rosyjskie aż do bram Warszawy. W tym też czasie udane lądowanie wojsk sojuszniczych w Normandii mocno zagraża armiom niemieckim w Europie Zachodniej. Wydaje się, że ocena słuszna i są widoki powodzenia, 7 dni pozostaje inicjatywa w ręku Armii Krajowej. Generał BOR prosi o pomoc z zewnątrz w materiale i zaopatrzeniu. Następnie Niemcy po rozbiciu sowieckiego III Korpusu Pancernego Gwardii na przedpolu Radzymina - inicjatywę w Warszawie uchwytną w swoje ręce i po 63 dniach bohaterskich walk - następuje kapitulacja Warszawy, zdobywszy orężem prawa kombatantów żołnierzom Armii Krajowej.

Szkice - (zał. Nr 9 i 10)

Na tym tle operacyjnym można przyjąć, że najważniejszym motywem Gen. BÓR-KOMOROWSKIEGO był zamiar utrudnienia przemarszu niemieckich sił na wschodni brzeg Wisły i w ten sposób nawiązania współdziałania ze zbliżającymi się ku Warszawie siłami sowieckimi.

Z powyższego wynika w ocenie, że była to forma współdziałania operacyjnego na polu walki.

Czyn wojenny śmiały - pełen inicjatywy - męstwo żołnierzy niedostatecznie uzbrojonych wzbudza powszechny szacunek i podziw.

Później widzimy nawet ataki na najżywotniejsze interesy polskie - osławiane są wyrazami hołdu dla polskich żołnierzy (prasa, Parlament Brytyjski).

W okresie 1 VIII 1944 dowodzenia Armią Krajową, wywalczenia orędziem praw kombatanckich Gen. BÓR-KOMOROWSKI wykazał się jako żołnierz walczący o ideę Polski Niepodległej i zasługuje na odznaczenie, stosownie do wniosku N.W., Krzyżem Komandorskim II klasy, zgodnie z ustawą orderu V.M.

Wiemy z naszej przeszłości, że chociaż w wyniku końcowym wojna była przegrana - wysokie odznaczenie V.M. otrzymali: Naczelnik Gen. Tadeusz Kościuszko, Naczelny Wódz Książę Józef Poniatowski.

W przekroju historycznym jak Naród nasz oceniał swoich bohaterów.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Uzupełniam, że Gen. BÓR nie mógł przypuszczać, że Rosjanie nie pozwolą Anglikom i Amerykanom - na lądowanie lotnikom idącym z pomocą Warszawie - na terenach przez nich zajętych. Jeżeli nie uchwalimy wniosku Gen. BORA - to podtrzymujemy oskarżenia Moskwy na Gen. BORA i Niepodległą Polskę.

Kanclerz Kapituły Gen. ŻELIGOWSKI: Wracam do rozkazu pożegnalnego Gen. BORA, który okazał się fałszywym. Rozkaz pożegnalny Gen. BORA odczytany w dniu 30 X 1944 r. to rozkaz oddawać się Niemcom, a nie Moskalom. W każdą szczelinę Kapituły wprowadzamy politykę, takim np. jest rozkaz BORA. Chcemy udowodnić, że oddanie się Moskalom a nie Niemcom - jest przeciwko Niepodległości Polski.

Kapitan SAKOWSKI: Słuchając Kanclerza - widzę łączność myśli Gen. ŻELIGOWSKIEGO z Moskwą co do zarzutów przeciwko gen. BOR-KOMOROWSKIEMU.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Zarysowuje się między nami dużo ciężkich przeżyć. Mamy wielką tragedię gdy idzie o naszych generałów. Są generałowie chwaleni przez Rosjan, przez Anglików. Przecież celem nas wszystkich jest Niepodległość Polski, a nie pochwały obcych.

Kanclerz Kapituły Gen. ŻELIGOWSKI: Z przemówienia gen. PASZKIEWICZA rozumiem, że jeżeli Polacy pójną z Niemcami - to wojna będzie dla nas szczęśliwie wygrana, a z Moskalami to przegrana.

(Ogólne poruszenie. Następuje ostre spięcie generałów. Gen. PASZKIEWICZ odcina się ostro od interpretacji Kanclerza.)

Płk RYBICKI: Kanclerz czuje się dotkniętym. Tajniki serca ludzkiego znane są tylko Bogu. Przejdźmy do spełnienia swego obowiązku, nie idźmy za optycznym złudzeniem własnych słów. O Gen. BÓR-KOMOROWSKIM powiedzieliśmy już wszystko, teraz niech każdy z nas głosuje według własnego przekonania.

Ppłk WITORZEŃC: Posiedzenie w dniu 30 X 1944. według mnie było prowadzone formalnie i dyskusja wszystko omówiła.

Dzisiaj orientujemy się, że Gen. BÓR nie mógł wygrać powstania.⁴ Skutki tego Warszawa zniszczona i ludność poległa - reszta wywieziona. Ocena realna powstania to kalkulacja, która daje tylko wyniki ujemne. Przecież sprzymierzeni otwierając front na kontynencie musieli kalkulować. Czemu tego nie zrobił Gen. BÓR?

Płk Rybicki: W odpowiedzi Ppłk WITORZEŃCIOWI. Według mnie dyskusji 30 X nie było, a była to tylko opinia członków Kapituły i w wyniku popełnionego błędu 2 głosy zwyciężyły 8. Natomiast porównanie powstania z inwazją kontynentu uznaję za niesłuszne. Warszawa padła nie otrzymawszy znikąd żadnej realnej pomocy.

Zastępca Kanclerza Gen. Paszkiewicz: Wracając do przemówienia Kanclerza w sprawie ostatniego rozkazu Gen BORA - to meldowałem już Kanclerzowi w parę dni po naszym posiedzeniu 30 X 1944 r., że ten rozkaz po sprawdzeniu u Szefa Sztabu i Naczelnego Wodza i Szefa Oddz. Specjalnego Szt. N.W. okazał się sfirowany i dlatego w poprzednim protokóle został po-

---

⁴ Odnośnie nadania V.M. proponuję wstrzymać się do czasu uzyskania danych co do opinii publicznej Warszawy odnośnie oceny powstania.

minięty i nieumieszczony. Należy ten rozkaz uznać za niebyły. Przeprowadzę jeszcze dochodzenia w tej sprawie skąd znalazł się on w aktach Gen. BOR-KOMOROWSKIEGO i wyniki zamelduję.

Chor. KŁOSOWSKI: W odpowiedzi Ppłk WITORZEŃCIOWI według mnie powstanie wybuchło dlatego, że byliśmy pewni wygranej. Że skończyło się tragicznie to nie wina Gen. BORA.

Kanclerz Kapituły Gen. ŻELIGOWSKI: Dyskusję już wyczerpaliśmy, przejdźmy teraz do głosowania i to do głosowania jawnego, aby w protokóle było wyraźnie zaznaczone, kto i jak głosował.

Chor. PEŁKO: rozumiem, że dnia 30 X 44. uchwaliliśmy rozpatrzyć wniosek Gen. BOR-KOMOROWSKIEGO po otrzymaniu wyjaśnień. Pismo Gen. DEMBIŃSKIEGO sprawę wyjaśnia, więc głosujemy.

Płk RYBICKI: Solidaryzuję się w konkretnym wypadku z propozycją Kanclerza Kapituły w sprawie jawnego głosowania.

Kpt. SAKOWSKI: Przypomina, że w projekcie opracowywanego przez nas statutu zostało ustalone - że dyskusja jest jawna o każdym kandydacie - głosowanie zaś tajne. Czy zmiana tej procedury jest potrzebna?

Wywiązuje się dyskusja czy głosować jawnie czy tajnie.

Przez głosowanie ustalono:

- 9 głosów za jawnym głosowaniem,
- 1 głos przeciwko jawnemu głosowaniu.

Następnie przystąpiono do jawnego głosowanie nad wnioskiem na odznaczenie Krzyżem Komandorskim (II kl.) ord. woj. Virtuti Militari - Gen. Dyw. BOR-KOMOROWSKIEGO Tadeusza Dowódcy Armii Krajowej.

Głosują począwszy od najmłodszego stopniem:

	<u>Nadać:</u>	<u>Odłożyć:</u>
1. Chor. KŁOSOWSKI	1	
2. Chor. PEŁKO	1	
3. Kpt. BARTOSIK	1	
4. Kpt. KLIŚ	1	
5. Kpt. SAKOWSKI	1	
6. Ppłk WOTORZEŃĆ	-	1
7. Kmdr NAHORSKI	1	
8. Płk RYBICKI	1	
9. Gen. PASZKIEWICZ	1	
10. Gen. ŻELIGOWSKI	-	1
Razem:	8	2

Kanclerz Kapituły stwierdza, że Kapituła ord. woj. Virtuti Militari 8 głosami przeciwko 2 głosom uchwaliła przedstawić Prezydentowi Rzeczypospolitej wniosek na odznaczenie Krzyżem Komandorskim (II kl.) ord. woj. Virtuti Militari Gen. Dyw. BÓR-KOMOROWSKIEGO Tadeusza „za śmiałe i pełne inicjatywy dowodzenie Armią Krajową w historycznym boju o wyzwolenie Warszawy z rąk najeźdźcy w okresie od dnia 1 sierpnia 1944 r. do dnia 3 października 1944 r.”

Członkowie Kapituły podpisali wniosek z wyjątkiem Kanclerza Gen. ŻELIGOWSKIEGO, który oświadczył, że wniosku nie podpisze, ponieważ jest przeciwny nadaniu w obecnym okresie Gen. BÓR-KOMOROWSKIEMU Krzyża Komandorskiego ord. woj. Virtuti Militari.

Na tłumaczenie Zastępcy Kanclerza Gen. PASZKIEWICZA i Sekretarza Kapituły Kpt. SAKOWSKIEGO, że w dotychczasowej praktyce Kapituły, gdy zapadnie uchwała Kapituły większością głosów - wniosek podpisuje cała Kapituła - Kanclerz Gen. ŻELIGOWSKI oświadczył ponownie, że wniosku nie podpisze i motywy tej odmowy poda Kapitulę.

Na tym posiedzenie przerwano do godz. 16-tej.

Dalszy ciąg posiedzenia o godz. 16¹³, Glencairn Crescent w nieobecności Kanclerza Kapituły Gen. Żeligowskiego.

Przewodniczy Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ.

ad 3. Wniosek na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim (III kl.) ord. woj. Virtuti Militari Gen. Bryg. MACZKA Stanisława - Dowódcy 1 Dywizji Pancerniej - referuje Gen. Bryg. PASZKIEWICZ i mówi:

Marszałek Piłsudski, jako b. Naczelnny Wódz, sam przedstawił Kapitulę wnioski na wyższe klasy orderu. Obecnie nie mamy Naczelnego Wodza i w myśl art. 9. ustawy - Kapituła może taki wniosek przedstawić. Następnie odczytuje pismo Szefa Sztabu Nacz. Wodza L. dz. 145/Tjn. Op. z dnia 6 grudnia 1944 r. „Scharakteryzowanie działań 1 Dyw. Panc. i wnioski odnośnie dowodzenia”, odczytuje następnie pismo Dowódcy I Korpusu z dnia 16 grudnia 1944 r. do Kanclerza kapituły i wszystkie załączniki do działań 1 Dyw. Panc. Wręcza członkom kapituły szkice z działań tej Dywizji i wyjaśnia treść listu Naczelnego Wodza z dnia 18 sierpnia 1944. Naczelnny Wódz przyznaje kontyngent odznaczeń za okres walk do 16 sierpnia 1944 r. i podkreślają dobrą ocenę taktyczną w sprawie natarcia na las Quesnay. Podkreśla z uznaniem sprzeciw Gen. MACZKA w sprawie zajętego stanowiska przez dowódcę 1 Dyw. Panc. w wymianie poglądów z dowództwem brytyjskim, które następnie przekonało się o słuszności poglądów Dowódcy 1 Dyw. Panc.

Wszystkie przeczytane tu i omówione dokumenty dają możliwość Kapitulę postawienia wniosku na Krzyż Kawalerski ord. woj. Virtuti Militari na odznaczenie Gen. Bryg. MACZKA Stanisława - na podstawie art. 4 pkt. 3 ustawy o ord. woj. Virtuti Militari.

Płk RYBICKI: prosi o definicję czynu Gen. Maczka od dnia 8 sierpnia 1944 r. do listopada 1944 r.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ odpowiada - Za całość od Falaise do rzeki Dives, za zamkniętą w sobie całkowicie akcją pod Chambois, zamknięcie sił nieprzyjacielskich od kierunku wschodniego i północno-wschodniego - akcji o bardzo dużym ryzyku - wybitnej inicjatywie Dowódcy Dywizji i pierwszorzędnej ocenie terenu, jak i możliwości wykonania powierzonego zadania, przeprowadzenie pościgu za nieprzyjacielem do przekrocze-

nia granicy holenderskiej włącznie, samodzielniego działania w okresie prawie 100 dni.

Otwieram dyskusję nad wnioskiem.

Płk RYBICKI: Skraca definicję czynu Gen MACZKA i proponuje „za całość akcji od sierpnia 1944 r. do listopada 1944 r.”. Podkreśla trzy elementy w pracy bojowej Gen. MACZKA, jak: ocena terenu, położenia własnego i położenia nieprzyjaciela. Stwierdza wybitne dowodzenie 1 Dyw. Panc.

Kpt. BARTOSIK: Prosi o wyjaśnienie pomyłki Chambois i Champeaux.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: wyjaśnia Kpt. BARTOSIKOWI.

Następnie przystąpiono do głosowania tajnego - nad wnioskiem na Krzyż Kawalerski ord. woj. Virtuti Militari Gen. Bryg. MACZKA Stanisława.

Wyniki głosowania:

- 8 głosów za nadaniem III kl.
- 1 głos przeciw.

Zastępca Kanclerza stwierdza, że Kapituła ord. woj. Virtuti Militari uchwaliła - przedstawić Panu Prezydentowi R.P. - wniosek na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim ord. woj. Virtuti Militari Gen. Bryg. MACZKA Stanisława, „za wybitną inicjatywę połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem 1 Dywizją pancerną pod Chambois i wyjątkowym wykorzystaniem pościgu za nieprzyjacielem aż po Bredeę”.

Po zakomunikowaniu uchwały Kapituły Kanclerzowi Kapituły Gen. ŻELIGOWSKIEMU - odnośnie Gen. MACZKA - Kapituła odroczyła swoje posiedzenie do godz.18. i postanowiła zebrać się jeszcze raz o godz. 19¹⁵. w nowym lokalu 28, Eglinton Crescent.

Dalszy ciąg o godz. 19¹⁵.

W lokalu Kasyna Garnizonowego 28, Eglinton Crescent.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ proponuje, aby Kapituła podzieliła się obecnie na dwie Komisje.

Pierwsza w składzie:

- Płk RYBICKI

- Kmdr Por. NAHORSKI

- Ppłk WITORZEŃC

- Kpt. KLIŚ

dla przepracowania i przygotowania odpowiedzi odnośnie pktu 4, 5 i 6 porządku dziennego,

Druga w składzie - pozostałych członków - dla przepracowania wniosków Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji i za pracę informacyjno-wywiadowczą.

Prosi następnie członków Kapituły o wypowiedzenie się co do powyższej propozycji.

ad 4, 5 i 6. Płk RYBICKI. Zabiera głos i mówi: Zdaniem moim jest przedstawić Kapitulę stan spraw - które zaistniały między Kapitułą a Prezydentem, po zwolnieniu ze stanowiska Naczelnego Wodza Gen. Broni SOSNKOWSKIEGO. Wyrażam swój osobisty pogląd.

Kapituła winna dać swoją opinię w sprawach:

1. Instrukcji zatwierdzonej przez Pana Prezydenta w dn. 6 XI 44 r. (Zał. Nr 1).

2. Zająć stanowisko w sprawie kontyngentów (200 ord. V.M. dla II Korpusu zał. Nr 2, 3 i 4).

3. Przedyskutowanie odpowiedzi Gen. DEMBIŃSKIEGO z dnia 29 IX 44 r. w sprawie kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej na zarządzeniach Prezydenta R.P. - nadających order i odznaczenia wojenne (Zał. Nr 5).

Według mnie § 3 Rozporządzenia Prezydenta z dnia 30 IX 44. załatwia sprawę definitywnie.

Analizując pismo Kanclerza z dnia 30 IX 44 r. uważam za niedociągnięcie. Dekret Prezydenta z 29 IX 44 r. mówi o kontrasygnacie. Kapituła przy opracowaniu tego dekretu została zneglizowana i nie była pytana, mimo, że art.10. pkt. 5 ustawy tego wymaga. Przy opracowaniu Instrukcji Tymczasowej zatwierdzonej przez Prezydenta 6 XI 44 r. również kapituła nie była konsultowana. Według mnie po ustąpieniu Naczelnego Wodza winien był wejść w życie automatycznie art. 9. ustawy o ord. woj. V.M.

Zaproponowana w dniu 24 XI 44. przez Zastępcę Kanclerza „Instrukcja co do sposobu załatwiania wniosków na odznaczenie ord. woj. Virtuti Militari” - niepotrzebnie wiąże Kapitułę.

Proponowane w pkt. 2. słowa „uchwały Kapituły jest wiążąca” niewygodne są dla władz nadających order V.M. Gabinet Naczelnego Wodza inaczej interpretuje ustawę o orderze V.M. - od Kapituły. Moim zdaniem wszystkie sprawy V.M. winna załatwiać Kapituła a nie Gabinet Naczelnego Wodza. Pismo Naczelnego Wodza w dniu 23 X 43. interpretuje Gabinet Naczelnego Wodza na swoją korzyść i zdobywa przywilej odnośnie IV i V kl. - mimo, że moim zdaniem, Naczelnny Wódz wszystkie ord. Virtuti Militari nadaje na podstawie opinii Kapituły. (Art.10. pkt.5. Ustawy).

Mam zastrzeżenia co do pktu 6. proponowanej instrukcji. Kapituła w porozumieniu z Szefem Sztabu N.W. jak gdyby godzi się na kontyngentu. Kontyngentów nie zna ustawa i być ich nie może. Pkt. 6 kładzie Kapitułę, ponieważ sama przykłada się do kontyngentów.

Proponuję utworzyć z Kapituły dwa zespoły:

1. Dla opracowania Instrukcji
2. Dla przedyskutowania kontyngentów i art.9. ustawy o ord. woj. V.M.

Proszę o dyskusję w powyższych sprawach.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Chcę zakończyć nasze posiedzenie w środę wieczorem (20 XII 44.) i idzie mi o techniczne załatwienie sprawy. Wszystkie trzy punkty porządku dziennego tj. 4., 5. i 6. mają ze sobą powiązania i moim zdaniem - najlepiej załatwi tę sprawę jedna komisja czy zespół.

Nasz obowiązek, to przestrzeganie ustawy i danie wyjścia Prezydentowi i Szefowi Sztabu N.W. do solidnego załatwienia spraw Virtuti Militari, czy pismem Kanclerza do Prezydenta to w tej chwili nie jest ważne.

Zaproponowałem poprzednio skład Komisji, która, jak mnie się wydaje, będzie mogła sprawy wyżej omówione - załatwić najlepiej.

Nie uważam za potrzebne zajmować Kapitułę czas i mówić o moich rozmowach z Prezydentem, Gen. Dembińskim i Szefem Sztabu N.W.

Proponuję przestawienie punktów 4, 5 i 6 porządku dziennego, jako punktów 8, 9 i 10 obecnego posiedzenia.

Kapituła wyraża na to swoją zgodę.

Na tym posiedzeniu o godz. 21⁰⁰ zakończono.

Dalszy ciąg posiedzenia w dniu 19 XII 44. godz. 10²⁸, Eglinton Crescent.

Obecni członkowie Kapituły, jak w dniu 18 XII 44. bez Kanclerza Kapituły Gen. ŻELIGOWSKIEGO.

Przewodniczy Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ.

Porządek Dzienny:

4. Wnioski na order V.M. V klasy Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji i za pracę informacyjno-wywiadowczą.

5. Wnioski na V.M. V klasy żołnierzy Sił Powietrznych.

6. Wnioski na V.M. IV i V klasy żołnierzy II Korpusu i 1 Dywizji Pancernej.

7. Zaopiniowanie prośby D-cy 1 Samodz. Bryg. Spadochronowej do Prezydenta R.P. - o nadanie odznaczenia bojowego sztandarowi 1 Samodzielnej Brygady Spadochronowej.

8. Sprawą Instrukcji co do sposobu załatwiania wniosków na ord. woj. Virtuti Militari.

9. Sprawa przyznawania kontyngentów ord. woj. V.M. dowódcem II Korpusu i 1 Dyw. Panc.

10. Sprawa kontrasygnaty Ministra Obrony Narodowej - na zarządzeniach Prezydenta R.P. nadających order V.M.

11. Wolne wnioski.

Godz. 10.30 - 13.00

Zespół w składzie 4-ch prowadzi swoją pracę oddzielnie.

ad 4. Wnioski na ord. woj. V.M. 5 klasy członków Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji i za pracę informacyjno-wywiadowczą referuje Kpt. SAKOWSKI.

Kpt. SAKOWSKI: Na wstępie odczytuje projekt uchwały: Wstrzymać rozpatrywanie wniosków na ord. woj. Virtuti Militari - do czasu zebrania całości materiałów i wniosków odznaczeniowych - dotyczących pracy Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji, jak również za pracę informacyjno-wywiadowczą.

Uzasadnienie:

1. Kapituła uważa, że pośpiech w nadawaniu ord. Virtuti Militari za pracę, której stwierdzenie jest jeszcze nieuchwytnie, a wnioski opierają się jedynie na opinii ich kierowników i przełożonych - nie dają dzisiaj dostatecznej podstawy do sumiennej oceny pracy bojowej tych organizacji.

2. Kierownicy tej akcji ppłk KAWALKOWSKI Aleksander, ppłk ZDROJEWSKI Antoni Józef i P. BOHE Paula (obywatelka francuska) już zostali odznaczeni orderem V.M. jako symbole tej pracy.

3. Kapituła przypuszcza, że za pracę w Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji wpłynie jeszcze więcej wniosków.

4. Tak samo, jak i po wojnie 1920 r. - wnioski na order woj. V.M. podobnych organizacji jak P.O.W., Oddział Wywiadowczy 1 Brygady i t.p. były załatwiane w roku 1922. na podstawie wniosków opracowanych przez odpowiednie komisje. Dowódcy i przełożeni tych organizacji byli jedynie członkami tych Komisji.

5. Pośpiech w rozpatrywaniu wniosków powyższych jest niepotrzebny. Kapituła nie mając wyrobionego sądu o pracy Armii Krajowej nie może rozpatrywać tych wniosków, tym bardziej, że praca we Francji będzie tylko częściowo podobna do pracy Armii Krajowej.

Po odczytaniu powyższego projektu przez Sekretarza Kapituły następuje dyskusja.

Kpt. BARTOSIK: Proponuje wyznaczyć ogólną linię wytyczną przy rozpatrywaniu tych i podobnych wniosków, które jeszcze wpłyną do Kapituły.

Chor. KŁOSOWSKI: Lotnicy otrzymują Krzyż Zasługi z Mieczami, więc proponuję zastanowić się nad tym, aby przy wnioskach za pracę w P.O.W.N. we Francji - można również odznaczyć Krzyżem Zasługi z Mieczami a nie orderem V.M.

Kpt. BARTOSIK: W podobnych organizacjach, jak P.O.W.N. we Francji istnieje tendencja wyolbrzymiania czynów.

Chor. PEŁKO: Nie odznaczamy jeszcze za walkę podziemną w Kraju, czemu za pracę we Francji taki pośpiech?

Kpt. SAKOWSKI i Kpt. BARTOSIK: Proponują, aby Kapituła rozpatrywała wnioski żołnierzy tylko z oddziałów liniowych, którzy są w akcji bojowej.

Po tej dyskusji Kapituła postanowiła rozpatrzyć wnioski Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość we Francji i za pracę informacyjno-wywiadowczą. Uchwalono nadać:

Order wojenny Virtuti Militari 5 klasy:

1. ś.p. RYNCARZ Wincenty
2. ś.p. Por. WAŻNY Władysław.

Rozpatrzono wnioski:

3. Ppłk GABERLE Kazimierz
4. Ppor. PACZKOWSKI Jerzy

i zaopiniowano, że zasługują oni na Krzyż Walecznych;

5. St. sierż. NOWAK Teodor - zaopiniowano do nadania Złotego Krzyża Zasługi z Mieczami,

6. LEWULISOWA Irena Grażyna - postanowiono szczegółowszych materiałów zażądać i przebiegu jej służby w P.O.W.N. we Francji.

Po przerwie obiadowej dalszy ciąg godz. 14⁰⁰.

ad 5. Wnioski na ord. woj. Virtuti Militari V klasy żołnierzy Sił Powietrznych
- referuje ppłk WITORZEŃC.

Uchwalono nadać:

Krzyż Srebrny ord. woj. Virtuti Militari 5 klasy:

1. Por. ANTONIEWICZ Leopold, 304 Dyon Bombowy.
2. Plut. BAKALARSKI Franciszek, 305 Polski Dyon Bomb.
3. Por. pil. CHOLAJDA Antoni, 316 Dyon Myśliwski,
4. Kpt. pil. DURYASZ Marian, 308 Dyon Myśl.
5. St. sierż. pil. GALLUS Paweł, 302 Dyw. Myśl.
6. Kpt. pil. GNYŚ Władysław, 317 Dyon Myśl.
7. Ppor. pil. GÓRA Tadeusz, 316 Dyon Myśl.
8. Por. pil. KARNKOWSKI Tadeusz, 316 Dyon Myśl.
9. Kpt. nawig. KASPRZYK Tomasz Ludwik, 305 Dyon Bomb.
10. Mjr pil. KOWALCZYK Eugeniusz, 300 Dyon Bomb.
11. Plut. pil. ŁUCYSZYN Eustachy, 302 Dyon Myśl.
12. Sierż. mech. pokł. MASŁOŃ Stanisław, 301 Eskadra.
13. St. sierż. MATUS Mieczysław 317 Dyon Myśl.
14. Kpt. nawig. MINAKOWSKI Władysław, 304 Dyon Bomb.
15. Por. pil. NOWAK Czesław Jan 318 Dyon Myśl.
16. St. sierż. pil. PALAK Jan, 302 Dyon Myśl.
17. Sierż. mech. pokł. PASIEKA Bronisław 300 Dyon Bomb.
18. Por. pil. POHOSKI Jerzy Adam, 300 Dyon Bomb.
19. Por. pil. SCHIELE Tadeusz, 308 Dyon Myśl.
20. Kpt. SOLAK Jerzy Jakób z Ninth U.S. A.A.F.
21. Mjr nawig. STENCEL Antoni 305 Dyon Bomb.
22. Kpt. pil. SZUMOWSKI Tadeusz, 302 Dyon Myśl.
23. Sierż. pil. SZYMAŃSKI Tadeusz, 316 Dyon Myśl.
24. Ppor. pil. SLIWIŃSKI Władysław, 302 Dyon Myśl.
25. Ppor. pil. TIAHNYBOK Adam, 308 Dyon Myśl.
26. Por. nawig. ZĄBIK Jan, 305 Dyon Bomb.

Następujące wnioski na Krzyż Srebrny ord. woj. V.M. rozpatrzone i Kapituła uchwaliła zaopiniować ich do odznaczenia

Krzyżem Walecznych po raz 4:

- 1.Kpt. CHUCHELA Władysław, 304 Dyon Bomb.
- 2.Kpr. Sgt. JANUSZ Jerzy Stefan, 301 Dyon Bomb.
- 3.Plut. JARECKI Stanisław, 301 Dyon Bomb.
- 4.St. sierż. pil. MALINOWSKI Jan, 308 Dyon Myśl.
- 5.Kpr. Rogala-SOBIESZCZAŃSKI Jan, 304 Dyon Bomb.
- 6.Kpr. STRAUB Piotr, 301 Dyon Bomb.
- 7.Por. pil. STRZEMBOSZ Wiktor, 303 Dyon Myśl.
- 8.Sierż. rez. SĘP-SZARZYŃSKI Stanisław, 304 Dyon Bomb.

Krzyżem Walecznych po raz 3:

- 1.Ppor. BROCHOCKI Jerzy, 307 Dyon Myśl.
- 2.Por. pil. BUDZIK Kazimierz, 317 Dyon Myśl.
- 3.Plut. pil. CZARNECKI Zbigniew, 302 Dyon Myśl.
- 4.Ppor. CZEPPE Zdzisław, 300 Dyon Bomb.
- 5.Sierż. pil. DAROSZEWSKI Czesław, 304 Dyon Bomb.
- 6.Plut. DUSZCZAK Remigiusz, 304 Dyon Bomb.
- 7.Plut. GIBAS Ludwik, 304 Dyon Bomb.
- 8.Kpr. GRZESŁOWSKI Alfred, 300 Dyon Bomb.
- 9.Por. pil. GURA Alojzy, 304 Dyon Bomb.
- 10.Por. nawig. HEBDA Józef, 304 Dyon Bomb.
- 11.Por. pil. JAWORSKI Edward, 317 Dyon. Myśl.
- 12.Plut. KACZAN Władysław, 304 Dyon Bomb.
- 13.Por. pil. KOLANKO Tadeusz, 304 Dyon Bomb.
- 14.Por. KOŃSKI Jan. 304 Dyon Bomb.
- 15.Por. naw. LISIECKI Waclaw Antoni, 304 Dyon Bomb.
- 16.Plut. nawig. MAJ Władysław, 304 Dyon Bomb.
- 17.Por. pil. MARECKI Roman, 308 Dyon Myśl.

18. Sierż. nawig. MORREJ-SALEWICZ Mieczysław Franciszek, 304 Dyon Bomb.
19. Por. obs. PIETRASIK Władysław, 300 Dyon Bomb.
20. Sierż. PINIEWSKI Czesław, 304 Dyon Bomb.
21. Ppor. POKÓJ Wilhelm Józef, 304 Dyon Bomb.
22. Plut. PRESSER Kurt, 304 Dyon Bomb.
23. Sierż. SCHEPKE Zygmunt, 300 Dyon Bomb.
24. Por. SKWARCZYŃSKI Eugeniusz, 300 Dyon Bomb.
25. Por. SURYN Leon Stanisław, 304 Dyon Bomb.
26. Ppor. TRZCIŃSKI Stanisław, 300 Dyon Bomb.
27. Kpr. URAM Bolesław, 300 Dyon Bomb.

Krzyżem Walecznych po raz 2. i 3.:

1. Plut. pil. SOWIŃSKI Stanisław, 302 Dyon Myśl.
2. Sierż. pil. JASZCZAK Mieczysław, 302 Dyon Myśl.

Krzyżem Walecznych po raz 2.:

1. Plut. KOWALAK Tedeusz, 300 Dyon Bomb.
2. Por. pil. PIASKOWSKI Andrzej, 318 Dyon Myśl.

Wnioski:

1. Kpt. FUGIEL Franciszek, 301 Dyon Bomb. - postanowiono sprawdzić, czy został on odznaczony Krzyżem Walecznych i za co.
2. Sierż. KLEINSCHMIDT Marian, 301 Dyon Bomb. - postanowiono zażądać dodatkowej opinii.
3. Por. WYSZKOWSKI Mieczysław postanowiono rozpatrzyć na następnym posiedzeniu.
4. Plut. pil. BALEJKA Józef, postanowiono rozpatrzyć razem z wnioskami za kampanię w Polsce.

Odrzucono następujące wnioski:

1. ś.p. BOGUSZEWSKI Bolesław, 300 Dyon Bomb.
2. ś.p. JANEK Stanisław, 300 Dyon Bomb.

- 3.Por. GURANOWSKI Zdzisław, 301 Dyon Bomb.
- 4.Kpt. KUBIENIEC Albert, 305 Dyon Bomb.
- 5.Kpt. pil. ŁANOWSKI Witold, 61 Sq. 56 Fighter Group.
- 6.Por. obs. MARCOLA Mieczysław, 305 Dyon Bomb.
- 7.Por. obs. POLICIEWICZ Zygmunt, 305 Dyon Bomb.
- 8.Por. obs. POLICIEWICZ Zygmunt, 305 Dyon Bomb.
- 9.Kpr. POSZELUŻNY Wincenty, 305 Dyon Bomb.
- 10.Kpt. STAROWICZ Stanisław, 301 Dyon Bomb.
- 11.Kpr. STRAUB Piotr, 301 Dyon Bomb.
- 12.Ppor. TETTAMANDI Konrad, 304 Dyon Bomb.
- 13.Kpt. WALTERA Waław Alfred, 304 Dyon Bomb.

Na tym posiedzenie z jednogodzinną przerwą zakończono o godz. 21⁰⁰.

Dalszy ciąg posiedzenia dnia 20 XII 1944 r. godz. 10⁰⁰.

ad 6. Wnioski żołnierzy II Korpusu i 1 Dyw. Panc. na Krzyż Złoty i Srebrny ord. woj. Virtuti Militari - referuje Płk RYBICKI.

Płk RYBICKI oświadcza na wstępie, że nie jest przygotowany odpowiednio do referatu 58 wniosków. Stwierdza, że do solidnego zreferowania tych wniosków jest konieczna jego współpraca z Oddziałem Ogólno-Operacyjnym Sztabu N.W. i z Oddziałem Personalnym. Musi posiadać rozkazy operacyjne i właściwe mapy.

Wywiązuje się dyskusja, w której zabierają głos:

Gen. PASZKIEWICZ, Ppłk WITORZEŃĆ, Kpt. KLIŚ i Chor. PEŁKO.

Po dyskusji została ustalona następująca procedura rozpatrywania wniosków:

Każdy wniosek jest czytany, po czym następuje dyskusja i jawne głosowanie nad każdym z przedstawionych kandydatów.

Uchwalono:

nadać:

Krzyż Srebrny (V klasy) ord. woj. Virtuti Militari następującym żołnierzom II Korpusu:

1. Mjr ANDERS Tadeusz, 7 Pułk Art. Konnej.
2. Ppk. BAUMANN Józef, 4 Kres. PAL.
3. Kpr. pchr. ś.p. BOREK Jerzy Michał, 6 Baon S.K.
4. Kpr. ś.p. BORKOWSKI Zygmunt, 1 p.uł. Krechowieckich.
5. Strz. ś.p. BUJKO Józef, 14 Baon Strzel.
6. St. Strz. ś.p. DOMAŃSKI Zygmunt, 4 Pułk Panc.
7. Ppłk. Dypl. DUDZIŃSKI Zbigniew, 4 Pułk Panc.
8. Kpr. pchr. ś.p. DZIĘCIOŁOWSKI Kazimierz, II Baon S.K.
9. Mjr FIRCYK Leon, V Baon Strz. Karp.
10. Kpr. ś.p. GABARA Marek, 2 Komp. „Commando”.
11. Mjr GROCHOWSKI Feliks, 5 Kres. Baon Sap.
12. Por. ś.p. GRZYMAŁA-PIĄTKOWSKI Jerzy, Pułk Uł. Krech.
13. Ppor. ś.p. JANUSZEWSKI Paweł, 2 K. PAL.
14. Por. ś.p. JAWORSKI Mieczysław 5 pułk Art. Ppanc.
15. Por. ś.p. JURKOWSKI Jan 15 Baon Strzelców.
16. Kpr. KRYK Władysław 5 Kres. Baon sap.
17. Ppłk Dypl. LEWICKI Wilhelm, Oddz. Spec. „Maiella”.
18. Ppor. ś.p. ŁUTOWICZ Jan, 15 baon Strz.
19. Uł. ś.p. MACH Władysław 1 Pułk Uł. Krech.
20. Kpt. MASZEWSKI Antoni ś.p. 4 Baon S.K.
21. Sierż. ś.p. PIĆ Kazimierz 17 Lwowski Baon Strzelców
22. Ppłk RACZKOWSKI Bolesław, I. BSK.
23. Ppor. ś.p. ROGALSKI Bronisław, 1 Pułk Uł. Krech.
24. Plut. ś.p. ROŻKOWSKI Jan, 7 Pułk Art. PPanc.
25. St. sierż. ś.p. SKOWROŃSKI Antoni 3 Baon Strzel. Karp.
26. Mjr SOKOŁOWSKI Zygmunt, Pułk 4 Panc.
27. Mjr SKARZYŃSKI Leopold, 7 Pułk Art. Kon.
28. Mjr dypl. STARKIEWICZ Zenon, I Baon S.K.

29.St. uł. ś.p. ZANIEWSKI Bolesław, 1 Pułk Uł. Krech.

Rozpatrzono następujące wnioski na Krzyż Srebrny V kl. ord. woj. Virtuti Militari i Kapituła postanowiła zaopiniować te wnioski na:

Krzyż Walecznych po raz 2.:

- 1.Por. NIEWĘGŁOWSKI Antoni, 2 Bryg. Panc.
- 2.Ppor. SKAZNIK Antoni, 9 Komp. Łączn.
- 3.Ppor. SZEJA Tadeusz, 3 Karp. Komp. San.
- 4.Mjr WAJDOWICZ Edmund, 10 Baon Sap. Korpusu.

Krzyż Walecznych po raz 1.:

- 1.Kpt. BIESAGA Stanisław, 12 Komp. Geograficzna.
- 2.Mjr KOZAKIEWICZ Eugeniusz, 2 Bryg. Panc.
- 3.Pptk ŁYSAK Eugeniusz, 11 Baon Łączn.
- 4.Sierż. WODZYŃSKI Franciszek, 304 Plut. Sprzętu Mechaniczn.

Odrzucono wniosek ś.p. strz. NEUFELDA Szymona, 5 Kres. Baon C.K.M., gdyż za ten czyn został już odznaczony Krzyżem Walecznych.

Wnioski:

- 1.Kpt. CHRAPKIEWICZ adam 1 Bryg. S.K.
- 2.Kpt. DEMPNIAN Jan, 3 Dyw. Strz. Karp.
- 3.Mjr dypl. ZAWADZKI Zygmunt, 3 Dyw. Strz. Karp.
- 4.Kpt. ŻEBROWSKI Władysław, 5 Kres. Dyw. Piech.

postanowiono rozpatrzyć ponownie po zebraniu dodatkowych opinii (Kpt. KLIŚ).

Uchwalono nadać:

Krzyż Złoty IV klasy ord. woj. Virtuti Militari:

następującym żołnierzom II Korpusu:

- 1.Kpt. DRELICHAZ Władysław, Pułk 4 Panc. - 8 głosów za nadaniem, 1 przeciw.

2.Ppłk ś.p. KIEDACZ Zbigniew, 15 Pułk Uł. Pozn., - 6 głosów za nadaniem,
4 - przeciw.

Odrzucono jednogłośnie wnioski na Krzyż Złoty IV kl. ord. woj. Virtuti Militari:

- 1.Płk ŁAKIŃSKI Zygmunt, 3 Dyw. Strz. Karp.
- 2.Płk Dypl. WISNIEWSKI Kazimierz, Szef Sztabu II Korp.
- 3.Płk ZĄBKOWSKI Ludwik, D-ca Grupy Art.

Rozpatrzono następujące wnioski żołnierzy 1 Dyw. Panc. na Srebrny Krzyż (V kl.) ord. woj. Virtuti Militari i Kapituła postanowiła zaopiniować te wnioski do odznaczenia

Krzyżem Walecznych po raz 1.:

- 1.Rtm. CZARNIECKI Kamil Bogumił
- 2.Ppłk DORANT Jan
- 3.Płk GRAJKOWSKI Jan
- 4.Mjr. Dypl. MAROWSKI Jan.

Uchwalono nadać:

Krzyż Złoty (IV klasy) ord. woj. Virtuti Militari

następującym żołnierzom 1 Dywizji Pancerniej:

- 1.Płk Dypl. MAJEWSKI Tadeusz, 7 głosów za nadaniem, 2 przeciw
- 2.Płk Dypl. NOEL Bronisław, 5 głosów za nadaniem, 4 przeciw.
- 3.Płk Dypl. SKIBIŃSKI Franciszek, 6 głosów za nadaniem, 3 przeciw.
- 4.Ppłk ZGORZELSKI Władysław, 7 głosów za nadaniem, 2 przeciw.

Odrzucono jednogłośnie wnioski na Krzyż Złoty ord. woj. Virtuti Militari następujących żołnierzy 1 Dyw. Panc.:

- 1.Ppłk STANKIEWICZ Ludwik, Szef Oddz. Oper. - Wyw. 1 Dyw. Panc.
- 2.Mjr WASILEWSKI Jerzy, Dowódca 10 Pułku Strzelców Konnych.

W czasie przerwy pomiędzy rozpatrywaniem wniosków II Korpusu i 1 Dyw. Panc. zatelefonował do Zastępcy Kanclerza Kanclerz Kapituły Gen.

ŻELIGOWSKI, który prosi, aby Kapituła przybyła do jego mieszkania 13. Glencairn Crescent.

Po skończonym referacie o godz. 17.00 udaliśmy się do Kanclerza Kapituły, który wygłosił do nas następujące przemówienie:

„Wczoraj napisałem pismo do Prezydenta R.P., w którym zawiadomiłem go, że rezygnuję z dniem wczorajszym z godności Kanclerza Kapituły. To Panom oświadczam, aby nie było między nami niejasności. Wniosku na Krzyż Komandorski ord. woj. V.M. dla Gen. BOR-KOMOROWSKI - nie podpiszę, a powody tego czynu podałem P. Prezydentowi.

To jest jedna sprawa, a druga to, że do Kapituły wkradły się rzeczy niezdrowe - jak sfinansowany rozkaz pożegnalny Gen. BOR-KOMOROWSKIEGO.

Te dwie sprawy uniemożliwiają mi dalszą pracę w Kapitulce.”

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ pożegnał Gen. ŻELIGOWSKIEGO w imieniu Kapituły - krótkim przemówieniem; po czym wróciliśmy wszyscy do Kasyna Garnizonowego dla rozpatrzenia dalszych punktów porządku dziennego.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Odczytał Kapitulce dla przypomnienia rozkaz pożegnalny BORA, o którym meldował Kanclerzowi Kapituły parę dni po posiedzeniu naszym w dniu 30 X 1944., że jest on sfinansowany - i celowo polecił Sekretarzowi Kapituły - aby nie umieszczał tego rozkazu w 13 protokóle posiedzenia.

Dla wyjaśnienia podaje, że Kanclerz Kapituły nie zgadza się z nadaniem Gen. BOROWI-KOMOROWSKIEMU Krzyża Komandorskiego w szczególnie obecnie zaostrej sytuacji i że nadanie tego orderu spowodować może bardzo duże konsekwencje.

ad 7. Zaopiniowanie prośby Dowódcy 1 Sam. Bryg. Spadochronowej do Prezydenta R.P. o nadanie odznaczenia bojowego na sztandar 1 Sam. Bryg. Spadochr.

Referuje Gen. PASZKIEWICZ.

Na wstępie odczytuje pismo Dowódcy 1 Sam. Bryg. Spadochr. z dnia 30 XI 1944. L.2001/Pfn/44. (odpis pisma Załącznik Nr 8), po czym mówi:

Po zakończonej wojnie 1920 r. ówczesny Naczelny Wódz Marszałek Piłsudski, odznaczył sztandary pułkowe czterech Dywizji Piechoty tj. 1 Dyw. Leg., 9 Dyw., 14 Dyw. Wielkopolskiej i 19 Dywizji Litewsko-Białoruskiej, z pułków kawalerii: 1 szwol., 1 ułanów, 7 ułanów, 14 i 15 pułk ułanów - za całość pracy bojowej według oceny Jego, jako Naczelnego Wodza. Poza tym były jeszcze odznaczone tym orderem 2 miasta: Lwów i Verdun.

Brygada Spadochronowa walczyła kilka dni i to nie w całości, jeden z Baonów tej Brygady miał b. ciężkie straty. Proszę członków Kapituły o wypowiedzenie swojej opinii.

Kpt. BARTOSIK: Wydaje mi się, że inne jednostki walczyły i walczą dłużej od Brygady Spadochronowej i zasługi ich są większe, a o odznaczenia nie upominają się

Kpt. KLIŚ: Działanie Brygady Spadochronowej zakończyło się klęską, a nie sukcesem. Był to krótkotrwały wysiłek. Nie widzę powodu, aby odznaczać sztandary jednostek za krótki wysiłek. Zasługi dla Kraju oddane przy szkoleniu grup w skokach dla prac krajowych - nie są zasługami bojowymi Brygady Spadochronowej.

Kpt. SAKOWSKI: Nie widzi wyczynów brygady spadochronowej. Cały wyczyn uzasadniający prośbę D-cy Brygady Spadochronowej to, że Brygada otrzymała Sztandar od Warszawy.

Ppłk WITORZEŃC: Uważa za niewłaściwą prośbę D-cy Brygady Spadochronowej - uznanie za pracę bojową Brygady należy do Naczelnego Wodza. Moim zdaniem, prośbę taką, jak D-cy Brygady Spadochronowej należy napiętnować, jako niezdrową.

Kmdr Por. NAHORSKI: W zupełności przychyła się do opinii Ppłk. WITORZEŃCIA.

Płk RYBICKI: Moje stanowisko do tej prośby jest negatywne.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Dla prac krajowych byli wybierani ochotnicy i specjalnie dobierani przez Oddz. Specjalny Sztabu N.W.

Przychyłam się do opinii Ppłk WITORZEŃCIA. Nadanie odznaczenia bojowego na sztandar - za jeden fragment walki uważam za niemożliwe.

Zastępca Kanclerza zawiadamia, że opinię Kapituły poda Panu Prezydentowi do wiadomości.

ad 8. Sprawa Instrukcji co do sposobu załatwiania wniosków na ord. woj. V.M. - Referuje Gen. PASZKIEWICZ.

Prosi Płk. RYBICKIEGO o przedstawienie Kapitulę projektu opracowanego przez zespół 4-ch, następnie referuje Kapitulę przebieg całej sprawy w związku z instrukcją, sprawę kontyngentów i kontrasygnaty.

Płk RYBICKI: Opiera się na instrukcji zatwierdzonej przez Prezydenta R.P. 6 XI 44 r. i omawia projekt przedstawiony P. Prezydentowi 24 XI przez Zastępcę Kanclerza.

Z chwilą przejścia przez Prezydenta R.P. funkcji Naczelnego Wodza sprawy Virtuti Militari są załatwiane przez 3 instytucje: Gabinet N.W., Gabinet wojskowy Prezydenta i przez Ministra Obrony Narodowej.

Uważam, że Kapituła winna przejąć wszystkie sprawy Virtuti Militari od tych 3 instytucji i winna sama je prowadzić. Jest nie do pomyślenia, aby organ powołany do tego, jak Kapituła, nie miał pełnego wpływu na tok tych spraw. (art.10, pkt.5. ust.1.).

Kpt. ŚAKOWSKI: Zgadzam się z Płk. RYBICKIM, że winna wszystko prowadzić Kapituła względnie z jej ramienia Biuro czy sekretariat Kapituły. Nie mogę się jednak zgodzić z tym, że opinia Kapituły może być zmieniana przez urzędy lub przez Pana Prezydenta. Jeżeli Pan Prezydent nie godzi się z uchwałą Kapituły - to jej opinii zasięgać nie jest obowiązany. Jeżeli natomiast o taką opinię zwraca się do Kapituły, to moim zdaniem, ta uchwała, czy też opinia winna Go wiązać.

Kapituła według mnie winna zająć stanowisko w następujących sprawach:

a) Instrukcja co do sposobu załatwiania wniosków na V.M.

b) Kontyngentów

c) Kontrasygnaty M.O.N. na zarządzeniach Prezydenta R.P. nadających order V.M.

Czy te sprawy Kapituła załatwi w formie prośby, uchwały, czy protestu - tego nie chcę sugerować. Natomiast uważam, że Kapituła straci swoją moralną pozycję w wojsku, jeżeli przejdzie do porządku dziennego nad tymi sprawami, a specjalnie nad sprawą kontrasygnaty, która została załatwiona bez opinii Kapituły.

Zastępca Kanclerza Gen. PASZKIEWICZ: Winniśmy dać Panu Prezydentowi możliwość wyjścia z tych spraw w godny sposób, bez łamania ustawy o ord. V.M.

Instrukcja jest ważną, bo umożliwi nam pracę. Nie możemy dopuścić do tego, aby Pan Prezydent nadał V.M. w wypadkach, gdy Kapituła zaopiniuje wniosek nieprzychylnie. Jaka w takich wypadkach będzie sytuacja Kapituły?

Płk RYBICKI: Odpowiedź Szefa Gabinetu mamy. Należy z nim sprawę omówić i załatwić, a nie pisać.

Chor. PEŁKO: Proponuje, aby poszła do Pana Prezydenta delegacja Kapituły w osobach: Gen. PASZKIEWICZ, Płk RYBICKI i Kpt. SAKOWSKI i przedstawili Mu naszą prośbę.

Kpt. SAKOWSKI: Jesteśmy już zmęczeni 3-dniowym posiedzeniem po 10-11 godzin dziennie. Proponuję, aby te 3 sprawy i czwartą - Wolne wnioski odłożyć do następnego posiedzenia, które by można zwołać w pierwszych dniach stycznia 1945 r.

Kapituła przychyliła się do powyższej propozycji i Zastępca Kanclerza zamyka posiedzenie o godz. 19-tej z tym, że Płk RYBICKI, Kpt. SAKOWSKI i Kpt. KLIŚ zbiorą się jeszcze jutro o godz. 15.30 razem z Gen. PASZKIEWICZEM dla omówienia sprawy Instrukcji

Dalszy ciąg dnia 21.XII.1944 r. godz. 15⁰⁰.

Obecni:

Gen. PASZKIEWICZ

Płk RYBICKI

Kpt. SAKOWSKI

Kpt. KLIŚ.

Kpt. SAKOWSKI przedstawia, że Instrukcja co do sposobu załatwiania wniosków na ord. woj. Virtuti Militari przedstawiona Panu Prezydentowi w dniu 24 XI 1944 r. jest właściwie załatwiona, ponieważ w piśmie Szefa Gabinetu Wojskowego Prezydenta R.P. L. III/16.Z.S.Z. z dnia 11 grudnia 1944 r. jest powiedziane, że Pan Prezydent zgadza się w zasadzie na wydanie powyższej instrukcji z tym, że pkt.2. miałyby być zmieniony. Mamy dzisiaj przyjąć ten projekt albo zaproponować inną treść pktu 2.

Po krótkiej dyskusji postanowiono treść pktu 2., a mianowicie:

„2 Kanclerz Kapituły po rozpatrzeniu i uchwaleniu wniosków przez Kapitułę przedstawia Panu Prezydentowi - przez Szefa Sztabu N.W. projekt zarządzania do podpisu.

W razie nieprzychylniej uchwały - Kanclerz Kapituły melduje pisemnie powody tej uchwały”.

Na tym zebranie zakończono o godz. 17⁰⁰.⁵

ZASTĘPCA KANCLERZA:

(-) PASZKIEWICZ

GEN. BRYG.

Członkowie Kapituły:

(-) podpisy nieczytelne

Sekretarz Kapituły:

(-) SAKOWSKI

KAPITAN.

Oryginał

IPMS, A.XII/29.

---

⁵ Załączników wymienionych w protokole brak.-

Nr 70

1944 grudzień 28, Predapio (Włochy). – Przemówienie d-cy 2 Korpusu Polskiego gen. dyw. W. Andersa w czasie dekorowania gen. dyw. Marka W. Clarka i gen. bryg. Alfreda M. Gruenthera Orderem Virtuti Militari

Jest dla mnie wielkim zaszczytem, że w imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej mogę przypiąć odznaki naszego najwyższego bojowego odznaczenia Orderu Virtuti Militari na piersi Generała Clarka¹ - zdobywcy Rzymu - zwycięskiego Wodza 5-ej Armii amerykańskiej, w której się wstawił historycznymi lądowaniami pod SALERNO i ANZIO i przełamaniem potężnej linii Gotów, oraz jego nieodłącznego Szefa Sztabu Generała Gruenthera.

Słowa Virtuti Militari - „Cnota Żołnierska”, mamy wszyscy wyryte głęboko w naszych rękach.

Patrzyliśmy przez całą kampanię włoską z podziwem na bohaterstwo żołnierza Stanów Zjednoczonych, żołnierza, który walczy pod sztandarem wolności i prawdziwej demokracji.

Rok cały przelewamy wspólnie z naszymi Wielkimi Aliantami krew na froncie włoskim i osiągnęliśmy wielkie zwycięstwa w walce o honor, sprawiedliwość i wolność, wolność człowieka, wolność narodów. Mamy głęboką wiarę i pewność, że ostateczne zwycięstwo tych wielkich idei będzie naszym udziałem. Za to gotowi jesteśmy oddać to co mamy najdroższego, nasze życie. Bo Naród mój raczej zginie, a nie zgodzi się żyć w niewoli.

Wiemy i wierzymy, że rozumie to najlepiej Wielki Wolny Naród Amerykański i jego wielki Wódz i Prezydent Roosvelt.

---

¹ Mark Wayne Clarck (1896 - 1984). Od 1942 r. zastępca gen. Eisenhowera w Europie. Dowódca 5 Armii podczas inwazji na Sycylię i Włochy. Po zajęciu Rzymu objął dowództwo we Włoszech. W 1945 r. był dowódcą sił amerykańskich w Austrii. Wybitny i charyzmatyczny dowódca na polu bitwy.

Jesteśmy dumni, że obecnie nasz 2 Korpus Polski jest pod dowództwem Twoim Panie Generale, jako D-cy 15-ej Grupy Armii.

Oryginał

IPMS, Kol. 11/III.

Nr 71

1944 grudzień 30. Lublin. – Dekret tzw. Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o orderach, odznaczeniach oraz medalach

Na podstawie ustawy Krajowej Rady Narodowej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R.P. Nr 1, poz.3) - Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego postanawia a Prezydium Rady Krajowej Zatwierdza, co następuje:

Art. 1. W celu nagrodzenia czynów męstwa i odwagi, wykazanych w boju, bądź innych wybitnych zasług położonych dla chwały i pożytku Rzeczypospolitej Polskiej, a w szczególności w dziele odrodzenia demokratycznej państwowości polskiej i Polskich Sił Zbrojnych albo w walce z hitlerowskim najeźdźcą lub jego najemnikami, poza ustanowionymi już:

- 1) ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. U. R.P. Nr 67, poz.409) orderem wojskowym *Virtuti Militari*,
  - 2) ustawą z dnia 4 lutego 1921 r. (Dz. U. R.P. Nr 24, poz.136) orderem „Orła Białego”,
  - 3) ustawą z dnia 4 lutego 1921 r. (Dz. U. R.P. Nr 24, poz.137) orderem „Odrodzenia Polski”,
  - 4) rozporządzeniem Rady Obrony Państwa z dnia 11 sierpnia 1920 r. (Dz. U. R.P. Nr 87, poz.527) odznaką wojskową „Krzyż Walecznych” oraz
  - 5) ustawą z dnia 23 czerwca 1923 r. (Dz. U. R.P. Nr 62, poz.458) odznaką „Krzyż Zasługi”,
  - 6) uchwałą Krajowej Rady Narodowej z dnia 20 lutego 1944 r. orderem „Krzyż Grunwaldu”,
- zatwierdza się odznaczenie wojskowe:

„Zasłużonym na Polu Chwały” wprowadzone rozkazem Dowództwa 1-szej Polskiej Dywizji im. Tadeusza Kościuszki.

Art. 2. Order „Krzyż Grunwaldu” nadaje się na warunkach ustalonych w statucie tymczasowym tego odznaczenia, zatwierdzonym uchwałą Krajowej Rady Narodowej z dnia 20 lutego 1944 r., także za zasługi w dziele odrodzenia Polskich Sił Zbrojnych za zwycięskie przeprowadzenie operacji Wojska Polskiego lub przejawione bohaterstwo na polu walki.

Art. 3. Odznaczonym „Krzyżem Grunwaldu” przyznaje się te same przywileje co i kawalerom orderu Virtuti Militari, nadto każdy odznaczony „Krzyżem Grunwaldu” ma prawo do niezwłocznego awansu o jeden stopień.

Art. 4. Zasadniczą odznaką medalu „Zasłużonym na Polu Chwały” jest medal o średnicy 50 mm z wizerunkiem orderu Virtuti Militari na tle skrzyżowanych sztandarów polskiego i radzieckiego. Odwrotna strona zawiera napis: „Zasłużonym na Polu Chwały 12-13 październik 1943 r. Lenino”, w czworokątnej ramce obramowanej liśćmi dębowymi. Medal nosi się na wstążce, o kolorach wstążki orderu Virtuti Militari, ułożonych w odwrotnym porządku, na lewej piersi po odznace „Krzyż Zasługi”.

Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” dzieli się na trzy stopnie: medal złoty, srebrny i brązowy.

Art. 5. Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” może być nadany wielokrotnie. Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” nadany po raz pierwszy nosi się na gładkiej wstążce, dalsze zaś nadania odróżnia się przez nałożenie na wstążkę posiadanego już medalu okuć w kształcie listewek ze złota, srebra, względnie brązu, z polerowanymi krawędziami, szerokości 5 mm.

Wzory rysunkowe orderu „Krzyż Grunwaldu” oraz medal „Zasłużonym na Polu Chwały” wstęgi i listewki ustala się w załączniku do dekretu niniejszego.

Art. 6. Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” nadaje Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego generałom, oficerom i szeregowym Wojska Polskiego w kolejności następującej:

a) złoty medal - tym, którzy w walce przejawili wysokie bohaterstwo bądź wykazali się wybitnymi czynami męstwa i odwagi;

b) srebrny medal - tym, którzy przyczynili się swoimi czynami do pomyślnego wykonania zadań swoich jednostek;

c) brązowy medal - tym, którzy dając dowody dzielności wzorowo wykonywali poruczone sobie zadania, bądź przejawili wytrwałość, inicjatywę lub śmiałość mogące służyć przykładem dla drugih.

Art. 7. Tryb i sposób nadawania orderów i odznaczeń wyszczególnionych w art. 1 określają przepisy dotychczas obowiązujące, ze zmianami wskazanymi w ustępach poniższych:

Order Virtuti Militari, „Orła Białego”, „Odrodzenia Polski”, jak również order „Krzyż Grunwaldu” pierwszej klasy oraz „Krzyż Zasługi” pierwszego stopnia nadaje Prezydium Krajowej Rady Narodowej na wniosek Przewodniczącego Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego albo Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego.

Postanowienia poszczególnych ustaw o Zgromadzeniu Kawalerów danego orderu, ich Kanclerzach i Kapitułach oraz przywiązanych do orderów pensjach zostają uchylone, pensje zaś dotychczas odznaczonym nie wypłaca się za czas ubiegły, za który pensje te nie zostały pobrane.

Art. 8. Prawo do posiadania orderów, odznaczeń i medali, oraz korzystania z przywiązanych doń przywilejów traci się na mocy wyroku sądowego, w którym orzeczono o pozbawieniu praw obywatelskich.

Art. 9. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Przewodniczącemu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i Kierownikowi Resortu Obrony Narodowej.

Art. 10. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Przewodniczący Krajowej Rady Narodowej:

*Bolesław Bierut*¹

Przewodniczący Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego:

---

¹ B. Bierut (1892 - 1956). Działacz komunistyczny, współpracownik NKWD, Prezydent PRL, Przewodniczący (do 1954 r.) i I Sekretarz PZPR (1954 - 1956).

Edward Osóbka-Morawski²

Kierownik Resortu Obrony Narodowej:

Michał Rola-Żymierski generał broni

Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr 17 z 30 XII 1944 r.

Nr 72

1945 marzec 22, m.p. – Informacja prasowa o wręczeniu przez p.o. Naczelnego Wodza gen. broni Władysława Andersa Orderów Virtuti Militari żołnierzom 2 Korpusu

W m.p. Dowództwa 2 Korpusu Naczelny Wódz gen. Władysław Anders dokonał dnia 22 bm. w obecności D-cy Korpusu gen. Szyszko-Bohusza, dowódców Wielkich Jednostek oraz wyższych oficerów brytyjskich i polskich aktu dekoracji złotymi i srebrnymi Krzyżami Orderu wojennego Virtuti Militari przeszło 100 oficerów i szeregowych za czyny bojowe w czasie akcji na froncie we Włoszech.

---

² E. Osóbka-Morawski (ur. 1909). Od 1928 r. członek PPS, od września 1951 r. w organizacji Polscy Socjaliści, przekształconej w Robotniczą Partię Polskich Socjalistów, zwolennik PPR i członek KRN. Od lipca do grudnia 1944 przewodniczący PKWN. Od stycznia do maja premier i minister spraw zagranicznych z tzw. Rządzie Tymczasowym. 1945 - 1947 premier Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Następnie minister administracji publicznej (do 1949).

Na liście odznaczonych złotymi Krzyżami Virtuti Militari figurują m.in. nazwiska ś.p. ppłk Zbigniewa Kiedacza¹ i ś.p. kpt. Władysława Drelicharza.²

W chwili przybycia Naczelnego Wodza orkiestra odegrała Hymn Narodowy. Po przejściu przed frontem kampanii honorowej i ustawionymi do dekoracji żołnierzami, Naczelny Wódz przystąpił do aktu dekoracji, przypinając osobiście wszystkim odznaczonym odznaki Orderu Virtuti Militari.

W krótkim przemówieniu do odznaczonych generał Anders podkreślił, że dniem największej jego radości jest dzień, w którym może za ofiary i wysiłki w boju, na które patrzył z bliska, odznaczyć żołnierzy 2 Korpusu najwyższym odznaczeniem wojennym - Orderem Virtuti Militari.

W imieniu Polski dziękuję Wam i życzę żołnierskiego szczęścia” - powiedział generał Anders.

... Virtuti Militari - cnota żołnierska, to nasza droga honoru, uczciwości i walki o taką Polskę, jaką w sercach swych nosimy”. Taka Polska niech żyje!” - zakończył swe przemówienie Naczelny Wódz.

Uroczystość zakończyła się defiladą kompanii honorowej przed Naczelnym Wodzem i dekorowanymi żołnierzami 2 Korpusu.

„Dziennik Żołnierza”, nr 64 z 28 III 1945

---

¹ Z. Kiedacz - syn Prezydenta m. Poznania.

² W. Drelicharz - zob. biogram (w:) *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. IV, cz. 1, s 46 - 47, (B. Polak).

Nr 73

1945 czerwiec 11, Londyn. – Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 czerwca 1945 r. o zmianie ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari

Na podstawie art. 79 ust. (2) ustawy konstytucyjnej stanowią co następuje:

Art. 1.

W ustawie z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 33, poz.285) wprowadza się następujące zmiany:

1) Art. 9 otrzymuje brzmienie:

(1) Order wojenny Virtuti Militari nadaje Prezydent Rzeczypospolitej.

(2) Nadanie orderu wojennego Virtuti Militari następuje:

a) orderu I, II i III klasy na wniosek Kapituły,

b) orderu IV i V klasy na wniosek Naczelnego Wodza.

(3) Kapituła przedkłada Prezydentowi Rzeczypospolitej wnioski o nadanie orderu I, II i III klasy na podstawie przedstawienia kandydatów przez Naczelnego Wodza bądź byłego Naczelnego Wodza.

(4) W czasie pokoju, w razie braku byłego Naczelnego Wodza, uprawnienia jego wykonywa najstarszy stopniem z okresu wojny dowódca.

(5) Naczelnemu Wodzowi i byłemu Naczelnemu Wodzowi nadaje order Wojenny Virtuti Militari - bez względu na klasę orderu - Prezydent Rzeczypospolitej z pominięciem przepisów ust. (2) i (3)."

2) W art. 10 ust. (1) pkt b) w miejsce słów: „powołanych przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych” wstawia się słowa: „powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.”

3) W art. 10 ust. (2) i (6) otrzymują brzmienie:

„(2) Kapitułę przewodniczy Kanclerz mianowany co dwa lata przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów orderu klasy I, II i III. Do obowiązków Kanclerza

należy ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego Virtuti Militari oraz bezpośrednio porozumiewanie się w tych sprawach z Prezydentem Rzeczypospolitej.

(6) Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.”

4) Art. 11 ust. (1) pkt b) otrzymuje brzmienie „na mocy prawomocnego orzeczenia sądu honorowego Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari, zatwierdzonego przez Prezydenta Rzeczypospolitej”.

5) W art. 15 w miejsce słów: „a zatwierdzony przez Naczelnego Wodza względnie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych” wstawia się słowa: „a zatwierdzony przez Prezydenta Rzeczypospolitej”.

Art. 2.

Kadencja Kanclerza i Kapituły mianowanych dotychczas obowiązujących przepisów ustawy z dnia 25 marca 1933 o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 33, poz.205) wygasa z chwilą mianowania Kanclerza i Kapituły na podstawie niniejszego dekretu.

Art. 3.

Upoważnia się Ministra Obrony Narodowej do ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari z uwzględnieniem zmian wynikających z przepisów niniejszego dekretu.

Art. 4.

Wykonanie dekretu niniejszego porucza się Ministrowi Obrony Narodowej.

Art. 5.

Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *Wł. Raczkiewicz*¹

Prezes Rady Ministrów: *T. Arciszewski*²

Kierownik Ministerstwa Obrony Narodowej: *M. Kukiel*³ *Gen. Dyw.*

¹ W. Raczkiewicz (28 I 1885 - 6 VI 1947). Adwokat, w 1917 r. prezes Piotrogrodzkiego Naczelnego Polskiego Komitetu Wojskowego. W WP służył w 10 p.uł. Po wojnie m.in. minister spraw wewnętrznych w rządzie W. Witosy, wojewoda nowogródzki, minister spraw wewnętrznych w rządach W. Grabskiego i A. Skrzyńskiego, wojewoda wileński, senator i marszałek Senatu (BBWR), wojewoda krakowski, minister spraw wewnętrznych w gabinecie M. Zyndrama-Kościałkowskiego, wojewoda pomorski. Od 30 IX 1939 r. do śmierci Prezydent RP.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 155.

² T. Arciszewski (4 XI 1887 - 20 XI 1955), pseudonimy: Antoni, Ludwik, Marcin, Siłacz, Stanisław. Działacz socjalistyczny. Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej o tradycjach niepodległościowych. Od 1896 u PPS. Zagrożony aresztowaniem wyjechał do Londynu, następnie do Bremy, gdzie działał w Związku Zagranicznym socjalistów Polskich. W 1900 powrócił nielegalnie do kraju kilkakrotnie więziony. Ukończył kursy instruktorskie Organizacji Bojowej PPS. W 1906 był organizatorem wielu udanych zamachów na dygnitarzy rosyjskich, pociąg w Bezdanach i kasy pocztowe. Od 1911 we Lwowie. Dowódca oddziału wywiadowczego, który przed I Kompanią Kadrową przekroczył granicę Królestwa. Walczył w legionach, nie zaprzestając działalności politycznej. W niepodległej Polsce minister i poseł, członek Rady Naczelnej PPS. W wojnie polsko-bolszewickiej odznaczony VM V klasy. We wrześniu 1939 roku organizował Robotniczą Brygadę Obrony Stolicy. W konspiracji przewodniczący tajnego komitetu PPS-WRN; zajmował się organizacją cywilną. 26 VII 1944 r., w ramach akcji „Most II” odleciał do Londynu. 7 VIII 1944 r. prezydent Władysław Raczkiewicz mianował go swoim zastępcą. 29 XI tegoż roku utworzył rząd koalicyjny socjalistów i endeków oraz Stronnictwa Pracy i bezpartyjnych. W czerwcu 1947 r. ustąpił z funkcji premiera. Działał politycznie aż do śmierci, m.in. wchodził w skład Rady Trzech. Szczegółowo zob. *Słownik historii Polski 1939-1948*. Pod red. Andrzeja Chwalby i Tomasza Gąsowskiego, Kraków 1994, s. 27-30.

³ M. Kukiel (15 V 1885 - 15 VIII 1985). Ukończył UJK i uzyskał doktorat z filozofii. Od 1905 r. należał do PPS, był współzałożycielem ZWC. 1914 - 1917 w Legionach, następnie w Polskiej Sile Zbrojnej. W WP Komendant Szkół Podchorążych w Ostrowi i Zegrzu; Zastępca Szefa Sztabu Generalnego, dowódca 51 pp. 20 VI 1920 r. został dowódcą 24 Brygady Piechoty. Po wojnie m.in. Szef Oddziału II SG i Szef Sekcji Szkół Wojskowych, dowódca 13 DP. Gen. bryg. z 1 VII 1923. W latach 1926 - 1930 był Szefem Biura Historycznego SG. Od 1930 w stanie spoczynku, na UJ wykładał historię wojskową, napisał liczne prace z tej dziedziny. Od października 1939 do 27 VII 1940 wiceminister SWojsk. Gen. dyw. z 3 V 1940 r. Do 24 IX 1942 r. dowodził

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, nr 8 (poz. 20) z 4 VII 1945 r.

Nr 74

1945 czerwiec 11, Londyn. – Ustawa z dnia 25 marca 1933 roku o orderze wojennym *Virtuti Militari* ze zmianą wprowadzoną Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej

Poz. 285.

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA

z dnia 25 marca 1933 roku

o orderze wojennym *Virtuti Militari*

ze zmianą wprowadzoną Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 11 czerwca 1945 roku.

Art.1. Ustanowiony władzą królewską w roku 1792, potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. i przywrócony ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 roku. order wojskowy *Virtuti Militari* jest orderem wojennym.

Art.2. (1) Order wojenny: *Virtuti Militari*” dzieli się na pięć klas:

I Korpusem w Szkocji, do 10 II 1949 r. był Ministrem Obrony Narodowej. Odznaczony VM V klasy, KW (4x), OOP III klasy.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari*, t. II, cz. 1, s. 81 - 82 (G. Łukomski).

- a) klasa I. „Krzyż Wielki” orderu, zawieszony na szerokiej wstędze przepasanej przez prawe ramię o lewego boku oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi;
- b) klasa II. „Krzyż Komandorski” orderu, mniejszy od „Krzyża Wielkiego”, noszony na wstędze na szyi;
- c) klasa III. „Krzyż Kawalerski” orderu, mniejszy od „Krzyża Komandorskiego”;
- d) klasa IV. „Krzyż Złoty” orderu, mniejszy od „Krzyża Kawalerskiego”;
- e) klasa V. „Krzyż Srebrny” orderu, tej samej wielkości co „Krzyż Złoty”.

(2) Krzyże klasy III, IV i V nosi się na lewej piersi.

Art.3. (10) Krzyż orderu wojennego Virtuti Militari jest metalowym krzyżem czteroramiennym, zakończonym na rogach kulkami: w klasie I, II i III, krzyżem czarnoemaliowanym z obramowaniami złotymi, w klasie IV krzyżem złotym z czarną prążką emalii. Na ramionach krzyża umieszczony jest napis Virtuti Militari. W środku krzyża, w wieńcu laurowym zielonym, na tarczy złotej umieszczony jest orzeł biały, emaliowany, w kształcie z roku 1972, na odwrotnej, również złotej tarczy, umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna” oraz data „1972”; napis ten otoczony jest wieńcem laurowym zielonym.

(2) Krzyż orderu wojennego Virtuti Militari zawieszony jest na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu brzegach orązkami.

(3) Gwiazda orderowa - srebrna - składa się z ośmiu pęków promieni, z krzyżem orderu wojennego Virtuti Militari nałożonym na pośrodku, z tą samą zmianą, że w otoku orła umieszczony jest napis; „Honor i Ojczyzna”.

(4) Wzory rysunkowe, a zarazem wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęg według klas podane są w załączniku do niniejszej ustawy.

Art.4. Order wojenny Virtuti Militari jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna” i może być nadany:

- a) „Krzyż Wielki” - Naczelnemu Wodzowi za zwycięską wojnę, a wyjątkowo po zakończonej zwycięsko wojnie - dowódcy armii lub wyższemu dowódcy

- za całokształt pracy wojennej, przy wykazaniu wybitnych rezultatów poszczególnych kampanii;
- b) „Krzyż Komandorski” - dowódcy armii lub wyższemu dowódcy, a wyjątkowo dowódcy grupy, dywizji lub równorzędnemu za śmiałe i pełne inicjatywy prowadzenie wojennej operacji, mającej duże znaczenie dla przebiegu wojny. W drodze wyjątku może być „Krzyż Komandorski” nadany oficerowi, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa;
  - c) „Krzyż Kawalerski” - dowódcy oddziału do armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, a wyjątkowo oficerowi sztabu za współpracę z dowódcą, o ile współpraca, o ile współpraca ta w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie;
  - d) „Krzyż Złoty” - żołnierzowi, posiadającemu już „Krzyż Srebrny”, za umiejętnie i skuteczne dowodzenie oddziałem do dywizji włącznie lub za czyn wybitnej inicjatywy, zapewniającej duży sukces bojowy. W drodze wyjątku może być „Krzyż Złoty” nadany żołnierzowi, nie posiadającemu „Krzyża Srebrnego”;
  - e) „Krzyż Srebrny” - dowódcy za śmiały i pełen inicjatywy czyn bojowy i osobistego męstwa, połączony z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, lub żołnierzowi, który swoim przykładem wpłynął na towarzyszy, doprowadzając ich do wybitnego czynu bojowego, względnie był przykładem niezwykłego osobistego męstwa. „Krzyżem Srebrnym” mogą być ponadto odznaczone osoby cywilne oraz jednostki zbiorowe (oddziały, miasta, korporacji itp.) za okazanie niezwykłego męstwa.

Art.5. (1) Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* stwarza dla odznaczonych prawo do tytułu kawalera orderu *Virtuti Militari* danej klasy.

(2) Kawalerowie - obywatele polscy - tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari*” z Kanclerzem i Kapitułą na czele.

Art.6. (1) Kawalerowie orderu wojennego *Virtuti Militari* - obywatele polscy - mają prawo pierwszeństwa do honorów ze strony wojskowych równych stopni, orderu tego nie posiadających, oraz prawo do oficerskich honorów wojskowych przy pogrzebie.

(2) Państwo zobowiązane jest dostarczyć kawalerom orderu *Virtuti Militari* pracy, zapewniającej im utrzymanie.

(3) Kawalerowie orderu niezdolni do pracy i nie mający odpowiedniego zaopatrzenia, otrzymują zaopatrzenie na podstawie ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o zaopatrzeniu osób szczególnie zasłużonych, oraz o wyjątkowym zaopatrzeniu, nie opartym na tytułach prawnych (Dz.U.R.P. z 1025 r. No2. poz.12) w brzmieniu zmienionym ustawą z dnia 29 stycznia 1930 r. (Dz.U.R.P. No 17. poz.122).

(4) Sposób, w jaki następuje dostarczenie pracy kawalerom orderu *Virtuti Militari* oraz stwierdzenie warunków do przyznania zaopatrzenia, określili rozporządzenie wykonawcze.

Art.7. (1) Prócz uprawnień określonych w art. 5 i 6, przysługują kawalerom orderu wojennego *Virtuti Militari* - obywatelom polskim następujące prawa:

- a) prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości 300.- złotych rocznie, wypłacanych w całości z góry za każdy otrzymany order bez względu na klasę;
- b) prawo do pierwszeństwa przy obsadzaniu urzędów państwowych i samorządowych;
- c) prawo pierwszeństwa przy nadawaniu ziemi;
- d) prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do zakładów inwalidów;
- e) prawo do leczenia na koszt Skarbu Państwa w razie choroby pozostającej w związku z działalnością w czasie wojny;
- f) prawo do 80% zniżki kolejowej przy przejazdach kolejami państwowymi lub przez Państwo zarządzanymi.

(2) Podoficer odznaczony „Krzyżem Złotym” może być mianowany podporucznikiem, a szeregowiec - sierżantem.

(3) Dzieciom ślubnym, uprawnionym i przysposobionym kawalera orderu *Virtuti Militari*, przysługuje prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do państwowych, publicznych i samorządowych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych oraz - w razie niezamożności - zwolnienie od wszelkich opłat administracyjnych, pobieranych w takich zakładach.

(4) Pensja orderowa jest wolna od wszelkich podatków.

(5) Pensja orderowa nie może być zajęta sądownie.

(6) Jednostki zbiorowe pensji orderowej nie otrzymują.

Art.8. Jako dzień święta orderu wojennego *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 11 listopada

Art.9. (1) Order wojenny *Virtuti Militari* nadaje Prezydent Rzeczypospolitej.

(2) Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* następuje:

- a) orderu I, II i III klasy na wniosek Kapituły;
- b) orderu IV i V klasy na wniosek Naczelnego Wodza.

(3) Kapituła przedkłada Prezydentowi Rzeczypospolitej wnioski o nadanie orderu I, II i III klasy na podstawie przedstawienia kandydatów przez Naczelnego Wodza bądź byłego Naczelnego Wodza.

(4) W czasie pokoju, w razie braku byłego Naczelnego Wodza, uprawnienia jego wykonywa najstarszy stopniem z okresu wojny dowódca.

(5) Naczelnemu Wodzowi i byłemu Naczelnemu Wodzowi nadaje order wojenny *Virtuti Militari* - bez względu na klasę orderu - Prezydent Rzeczypospolitej z pominięciem przepisów ust. (2) i (3).

Art.10. (1) Kapituła orderu wojennego *Virtuti Militari* składa się:

- a) z kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* klasy I oraz
- b) z 8-12 kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* klas niższych, po trzech lub dwóch z poszczególnych klas, powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

(2) Kapitułę przewodniczy Kanclerz mianowany co dwa lata przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych z pośród kawalerów orderu klas I, II, III i IV. Do obowiązków Kanclerza należy ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego *Virtuti Militari* oraz bezpośrednio porozumiewanie się w tych sprawach z Prezydentem Rzeczypospolitej.

(3) Zastępcę Kanclerza oraz sekretarza wybiera Kapituła z pośród swoich członków.

(4) W razie braku kawalerów orderu pewnej klasy należy w przypadkach przewidzianych w art.10 ust.(1) pkt.b oraz w art.10 ust.(2) brać pod uwagę kawalerów orderu klasy bezpośrednio niższej, a w razie ich braku - kawalerów kolejno niższych klas.

(5) Do zakresu działania Kapituły należy oprócz spraw, wyszczególnionych w poszczególnych artykułach niniejszej ustawy, stanie na straży honoru orderu wojennego *Virtuti Militari*, zarząd sprawami tegoż orderu, zarząd sprawami „Zgromadzenia Kawalerów” (art.5) oraz przygotowywanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w powyższych sprawach.

(6) Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Art.11. (1) Order wojenny *Virtuti Militari* traci się:

- a) na mocy prawomocnego wyroku sądowego powodującego utratę orderów;
- b) na mocy prawomocnego orzeczenia sądu honorowego Kapituły orderu wojennego *Virtuti Militari*, zatwierdzonego przez Prezydenta Rzeczypospolitej.

(2) Z utratą orderu wojennego *Virtuti Militari* łączy się z mocy samego prawa utrata praw, wymienionych w art.5, 6 i 7.

Art.12. (1) O wdrożeniu przeciwko kawalerowi orderu wojennego *Virtuti Militari* postępowania karnego i honorowego, tudzież o jego zakończeniu zawiadamia prokurator, względnie przewodniczący officerskiego sądu honorowego Kapitułę, dołączając równocześnie odpis wyroku, względnie orzeczenia, a na żądanie i akta sprawy karnej, względnie honorowej.

(2) Odebranie odznaki orderu i dyplomu w przypadku utraty prawa do orderu następuje na żądanie Kapituły przez władze administracji ogólnej.

Art.13. Nadanie i utrata orderu wojennego *Virtuti Militari* mogą być ogłoszone w Dzienniku Personalnym Ministerstwa Obrony Narodowej i Monitorze Polskim.

Art.14. (1) Koszty nadania orderu i odznak ponosi Skarb Państwa.

(2) Podania, świadectwa i wszelkie inne pisma w sprawach orderu i związanych z nim uprawnień wolne są od opłat stemplowych.

Art.15. Organizację „Zgromadzenia Kawalerów” (art.5), szczegóły organizacji i działalności Kapituły (art.10), szczegóły postępowania przy nadawaniu orderu (art.9) oraz organizację i tryb postępowania sądu honorowego Kapituły (art.11) unormuje statut uchwalony przez Kapitułę, a zatwierdzony przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Statut ten będzie ogłoszony w „Monitorze Polskim”.

Art.16. Kapituła ustanowiona na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz.U.R.P. No.67, poz.409) ma być rozwiązana z chwilą utworzenia Kapituły na podstawie niniejszej ustawy.

Art.17. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Obrony Narodowej w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art.18. (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(2) Równocześnie traci moc obowiązująca ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. orderu wojskowego *Virtuti Militari* (Dz.U.R.P. No.67, poz.409) wraz z późniejszymi zmianami.

Prezydent Rzeczypospolitej

Prezes Rady Ministrów

Minister Spraw Wojskowych

Załączniki do ustawy - wzory odznak -
patrz Dz.U,R.P.No.33 z 1933r.,
poz.285, str.676-678.

Oryginał

IPMS, „*Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*”, nr 8 z 4 VII 1945 r., poz. 20, s. 59 - 60.

Nr 75

1945 czerwiec 19-20, Londyn. – Wniosek i uzasadnienie na Krzyż Komandorski Orderu Virtuti Militari dla gen. dyw. Władysława Andersa

KAPITUŁA ORDERU WOJENNEGO

Virtuti Militari

Londyn, dnia 19 czerwca 1945r.

Wniosek

na odznaczenie Krzyżem Komandorskim (II klasy)
ord. woj, Virtuti Militari

Nazwisko i imię	ANDERS Władysław
Stopień i stosunek do służby wojskowej:	generał dywizji, oficer służby stałej
Data i miejsce urodzenia:	11.VIII.1892r. Błonie pow. Kutno
Przydział i funkcja:	Dowódca II Korpusu
Posiadane odznaczenia:	ord. woj. Virtuti Militari: Krzyż Srebrny V kl. Nr 2953 za wojnę 1920 Krzyż Złoty IV kl. Nr 27 Krzyż Kawalerski III kl. Nr 6
Opis czynu:	[Zob. załącznik I]

P.O. Kanclerz Kapituły:
PASZKIEWICZ
GEN. BRYG.

Członkowie Kapituły:

Sekretarz Kapituły:
Fr. Sakowski
Kapitan.

w n i o s e k

na odznaczenie orderem wojennym *Virtuti Militari* II kl.

za całokształt zwycięskiego dowodzenia II Korpusem w Italii a w szczególności za:

1) śmiałe i pełne inicjatywy dowodzenie w działaniach nad Adriatykiem w czasie od 17 VI 1944 r. do 2 IX 1944 r., które doprowadziło do zdobycia niezwykle ważnego dla całości frontu portu Ancona w dniu 18 VIII 1944 r. oraz po przełamaniu tzw. linii Gotów w czasie od 30 VIII do 2 XI 1944 r.

2) śmiałe i pełne inicjatywy dowodzenie w działaniach w Apeninach północnych w czasie od 14 X 1944 do 8 I 1945. Działanie to przeprowadzone wg planu przedstawionego przez Gen. Andersa D-cy 8 Armii Brytyjskiej umożliwiło kontynuowanie natarcia 5 brytyjskiemu korpusowi wzdłuż osi drogi Nr 9 i miało decydujący wpływ na zdobycie Forli, m. Faensa i linii rz. Senio.

Dwa wyżej wymienione działania w połączeniu z wcześniejszą bitwą o Monte-Cassino i późniejszą bitwą o Bolognę wskazują wyraźnie na decydującą rolę, jaką II Korpus pod dowództwem Gen. Andersa odegrał w ostatecznym zniszczeniu armii niemieckiej w Italii.

REFERAT

Wejście oddziałów 2 Korpusu do bitwy Adriatyckiej odbyło się w następującej kolejności i czasie:

3.D.S.K. - 12 - 15 VI

Grupa Art. - 15, 16 VI

2 Bryg. Panc. - 16 - 22.VI

5.K.D.P. - 19 - 22 VI

Dowódca 2 Korpusu objął dowodzenie odcinkiem w dniu 17 VI

Dowódcy 2 Korpusu zostały podporządkowane - Korpus Włoski (C.I.L.) w składzie 3 brygad - 13 baonów.

- 7 Pułk Husarów bryt.

- 17 i 26 Pułki Art. C. (medium) bryt.

Pierwszy poważny opór został napotkany przez będącą w pościgu za wycofującym się NPLEM, 3.D.S.K. na rz. CHIENZI w dniu 21 VI. Jeden z baonów (3. baon) przekracza rzekę, zostaje jednak odrzucony ponosząc poważne straty. Dca Korpusu decyduje się na wprowadzenie 5.K.D.P. w lewo od

3.D.S.K. i wydaje wytyczne operacyjne do bitwy o ANCONĘ. 3.D.S.K. miała działać na kierunku nadmorskim z głównym wysiłkiem na swoim lewym skrzydle. 5.K.D.P. miała być użyta do głębszego obejścia rejonu ANCONY od zachodu i odcięcia sił NPLA działaniem na rz. ESINO. Korpus Włoski miał oddziałami wydzielonymi ubezpieczać lewe skrzydło 5.K.D.P. Użycie gros 2 bryg panc. było przewidziane na kierunku działania 5.K.D.P., gross artylerii na kierunku 3.D.S.K. Natarcie na rz. CHIANTI było przewidziane na 4 VII, tymczasem NPL uchylił się od bitwy wycofując się 30 VI. - Następuje znowu pościg i następny opór na linii rz. NOTENZA. W dniu 1 lipca NPL ten zostaje zepchnięty po dość ostrych walkach na rz. MUSONE i jej dopływ FIUMIGELLO. Tak 3.D.S.K. jak i 5.K.D.P. udało się stworzyć małe przyczółki na tych rzekach. NPL nie bronił się na rzece, lecz na wzgórzach określonych miejscowościami CARTELFIDARDO - OSSIMO - FILOTRANO. Zdobycie tych wzgórz dawało dopiero podstawy wyjściowe do bezpośredniego natarcia na ANCONĘ. Walki o tę linię wzgórz trwają ogólnie do 9 lipca, po czym następuje okres przegrupowania Korpusu i przygotowanie do bitwy o ANCONĘ.

Koncepcja bitwy o ANCONĘ była logicznym wysiłkiem wytycznych operacyjnych z dnia 22 VI. Główny wysiłek miała wykonać lewoskrzydłowa 5.K.D.P. i 2 bryg. panc. - 3.D.S.K. miała związać i pozorować. Po raz pierwszy został zastosowany na wielką skalę plan myślenia npla. Chodziło o to, aby stworzyć pozory głównego wysiłku na kierunku nadmorskim oraz pozory użycia tam czołgów, podczas gdy w rzeczywistości wysiłek ten miał pójść bardziej w lewo.

Plan myślenia powiódł się znakomicie. Pojawienie się naszych czołgów na kierunku POLVER całkowicie zaskoczyło npla.

Przebieg bitwy był całkowicie zgodny z opracowanym planem. Bitwa trwała 17 i 18 lipca.

Straty własne w prowadzeniu do osiągnięć były bardzo niskie.

Ocena znaczenia zdobycia ANCONY zawarta jest w liście Dcy 8. Armii do Gen. ANDERSA oraz w głosach prasy brytyjskiej.

Dalszy przebieg działań adriatyckich to kolejne bitwy na liniach rzek: MISA, CECANO, METAJRO, ta ostatnia o podstawy wyjściowe do przejmującego natarcia na linię Gotow. Dwie pierwsze bitwy były stosunkowo ciężkie, bitwa zaś o rzekę METAURO była najcięższą od czasu MONTE CASSINO i była przeprowadzona całością Korpusu. W bitwie tej zadano nplowi poważne straty przede wszystkim w sprzęcie pancernym, niszcząc mu 20 dział SP. 22 działa panc., 3 czołgi M. III. i czołgi Must. V. Panther. Zniszczono poważne

siły NPLA, w skutek czego przy przełamaniu linii Gotow nie napotkano na tak silny opór, jakiego początkowo spodziewano się.

Ocena ważności bitwy o METAURO przez Dcę 8 Armii Brytyjskiej wynika również z listu gen. LEESE do gen. ANDERSA.

Po przełamaniu linii Gotow II. Korpus Polski został wycofany na odpoczynek i reorganizację, po czym został powtórnie wprowadzony do walki dnia 14 X 1944. w następujących warunkach:

Korpus Kanadyjski i V Korpus Brytyjski zostały zatrzymane na ogólnej linii rz. ENCINO-SAWINIANO-BORGLI-SOGLIANO al RUBICONE. Silny opór NPLA i fatalne warunki atmosferyczne uniemożliwiły dalsze działanie X. Korpus Brytyjski w APENINACH ze względu na małe siły nie był zdolny do działania zaczepnego. Dalej w lewo od prawego skrzydła 5. Armii utknęła PŁD BOLOGNA.

Pierwszym zadaniem II. Korpusu było uderzyć wzdłuż drogi Nr 7 (SARSINA-MERATO-CESENA), przeciąć drogę Nr 9 i być gotowym do działania w kierunku PŁN-ZACH.

Na skutek małych lokalnych sukcesów 5. Brytyjskiego Korpusu, gen. ANDERS uzyskuje od Dcy 8. Armii zgodę na głębszy i wydajniejszy operacyjnie ruch po osi S.Sofia - GALEATA-FORLI z zadaniem opanowania wzgórz PŁD FORLI.

Zadanie to Dca Korpusu zamierzał wykonać w 2 fazach .

- w pierwszej fazie stworzyć dogodne warunki do wprowadzenia całości sił Korpusu przez panowanie M.GROSSO-M.S. PIERO. do wykonania tego działania użyć 5.K.D.P .
- w drugiej fazie działania wprowadzić drugą W.J.

5. K.D.P. wykonała swoje zadanie w ciągu 10 dni walcząc w terenie wysoko górskim przy niesprzyjającej pogodzie, dużych trudnościach w zaopatrzeniu w żywność i amunicję, opanowała przedmiot natarcia odległy od podstaw wyjściowych o 20 km. Działanie to wywarło bezwzględnie wpływ na późniejsze szybkie postępy Korpusów: I. Kanadyjskiej, 5. Brytyjskiego które po ciężkich walkach na rzece SAVIO, posunęły się do rej. FORLI bardzo szybko i bez specjalnego oporu.

Wobec powyższego zaangażowania 3. D.S.K. na kierunku FORLI staje się zbędne i Korpus otrzymuje nowe zadanie: przeciąć drogę Nr 9 pomiędzy FORLI i FAENZA, działając z rej. ROCCAS. CASCIANO na TREBBIO-CASTELLACIO s. LUCIA. Zadanie natarcia po tej osi otrzymuje 3. D.S.K. (początkowo bez 2 brygady). 5.K.D.P. otrzymała zadanie utrzymania zdobyte-

go uprzednio grzbietu MIZABELLO-COLOMBO, oraz gotowości do współdziałania jedną brygadą z 3.D.S.K. na kierunku DORADOLA.

3.D.S.K. zdobyła do dnia 8.XI. kompleks M.LECHIA-M.TREBIO-M.GATONE, oraz rejon DORADOLA i rozpoczęła przygotowanie do dalszego działania.

5.D.K.P. w tym czasie oczyściła z NPLA grzbiety górskie leżące między rzekami RABBI i MONTONE.

Ponieważ w tym właśnie czasie 5 Korp. Brytyjski opanował FORLI, 2 Korpus otrzymuje z rzędu zadanie: osłonić pld skrzydło 5 Korpusu Brytyjskiego i utrzymać ciągłość frontu pomiędzy ósmą i piątą Armią.

Zadanie to Dca Korpusu zamierza wykonać przez opanowanie kompleksu wzgórz BAGNOLO-CASTELLACIO.

Uwagą zwraca precyzyjne zgranie działania 3.D.S.K. i 5.K.D.P w trzech fazach:

Faza	3.D.S.K.	5.K.D.P
I	Opanować rejon M. CASOLE-S. SAVINO	Opanować do dnia 14.XI. i utrzymać grzbiet BAGNOLO-S. MARIA in VALLE. Utrzymać łączność z 46 Dyw. Bryt.
II	Przesunąć część sił do rej. BAGNOLO-S. MARIA in VALLE po opanowaniu go przez 5.K.D.P., skąd zdobyć wzg. CASTELLANO od wschodu.	Przesłonić i ułatwić wejście 3.D.S.K. do rej BAGNOLO-S.MARIA in VALLE jako podstaw wyjściowych do natarcia na CASTELLANO te FORTINO.
III	Nacierać po osi MONTE FORTINO-S.LUCIA.	Odchodzi do odwrotu Korpus.

Zadanie I i II fazy były wykonane do dnia 18 listopada.

Dalsze działanie prowadzi 3.D.S.K. wzmocniona początkowo artylerią 5.K.D.P. Działanie to doprowadza w czasie do 15 grudnia do ogólnej linii rz. SENIO. W tym czasie 3.D.S.K. zostaje zlurowana przez 5.K.D.P. z zadaniem kontynuowania natarcia w ogólnym kierunku na IMOLA.

Te ostatnie natarcie ze względu na stale pogarszające się warunki atmosferyczne w ogóle nie wyszło.

Załącznik Nr 2 do 21 protokołu
posiedzenia Kapituły w dniu
20 czerwca 1945 r.

DZIAŁANIA NA ODCINKU ADRIATYCKIM

Samodzielne działanie II Korpusu w charakterze wybitnie operacyjnym daje w rezultacie dwa momenty o decydującym znaczeniu dla całości 8 Armii.

1. Zdobyć portu ANCONA, które umożliwi dalsze prowadzenie operacji skracając linie komunikacyjne o ponad 450 km.

Zdobyć i zabezpieczyć portu ANCONA wpłynęło w rezultacie na zmianę decyzji Dcy 8 Armii co do kierunku głównego wysiłku.

2. Zdobyć linii rz. METAURO, dając w ten sposób całości 8 Armii podstawy wyjściowe dla wykonania przełamującego uderzenia na linię Gotow.

O znaczeniu, jakie do zwycięstw II Korpusu przywiązywał Dca 8 Armii Gen. Sir OLIVER LEESE świadczą następujące ustępy z jego listu do Dcy II Korpusu.

„.....zdobyć ANCONY, działanie świetnie pomyślane i wykonane w sposób godny podziwu. Wyniki tego działania, a mianowicie przekazanie nam cennego portu ANCONY i wzięcie ponad 3000 jeńców - były bardzo brzemienne w skutku.

Ale przede wszystkim Korpus Polski oddał Ósmej Armii wybitną przysługę przez osiągnięcie linii rz. METAURO, z której mogliśmy wykonać nasze główne uderzenie. Panu Panie Generale, któremu jak zawsze należy się specjalnie uznanie, przesyłam wyrazy etc.”

Załącznik Nr 3 do 21 protokołu
posiedzenia Kapituły w dniu
20 czerwca 1945 r.

DZIAŁANIA W PÓŁNOCNYCH APENINACH

Operacyjny wpływ działań II korpusu w PŁN. APENINACH wyraża się dwukrotnym otwarciem drogi 5. brytyjskiemu Korpusowi, nacierającemu wzdłuż drogi Nr 9. (RIMINI-BOLOGNA).

1. Przez działanie po osi St. PIERO in BAGNO-ST. SOFIA-GALEATA-FORLI, co doprowadza do zdobycia m. FORLI i
2. przez działanie po osi CASTROCARO-BRISIGHELLA-RIOLO, które umożliwia oddziałom 8 Armii zajęcie m. FAENZA i dotarcie do rz. SENIO.

Powyższe działania były przeprowadzone w terenie górzystym i w złych warunkach atmosferycznych. Osiągnięcie pełnego sukcesu było możliwe dzie-

ki bardzo realnemu planowaniu poszczególnych etapów i umiejętności zgrania w czasie działań obu dywizji.

W rezultacie działania apenińskie II Korpusu umożliwiły dalszy ruch całości 8 Armii, który zastygł wkrótce po zdobyciu linii Gotow na og. linii rz. RUBIKON. Wpływ tego działania na całość operacji na froncie włoskim był niewątpliwie wyraźny. Można stwierdzić, że działanie II Korpusu - przyczyniło się w sposób decydujący do osiągnięcia podstawy wyjściowej dla bezpośredniego natarcia na BOLONIE, które - jak wiadomo - miało w wyniku wybitny udział w całkowitym rozgromieniu armii niemieckiej we Włoszech.

Odpis

IPMS, A.XII.77/30

Nr 76

1945 koniec listopada, Londyn. – List otwarty kpt. Franciszka Sawkowskiego Sekretarza Kapituły Orderu Virtuti Militari do gen. Gustawa Paszkiewicza w sprawie artykułu dotyczącego pozbawienia generała członkostwa Kapituły

Czytając artykuł Pana „Oświadczenia a fakty” w numerze 32/34 „Jutra Polski”¹ - poczuwam się do moralnego obowiązku, odpowiedzieć na ustęp dotyczący „bezprawnego aktu” usunięcia Pana ze stanowiska Kanclerza Kapituły i pozbawienia członkostwa tejże kapituły.²

¹ Emigracyjny organ prasowy PSL S. Mikołajczyka.

² Na ten temat Józef Kuropieska: *Misja w Londynie*, Warszawa 1981, s. 15 i nast.

Gen. Kuropieska pisze: „7 lipca w emigracyjnych pismach, będących pod wpływem Mikołajczyka, ukazała się odezwa gen. bryg. Izydora Modelskiego i gen. bryg. Gustawa Paszkiewicza. Powtórzyła ją prasa krajowa w dniu 13 lipca (...). nazwiska Modelskiego i Paszkiewicza nie wywołały najlepszego wrażenia (...).

Paszkiewicz bohater wojny polsko-radzieckiej, odznaczony orderem Virtuti Militari II, IV i V klasy (jeden z trzech tak odznaczonych oficerów tej wojny); nie wyróżnił się w kampanii wrześniowej, a nawet okazał niedołęstwo. Wiele zawdzięczał osobistej opiece czy wręcz faworyzowaniu do przez naczelnego wodza - gen. Sikorskiego. Ambitny ponad swe zdolności i umiejętności, starał się zawsze utrzymać ma powierzchnię, okazując gotowość do daleko idącej zmiany poglądów. Bohater obozu rządowego w tzw. Wypadkach majowych 1926 roku, dokonał znanej wolty publikując z własnej

Dla ścisłości muszę zaznaczyć, że nie był Pan Kanclerzem Kapituły, a pełnił Pan tylko obowiązki Kanclerza Kapituły od dnia 19 stycznia 1945 r.

Fakty podane przez pana, jako generała - agitatora a „rzekomego” Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej nie oburzają mnie zupełnie, ale oburza mnie Pańskie wystąpienie agitacyjne.

Wybaczy Pan, że odpowiem tylko w sprawie kapituły ord. woj. Virtuti Militari, której byłem Sekretarzem i w której nieszczęsny los powiązał mnie z Panem.

Przyznaję, że za wojnę 1918-20 został Pan słusznie odznaczony klasą piątą, czwartą i trzecią tego orderu.

Cofnijmy się jednak z podwórka „marchewek emigracyjnych” do Polski, tj. do maja 1926 r., gdy „stał Pan na czele Szkoły Podchorążych w obronie wierności przysięgi złożonej Rzeczypospolitej”.

I słusznie Pan rozumuje, że złożona przysięga obowiązuje każdego żołnierza.

Po wypadkach majowych ogłosił Pan w „Gazecie Polskiej” i „Polsce Zbrojnej” - „kajanie”, w którym zrobił się Pan na „Piłsudczyka” a i w kapitule od października 1943 r. nazwiskiem Wielkiego Marszałka stale Pan operował.

Dzisiaj ze zwykłego generała-watażki staje się Pan generałem politycznym mającym prawo „powziąć decyzję powrotu do Kraju” i co gorsze, za tym powrotem agitować.

Rozstając się z Panem w dniu 18 lipca 1945 r. sądziłem, że zachowa Pan uczciwe żołnierskie oblicze, którym się Pan stale szczycił i dlatego, gdy Pan wyciągnął do mnie rękę na pożegnanie nie odmówiłem podania mojej ręki.

i nieprzymuszonej woli list otwarty w kilka miesięcy po zwycięstwie Piłsudskiego, dla zaskarżenia sobie względów nowych ośrodków politycznych (...).

W „Jutrze Polski” z 2 IX 1945 r. Ksawery Pruszyński pisał o Paszkiewiczu:

(...) Wczuwamy się w psychikę żołnierza, który naraz dowiaduje się, że najgorliwszym z gorliwych stał się generał obciążony w Polsce haniebną sprawą pacyfikacji tarnopolskiej, na emigracji natomiast - ani w całym toku tej wojny nie wslawiony żadnym wyczynem bojowym, poza organizacją nie kończących się szkockich defilad (...). Na całym tutejszym terenie, jak armia polska długa i szeroka, ludzie takiego pokroju nikogo swym przykładem nie zachęca, a bardzo wielu odstręcza. I będzie to świadczyć tylko dobrze, a nie źle o tej emigracji i jej demokracji, o jej trosce, aby w przyszłej Polsce tacy ludzie ponownie nie wdrapali się na cokół (...). Zob. J. K u r o p i e s k a, op. cit., s. 20 - 21. Także przypis ze wstępu dotyczy m.in. udziału G. Paszkiewicza w zwalczaniu podziemia poakowskiego.

Dzisiaj czytając „Oświadczenia a fakty” przyznaję, że nie zasługiwał Pan na podanie ręki.

Proszę sobie przypomnieć historyczną odprawę w r. 1942 w Gasku i zajęte wówczas stanowisko i stwierdzić wobec samego siebie, w których chwilach mijał się Pan z prawdą. Czy w r. 1942, czy w roku 1945 ?

Co do uczciwości Pana Generała miałem wątpliwości od dnia 13 lutego 1945 r., od czasu Pańskiej wizyty u Mikołajczyka, gdy Pan skłamał biorąc służbowy samochód i oświadczając, że jedzie Pan do Pana Prezydenta. Od tego momentu coraz nieśmielej patrzył Pan w oczy. Od 6 lipca 1945 r. byłem przekonany żeśmy się rozeszli. W dniu 18 lipca 1945 r. stało się nie bardzo szczęśliwie, że nie doszło do posiedzenia Kapituły, bo nie tylko ja, ale wszyscy członkowie byliby Pana zapytali, czy przyszedł Pan na drugą stronę i sami zlikwidowali jako p.o. Kanclerza Kapituły. Patrzyliśmy na Pana cały czas bardzo uważnie i skoki, które Pan odbywał w naszych oczach przekonywały nas, że wszystkie Pańskie czyny, nie są kierowane uczciwością żołnierską, a tylko osobistą ambicją i nienawiścią do kolegów, którzy mieli szczęście dowodzić w obecnej wojnie i ta choroba u Pana się rozwija. Wiem, że żołnierz jest bardzo o sławę zazdrosny, ale mogę Panu powiedzieć, że od czasu „kajania się” po maju 1926 r. zaczął się zmierzch Pańskiej sławy żołnierskiej.

Występuje Pan dzisiaj jako „naganiacz” lubliniaków, żałuję, że nie mogę tu przytoczyć Pańskich przemówień wygłaszanych nie na ich cześć w Kapitulce.

Obecne zachowanie się Pana i podobnych do Pana Generałów świadczy, że czynicie to, aby otrzymać wysokie stanowiska.

Nie żałuję żeśmy się rozeszli. Uważam, że od wyższego stopniem - młodszy winien się czegoś nauczyć. Gdybym nie miał styczności z innymi oficerami, to przez prawie dwa lata współpracy z Panem byłbym się nauczył robienia niepotrzebnego „wiatru”.

Szczęść Boże Panie Generale, ale proszę się zastanowić nad tym, czy został Pan zwolniony z przysięgi i czy przeszłość Pańska upoważnia Pana do wykonywania „brzydkiej roboty”.

To jest odpowiedź na „Oświadczenia a fakty” b. podkomendnego, który według jego mniemania ma również prawo „powzięcia historycznych decyzji”.

Fr. Sakowski

Sekretarz Kapituły ord. woj. Virtuti Militari.

Odpis

IPMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

Na ten temat por. przypis nr ze wstępu.

Nr 77

1947 kwiecień 30, Londyn. – Pismo Kanclerza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari gen. dyw. Władysława Andersa do byłych dowódców Wielkich Jednostek w sprawie odznaczania sztandarów

KANCLERZ KAPITUŁY ORDERU WOJENNEGO

VIRTUTI MILITARI

L. dz. 12/47

Londyn, dnia 30 kwietnia 1947 r.

Proszę b. dowódców W.J. przedstawić do Biura kapituły ord. woj. Virtuti Militari (2, Egerton Place, Londyn S.W.3) - wnioski na odznaczenie Sztandarów orderem wojennym Virtuti Militari względnie Krzyżem Walecznych, pułków i samodzielnych oddziałów, które wyróżniły się chlubnie w obecnej wojnie tak w Kampanii Wrześniowej 1939 r., jak i w polskich siłach zbrojnych poza granicami kraju w wojnie 1939/45 r.

Do wniosku należy dołączyć zarys działalności wojennej formacji. Wnioski muszą być podpisane przez dowódców armii, samodzielnych grup operacyjnych względnie dywizji.

Termin przedstawienia wniosków do dnia 1 VII 1947 r.

Wyjaśniam, że w myśl Dekretu Prezydenta R.P. z dnia 24 XI 1937 r. i z dnia 30 IV 1945 r. prawo do posiadania sztandarów służy formacjom (pułkom) liniowym wojska, wszystkim formacjom zmotoryzowanym oraz szkołom kształcącym na oficerów służby stałej lub podoficerów zawodowych.

KANCLERZ KAPITUŁY ORD. WOJ.

VIRTUTI MILITARI

(-) ANDERS

Gen. dyw.

Rozdzielnik:

P. Gen. dyw. Kopański Stanisław

P. Kontradmiral Unrug Józef¹

P. Gen. bryg. Izycki M. (do wiadomości)²

---

¹ J. Unrug (7 X 1884 - 28 II 19730. Oficer marynarki niemieckiej. Do Polskiej Marynarki Wojennej przyjęty 26 VII 1919 r. w stopniu kpt. W 1921 r. zweryfikowany w stopniu komandora porucznika. Od 1925 r. dowódca Floty. Mianowany kontradmiralem 1 VIII 1924 r. Na stanowisku dowódcy Floty pozostał aż do 2 X 1939 r. Po uwolnieniu z obozu jenieckiego udał się do Wielkiej Brytanii, gdzie został mianowany pierwszym zastępcą Szefa Kierownika marynarki Wojennej i awansowany 2 IX do stopnia wiceadmirała. Awansowany VM VI i V klasy, OOP IV klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 343 - 344.

² Mateusz Janusz do Notto Izycki (22 II 1899 - 12 I 1952). Prawnik, wcielony do armii rosyjskiej. 1917 - 1918 w III Korpusie Polskim w Rosji. W WP: 12 p.uł., Centralna Szkoła Jazdy, Adiutantura generalna, WSWoj., kurs pilotażu. Rtm. SG z 15 VIII 1924 r. 1926 - 1927 dowódca eskadry 3 p. lotniczego, 1927 attaché lotniczy w Stambule, ponownie 3 p.lotn., szef sztabu grupy lotniczej, dowódca dywizjonu. 1936 - 1938 dyrektor nauk w WSLot. Od listopada 1938 r. do września 1939 r. zastępca dowódcy 3 p.lotn. W kampanii wrześniowej dowódca lotnictwa Armii „Łódź”

Dca 1 gr. Dyw. PKPR (z prośbą o zawiadomienie)
 Dca Gr. Dyw. 2 Korpusu (b. dowódców W.J.)
 Szef Biura Historycznego Głównej Komisji Likwidacyjnej
 Szef Wojskowej Misji Likwidacyjnej w Paryżu - celem zawiadomienia b. dców
 W.J. na terenie Francji.

za zgodność: SEKRETARZ KAPITUŁY

(-) Florkowski Aleksander

Ppłk

Odpis

IPMS, A.XII.77/31.

Nr 78

1947 czerwiec 5, Londyn. – Protokół z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari

PROTOKÓŁ Nr 26

z posiedzenia Kapituły orderu wojennego Virtuti Militari odbytego dnia
 5 czerwca 1947 r. w Londynie 1 Hill Street S.W.!

Początek zebrania godz. 15.10

Obecni na posiedzeniu:

i „Warszawa”. Przedostał się do Francji. Od czerwca 1940 r, do września 1943 dowódca lotnictwa na Bliskim Wschodzie, płk dypl. od 1 IX 1941., następnie od kwietnia 1944 r. Inspektor Polskich Sił Powietrznych na Zachodzie (gen. bryg. z 1 III 1944 r.). Od kwietnia 1944 r. do stycznia 1948 r, dowódca PSP na Zachodzie. Odznaczony VM V klasy, KW (3x), KN z Miecz.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 101.

1.Gen. dyw. ANDERS W.	- Kanclerz Kapituły
2.Gen. dyw. Maczek S.	- Zca Kanclerza
3. Gen. dyw. Bór-Komorowski T.	
4.Gen. dyw. Kopański S.	
5. Gen. dyw. Duch B.	
6.płk Bobiński W.	- Członkowie Kapituły
7.płk pil. Gabszewicz A. ¹	

¹ Gabszewicz Aleksander (6 XII 1911 - 10 X 1983), generał brygady, pilot WP. 1931 - 34 uczęszczał do Szk. Pchor. Piech. 15 VIII 1934 mianowany ppor. Następnie odbył kurs pilotażu w Centrum Wyszkożenia Oficerów Lotnictwa w Dęblinie (1935 - 37). Przydzielony został do 1 p.lot. w Warszawie. W Grudniadzu ukończył Wyższy Kurs Pilotażu. 1937 do sierpnia 1939 p.o. dowódcy 113 Eskadry Myśliwskiej 1.lot. 19 III 1938 awansował na por. Od sierpnia do 18 IX 1939 oficer taktyczny V dywizjonu lot. Brygady Pościgowej. 1 IX w bitwie powietrznej na północ od Warszawy zestrzelony, ranny i poparzony, ewakuowany do Rumunii. Z Rumunii dotarł do Francji. Przydzielony do eskadry treningowej, nast. walczył jako dowódca klucza w obronie Lyonu, później w grupie III/10; zestrzelił 2 samoloty niemieckie. W Bitwie o Wielką Brytanię w pierw walczył w składzie 607 Dywizjonu Myśliwskiego „Hrabstwa Durham”, następnie w 303 Dywizjonie Myśliwskim „Warszawskim im. T. Kościuszki”. Od 15 XI 1941 do 4 VI 1942 dowódca 316 Dywizjonu Myśliwskiego „Warszawskiego”. 1 IX 1941 awansował na kpt. Od lipca 1942 do stycznia 1943 dowódca 58 Operacyjnej Szk. Latania. 28 I 1943 objął dowództwo 2 Polskiego skrzydła Myśliwskiego (do 20 VI 1943), następnie dowodził 1 Polskim Skrzydłem Myśliwskim Od 21 VI do 12 XII 1943. 1 IX 1942 awansował na mjr. W okresie istnienia 18 Sekstonu (9 dywizjonów) był jego dowódcą od października 1943 do czerwca 1944. 1 IX 1944 awansował na ppłk. Po jego rozwiązaniu objął dowodzenie 131 Polskim Skrzydłem Myśliwskim (12 VII 1944 do stycznia 1947). W sumie odbył 384 loty bojowe i miał 9 i 1/2 pewnych i 1 i 1.3 prawdopodobnych zestrzeleń samolotów niemieckich. Odznaczony VM IV i V klasy. Po demobilizacji w 1947 osiedlił się w W. Brytanii. Przez 17 lat pełnił funkcję prezesa Stow. Lotników Polskich. 1 I 1966 awansował na płk. pil., a 1 I 1974 mianowany został gen. bryg. pil. Był też odznaczony KW (4x), OOP kl. 2, Medalem lotniczym, Distinguished Servis Order, Distinguished Flying Cross i wieloma innymi. 9 IX 1992 prochy Gabszewicza zostały przewiezione do Polski. Samolot wylądował na lotnisku Wyższej oficerskiej Szkoły Lotniczej w Dęblinie, gdzie odbyły się uroczystości żałobne z udziałem komendy szkoły, rodziny, delegacji dęblińskich jednostek i pododdziałów lotniczych, duchowieństwa, rodzin kadry garnizonu. Po zakończeniu liturgii żałobnej i przemówieniach pożegnalnych uformował się kondukt pogrzebowy ze sztandarem szkoły, kompanią honorową i orkiestrą, który skierował się do oczekującego śmigłowca. Po starcie śmigłowiec przyjął kurs pn.-wsch., aby dolecieć nad

8.kmdr	Nahorski S.
9.ppłk	Stańczyk A.
10.ppłk	Florkowski A.
11. chor.	Czechowski K.
12.chor. pil.	Kłosowski S.

Nieobecni członkowie Kapituły

1.wchm. pchor. Zieliński C. - w Komisji Likwidacyjnej 1 Dyw. panc. na terenie Niemiec.

Kanclerz Kapituły odczytuje następujący porządek dzienny:

1. Odczytanie protokołu 25 posiedzenia Kapituły z dnia 16 kwietnia 1947 r.
2. Referowanie wniosków *Virtuti Militari* kl. 3.
  - a) Gen. bryg. Pełczyński T.² - przez Gen. dyw. Ducha B.
  - b) Gen. bryg. Chruściel A.³ - przez płk Gabszewicza A.

dawne lotnisko Poniatów (obecnie Legionowo), skąd 1 IX 1939 wystartował do swego pierwszego lotu bojowego por. Gabszewicz. Tam, zgodnie z ostatnią wolą zmarłego zostały rozsypane w powietrzu jego prochy.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari...*, t. IV, cz.1, s. 53 - 54. Tamże źródła i literatura.

² Tadeusz Walenty Pełczyński (14 II 1882 - 3 I 1985). Po ukończeniu gimnazjum we Włocławku, studiował medycynę na UJ; należał do ZS i tzw. Nowego Zetu. 1914 - 1917 w legionach, potem internowany w Beniaminowie. W WP od listopada 1918 r. jako dowódca kompanii i baonu w 6 pp. Leg., od stycznia 1920 r. w Szkole Podchorążych Piechoty w Ostrowi, tamże dowódca baonu. Po wojnie ukończył WSWoj., potem w Biurze Ścisłej Rady Wojennej, Oddziale II SG, redaktor w „Przeglądzie Wojskowym”, dowódca 5 pp/ Leg., Szef O. II SG. Od stycznia 1939 r. dowódca p.d. w 19 Dp. W konspiracji ZWZ - AK od października 1939r., m.in.: komendant Okręgu ZWZ Lublin, zastępca i Szef Sztabu KG ZWZ, a od 10 IX 1943 r. - jednocześnie zastępca Dowódcy AK. Przez NW 24 XI 1943 r. mianowany gen. bryg. W nocy z 21 na 22 VIII 1944 r. osobiście dowodził drugim natarciem w rejonie Dworca Gdańskiego i Stawek. Po wojnie w Londynie, m.in. przewodniczący Komisji Historycznej AK przy Sztabie Głównym, współorganizator Studium Polski Podziemnej. Odznaczony VM IV i V klasy, KW (3x).

Zob. Andrzej Kunert: *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939 - 1944*, Warszawa 1987, s. 143 - 146.

c) Ś.p. Gen. dyw. Kutrzeba T.⁴

Ś.p. Gen. bryg. Kleeberg F.⁵ - przez Gen. Kopańskiego S.

³ Antoni Chruściel (16 VI 1895 - 30 XI 1969). Po ukończeniu gimnazjum w Jarosławcu studiował prawo na UJK. Wraz z jarosławską wstąpił do Legionu Wschodniego, a po jego rozwiązaniu wcielony do armii austriackiej. W WP od grudnia 1918r., 14 pp. Po wojnie m.in. dowódca kompanii w korpusie Kadetów nr 1 we Lwowie, dowódca baonu w I p. Strz. Podhalańskich, słuchacz w WSWoj., kierownik Kursu w CWPiech. w Rembertowie. W kampanii wrześniowej dowódca 82 pp aż do kapitulacji Modlina. Na początku 1940 r. wstąpił do ZWZ. Początkowo zastępca, a od marca 1941 r. komendant Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej. W 1942 r. awansował do stopnia płk. W powstaniu warszawskim dowódca całości sił. Rozkazem NW z 14 IX 1944 r., mianowany gen. bryg. Po kapitulacji powstania w obozach jenieckich. Odznaczony m.in. VM III, IV i V klasy, KW (3x).

Zob. T. Bór-Komorowski: *General „Monter”, „Bellona”* (Londyn), 1960 r., z. IV, s. 271 - 273.

⁴ Tadeusz Kutrzeba (15 IV 1886 - 8 I 1947), gen. dyw. WP. Oficer armii austriackiej. Od listopada 1918 r. w Sztabie Generalnym WP. Od października 1919 r. kolejno Szef Sztabu: 1 DPLeg., 3 Armii, Frontu Południowo-Wschodniego, 2 Armii. Po wojnie m.in. wykładowca WSWoj., szef sekcji planów Biura Ścisłej rady Wojennej i Szef Oddziału III a Biura, p.o. II Zastępcy Szefa SG, Szef Biura Ścisłej Rady Wojennej i II. zastępca Szefa SG, I. zastępca Szefa. W latach 1928 - 1935 komendant WSWoj., następnie Generala do Prac GISZ. Gen. bryg. Z 1 VI 1919 r., gen. dyw. z 19 III 1939 r. i mianowany Inspektorem Armii „Poznań”. W kampanii wrześniowej dowodził Armią „Poznań” i na jej czele stoczył bitwę nad Bzurą. W niewoli do 1945 r., następnie w Londynie. Odznaczony VM II i V klasy, KW (3x), OOP III i IV klasy.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 130 - 131.

⁵ Franciszek Kleeberg (1 XI 1888 - 5 IV 1941), gen. dyw. WP. Oficer armii austriackiej, w 1915 r. przydzielony do II Brygady Legionów, potem walczył w szeregach III Brygady Legionów. Oficer Sztabu w Inspektoracie Wyszkożenia Polskiej Siły Zbrojnej. Za złożenie podania do przełożonych o przyznanie mu obywatelstwa polskiego, postawiony przed sądem i wysłany na front włoski. Zimą 1918/1919 r. brał udział w walkach a obronie Lwowa (Szef Sztabu Armii „Wschód”), potem w MSWojsk. Zatem w 1920 r. krótko pełnił funkcję Szefa Sztabu 2 Armii. Po wojnie m.in. dowódca p.d. 14 DP, dowódca tejże dywizji, dowódca 29 DP, dowódca OK. nr IX w Brześciu. W kampanii wrześniowej dowódca obrony Polesia i Samodzielnej GO „Polesie”, na czele której walczył do 5 X 1939 r. (bitwa pod Kockiem). Zmarł w niewoli. Odznaczony VM III i V klasy.

Zob. A. S u c h c i t z: *Odznaczenie generała Franciszka Kleeberga Krzyżem Komandorskim Orderu Virtuti Militari*, (w:) *Zeszyt Naukowy 7, Białystok 1993 (Ośrodek Badań Historii Wojskowej Muzeum Wojska w Białymstoku)*, s. 155 - 160;

3. Referowanie wniosków *Virtuti Militari* kl. 4. za Kampanię Wrześniową 1939 r. przez Gen. dyw. Bór-Komorowskiego T.
4. Wyznaczenie następnego terminu posiedzenia Kapituły.

Kanclerz Kapituły otwierając 26 posiedzenie Kapituły, podał do wiadomości członków, że stan zdrowia Pana Prezydenta R.P. jest bardzo ciężki, a zgon może nastąpić w ciągu najbliższych paru dni.

Gen. dyw. Bór-Komorowski - stawia wniosek do rozpatrzenia przez Kapitułę, nadania Gen. dyw. Tokarzewskiemu Michałowi odznaczenia za pracę organizacyjną na stanowisku pierwszego Komendanta Armii Krajowej.

Kanclerz Kapituły - prosi Gen. dyw. Maczka Stanisława o wyznaczenie jednego z członków Kapituły celem zreformowania wniosku na Krzyż Kawalerski ord. woj. *Virtuti Militari* kl. 3. dla Gen. dyw. Szyszko-Bohusz Zygmunta. Wniosek przedstawia Dowódca 2 Polskiego Korpusu na życzenie Pana Prezydenta R.P.

Następnie przystąpiono do referowania punktu pierwszego właściwego porządku dnia.

Gen. dyw. Duch B. - referuje wniosek na Krzyż Kawalerski orderu wojennego *Virtuti Militari* kl. 3. dla Gen. bryg. Pełczyński T., rozpoczynając odczytaniem Art. 4 pkt c Ustawy z dnia 25 III 1933 o ord. woj. *Virtuti Militari*.

„Order woj. *Virtuti Militari* jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna” i może być nadany:

K r z y ż K a w a l e r s k i - dowódcy oddziału do Armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, a wyjątkowo oficerowi sztabu - za współpracę z dowódcą, o ile współpraca ta w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie”.

W dalszym ciągu referatu Gen. Duch B. odczytuje:

a) depezę N.W. z dnia 26 9 1944 r. nadającą Gen. bryg. Pełczyńskiemu T. ord. woj. *Virtuti Militari* kl. 4-tej - „za całokształt owocnej pracy konspiracyjnej, wybitne kierownictwo sztabem i dzielną osobistą postawę w czasie walk”.

Kawalerowie Virtuti Militari..., t. III cz. 1, s. 58 - 61, gdzie błędnie podano, że gen. F. Kleeberg otrzymał także Order IV klasy. Zob. także P. Stawecki, op. cit. s. 166 - 167. Wniosek gen. Podhorskiego nie został uwzględniony.

b) opis czynu na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim ord. woj. kl. 3. z dnia 14 VII 1945 r. - przedstawiony przez ówczesnego N.W. Gen. Bór-Komorowskiego (załącznik Nr 1).

Gen. Duch B. stwierdza, że art. 4 pkt c Ustawy o ord. woj. Virtuti Militari, oraz opis czynu - nie odpowiadają warunkom na odznaczenie proponowanego Krzyżem Kawalerskim.

Gen. Pełczyński T. otrzymał już za tę działalność ord. woj. Virtuti Militari kl. 4.

Gen. dyw. Bór-Komorowski - podaje motywy, którymi się kierował przy proponowaniu Gen. Pełczyńskiego T. do odznaczenia Krzyżem Kawalerskim, podkreślając jego duży wkład na poszczególnych polach bitew (Wileńskie, Lubelskie, Wołyń i Warszawa), nieprzeciętną odwagę osobistą, jak przedarcie się w warunkach prawie niemożliwych przez Żoliborz, oraz rany odniesione w powstaniu.

Gen. dyw. Maczek S. - „Rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie nie było - proponowany pełnił funkcję oficera sztabu i w myśl Ustawy, nie może być przedstawiony do Krzyża Kawalerskiego”.

Kanclerz Kapituły - „sprawę uważam całkowicie za wyjaśnioną - zarządzam głosowanie nad wnioskiem Gen. Pełczyńskiego T. na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim ord. woj. Virtuti Militari kl. 3.”

Głosowano począwszy od najmłodszego stopniem. Wszyscy członkowie Kapituły byli przeciwni nadaniu, przy jednym wstrzymującym się od głosowania.

Kanclerz Kapituły opuszcza posiedzenie, oddając przewodnictwo Gen. dyw. Maczkowi S. - zastępcy Kanclerza.

Płk pil. Gabszewicz A. - przystępuje do referowania wniosku na nadanie Krzyża kawalerskiego ord. woj. kl. 3. Virtuti Militari Gen. bryg. Chruściełowi A.

Po szczegółowym zapoznaniu członków Kapituły z opisem czynu. referent nie podejmuje się powziąć ostatecznej decyzji za lub przeciw nadaniu Krzyża Kawalerskiego, uzasadniając to brakiem gruntownej znajomości charakteru pracy dowódców liniowych. Jako oficer lotnictwa ma pewne trudności z odtworzeniem rzeczywistości pola walki.

Zastępca Kanclerza - „Referat nie jest w zupełności dokończony z powodu braku ostatecznej opinii, nadać czy nie nadać”.

Gen. dyw. Kopański S. - zapytuje, czy uzasadnienie opisu czynu jest późniejsze i nie wiąże się z nadaniem ord. woj. Virtuti Militari kl. 4.

Gen. dyw. Duch B. - „Wnioski się łączą i tą samą depeszą zostały nadane Krzyże Virtuti Militari kl. 4. dla Gen. Pełczyńskiego T i Chruściela A”.

Gen. dyw. Kopański S. - wyjaśnia Kapitulę, że na skutek bardzo ciężkich warunków w utrzymaniu łączności z Warszawą w sierpniu i wrześniu 1944 r. - nigdy nie było pewności, czy depesze dochodziły, zwłaszcza, że odbiór ich nie był potwierdzany.

Mógł więc zaistnieć wypadek dołączenia do depeszy nadającej Gen. bryg. Pełczyńskiemu ord. woj. Virtuti Militari kl. 4., wtórnego powiadomienia Gen. bryg. Chruściela A.

Płk pil. Gabszewicz - odczytuje powtórnie opis czynu i art. 4 pkt c Ustawy o ord. woj. Virtuti Militari.

Gen. dyw. Kopański S. - „Kończąc ze stroną formalną, stwierdzamy, że czyny są późniejsze od nadania ord. woj. Virtuti Militari kl. 4., zaś w myśl art. 4. pkt c nie widzę żadnych przeszkód w nadaniu Krzyża Kawalerskiego. Nazywaliśmy oddziały walczące w powstaniu - Korpusem Warszawskim, który w tym okresie dowodził i kierował Gen. bryg. Chruściela A.”

Proponuję przyjęcie wniosku.

Zastępca Kanclerza - zarządza przystąpienie do głosowania nad wnioskiem Gen. bryg. Chruściel A.

Głosują począwszy od najmłodszego stopniem:

	Nadać	Odłożyć
1.chor. pil. Kłosowski S.	1	-
2.chor. Czechowski K.	1	-
3.pplk Florkowski A.	-	1
4.pplk Stańczyk A.	-	1
5.kmdr Nahorski S.	-	1
6.płk pil. Gabszewicz A.	1	-
7.płk Bobiński W.	1	-
8.Gen. dyw. Duch B.	1	-
9.Gen. dyw. Kopański S.	1	-
10.Gen. dyw. Bór-Komorowski T.	1	-
11. Gen. dyw. Maczek S.	1	-
Razem:	8	3

Zastępca Kanclerza - stwierdza, że Kapituła ord. woj. Virtuti Militari uchwaliła przedstawić Panu Prezydentowi R.P. wniosek do zatwierdzenia na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim ord. woj. Virtuti Militari kl. 3. Gen. bryg. Chruściela A. (Opis czynu załącznik Nr 2).

Gen. dyw. Kopański S. - „Na poprzednim posiedzeniu Kapituły podjąłem się zreferowania pewnych zasad odnośnie nadawania wyższych klas ord. woj. Virtuti Militari - dowódcom W.J. (grup armii, dowódcom armii oraz samodzielnych grup operacyjnych).”

Po przypomnieniu członkom Kapituły wyjątków Ustawy o ord. woj. Virtuti Militari, a w szczególności z art. 4 pkt a-d oraz historii działań poszczególnych dowódców - Gen. Kopański stwierdza, że nie ma w odniesieniu do Kampanii Wrześniowej żadnego z dowódców W.J., którzy by posiadali podstawy do nadania Krzyża Wielkiego lub Komandorskiego.

Odpowiadają warunkom Ustawy na Krzyż Kawalerski ord. woj. Virtuti Militari kl. 3. dwaj dowódcy, których decyzje zaważyły w sposób decydujący na przebiegu Kampanii Wrześniowej.

1. Ś.p. Gen dyw. Kutrzeba T. - Dca Armii Poznań. Jako inicjator bitwy nad Bzurą, jedyne go działania z naszej strony, które zmusiło Niemców do poważnych zmian w planach operacyjnych i umożliwiło przeciągnięcie obrony Warszawy do dnia 26 września 1939 r.

2. Ś.p. Gen. bryg. Kleeberg F. - Dca Sam. Grup. Op. Polesie. Pozostawiony w dniu 17 IX 1939 r. z dyrektywą wyprowadzenia swych oddziałów poza granice Kraju - przedłużył rzeczywisty czas trwania Kampanii do dnia 5 października 1939 r., podejmując od dnia 23 września do końca działania samodzielne decyzje dyktowane zmienionym położeniem.

Wnioski na dowódców W.J., których decyzje nie zaważyły na przebiegu Kampanii, a których postawa i sposób dowodzenia zasługuje na wyróżnienie ord. woj. Virtuti Militari kl. 4., zreferuje Gen. dyw. Bór-Komorowski T.

W stosunku do pozostałych dowódców W.J. nie ma możliwości nadania odznaczeń z następujących powodów:

- wypuszczenie dowództwa z rąk
- opuszczanie oddziałów i nerwowe załamywanie się
- przedwczesna i nieuzasadnione rozwiązywanie sztabów, gdy ich oddziały przebijają się zwarciem
- przelewanie odpowiedzialności na podwładnych

Reasumując referat Gen. Kopański S. stawia wniosek o przedstawienie do Krzyża Kawalerskiego ord. woj. Virtuti Militari kl. 3.:

Ś.p. Gen. dyw. Sosnkowskiego K.

Ś.p. Gen. bryg. Kleeberga F.

do ord. woj. Virtuti Militari kl. 4. (zreferuje Gen. dyw. Bór-Komorowski T.)

Gen. broni Sosnkowskiego K.

Gen. dyw. Piskora T.⁶

Gen. bryg. Szyllinga⁷

Płk Stańczyk A. - „Mam zastrzeżenia co do odznaczenia orderem wojennym Virtuti Militari kl. 4. Gen. Szyllinga. Od 4 września 39 roku, 22 dyw.

⁶ Tadeusz Ludwik Piskor (11 II 1889 - 22 III 1951), gen. dyw. WP. Studiował w Belgii i we Lwowie, należał do ZS, gdzie ukończył szkołę oficerską i mianowany został ppor. 1914 - 1917 w Legionach, potem internowany w Bienianimowie. W stopniu mjr w listopadzie 1918 r, wstąpił do WP. Kolejno Szef Sztabu DOGen. Lublin, GO „Bug”, 1 DP Leg., GO Kawalerii „Beliny”, 2 DP, GO gen. Rydza-Śmigłego; adiutant generalny NW i przejściowo Szef Sztabu DJazdy. Po wojnie m.in. w O III NDWP, Zastępca Szefa SG, gen. bryg. z 2 IV 1924 r., dowódca 28 DP, 1926 - 1931 Szef SG. Gen. dyw. od 1 I 1928 r. Inspektor Armii do 1939 r. W kampanii wrześniowej dowódca Armii „Lublin”. W niewoli do 1945 r., gdzie organizował konspirację wojskową. Odznaczony VM IV i V klasy, KW 4x), OOP IV i III klasy.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari...*, t. III, cz. 1, s. 86 - 97 (B. Polak).

⁷ Antoni Szylling (31 VIII 1884 - 17 VI 1971), gen. dyw. WP. Związany z III „Proletariatem” i PPS, aresztowany i więziony przez władze carskie. W 1917 r. jako kpt. armii organizował Związek Wojskowych Polaków w Kiszynowie, potem w II Korpusie Polskim. Po bitwie pod Kaniowem dostał się do niewoli niemieckiej. W WP od grudnia 1918 r. W Sztabie Generalnym od 5 V 1919 r. dowódca 5 p.strz. AGH. Awans na płk. w 1920 r. Od 10 VII 1920 r. dowódca XXV Brygady Piechoty (do 1922 r.). następnie dowódca p.d. 13 DP, 1922 - 1925 w rezerwie, dowódca p.d. 28 DP, potem 23 DP, od 1928 r, dowódca 8 DP. 1 I 1929 r. mianowany gen. bryg. Wiosną 1937 r, został generałem do prac w GISZ. W kampanii wrześniowej dowódca Armii „Kwików”. Po kapitulacji 19 IX 1939 r. do 1945 r. w niewoli niemieckiej. Po wojnie we Francji, potem w Wielkiej Brytanii i Kanadzie. Odznaczony VM IV i V klasy, KW (3x), OOP IV i III klasy.

Zob. P. S t a w e c k i, op. cit., s. 326 - 327.

piech. górskiej nie miała już żadnej łączności z Gen. Szylingem - dowódcą Armii „Kraków”.

Gen. dyw. Kopański S. - „Daty i szczegółowe dane mogą być sprawdzone w każdej chwili w Biurze Historycznym”.

Zca Kanclerza - zarządził przystąpienie do głosowania nad wnioskami ś.p. Gen. dyw. Kutrzeby T. i ś.p. Gen. bryg. Kleeberga F. na odznaczenie Krzyżem Kawalerskim ord. woj. Virtuti Militari kl. 3.

Głosowanie odbyło się w kolejności od najmłodszego stopniem.

Wszyscy członkowie Kapituły wypowiedzieli się jednogłośnie za nadaniem Krzyża Kawalerskiego ord. woj. Virtuti Militari kl. 3.

ś.p. Gen. dyw. Kutrzeba T.

ś.p. Gen. bryg. Kleeberg F.

Zastępca Kanclerza - stwierdził, że Kapituła postanowiła wysłać obydwie wnioski Panu Prezydentowi Rzeczypospolitej do zatwierdzenia.

Gen. Kopański S. - proponuje, aby wniosek Gen. dyw. Szyszko-Bohusza potraktować w sumie ze wszystkimi wnioskami, które mają wpłynąć do Biura Kapituły w lipcu b.r.

Gen. dyw. Bór -Komorowski T. - przystępuje do referowania 39 wniosków odpowiadających warunkom na odznaczenie proponowanych ord. woj. Virtuti Militari kl. 4. i 5., stwierdzonych na podstawie opisu czynu lub danych Komisji Historycznej. (Załącznik Nr 3).

Z przedstawionych wniosków Kapituła uchwaliła nadanie ord. woj. Virtuti Militari kl. 5.:

1. płk dypl. Powierza W. - Dca 23 D.P.

2. ś.p. kpt. Twardowski T. - Dca II/1 M.P.S.

3. chor. Gryczman J. - załoga Westerplatte

Ppłk Florkowski A. - zwraca się do członków Kapituły z prośbą o uchwalenie nadania chor. Gryczmanowi z załogi Westerplatte ord. woj. Virtuti Militari 4., a nie 5. klasy, podając następujące motywy:

Chor. Gryczman jest jedynym żołnierzem spośród oficerów i szeregowych proponowanym przez ś.p. mjr. Sucharskiego - Dcę Westarplatte, do odznaczenia go ord. woj. Virtuti Militari kl. 4.

Jako dowódca załogi umocnionej wartowni - głównej reduty odcinka obronnego potrafił utrzymać swe stanowiska przez 8⁸ dni, mimo najcięższego ognia artylerii z morza i lądu oraz walenia się wartowni. Wymieniony odparł 13 zaciętych natarć niemieckich, z których kilka doszło do 30 metrów.

Art. 4 pkt c o ord. woj. *Virtuti Militari* brzmi: „W drodze wyjątku może być Krzyż Złoty nadany żołnierzowi nie posiadającemu Krzyża Srebrnego”.

Członkowie Kapituły jednogłośnie zdecydowali odznaczyć chor. Gryczmana ord. woj. *Virtuti Militari* kl. 4.⁹

Z powodu spóźnionej pory pozostałe wnioski referowane przez Gen. dyw. Bór-Komorowskiego T. nie były rozpatrywane przez Kapitułę.

O godzinie 18¹⁵ posiedzenie zakończono.

Datę następnego posiedzenia Kapituły ustalono na dzień 9 lipca 1947 r. godz. 15⁰⁰, z możliwością przedłużenia posiedzenia na dzień 10 i 11 lipca 1947 r.

ZASTĘPCA KANCLERZA

S. Maczek
Gen. dyw.

KANCLERZ KAPITUŁY

W. Anders
Gen. Dyw.

CZŁONKOWIE KAPITUŁY:

Gen. dyw. Bór-Komorowski T.

Gen. dyw. Kopański S.

Gen. dyw. Duch B.

Płk Bobiński W.

Płk pil. Gabszewicz A.

Ppłk Stańczyk A.

Chor. Czechowski K.

Chor. pil. Kłosowski S.

SEKRETARZ KAPITUŁY

Florkowski Aleksander

Oryginał

Ppłk

IPMS, A, XII.77/31.

⁸ Powinno być: 7 dni.

⁹ Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari...*, t. III cz. 1, s. 136.

Nr 79

1947 lipiec, Londyn. – Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari (1920 - 1947) - opracowanie Biura Kapituły

1. Tymczasowa Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari:

Powołana dekretem Naczelnego Wodza z dnia 17 I 1920 r.

DEKRETY I ROZKAZY NACZELNEGO WODZA

Rozkaz 1.

KAPITUŁA TYMCZASOWA ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

Uchwałą sejmową z dnia 1-go sierpnia 1919 roku został wskrzeszony order wojskowy Virtuti Militari, który ongiś ozdabiał piersi naszych najwaleczniejszych dziadów i pradziadów. Nie potrzebuję mówić o znaczeniu tej zaszczytnej odznaki - każdy prawdziwy żołnierz rozumie i odczuwa to doskonale.

Ustawa wkłada na mnie obowiązek zorganizowania pierwszej Kapituły Orderu i przewodniczenia w niej. Wobec tego mianuję członkami Kapituły tymczasowej orderu Virtuti Militari i nadaję im order ten klasy V-tej:

1. Gen. broni HALLERA Józefa, dowódcę frontu pomorskiego, jako zastępcę mojego w przewodniczeniu,
2. Gen. por. IWASZKIEWICZA Waclawa, dowódcę frontu podolskiego,
3. Gen. ppor. ROMERA Jana, dowódcę 13 Dywizji,
4. Gen. ppor. ROJĘ Bolesława, dowódcę O.G. Kielce,
5. Gen. ppor. RYDZA-ŚMIGŁEGO Edwarda, dowódcę Grupy,
6. gen. ppor. LATINIKA Franciszka, dowódcę frontu śląskiego,
7. Płk KULIŃSKIEGO Mieczysława, I Zastępcę Szefa Sztabu,
8. Mjr MACKIEWICZA Mieczysława, dowódcę pułku suwalskiego,
9. Kpt. KOPEŃ Andrzeja,
10. Kpt. KOCA Adama z Oddziału II Nacz. Dow.

Wszyscy wymienieni oficerowie mają zgłosić się w Warszawie dnia 22 stycznia na pierwsze posiedzenie Kapituły i na otrzymanie odpowiedniej dekoracji. Wybieram dzień ten, jako rocznicę wybuchu powstania 63 roku, chciałbym bowiem aby ci, co pierwsi powołani są do trudnego i odpowiedzial-

nego sądu o bohaterstwie swych kolegów, przejęli się i związali z duchem najofiarniejszego i zarazem najmniej ubranego w zewnętrzne pozory chwały ruchu Narodowego.

Warszawa, dnia 1 stycznia 1920 r.

PIŁSUDSKI m.p.

Przemówienie Marszałka Józefa Piłsudskiego z okazji wprowadzenia ord. woj. Virtuti Militari dnia 22. I. 1920 r.

„Moi Panowie.

Dzień wprowadzenia w życie orderu Virtuti Militari związałem z dniem wybuchu powstania styczniowego. Zrobiłem to rozmyślnie i to dlatego, aby związać życie nowoczesnego żołnierza Polski ze wszystkimi walkami przeszłości, które dla jej swobody toczono.

Lecz poza tym, gdy mowa o 1863 roku, nie mogę się powstrzymać od wypowiedzenia kilku uwag związanych do pewnego stopnia z moimi osobistymi przeżyciami.

Jeden z naszych wielkich poetów, mówiąc o Polsce porzobiorowej, twierdził, że myśmy z „Twego nazwiska zrobili pacierz, co płacze i piorun, co błyska”. Zachowując cały szacunek dla pacierza, czy wtedy, gdy płacze, czy wtedy, gdy błaga, rozumiem jak i wy zapewne, Panowie, że rzeczą właśnie żołnierza jest stworzyć dla ojczyzny piorun, co błyska, a gdy trzeba - uderzy.

Gdy myślę, jako żołnierz, nawet pomijając wszelkie uczucie patriotyczne, muszę schylić czoło przed olbrzymim żołnierskim wysiłkiem ludzi 1863 roku. Źle uzbrojeni, źle wyżywieni, wytrzymali półtora roku, walcząc jako żołnierze, z olbrzymim, potężnym wówczas państwem. Walczyli nieraz nawet bez nadziei zwycięstwa. Pomyślcie więc Panowie, jako żołnierze, czy nie jest to dowodem wielkiej mocy moralnej i wielkiej tężyzny żołnierskiej?

Przyszła na nich, co prawda klęska, lecz to zdarzyć się może w każdej wojnie, przytrafić się może każdemu wojującemu. Lecz dla tych żołnierzy w sądzie narodu, którego bronili, przyszła klęska głębsza, bo klęska moralna. Ze słów poety o pacierzu i piorunie, co błyska, w udziale zostawiono im w najlepszym razie tylko ten pacierz, co płacze. W najgorszym: wolę nie mówić tu o sądzie. Piorun, co błyska, został im odmówiony, zostawiono go jeszcze w spokoju w dziecinnych główkach, pozwolono nań patrzeć tylko dziecięcym, naiwnym oczętom. Naród zrzucił z siebie pamięć żołnierskiej pracy 1865 roku tak, jak to dziecko spieszące do zrzucenia krótkich chłopięcych spodenek.

Rozumiem dobrze, starzy koledzy, ile się goryczy nieraz w waszych sercach zbierało, i może pociechą wam będzie, że byli nieszczęśliwsi od was ci, którzy wam zazdrościli. Należałem do ich liczby. Gdy nastąpiły po waszej klęsce ciężkie czasy niewoli nie tylko fizycznej ale i duchowej, zdawało się często, że szczęście powitania wiosny, które dotąd miało każde pokolenie Polski, moje pokolenie ominie. I wtedy nieraz, zmęczony dzikimi warunkami podziemnej walki, zazdrościłem wam gorąco szczęścia walki oko w oko, pierś w pierś z wrogiem. Przyjemnie więc dzisiaj, w dniach triumfu, widzieć was pośród nas, jako zasłużonych kolegów w pracy nad piorunem, co błyska i uderza.

Moi Panowie. Obchodzimy dziś uroczystość wprowadzenia orderu *Virtuti Militari*. Na znaku tym, który nosimy na piersiach, wypisane jest hasło: cnotcie wojskowej. Cnota, moi Panowie, jest wartością moralną o charakterze najzupełniej bezosobowym, o charakterze bezambicyjnym, o charakterze, który z góry przypuszcza poddanie się pokorne człowieka tej wartości, którą cnotą wyobraża. Jeśli w napisie dodany jest napis: wojskowej, to tylko dlatego, że wysokie napięcie moralne wymaganym jest w czasach wyjątkowych, w czasach wojny. Jest to czas, kiedy człowiek przyodziany w mundur żołnierza, chodzić pod rękę musi, jak z damą swego serca, ze śmiercią. Jest to czas, gdy taki człowiek ciągnąć musi gałkę czarną, co oznacza dla niego śmierć, kalectwo, chorobę, lub białą, co oznacza dla niego zdrowie i życie. Służyć tylko cnotcie potrafi niewielu, dlatego też na odwrotnej stronie naszej odznaki wypisane jest ułatwienie tej służby, w postaci słowa „honor”. Honor, jak ktoś się dowcipnie wyraził, jest surogatem cnoty, jest pozwoleniem na posiadanie ambicji, na wniesienie do służby całego mnóstwa cech indywidualnych. Lecz nie szukajmy przy tym tego, by zrobić honor fachowym. Nie szukajmy obstawiania go mnóstwem artykułików i formalności, za którymi ginie cała treść honoru. Honor nasz powinien polegać na służbie, komu zaś służymy - to wypisane jest w ostatnim słowie naszej odznaki. Służymy ojczyźnie. A służba jest niczym innym, jak słuchaniem praw, przez ojczyznę dla ojczyzny ustanowionych.

Jako najstarszy kawaler orderu *Virtuti Militari* i jako Naczelny Wódz armii naszej, wnoszę ten kielich na cześć Tej, w której służbie cnotliwie i honorowo dotrwać mamy.

Moi Panowie. Niech żyje Rzeczpospolita Polska.

2. Stała Kapituła ord. woj. Virtuti Militari

Od dnia 22 I 1929 r. do 1925 r.

Skład:

Kanclerz Kapituły	- Marszałek Józef PIŁSUDSKI
Zastępca Kanclerza	- Gen. broni Zygmunt ZIELIŃSKI
Sekretarz Kapituły	- Rtm. Adam SOKOŁOWSKI
Członkowie:	- Gen. broni Stanisław SZEPTYCKI
	- Gen. broni Tadeusz ROZWADOWSKI
	- Gen. dyw. Edward RYDZ-ŚMIGŁY
	- Gen. dyw. Stanisław HALLER
	- Gen. dyw. Jan ROMER
	- Płk Stefan DĄB-BIERNACKI
	- Ppłk Gustaw PASZKIEWICZ
	- Ppłk Kazimierz RYBICKI
	- Mjr Zygmunt PIASECKI
	- St. Sierz. Kazimierz SIPIKA
	- St. Sierz. Stanisław JAKUBOWSKI

3. Kapituła ord. woj. Virtuti Militari

Od dnia 15 X 1943 r. do 18 XII 1944 r.

Powołana rozkazem Naczelnego Wodza Gen. broni Kazimierza SOSN-KOWSKIEGO L. dz. 1661/GNW. 43. Z dnia 15. X. 1943 r.

Skład:

Kanclerz Kapituły	- Gen. broni Lucjan ŻELIGOWSKI
Zastępca Kanclerza	- Gen. bryg. Gustaw PASZKIEWICZ
Sekretarz	- Kpt. Franciszek SAKOWSKI
Członkowie:	- Gen. bryg. Stanisław MACZEK
	- Płk Kazimierz RYBICKI
	- Kmdr por. Stanisław NAHORSKI
	- Mjr pil. Stefan WITORZEŃĆ
	- Mjr pil. Marian KUCHARSKI

- Kpt. dypl. Bronisław KLIŚ
- Por. mar. Józef BARTOSIK
- St. sierż. Józef PEŁKO
- St. sierż. pil. Stanisław KŁOSOWSKI
- Bosmanmat Lucjan WYRWANTOWICZ

W okresie od dnia 18 X 1943 r. do dnia 30 XII 1946 r. Kapituła ord. woj. Virtuti Militari urzędowała pod przewodnictwem:

I. od dnia 18 XII 1944 r. do dnia 18 VII 1945 r.

p. o. Kanclerza Gen. bryg. Gustaw PASZKIEWICZ.

II. od dnia 18 VII 1945 r. do dnia 30 XII 1946 r.

p. o. Kanclerza Gen. dyw. Stanisław MACZEK.

4. Kapituła ord. woj. Virtuti Militari

Powołana dekretem Prezydenta R. P. z dnia 30 XII 1946 r. i 28 II 1947 r.

Skład:

Kanclerz Kapituły - Gen dyw. Władysław ANDERS

Zastępca Kanclerza - Gen dyw. Stanisław MACZEK

Sekretarz - Ppłk Aleksander FLORKOWSKI

Członkowie:

- Gen. dyw. Tadeusz BÓR-KOMOROWSKI

- Gen. dyw. Stanisław KOPAŃSKI

- Gen. dyw. Bronisław DUCH

- Płk Władysław BOBIŃSKI

- Płk pil. Aleksander GABSZEWICZ

- Kmdr Stanisław NAHORSKI

- Ppłk Andrzej STAŃCZYK

- Chor. Karol CZECHOWSKI

- Chor. pil. Stanisław KŁOSOWSKI

- St. sierż. Czesław ZIELIŃSKI

Sekretarz Kapituły:

W myśl ustawy o orderze woj. Virtuti Militari z dnia 25 marca 1933 r. Sekretarza Kapituły wybiera Kapituła ord. woj. Virtuti Militari.

Do zakresu działania Sekretarza należy:

- przygotowanie porządku dziennego i materiału na posiedzenie Kapituły,
- sporządzenie protokołu z posiedzeń Kapituły,
- prowadzenie ewidencji spraw honorowych kawalerów ord. woj. Virtuti Militari,
- wykonywanie wszelkich czynności zleconych mu przez Kanclerza w zakresie jego uprawnień.

W razie nieobecności Szefa Biura Kapituły, Sekretarz Kapituły zastępuje go wykonując wszystkie jego czynności.

Biuro Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari

Ustanowienie Biura Kapituły z szefem Biura Kapituły na czele zostało uchwalone na posiedzeniu Kapituły ord. woj. Virtuti Militari w dniu 13 kwietnia 1923 r. pod przewodnictwem Kanclerza Kapituły Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Szefa Biura Kapituły mianuje i ustala skład osobowy Biura Kapituły, Naczelny Wódz względnie Minister Spraw Wojskowych.

Do obowiązków Szefa Biura Kapituły należy:

- kierowanie Biurem Kapituły,
- referowanie Naczelnemu Wodzowi względnie Gen. Insp. Sił Zbrojnych osobiście wszystkich spraw, związanych z nadawaniem ord. woj. Virtuti Militari.
- prowadzenie ewidencji, skorowidzów i kartotek odznaczonych żołnierzy orderem woj. Virtuti Militari,
- wystawianie legitymacji i dyplomów kawalerom ord. woj. V.M.,
- przygotowanie zarządzeń i dekretów do podpisu Prezydenta R. P., Naczelnego Wodza względnie Gen. Insp. Sił Zbrojnych,
- wydawanie Dzienników Personalnych z ogłoszeniem nadania orderów V.M.,
- opieka nad mieniem i Archiwum Kapituły ord. woj. Virtuti Militari,
- załatwianie wszystkich spraw administracyjnych, związanych z dostarczeniem odznak, druków itp.

W okresie od 21 I 1920 r. do 1 VII 1947 r. Szefami Biura Kapituły ord. woj. Virtuti Militari byli:

Mjr Adolf MACIESZA od 1920 do 1927 r.

Mjr dypl. Adam SOKOŁOWSKI Franciszek od 1927 do 1929 r.

Ppłk Franciszek SOBOLTA od 1929 do 1936 r.

Płk dypl. Bronisław RAKOWSKI od 1936 ro 1939 r.

Kpt. Franciszek SAKOWSKI od 1943 do 1945 r.

Mjr Władysław KŁONKOWSKI od 1945 do 1947 r.

Kopia

IPMS, A.XII.77/57.

Nr 80

1947 grudzień 17, Londyn. – Załącznik do protokołu nr 29 z posiedzenia Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari ze sprawozdaniem Referatu odznaczeń

Referat

Wobec zakończenia akcji odznaczeniowej za wojnę 1939/45 z dniem 1.12.1947 r. dla Polskich Sił Zbrojnych poza granicami Kraju - Przedstawiam sprawozdanie z nadania:

I. Order Wojenny Virtuti Militari:

od 1939 do 1947 r. nadano klasy II - 2

klasy III - 6

klasy IV - 138

klasy V - 4292

Razem: 4438 ord. woj. V.M.

z tego przypada na poszczególne Wielkie Jednostki:

Nazwa W.J.	klasa orderu			
	II	III	IV	V
1 Dyw. Gren.	-	-	5	111
2 Dyw. Strz. Piesznych	-	-	1	31
10 Bryg. Kaw. Panc.	-	-	1	15
1 Sam. Bryg. Strz. Podhal.	-	-	1	37
6 Sam. Bryg. Strz. Karpackich	-	-	1	33
Lotnictwo	-	-	7	1120
Marynarka Wojenna	-	-	1	48
Marynarka Handlowa	-	-	-	1
2 Korpus	1	2	42	1336
1 Dyw. Panc.	-	1	6	349
1 Sam. Bryg. Spadochronowa	-	-	-	11
Armia Krajowa	1	1	25	615
Organizacje na terenie okupowanym	-	-	1	56
Cudzoziemcy	-	-	-	78
Za Kampanię Wrześniową:				
Wojsko Lądowe	-	2	42	406
Marynarka Wojenna	-	-	4	7
Lotnictwo	-	-	1	38
Razem:	2	6	138	4292

II. Jest do nadania:

W Komisji Odznaczeniowej Kampanii Wrześniowej 1939 r. urzędującej pod przewodnictwem gen. dyw. T. Piskora jest jeszcze około 50 wniosków na V.M. do załatwienia.

III. Krzyża Walecznych nadano w wojnie 1939/45	39 711
Krzyża Zasługi z Mieczami	25 822

IV. Do załatwienia w Wydziale Odznaczeń Gł. Komisji likw. P.S.Z.

Na skutek rozkazu Szefa Sztabu Głównego 1. Dz. 105/Og. z dnia 16 I 1947 r. wpłynęła do Wydziału Odznaczeń następująca ilość wniosków:

- z 2 Korpusu	1579	wniosków na K.W. i K.Z. z Miecz.
- z 1 Dyw. Panc.	950	wniosków na K.W. i K.Z. z Miecz. (które odesłane zostały do zaopiniowania)
- z 1 Bryg. Spadochronowej	-	(gen. Sosabowski opracowuje wnioski - ilość niewiadoma)
- z 1 Dyw. Grenadierów	142	wnioski na K.W. i K.Z. z Miecz. (Pan gen. Duch zapowiedział nadesłanie dalszych wniosków)
- z 2 Dyw. Strz. Piesznych	1	na V. M. i 39 na K.W/
- z Sam. Komp. Ppanc. przy 241 Dyw. Franc. 1940 r.	27	wniosków na K.W.
- z P.O.W.N. ¹ we Francji		kilkanaście wniosków

Poza tym za kampanię wrześniową 1939 r. przewidziane jest nadesłanie przez Komisję gen. dyw. Piskora - kilka tysięcy wniosków na K.W. i K.Z. z Mieczami.

V. Do Wydziału Odznaczeń wpływają poza tym wnioski o odznaczenie żołnierzy Krzyżem Zasługi z Mieczami. Wnioski te nie odpowiadają pod żadnym względem warunkom ustawy o K.Z. z Mieczami a kwalifikują się najwyżej do Krzyża Zasługi bez mieczy.

- Dca I Korpusu zamierza nadesłać około 500 wniosków na żołnierzy korpusu,
- Płk dypl. Stanisław PELC - 141 wniosków na żołnierzy 2 D.S. Piesznych za okres internowania w Szwajcarii,
- Płk SIELECKI - 16 wniosków na żołnierzy pracujących na placówkach kulturalno-oświatowych w Indiach, Libanie i Palestynie.

¹ POWN - Polska Organizacja Wyzwolenia Narodowego.

Były wprawdzie wypadki nadania wbrew ustawie o K.Z. z Mieczami odznaczenia tego:

- 1 Bryg. Strzelców na terenie Szkocji	78 krzyżów
- 1 Sam. Bryg. Spadochronowa	59 krzyżów
- Dtwo W.P. na Śr. Wschodzie	325 krzyżów
- Dtwo Armii Polskiej na Wschodzie	551 krzyżów

przez Naczelnego Wodza gen. Sikorskiego, co jednak nie może stanowić reguły i precedensu.

Następny Naczelnny Wódz gen. broni Sosnkowski i gen. dyw. Bór-Komorowski stosując się ściśle do dekretów i ustaw - każdorazowo załatwiali odmownie przedstawiane wnioski za podobne zasługi, motywując odmowę tym, że raz popełniony wyłom nie może być precedensem na przyszłość.

VI. Wniosek

Stawiam wniosek by Pan Generał Anders w charakterze Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych polecił Dowódcom W.J.

- 1) ściśle przestrzeganie terminu zamknięcia odznaczeń. tj. z dniem 1 XII 1947 r.,
- 2) niedopuszczenie nadawania Krzyża Zasługi z Mieczami wbrew ustawie - nie uwzględniając żadnych wyjątków,
- 3) zwrócenie się do Pana Prezydenta R.P. i Prezesa Rady Ministrów o otwarcie odznaczeń typu pokojowego dla P. S. Zbrojnych,
- 4) ustalenie kontyngentu orderu Polonia Restituta i Krzyża Zasługi dla niektórych W.J.:
  - 1 Korpus,
  - Władze Centralne w Londynie,
  - Dtwo W.P. na Środkowym Wschodzie,
  - Marynarka Wojenna,
  - Lotnictwo.

Przy określaniu kontyngentu należałoby stosować się ściśle rozkazu Ministra Spraw Wojskowych nr 8/39, który ustala czasokresy służby zasługi i stopnie odznaczeń dla poszczególnych żołnierzy.

Rozkaz ten Szef Wydziału Odznaczeń prześle zainteresowanym Dcom W.J.

Kontyngent odznaczeń pokojowych powinien być jednak niski i uwzględnione mogą być tylko wyjątkowe zasługi.

Np. - Odr. Polonia Restituta mogą otrzymać tylko oficerowie, którzy nie otrzymali żadnego odznaczenia w tej wojnie.

Proponuje następujący kontyngent dla W.J.

Nazwa W.J.	Polonia Restituta			Krzyż Zasługi		
	kl. III	kl. Iv	kl. V	Zł	Sr.	Br.
Władze Centralne	-	-	3	10	20	30
I Korpus	-	3	6-8	50	100	200
Dtwo W.P. Śr. Wschód	-	2	5	(otrzymał już 325 krzyży z mieczami)		
Marynarka Wojenna	-	1	3	10	15	40
Lotnictwo	-	3	8	50	100	500

Przy uwzględnieniu kontyngentu dla Dcy W.P. na Środkowym Wschodzie można by odznaczyć jedynie żołnierzy pracujących na placówkach kulturalno-oświatowych w Indiach, Libanie i Palestynie, a proponowanych do odznaczenia przez płk Sieleckiego.

Odpis

IPMS, A.XII.77/31.

Zob. Z. Bachurzewski, op. cit, s. 20 - 21.

Nr 81

1948 sierpień 16, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej

ZARZĄDZENIE

z dnia 16 sierpnia 1948 roku

O NADANIU

ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

Na podstawie art. 4. lit. E. oraz art. 9(1) ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojennym Virtuti Militari (Dz. Ust. R. P. Nr 33/33 poz. 285)

348

W uznaniu wybitnych czynów bojowych i osobistego męstwa w działaniach Armii Krajowej 1939-1945 roku.

NADAJĘ

KRZYŻ SREBRNY (Kl. V.) ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

12326	Ppłk sap.	Niepokólczycki Franciszek	„Teodor”	„Kedyw” K. Gł.	0136	9.	9. 58.
12327	Ppor.	Augustowski Zygmunt	„Hubert”	„Keryw” Kr. Wilno	137	9.	9. 58.
12328	Kpt.	Żukowski Zdzisław	„Dąbrowa”	Okr. Warszawa	107	7.	4. 58.
12329	Sp. ppor.	Wróblewski Karol	„Wron”	kr. Warszawa	161	8.	10. 58.

12330	Plut.pchor.	Gebethner Zygmunt	„Zygmuntowski”	Okr. Warszawa	163	1. 12. 58.
12331	St. sierż.	Baran Franciszek	„Leszek”	Okr. Warszawa	205	6. 1. 59.
12332	Mjr	Kownacki Andrzej	„Jerzewski”	Okr. Warszawa	237	17. 2. 59.
12333	Mjr	Brejnak Zygmunt	„Zygmunt”	Okr. Warszawa	204	6. 1. 59.
12334	Płk	Szczurek-Cergowski	„Sławbor”	Okr. Warszawa	282	21. 4. 59.
12335	Por.	Kobyliński Mikołaj	„Kos”	Okr. Warszawa	206	6. 1. 59.
12336	Mjr	Siemiganowski Antoni	„Wiktor”	Okr. Śląsk	348	25. 6. 59.
12337	Mjr	Roycewicz Henryk	„Leliwa”	Okr. Warszawa	305	12. 5. 59.
12338	Por.	Leski Kazimierz	„Brandl”	Okr. Warszawa	359	6. 7. 59.
12339	Por.	Guzelf Edward	„Czesław”	Okr. Warszawa	1084	5. 5. 62.
12340	Por.	Nehrebecki Juliusz	„Hip”	Okr. Warszawa	407	18. 8. 59.
12341	Ppor.	Kozłowski Tadeusz	„Kozak”	Okr. Warszawa	406	18. 8. 59.
12342	Kpr. pchor.	Niklewicz Wojciech	„Wojtek”	„Kedyw” K. Gł.	427	12. 9. 59.
12343	Ppłk. Dr.M.	Wacek Szczepan	„Toruński”	„Kedyw” K. Gł.	492	27. 10. 59.
12344	Por.	Ornoch Stanisław	„Bapicz”	Okr. Warszawa	431	13. 10. 59.
12345	Mjr	Koprowski Franciszek	„Dąb” „Konar”	Okr. Wilno	512	14. 11. 59.
12346	Kpt.	Kintopf Lucian	„Pawel”	Kom. Gł.	531	15. 12. 59.
12347	St. sierż.	Błaszczak Stanisław	„Chętny”	Okr. Warszawa	451	21. 11. 59.
12348	Kpt.	Jedliński Aleksander	„Franek”	Kom. Gł.	537	12. 1. 60.
12349	Płk	Krzyszowski Lubosław	„Ludwik”	Okr. Wilno	535	12. 1. 60.
12350	Kpt.	Majewski Bronisław	„Mur” „Piorun”	Okr. Warszawa	673	30. 1. 60.
12351	Mjr	Steczkowski Stanisław	„Zagończyk”	Okr. Warszawa	351	25. 6. 59.

12352	Por.	Pieniak Czesław	„Mak”	Okr. Warszawa	571	12.	3.	60.
12353	Por.	Wiszniewski Otton	„Topola”	Okr. Warszawa	556	3.	1.	60.
12355	Mjr	Madziara Michał	„Szary”	Okr. Radom-Kielce	558	9.	4.	60.
12356	St. sierż.	Błaszczak Wiktor	„Albert”	Okr. Warszawa	596	15.	4.	60.
12357	Ppłk	Geib Juliusz	„Godebski”	Kom. Gł.	529	15.	12.	59.
12358	Płk	Stenzel Jan	„Rawicz”	Okr. Warszawa	528	15.	12.	59.
12359	Por.	Nowak Piotr	„Okno”	Okr. Warszawa	537	12.	1.	60.
12360	Ppor.	Redel Edward	„Lot”	Okr. Warszawa	616	30.	3.	60.
12361	St. Kapel.	Rostworowski Tomasz	„Tomasz”	Okr. Warszawa	646	14.	7.	60.
12362	Ppor.	Szwedek Janina	„Henryka”	8. DP. Okr. Wwa.	666	26.	7.	60.
12363	Płk Lek.	Strehl Leon	„Leon”	Okr. Warszawa	347	28.	6.	59.
12364	Ppor.	Magiera Tadeusz	„Żytomirski”	Okr. Warszawa	680	2.	10.	60.
12365	Por.	Drozdowicz Zofia	„Ewa”	„Kedyw” K. Gł.	719	12.	9.	60.
12366	Mjr	Żakowski Wiesław	„Zagraj”	Okr. Kraków	685	2.	10.	60.
12367	Ppor.	Podwysocki Romuald	„Odoja”	Okr. Warszawa	641	20.	6.	60.
12368	Por.	Kański Henryk	„Kadra”	Okr. Warszawa	760	20.	1.	61.
12370	Kpt.	Wojciechowski Longin	„Ronin”	Okr. Wilno	743	7.	12.	60.
12371	Strzel.	Jahn Bartłomiej	„Michał”	Okr. Warszawa	746	18.	11.	60.
12372	Kpt.	Walczak Aleksander	„Cel”	Okr. Białystok	583	28.	3.	60.
12380	Sp. por.	Niklewicz Jerzy Marek	„Jurek”	„Kedyw” K. Gł.	425	12.	9.	59.
12381	Ppor.	Bak Bolesław	„Szlak”	Kom. Gł.	585	39.	3.	60.
12382	Mjr	Ostrowski Mieczysław	„Kropidło”	Okr. Nowogródek	747	23.	11.	60.

12383	Ppłk inż.	Srebrzyński Józef	„Józef”	Kom. Gł.	813 30.	3. 61.
12384	Sierż. pchor.	Szulecki Witold Lucjan	„Kania”	Okr. Warszawa	826 30.	3. 61.
12387	Ppor.	Bereza Franciszek	„Fran”	Okr. Warszawa	620 23.	5. 60.
12388	Ppłk dypl.	Borzobohaty Wojciech	„Wojan”	Okr. Radom-Kielce	597 20.	4. 60.
12389	Ppor.	Skórka Józef	„Lubicz”	Okr. Łódź	2504 27.	4. 65.
12390	Ppor.	Wiącek Józef	„Sowa”	Okr. Kraków	774 18.	2. 61.
12391	Kpt.	Dakowski Aleksander	„Aleksander”	Okr. Warszawa	807 25.	4. 61.
12393	Kpt. inż.	Okolów Zygmunt	„Konstanty”	Kom. Gł.	731 14.	10. 60.
12394	Mjr	Sztumberk-Rychter Tadeusz	„Żegota”	27. D.P.	345 25.	6. 59.
12395	Kpt.	Zagórny Bolesław	„Jan”	Okr. Wilno	889 17.	7. 61.
12396	Por.	Spirydowicz-Garczyńska Halina	„Marta”	„Kedyw” K. Gł.	772 7.	10. 60.
12398	Kpt.	Bujniewicz Józef	„Jacek”	„Kedyw” K. Gł.	726 14.	10. 60.
12401	Ppłk pil.	Mościcki Jan Janusz	„Jacek”	Kom. Gł.	675 21.	8. 60.
12403	Sierż.	Łakiński Zbigniew	„Grodnia”	Okr. Wilno	882 10.	7. 61.
12404	Ppłk dypl.	Walter-Janke Zygmunt	„Zygmunt”	Okr. Śląsk	901 18.	8. 61.
12405	Kpt.	Turonek Witold	„Tur”	Okr. Wilno	931 20.	9. 61.
12406	Mjr	Truskowski Stanisław	„Sztremer”	Okr. Wilno	889 20.	9. 61.
12407	Ppor.	Czeglik Witold	„Józef”	Okr. Wilno	898 20.	9. 61.
12408	Ppor.	Skalski Janusz	„Lin”	Okr. Wilno	930 20.	9. 61.
12411	Kpt.	Przyborowski	„Janusz”	„Kedyw” K. Gł.	725 14.	10. 60.
12416	Por.	Landy-Martyniak Henryka	„Maria”	„Kedyw” K. Gł.	718 12.	10. 60.
12417	Por.	Boryczko Adam	„Tońko”	Okr. Wilno	939 2.	10. 61.

12418	Kpr.	Elges Władysław	„Szybki”	Okr. Warszawa	995 28. 10. 61.
12419	Mjr	Fajer Lucjan	„Ognisty”	Okr. Warszawa	958 28. 10. 61.
12420	Kpt.	Kawecki Ryszard	„Bolesta”	Okr. Warszawa	956 20. 9. 61.
12421	Sierż. pchor.	Niezabitowski Tadeusz	„Lubicz”	Okr. Warszawa	959 28. 10. 61.
12422	Kpt.	Zabłocki Marian	„Łada”	Okr. Warszawa	957 28. 10. 61.
12426	Ppor.	Więckowski Antoni	„Antoś”	„Kedyw” K. Gł.	733 14. 10. 61.
12427	Dr Med.	Czuperska-Słiwicka Anna	„998” Kom. Gł.”	„998” Kom. Gł.”	1004 27. 1. 61.
12428	Ppor.	Dąbrowski Jan	„Jolka”	Okr. Warszawa	1012 27. 1. 62.
12429	Dr Med.	Śliwicki Zygmunt	„998” Kom. Gł.	„998” Kom. Gł.	1005 27. 1. 62.
12430	Mjr	Dziekielewicz Feliks	„Oliw”	W. Lotn. K. Gł.	1009 27. 1. 62.
12431	Kpt.	Malinowski Kazimierz	„Mirski”	Okr. Warszawa	1010 27. 1. 62.
12432	Por.	Strachalski Witold	„Orawski”	Okr. Warszawa	1011 27. 1. 62.
12433	St. piel.	Dollinger Zofia	„Umiechowska”	„998” Kom. Gł.	1006 27. 1. 62.
12435	Plut. pchor.	Kłoczkowski Jerzy	„Piotruś”	Okr. Warszawa	1037 15. 2. 62.
12438	Ppor.	Juchnicki Michał	„Łom-Wicher”	Okr. Warszawa	1035 15. 2. 62.
12439	Ppor.	Zapolski Janusz	„Janusz”	Okr. Warszawa	1100 27. 1. 62.
12443	Por.	Iglewski Antoni	„Marecki”	Okr. Kraków	1062 22. 3. 62.
12460	Ppor.	Idźkiewicz Zbigniew	„Andrzej”	Okr. Warszawa	907 5. 5. 62.
12461	Plut. pchor.	Pawlikowski Leszek	„Nowina”	Okr. Warszawa	927 5. 5. 62.
12462	Ppor.	Pietkiewicz Wacław	„Mocny”	Okr. Wilno	1092 12. 5. 62.
12463	Plut.	Wroński Zbigniew	„Kret”	Okr. Warszawa	1087 5. 5. 62.
12464	Ppor.	Karolkiewicz Stanisław	„Szczęsny”	Okr. Wilno	1013 27. 1. 62.

12466	Kpt.	Ignaszak Stefan	„Nordyk”	Okr. Warszawa	1124	13.	7. 62.
12467	Por.	Kaczmarek Bernard	„Jur”	Okr. Warszawa	1129	12.	6. 62.
12468	Kpt.	Kalinowski Bronisław	„Piotr”	Okr. Warszawa	1122	13.	7. 62.
12469	Por.	Jasiński Józef	„Wyrwa”	Okr. Warszawa	1121	12.	7. 62.
12470	Ppłk	Grzywacz Światłowski	„Mikołaj”	Okr. Kraków	850	30.	11. 61.
12471	Kpr.	Oleksiak Stanisław	„Kozic”	Okr. Wilno	1132	26.	7. 62.
12472	Plut.	Biczyński Wiktor	„Domino”	Okr. Warszawa	1153	6.	8. 62.
12473	St. sierż.	Ciemiński Władysław	„Rusik I.”	Okr. Warszawa	1150	6.	8. 62.
12474	St. strzel.	Cieślak Tadeusz	„Cygan”	Okr. Warszawa	1151	6.	8. 62.
12475	Ppor.	Magnuszewski Edward	„Sokół”	Okr. Warszawa	1152	6.	8. 62.
12476	Plut. pchor.	Radomski Jan	„Pilecki”	Okr. Warszawa	1108	6.	8. 62.
12477	Śp. strz.	Soszyński Jan Ryszard	„Sos”	Okr. Warszawa	1148	6.	8. 62.
12478	Ppłk	Tomków Stefan	„Tur”	Okr. Warszawa	1134	30.	7. 62.
12480	Kpt.	Przystojecki Tadeusz	„Lech-Tadeusz”	Okr. Warszawa	1189	27.	9. 62.
12481	Kpt.	Pukacki Franciszek	„Gzymś”	27. D. P.	1192	27.	9. 62.
12482	Por.	Zdrodowski Jerzy	„Kwarciany”	Okr. Warszawa	1222	18.	11. 62.
12483	Sierż.	Dan Zdzisław	„Szary”	Okr. Warszawa	1202	1.	12. 62.
12484	Plut. pchor.	Żelazny Andrzej	„Zieliński”	Okr. Warszawa	1162	1.	12. 62.
12485	Por. inż.	Rymsza Kazimierz		Okr. Wilno	1241	6.	12. 62.
12486	Ppor.	Miłaszewski Kacper	„Lewalt”	Okr. Nowogródek	1242	6.	12. 62.
12487	Por.	Matuszczyk Stefan	„Porawa”	„993” K. Gł.	1236	27.	11. 62.
12501	Ppor.	Wojalska-Rudomina Janina	„Nina”	„Kedyw” K. Gł.	728	19.	10. 60.

12502	Ppor.	Leśkiewicz Wacław	„Fred”	Okr. Warszawa	1044	15.	3.	62.
12503	Ppłk śp.	Łukowicz Stefan		Okr. Poznań	2029	20.	6.	64.
12504	Łączn.	Lubowicka Anna	„Hanka”	Okr. Radom	2780	30.	10.	65.
12505	Mjr	Świdorski Hipolit	„Jur”	Okr. Radom	2355	20.	1.	65.

(-) W. ANDERS GEN. DYW.

Odpis

IPMS, A.XII.77./132.

Nr 82

1948 sierpień 17, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej

ZARZĄDZENIE

z dnia 17 sierpnia 1948 roku

O NADANIU

ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

Na podstawie art. 4. lit. E. oraz art. 9(1) ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojennym Virtuti Militari (Dz. Ust. R. P. Nr 33/33 poz. 285)

W uznaniu wybitnych czynów bojowych i osobistego męstwa w działaniach Armii Krajowej 1939-1945 roku.

NADAJE

KRZYŻ SREBRNY (Kl. V.) ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

12506	Por.	Senkowski Krzewski Józef	„Słuchawka”	8. DP. Okr. Wwa.	1271 15.	2. 63.
12507	Śp. Ochot.	Leszczyc Przywara Stanisław	„Szary”	Okr. Kraków	1270 15.	2. 63.
12508	Por.	Ładkowski Edward	„Kulawy”	Okr. Warszawa	1194 18.	11. 62.
12509	Por.	Gordon Ryszard Stanisław	„Ryszard” „Benet”	Okr. Warszawa	1282 20.	3. 63.
12510	Plut. pchor.	Ogulewicz Jan	„Boy”	8. DP. Okr. Wwa.	1295 15.	4. 62.
12511	Płk	Pluta-Czachowski Kazimierz	„Kuczaha”	Kom. Gł.	1314 21.	5. 63.
12512	Płk	Wojtanowski Stanisław	„Przebój”	Okr. Kraków	1331 16.	6. 63.
12514	Por. inż.	Jastrzębski Adam	„Rożan”	Okr. Warszawa	1372 6.	7. 63.
12515	Strz.	Szurmak Tadeusz	„Surma”	Okr. Warszawa	1371 6.	7. 63.
12516	Ppor.	Roman Izydor Jerzy	„Jerzy”	Okr. Warszawa	1307 6.	7. 63.
12517	Por.	Kotowski Ludwik	„Ludwik”	Okr. Warszawa	1370 6.	7. 63.
12538	Ppłk	Kamiński Stanisław	„Daniel”	Okr. Warszawa	1407 6.	7. 63.
12539	Ppor.	Osiński Wacław	„Kos”	Okr. Białystok	1330 16.	6. 63.
12540	Ppor.	Wojtuszkiewicz Bogusława	„Rela”	Kom. Gł.	1410 22.	7. 63.
12541	Por.	Szabatowska Janina	„Janka”	„Kedyw” K. Gł.	720 7.	10. 60.
12542	Sp. Mjr	Szyszko Józef	„Bachmat”	Okr. Warszawa	1429 15.	8. 63.
12543	Kpt.	Bruliński Władysław	„Oskar”	Okr. Białystok	1376 6.	7. 63.
12544	Ppor.	Piotrowski Jan	„Tur”	Okr. Warszawa	1433 6.	7. 63.
12545	Por.	Chwist Bogumił	„Bończa”	Okr. Warszawa	1432 20.	8. 63.

12547	Kpt.	Sippko Maria Janina	„Berta”	Kom. Gł.	1537	6.	9. 63.
12548	Ppor.	Jastrzębski Bronisław	„Kant”	Okr. Warszawa	1539	6	9. 63.
12549	Mjr	Ziemiański Bolesław	„Mościbrodzki”	Kom. Gł.	1610	30.	8. 63.
12550	Ppor.	Cydzik Jacek	„Ran”	Okr. Warszawa	1542	10.	9. 63.
12551	Ppor.	Dąbrowski Zygmunt	„Ban”	Okr. Warszawa	1545	10.	9. 63.
12552	Ppor.	Bak Stanisław	„Burza”	Okr. Warszawa	1536	6.	9. 63.
12553	Ppor.	Hardt Stanisław	„Staszek”	Kom. Gł.	1582	15.	9. 63.
12554	Ppor.	Turlej Stefan	„Olszynka”	Okr. Kielce	1583	6.	9. 83.
12555	Sp. ppłk	Heilman Stanisław	„Tomasz”	Okr. Wilno	1612	25.	9. 63.
12556	Kpt.	Czernik Stefan	„Orwat”	Okr. Wilno	1611	25.	9. 63.
12557	Ppłk	Zarzycki Władysław	„Rojan”	Okr. Wilno	1598	15.	9. 63.
12558	Ksiądz	Zator-Przytocki Józef	„Czeremosz”	Okr. Kraków	1577	10.	9. 63.
12559	Mjr	Abramowicz Władysław	„Litwin”	Okr. Warszawa	1630	20.	9. 63.
12560	Kpt. sap.	Hamankiewicz Franciszek	„Rembisz”	„Kedyw” K. Gł.	723	14.	10. 63.
12561	Kpt.	Kazimierczak Witold	„Zulejka”	Okr. Warszawa	1631	20.	9. 63.
12562	Kpt.	Paszkowski Witold	Bartek”	Okr. Warszawa	1632	20.	9. 63.
12563	Kpt.	Orlik Władysław	„Cienki”	Okr. Warszawa	1633	20.	9. 63.
12564	Kpt.	Nowik Bolesław	„Blek”Zabek”	Okr. Wilno	1584	15.	9. 63.
12565	Kpt.	Malinowski Marcin	„Pobóg”	Okr. Warszawa	1628	20.	9. 63.
12566	Por.	Umiasowski Zdzisław	„Zdzich”	Okr. Wilno	1585	15.	9. 63.
12567	Por.	Relich Konstanty	„Rynkiewicz”	Okr. Warszawa	1629	20.	9. 63.
12568	Por.	Potorecki Stanisław	„Negus”	Okr. Warszawa	1621	20.	9. 63.

12569	Ppor.	Stankiewicz Jan	„Szczerba”	Okr. Warszawa	1614 20. 9. 63.
12570	Mjr	Kłonecki Zygmunt	„Antoni”	„Kedyw” K. Gł.	724 14. 10. 60.
12571	Por.	Tyszkiewicz Aleksander	„Góral”	Okr. Warszawa	1641 7. 10. 63.
12572	Kpt.	Malinowski Józef	„Rzejmo”	Okr. Warszawa	1647 10. 10. 63.
12573	Bombar.	Schoen Wolski Stanisław	„Imek”	Okr. Warszawa	1644 10. 10. 63.
12574	Ppor.	Steczkowski Franciszek	„Groźny”	Okr. Warszawa	1637 10. 10. 63.
12575	Por.	Sztalkopf Zarzycki Tadeusz	„Burza”	Okr. Warszawa	1656 15. 10. 63.
12576	Ppor.	Pawlak Jan	„Daniel”	Okr. Warszawa	1655 15. 10. 63.
12577	Sierż. pchor.	Danowski Czesław	„Andrzej I.”	Okr. Warszawa	1659 15. 10. 63.
12578	Mjr	Olechnowicz Antoni	„Pohorecki”	Okr. Wilno	1653 15. 10. 63.
12579	Sierż.	Miłosz Józef	„Biały”	Okr. Warszawa	1622 25. 9. 63.
12580	Kpt. lek.	Ropek Mieczysław	„Miecio”	Okr. Warszawa	1692 15. 10. 63.
12581	Por.	Lewandowski Zygmunt	„Kat”	Okr. Warszawa	1593 15. 10. 63.
12582	Sp. por.	Mazek Czesław	„Rokita”	Okr. Warszawa	1694 15. 10. 63.
12583	Sp. ppor.	Wójcik Jan	„Znicz”	Okr. Warszawa	1695 15. 10. 63.
12584	Sp. st.sierż.	Orłowski Adam	„Południe”	Okr. Warszawa	1696 15. 10. 63.
12585	Sp. st.sierż.	Gołębiowski Stefan	„Bernard”	Okr. Warszawa	1697 15. 10. 63.
12586	Sp. por.	Jaworski Konstanty	„Kot”	Okr. Warszawa	1968 15. 10. 63.
12587	Sp. ppor.	Goerik Franciszek	„Mazur”	Okr. Warszawa	1697 15. 10. 63.
12588	Ppor.	Kożuchowski Józef	„Dzik”	Okr. Warszawa	1699 15. 10. 63.
12589	Por.	Seredyński Jan	„Artur”	Okr. Radom.	1618 20. 9. 63.
12590	Ppłk	Żurowski Antoni Władysław	„Bober”	Okr. Warszawa	1422 17. 8. 63.

12591	Mjr	Symonowicz Władysław	„Mirski”	Okr. Warszawa	1752 28. 10. 63.
12592	Kpt.	Gajdowski Leon	„Ostoja”	Okr. Warszawa	1751 28. 10. 63.
12593	Kpt.	Steczkowski Władysław	„Biały Orzeł”	Okr. Białystok	1749 28. 10. 63.
12594	Kpt.	Steckiewicz Antoni	„Wojtek”	Okr. Warszawa	1747 28. 10. 63.
12595	Kpt.	Gawron Jan	„Skrzetuski”	Okr. Warszawa	1746 28. 10. 63.
12596	Kap. inż.	Blauth Tadeusz	„Jan Kit”	Okr. Warszawa	1745 28. 10. 63.
12597	Por.	Gołębiowski Feliks	„Żarski”	Okr. Warszawa	1748 28. 10. 63.
12598	Por.	Jarzyński Franciszek	„Wronski”	Okr. Warszawa	1753 28. 10. 63.
12599	Plut. pchor.	Czaykowski Eugeniusz	„Jastrzębiec II”	Okr. Warszawa	1750 28. 10. 63.
12600	Ppor.	Mosiewicz Danuta	„Magda”	Okr. Kraków	1758 30. 10. 63.
12601	Ppłk	Liniański Władysław	„Mścislaw”	Okr. Białystok	1784 30. 11. 63.
12602	Kpt.	Korejwo Apolinary	„Karo”	Okr. Warszawa	1767 30. 10. 63.
12603	Por.	Fabisiak Bolesław	„Marian”	Okr. Warszawa	1759 30. 10. 63.
12604	Por.	Praxmajer Kazimierz	„Zientek”	Okr. Warszawa	1762 30. 10. 63.
12605	Por.	Nowicki Juliusz	„Dąb”	Okr. Warszawa	1766 30. 10. 63.
12606	Ppor.	Dudek Zygmunt	„Ryba”Kajtek”	Okr. Radom	1663 15. 10. 63.
12607	Ppor.	Teodorczyk Szczepan	„Skarba”	Okr. Warszawa	1763 30. 10. 63.
12608	Sierż.	Wojucki Mieczysław	„Wschód”	Okr. Warszawa	1760 30. 10. 63.
12609	Chor.	Durczak waclaw	„Lewicki”	Okr. Warszawa	1761 30. 10. 63.
12610	St. sierż.	Kozłowski Władysław	„Kostek”	Okr. Warszawa	1764 30. 10. 63.
12611	St. sierż.	Szladowski Ryszard	„Wir”	Okr. Warszawa	1765 30. 10. 63.
12621	Mat Mar. W.	Frankowski Bronisław	„Fala”	Okr. Warszawa	1790 30. 11. 63.

12622	Mjr	Lichodziejewski Kazimierz	„Tara”	Okr. Warszawa	1791 30. 10. 63.
12623	Ppor.	Dobiecki Józef	„Marabut”	Okr. Warszawa	1768 30. 10. 63.
12624	Ppor.	Brejski Józef	„Śmiały”	Okr. Warszawa	1769 30. 10. 63.
12626	Ppłk	Bełdycki Henryk	„Stefan”	Okr. Warszawa	1794 30. 10. 63.
12627	Kpt.	Szyszko Mieczysław	„Sambor”	Okr. Warszawa	1770 30. 10. 63.
12628	Kpt.	Stolarski Józef	„Hala”	Okr. Łódź	1799 15. 12. 63.
12629	Kpt.	Pawlak Stanisław	„Chwast”	Okr. Łódź	1798 15. 12. 63.
12630	Kpt.	Młynarski Benedykt	„Włodek”	Okr. Łódź	1797 15. 12. 63.
12631	Por.	Ziółkowski Romuald	„Sam”	Okr. Łódź	1800 15. 12. 63.
12632	Ppor.	Głowacki Edward	„Brewa”	Okr. Łódź	1796 15. 12. 63.
12633	Kpr. pchor.	Brandsteter Gustaw	„Kotwicz”	Okr. Łódź	1785 15. 12. 63.
12634	Por.	Cwen Antoni	„Roman”	Okr. Lwów	1788 15. 12. 63.
12635	Mjr	Moraczewski Hilary	„Morus”	Okr. Warszawa	1817 28. 12. 63.
12636	Kpt.	Kiżny Roman	„Pola”	„Kedyw” K. Gł.	1808. 28. 12. 63.
12637	Plut. pchor.	Siemiątkowski Bolesław	„Czarny”	Okr. Wilno	1914 29. 12. 63.
12638	Kpt.	Karolewski Stanisław	„Lechita”	Okr. Warszawa	1787 15. 10. 63.
12639	Plut. pchor.	Buliński Roman	„Gradis”	Okr. Radom	1825 18. 12. 63.
12640	Ppor.	Dyszlewski Kazimierz	„Gozdawa”	Okr. Radom	1826 28. 12. 63.
12641	Ppor.	Jankowski Edmund	„Mundek”	Okr. Warszawa	1824 28. 12. 63.
12642	Por.	Padło Stanisław	„Niebora”	Okr. Kraków	1833 20. 1. 64.
12643	Ppor.	Wyjadłowski Leonard	„Ziemia”	„Kedyw” K. Gł.	1834 20. 1. 64.
12644	Kpt.	Dudziński Stanisław	„Duch”	Okr. Białystok	1595 15. 9. 63.

12645	Mjr	Potocki Mieczysław	„Węgielny”	Okr. Wilno	1652 15. 10. 63.
12646	Ppor. inż.	Brenneisen Erwin	„Bełt”	Okr. Warszawa	164 8. 10. 58.
12647	Por.	Tomaszewski Zbigniew	„Zbigniew”	Okr. Warszawa	1843 29. 1. 64.
12648	Kpt.	Załęski Kazimierz	„Bończa”	Okr. Radom	1846 28. 1. 64.
12649	Kpt.	Roman Józef	„Ziuk”	Okr. Warszawa	1830 20. 1. 64.
12650	Por.	Bogacki Piotr	„Janusz”Francus”	Okr. Warszawa	1803 15. 12. 63.
12651	Por.	Klawe Zdzisław	„Edward”	Okr. Warszawa	1105 30. 5. 62.
12652	Ppor.	Puget Tadeusz	„Jerzy”	Okr. Warszawa	1793 30. 10. 63.
12653	Ppor.	Smodrzewski Lucian	„Wicher”	Okr. Warszawa	1792 30. 10. 63.
12654	Ppor.	Wilski Witold	„Stawisz”	Okr. Warszawa	1785 15. 10. 63.

(-) W. ANDERS

GEN. DYW.

Odpis

IPMS, A.XII.77/132.

1948 sierpień 19, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej

ZARZĄDZENIE

z dnia 19 sierpnia 1948 roku

O NADANIU

ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

Na podstawie art. 4. lit. E. oraz art. 9(1) ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojennym Virtuti Militari (Dz. Ust. R. P. Nr 33/33 poz. 285)

W uznaniu wybitnych czynów bojowych i osobistego męstwa w działaniach Armii Krajowej 1939-1945 roku.

NADAJĘ

KRZYŻ SREBRNY (Kl. V.) ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

12655	Wach.pchor. Ciszewski Jerzy	„Motz”	Okr. Warszawa	960 28. 10. 61.
12656	Plut. pchor. Zieliński Tadeusz	„Miś”	Okr. Warszawa	1816 28. 12. 63.
12657	Kpr. pchor. Czarncki Andrzej	„Dulu”	Okr. Warszawa	1425 15. 8. 63.
12658	Dr med. Zabrzecki Józef	„Julian”	Okr. Kraków	1661 15. 10. 63.

12659	Dr med	Maternowska Zofia	„Przemysława”	„Kedyw” K. Gł.	1415 22.	7. 63.
12660	Mjr inż.	Przybylski Jan	„Byłko”	„Wachlarz” K. Gł.	1801 15.	12. 63.
12661	Kpt.	Cetys Antoni	„Staw”	Okr. Wilno	1654 15.	10. 63.
12662	Kpt.	Mazurek Jan	„Jawor”	Okr. Warszawa	1802 15.	12. 63.
12663	Por.	Ambroziewicz Julian	„Jola”	Okr. Warszawa	1786 15.	10. 63.
12664	Kpt. inż.	Skibniewski Stanisław	„Cubryna”	Okr. Warszawa	1841 28.	1. 64.
12665	Kpt.	Czapla Kazimierz	„Gurt”	Okr. Warszawa	1842 28.	1. 64.
12666	Plut. pchor.	Karpiński Stefan	„Korab”	Okr. Warszawa	245 1.	4. 59.
12667	Ppor.	Majster Henryk	„Jędrek”	Okr. Warszawa	245 24.	4. 59.
12668	Kpr. pchor.	Rusiecki Jerzy	„Rózyc”	Okr. Warszawa	245 21.	4. 59.
12669	Kpr. pchor.	Szugajew Jerzy	„Szum”	Okr. Warszawa	245 21.	4. 59.
12670		Woźniak Józef	„Barnaba”Grom”	Okr. Warszawa	281 21.	4. 59.
12671	Ppor.	Zych Antoni	„Lech”	Okr. Warszawa	323 28.	4. 59.
12672	Ppor.	Fryes Alfred	„Bez”	Okr. Wilno	539 9.	4. 60.
12673	Por.	Tomaszewska Cecylia	„Krystyna”	„Kedyw” K. Gł.	721 7.	10. 60.
12674	Ppor.	Fraćkowiak Gertruda	„Wisia”	„Kedyw” K. Gł.	729 14.	10. 60.
12675	Ppor.	Olszewska Kazimiera	„Mira”	„Kedyw” K. Gł.	730 14.	10. 60.
12676	Kpt.	Tejwan Edward	„Edward”	„Kedyw” K. Gł.	727 14.	10. 60.
12678	Ppor.	Krassowski Witold	„Andrzej”	Okr. Warszawa	1042 15.	3. 62.
12679	Mjr	Marynowski Witalis	„Marynka”	„Kedyw” K. Gł.	732 7.	10. 60.
12680	Śp. Mjr	Hirszel Jan	„Budda”	„Kedyw” K. Gł.	424 12.	9. 59.
12681	Śp. Kpt.	Przyborowski Witold	„Kulesza”	„Kedyw” K. Gł.	1328 16.	6. 63.

12682	Śp. Por.	Dąbski Zdzisław	„Downar”	Okr. Warszawa	1373	6.	7. 63.
12683	Śp. Por.	Bronikowski Konstanty		Okr. Warszawa	628	15.	8. 60.
12684	Śp. Ppor.	Grzebski Józef		Okr. Warszawa	667	15.	8. 60.
12685	Śp. Por.	Dzidziec Zdzisław		Okr. Warszawa	671	15.	8. 60.
12686	Śp. Ppor.	Połoński Andrzej		Okr. Warszawa	670	15.	8. 60.
12687	Ppor.	Włodarska Maria	„Mysz”	„Kedyw” K. Gł.	717	7.	10. 60.
12688	Ppor.	Łowicka Władysława	„Teresa”	„Kedyw” K. Gł.	716	7.	10. 60.
12689	Śp. Plut.	Dynowska Maria	„Myszka”	Okr. Warszawa	672	15.	8. 60.
12690	Śp. Kpr.pchor.	Wierzbicki Karol		Okr. Warszawa	673	15.	8. 60.
12691	Śp. Plut.	Paczkowski Przemysław	„Paw”	Okr. Warszawa	785	24.	2. 61.
12692	Śp. Ułan.	Wcisło Wiktor	„Kmita”	Okr. Warszawa	669	15.	8. 60.
12693	Śp.	Honowski Andrzej	„Czesław Antoni Kupała”	Okr. Warszawa	453	2.	10. 59.
12694	Śp. Strz.	Niklewicz Wacław Krzysztof	„Maik”	„Kedyw” Okr. Lublin	426	12.	9. 59.
12695	Śp. Kpt.	Nowicka Wanda	„Róża” Wanda”	„Kedyw” K. Gł.	452	10.	10. 59.
12711	Kpt.	Tarchalski Mieczysław	„Marcin”	Okr. Warszawa	1849	27.	3. 64.
12712	Kpt.	Budniak Florian	„Andrzej”	Okr. Radom	1851	27.	3. 64.
12713	Sierż.	Król Stanisław	„Karzełek”	Okr. Warszawa	1857	28.	12. 63.
12714	Chor.	Klak Józef	„Fenicz”	Okr. Warszawa	1856	20.	3. 64.
12715	Sierż.	Biskup Bohdan	„Bryś”	Okr. Radom	1850	27.	3. 64.
12719	Ppor.	Karliński Stanisław	„Burza”	Okr. Łódź	1885	14.	4. 64.
12720	Por.	Kutnik Zbigniew	„Zbyszek”	Okr. Łódź	1886	14.	4. 64.

12721	Por.	Skórzewski Witold	„Tomasz”	Okr. Łódź	1887	14.	4.	64.
12722	Płk	Krzyżanowski Aleksander	„Wilk”	Okr. Wilno	1875	20.	2.	64.
12723	Śp. Ppłk	Kalenkiewicz Maciej	„Kotwicz”	Okr. Nowogródek	1867	20.	2.	64.
12724	Ppłk	Lamers Jan	„Florian”	Kom. Gł.	1864	20.	2.	64.
12725	Kpt.	Lewiński Jerzy	„Chuchro”	Okr. Warszawa	1873	20.	2.	64.
12726	Śp. Ppłk dypl.	Berka Wacław	„Brodowicz”	Kom. Gł.	1865	20.	2.	64.
12727	Śp.	Niniewska Halina	„Iko”	Oddz. I. Kom. Gł.	1863	20.	2.	64.
12728	Śp. Kpt.	Piątkowski Bohdan	„Mak”	„Kedyw” K. Gł.	1870	20.	2.	64.
12729	Śp. Kpt.	Piwnik Jan	„Ponury”	„Kedyw” K. Gł.	1871	20.	2.	64.
12730	Kpt. Sap.	Pszenny Józef	„Chwacki”	Okr. Warszawa	1872	20.	2.	64.
12731	Kpt.	Ryś Stefan	„Józef”	Kom. Gł.	1866	20.	2.	64.
12732	Śp. Kpt.	Rychter Stefan	„Tumry”	„Kedyw” K. Gł.	1868	20.	2.	64.
12733	Śp. Mjr	Sokołowski Tadeusz	„Trop”	„Kedyw” K. Gł.	1869	20.	2.	64.
12736	Śp. Kpt. inż.	Kocian Antoni		Oddz. II. K. Gł.	1909	24.	4.	64.
12737	Kpt.	Chmielewski Jerzy	„Rafał”	Oddz. II. K. Gł.	1910	24.	4.	64.
12738	Ppłk. dypl.	Weber Stanisław	„Chirurg”	Okr. Warszawa	1858	19.	2.	64.
12739	Por.	Smoleński Bronisław	„Surma”	Okr. Warszawa	1911	24.	4.	64.
12740	Plut. pchor.	Szyszkowski Zdzisław	„Ostoja”	Okr. Warszawa	1912	24.	4.	64.
12741	Mjr	Brodzikowski Zbigniew	„Rańcza”	Okr. Wilno	1952	5.	5.	64.
12742	Plut. pchor.	Serednicki Stefan	„Czarny”	Okr. Warszawa	1931	30.	4.	64.
12743	Ppor. dr.	Brzęk Gabriel	„Dewajtis”	Okr. Kraków	1922	24.	4.	64.
12744	Ppłk	Dul Stefan	„Olszyna” „Loza”	Okr. Kraków	1933	5.	5.	64.

12745	Mjr	Pienkowski Stanisław	„Strzembosz”	Okr. Kraków	1928 24.	4. 64.
12746	Ppor. lot.	Kowalik Edward	„Ciupus”	K. Gł.	1925 24.	4. 64.
12747	Kpt.	Jastrzębski Roman	„Ślepowron”	Okr. Białystok	1897 14.	4. 64.
12748	Por.	Zawodny Janusz	„Miś”	K. Gł.	1874 20.	2. 64.
12749	Ppor.	Fiedorow Jerzy	„Lech”	27. D.P.	1955 27.	5. 64.
12750	Ppor.	Polakiewicz Henryk	„Lomot”	Okr. Wilno	1982 27.	5. 64.
12751	Mjr	Szlązak Stefan	„Malwa”	Okr. Łódź	1967 27.	5. 64.
12752	Mjr	Bródka-Kęsicki Marian	„Grzegorz”		1932 5.	5. 64.
12753	Śp. Ppor.	Cieśliński Władysław	„Piotruś mały”	27. D.P.	1965 27.	5. 64.
12754	Por.	Cybulski Henryk	„Cebula”	27. D.P.	1957 27.	5. 64.
12755	Por.	Filipowicz Kazimierz	„Kord”	27. D.P.	1958 27.	5. 64.
12756	Ppor.	Imiałek Edward	„Kruk”	27. D.P.	1962 27.	5. 64.
12757	Ppor.	Lempart Wincenty	„Wichura”	27. D.P.	1961 27.	5. 64.
12758	St. strzel.	Rajewski Włodzimierz	„Budrys”	27. D.P.	1963 27.	5. 64.
12759	Por.	Rylski Zbigniew	„Motyl”	27. D.P.	1956 27.	5. 64.
12760	Śp. Kpt.	Rzaniak Kazimierz	„Garda”	27. D.P.	1964 27.	5. 64.
12761	Sp. Por.	Stysło Klaudiusz	„Biały”	27. D.P.	1966 27.	5. 64.
12762	Por.	Szymański Marek	„Czarny”Sęp”	27. D.P.	1960 27.	5. 64.
12763	Por.	Augustowski Kazimierz	„Jagoda”Prus”	Okr. Wilno	1994 12.	6. 64.
12764	Por.	Świętorzecki Karol	„Żubr”Karolek”	Wachlarz K. Gł.	1995 12.	6. 64.
12765	Por.	Zołociński Zdzisław	„Piotr”	27. D.P.	1959 27.	5. 64.
12766	Por.	Bessendowski Kazimierz	„Halin”	„Wachlarz” K. Gł.	2000 18.	6. 64.

12767	Śp.Plut. pchor. Socewicz Mikołaj	„Mikołaj”	„Wachlarz” K. Gł.	1997 15.	6. 64.
12768	Por. Moczulski Adolf	„Tadeusz”	„Wachlarz” K. Gł.	1999 15.	6. 64.
12769	Ppor. Grocholski Jan	„Janek”	„Wachlarz” K. Gł.	1998 15.	6. 64.
12772	Mjr Kaufman Władysław	„Bogusław”	Okr. Białystok	2145 29.	6. 64.
12773	Kpt. Barkas-Włodarczyk Julian	„Sawicz”	„Kedyw” K. Gł.	2146 29.	6. 64.
12774	Ppor. Smarzyński Stefan	„Balon”	„Kedyw” K. Gł.	2144 29.	6. 64.
12775	Del. Rządu Pużak Kazimierz	„Bazyli”	Del. Rz. R.P.	2143 25.	4. 64.
12776	Ppor. Mazanek Stanisław	„Zbieg”	Okr. Kraków	2147 4.	7. 64.
12787	Por. Romanowa Halina	„Tola”	„Kedyw” K. Gł.	2148 27.	6. 64.
12788	Kpr. Bazielich Andrzej	„Konrad”	Okr. Warszawa	2052 23.	6. 64.
12789	Por. Budny-Sujkowska Halina	„Hilda” „Tekla”	Kom. Gł.	2028 20.	6. 64.
12790	Strz. Danielecki Wiesław	„Krystyna”	Okr. Warszawa	2047 23.	6. 64.
12791	Plut. Guzek Eugeniusz	„Andrzej”	Okr. Warszawa	2951 23.	6. 64.
12792	Strz. Heldwein Emil	„Grabowski”	Okr. Warszawa	2042 23.	6. 64.
12793	Ppor. lek Jankowski Tadeusz	„Wiesław”	Okr. Warszawa	2037 23.	6. 64.
12796	Kpt. Karboński Stefan	„Nowak”	Del. Rządu. R.P.	2165 14.	7. 64.
12797	Por. Jung Jerzy	„Stanisław”	Okr. Warszawa	2048 23.	6. 64.
12798	Kpr. pchor. Kaczyński Rajmund	„Irka”	Okr. Warszawa	2046 23.	6. 64.
12799	Śp. Mjr Kamiński Jan	„Franek”	Okr. Warszawa	2031 20.	6. 64.
12800	Ppor. Krassowski Tadeusz	„Start”	Okr. Warszawa	2040 23.	6. 64.
12801	Kpr. Kurdziel Eugeniusz	„Buka”	Okr. Warszawa	2043 23.	6. 64.

12802	Śp. dr med.	Łążyńska Maria		Okr. Warszawa	2036 23.	6. 64.
12803	Śp. Ppłk	Łukowicz Stefan (zob. nr 12503)		Okr. Poznań	2029 20.	6. 64.
12804	Sp. Strz.	Mokwiński Antoni	„Skruszydło”	Okr. Warszawa	2041 23.	6. 64.
12805	Kpt.	Olszewski Janusz	„Janusz”	Okr. Warszawa	2038 23.	6. 64.
12806	Plut.	Paszko Janusz	„Zadora”	Okr. Warszawa	2044 23.	6. 64.
12807	Strz.	Piórowicz Zbigniew	„Zych”	Okr. Warszawa	2054 23.	6. 64.
12808	Plut.	Pogorzelski Jan	„Mzur”	Okr. Warszawa	2050 23.	6. 64.
12809	Plut.	Rembowski Maciej	„Madej”	Okr. Warszawa	2050 23.	4. 64.
12810	Śp. Por.	Schmidt Adam	„Adam”	Okr. Poznań	2032 20.	6. 64.
12811	Ppor.	Trapczyński Bolesław	„Bolek”	Okr. Warszawa	2049 23.	6. 64.
12812	Śp. Ppłk dypl	Wojciechowski Tadeusz	„Tadeusz”	Okr. Lwów	2030 20.	6. 64.
12813	Plut.	Zieliński Stanisław	„Gryf I.”	Okr. Warszawa	2054 23.	6. 64.
12814	Ppor.	Żaczek Stefan	„Żbik”	Okr. Warszawa	2039 23.	6. 64.
12815	Śp.	Bielak Wiktoria		Okr. Warszawa	2085 27.	6. 64.
12816	Śp.	Chrzęszczewski Jerzy		Okr. Warszawa	2083 27.	6. 64.
12817	Śp. Sierz.	Cudny Stanisław	„Grom”	Okr. Warszawa	2065 27.	6. 64.
12818	Śp. Por.	Głowacki Juliusz	„Jul”	Okr. Warszawa	2077 27.	6. 64.
12819	Śp. Por.	Karowski Jan	„Mały Jaś”	„Kedyw” K. Gł.	2066 27.	6. 64.
12820	Ppor.	Koniuszy Stanisław		Okr. Warszawa	2088 27.	6. 64.
12821	Śp. Kpt.	Kozłowski Julian	„Cichy”	Okr. Warszawa	2118 23.	6. 64.
12822	Śp.	Krassowska Karolina		Okr. Warszawa	2090 27.	6. 64.
12823	Śp. Por.	Kryszczukajtis Mirosław	„Szary”	„Kedyw” K. Gł.	2067 27.	6. 64.

12824	Śp. Ppor.	Marian Tadeusz		Okr. Warszawa	2080 27.	6. 64.
12825	Śp. Por.	Olszewski Waldemar	„Waldemar”	Okr. Warszawa	2120 27.	6. 64.
12826	Śp. Por.	Pogorzelski Kazimierz	„Rygiel”	Okr. Warszawa	2059 27.	6. 64.
12827	Śp. Wach.	Popławski		Okr. Warszawa	2089 27.	6. 64.
12828	Śp. Por.	Skowronek Franciszek		Okr. Warszawa	2087 27.	6. 64.
12829	Śp. Rtm.	Skrochowski Jan Kanty		Okr. Warszawa	2091 27.	6. 64.
12830	Śp.	Walciszewska Maria		Okr. Warszawa	2084 27.	6. 64.
12831	Śp. Kpt.	Wasilewski Bolesław	„Bustrowiak”	Okr. Warszawa	2092 27.	6. 64.
12832	Śp. Por.	Werchowski Stefan		Okr. Warszawa	2061 27.	6. 64.
12833	Śp.	Wojnicki Edward Jerzy		Okr. Warszawa	2086 27.	6. 64.
12834	Mjr	Jerzewski Jerzy		Okr. Warszawa	2079 27.	6. 64.
12835	Kpt.	Przeździecki Jan	„Piorun”	Okr. Warszawa	2060 27.	6. 64.
12836	Kpt.	Dąbrowski Tadeusz	„Prus”	Okr. Warszawa	2076 27.	6. 64.
12837	Kpt.	Kalinowski Bronisław	„Piotr”	Okr. Warszawa	2115 27.	6. 64.
12838	Rtm.	Lisowski Czesław	„Ruczaj”	Okr. Warszawa	2057 27.	6. 64.
12839	Por.	Daab Witold Karol	„Stefan”	Okr. Warszawa	2117 23.	6. 64.
12840	Por.	Bartoszewski Konrad	„Wir”	Okr. Lublin 3.D.P.	2108 27.	6. 64.
12841	Por.	Seyfert Oskar	„Osa”	Okr. Warszawa	2068 27.	6. 64.
12842	Por.	Wit Stanisław		Okr. Warszawa	2070 27.	6. 64.
12843	Por.	Krawczyk Marian	„Harnaś”	Okr. Warszawa	2055 27.	6. 64.
12844	Por.	Ługowski Jur	„Piorun”	Okr. Warszawa	2072 27.	6. 64.
12845	Por.	Rozłubirski Edwin	„Gustaw”	Okr. Warszawa	2075 27.	6. 64.

12846	Por.	Szymczyk Stanisław	„Jacek”	Okr. Warszawa	2134 23.	6. 64.
12847	Ppor.	Huskowski Tadeusz	„Tadeusz”	„8.D.P. Okr. Wwa”	2105 27.	6. 64.
12848	Ppor.	Lisowski Witold	„Żarewicz”	„8.D.P. Okr. Wwa”	2099 27.	6. 64.
12849	Ppor.	Jastrzębski Stefan	„Gurt”	Okr. Warszawa	2073 27.	6. 64.
12850	Ppor.	Borecki Feliks	„Watra”		2056 27.	6. 64.
12851	Ppor.	Silkiewicz Stanisław	„Szary”	Okr. Warszawa	2058 27.	6. 64.
12852	Ppor.	Bandera Janusz		Okr. Warszawa	2074 27.	6. 64.
12853	Ppor.	Rudnicki Andrzej	„Następ”	Okr. Warszawa 8.D.P.	2100 27.	6. 64.
12854	Ppor.	Budzyński Gustaw	„Szymura”	8.D.P. Okr. Wwa	2104 27.	6. 64.
12855	Ppor.	Strumiński Marek	„Rola”	8.D.P. Okr. Wwa	2133 27.	6. 64.
12856	Ppor.	Stachowiak Mieczysław	„Sylwester”	8.D.P. Okr. Wwa	2102 27.	6. 64.
12857	Ppor.	Błaszczak Edward	„Grom”	3.D.P. Okr. Lublin	2107 27.	6. 64.
12858	Ppor.	Kuncewicz Tadeusz	„Podkowa”	3.D.P. Okr. Lublin	2106 27.	6. 64.

(-) W. ANDERS

GEN. DYW.

Odpis

IPMS, A.XII.77/132.

1948 sierpień 21, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Andersa o nadaniu Orderów Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej

ZARZĄDZENIE

z dnia 21 sierpnia 1948 roku

O NADANIU

ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

Na podstawie art. 4. lit. E. oraz art. 9(1) ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojennym Virtuti Militari (Dz. Ust. R. P. Nr 33/33 poz. 285)

W uznaniu wybitnych czynów bojowych i osobistego męstwa w działaniach Armii Krajowej 1939-1945 roku.

NADAJĘ

KRZYŻ SREBRNY (Kl. V.) ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

13029	Kpr.	Marcinkowski Stefan	„Dąb”	Okr. Radom	2778 30. 10. 65.
13030	Płk inż.	Mika Mieczysław	„Miecz-Sław”	Od. V K. Gł.	2802 6. 11. 65.
13031	Ppłk	Muzyczka Ludwik	„Benedykt”	K. Gł.	2794 10. 11. 65.
13032	Kpr.	Skomecki Józef	„Bączek”	Okr. Radom	2777 30. 10. 65.
13034	Por.	Sołtysiak Marian	„Barabaz”	Okr. Radom	2776 30. 10. 65.
13035	Łączn.	Sotowska Anna	„Jaga”	Okr. Radom	2782 30. 10. 65.

13036	Kpr.	Wójcik Cyryl	„Gniazdo”	Okr. Radom	1779 30. 10. 65.
13045	Śp. Ppor.	Bobiński Wojciech	„Adam”	Okr. Warszawa	2826 23. 11. 65.
13046	Por.	Dębrowski Antoni			
13047	Kpt.	Księżek Mieczysław	„Orlik”	Okr. Kraków	2838 21. 12. 65.
13048	Kpt.	Wilczańska Wanda Maria	„Wanda”	„998” K. Gł.	2998 27. 1. 66.
13049	Kpt.	Sojczyński Stanisław	„Warszyc”	Okr. Wołyń	2837 21. 12. 65.
13050	Por.	Górecki Bolesław	„Sznica”	Okr. Warszawa	2842 21. 12. 65.
13052	Ppor.	Czerniawski Bronisław	„Wajusz”	Okr. Kraków	2850 30. 12. 65.
13051	Sierż.	Bieńkiewicz Tadeusz	„Rączy”	Okr. Nowogródek	2849 30. 12. 65.
13053	Ppor.	Rudzisz Janusz	„Rudy”	Okr. Łódź	2952 30. 12. 65.
13054	Mjr int.	Petrykiewicz Tadeusz	„Zakrzewski”	Gr. Op. Wschód	2846 30. 12. 65.
13055	Mjr	Piechocki Janusz	„Szron”	Gr. Op. Wschód	2845 30. 12. 65.
13056	Mjr	Sobolewski Kazimierz	„Cyrus”	Gr. Op. Wschód	2847 30. 12. 65.
13057	Ppłk	Mikuła Aleksander Wojciech	„Mitosz”	Okr. Kraków	2978 15. 1. 66.
13058	Ppor.	Nalborski Czesław	„Dzik”	Okr. Białystok	2983 20. 1. 66.
13059	Kpt.	Świerzewski Stefan	„Lawina”	Okr. Białystok	3001 27. 1. 66.
13060	Por.	Ocetekiewicz Stanisław	„Kwaśny”	K. Gł.	2197 15. 8. 64.
13061	Ppor.	Czubalski Mieczysław	„Mieczysław”	Okr. Warszawa	3000 27. 1. 66.
13062	Ppor.	Hanczke Władysław	„Klotylda”	Kedyw. K. Gł.	2911 30. 1. 66.
13063	Ppor.	Tyszko Mieczysław	„Błękitny”	Okr. Białystok	2982 20. 1. 66.
13064	Śp. Por.	Walewski Henryk	„Broniek”	Okr. Warszawa	2981 20. 1. 66.
13065	Śp. San.	Kamińska Zofia	„Siostra Róża”	Okr. Warszawa	2174 19. 7. 64.

13066	Śp. Ppor.	Orzechowski Lech	„Dziryt”	Okr. Warszawa	2174 19.	7. 64.
13067	Śp. Ppor.	Kończal Antoni	„Mały”	Okr. Warszawa	2174 18.	7. 64.
13068	Ppor.	Byczkowski Jan	„Cedro”	Okr. Warszawa	2174 19.	7. 64.
13069	Śp. Ppor.	Marczyk Zbigniew	„Marek”	Okr. Warszawa	2174 19.	7. 64.
13070	Ppor.	Zołociński Stanisław	„Domań”	Okr. Warszawa	2174 19.	7. 64.
13072	Ppor.	Knap Franciszek Józef	„Ernest”	„998” K. Gł.	2198 18.	9. 64.
13071	Pchor.	Orzechowski Jan	„Topór”	Okr. Warszawa	2174 19.	7. 64.
13074	Kpt.	Galiński Adam		Okr. Wilno	2199 10.	9. 64.
13076	Por.	Wiśniewski Michał	„Prusak”	K. Gł.	2209 15.	10. 64.
13077	Mjr	Cieślak Jan	„Maciej”	Okr. Kraków	2207 15.	10. 64.
13078	Por.	Kostka Stanisław	„Dąbrowa”	Okr. Kraków	2206 15.	10. 64.
13079	Ppor.	Mróz Ludwik	„Dębówka”	Okr. Kraków	2208 15.	10. 64.
13080	Mjr	Weber Leopold Rudolf		Okr. Lwów	2257 14.	10. 64.
13081	Kpt.	Tokarzewski Ferdynand	„Kruk”	Okr. Białystok	2259 14.	10. 64.
13082	Por.	Szczeńniewski Jerzy	„Żóraw”	K. Gł. Wachlarz	2245 15.	10. 64.
13083	Kpt. inż.	Szybowski Marian	„Serb”	Okr. Kraków	2256 14.	10. 64.
13084	Strz.	Furmanik Stanisław	„Pan Stanisław”	K. G. Wachlarz	2258 14.	10. 64.
13085	Kpt. inż.	Glass Henryk	„Wolski”	K. Gł.	2305 31.	10. 64.
13086	Ppor.	Ustaborowicz Bogusław	„Żar”	K. Gł.	2304 31.	10. 64.
13087	Kpt. lek.	Loth Felicjan	„Felek”	„998” K. Gł.	2311 31.	10. 64.
13088	Plut.	Ryszkowski Władysław	„Babinicz”	„998” K. Gł.	2310 31.	10. 64.
13089	Sierz.	Adamska Haschek Maria	„Wojtek”	„998” K. Gł.	2312 31.	10. 64.

13090	Sierż.	Jezierska-Berglund Jadwiga	„Jadwiga”	„998” K. Gł.	2309 30. 10. 64.
13091	Ppor.	Graube Aleksander	„Sep”	Okr. Kraków	2317 20. 10. 64.
13092	Strz.	Mazur Zbigniew	„Olsza, Orzeł”	Okr. Kraków	2321 20. 10. 64.
13094	Ppor.	Januszewski Zygmunt	„Aleksander”	Okr. Warszawa	2340 20. 12. 64.
13095	Mjr dr	Franio Zofia	„Doktór”	Kedyw. Gł.	2988 24. 1. 66.
13096	Śp. Plut.	Sierakowski Kazimierz	„Włodek”	Okr. Warszawa	2343 20. 12. 64.
13097	Dr med.	Sipowicz-Gościcka Anna	„Dentystka”	„998” K. Gł.	2341 20. 12. 64.
13098	Ppor.	Wiącek Stanisław	„Inspektor”	2.D.P	2342 20. 12. 64.
13101	Ppor.	Kossakowski Stanisław	„Korwin”	Okr. Białystok	2371 2. 2. 65.
13102	Śp. Kpt.	Piekarska Jadwiga	„Basia”	K. Gł.	2365 25. 1. 65.
13103	Ppor.	Sionek Bolesław	„Biuk”	Okr. Warszawa	2368 25. 1. 65.
13106	Ppor.	Wieczorkowski Ryszard	„Żbik”	Okr. Łódź	2494 21. 3. 65.
13107	Ppor.	Milczunas Piotr	„Adonis”	Okr. Białystok	2496 21. 3. 65.
13108	Ppor.	Stanisławski Zbigniew	„Aleksander”	Okr. Łódź	2493 21. 3. 65.
13109	Mjr	Brzeski Witalis	„Socha”	Okr. Białystok	2492 21. 3. 65.
13110	Strz.	Rajewski Eugeniusz	„Gentek”	Okr. Warszawa	2491 21. 3. 65.
13111	Rtm.	Bayer Stefan	„Szef”	Kedyw K. Gł.	2500 27. 4. 65.
13112	Por. inż.	Burnos Kazimierz	„Korda”	Okr. Warszawa	2501 27. 4. 65.
13113	Ppłk	Nieczuja-Ostrowski Bolesław	„Bolek”	Okr. Kraków	2503 27. 4. 65.
13114	Por.	Kunicki Aleksander	„Rayski”	Kedyw. K. Gł.	2502 27. 4. 65.
13115	Ppor.	Wehna Antoni	„Żbik”	K. Gł.	2485 27. 3. 65.
13116	Ppor.	Nalazek Jerzy	„Zbigniew”	Okr. Warszawa	

13117	Ppor.	Sobański Henryk	„Sułkowski”	Okr. Warszawa	2524	24.	5. 65.
13118	Kpt. inż.	Jaświłko Edward	„Zaremba”	Okr. Białystok	2513	8.	5. 65.
13119	Kpt. inż.	Perkowski Bronisław	„Gniazdo”	Okr. Białystok	2514	8.	5. 65.
13120	Ppor.	Gozdawa Gołębiowski Dariusz	„Krak”	25 p. p.	2515	8.	5. 65.
13121	Sierż.	Kwieciński Zdzisław	„Skuliga”	Okr. Warszawa	2516	8.	5. 65.
13122	Kpt.	Pucek Antoni	„Bruździcz”	Okr. Białystok	2525	24.	5. 65.
13123	Ppor.dr med.	Sagin Kazimierz	„Sosna”	Okr. Łódź	2523	24.	5. 65.
13124	Plut.	Pietrzyk Maria	„Magdalena”	Okr. Łódź	2525	24.	5. 65.
13125	Kpt. inż.	Kuryłowicz Antoni	„Szach”	Okr. Białystok	2529	24.	5. 65.
13126	Ppor.	Galanter Kazimierz	„Michał”	Okr. Białystok	2526	24.	5. 65.
13127	Strz.	Fronczysty Stanisław	„Staszek”	Okr. Kraków	2527	24.	5. 65.
13128	Kpt.	Jakubczyk Wojciech	„Korwin”	Okr. Białystok	2530	24.	5. 65.
13129	Por.	Szaniawski Witold	„Luśnia”	Okr. Warszawa	2522	24.	5. 65.
13134	Mjr	Heda Antoni	„Szary”	Okr. Radom	2543	22.	6. 65.
13135	Por.	Nowak Stanisław	„Stanisław”	Okr. Kraków	2545	22.	6. 65.
13136	Por.	Bereś Michał	„Bortnicki”Bem”	Okr. Kraków	2545	22.	6. 65.
13137	Ppor.	Zaufal Witold	„Sprężyna”	Okr. Kraków	2544	22.	6. 65.
13138	Rtm.	Fiałkowski Kajetan	„Rafał”	Okr. Warszawa	2565	8.	7. 65.
13139	Chor.	Gliwiński Jan	„Kulka”	Okr. Warszawa	2562	8.	7. 65.
13140	Rtm.	Chodkiewicz Krzysztof	„Kościęsza”	Okr. Warszawa	2564	8.	7. 65.
13141	Śp. Ppor.	Jenike Stanisław	„Hański”	Okr. Warszawa	2563	8.	7. 65.
13142	Łącz.	Hibner Danuta	„Nina”	„993”/W K. Gł.	2619	30.	7. 65.

13143	Por.	Kowalczyk Jan	„KieŹ”	Okr. Warszawa	2622 30.	7. 65.
13144	Ppor.	Zawadzki Andrzej	„Andrzejewski”	„993”/W K. Gł.	2620 30.	7. 65.
13145	Mjr	Chojna-Horodyński Wacław	„Horodyński”	Okr. Warszawa	2661 30.	8. 65.
13146	Plut.	Gołowicz Stanisław	„Blendas”	Okr. Warszawa	2663 30.	8. 65.
13147	Kpt.	Lipińska Grażyna	„Danuta”	„998” K. Gł.	2659 30.	8. 65.
13148	Śp. Łącz.	Świklanka Teresa	„Wera”	K. Gł.	2660 30.	8. 65.
13149	Por.	Wierzyński Stanisław	„Klara”	Okr. Warszawa	2662 30.	8. 65.
13150	Chor.	Demczuk Dominik	„Ryś”	27 D.P.	2669 18.	9. 65.
13151	Śp. Por.	Haniewicz Adam	„Woyna”	Lublin	2674 17.	9. 65.
13152	Ppor.	Klimowski Jan	„Ostoja II”	27 D.P.	2672 17.	9. 65.
13153	Por. Sap.	Kowalski Stanisław	„Strumień-Huk”	Okr. Lublin	2666 17.	9. 65.
13154	Ppor.	Krawczyk Wojciech	„Żeligo”	27 D.P.	2668 18.	9. 65.
13155	Strz.	Kurkowski Władysław	„Duch”	27 D.P.	2671 18.	9. 65.
13156	Ppor.	Mróz Stanisław	„Borsuk”	27 D.P.	2670 18.	9. 65.
13157	Por.	Przysiężniak Franciszek	„Ojciec-Jan”	Okr. Lublin	2665 17.	9. 65.
13158	Ppor.	Sroczyński Ewald	„Dąb”	Okr. Lublin	2664 17.	9. 65.
13159	Por.	Śmiech Józef	„Ciąg”	Okr. Lublin	2667 17.	8. 65.
13160	Śp.Kpr. pchor.	Usow Bolesław	„Konar”	Okr. Lublin	2675 17.	9. 65.
13161	Por.	Dąbrowski Erwin	„Mistrz-Inżynier”	K. Gł.	2706 25.	9. 65.
13162		Mycke Jerzy	„Jakub”	K. Gł.	2709 25.	9. 65.
13164	Płk	Kamiński Franciszek Tomasz	„Olsza”	Bat. Chłop.	2861 30.	12. 65.
13165	Sierż.	Synowiec-Wojborski Antoni	„Grom II”	Okr. Radom	3002 27.	1. 65.

13166	Łącz.	Grażewicz Aleksandra	„Chmiel”	Okr. Białystok	3228	30.	3. 65.
13167	Kpt.	Witkowski Antoni	„Antek”	Kedyw K. Gł.	2916	30.	1. 66.
13168	Ppor.	Moleđa Jan	„Trzaska”	Okr. Kraków	3227	30.	3. 66.
13169	Kpt.	Kurkowski Mieczysław	„Mietek”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13170	Pplk	Andrzejewski Jan	„Jan”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13171	Kpt.	Chołackiewicz Mieczysław	„Klocek”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13172	Por.	Wasikowski Ludwik	„Lut”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13173	Kpt.	Głowacki Paweł	„Topór”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13174	Kpt.	Mizerek Kazimierz	„Kazik”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13175	Mjr	Schrayer Zenon	„Demir”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13176	Kpt.	Jabłoński Karol	„Zygmunt”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13177	Ppor.	Panufnik Mirosław	„Wil-Tel”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13178	Por.	Czarnołęcki Bronisław	„Broniek”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13179	Por.	Gęsiorowski Stanisław	„Mieczysław”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13180	Ppor.	Szmajda Aleksander	„Nowiński”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13181	Por.	Surma-Marian	„Maryś”	K. Gł.	2917	27.	1. 65.
13182	Ppor.	Muszyński Roman	„Rom”	K. Gł.	2917	27.	1. 65.
13183	Ppor.	Lewiński Jan	„Jan”	K. Gł.	2917	27.	1. 66.
13184	Rtm.	Estkowski Jan	„Szczapa”	Okr. Warszawa	3013	4.	2. 66.
13185	Pplk	Fijałkowski Stefan	„Młotek”Baca”	Okr. Białystok	3009	4.	2. 66.
13186	Śp. Mjr	Górski Bogdan	„Bogdan”	Okr. Łódź	3014	4.	2. 66.
13187	Śp. Kpt.	Grabński Józef	„Filip-Pomian”	Okr. Łódź	3016	4.	2. 66.

13188	Kpt.	Gryga Stanisław	„Szary”	Okr. Białystok	30.2	4.	2. 66.
13189		Jagiełko Władysław	„Michał”	„998” K. Gł.	3023	4.	2. 66.
13190	Śp. Rtm.	Karpiński Feliks	„Feliks”	Okr. Łódź	3015	4.	2. 66.
13191	Śp. Ppłk	Kopecki Józef	„Gala-Skałka”	„998” K. Gł.	3022	4.	2. 66.
13192	Kpt.	Leszczyński Stanisław	„Vigil”	„998” K. Gł.	3021	4.	2. 66.
13193	Śp. Kpt.	Pluta Edward	„Królik”	Okr. Łódź	3017	4.	2. 66.
13194	Ppor.	Świda Władysław	„Grabiec”	Okr. Białystok	3011	4.	2. 66.
13195	Kpt.	Woronowicz Mieczysław	„Litwin”	Okr. Łódź	3018	4.	2. 66.
13196		Zakrzewska-Grudzińska Halina	„Beda”	„998” K. Gł.	3020	4.	2. 66.
13197		Zakrzewski Bernard	„Oskar-Hipolit”	„998” K. Gł.	3019	4.	2. 66.
13198	Mjr	Szabunia Franciszek	„Zemsta”	Okr. Białystok	3010	4.	2. 66.
13199	Śp. Kpt.	Gęsiński Roman	„Mars”	Okr. Kraków	3074	5.	3. 66.
13200	Śp. Por.	Kozłowski Franciszek	„Brzoza II”	Okr. Kraków	3076	5.	3. 66.
13201	Śp. Łącz.	Olszewska Maria	„Marysia”	Okr. Kraków	3077	5.	3. 66.
13202	Śp. Kpt.	Pudo Franciszek	„Sokół”	Okr. Kraków	3075	5.	3. 66.
13203	Por.	Buczyński Stefan	„Lubicz”	Okr. Białystok	3092	13.	3. 66.
13204	Ppor.	Galska Antonina	„Szarotka”	Okr. Białystok	3094	15.	3. 66.
13205	Ppor	Szymański Józef	„Jastrzębiec”	Okr. Białystok	3093	15.	3. 66.
13206	Por.	Bogdan Bolesław	„Deszcz”	Okr. Białystok	3116	30.	3. 66.
13207	Por.	Dietrich Edward	„Ralf-Edward II”	Okr. Warszawa	3114	30.	3. 66.
13208	Ppor.	Dolewski Ryszard	„Czarny”	Okr. Warszawa	3122	30.	3. 66.
13209	Śp.Kpr.pchor.	Felicki Stanisław	„Skiba”	Okr. Warszawa	3126	30.	3. 66.

13210	Kpt.	Furczak Albin	„Alf”	Okr. Warszawa	3112 30.	3. 66.
13211	Ppor.	Górny Stanisław	„Dół”	Kedyw Okr. Wwa	3120 30.	3. 66.
13212	Mjr	Grotowski Roman	„Ers”	Okr. Warszawa	3109 30.	3. 66.
13213	Por. lek.	Hornowski Sergiusz	„Adam”	Okr. Warszawa	3115 30.	3. 66.
13214	Ppłk	Kłoczowski Roman	„Grosz”	Okr. Warszawa	3110 30.	3. 66.
13215	Por.	Kowalski Stanisław	„Słoń”	Kedyw Okr. Wwa	3121 30.	3. 66.
13216	Śp.St.wchm.	Kutra Ignacy	„Gajowy”	Okr. Warszawa	3124 30.	3. 66.
13217	San.	Laskowska-Stachowiak Krystyna	„Magdalena	Okr. Warszawa	3130 30.	3. 66.
13218	Ppor.	Mikulski Janusz	„Tęcza”	Okr. Łódź	3119 30.	3. 66.
13219	Mjr	Okińczyc Henryk	„Bill”	Okr. Warszawa	3111 30.	3. 66.
13220	Kpt.	Ostrowski Wiktor	„Kuszel”	Okr. Warszawa	3113 30.	3. 66.
13221	Śp.Kpr.pchor.	Pogodziński Bogdan	„Wawrzyniec”	Okr. Warszawa	3128 30.	3. 66.
13223	Por.	Sala Władysław	„Krzemień”	Okr. Białystok	3117 30.	3. 66.
13222	Śp.Kpr.pchor.	Pogodziński Jan	„Grzmot”	Okr. Warszawa	3129 30.	3. 66.
13224	Śp.Kpr.pchor.	Stępnowski Mieczysław	„Alfa”	Okr. Warszawa	3125 30.	3. 66.
13225	Kpr.pchor.	Wnęk Leszek	„Orzeł I”	Okr. Warszawa	1323 30.	3. 66.
13226	Śp. Kpr.	Wodzyński Euzebiusz	„Ważka”	Okr. Warszawa	3127 30.	3. 66.
13227	Ppor.	Zarębski Jan	„Ząb”	Okr. Białystok	3118 30.	3. 66.
13228	Rtm.	Niederhause-Zawistowski Józef	„Zawisza”	Okr. Lublin	2697 17.	9. 66.
13229	Ppor.	Ran Władysław	„Janusz”	Okr. Warszawa	3281 30.	3. 66.
13230	Ppor.	Śmigielski Czesław	„Iskra”	Okr. Kraków	3280 27.	5. 66.
13231	St. sierż.	Herbszt Józef	„Bawół”	Okr. Białystok	3267 10.	5. 66.

13232	Kpt.	Nieprzecki Feliks	„Karaś”	Okr. Kraków	3268 10.	5. 66.
13233	Kpr. pchor.	Dydyński Aleksander	„Inżynier”	Okr. Warszawa	2860 10.	7. 66.
13234	St. kpr. ks.	Iwanicki Aleksander	„Achilles”	Okr. Lublin	3374 19.	8. 66.
13235	Ppor.	Lubuśka Stanisław	„Daniel”	Okr. Warszawa	3376 16.	7. 66.
13236	Mjr lek.	Rott Wiesław	„Owski”	Okr. Warszawa	3377 16.	7. 66.
13237	Por.	Syga Teofil	„Cedro”	Kom. Gł. Del. R.P.	3376 19.	8. 66.
13238	Kpt.	Przybyszewski Józef	„Grzymała”	Okr. Białystok	2920 12.	6. 66.
13239	Ppor.	Trejnowski waclaw	„Orkan”	Okr. Białystok	2821 12.	6. 66.
13240	Por.	Pyszko Józef	„Sokół”	Okr. Białystok	3386 1.	10. 66.
13241	Śp. Mjr	Rudnicki Olgierd	„Sienkiewicz”	Okr. Warszawa	3387 2.	10. 66.
13242	St. sierż.	Bartosik Kazimierz	„Dębicz”	Okr. Łódź	3415 30.	10. 66.
13244	Plut.	Kierber Kazimierz	„Czarny”	Okr. Łódź	3416 30.	10. 66.
13245	Kpr.	Matuszewski Antoni Mieczysław	„Bużan”	Okr. Łódź	3417 30.	10. 66.
13246	Plut.	Nosarzewski Jerzy	„Próg”	Okr. Łódź	3418 30.	10. 66.
13247	St. wchm.	Rżanek Stanisław	„Graf”	Okr. Łódź	3419 30.	10. 66.
13248	Sierż.	Słomka Zygmunt	„Tygrys”	Okr. Łódź	3420 30.	10. 66.
13249	St. sierż.	Wójcik Kazimierz	„Lampart”	Okr. Łódź	3421 30.	10. 66.
13250	Kpt.	Hakke Czesław	„Stefan-Filip”	Okr. Białystok	3425 6.	11. 66.
13251	Por.	Załużka Stefan	„Bohdan”	Okr. Białystok	3426 6.	11. 66.
13252	Por.	Gilowski-Michalski Jan	„Gotur”	K. Gł. Wachlarz	3455 10.	11. 66.
13253	St. sierż.	Kalinowski Aleksander	„Sęp”	Okr. Warszawa	3442 10.	11. 66.
13254	Ppor.	Kędziński Stefan	„Mściwy”	Okr. Łódź	3451 10.	11. 66.

13255	Por.	Leśniewski Włodzimierz	„Drobinka”	Kedyw Okr. Wilno	3446	10. 11. 66.
13256	Kpt.	Leszko Wiktor	„Walek-Wiktor”	Okr. Białystok	3462	10. 11. 66.
13257	Rtm.	Medwicz Roman	„Morski”	Okr. Kraków	3449	10. 11. 66.
13258	Chor.	Madoński Franciszek	„Chmura”	Okr. Wilno	3447	10. 11. 66.
13259	Śp. Łącz.	Marburg Anna	„Anetka”	Okr. Wilno	3448	10. 11. 66.
13260	Por.	Meszczczyński Henryk	„Dziewic”	Okr. Wilno	3444	10. 11. 66.
13261	St. sierż.	Nowakowski Jan	„Upiór”	Okr. Łódź	3452	10. 11. 66.
13262	Ppor.	Sierant Piotr	„Marian”	Okr. Kraków	3450	10. 11. 66.
13263	Kpt.	Szurowski Franciszek	„Boh”	Okr. Warszawa	3453	10. 11. 66.
13264	Płk lek	Tarnawski Stefan	„Tarlo”	Okr. Warszawa	3443	10. 11. 66.
13265	Por.	Urtate Mirosław	„Mirek”	Kedyw Okr. Wilno	3445	10. 11. 66.
13266	Ppor.	Czartoryjski Stanisław	„Kubus”	Okr. Białystok	3454	10. 11. 66.
13267	Kpt.	Lipiński Adam	„Skiba”	Okr. Białystok	3467	10. 11. 66.
13268	Kpt.	Wancerski Leonjusz	„Zaremba”	Okr. Warszawa	3467	18. 11. 66.
13269	St. sierż.	Kowalski Aleksander	„Beben”	Okr. Białystok	3659	5. 12. 66.
13270	Por.	Rydzewski Lech Teodor Walerian „Grom”	„Beben”	Okr. Nowogródek	3634	2. 12. 66.
13325	Por.	Bystrzycki Michał Przemysław	„Grzbiet”	Okr. Kraków	3640	2. 12. 66.
13326	Por.	Chyliński Stanisław Eugeniusz	„Frez”	Okr. Wilno	3630	2. 12. 66.

W. ANDERS

GEN. DYW.

Odpis

IPMS, A.XII.77/132.

Nr 85

1948 wrzesień 1, Londyn. – Zarządzenie Naczelnego Wodza o nadaniu orderów Virtuti Militari strzelcom konnym z 2 psk¹

Na podstawie art. 4 lit. e i art. 9(1) ustawy z dnia 25 marca 1933r. o orderze wojennym VIRTUTI MILITARI (Dz. Ustaw R.P. nr 33/33 poz. 285) w uznaniu czynów bojowych w Kampanii 1939 r. w Polsce

n a d a j ę

KRZYŻ SREBRNY ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI

ppłk	MULARCZYKOWI Józefowi - dowódcy	2.P.S.K	nr 13433
rtm.	GIERASIŃSKIEMU Tadeuszowi	2.P.S.K	13430
ppor.	DEMBIŃSKIEMU Henrykowi	2.P.S.K	13429
wchm.	BONIECKIEMU Janowi	2.P.S.K	13428
wchm.	KOZYRZE Stanisławowi	2.P.S.K	13431
plut. pchor.	SUCHODOLSKIEMU Tomaszowi	2.P.S.K	13435
plut.	ŁUCZKIEWICZOWI Janowi	2.P.S.K	13432
kpr.	PATRO Janowi	2.P.S.K	13434
kpr.	SUSKIEMU Janowi	2.P.S.K	13436
plut. pchor.	SZYMURZE Mieczysławowi	2.P.S.K	13437
ppłk	SUSKIEMU de ROSTWO Kazimierzowi - dowódcy	21 P.Uł.	13439
ppłk dypl.	PĘTKOWSKIEMU Józefowi Z.	- dowódcy	19 P.Uł.13438

Londyn, 1 IX 1948

W. Anders

Generał dywizji

Oryginał

IPMS, A.XII.77.

¹ Zob. Andrzej M u l a r c z y k: *10 Krzyży dla seledynowo amarantowych*, (w:) A. Mularczyk: *Co się komu śni*, Warszawa 1974, s. 94 - 127.

Autor, syn zmarłego płk. J. Mularczyka, nie znał cytowanego zarządzenia, a opierał się na wnioskach przedstawionych przez jego ojca gen. J. Rómmłowi. Większość nazwisk powtórzyła się w stosunku do zarządzenia z 1 IX 1948 r. Na kanwie reportażu powstał fabularny film według scenariusza A. Mularczyka.

Nr 86

1959 kwiecień 13, Londyn. – Obwieszczenie Ministra Obrony Narodowej Antoniego Bolesława Brochwicz Lewińskiego w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Orderze Wojennym Virtuti Militari z 25 III 1933 roku z późniejszymi zmianami

CZĘŚĆ I.

4.

OBWIESZCZENIE MINISTRA OBRONY NARODOWEJ

z dnia 13 kwietnia 1959 r.

w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 25 marca 1933 r.
o orderze Virtuti Militari.

Na podstawie art. 2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 lutego 1959 r. (Dz. U. R. P. z 195r., poz. 2) o zmianie ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari (Dz. U. R. P. Nr 33 z 1933 r., poz. 285) ogłaszam jednolity tekst powyższej ustawy z uwzględnieniem zmian, wprowadzonych do niej dekretami Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 czerwca 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 8 z 1945 r., poz. 20) i z dnia 4 lutego 1959 r. (Dz. U. R.P. Nr 1 z 1959 r., poz. 2).

MINISTER OBRONY NARODOWEJ

Antoni Bolesław Brochwicz Lewiński płk dypl.²

załącznik

² A. Bolesław Brochwicz-Lewiński (5 IX 1902 -), gen. bryg. WP. Należał do POW. W lipcu 1920 r. w kompanii harcerek. 221 pp. W 1924 r. ukończył Oficerską Szkołę Artylerii i mianowany ppor. W Poznaniu studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP. Ukończył WSWoj. Kpt. z 1 I 1935 r. Oficer sztabu i p.o. szefa Sztabu 17 DP, potem dowódca baterii i dyonu 17 pol. W kampanii wrześniowej w Oddziale Operacyjnym GO gen. Kruszewskiego. 1939 - 1941 więzień sowiecki, potem m.in. Szef Oddziału Operacyjnego dowództwa AP w ZSRR, Szef Sztabu 6 DP, zastępca dowódcy 6 pol., Oddział Operacyjny Dowództwa APW, oficer do zleceń APW, Szef Sztabu 3 DSK, zastępca dowódcy 10 pac. Ppłk dypl. z 1 VII 1944 r., płk dypl. z 15 VIII 1955 r., gen. bryg. z 15 VIII 1962. Po wojnie m.in. w PKPR.

Odznaczony VM IV i V klasy, KW, MN, OOP II klasy.

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 79.

U S T A W A
z dnia 25 marca 1933 r.
o orderze wojennym *Virtuti Militari*.

Art. 1.

Ustanowiony władzą królewską w roku 1792, potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 listopada 1793 r. i przywrócony ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. order wojskowy *Virtuti Militari* jest orderem wojennym.

Art. 2.

(1) Order wojenny *Virtuti Militari* dzieli się na pięć klas:

- a) klasa I: „Krzyż Wielki” orderu, zawieszony na szerokiej wstędze, przepasanej przez prawe ramię do lewego boku, oraz gwiazda orderowa, noszona na lewej piersi;
- b) klasa II: „Krzyż Komandorski” orderu, mniejszy od „Krzyża Wielkiego”, noszony na wstędze na szyi;
- c) klasa III: „Krzyż Kawalerski” orderu, mniejszy od „Krzyża Komandorskiego”;
- d) klasa IV: „Krzyż Złoty” orderu, mniejszy od „Krzyża Kawalerskiego”;
- e) klasa V: „Krzyż Srebrny” orderu, tej samej wielkości co „Krzyż Złoty”.

(2) Krzyże klasy III, IV, V nosi się na lewej piersi.

Art. 3.

(1) Krzyż orderu wojennego *Virtuti Militari* jest metalowym krzyżem czteroramiennym, zakończonym na rogach kulkami: w klasie I, II i III krzyżem czarno emaliowanym z obramowaniami złotymi, w klasie IV krzyżem złotym z czarną prążką z emalii, w klasie V - krzyżem srebrnym z czarną prążką z emalii. Na ramionach krzyża umieszczony jest napis: *Virtuti Militari*. W środku krzyża, w wieńcu laurowym zielonym, na tarczy złotej umieszczony jest orzeł biały, emaliowany, w kształcie z roku 1792, na odwrotnej, również złotej tarczy, umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna” oraz data „1792”; napis ten otoczony jest wieńcem laurowym zielonym.

(2) Krzyż orderu wojennego *Virtuti Militari* zawieszony jest na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu brzegach prążkami.

(3) Gwiazda orderowa - srebrna - składa się z ośmiu pęków promieni, z krzyżem orderu wojennego *Virtuti Militari* nałożonym pośrodku, z tą zmianą, że w otoku orła umieszczony jest napis: „Honor i Ojczyzna”.

- (4) Wzory rysunkowe, a zarazem wymiary krzyży, gwiazdy i wstęg klas podane są w załączniku do niniejszej ustawy.

Art. 4.

Order wojenny Virtuti Militari jest nagrodą wybitnych czynów wojennych, połączonych z całkowitą ofiarnością w myśl hasła „Honor i Ojczyzna”, i może być nadany:

- a) „Krzyż Wielki” - Naczelnemu Wodzowi za zwycięską wojnę, a wyjątkowo - po zakończonej wojnie - dowódcy armii lub wyższemu dowódcy, za całokształt pracy wojennej, przy wskazaniu wybitnych rezultatów poszczególnych kampanii;
- b) „Krzyż Komandorski” - dowódcy armii lub wyższemu dowódcy, a wyjątkowo dowódcy grupy, dywizji lub równorzędnemu, za śmiałe i pełne inicjatywy prowadzenie wojennej operacji, mającej duże znaczenie dla przebiegu wojny. W drodze wyjątku może być „Krzyż Komandorski” nadany oficerowi, który przyczynił się wybitnie i w sposób stanowczy do rozstrzygającego zwycięstwa;
- c) „Krzyż Kawalerski” - dowódcy oddziału do armii włącznie za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę, połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, a wyjątkowo oficerowi sztabu za współpracę z dowódcą, o ile współpraca ta w sposób wybitny przyczyniła się do rozstrzygającego zwycięstwa w bitwie;
- d) „Krzyż Złoty” - żołnierzowi, posiadającemu już „Krzyż Srebrny”, za umiejętnie i skutecznie dowodzenie oddziałem do dywizji włącznie lub za czyn wybitnej inicjatywy, zapewniającej duży sukces bojowy. W drodze wyjątku może być „Krzyż Złoty” nadany żołnierzowi, nie posiadającemu „Krzyża Srebrnego”;
- e) „Krzyż Srebrny” - dowódcy za śmiały i pełen inicjatywy czyn bojowy i osobistego męstwa, połączony z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem, lub żołnierzowi, który swoim przykładem wpłynął na towarzyszy, doprowadzając ich do wybitnego czynu bojowego, względnie był przykładem niezwykłego osobistego męstwa. „Krzyżem Srebrnym” mogą być ponadto odznaczone osoby cywilne oraz jednostki zbiorowe (oddziały, miasta, korporacje i t. P.) za okazanie niezwykłego męstwa.

Art. 5.

- (1) Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* stwarza dla odznaczonych prawo do tytułu kawalera orderu *Virtuti Militari* danej klasy.
- (2) Kawalerowie - obywatele polscy - tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego *Virtuti Militari* z Kancelerzem i Kapitułą na czele.

Art. 6.

- (1) Kawalerowie orderu wojennego *Virtuti Militari* - obywatele polscy mają prawo pierwszeństwa do honorów ze strony wojskowych równych stopni, orderu tego nie posiadających, oraz prawo do oficerskich honorów wojskowych przy pogrzebie.
- (2) Państwo zobowiązane jest dostarczyć kawalerom orderu *Virtuti Militari* pracy, zapewniającej im utrzymanie.
- (3) Kawalerowie orderu, niezdolni do pracy i nie mający odpowiedniego zaopatrzenia, otrzymują zaopatrzenie na podstawie ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o zaopatrzeniu osób, szczególnie zasłużonych, oraz o wyjątkowym zaopatrzeniu, nie opartym na innych tytułach prawnych (Dz. U. R. P. Nr 2 z 1935 r., poz. 12) w brzmieniu, zmienionym ustawą z dnia 29 stycznia 1930 r. (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 122).
- (4) Sposób, w jaki następuje dostarczenie pracy kawalerom orderu *Virtuti Militari* oraz stwierdzenie warunków do przyznania zaopatrzenia, określi rozporządzenie wykonawcze.

Art. 7.

- (1) Prócz uprawnień, określonych w art. 5 i 6, przysługują kawalerom orderu wojennego *Virtuti Militari* - obywatelom polskim - następujące prawa:
  - a) prawo do dożywotniej pensji orderowej w wysokości 300 złotych rocznie, wypłacanych w całości z góry za każdy otrzymany order bez względu na klasę;
  - b) prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu urzędów państwowych i samorządowych;
  - c) prawo pierwszeństwa przy nadawaniu ziemi;
  - d) prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do zakładów inwalidów;
  - e) prawo do leczenia na koszt Skarbu Państwa w razie choroby, pozostającej w związku z działalnością w czasie wojny;
  - f) prawo do 80% zniżki kolejowej przy przejazdach kolejami państwowymi lub przez państwo zarządzanymi.

- (2) Podoficer, odznaczony „Krzyżem Złotym”, może być mianowany podporucznikiem, a szeregowiec - sierżantem.
- (3) Dzieciom ślubnym, uprawnionym i przysposobionym kawalera orderu *Virtuti Militari* przysługuje prawo pierwszeństwa przy przyjmowaniu do państwowych, publicznych i samorządowych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych oraz - w razie niezamożności - zwolnienie od wszelkich opłat administracyjnych, pobieranych w takich zakładach.
- (4) Pensja orderowa jest wolna od wszelkich podatków.
- (5) Pensja orderowa nie może być zajęta sądownie.
- (6) Jednostki zbiorowe pensji orderowej nie otrzymują.

Art. 8.

Jako dzień święta orderu wojennego *Virtuti Militari* ustanawia się dzień 11 listopada.

Art.9.

- (1) Order wojenny *Virtuti Militari* nadaje Prezydent Rzeczypospolitej.
- (2) Nadanie orderu wojennego *Virtuti Militari* następuje:
  - a) orderu I, II i II klasy na wniosek Kapituły,
  - b) orderu IV i V klasy na wniosek Naczelnego Wodza.
- (3) Kapituła przedkłada Prezydentowi Rzeczypospolitej wnioski o nadanie orderu I, II i II klasy na podstawie przedstawienia kandydatów przez Naczelnego Wodza, bądź byłego Naczelnego Wodza.
- (4) W czasie pokoju, w razie braku byłego Naczelnego Wodza, uprawnienia jego wykonuje najstarszy stopniem z okresu wojny dowódca.
- (5) Naczelnemu Wodzowi i byłemu Naczelnemu Wodzowi nadaje order wojenny *Virtuti Militari* - bez względu na klasę orderu - Prezydent Rzeczypospolitej z pominięciem przepisów ust. (2) i (3).

Art. 10.

- (1) Kapituła orderu wojennego *Virtuti Militari* składa się:
  - a) z kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* klasy I oraz
  - b) z 8 - 12 kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* klas niższych, po trzech lub dwóch z poszczególnych klas, powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

- (2) Kapitułę przewodniczy Kanclerz mianowany co dwa lata przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych spośród kawalerów orderu klas I, II, III i IV. Do obowiązków Kanclerza należy ogólna piecza nad sprawami orderu wojennego Virtuti Militari oraz bezpośrednio porozumiewanie się w tych sprawach z Prezydentem Rzeczypospolitej.
- (3) Zastępcę Kanclerza oraz sekretarza wybiera Kapituła spośród swoich członków.
- (4) W razie braku kawalerów orderu pewnej klasy należy w przypadkach przewidzianych w art. 10 ust. (1) pkt. B oraz w art. 10 ust. (2) brać pod uwagę kawalerów orderu klasy bezpośrednio niższej, a w razie ich braku - kawalerów kolejno niższych klas.
- (5) Do zakresu działania Kapituły należy oprócz spraw, wyszczególnionych w poszczególnych artykułach niniejszej ustawy, stanie na straży honoru orderu wojennego Virtuti Militari, zarząd sprawami tegoż orderu, zarząd sprawami „Zgromadzenia Kawalerów” (art. 5) oraz przygotowanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w powyższych sprawach.
- (6) Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania przez Prezydenta Rzeczypospolitej po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Art. 11.

- (1) Order wojenny Virtuti Militari traci się:
  - a) na mocy prawomocnego wyroku sądowego powodującego utratę orderów,
  - b) na mocy prawomocnego orzeczenia sądu honorowego Kapituły orderu wojennego Virtuti Militari zatwierdzonego przez Prezydenta Rzeczypospolitej.
- (2) Z utratą orderu wojennego Virtuti Militari łączy się z mocy samego prawa utrata praw, wymienionych w art. 5, 6 i 7.

Art. 12.

- (1) O wdrożeniu przeciwko kawalerowi orderu wojennego Virtuti Militari postępowania karnego i honorowego, tudzież o jego zakończeniu zawiadamia prokurator, względnie przewodniczący oficerskiego sądu honorowego Kapitułę, dołączając równocześnie odpis wyroku, względnie orzeczenia, a na żądanie i akta sprawy karnej, względnie honorowej.

- (2) Odebranie odznaki orderu i dyplomu w przypadku utraty prawa do orderu następuje na żądanie Kapituły przez władze administracji ogólnej.

Art. 13.

Nadanie i utrata orderu wojennego *Virtuti Militari* mają być ogłoszone w Dzienniku Personalnym Ministerstwa Obrony Narodowej i Monitorze Polskim.

Art. 14.

- (1) Koszty nadania orderu i odznak ponosi Skarb Państwa.
 (2) Podania, świadectwa i wszelkie inne pisma w sprawach orderu i związanych z nim uprawnień wolne są od opłat stemplowych.

Art. 15.

Organizację „Zgromadzenie Kawalerów” (art. 5), szczegóły organizacji i działalności Kapituły (art. 10), szczegóły postępowania przy nadawaniu orderu (art. 9) oraz organizację i tryb postępowania sądu honorowego Kapituły (art. 11) unormuje statut uchwalony przez Kapitułę, a zatwierdzony przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Statut ten będzie ogłoszony w „Monitorze Polskim”.

Art. 16.

Kapituła ustanowiona na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919r. (Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 409) ma być rozwiązana z chwilą utworzenia Kapituły na podstawie niniejszej ustawy.

Art. 17.

Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Obrony Narodowej w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 18.

- (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.
 (2) Równocześnie traci moc obowiązującą ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. orderu wojennego *Virtuti Militari* (Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 409) wraz z późniejszymi zmianami.

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, nr 2, poz. 4 z 24 IV 1959 r.

Nr 87

**1964 marzec 9, Londyn. – Dekret prezydenta RP Augusta Zaleskiego
o zatwierdzeniu Statutu Kapituły Orderu Wojennego Virtuti
Militari**

CZĘŚĆ I.

1.

DEKRET PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 9 marca 1964 r.

o zatwierdzeniu Statutu Kapituły Orderu Wojennego
Virtuti Militari.

Na podstawie art.15 ustawy z dnia 23 marca 1933 r. o orderze wojennym
Virtuti Militari (Dz. U. R.P. Nr 2 z 1959 r., poz.4) zatwierdzam przedstawiony
Statut Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ

(-) August Zaleski¹

PREZES RADY MINISTRÓW

(-) Antoni Pająk²

MINISTER OBRONY NARODOWEJ

(-) Antoni Bolesław Brochwicz Lewiński płk. dypl.

¹ A. Zaleski (30 IX 1883 r. - 7 IV 1972 r.). Ukończył uniwersytet w Londynie. W czasie i wojny światowej zajmował się propagandą w NKN (1915 - 1917). Pracował w dyplomacji. Od 1926 r. stał na czele MSZ (do 1932 r.). senator 1935 - 1938 i równocześnie prezes Banku Handlowego w Warszawie. W 1939 r. w rządzie gen. W. Sikorskiego ponownie stanął na czele MSZ. 1943 - 1945 był Szefem Kancelarii Prezydenta. Od 9 VI 1947 r. do śmierci był prezydentem RP na emigracji. Po ustawowym terminie nie złożył urzędu, co było powodem powołania Rady Trzech.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 117.

² A. Pająk (31 VIII 1893 - 26 XI 1965). Legionista, należał do PPS, redagował pisma socjalistyczne. W kwietniu 1927 r. wszedł do sejmu. W 1928 r. wybrany posłem z listy PPS. Po 1939 r. deportowany do Jakucji. W 1941 r. zwolniony z zesłania i udał się do Wielkiej Brytanii.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 387.

Załącznik do dekretu**STATUT**

orderu wojennego *Virtuti Militari* uchwalony przez Kapitułę tego orderu w dniu 12 lutego 1964 r. i zatwierdzony przez Prezydenta Rzeczypospolitej w dniu 9 marca 1964 r.

Art. 1.

Kapituła składa się z kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari* I klasy oraz z 8-12 kawalerów klas niższych, powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 2.

Kapitułę przewodniczy Kanclerz mianowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej co dwa lata.

Kapituła wybiera spośród swoich członków Zastępcę Kanclerza i Sekretarza. Kapituła odnawia się co dwa lata w 1/3 części drogą zwalniania i powoływania członków przez Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 3.

Do zadań Kapituły należy:

- 1) stanie na straży honoru orderu wojennego *Virtuti Militari*;
- 2) rozpatrywanie wniosków nadesłanych przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych o nadanie orderu wojennego V.M. klas od III wzwyż oraz opiniowanie na żądanie G.I.S.Z. wniosków na klasy V i IV;
- 3) zarządzanie sprawami orderu, a w szczególności prowadzenie ewidencji odznaczeń wydawanie dyplomów, przechowywanie akt dotyczących nadania orderów, ustalenie szczegółów postępowania przy nadawaniu orderu wojennego V.M.;
- 4) organizacja Zgromadzenia Kawalerów orderu wojennego *Virtuti Militari*;
- 5) przygotowanie i opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń i zarządzeń w sprawach powyższych.

Art. 4.

1. Kanclerz zwołuje posiedzenie Kapituły co najmniej dwa razy w roku lub częściej w razie potrzeby.
2. Członkowie Kapituły otrzymują na piśmie porządek obrad posiedzenia.
3. Posiedzeniu przewodniczy Kanclerz lub w razie jego nieobecności Zastępca Kanclerza.

4. Do prawomocności uchwał Kapituły wymagana jest obecność Kanclerza lub Zastępcy Kanclerza i przynajmniej sześciu członków Kapituły.
5. Decyzje i uchwały są pobierane zwykłą większością głosów.
6. Uchwały Kapituły w sprawach odznaczeń zapadają w tajnych głosowaniach większością 2/3 głosów.

Art. 5.

Kanclerz:

- 1) przedstawia Kapitulę wnioski i odznaczenie orderem V.M., które wpłynęły do Kapituły;
- 2) reprezentuje Kapitulę na zewnątrz;
- 3) zwołuje posiedzenia Kapituły i przewodniczy na nich;
- 4) ma ogólną pieczę nad sprawami orderu wojennego V.M. i bezpośrednio porozumiewa się w tych sprawach z Prezydentem Rzeczypospolitej;
- 5) inicjuje w sprawie dekretów lub zarządzeń dotyczących orderu wojennego V.M. (art.10 ust.5 Ustawy z 25.3.1933 r., Dz. U. R.P. Nr 259, poz.4)
- 6) prowadzi i podpisuje korespondencję urzędową Kapituły lub w poszczególnych przypadkach upoważnia do tego Sekretarz Kapituły.

Zastępca Kanclerza zastępuje Kanclerza w razie jego nieobecności. Wykonuje czynności zlecone mu przez Kanclerza, organizuje obchód święta orderu wojennego V.M. w dniu 11 listopada.

Sekretarz przygotowuje materiały na posiedzeniu Kapituły i porządek obrad na tych posiedzeniach oraz spisuje protokoły tych posiedzeń. Do jego obowiązków należy prowadzenie ewidencji i aktów nadanych odznaczeń, zawiadamianie na czas członków Kapituły o posiedzeniach, wykonywanie innych czynności, zleconych mu przez Kanclerza lub Zastępcę Kanclerza.

Art. 6.

Właściwy do wystąpienia z wnioskiem o odznaczenie orderem wojennym V.M. jest dowódca, a w razie jego śmierci zastępca z czasu dokonania czynu, uzasadniającego to wystąpienie.

Każdy wyższy przełożony, w wypadku rozbieżności opinii w ocenie czynu, powinien to szczegółowo uzasadnić.

Art.7.

Order wojenny V.M. można w każdej klasie otrzymać tylko jeden raz.

Żołnierz, przeciwko któremu toczą się dochodzenia karno-sądowe lub honorowe, nie może być odznaczony orderem wojennym V.M. do czasu zakończenia sprawy przez właściwy sąd. Przepisy powyższe dotyczą również wniosków o nadanie orderu wojennego V.M. osobom cywilnym i cudzoziemcom.

Art. 8.

Po uchwale Kapituły i pisemnej decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej nadanie proponowanego odznaczenia orderem wojennym V.M. Kanclerz Kapituły sporządza zarządzenie i przekazuje je Ministrowi Obrony Narodowej.

Art. 9.

Zgromadzenie Kawalerów orderu wojennego Virtuti Militari tworzą wszyscy odznaczeni tym orderem i znajdujący się w ewidencji Kapituły.

Art. 10.

Rodzaj i sposób działania powyższego Zgromadzenia określi regulamin, ułożony przez powołaną przez Ministra Obrony Narodowej spośród Kawalerów komisję i zatwierdzony przez Ministra Obrony Narodowej.

Uwaga. Przy uchwalaniu projektu Statutu Kapituła orderu wojennego Virtuti Militari wzięła pod uwagę co następuje:

Wymiar sprawiedliwości, a w szczególności orzekanie kar jest suwerennym prawem państwa, realizowanym na jego terytorium wyłącznie przez to państwo ustanowione organy sądowe lub mające władzę sądową, posiadające niezbędną egzekutywę. Dopuszczalna jest jedynie jakby namiastka wymiaru sprawiedliwości z orzekaniem namiastek kar, urzeczywistniana przez organizacje społeczne lub jednostki przy zachowaniu zasad sądownictwa polubownego, to jest wykonywanego jedynie za zgodą stron interesowanych i pozbawionego charakteru publiczno-prawnego. Skazywanie na utratę odznaczenia państwowego w trybie postępowania o charakterze państwowego postępowania sądowego, dokonywanego przez organy polskie, które ze względów politycznych znajdują się na emigracji na terytorium innego państwa i nie mogą posiadać tu niezbędnej egzekutywy, jest niedopuszczalne i niewykonalne. Z powyższych prawno-politycznych względów przepis art.15 ustawy z 25 marca 1933 r. o orderze wojennym Virtuti Militari nie może być na terytorium Wielkiej Brytanii urzeczywistniony.

Oryginał

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” nr 1, poz. 1 z 10 III 1964 r.

RADA
RADA TRZECH
20, Princess Gate
London SW 7.

London, 3 października 1966 r.

Z A R Z A D Z E N I E

Na podstawie art.10, ust.6 ustawy z dnia 25 marca 1933 roku
o orderze wojennym "Virtuti Militari" (Dz.U.R.P. nr 33, poz.285) i
dekrety Prezydenta R.P. z dnia 11 czerwca 1945 r.(Dz.U.R.P.nr 8,
poz.59) Rada Trzech m i s n u j e

generała broni Władysława ANDERSA

Kancelerzem Kapituły orderu wojennego "Virtuti Militari".

- 6) Płk ...
- 7) Komendant ...
- 8) Płk Andrzej STAŁOWSKI Edward Rechyński
- 9) Płk Leon GNATOWSKI
- 10) Kpt.dypl. Stanisław BACHURZYŃSKI
- 11) St.sierż. Stanisław KRAWCZYK
- 12) Techniczny Józef KIDA.

Edward Rechyński
[Signature]
Edward Rechyński

Militari

RADA TRZECH

20 Princess Gate
London SW 7.

0 Princess Gate, S.W.7.

London, 3 października 1966 r.

ZARZĄDZENIE

Na podstawie art.10, ust.6 ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o orderze wojennym "Virtuti Militari" (Dz.U.R.P. nr 33, poz.285) i dekretu Prezydenta R.P. z dnia 11 czerwca 1945 r.(Dz.U.R.P.nr 8, poz.59), Rada Trzech, po wysłuchaniu opinii Naczelnego Wodza, p o w o ł u j e na członków Kspitulu orderu wojennego "Virtuti Militari" :

- 1) Gen.dyw. Stanisław KOPANSKI - ki. IV
- 2) Gen.dyw. Stanisław MACZEK - ki. III
- 3) Gen.dyw. Bronisław DUCH - ki. III
- 4) Gen.bryg. Tadeusz W. PŁACZYŃSKI - ki. IV
- 5) Gen.bryg. Władysław BOBINSKI - ki. IV
- 6) Plk pilot Aleksander GĄBSZEWICZ - ki. IV
- 7) Komandor Bogdan WRÓŃSKI - ki. V
- 8) Plk Andrzej STANCZYK - ki. IV
- 9) Plk Leon GNATOWSKI - ki. IV
- 10) Kpt.dypl. Zbigniew BACHURZEWSKI - ki. V
- 11) St.sierz. Stanisław KRAWCZYK - ki. V
- 12) Wochmistrz Józef KIDA. - ki. V

Władysław Andrzej

Edward Reogynski

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

Nr 88

1966 listopad 12, Londyn – Sprawozdanie z dekoracji Orderem Virtuti Militari trzydziestu sześciu oddziałów Wojska Polskiego

36 Oddziałów otrzymało Order Wojenny Virtuti Militari za czyny niezwykłego męstwa w okresie drugiej wojny światowej

W ubiegłą sobotę, 12 b.m., w ramach tegorocznego obchodu Święta Niepodległości odbyła się w Londynie w gmachu Instytutu Polskiego (Instytutu Historycznego im. Generała W. Sikorskiego) uroczystość nadania orderu wojennego Virtuti Militari 36 oddziałom za czyny niezwykłego męstwa w kampanii wrześniowej, oraz na obczyźnie na licznych polach bitew na lądzie, na morzu i w powietrzu w czasie drugiej wojny światowej w latach 1939-1945. Dziesięć sztandarów odznaczonych w dniu onegdajszym znajduje się w Londynie; oddziały, których sztandarów w Londynie nie ma, otrzymały dyplom na ręce dowódców bądź też przedstawicieli odnośnych oddziałów. Dekoracji dokonał Kanclerz Kapituły Orderu, Generał broni Władysław Anders.

W sali sztandarowej Instytutu zebrali się czołowi przedstawiciele prasy. Gen. Anders wszedł na salę z ambasadorem Edwardem Raczyńskim przy dźwiękach marsza generalskiego.

Gen. bryg. A. Grudziński¹ składa Generałowi Andersowi raport podając ilość obecnych pocztów sztandarowych i delegatów oddziałów. Generał oddaje

---

¹ A. Grudziński (17 XI 1897 - 1 XII 1981), gen. bryg. WP. Studiował na Politechnice w Petersburgu. W lipcu 1918 r. wstąpił do dyonu ułanów na Kubaniu, następnie w p.uł. 4 D Strz. gen. Żeligowskiego, z którą przybył do Polski. Ppor. z 1 VI 1919 r. W 1920 r. dowódca plutonu, potem adiutant 14 p.uł. Po wojnie ukończył WSwoj., potem oficer sztabu s D kawalerii, Szef Sztabu tej dywizji, oficer sztabu Inspektoratu Armii Lwów, dowódca szwadronu w 14 p.uł., kierownik referatu w Oddziale III SG, zastępca dowódcy 14 p.uł. W kampanii wrześniowej oficer łącznościowy Oddziału III Sztabu NW. Przez Rumunię, Francję (służba w oddziale Iii NW) przedostał się do Wielkiej Brytanii. Ppłk dypl. z 3 III 1940 r. W Szkocji dowódca dyonu potem Samodzielnego Pułku Rozpoznawczego, zastępca dowódcy 16 Brygady pancernej, oficer do zleceń szefa Sztabu NW, łącznik NW przy dowództwie Brytyjskiej Grupy Armii. Od czerwca 1944 r. zastępca dowódcy 10 BK Panc., 1 d Panc. płk dypl. z 1 I 1945 r. od

hołd sztandarom i salutuje delegatów, generalicję i przedstawicieli społeczeństwa.

PRZEMÓWIENIE GENERAŁA ANDERSA

Przed aktem dekoracji generał Anders wygłosił następujące przemówienie:

Zebranie dzisiejsze jest uroczystością żołnierską i historyczną. Nadane zostaną odznaczenia *Virtuti Militari*, przyznane przez Kapitułę Orderu Wojennego *Virtuti Militari* oddziałom, które się wyróżniły podczas wojny, we wrześniu 1939 roku i na obczyźnie.

Witamy serdecznie przedstawicieli i kierowników naszego życia politycznego w osobach: Ambasadora Edwarda Raczyńskiego² reprezentującego Radę Trzech, dr. Tadeusza Bieleckiego, Przewodniczącego Rady Jedności Narodowej, Adama Ciołkosza,³ prezesa Egzekutywy Zjednoczenia Narodowego, Pawła Hęciaka, prezesa Zjednoczenia Polskiego w W. Brytanii, do którego należą wszystkie Stowarzyszenia Polskie na tym terenie, Generała bryg. Kazimierza Głabisza⁴ i Generała bryg. Karola Ziemskiego⁵ - Prezesów Rady i Za-

czerwca 1945 do czerwca 1947 r, dowódca 10 BK Panc., okupacja Niemiec. W PKPR p.o. dowódcy 1 D Panc. Gen. bryg. z 1 i 1964 r.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 98.

² E. Raczyński (19 XII 1891 - 30 VII 1993). Urodził się w Zakopanem. Studiował w Lipsku i w Londyńskiej Szkole Ekonomicznej. Doktorat z prawa uzyskał na UJ (1915 r.). W 1918 r. wstąpił do Szkoły Podchorążych, skąd został powołany do służby dyplomatycznej (Kopenhaga, Londyn, Liga Narodów). Od 1934 r. do 5 VII 1945 r. był ambasadorem RP w Londynie, równocześnie od 22 VII 1941 do 14 VII 1943 r. kierownik MSZ w Londynie i minister stanu (od 1942 r.). W latach 1979 - 1986 Prezydent RP na uchodźstwie.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 109 - 110.

³ A. Ciołkosz (5 I 1901 - 1 X 1978). Ukończył prawo na UJ. Należał do POW, walczył o Lwów, Wilno i w III powstaniu śląskim. Od 1921 r. związany z PPS, poseł. Za działalność w Centrolenie osadzony w twierdzy brzeskiej. Skazany na 3 lata więzienia. Od lutego 1949 r. na emigracji, gdzie działał w polskim i międzynarodowym ruchu socjalistycznym. Pisarz i publicysta.

Zob. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 255.

⁴ K. Głabisz (10 II 1893 - 26 XI 1981), gen. bryg. WP. Powstaniec wielkopolski i śląski, ukończył WSWoj. Oficer sztabowy w I i II Oddziale SG. W Wielkiej Brytanii m.in. w sztabie NW, zastępca dowódcy 1 Samodzielnej Brygady Strz. w Szkocji, dowódca 2 D Grenadierów Pancernych w Szkocji. Od lutego 1945 do 1947 r. dowódca 4 DP w I Korpusie. Gen. bryg. z 1 VI 1945. Odznaczony KN z Miecz., KW, KZ z Miecz., OOP II i IV i V klasy.

rządu Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, Stefana Soboniewskiego, Prezesa S.P.K. w W. Brytanii, Zygmunta Szadkowskiego, Przewodniczącego Harcerstwa Polskiego, Gen. dyw. Prof. Mariana Kukiela, prezesa Instytutu im. Gen. Sikorskiego. Gen. bryg. S. Skwarczyńskiego,⁶ Prezesa Rady Instytutu im. Józefa Piłsudskiego, przedstawiciele prasy i wszystkich obecnych, dziękując bardzo za przybycie. Żałujemy bardzo, że szczupłość tej sali nie pozwoliła bardzo wielu naszym Kolegom i Przyjaciołom na przybycie na tę uroczystość.

Po wojnie w latach 1918-1920 Marszałek Piłsudski, jako Naczelnny Wódz nadał order Virtuti Militari wielu oddziałom. Kiedy w latach 1942-43 omawiałem tę sprawę z ś.p. Generałem Sikorskim, do którego doszły wiadomości o nieformalnym nadawaniu orderu Virtuti Militari przez Gen. Rómmla, powiedział, że załatwi tę sprawę dopiero po wojnie, kiedy będziemy mieli w rękę odpowiednie materiały. Niestety tragiczna śmierć nie pozwoliła mu tego dokonać. Gen. Sosnkowski także był zdania, że orderem Virtuti Militari powinny być odznaczone niektóre oddziały. Z ś.p. Gen. dyw. Borem-Komorowskim omawiałem tę sprawę wielokrotnie i przyszedłszy do przekonania, że akt nadania powinien nastąpić w roku milenijnym, żeby zaznaczyć dla przyszłych pokoleń ciągłość walk o wolność i niepodległość Polski. Nie było to łatwe. Powołane zostały dwie komisje dla ustalenia tych spraw odnośnie wojny 1939 roku i dalszych walk na obczyźnie.

Wojnę w tragicznym wrześniu przegraliśmy, bo przegrać ją musieliśmy. Walczyliśmy bowiem samotnie, pomimo sojuszków, z olbrzymią przewagą

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 96.

⁵ K. Jan Ziemiński (27 V 1895 - 17 I 1974). Oficer armii rosyjskiej, od 1917 r. w I Korpusie Polskim. W listopadzie 1918 r. jako student Politechniki Warszawskiej, był współzałożycielem późniejszego 36 pp Legii Akademickiej. W pułku służył do 1927 r., awansując do stopnia mjr. Do wybuchu wojny m.in.: słuchacz WSWoj., kwatermistrz 36 pp LA, dyrektor nauk i zastępca komendanta CWPiech. w Rembertowie. 1938 - 1939 dowódca 36 pp LA. Od jesieni 1939 r. w konspiracji. W Powstaniu Warszawskim m.in. zastępca dowódcy Korpusu warszawskiego AK. Gen. bryg. z 1 I 1964. Odznaczony VMIV i V klasy, KW (4x), KZZ z Miecz, OOP III klasy.

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 189.

⁶ S. Skwarczyński (17 XI 1888 - 9 VIII 1981), gen. bryg. WP. Studiował architekturę w UJK. Należał do ZWC, ZS. 1914 - 1917 w Legionach i POW. W WP m.in. dowódca baonu 28 pp, baonu 5 pp Leg, p.o. dowódcy i dowódca 5 pp Leg., p.d. 3 DP i dowódca 3 DP Leg. Gen. bryg. z 1 I 1931 r., szef OZON-u. W kampanii wrześniowej dowódca GO w Armii „Prusy”, potem niewola niemiecka. Odznaczony m.in. VM V klasy, KN, KW (4x), OOP III klasy.

Zob. *Generalowie Polski Niepodległej...*, s. 166.

Niemiec hitlerowskich i Sowietów. Oba te wrogie mocarstwa w ścisłym ze sobą sojuszu, łamiąc wszystkie umowy i traktaty napadły na nasz kraj. Ponieśliśmy klęskę, ale nie było w tym hańby. W niezwykle trudnych warunkach, które wszyscy dobrze znamy, a których omawiać tu nie potrzebuję, żołnierz walczył i krwawił się w jakże nierównej walce. Były oddziały, które przez cały czas biły się po bohatersku. I właśnie zdaniem komisji było ustalić stan faktyczny. Należało zasięgnąć opinii dowódców Armii, przesłuchać szereg świadków, zebrać zeznania dowódców, wziąć pod uwagę niektóre opracowania niemieckie. Z całości badań wynikło, że niektóre nadania Virtuti Militari oddziałom przez Gen. Rómmla były słuszne. Wymagało to jednak dużo lat pracy, w której olbrzymią pomoc dało nam nasze wojskowe Biuro Historyczne.

Nadanie Virtuti Militari oddziałom walczącym na Zachodzie nastęrczyło innego rodzaju trudności. Wszystkie pułki walczyły znakomicie. Były jednak tak małe różnice, że trudno było zrobić selekcję, a nie było możliwe odznaczyć wszystkie oddziały.

Komisje pracowały bardzo intensywnie, ale nie można było przeprowadzić nadania odznaczeń za walki na obczyźnie przed ustaleniem nadania takich odznaczeń za kampanię wrześniową 1939. Wreszcie Kapituła Virtuti Militari na posiedzeniu dnia 19 października 1966 r. po gruntownym rozważeniu propozycji obydwóch Komisji ostatecznie powzięła uchwałę przyznającą order Virtuti Militari:

Tu Gen. Anders poleca generałowi bryg. Antoniemu Grudzińskiemu odczytanie listy odznaczonych oddziałów.

Gen. Grudziński czyta:

Krzyż Srebrny Orderu Wojennego Virtuti Militari zostaje nadany za czyny niezwykłego męstwa dokonane w okresie drugiej wojny światowej 1939-1945 r. następującym oddziałom Polskich Sił Zbrojnych:

1) ZA KAMPANIĘ 1939 ROKU W POLSCE:

2 pułkowi piechoty,

4 pułkowi strzelców podhalańskich,

21 pułkowi piechoty,

31 pułkowi piechoty,

36 pułkowi piechoty,

43 pułkowi piechoty,

49 pułkowi piechoty,

64 pułkowi piechoty,

- 73 pułkowi piechoty,
 84 pułkowi piechoty,
 1 pułkowi strzelców morskich,
 2 pułkowi strzelców morskich,
 Batalionowi O.N. Gdynia I.
 Załodze Westerplatte,
 9 pułkowi ułanów,
 17 pułkowi ułanów,
 18 pułkowi ułanów,
 19 pułkowi ułanów,
 21 pułkowi ułanów,
 25 pułkowi ułanów,
 2 pułkowi strzelców konnych,
 7 pułkowi strzelców konnych,
 11 pułkowi artylerii lekkiej,
 18 pułkowi artylerii lekkiej,
 1 baterii 16 pułku art. lekkiej,
 2 baterii 16 pułku art. lekkiej,
 6 baterii 17 pułku art. lekkiej,
 2 dywizjonowi art. konnej,
 7 dywizjonowi art. konnej,
 9 dywizjonowi art. konnej,
 3 baterii 4 dyonu art. konnej,
 3 baterii 6 dyonu art. konnej,
 III dywizjonowi (myśliwskiemu) 4 p. lotniczego,
 23 batalionowi saperów,
- 2) ZA KAMPANIĘ 1939 R. W POLSCE i 1944-45 R. WE FRANCJI, BELGII,
 HOLANDII ORAZ W NIEMCZECH:
 24 pułkowi ułanów,
 10 pułk strzelców konnych,

3) ZA KAMPANIĘ 1939 R. W POLSCE i 1944-45 ROKU WE WŁOSZECH:

12 pułkowi ułanów,

4) ZA KAMPANIĘ 1940 ROKU WE FRANCJI:

2 pułkowi grenadierów,

5) ZA KAMPANIĘ 1941-42 R. W AFRYCE PŁNC. i 1944-45 R. WE WŁOSZECH:

2 batalionowi strzelców,

3 batalionowi strzelców,

Karpackiemu pułkowi ułanów,

6) ZA KAMPANIĘ 1944-45 ROKU WE WŁOSZECH:

4 batalionowi strzelców,

15 batalionowi strzelców,

16 batalionowi strzelców,

4 pułkowi pancernemu,

6 pułkowi pancernemu,

7) ZA KAMPANIĘ 1944-45 ROKU WE FRANCJI, BELGII, HOLANDII i NIEMCZACH:

1 pułkowi pancernemu,

2 pułkowi pancernemu,

10 pułkowi dragonów,

9 batalionowi strzelców,

8) ZA BITWĘ POD ARNHEM 19-25.9.1944 ROKU:

3 spadochronowemu batalionowi strzelców,

1 powietrznemu dywizjonowi art. ppanc.,

9) ZA DZIAŁANIA BOJOWE W POWIETRZU 1940-45 ROKU:

301 dyw. lotnictwa bombowego,

303 dyw. lotnictwa myśliwskiego,

* * *

Ponadto zostają wyróżnione za czyny niezwykłego męstwa dokonane:

a) W KAMPANII 1939 ROKU W POLSCE:

- 6 pułk piechoty,
- 35 pułk piechoty,
- 14 pułk ułanów,

b) W KAMPANII 1944-45 ROKU WE WŁOSZECH:

- 1 pułk ułanów,
- 15 pułk ułanów,

Wobec posiadania przez te oddziały krzyża srebrnego orderu wojennego *Virtuti Militari* za wojnę 1918-20 roku - nadaje się im prawo do umieszczenia napisu na wstęgach państwowych sztandarów:

„WYRÓŻNIONY ZA NIEZWYKŁE MĘSTWO W KAMPANII 1939 R. W POLSCE”,

„WYRÓŻNIONY ZA NIEZWYKŁE MĘSTWO W KAMPANII 1944-45 R. WE WŁOSZECH”.

Po odczytaniu listy odznaczonych oddziałów gen. Andersa przechodzi na prawe skrzydło pocztów sztandarowych i dekoruje kolejno sztandary przypinając krzyż srebrny *Virtuti Militari* do płachty pochylonego sztandaru. Po akcie dekoracji Generał zbliża się do uszykowanych dowódców i delegatów oddziałów i wręcza im dyplomy odznaczenia.

Po wręczeniu odznaczeń Generał Anders dodał:

Jest dla mnie największym zaszczytem i wielką radością, że jako Kanclerz Kapituły Orderu *Virtuti Militari* mogłem dokonać dekoracji tych oddziałów. My żołnierze, marynarze i lotnicy składamy gratulacje i hołd odznaczonym pułkom i oddziałom i tysiącom tych, którzy pod tymi sztandarami walczyli. Zadaniem Waszym jest z większą jeszcze dumą utrzymać ducha w Kołach Oddziałowych i przyciągać młodzież, szczególnie harcerską, wychowując ją w myśl hasła, wypisanego na naszych sztandarach: Bóg, Honor i Ojczyzna.

Uroczystość dobiega końca. Na komendę Gen. Grudzińskiego poczty sztandarowe wychodzą z sali defilując przed gen. Andersem, który je salutuje. To sobotnie święto *V.M.* miało szczególnie uroczysty charakter. Gen. Anders, Gen. Grudziński oraz szereg innych generałów i dowódców wystąpiło w mundurach. Również w mundurach wystąpiły poczty sztandarowe. Po dekoracji

sztandarów odegrano hymn narodowy. Funkcje adiutanta pełnił por. Jan Konopka, również w mundurze.

*

W skład Kapituły Virtuti Militari wchodzi obecnie: Kanclerz Kapituły Gen. broni Władysław Anders, zastępca Kanclerza Gen. dywizji Stanisław Maczek oraz członkowie Kapituły: Gen. dywizji Bronisław Duch, Gen. dywizji Stanisław Kopański, Gen. brygady Tadeusz Pełczyński, Gen. brygady Władysław Bobiński, pułkownik pilot Aleksander Gabszewicz, komandor Bogdan Wroński, pułkownik Leon Gnatowski, płk Andrzej Stańczyk, kpt. dypl. Zbigniew Bachurzewski, st. sierż. Stanisław Krawczyk i wachmistrz Jan Kida.

„Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza”, nr 271 z 14 XI 1966 r.

Nr 89

1966 listopad 26, Londyn. – Protest Rady RP w sprawie odznaczenia przez gen. broni Władysława Andersa Sztandarów WP Orderu Virtuti Militari

Bezprawne nadanie Orderu Virtuti Militari

Uchwała protestacyjna Rady RP

Oświadczenie GISZ i Kanclerza Orderu

Londyn (PAT). W dniu 26 listopada b.r. na plenarnym posiedzeniu w Zaxton Hall, Rada R.P. powzięła jednogłośnie następującą uchwałę:

„Rada Rzeczypospolitej Polskiej świadoma bohaterstwa naszych oddziałów, których czyny przejdą do historii wojska polskiego - protestuje przeciwko bezprawnemu dekorowaniu przez W. Andersa sztandarów tych oddziałów. Uważając, że generał polski, który złamał przysięgę żołnierską i podeptał prawo polskie, nie posiada żadnych uprawnień do dekorowania orderem wojennym Virtuti Militari ani osób, ani sztandarów”.

Nagły wniosek w tej sprawie zgłosił na posiedzeniu Rady, jej członek gen. bryg. A.B. Brochwicz-Lewiński, b. Minister Obrony Narodowej i p.o. Generalnego Inspektora S.Z. w latach 1964 - 65, w związku z bezprawnym dekoro-

waniem sztandarów niektórych oddziałów PSZ przez gen. W. Andersa w dniu 12 listopada w Londynie.

PAT przy tym dodaje, iż Kapituła Orderu składa się z członków powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej, a Kanclerza Orderu mianuje Prezydent Rzeczypospolitej co 2 lata. Do zakresu działań Kapituły Orderu należy między innymi „stanie na straży honoru orderu wojennego Virtuti Militari (art. 10 ustawy).

*

W dniu 29 listopada b.r. w londyńskiej siedzibie Prezydenta RP i Rządu odbyło się posiedzenie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari. Na tym posiedzeniu przewodniczący Kapituły, Kanclerz Orderu gen. bryg. Roman Szymański podał do wiadomości członków Kapituły następujące oświadczenie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych i kanclerza Orderu z dnia 29 listopada 1966 r.:

„W dniu 12 listopada b.r. w Londynie zostały przez gen. Andersa udekorowane Krzyżem Srebrnym orderu wojennego Virtuti Militari sztandary niektórych oddziałów Polskich Sił Zbrojnych.”

Ustawa z 25 marca 1933 r. z późniejszymi jej zmianami, ogłoszona w Dzienniku Ustaw R.P. Nr 2, poz. 4 z 24 kwietnia 1959 r. (Londyn) wyraźnie stanowi w art. 9, że Krzyż Srebrny orderu wojennego Virtuti Militari nadaje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Naczelnego Wodza.

Odznaczenia te, jakkolwiek niekwestionowane ze względów merytorycznych, są nadane bezprawnie.

Oświadczenie niniejsze zostało przedstawione Panu Prezydentowi Rzeczypospolitej oraz zakomunikowane Prezesowi Rady Ministrów i Prezesowi Rady RP.

Generalny Inspektor Sił Zbrojnych

S. DEMBIŃSKI

Gen. dyw.

Kancelarz Orderu Wojennego Virtuti Militari

R. SZYMAŃSKI¹

Gen. bryg.

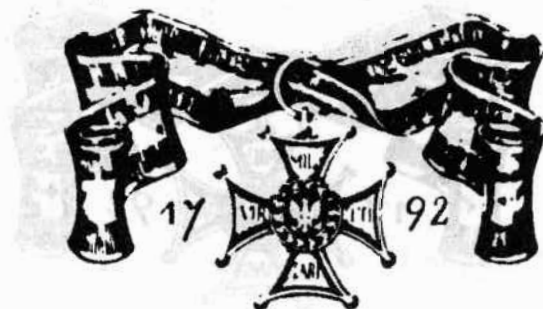
„Rzeczpospolita Polska”, 1966 r., nr 12 z 24 XII 1966 r., s. 5.

---

¹ R. Władysław Szymański (26 VII 1895 - 22 XII 1974), gen. bryg. WP. Służba w Legionach i Polskiej Sile Zbrojnej. W WP m.in. dowódca baonu 105 pp rez. (1920 r.); po wojnie m.in.: studia w WSWoj., oficer sztabowy DOK nr VI i X, Szef Sztabu 25 DP, dowódca baonu i zastępca dowódcy 48 pp, zastępca dowódcy 6 pp. Leg, luty 1938 - wrzesień 1939 dowódca 39 pp. Przez Węgry przedostał się do Francji i Wielkiej Brytanii, gdzie służył w I Korpusie w Szkocji, od marca 1942 r. w Rosji. Od grudnia 1943 r. do sierpnia 1944 r. dowódca 2 Brygady Strz. Karpackich. Płk dypl. Z 1 III 1944 r. Następnie do października 1947 r. Komendant WSWoj. W Wielkiej Brytanii. Gen. bryg. z 19 III 1963 r. Odznaczony m.in. VM IV i V klasy, KN, KW (2x), ZKZ z Miecz.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 174.

Rzeczpospolita Polska

Dekretem z dnia 11 listopada 1966 roku

w uznaniu

*czynów niezwykłego męstwa
w okresie drugiej wojny światowej
1939-1945*

został nadany

17. PUŁKOWI UŁANÓW IM. BOLESŁAWA CHROBREGO

Krzyż Srebrny

Orderu Wojennego

VIRTUTI MILITARI

Kancelarz Kapituły

Rzeczpospolita Polska

Dekretem z dnia 11 listopada 1966 roku

w uznaniu

*czynów niezwykłego męstwa
w okresie drugiej wojny światowej
1939-1945*

został nadany

16. LWOWSKIEMU BATALIONOWI STRZELCÓW

Krzyż Srebrny

Orderu Wojennego

VIRTUTI MILITARI

Kanclerz Kapituły

Nr 90**1966 grudzień 5, Londyn. – Instrukcja Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w sprawie dyplomów nadania orderu i sztandarów odznaczonych Virtuti Militari**

BIURO KAPITUŁY
ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI

Londyn, 5 grudnia 1966 r.

I. DYPLOMY NADANIA V.M. - PRZECHOWANIE

Oddziały odznaczone za drugą wojnę światową orderem wojennym VIRTUTI MILITARI, otrzymały w dniu 12 listopada b.r. dyplomy tego nadania.

Dyplomy te są dokumentami historycznymi dużej wagi i muszą być zabezpieczone przed ewentualnym uszkodzeniem, zniszczeniem lub zagubieniem.

W związku z tym, wszystkie bez wyjątku odznaczone oddziały przekażą otrzymane dyplomy na przechowanie do Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego (20, Princes Gate, S.W.7.).

Wykonanie do końca grudnia b.r.

Koła tych oddziałów zachowują dla siebie odpisy i fotokopie dyplomów.

II. SZTANDARY ODDZIAŁÓW ODZNACZONYCH ORDEREM WOJENNYM VIRTUTI MILITARI

(Dz, Ust. R.P. Nr 5/38).

1. **WSTĘGI PAŃSTWOWE.** Każdy sztandar ma kokardę uwiązaną ze wstęgi o barwach państwowych biało-czerwonych. Końce wstęgi zwisają swobodnie i sięgają dolnej krawędzi płatu sztandaru. Jej końce są obszyte frędzlą jasnego złota, taką jak boki płatu sztandaru. Szerokość wstęgi - 10 cm, szerokość frędzli 5 cm. Kokarda jest umieszczona na drzewcu sztandaru, tuż poniżej podstawy orła, po prawej stronie płatu sztandaru (tj. po tej stronie płatu, na której jest wyhaftowany orzeł państwowy).

2. **WSTĘGI VIRTUTI MILITARI.** Na sztandarze oddziału odznaczonego orderem wojennym VIRTUTI MILITARI jest umieszczona tuż pod kokardą o barwach państwowych - druga podobna kokarda uwiązana ze wstęgi

KRZYŻA WIELKIEGO (kl. I.) orderu wojennego VIRTUTI MILITARI. Końce wstęgi zwisają swobodnie tak jak wstęgi o barwach państwowych, są tej samej co one długości i szerokości (10 cm) i tak samo zakończone frędzlą jasnego złota (szer. 5 cm).

3. KRZYŻ VIRTUTI MILITARI. Na drzewcu sztandaru między pierwszym a drugim gwoździem od góry, po prawej stronie płatu sztandaru, przytwierdzony jest KRZYŻ SREBRNY orderu wojennego VIRTUTI MILITARI.

UWAGA: Odznak (wstęgi, krzyż) nadanego orderu wojennego VIRTUTI MILITARI nie wolno umieszczać na oddziałowych: proporcach, buńczukach, płomieniach, chorągiewkach itp.

III. NAPISY NA WSTĘGACH SZTANDARÓW ODDZIAŁÓW PONOWNIE NAGRODZONYCH

Oddział już odznaczony KRZYŻEM SREBRNYM, orderu wojennego VIRTUTI MILITARI, a ponownie nagrodzony napisem „WYRÓŻNIONY ZA NIEZWYKŁE MĘSTWO W KAMPANII...” na wstęgach państwowych swego sztandaru, ma ten napis umieszczony w dwuwierszu następująco:

WYRÓŻNIONY ZA NIEZWYKŁE MĘSTWO
ZA KAMPANIĘ...

Wiersz górny - na białym, wiersz dolny - czerwonym paśmie wstęgi.

Układ napisu symetryczny i poprzez środek każdego pasma wstęgi. Początek górnego wiersza - 5 cm od dolnego końca wstęgi (nie wliczając frędzli).

Pismo prostopadłe. Wysokość liter - 1.5 cm. Wszystkie litery jednej wysokości. Haft nicią metalową jasnego złota.

Napis jest umieszczony na obu końcach wstęgi.

Za zgodność

(-) A. Grudziński
gen. bryg.

KANCLERZ KAPITUŁY

(-) W. Anders
generał broni

Odpis

IPMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

Nr 91

1970 marzec 23, Londyn. – Dekret w sprawie powołania prezydenckiej Kapituły Orderu Virtuti Militari

GENERALNY INSPEKTOR S.Z.

Londyn, dnia 26 marca 1970 r.

L.dz. 41/70

Na podstawie Dz. U. R.P. Nr 2 z dnia 24 kwietnia 1959 r. i Dekretu Prezydenta R.P. z dnia 9 marca 1964 r. i wobec wygaśnięcia poprzedniej kadencji, Prezydent Rzeczypospolitej powołał Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari na okres dwóch lat z dniem 4 marca 1970 r. w następującym składzie:

Gen. bryg. R. Szymański - Kanclerz Kapituły

Członkowie:

Gen. bryg. A.B. Brochowicz-Lewiński

Płk W.F. Karassek

Płk J. Kleiber

Płk Z. Kubisz

Płk S. Nikodemowicz

Ppłk M. Miller

Kpt. L.J. Kantecki

Pierwsze posiedzenie w celu ukonstytuowania się Kapituły w dniu 10 kwietnia 1970 r. (piątek) o godz. 19.00 w gmachu 43, Eaton Place. London, S.W.L.

Zawiadomienie o objęciu funkcji przedstawi Kanclerz Kapituły Panu Prezydentowi w drodze przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Powołanie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari zostanie ogłoszone w Dzienniku Ustaw R.P.

(-) S. Dembiński

Gen. dyw.

Otrzymują:

Wszyscy zainteresowani

i gen. S. Lubodziecki, Min. Sprawiedliwości.

A/a

Oryginał

IPMS, A.XII.77./115.

Nr 92**1970 maj 23, Londyn. – Skład Kapituły Virtuti Militari powołanej przez Radę Trzech**

BIURO KAPITUŁY
ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI

KAPITUŁA ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI

powołana 23 maja 1970

Kanclerz:	Gen. dyw.	Stanisław Maczek	kl. III
Członkowie:	Gen. dyw.	Bronisław Duch	kl. III
	Gen. bryg.	Tadeusz Pełczyński	kl. IV
	Gen. bryg.	Władysław Bobiński ¹	kl. IV

---

¹ Władysław Bobiński (4 VII 1902 - 18 II 1975), gen. bryg. WP. W 1919 wstąpił oddziału partyzantów, a następnie przeszedł do szwadronu kawalerii w III a potem w II Korpusie Polskim w Rosji. Po bitwie pod Kaniowem w POW w Kijowie, następnie przedostał się do Zakopanego. W listopadzie wstąpił do formującego się 5.p. uł. Zasławskich. Jako pchor. przeszedł szlak bojowy pułku. Od 1921 do 1939 służył w 15 p. uł., mjr (1939). Brał często czynny udział w wyścigach płotowych i przeszkodowych,

GENERALNY INSPEKTOR S.Z.

Londyn, dnia 26 marca 1970 r.

L.dz.41/70

Na podstawie Dz.U.R.P.Nr 2 z dnia 24 kwietnia 1959 r. i Dekretu Prezydenta R.P.z dnia 9 marca 1964 r.i wobec wygaśnięcia poprzedniej kadencji, Prezydent Rzeczypospolitej powołał Kapitułę Orderu Wojennego Virtuti Militari na okres dwóch lat z dniem 24 marca 1970 r.w następującym składzie:

Gen.bryg. R.Szymański - Kanclerz Kapituły

Członkowie:

Gen.bryg.A.B.Brochwicz-Lewiński
Płk. W.F.Karassek
Płk. J. Kleiber
Płk. Z. Kubisz
Płk. S. Nikodemowicz
Ppłk. M. Miller
Kpt. L.J.Kantecki

Pierwsze posiedzenie w celu ukonstytuowania się Kapituły w dniu 10 kwietnia 1970 r./piątek/ o godz.19.00 w gmachu 43, Eaton Place, London, S.W.1.

Zawiadomienie o objęciu funkcji przedstawi Kanclerz Kapituły Panu Prezydentowi w drodze przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Powołanie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari zostanie ogłoszone w Dzienniku Ustaw R.P.

Otrzymują:

Wszyscy zainteresowani
i gen.S.Lubodziecki, Min.
Sprawiedliwości.

A/a

S. Dembiński
S. Dembiński
Gen.dyw.

Płk pil.	Aleksander Garszewicz	kl. IV
Płk	Andrzej Stańczyk	kl. IV
Płk	Leon Gnatowski	kl. IV
Kmdr	Bogdan Wroński	kl. IV
Kpt. dypl.	Zbigniew Bachurzewski ²	kl. V

zdobywając wiele cennych nagród. Pod koniec lata 1939, biorąc udział w Wilnie w wyścigu terenowym złamał nogę i przebywał w szpitalu wojskowym w Warszawie. W pierwszych dniach września tego roku ewakuowany na wschód, został ranny podczas bombardowania Lublina. Na rozkaz gen. Skuratowicza, jeszcze o kulach, objął dowództwo baonu ochotniczego. Pod Worochtą dołączył do 10 Brygady Kawalerii, uniknął internowania na Węgrzech, w listopadzie 1939 dotarł do Paryża. W marcu 1940, z Biura Personalnego MSWojsk. W Paryżu, został przeniesiony na dowódcę konnego dyonu rozpoznawczego Brygady Strzelców Karpackich w Syrii, potem Pułku Uł. Karpackich. 3 V 1943 awansowany na ppłk. Walczył w obronie Tobruku; odniósł ranę od miny, która zaważyła na późniejszym jego zdrowiu. Od października do grudnia 1943 był oficerem do zleceń dowódcy Armii Polskiej na Wschodzie. Od grudnia 1943 do grudnia 1944 został dowódcą 2 Brygady Pancерnej w kampanii włoskiej. Płk od 7 IX 1944. W bitwach o M. Cassino, Passo-Corna, Anconę i Bolonię wykazał nadzwyczajną odwagę, hart i opanowanie. Od grudnia 1944 dowódca (3)14 Włkp. B. Panc. do demobilizacji w 1944. Odznaczony VM IV i V klasy, KW (9x), ZKZ z Miecz., MN, ZKZ i in. Gen. bryg. Od 1 V 1964.

Zob. *Generałowie Polski Niepodległej...*, s. 75.

² Zbigniew Bachurzewski (2 XI 1920 - 15 III 1996), podpułkownik dyplomowany. 25 IV 1938 uzyskał maturę w gimn. matematyczno-przyrodniczym w Łomży i wstąpił do Szkoły Pchor. Broni Pancерnych w Modlinie. Walczył w kampanii wrześniowej. Rozbrojony przez A. Czerwoną dwukrotnie uciekał z niewoli. 9 XI 1939 przekroczył granicę litewską. Dotarł do Francji, gdzie zweryfikowany w stopniu plut. pchor. przydzielony został do 2 Baonu Czołgów. Od 1 IV 1940 mianowany aspirantem i przydzielony do Szkoły Pchor. Broni Pancерnej jako instruktor. 20 X 1941 mianowany ppor. 1941 - 1943 w 2. Baonie Czołgów, 1 P.Panc.; w Normandii. 25 VIII 1944 ranny pod Falaise, został ewakuowany do W. Brytanii, gdzie 2 XII 1944 r. po egzaminie odkomenderowany do WSWoj. w Eddleston w Szkocji. 18 VIII 1945 ukończył V Wojskowy Kurs WSWoj. z wynikiem b. dobrym. 1 VII Tego roku awansował na kpt. broni pancерnej, ze starszeństwem od 1 I 1946. Przydzielony został do sztabu 16 Samodzielnej Brygady Pancерnej jako oficer łącznikowy, następnie starszy oficer łącznikowy. 17 IX 1946 przyjęty do Polish Resettlement Corps na dwa lata. 16 IX 1948 zdemobilizowany. Pozostał w W. Brytanii. Do 1980 pracował zawodowo. Pracował też w Kapitułce Orderu Wirtuti Militari i w organizacjach kombatanckich, m.in. Wiceprezes Związku Kół 1 D. Panc., członek redakcji „Przeglądu Kawalerii i Broni Pancерnej”.

11 XI 1990 rozporządzeniem Ministra SWojsk. Awansowany do stopnia ppłk. dypl. Od

St. sierż.	Stanisław Krawczyk	kl. V
Wchm.	Jalef Kida	kl. V

Sekretarz Kapituły: Kmdr Bogdan Wroński
 Szef Biura Kapituły: Gen. bryg. Antoni Grudziński

Odpis

IPMS, A.XII.77/34.

1991 r. w Polsce. W kraju reprezentował Instytut Polski Muzeum im. Gen. Sikorskiego, Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari i Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej. W 1993 powołany przez Prezydenta RP w skład Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari, 1 grudnia wybrany sekretarzem Kapituły. Pochowany w Warszawie na Cmentarzu Powązkowskim dawnym Wojskowym. Odznaczony także Krzyżem Czynu Bojowego PSZ na Zachodzie, Medalem Wojska, I i II, Honorową Odznaką za rany, Orderem Imperium Brytyjskiego, 1939-45 Star, France and Germany Star, Defence Medal i in.

Zob. *Kawalerowie Virtuti Militari...*, t. IV, cz. 1, s. 34 - 35.

Nr 93

1974 marzec 19, Londyn. – Obwieszczenie władz wojskowych i Kapituły Orderu Virtuti Militari w sprawie ostatecznego wstrzymania nadania odznaczeń

Podajemy do wiadomości byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, że nadawanie odznaczeń bojowych zostało ostatecznie wstrzymane z chwilą scalenia ośrodka legalistycznego w 1972 roku.

Zaprzestanie ich przyznawania nastąpiło na podstawie zgodnie wypowiedzianej opinii byłych najwyższych dowódców.

Kapituła Orderu Virtuti Militari zakończyła swe prace.

Odznaczenia bojowe, nadawane przez roszczących sobie samozwańców do tego tytułu, nie mogą być prawnie uznawane.

Minister
Obrony Narodowej
(-) S. Brzeszczyński
gen. bryg.

Kanclerz Kapituły
Orderu Virtuti Militari
(-) S. Maczek
gen. dyw.

Generalny Inspektor
Sił Zbrojnych
(-) S. Kopański
gen. dyw.

Londyn, 19 III 1974.

Kopia

IPMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

Nr 94

1974 marzec 21, Londyn. – Zestawienie nadań Orderów Virtuti Militari dokonanych w latach 1957 - 1972 przez Prezydenta RP Augusta Zaleskiego

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

43, Eaton Place, London, SW1

ALFABETYCZNY WYKAZ

KAWALERÓW ORDERU WOJEN. V.M.

odznaczonych przez Prezydenta R.P. 1957-72 r.

AUGUSTA ZALESKIEGO

L.p.	Nazwisko	Imię	Stopień	Przydział	Dz.	Uwagi
1	Tokarzewski-Karaszewicz	Michał	II. kl. Gen. bryg.	Z. W.Z.	5/59	
1	Brzoza-Brzezina	Ottokar	IV. kl. Gen. bryg	80. pp.	41/70	
2	Kawa	Stanisław	Chorąży	Dca Art. 23	14/65	
3	Kijowski	Jan	Płk	Gr. Polesie	39/70	
4	Kleiber	Józef	Płk inż.		43/71	

5	Langner	Władysław	Gen. bryg.	Dca OK. VI	41/70	2. Korpus
6	Lewiński (Brochowicz)	Antoni, Bolesław	Ppłk dypl	Kier. Ruchu	3/59	
7	Pokorny	Stanisław	Mjr	1. D. Panc.	33/68	
8	Powierza	Władysław	Gen. bryg.	Dca 23. DP	39/70	
9	Sikorski	Antoni	Ppłk	Dca Zgrup.	18/65	Sandomierz
10	Skotnicki (Grzmot)	Stanisław	Gen. bryg.	Dca Zgrup.	11/70	pośm.
11	Karolus	Stanisław	Mjr	Dca Baonu 11. p. piech.	39/70	14/65
1	Balicki	V. kl.	Aspir.	Brg. Panc.	3/59	Francja
2	Bańka	Stanisław	Strz.	23. pal.	41/70	posm.
3	Bartmański	Tadeusz	Plut.	73. pp.	39/70	
4	Biernacki	Zdzisław	Kpt. dypl.	S.S. 23. DP	39/70	
5	Blutreich	Stefan	Mjr	19. pp.	41/70	
6	Boguszewski	Otton, Józef	Ppłk	4. pp. Leg.	3/59	
7	Ciechoński	Tadeusz	Ppłk	O.N.	18/65	
8	Cypryszewski	Czesław	Mjr	Art. Zgr.	8/62	Sandomierz
9	Dąbrowski	Wacław	Mjr		1/57	
10	Drzewieniecki	Karol	Mjr dypl.	84. pp.	38/70	
11	Gniza	Włodzimierz	Mjr	Ośr. zapas.	39/70	23. DP.
		Józef				

12	Gozdek	Bolesław	Ppor.	23. pal.	39/70	
13	Grodzicki	Janusz	Ppor.	30. pal.	9/62	
14	Góra	Józef	Ppor.	76. pp.	41/70	pośm.
15	Kantecki	Lech, Józef	Kpt.	60. pp.	35/69	
16	Kiersnowski	Bohdan, Antoni	Mjr	13. p. ul.	5/60	
17	Kohaut	Tadeusz	Rtm.	2. p. Str. k.	5/60	
18	Kochański	Ludwik	Kpt.	19. pp.	41/70	
19	Kotucz	Józef	Kpt.	75. pp.	39/70	pośm.
20	Kozioł	Tadeusz	Mjr	Z.W.Z.	11/64	
21	Krasnokutski	Włodzimierz	Por.	Sap. 23 DP.	11/70	
22	Krzyżanowski	Kazimierz	Mjr	O.N.	45/72	pośm.
23	Kuta	Józef	Ppłk dypl.	Szef S 23 DP.	39/70	pośm.
24	Lebiedziewicz	Szczęsny, Jan	Mjr	73. pp.	39/70	Ckm
25	Łapicki	Mikołaj	Płk dypl.	Szef Szt.	41/70	Gr. Polesie
26	Ławruszczuk	Franciszek	Por.	A.K.	43/71	
27	Łukianow (Kozłowski)	Włodzimierz	Ppor.	Z.W.Z.	1/57	
28	Majewski	Jan	Ppłk	80. pp.	14/65	
29	Mażewski	Władysław	Mjr	1/75 pp.	39/70	
30	Miller	Michał	Mjr	S. szt. Zgrup	12/64	Sandomierz
31	Mysłakowski	Bolesław	Mjr	3. p. ul.	6/61	

32	Nikodemowicz	Stanisław	Mjr	30. pal.	Zatwdzony L. dz 10/64
33	Nowicki	Zygmunt	Mjr	Oddz. Rozp.	3/59 1. Dyw. Gren
34	Olechnowski	Stanisław	Mjr	Art. DP. Kobr.	41/701
35	Petrykiewicz	Janusz	Mjr dypl.	80. pp.	13/64
36	Piotrowski	Feliks	Kpt.	26. p. uł.	14/65
37	Prymus	Jan II	St. wchm.	23. pal.	38/70
38	Pyto	Jan	Kpr.	Dca 203. pp.	39/70
39	Rogalski	Albin	Ppłk	3. pp. 1. D. Gr.	39/70
40	Rosiński	Zygmunt	Ppor.	KD. 23. DP.	9/62
41	Rostowski	Bronisław	Mjr	135. pp.	39/70
42	Schmidt	Wacław	Kpt.	Sap. 23. DP.	45/72
43	Skwierczyński	Marian	Mjr	21. p. uł.	41/70
44	Sobański	Edward	Por.	Pols. Resist.	3/59 pośm.
45	Stachura	Tadeusz	Sierż.	11. pp.	14/65 Francja, pśm.
46	Stępień	Antoni	Strzel.	Adj. 75. pp.	1/57 pośm.
47	Stokowy	Alfred	Ppor.	23. pal.	39/70 pośm.
48	Strękowski	Zygmunt	Kpt.	Ckm 39. pp.	39/70
49	Sztranc	Józef	Kpt.		39/70
50	Trondowski	Stanisław	Por.		39/70 pośm.

51	Ugrechelidze	Witaliusz	Por.	41/70	
52	Wałek	Mieczysław	Ppor.	41/70	Łącz. 23. DP.
53	Wasiak	Wacław	Wchm.	39/70	Zwd 73. pp.
54	Weiss	Stanisław	Ppor.	39/70	73. pp.
55	Wodziński	Janusz	Kpt.	39/70	11. pal.
56	Wojski	Jerzy, Józef	Kpt.	5/60	A.K.
57	Wolbek	Stefan	Kpt.	39/70	23. pal.
58	Woźniakowski	Stanisław	Mjr	39/70	Dca I/73. pp.
59	Wróblewski	Antoni	Chor.	11/64	101. p. ul.
60	Wylęgała	Adam	Ppłk	39/70	39. pp.
61	Zajdziński	Tadeusz	Ppor.	8/62	18. baon Str.
62	Zbierański	Czesław, Mikołaj	Por.	2/57	
63	Zbyszewski	Napoleon	Por.	6/61	A.K.
64	Dudziński	Antoni	Ppłk	37/69	Pomoc Marsz
65	Znamierowski	Tadeusz	Mjr	1/57	Śmigłemu
Skreśleni ze spisu Kawalerów Orderu Wojennego V.M. Komisyjnie odznaczonych Przez Prezydenta R.P. 1957-72 r.					
1	Kleeberg	Franciszek	II. kl.	38/70	II ma już
2	Thommée	Wiktor	Gen. bryg.	38/70	IV ma już
gdyż byli o kilka lat wcześniej odznaczeni przez N.W. Orderem Woj. V.M. IV. kl. i nikt z dców Armii, czy Gr. Oper. nie dostał II. kl.					

1	Podhorski	Zygmunt	III. kl.	Dca D. Kaw.	41/70	pozostawiony w spisie w IV. kl.
2	Skotnicki	Stanisław	Gen. bryg. Gen. bryg.	Dca Zgrup.	41/70	
Powód - jak wyżej						
IV. kl.						
Odnaczeni wcześniej przez N. W. tą samą klasą V.M.						
1	Bołtuć	Mikołaj	Gen. bryg.	Dca 4DP	41/70	DP Kobryń
2	Epler	Adam	Płk	Dca DP	41/70	
3	Hertel	Aleksander	Płk	Dca 18DP	39/70	
4	Kossecki	Stefan	Płk dypl.	Dca 18DP	41/70	
1	Bukowy	Kazimierz	V. kl. (z powodów, jak wyżej)	39. pp.	39/70	pośm.
2	Abramowicz	Władysław	Por.	A.K.	Ldz 112/71	zatw
3	Czajkowski	Roman	St. strz.		Ldz NW 951/NW	
4	Czyżewski	Ludwik	Płk	Dca 2ppł	45/72	
5	Dembiński	Zygmunt	Ppor.	Sap. 23DP	41/70	

	Dyszyński	Stanisław	Kpr. pchor.	10. Br Panc	Ldz	zaw.
6	Dyszyński	Stanisław			97/72	
7	Jelonkiewicz	Alfred	Por.	73. pp.	41/70	
8	Klimas	Stefan	Por.	73. pp.	41/70	
9	Pawluś	Stanisław	Mjr pil.	A. Kraków	14/64	
10	Piechocki	Janusz	Mjr	Westerplatte	13/64	
11	Reitt	Tomasz	Mjr	A.K.	ldz 14/63	zaw.
12	Sobolewski	Kazimierz	Mjr		13/64	
13	Szandruk	Paweł	Ppłk	29. DP.	6/61	Zgrupow.
14	Ziętkowski	Adam	Kpt. dypl.	A. Kutrzeby	Ldz 167	

Powyższy wykaz na 3 stronach zawiera 76 Kawalerów Orderu Woj. V.M. odznaczonych przez Prezydenta R.P. i 22 skreślonych, razem 98.

Redaktor Księgi V.M.

(-) A. Grudziński

Gen. bryg.

(-) S Brzeszczyński

Gen. bryg.

Minister Obr. Narod.

(-) St. Kopański

Gen. dyw.

Gen. Insp Sił Zbrojnych

Data 21 marca 1974 r.

Oryginał

IPMS, A.XII.77. Dokumentacja podręczna Kapituły.

1980 wrzesień 26, Londyn. – Lista stu dziewięciu odznaczeń Virtuti Militari potwierdzona przez Komisję weryfikacyjną Armii Krajowej

**KOMISJA WERYFIKACYJNA ARMII KRAJOWEJ
ZARZĄD GŁÓWNY KOŁA A.K.**

LISTA

109 zweryfikowanych przez Komisję Weryfikacyjną A.K., odznaczeń Orderem Virtuti Militari, żołnierzy Armii Krajowej, którą przedstawiamy Panu Prezydentowi R.P. do zatwierdzenia, po myśli Dz. Ust. R.P. nr 8 z 4 VII 1945 r., za okres 1939-1945.

1. Ppor. ALICKI Józef „Horba” Oddz. „Hubala”, 30 DP. Okręg. Polesie A.K.
2. Ppor. BIJASIEWICZ Robert „Orlik”. Okr. Lublin, Szef. Oddz. I. Kmdy.
3. St. wchm. BOBROWSKI Józef „Ikaźnieński”, Okręg Wilno A.K.
4. Ppłk BOBROWSKI Zygmunt „Ludwik”, Okr. Warszawa A.K., V. Rej. Praga.
5. Kpt. BONDOROWSKI Jerzy „Ryszard”, Zgr. „Kuby”, Starówka, Okr. W-wa.
6. Kpt. dr BORNSTEIN Roman „Bom”, Okr. W-wa., IV. Rej. Śródmieście.
7. Ppor. CHAŁKO Zbigniew „Cyganiowicz I”, 101 Komp. Staromiejska A.K.
8. Plut. CHĘTKIEWICZ Jerzy „Grzegorz”, Oddz. Partyz. „Bończy”, 25 pp. A.K.
9. Ppor. CIOPIŃSKI Władysław „Gozdawa”, Okr. Łódź. 25 pp. A.K. oddz. „Wicher”.

10. Plut.-pchor. CZARNECKI Stefan „Tajfun”, Okr. Łódź., 25 pp. Baon „Bończa”.
11. Kpr. DUTKIEWICZ Henryk „Grom”, Okr. W-wa., Baon „Ryś” A.K.
12. Ppor. GOZDALSKA Maria „Misia” „Kasia”, Baon „Miłosz”, Okr. W-wa A.K.
13. Por. HAŁKA Jan „Koliber”, Okr. Siedlce. Oddz. Partyz. „Rysia”.
14. Mjr JEŻEWSKI Jerzy „Zielonka”, Szef Łączn. Okr. Lublin A.K.
15. Ppor. KEPIŃSKI Jerzy „Kurzawa”, Okr. Łódź. Oddz. Partyz. „Burza”.
16. Kpt. LIS-KOZŁOWSKI Stanisław „Mścigniewicz”, Kmda Gł. Szef. Sap.
17. Płk KRAJEWSKI Henryk „Trzaska” „Wicher” „Leśny”, Kmda Główna A.K.
18. Kpr. KRASZKIEWICZ Mirosław „Hel”, Okr. Kraków. 1p. Strz. Podh. A.K.
19. Ppor. KRZEMIŃSKI Józef „Szeryf”, Okr. Polesie. 84 pp. A.K.
20. Por. KUMMANT Leopold S. „Ryski”, Kedyw Kmdy Okr. Warszawa.
21. Ppor. KURDZIELEWICZ Michał „Stach” „Piorun”, Sztab Okr. Łódź i Poznań.
22. Por. KUROWSKI Jerzy „Bystrzyca”, Podokr. Hallerowo, Plut. Dywers.
23. Kpr. LEŚNIEWSKI Konrad E.A. „Orlik”, Okr. Łódź. 25 pp. A.K.
24. Rtm. LESZCZYŃSKI Józef „Leszcz”, Okr. Warszawa, Oddz. I. Kmdy Gł.
25. Ppor. ŁUKASIK Edward „Wiesław” „Bęk”, Komp. Radio „Orbis”, Kmda Gł. A.K.
26. Plut.-pchor. NOWAK Mieczysław „Świt” „Zbych”, Okr. Łódź. 25 pp. A.K.
27. Plut.-pchor. NYCZ Bronisław „Leszek” Okr. Warszawa. Bat. Kiliński
28. Ppor. PASZKO Janusz „Zadora”, Okr. W-wa. Pułk „Baszta”.
29. Kpt. PASZKOWSKI Edward „Wiktor”, Okr. W-wa. Baon „Kiliński”.
30. Ppor. PELIKAN Irena „Ewa”, Kedyw Obsz. Wileńsko-Nowogród. A.K.
31. Kpt. PROCHENKA Bolesław „Zdanowski” „Lot”, Okr. W-wa. Kedyw.

32. Ppor. PYZLAK Marian „Szczołka”, Okr. W-wa. Oddz. 993/W. Kmdy Gł.
33. Ppor. ROGOWIEC Stefan „Szaruga”, Okr. W-w. Oddz. 993/W. Kmdy Gł.
34. Ppor. RYŚ Zbigniew „Zbyszek” „Fantom”, Okr. Kraków, Oddz. V. K. Gł.
35. Kpt. SARKISOW Aleksander „Szaruga”, Okr. Lublin, Od. Partyz. „Szaruga”.
36. Ppor. SMORAĞ Stanisław „Ryś”, O. V. Sztabu Kmdy Głównej A.K.
37. Por. STEMPNIEWICZ Jadwiga „Ewa” „Teresa”, O. II. Kmdy Gł. A.K.
38. Ppor. SZAGONOWA Zofia „Jagna” „Kajtek”, O. I. Szt. Kmdy Gł. A.K.
39. Mjr SZATOWSKI Jan „Zagończyk” „Kowal” „Góra”, 27 DP. Wołyń, A.K.
40. Kpt. SZAYNOKOWA Wanda „Dunia”, O. II. Kmdy Głównej A.K.
41. Ppłk SZYPOWSKI Jan „Leśnik”, Okr. W-wa. Zgrup. „Leśnik”.
42. Kpr.-pchor. ŚMIAROWSKI Adam „Rogalik”, Okr. Łódź, 25 pp. A.K.
43. Ppor. ŚWIĄTKIEWICZ Wincenty „Wicek”, Okr. W-wa Zgrup. „Leśnik”.
44. Ppor. ŚWIERCZYŃSKI Wincenty „Wicek”, Okr. W-wa Łączn. K.Gł. A.K.
45. Mjr TARASIEWICZ Zenon „Żwir” „Mirostów” „Kłos”, O. II. Kmdy Gł. A.K.
46. Plut.-pchor. WASZKIEWICZ Leonard „Morski”, Okr. W-wa 1/13 pp. A.K.
47. Ppor. WIŚNIEWSKI Lucjan „Sęp”, Okr. W-wa Oddz. 993/W. K. Gł. A.K.
48. Płk WITTEK Maria „Mira”, Kmda Główna A.K., W.S.K. A.K.
49. Ppor. ZACIERKA Antoni „Kruk”, Okr. W-wa Ośrodek „Ryś”.
50. Kpt. ZASTOCKA Wacława „Baśka”, O. II. „Zagroda”, Kmda Dł. A.K.
51. Por. BIERNAWSKI Jan „Poręba”, Kedyw, 56 Baon Sap. A.K.
52. Por. BŁASZCZYK Karol „Lido”, Kmda Okręgu Śląsk „Chodnik”.
53. K.s. Pałat Ppłk BOROWIEC Franciszek „Junosza”, Obw. 6/XXVI, W-wa - Praga.

54. Ppor. BOROWSKI Tadeusz Ireneusz „Ireneusz”, 321 Plut. Okr. W-wa.
55. Por. BRONIWOJ-ORLIŃSKI Wincenty Julian Stanisław „Broniwój”, 24 OB - Kom. Gł.
56. Por. DĄB-DWORSKI Jerzy „Dąb”, Pluton 200, Okr. W-wa A.K.
57. Saper DĄBROWSKI Czesław „Kowalski”, 56 Baon Sap. Kmnda Gł. A.K.
58. Por. DĄBROWSKI Karol „Cisowski”, Kedyw, 56 Baon Sap. Kmndy Gł. A.K.
59. Ppor. DZIERŻYMIRSKA Janina „Pazura”, 6 DP A.K., Okr. Kraków A.K.
60. Kpt. DZIERŻYMIRSKI Juliusz „Rokita”, 6 DP. A.K., Okr. Kraków.
61. St. strz. FUNDOWICZ Czesław „Tońko”, Kmnda Okr. A.K. Kielce
62. St. sierż. GIARO Mieczysław „Sosnowski” „Dobrzyński”, 56 Baon Sap.
63. Por. GIARO Stanisława „Głogowski”, Szef. Sap. K-dy Gł. A.K.
64. Ppor. GIARO Walerian „Giedrojć”, 56 Baon Sap., Gr. Dywer. „Prusy”.
65. Kpt. GOŁĘBIEWSKI Zbigniew „Budrys”, Kmnda Okr. A.K. Kielce.
66. Ppor. GRABOWSKI Mścisław „Grodzki” „Sprężycki”, 56 B. Sap. K.Gł.
67. Ppor. GORZKOWSKI Marian „Szary”, Zgr. „Leśnik”, Okr. W-wa.
68. San. HOLNICKA Jadwiga „Wisia”, Kedyw „Niebo”, Okr. Lublin A.K.
69. Ppor. HUCZYŃSKI Józef „Tolip”, 28 DP., 15 pp., Zgr. „Chrobry”.
70. Mjr. IGNACAK Piotr „Sawa” „Just”, Samodz. 15 pp. „Wilków” A.K.
71. Por. JAREWICZ-JACIŃSKI Zbigniew „Halicz”, Zgr. 15 pp. „Wilków”
72. Ppor. JARŃ-KOWALSKI Stefan „Jaroń”, Zgr. „Leśnik”, Okr. W-wa A.K.
73. Por. JAWOROWSKI Alfons „Mirski”, 56 B. Sap. Gr. Dywers. „Prusy”.
74. St. sierż. JUREK Jan „Sęp”, II-gi Baon 3 pp. Leg. Okr. A.K. Kielce.
75. Ppor. KOSTECKI Janusz „Żywioł”, A.K. Kedyw - Okręg Kraków A.K.

76. Por. KRAUZE Kazimierz „Wawrzecki”, 24 Bryg, Partyz. „Dryświaty”.
77. Kpr. KUPIDOWSKI Tadeusz „Kruk”, Zgrup. „Gurt”, Okr. W-wa A.K.
78. Ppor. LIPKO Jan „Janusz”, Grup. „Północ”, 3 DP. „Żywiciel”, Okr. W-wa A.K.
79. Ppor. LITWINOWICZ Edward „Wysocki” „Karpiański”, 56 B. Sap. K.Gł.
80. Kpt. ŁUKASIK Wiktor „Sosna” „Herman” „Miles”, Kdt Obw. „Dolina”.
81. Por. MADEŃSKI Edmund „Kłos”, IV. Zgrup. „Gurt”, Okr. W-wa A.K.
82. Łączn. MARCZEWSKA Róża „Lula” „Garczyńska Anna”, Oddz. V. K.G. A.K.
83. Ks. st. kapelan MARTENKA Franciszek „Ordon”, Samodz. 15 pp. „Wilków”
84. Ppor. MAZURKIEWICZ Mieczysław „Tomasz”, Dyon Motorowy Ob. W-wa.
85. Ppor. MICHNIKOWSKI Zdzisław „Konar”, 25 Pułk Partyz. Ziem. Piotrkowskiej.
86. Ppor. MIERZWIŃSKI Piotr „Wilk”, 30 DP. A.K., Okr. Polesie A.K.
87. Ppor. MISIEWICZ Antoni Henryk „Pirat”, D-ca Plut. Dyw. Grajewo.
88. Por. OCIEPA Bronisław „Orzeł”, Oddz. Part. „Ponury”, Okr. Kielce.
89. Ppor. PANAS Zbigniew „Zemsta”, Sam. 15 pp. „Wilków” A.K.
90. Ppor. PELC-PIASTOWSKI Jerzy „Łazik”, 39 pp. A.K., Okr. Kraków.
91. Por. PIOTROWSKI Julian „Rewera 2”, Okręg Warszawa A.K.
92. Por. PLUTA Wilhelm Jerzy „Pion” Okr. Lwów A.K.
93. Kpt. POLACZEK Jan Adam „Sokolnicki”, D-ca 56 B. Sap. K.Gł. A.K.
94. Por. PRZEŹDZIECKI Franciszek „Konrad” „Rafał”, Kmda Gł. A.K.
95. Por. REPUCHA Alojzy „Miroslaw”, Baon „Piorun”, Okr. W-wa A.K.
96. Kpr. ROSZKOWSKI Tadeusz „Komik”, IV Zgr. „Gurt”, Okr. W-wa A.K.
97. Rtm. RÓŻYCKI Jan Benedykt „Busik”, Okręg Łódź, A.K.

98. Saper RYBAK Jan „Karpowicz”, 56 B. Sap., Zesp. Dywers. Okr. Lublin.
99. Kpt. SEROCKI Antoni „Grzegorz”, Zgrup. „Bartkiewiczza” Ok. W-wa.
100. Ppor. SIDORKIEWICZ Wacław „Bem” „Kruk”, Insp. „B” Okr. Wilno.
101. Rtm. SŁAWIK Stanisław Lucjan „Reduła” „Cedro” „Stanisław”, Kmda Obw. Nowy Sącz, Oddz. Partyzancki „czarnego”, Okr. Krak.
102. Ppor. SŁAWIŃSKI Józef „Kruk”, Obw. Koluński-Brzeziny, Rejon Główno, Okr. Łódź A.K.
103. St. sierż. SZWARC Edward Wiktor „Kruszyna”, 56 B. Sap. Gr. „Prusy”
104. Ppor. ŚLĄSKI Lucjan „Karol” „Oskar”, Oddz. Partyz. Okr. Kraków.
105. Ks. Kanonik mjr TWORKOWSKI Stanisław „Jacek”, Obw. 6/XXVI W-wa - Praga.
106. Ppor. WASIEWICZ Jan „Lew”, 77 pp. A.K. Okr. Nowogrodzki A.K.
107. Por. WIERZBICKI Julian „Roman”, Oddz. Part. „Roman”, Okr. Białostocki A.K.
108. Por. WISZNIEWSKI Andrzej Witold „Milorzębski”, Kedyw, 56 Baon Sap. Kmdy Gł. A.K.
109. Chor. WOLSKI Józef Bolesław „Tygrys” Oddz. Partyz. „Wicher”, 25 pp. A.K.

Kazimierz Iranek-Osmecki¹

plk dypl.

Tadeusz Pełczyński

gen. bryg.

Kopia

IPMS, A.XII.77. Archiwum podręczne Kapituły.

¹ Kazimierz Wincenty Iranek-Osmecki (5 IX 1897 - 22 V 1984). Przybrane nazwiska; Kazimierz Jarecki, Włodzimierz Ronczewski; pseudonimy: Antoni, Heller, Jarecki, Makary, Pstrag. Członek ZS, od grudnia 1916 r. w II baonie 1 pp Leg. Po kryzysie przysięgowym wcielony do, armii austriackiej. Zbiegł, działał w POW. W WP od listopada 1918 r. Służył w 23 pp, w sztabach. Ukończył WSWoj; był tam wykładowcą i kierownikiem katedry służby sztabów. Od 1937 r. dowódca batalionu 36 pp Legii Akademickiej. W kampanii wrzesniowej oficer do zleceń Naczelnego Wodza. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony w ZWZ. 18 XII 1940 r. dotarł do kraju. Jako emisariusz S. Rowieckiego 15 IV 1942 r. przedostał się do Londynu. W nocy z 13 na 14 III 1943 r. został zrzucony do Kraju. Intrygował przeciwko niemu Stanisław Mikołajczyk, premier RP od lipca 1943 r. W AK Iranek-Osmecki był szefem oddziału kwaterymistrzowskiego KG AK, następnie szefem Oddziału II. Pod jego dowództwem rozpracowano m.in. niemiecką broń V-1. Po powstaniu warszawskim w niewoli niemieckiej, następnie przybył do Londynu. Tworzył środowisko kombatanckie AK, był członkiem Tymczasowej Rady Jedności Narodowej, współorganizator Studium Polski Podziemnej. Zmarł w Londynie. Odznaczony m.in. VM IV i V klasy, OOP III klasy KN, KW (4x), S i Z Krzyżem z Miecz. Szczegółowo zob. A.K. Kunert: *Słownik Biograficzny warszawskiej 1939 - 1944*, t. 2. Warszawa 1987, s. 69 - 71.

Nr 96

1980 październik 6, Londyn. – Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zatwierdzeniu odznaczeń Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari żołnierzy Armii Krajowej

Załączona lista, zawierająca 109 nazwisk, obejmuje żołnierzy AK, odznaczonych na podstawie upoważnienia Naczelnego Wodza przez D-cę Armii Krajowej Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari, za czyny bojowe w okresie lat 1941-1945. Postępowanie weryfikacyjne, przewidziane przy potwierdzeniu przez Naczelnego Wodza odznaczeń przez D-cę Armii Krajowej, ze zrozumiałych powodów uległo znacznemu opóźnieniu i dopiero teraz zostało ukończone.

Najstarsi z żyjących dowódców AK w osobach gen. bryg. Tadeusza Pełczyńskiego i płk dypl. Kazimierza Iranek-Osmeckiego, w drodze służbowej poprzez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, gen. dyw. Bronisława Ducha, stwierdzają zgodność z podaną dokumentacją w odniesieniu do wszystkich 109 żołnierzy AK, wymienionych na powyższej liście.

Jako konstytucyjny Zwierzchnik Sił Zbrojnych załączoną listę 109 odznaczonych Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari zatwierdzam.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ

(-) Edward Raczyński

załącznikLista 4 stronicowa¹

Londyn, 6 października 1980 r.

Kopia

IPMS, A.XII.77.

---

¹ Zob. wykaz z 26 IX 1986 r., dok. nr 93.

Nr 97

1981 czerwiec 29, Londyn. – Notatka z rozmowy Szefa Biura Kapituły Virtuti Militari gen. Antoniego Grudzińskiego z Prezydentem RP Edwardem Raczyńskim

KANCELARIA CYWILNA

PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

NOTATKA

do użytku służbowego

W dniu 29 czerwca 1981 r. o godz. 15³⁰ Prezydent Rzeczypospolitej Edward Raczyński przyjął generała Antoniego Grudzińskiego, szefa Biura Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari. Przy rozmowie był obecny Szef Kancelarii Cywilnej, Bohdan Wendorff, który sporządził niniejszą notatkę.

Gen. Grudziński - w dniu 25 bm. u Pana Prezydenta byli przedstawiciele Koła A.K.: płk dypl. Kazimierz Iranek-Osmecki oraz ppłk. Mieczysław Wałęga - przewodniczący Komisji Weryfikacyjnej A.K. w towarzystwie Ministra Spraw Wojskowych płk dypl. Jana Berka. Przedstawiciele Koła A.K. interweniowali w sprawie przyspieszenia przez Biuro Kapituły Orderu Wojennego V.M. wystawienia legitymacji 109 osobom, którym nadanie Srebrnego Krzyża V.M. przez Dowódcę Armii Krajowej Pan Prezydent potwierdził w dniu 6-go października 1980 r. Interwencję swą uzasadniają tym, że b. żołnierzom A.K. figurującym na omawianej liście 109 odznaczonych, a zamieszkującym w większości stale w kraju, dzieje się krzywda. Nie mając bowiem legitymacji z Biura Kapituły V.M. stwierdzających nadania Krzyża V.M. nie mogą ubiegać się u władz reżymowych o przyznanie im 25% dodatku do emerytury. Są to przeważnie ludzie już starsi; są tym ogromnie rozgoryczeni i interweniują w tej sprawie u władz Koła A.K.

Gen. Grudziński pragnie wyjaśnić Panu Prezydentowi powody tej zwłoki w wystawianiu właściwych legitymacji przez Biuro Kapituły V.M.

Została ona spowodowana:

- koniecznością sprawdzenia wymienionej listy 109 i dokonania, po uzgodnieniu z przedstawicielami władz A.K. właściwych poprawek. W wyniku tego sprawdzania z omawianej liczby 109 osób skreślone zostały trzy na-

- zwiska - koniecznością ustalenia, co na podanej liście jest nazwiskiem, a co pseudonimem używanym w A.K.
- trudnością w uzupełnieniu wniosków, zgodnie z kategorycznym wymogiem ustawy o V.M., wyszczególnienia, jakiego czynu bojowego połączonego z narażeniem życia dokonała osoba odznaczona. Większość wniosków z omawianej listy 109 osób posiada jedynie ogólne stwierdzenie jak np. „za okazaną odwagę w obliczu nieprzyjaciela”. Jako szef Biura Kapituły gen. Grudziński ma już przygotowane do maszynopisu zarządzenie nadania do podpisu Prezydenta R.P.
  - ostatnim jednak powodem wstrzymania wystawienia legitymacji było ujawnienie się faktu iż spośród 109 osób figurujących na omawianej liście 92 osoby posiada już „legitymacje” Biura Kapituły Orderu Wojennego V.M., stwierdzające o nadaniu im srebrnych Krzyży V.M. z numerem nadanego Krzyża V.M. O wystawienie takich legitymacji obecnie tak usilnie zabiegają władze A.K. Jako od roku 1964 Szef Biura Kapituły Orderu Wojennego V.M., jedynie upoważniony do wystawiania legitymacji osobom, którym nadany został Order V.M., stwierdzam, iż nigdy takich legitymacji nie wystawiałem, ani też nikogo do wystawienia ich nie upoważniałem. Wszystkie te „legitymacje” są wystawione na sfałszowanych formularzach oraz opieczetowane fałszywą pieczęcią Kapituły Orderu Wojennego V.M. Mają one podpis b. kierownika Biura Weryfikacyjnego A.K. mjr. Skoczka, występującego w charakterze Szefa Biura Kapituły Orderu oraz wpisany przez niego fałszywy numer nadanego Krzyża V.M. Major Skoczek nigdy Szefem Biura Kapituły V.M. nie był.¹ Stwierdzam, że nigdy mjr. Skoczkowi

---

¹ W aktach Kapituły IPMS, A.XII.77/100 zachowało się pismo mjr. Skoczka do Prezydenta RP:

„Londyn, 28 VIII 1985 r.
Dostojny Panie Prezydencie
Kończąc mój krótki raport z działalności w Głównej Komisji Weryfikacyjnej (wojsk.) b. Żołnierzy Armii Krajowej, decydującej o weryfikacji i nadawaniu Orderu wojennego V.M., w której brałem udział przez 25 lat, jednocześnie meldując o niezrozumiałych zmianach na ostatniej liście weryfikacyjnej V.M., zatwierdzonej i podpisanej przez Pana Prezydenta.

Skreśleniach i dodaniach nowych nazwisk przez śp. płk. K. Iranca-Osmeckiego, który ni brał udziału w Głównej Komisji Weryfikacyjnej (wojsk.) do 1976 roku a obecnie dowiedziawszy się ze zdumieniem o nowych kilkuset wnioskach Orderu wojennego V.M., zweryfikowanych przez ludzi nie kompetentnych, a które mają być przedstawi-

formularzy legitymacji in blanco, ani też pieczęci Kapituły Orderu V.M. nie dawałem. Istnienie takich fałszywych legitymacji gen. Grudziński stwierdził dopiero teraz przy załatwianiu właśnie sprawy nadań Krzyża V.M. 109 osobom, figurującym na liście A.K., o której mowa. Do chwili obecnej ujawnione zostało istnienie 92 takich fałszywych legitymacji. O fakcie istnienia tych fałszywych legitymacji Biuro Weryfikacyjnemu A.K. jest wiadomo, nawet podało mi ono na piśmie fałszywe numery Krzyży V.M. figurujące na tych legitymacjach. Czy więcej takich fałszywych legitymacji istnieje gen. Grudziński nie wie. Większość spośród tych 92 osób, posiadających fałszywe legitymacje, zamieszkuje stale w kraju i należy liczyć się z tym, iż część z nich, przedstawiając owe fałszywe legitymacje uzyskała lub wszczęła już staranie u władz reżymowych o przyznanie 25% dodatku do emerytury. Jeśli obecnie przedstawiciele A.K. interweniują, by Biuro Kapituły V.M. wystawiło wszystkim figurującym na omawianej liście 109 b. żołnierzy A.K. właściwe legitymacje, to powstanie sytuacja, iż ci spośród nich, którzy są w posiadaniu fałszywych legitymacji będą mieli po dwie legitymacje różniące się podpisem, terminem wystawienia, jak i numerem nadanego Krzyża V.M. Niewątpliwie to wcześniej czy później się wykryje

ne do aprobaty Pana Prezydenta, jestem zaskoczony próbą przeforsowania i nadania najwyższego odznaczenia bojowego Orderu wojennego V.M.

Uprzejmie bardzo proszę Pana Prezydenta o niedopuszczenie, ażeby niezdrowa atmosfera odznaczeń i awansów, jaka się rozprzestrzeniła na emigracji, również dotknęła Order wojenny V.M.

Może to pogorszyć jeszcze bardziej niezdrową atmosferę, parokrotnie organizowanej i odwoływanej subskrypcji na wydawnictwo o Orderze wojennym V.M. i wydrukowaniu pełnej listy Kawalerów Orderu wojennego V.M.

Osobiście będę b. żałował, że poświęciłem tyle czasu dla Kolegów AK w Kraju i na obczyźnie i dostąpiłem teraz zaszczytu bardzo wątpliwego należenia do Głównej Komisji Weryfikacyjnej (wojsk.) Armii Krajowej, która nie potrafiła zakończyć tę sprawę bezpowrotnie, dla dobra wartości Orderu wojennego V.M.

Pragnę nadmienić, że do czasu zakończenia ostatniej listy weryfikacyjnej Orderu wojennego V.M., do końca 1975 r., Główna Komisja Weryfikacyjna (wojsk.) cieszyła się ogólnie bardzo dobrą opinią w kraju i na obczyźnie.

Wydaje mi się, że lepiej jest przeoczyć jedno, czy dwa nadania pominięte, niż zdewaaluować Order wojenny V.M., przez obecnie przedstawione do zatwierdzenia wnioski weryfikacyjne, przygotowane przez ludzi niekompetentnych.

Łączę wyrazy szczerzej czci żołnierskiej

Marian Skoczek mjr sap.

Przewodniczący Komisji Weryfikacyjnej (wojsk.) AK”

i może doprowadzić do wstrzymania przez władze reżymowe honorowania wystawianych przez nas legitymacji jako wystarczający dowód o podstawę do przyznawania odznaczonym w kraju dodatku do emerytury. Ujawnienie całej tej sprawy fałszerstwa może zdyskredytować nasze władze i instytucje i będzie na rękę reżymowi.

Prezydent R.P. Jest to bardzo przykra sprawa, ale co winne są temu osoby odznaczone. Skutki nie mogą się skrubić na nich, zwłaszcza, że większość z nich zamieszkuje w kraju. Sprawę należy załatwić możliwie najszybciej, tak by one nie ucierpiały. Czy Pan Generał widzi wyjście z tej całej sprawy.

Gen. Grudziński. - widzę rozwiązanie następujące:

1. Władze A.K. wycofają od posiadaczy fałszywe legitymacje i oddadzą je Biuru Kapituły V.M. Nazwiska osób i numery Krzyży V.M. figurujące na tych legitymacjach są znane Biuru Weryfikacyjnemu Koła A.K. Biuro Kapituły V.M. w zamian otrzymanej fałszywej legitymacji wystawi osobie zainteresowanej legitymację z właściwym numerem nadanego Krzyża V.M. Rozumiem, że będzie to długotrwała i kłopotliwa operacja, gdyż większość zainteresowanych osób zamieszkuje stale w kraju.
2. Odznaczonym omawianej listy 109 osób, którzy nie posiadają legitymacji fałszywych, Biuro Kapituły wystawi jak najszybciej legitymację z właściwym numerem nadanego Krzyża V.M.
3. Celem zapobieżenia na przyszłość, władze A.K. winny wycofać od osób będących w posiadaniu i oddać do Biura Kapituły V.M. wszystkie posiadane blankiety legitymacji i pieczęcie Kapituły jakie były używane do wystawienia fałszywych legitymacji.

Prezydent Rzeczypospolitej - Akceptuje zaproponowane przez Gen. Grudzińskiego załatwienie sprawy z tym, że Biuro Kapituły ma dołożyć wszelkich starań, by osoby odznaczone otrzymały najszybciej należne im dokumenty z Kapituły. W szczególności, z uwagi na podeszły wiek i chwilową obecność w Londynie, poleca szybkie załatwienie sprawy pani Pułkownik Pomocniczej Służby Wojskowej Kobiet, Marii Witek. O przyspieszeniu wystawienia przez Biuro Kapituły legitymacji pani płk Witek interweniowali u pana Prezydenta przedstawiciele A.K.

Gen. Grudziński - jeśli pani płk Witek nie jest w posiadaniu już fałszywej legitymacji, lub zwróci takową, to sprawę załatwi w ciągu jednego dnia, tak że pani płk Witek przez wyjazdem do kraju będzie w posiadaniu właściwej legitymacji.

D E K R E T

PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

Z DNIA 15 SIERPNI 1990r.

o zmianie Ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojsnym
"Virtuti Militari"

Na podstawie Art.79 pkt/2/ Ustawy Konstytucyjnej z 23
kwietnia 1935 roku stanowią co następuje:

Art.1.

W Ustawie z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojsnym
"Virtuti Militari"/Dz.U.R.P.Nr.33 poz.285 z 1933r./ze zmianami wpro-
wadzonymi dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 czerwca -
1945 roku /Dz.U.R.P.Nr.8 poz.20 z 1945/ oraz dekretem Prezydenta Rze-
czypospolitej z dnia 24 lutego 1959 roku /Dz.U.R.P.Nr.1 poz.2 z 1959r/
wprowadza się następujące zmiany:

- 1.W Art.10 ustęp /1b/ i w Art.10 ustęp /2/ zdanie
"a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii General-
nego Inspektora Sił Zbrojnych" otrzymuje brzmienie:
" a w czasie pokoju po wysłuchaniu opinii Ministra
Spraw Wojskowych / Ministra Obrony Narodowej".

Art.2.

Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi
Spraw Wojskowych.

Art.3.

Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem Ogłoszenia.

MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH

Inż. Jerzy P. Morawiec

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ

Eyszard Kaczorowski

Z A R Z A D Z E N I E

PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 1 listopada 1990 roku

o powołaniu Kapituły Orderu Wojennego "Virtuti Militari"

Na podstawie Art.15 Ustawy z dnia 25 marca 1933 roku o Orderze Wojennym "Virtuti Militari"/Dz.U.R.P.Nr.33 poz.285 z 1933r./ z późniejszymi zmianami wprowadzonymi Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 czerwca 1945 roku o zmianie Ustawy z dnia 25 marca 1933r. o Orderze Wojennym "Virtuti Militari" /Dz.U.R.P.Nr.8 poz.20 z 1945 roku/ oraz Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 lutego 1959 roku o zmianie Ustawy o Orderze Wojennym "Virtuti Militari" / Dz.U.R.P.Nr. 1 poz. 2 z 1959r./ oraz Art.2 Statutu Orderu Wojennego "Virtuti Militari zatwierdzonego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Dekretem z dnia 9 marca 1964 roku /Dz.U.R.P.Nr.1 z 10 marca 1964r./

powołuję

na Członków Kapituły Orderu Wojennego "VIRTUTI MILITARI"

- 1.Pana Podpułkownika Białostockiego Tadeusza,
- 2.Pana Podpułkownika Chudy Władysława,
- 3.Pana Pułkownika Kozakiewicza Eugeniusza,
- 4.Pana Podpułkownika Osiczko Mariana,
- 5.Pana Podpułkownika dypl. Wsockiego Tadeusza,
- 6.Pana Majora dypl.Bluma Aleksandra,
- 7.Pana Majora dypl.Pawlaka Felicjana,
- 8.Pana Majora Srodzińskiego Albina,
- 9.Pana Kapitana pil.Sawickiego Mieczysława,
- 10.Pana Kapitana Kolasińskiego Stanisława,
- 11.Pana Kapitana Białkiewicza Mieczysława,
- 12.Pana Ogniomistrza Dziegielewskiego Adama.

MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH

Inż. Jerzy P. Morawicz

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ

Ryszard Kaczorowski

Prezydent Rzeczypospolitej - zapytuje, jak przedstawia się ilość nadanych Krzyży V.M. w stosunku do przyznanego w swoim czasie przez Naczelnego Wodza kontyngentu dla Armii Krajowej.

Gen Grudziński - Naczelnny Wódz gen. Sikorski w roku 1941 rozkazem Nr 13 upoważnił Dcę A.K. do warunkowego nadawania żołnierzom A.K. Krzyży V.M. Warunkowość polegała na obowiązku późniejszego przedstawienia przez Dcę A.K. dokumentacji tych nadań do zatwierdzenia i formalnego nadania przez Naczelnego Wodza. Warunek ten był ściśle przestrzegany przez wszystkich kolejnych Naczelnnych Wodzów. Upoważnienie dane Dcy A.K. dotyczyło tylko Srebrnych Krzyży V.M. i zostało ograniczone ilościowo. Kontyngent przyznany przez Naczelnego Wodza ogólnie wynosił 740 Krzyży. Został nie tylko wyczerpany, ale i znacznie przekroczony. Po wyłączeniu omawianej ostatniej listy ze 109 nazwiskami ilość nadań wyniesie 1311, czyli prawie dwukrotnie przyznany kontyngent. Przed zakończeniem rozmowy gen. Grudziński okazuje Panu Prezydentowi oryginalne legitymacje wystawione przez Biuro Kapituły oraz dla porównania oryginał lub fotokopię legitymacji fałszywej. Przedstawia korespondencję pomiędzy Biurem Kapituły V.M. a Biurem Weryfikacyjnym A.K., na której zaznaczone są przez szefa tego biura przy odnośnych nazwiskach omawianej listy z 109 nazwiskami żołnierzy A.K. numery otrzymanych fałszywych legitymacji.

Na tym rozmowę zakończono.

Notatkę sporządził Szef Kancelarii Cywilnej Bohdan Wendorff.

(-) podpis nieczytelny

Kopia IPMS, A.XII.77/111.

Nr 98

1991 maj 10, Londyn. – List Kanclerza Kapituły Orderu Virtuti Militari gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do Wiceministera Obrony Narodowej do Spraw Wychowawczych Bronisława Komorowskiego

48 Melrose Avenue

London SW19 8BX

10 maj 1991

Generał Klemens Rudnicki¹

---

¹ Klemens Rudnicki (28 III 1897 - 12 VIII 19920. Gen. dyw. WP. Do gimnazjum uczęszczał w Trembowli. Związał się z DS, skautingiem i „Zarzewiem”. W sierpniu 1914 wstąpił do Legionu Wschodniego J. Hallera i służył w nim do jego rozwiązania 1 V 1915 został wcielony do armii austriackiej i w stopniu pchor. skierowany na front włoski. W 1917 mianowany został ppor. W lipcu tegoż roku został ciężko ranny i do listopada 1918 przebywał w szpitalach wojskowych. 1 XI 1918 wstąpił do 2 p. szwoleżerów Rokitniańskich, biorąc wraz z pułkiem czynny udział w walkach z Ukraińcami i bolszewikami w 1920. Awansował do stopnia por. i rtm. (1 VI 1919). W wojnie z bolszewikami został ranny pod Kropiwną. Po wojnie do 1928 służył w 2 p. szwoleżerów na stanowisku dowódcy szwadronu. Odszedł do KOP, obejmując 7 szwadron w Podświliu (Wileńszczyzna). 1 I 1928 awansował na mjr. Ukończył WSWoj. (1930). Do 1932 wykładał tam taktykę ogólną. W 1933 został przeniesiony do Poznania na stanowisko zastępcy dowódcy 7 psk. 1 I 1934 awansowany na ppłk dypl. W 1934 w WSWoj. Objął kierownictwo Katedry Taktyki Ogólnej. Jesienią 1938 wrócił do służby liniowej, obejmując dowództwo 9 p.uł. małopolskich w Trembowli. Na jego czele walczył we wrześniu 1939 w Armii „P-ń” nad Bzurą i w obronie Warszawy. Za kampanię wrześniową odznaczony VM IV kl. Od jesieni 1939 w SZP, potem w ZWZ jako zastępca dowódcy obszaru 3 Lwów. 20 II 1940 aresztowany podczas przekraczania granicy pomiędzy okupacją niemiecką a sowiecką na Sanie pod Jarosławiem. Więziony przez NKWD w Przemyślu, Dniepropietrowsku. Skazany na 5 lat zesłania zwolniony został po utworzeniu Armii gen. W. Andersa. 11 XII 1941 awansowany na płk dypl. Kolejno zastępca Szefa Sztabu Armii Polskiej w ZSRR, zastępca dowódcy 6 Lwowskiej DP. W Persji dowódca 6 Lwowskiej Brygady Strz. Od października 1943 zastępca dowódcy 5 Kresowej DP. W kampanii włoskiej walczył pod Monte Cassino, prowadził dywizję na Anconę i na Linie Gotów, w bitwie o Bolonię dowódca Grupy „Rud” (dwie brygady strz.). 1 IV 1945 mianowany gen. bryg. 21 IV tegoż roku wkroczył do Bolonii. Wyznaczony przez NW do objęcia 1 D Panc. od gen. S. Maczka. Po zawieszeniu broni w Wilhelmshaven objął z dywizją okupację Niemiec w składzie

Szanowny i drogi Panie Ministrze,

Gdyśmy zaczęli naszą współpracę, przyjęliśmy jako zadanie Nr 1 dołożyć wszelkich starań, ażeby nowo tworzone Narodowe Wojska Polskie III Rzeczypospolitej były na najwyższym poziomie tak ideowym, jak i fachowym. Mieliśmy się przyczynić do tego obaj i to robiliśmy. Jest mi przykro, że gdy przyszła od Pana prośba o załatwienie sprawy sztandarów byłem właśnie wyeliminowany z czynnego życia udarem i byłem w szpitalu. Wiem, że tak ważna sprawa, jak sztandarów nie mogła być załatwiona, gdyż w tej sprawie tak drażliwej nie można operować ani rozkazem, ani wyrokiem sądowym. Tu musi działać uczciwy i rozsądny umysł, nie może być kwestią, kto ma rację, ale gdzie jest właściwa racja. Tak, ażeby zasadnicze cele, któreśmy sobie postanowili były dotrzymane. Wydaje mi się, iż potknięcie w tej sprawie, które nastąpiło, polegało na niewłaściwym pośrednictwie ludzi, którzy nie mieli właściwego rozeznania. Mówił mi Ryszard Dembiński, że napisał w tej sprawie list do Pana i jestem przekonany, że można będzie dojść do porozumienia, które będzie służyć zasadniczemu celowi, któreśmy sobie postawili. Być może, że i ja także ponoszę część winy, gdyż nie określiłem wyraźnie znaczenia i sposobu w jaki oddziały winny dochodzić do sztandaru, w mojej, przesłanej Panu w październiku ubiegłego roku opinii omawiającej problem tworzenia nowych Polskich Sił Zbrojnych, ich zadań i wychowania.

Drugim problemem równie ważnym, drażliwym i delikatnym jest sprawa Kapituły Orderu *Virtuti Militari*. Odtworzenie Kapituły przez ówczesnego prezydenta RP Ryszarda Kaczorowskiego nastąpiło, o ile wiem, na skutek inicjatywy Pańskiej. Wydaje mi się, iż jeśli przyjąć zasadę, że zbrodnie wojenne i prawdziwe zasługi nie mogą ulec przedawnieniu - to utworzenie tylko jednej Kapituły na Zachodzie nie może zaspokoić potrzeb równocześnie w Kraju

---

brytyjskiej Armii Renu. W 1947 1 D Panc. przeniesiona została na teren W. Brytanii. A gen. Rudnicki objął służbę w Generalnym Inspektoracie Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia jako zastępca dowódcy. W 1949 został zdemobilizowany i pozostał w W. Brytanii, dzieląc los wielu żołnierzy polskich. Przewodniczący Kapituły Orderu VM, działacz organizacji kombatanckich. Napisał wspomnienia („Na polskim szlaku”) i wiele prac historyczno-wojskowych. W grudniu 1991 odwiedził kraj. Awansowany na gen. dyw. Odznaczony także KW (5x), brytyjskim Distinguished Service Order, włoskim Croce di Valore i wieloma in. Urnę z prochami Generała złożono w Krakowie w Kwaterze 2 pułku Szwoleżerów (Cmentarz Rakowicki).

Zob. *Kawalerowi Virtuti Militari...*, t. II, cz. 1. s. 6 - 8; Jerzy A. Radomski: Klemens Stanisław Rudnicki (1897 - 1992), „WPH”, 1992 r., nr 4, s. 260 - 262.

i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Nie mamy tu możliwości, by uznać zasługi żołnierzy w Kraju w czasie okupacji niemieckiej i rosyjskiej ostatniej wojny. Sprawę tę należy więc przemyśleć tak, by we właściwy sposób uregulować te zagadnienia. Wydaje mi się, że regulamin prac Kapituły powinien być jeden i siedziba tam, gdzie jest Prezydent, oraz Wojsko, a więc w Polsce.

Bardzo proszę, żeby Pan swoje myśli na ten temat przysłał wprost do mnie, jako Kanclerza Kapituły, i jestem przekonany, że i tę sprawę będziemy mogli załatwić w sposób najwłaściwszy. Miałem nadzieję, że będziemy mogli omówić te sprawy osobiście w czasie mojej projektowanej wizyty w maju, ale vis major w postaci udaru pokrzyżował moje plany i musimy załatwić te problemy inną drogą. Potrwa to dłużej, ale w końcu odłożenie na jakiś czas tak istotnej sprawy, aby dobrze załatwić może wyjść na dobre. Fuzja jest rzecz trudniejsza, niż podział - potrzebuje więcej czasu.

Łączę wyrazy poważania

(-) Klemens Rudnicki generał

Oryginał

IPMS, A.XII.77/112

Nr 99

1991 październik 1, Londyn. – Komunikat nr 2 Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari na Obczyźnie w sprawie odtworzenia Kapituły Orderu, noweli do Statutu Orderu i innych spraw

I. KAPITUŁA ORDERU VIRTUTI MILITARI

P. Prezydent RP na Uchodźstwie R. Kaczorowski odtworzył swym dekretem Kapitułę Orderu V. M. i wyznaczył gen. K. Rudnickiego jako jej Kanclerza, powołując równocześnie w dniu 1 listopada 1990 r. dwunastu członków Kapituły. Kanclerz Kapituły zarządził pierwsze konstytucyjne zebranie Kapituły na dzień 16 listopada 1990r. w Eaton Place, na którym ukonstytuowała się Kapituła w następującym składzie:

1. Płk Kozakiewicz Eugeniusz - wicekanclerz

2. Kpt. pil. Sawicki Mieczysław - sekretarz.

Członkowie:

3. Ppłk Białostocki Tadeusz (ś. p. 13. 3. 1991),

4. Ppłk Osiczko Marian,

5. Ppłk dypl. Wysocki Tadeusz,

6. Mjr dypl. dr Blum Aleksander,

7. Mjr dypl. Pawlak Felicjan,

8. Mjr Środziński Albin,

9. Mjr Chudy Władysław,

10. Kpt. Kolasiński Stanisław,

11. Kpt. Białkiewicz Mieczysław,

12. Ogn. Dziegielewski Adam.

W ten sposób zaowocowały starania szeregu delegacji Związku Kawalerów Orderu V. M. na Obczyźnie u kolejnych Prezydentów RP (K. Sabbat i R. Kaczorowski) na przestrzeni lat 1988/89/90. Jak dotychczas Kapituła obradowała tylko ten jeden raz i nie organizowała więcej spotkań.

II. ZMIANA NAZWY

Jednogłośnie decyzją rocznego zebrania informacyjnego Kawalerów Orderu Virtuti Militari z dnia 13. IV. B. R. nazwa „ZWIĄZEK” została zmieniona na „ZGROMADZENIE KAWALERÓW ORDERU WOJENNEGO VIRTUTI MILITARI na Obczyźnie z siedzibą w Londynie”. Na zebraniu, któremu przewodniczył płk dypl. A. Szugajew podkreślono brak aktywności odtworzonej Kapituły Orderu: poinformowano o przyjęciu naszej organizacji do Rady Wojska i zdecydowano upoważnić mjra dypl. Z. Bachurzewskiego do reprezentowania Zgromadzenia Kawalerów Orderu V. M. w Ministerstwie Obrony Narodowej w Warszawie (patrz pkt IV.).

III. NOWELA DO STATUTU ORDERU

Na zebraniu Zarządu Zgromadzenia w dniu 24. IV. B. R. sekretarz przedstawił wniosek, by wykorzystując istniejącą już Kapitułę Orderu, ulegalizować wreszcie Zgromadzenie przez wysłanie listu do Kanclerza Kapituły gen. dyw. K. Rudnickiego z prośbą o uzupełnienie Art. 3, pkt. 4 Statutu Orderu zaproponowaną nowelą. Wniosek został przyjęty jednogłośnie przez Zarząd i zredagowany, jak niżej, został wysłany na ręce Kanclerza Kapituły:

L. p. 1/91, Londyn 26. 4. 91

Wielce Szanowny Panie Generale!

Na ręce Pana Generała składamy meldunek, że na ostatnim rocznym zebraniu Kawalerów Orderu V. M. w dniu 13. IV. br. została zmieniona nazwa „Związek Kawalerów Orderu Wojennego V. M.” na „Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego V. M. na Obczyźnie z siedzibą w Londynie”.

Artykuł 3, pkt. 4. Statutu Orderu Wojennego V. M., uchwalonego przez Kapitułę tego orderu w dniu 12. II. 1964 r. i zatwierdzonego przez Prezydenta R. P. w dniu 9. III. 1964 r. poleca Kapitulę organizację Zgromadzenia. W związku z tym uprzejmie prosimy Pana Generała o uzupełnienie tego punktu następującą nowelą:

„Aktualizuję Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari na Obczyźnie z siedzibą w Londynie jako ramię robocze Kapituły, lojalnie jej podporządkowane, którego prace prowadzi Zarząd w składzie przewodniczący, dwaj zastępcy, sekretarz i skarbnik zgromadzenia”.

Pozytywna odpowiedź Pana Generała ulegalizuje pozycję naszej organizacji, za co będziemy serdecznie wdzięczni Panu Generałowi.

Z uwagi na zły stan zdrowia gen. Rudnickiego pisemnej odpowiedzi nie otrzymaliśmy, a próby załatwienia tej sprawy na drodze służbowej przez urząd Wicekanclerza i Sekretarza Kapituły również spełzły na niczym. W tej tak nadzwyczaj krępującej sytuacji Zarząd Zgromadzenia zdecydował odwołać się do Walnego Zebrania celem przedyskutowania tej sprawy.

IV. LIST UWIERZYTELNIAJĄCY

Dla wykonania postulatu Zebrania Kawalerów V. M. z dnia 13. IV. br. Zarząd Zgromadzenia wysłał upoważnienie reprezentowania naszej organizacji na ręce mjra dypl. Z. Bachurzewskiego (Warszawa 02535, ul. Łowiecka 51 m. 3) pod L. p. 2/91 z dnia 7 maja o następującej treści:

„Zgodnie z uchwałą ostatniego zebrania Kawalerów Orderu Virtuti Militari w dniu 13 kwietnia br. w Londynie, składamy na ręce Pana plenipotentję reprezentowania naszego Zgromadzenia w MON, z klauzulą, że Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari na Obczyźnie z siedzibą w Londynie legalnie podporządkowuje się obecnej Kapitulę Orderu Virtuti Militari z gen. dyw. K. Rudnickim jako Kanclerzem na czele, a z chwilą stworzenia kapituły w Polsce, lojalnie do niej się ustosunkuje.”

W odpowiedzi otrzymaliśmy kopię tekstu, jako mjr dypl. Z. Bachurzewski wystosował do Wiceministra Obrony Narodowej B. Komorowskiego i główną jego treść przytaczamy poniżej.

W. Pan Bronisław Komorowski

Wiceminister Obrony Narodowej 00/909 Warszawa, Królewska 2.

Szanowny Panie Ministrze!

Z polecenia Zarządu Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari na Obczyźnie, przedstawiam Panu Ministrowi list Zarządu mianujący mnie reprezentantem w Polsce. Załączam też krótkie opracowanie wyjaśniające pozycję Zgromadzenia w ustawodawstwie Orderu. Obecnie w myśl ustawy o Orderze Wojskowym Virtuti Militari z 25 marca 1933 roku, i według Statutu Kapituły zatwierdzonego Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 9 marca 1964 roku, Zgromadzenie podlega Kapitulie w Londynie z gen. dyw. K. Rudnickim, jako jej Kanclerzem, na czele. Z chwilą odtworzenia Kapituły w Polsce, Zgromadzenie na Obczyźnie lojalnie się do niej ustosunkuje. Zgromadzenie Kawalerów jest reprezentowane w Radzie Wojska, a Przewodniczący Zgromadzenia mjr dypl. dr A. Blum jest członkiem Kapituły. Zgromadzenie zgłasza gotowość i chęć współpracy z MON, specjalnie w organizacji obchodów 200-lecia w 1992 r. Po powrocie z wakacji poproszę Pana Ministra o spotkanie w celu omówienia roli Zgromadzenia i współpracy z MON.

(-) Z. Bachurzewski mjr dypl.

V. ZEBRANIA ZARZĄDU

Dla załatwienia bieżących spraw Zarząd Zgromadzenia odbył pięć kolejnych zebrań a dniach: 24. IV., 13. VII., 20. VIII., 18. IX., i 4. X. br.

Z TEKI SEKRETARZA (mjra art. J. M. Wisz, 24 Eddiscombe Rd, Londyn SW6 4UA).

Odzew na rozesłany przez nas komunikat Nr 1 w dniu 23 X 1990 wyraził się dużą liczbą zapytań i zgłoszeń o wstąpienie do naszej organizacji i to nie tylko z UK, Zjednoczonego Królestwa lecz także z Ameryki, Kanady, Australii, Brazylii, Hiszpanii, Belgii i Luksemburgu. Sekretarz potwierdzał odbiór pism i informował zainteresowanych o szczegółach postępowania. Najistotniejszym warunkiem jest wypełnienie deklaracji o nadaniu odznaczenia, a celem usprawnienia procedury zapisu na członka załącza się kopię deklaracji (strona 5). Z uwagi na fakt, że kartoteka ewidencyjna członków wykazuje pewne braki, sekretarz prosi o rychłe nadesłanie danych: 1) ostatni stopień

(stanu spoczynku lub pospolitego ruszenia) w myśl rozporządzenia MSWojsk. Z dnia 1 XI 90 r; 20 numer krzyża V. M. jeśli nie podano w deklaracji.

VII. SPRAWOZDANIE SKARBNIKA (kpt. pil. Art. J. Piaśnicki, 203 Gunnesbury Lane, Londyn W8 8LJ).

VIII. Rok 1990: w dniu 31 XII 90 Związek liczył 60 członków. Ze składek członkowskich i darów przychód wyraził się sumą £352,09, rozchód zamknął się sumą £79,04. Saldo za rok 1990 było w wysokości £273,05.

Rok 1992: W dniu 9. I. Zostały założone dwa konta w Barcylays Bank, Ealing Branch pod nazwą „THE VIRTUTI MILITARI ASSOCIATION”:

1) konto depozytowe Nr 21471627

2) konto bieżące Nr 40934720

Obecnie na liście członków Zgromadzenia figuruje 79 nazwisk. Zgromadzenia Kawalerów dysponuje obecnie sumą £445,50 (na koncie depozytowym £59,40, na koncie bieżącym £55,90 oraz gotówka pod opieką skarbnika £59,40).

Roczna składka członkowska nadal wynosi £5,00. Skarbnik prosi o uregulowanie składek za rok bieżący. Czeki należy wystawić na „The Virtuti Militari Association” i przesyłać na adres skarbnika.

VIII. WALNE ZEBRANIE ZGROMADZENIA

Zarząd Zgromadzenia Kawalerów V.M. zwołuje Walne Zebrania członków na dzień 23 listopada b.r. (sobota) godz. 15⁰⁰ w Windsor Hall, Winsor Road, Ealing W5, a z uwagi na ważność zagadnień odnośnie ciągłości istnienia Zgromadzenia prosi o jak najliczniejszy udział.

IX. ŚWIĘTO ORDERU

Jak w latach ubiegłych, Zarząd Zgromadzenia Kawalerów V.M. organizuje uroczysty obchód Święta Orderu w Londynie w dniu 10 listopada 1991 r.

Godz. 11³⁰ Msza św. W kościele NMP przy Windsor Rd., Ealing Broadway W5 w intencji zmarłych Kawalerów V.M., w czasie której zostanie złożony wieńiec z wstęgą Orderu w imieniu wszystkich Kawalerów.

X. STATUT ZGROMADZENIA KAWALERÓW V.M.

Załączony do komunikatu projekt statutu naszej organizacji będzie dyskutowany na Walnym Zebraniu i po uzgodnionych poprawkach zostanie zatwierdzony.

XI. RÓŻNE

W wydawnictwie „Bellona” ukazała się bardzo na czasie i bardzo dobrze opracowana książka p.t. „Order Virtuti Militari”, której autorem jest Krzysztof Filipow, historyk białostockiej filii Uniwersytetu Warszawskiego. Będzie ona pokazana na Walnym Zebraniu i jeśli czas pozwoli, będzie można ją wygrać losem loterii.

Sekretarz Zgromadzenia

J.M. Wisz, mjr art.

Sekretarz Zgromadzenia

Dr A. Blum, mjr dypl. art.

Zatwierdzenia Zgromadzenia Kawalerów przez gen. dyw. Klemensa Rudnickiego Kanclerza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari dokonane zostało 22 X 1991 r.

Druk, oryginał w Zbiorach Redakcji Słownika Biograficznego Kawalerowie Virtuti Militari w Koszalinie

Nr 100

1991 październik 22, Warszawa. – Protokół przyjęcia dokumentacji Komisji Weryfikacyjnej Armii Krajowej przesłanej przez Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie

Dnia 20 września 1991 r. Zarząd Wojskowych Spraw Zagranicznych Sztabu Generalnego WP przekazał do Departamentu Kadr MON 19 (dziewiętnaście) kartonów opieczetowanych i oklejonych taśmą zawierających dokumentację Komisji Weryfikacyjnej Armii Krajowej, zgodnie z zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej Nr 10/MON z dnia 6 marca 1991 r. - w sprawie przejścia archiwalnej dokumentacji personalnej ministerstwa Spraw

Wojskowych Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie oraz sztandarów jednostek mający przejąć ww. dokumentację.

Zgodnie z § 1 ust. 3 ww. zarządzenia w departamencie kadr powołano komisję w składzie:

1. ppłk Edward LESZCZYŃSKI
2. mjr Zbigniew DYŁON
3. mjr Zbigniew PAŁASZ
4. mjr Jan STANEK

w celu fizycznego przyjęcia dokumentacji.

W trakcie przyjmowania komisyjnie rozpieczętowano każdą paczkę opisując jej zawartość zgodnie z załączonymi wykazami (19 załączników).

Po przyjęciu i zapoznaniu się z treścią dokumentacji komisja proponuje pozostawić ją w całości do wykorzystania służbowego w Departamencie Kadr, ponieważ n/w materiały nie kwalifikują się do przechowywania w CAW.

W czasie zapoznawania się z zawartością opakowań stwierdzono:

a) kartotekę osób odznaczonych za działalność w AK - 38166 sztuk

b) aplikacje (prośby, podania) o nadanie odznaczeń:

- za 1990 r. - 4108 spraw

- za 1991 r. - 2188 spraw

- okręgu AK Białystok - 3010 spraw

- Virtuti Militari - 358 spraw

- weryfikacje wątpliwe do stwierdzenia - 635 spraw

Na tym protokół zakończono i podpisano:

Przewodniczący - ppłk E. Leszczyński

Członkowie: mjr Z. Dylon

mjr Z. Pałasz

mjr J. Stanek

Kopia

IPMS, A.XII.77, t. 114.

Nr 101**1992 luty 26, Warszawa. – Protokół przyjęcia materiałów Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari przez Departament Kadr Ministerstwa Obrony Narodowej**

Dnia 26 lutego 1992r. komisja powołana na podstawie Zarządzenia nr 10/MON z dn. 6 marca 1991 r. w składzie:

ppłk	mgr inż.	Edward Leszczyński
mjr	mgr	Zbigniew Dylon
mjr	mgr	Zbigniew Pałasz

przyjęła niżej wymienione materiały Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari przywiezione z Londynu przez Pana mjr. M. Sawickiego.

1. Spis Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari nadanego w czasie II-giej Wojny Światowej 1939-1945 r.

Tom I. Krzyż klasy II, III, IV, V od „A” do „M” (Księga formatu 230x350 mm, oprawiona w twarde okładki, zawierająca 114 stron).

2. Spis Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari nadanego w czasie II-giej Wojny Światowej 1939-1945 r.

Tom II. Krzyż klasy V. Nadania zbiorowe. Nadania cudzoziemcom. Od „N” do „Z”. (Księga formatu 225x350 mm, oprawiona w twarde okładki, zawierająca 112 stron w tym 9 ostatnich innego formatu niż pozostałe).

3. Teczka Sekretarza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari (Teczka zawiera 42 kserokopie formatu A4. Są to: Monografia dotycząca Orderu Wojskowego Virtuti Militari, Dzienniki Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Protokół powołania Komisji do uporządkowania wykonanych prac nad listą Kawalerów Virtuti Militari, Dekrety i zarządzenia Prezydenta RP, Zatwierdzenie Zgromadzenia Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari na Obczyźnie z siedzibą w Londynie. Kserokopie wyszczególniono wg chronologii powstania dokumentów, z których zostały wykonane).

4. Lista z wnioskami o odznaczenie Orderem Wojskowym Virtuti Militari (15 pozycji)

Pozycja 1 - Jan Zaprawa-Ostromięcki
 2 - Antoni Markiewicz
 3 - Edward Lisowski

- 4 - Kazimierz Świrbutowicz
- 5 - Adam Sas-Dunajewski
- 6 - Edmund Majewski
- 7 - 15 pp Ziemi Piotrkowsko-Opoczyńskiej
- 8 - Zygmunt Sienkiewicz
- 9 - Władysław Polaszek
- 10 - Tadeusz Petrol
- 11 - Lista oficerów 16 P.Uł. Poznańskich
- 12 - Bronisław Szykier
- 13 - Tomasz Piesakowski
- 14 - Sztandar Brygady Spadochronowej
- 15 - Jan Warnke

Dokumenty do każdej z wymienionej pozycji znajdują się w oddzielnej teczce lub kopercie.

Komisja przyjęła wyżej wymienione materiały zgodnie z ustaleniami zawartymi z Kancelarią Prezydenta RP.

Materiały te będą przechowywane w Departamencie Kadr MON do czasu powołania nowej Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Zał.: notatka do przekazania
dokumentów Kapituły Orderu
Wojennego Virtuti Militari
wykonana przez p. mjr. Sawickiego

podpisy nieczytelne

Załącznik:

**PRZEKAZANIE DOKUMENTÓW KAPITUŁY ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI DO MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ**

1.0. WPROWADZENIE

Pan Generał K. Rudnicki Kanclerz Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari w porozumieniu z Wiceministrem Obrony Narodowej B. Komorowskim wyraża życzenie (w liście z dnia 02.01.1992 do Gen. inż. I. Morawicza Rzecznika Komisji Likwidacyjnej Spraw Wojskowych w Londynie) prze-

kazania wszystkich ustaw i zarządzeń wykonawczych, które wyszły w II Rzeczypospolitej i na których bazowało się nadawanie tego orderu aż do przekazania III Rzeczypospolitej całego tego problemu. W konsekwencji powyższego życzenia Kanclerza Kapituły zostają przekazane dokumenty Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

2.0. LISTA DOKUMENTÓW

2.1. Ustawy i dekrety dotyczące Orderu Wojennego Virtuti Militari od 1919 do 1990 roku.

2.2. Dwie księgi (tom I i tom II) nadań Orderu Wojskowego Virtuti Militari w czasie II-giej wojny światowej 1939-1945.

TOM I

Order Wojenny Virtuti Militari Klasa II, III, IV oraz V od „A” do „M”

TOM II

Order Wojenny Virtuti Militari Klasy V (Krzyż Srebrny) od litery „N” do „Z”, Nadania zbiorowe, Nadania Cudzoziemców.

2.3. Zestaw wniosków o odznaczenie Orderem Wojskowym Virtuti Militari do załatwienia przez Kapitułę w kraju (lista zawierająca 10 wniosków załączona)

2.3.1. Oprócz powyższych niezadowolonych wniosków jest dodatkowa lista zawierająca około 44 pozycji wymagających uzupełnień zanim zostaną przesłane do Kapituły (Pan ppłk M. Walega podał szczegóły w związku ze sprawami weryfikacyjnymi A.K.)

2.4. Teczka dokumentów sekretarza Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

3.0. Indeks nazwisk Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari w ugrupowaniach, jak na przykład: Lotnicy, Nadania Gen. Rómmla etc. Ze względu na formę i objętość dokumentacji będzie ona przesłana do Warszawy specjalnym transportem udostępnionym przez Konsulat R.P. w Londynie.

Kopia

IPMS, A.XII.77/114.

Nr 102**1992 czerwiec 12, Londyn. – List Kanclerza Kapituły Virtuti Militari
gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do Prezydenta RP Lecha Wałęsy**

Klemens Rudnicki gen. dyw.

48 Melrose Avenue

London SW19 8BX

12 czerwiec 1992

Pan Prezydent RP

Lech Wałęsa

Belweder

Warszawa

Dostojny Panie Prezydencie,

Melduję Panu Prezydentowi, iż po porozumieniu z Prezydium Kapituły Orderu Virtuti Militari powołanej przez ostatniego Prezydenta II RP pana Ryszarda Kaczorowskiego, pod moim przewodnictwem, zgłasza gotowość i chęć ustąpienia jako kanclerz Kapituły, która nie ma już racji bytu.

Proszę Pana Prezydenta o powołanie nowej Kapituły dla potrzeb Wojsk III RP, która może być w przyszłości potrzebna.

Łączę wyrazy należytego szacunku

(-) Klemens Rudnicki gen. dyw.

Kanclerz Kapituły VM

Kopia

IPMS, A.XII.77/112.

Nr 103

1992 czerwiec 12, Londyn. – List gen. dyw. Klemensa Rudnickiego do P.O. Ministra Obrony Narodowej Janusza Onyszkiewicza

Klemens Rudnicki gen. dyw.

Antokol

45 Holbrook Lane

Chislehurst

Kent BR7 6PE

12 czerwiec 1992

Panie Ministrze,

Powołując się na rozmowę, którą miałem z wiceministrem do Spraw Wychowania Wojska panem Bronisławem Komorowskim w Warszawie dnia 2 grudnia 1991 roku pragnę zakomunikować Panu Ministrowi co następuje:

Omawiając z panem wiceministrem Komorowskim całość spraw dotyczących Orderu Virtuti Militari doszliśmy wzajemnie do przekonania, że nadeszła pora, po 22 grudnia 1990 roku ażeby, całość spraw dotyczących Virtuti Militari przekazać Panu Ministrowi w Warszawie. W związku z powyższym ostatni minister Spraw Wojskowych II RP w Londynie gen. bryg. inż. Jerzy Morawicz zebrał i przekazał do Warszawy wszystkie dekrety i rozporządzenia regulujące nadawanie tego Orderu żołnierzom polskim. Jest w nich wyraźnie powiedziane, że orderu Virtuti Militari nadaje najwyższy zwierzchnik Polskich Sił Zbrojnych, którym był najpierw Naczelnik Państwa, a potem kolejni prezydenci RP. Wynika z tego, że kompetencją Kapituły Orderu Virtuti Militari było jedynie nadawanie orderów III, II i I Klasy. Natomiast kapituła nie miała kompetencji nadawania orderów IV i V Klasy, bo zostały one przekazane przez Prezydenta każdemu Wodzowi Naczelnemu w czasie wojny. Dawało to bowiem możliwość nagradzania żołnierzy bezpośrednio po akcji omijając biurokratyczną drogę. Rolą Kapituły zatem było tylko rejestrowanie nadawanych przez Naczelnego Wodza orderów IV i V Klasy i przekazywanie tych akt do archiwów. A więc archiwa dotyczące się wojny 1919-1920 winny znajdować się w archiwach MON w Warszawie. Ten sam proceder był obowiązujący dla Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i nadawane przez kolejnych Naczelnych

Wodzów orderu IV i V Klasy są w archiwach Instytutu im. Gen. Sikorskiego w Londynie, oraz w archiwach ostatniego Ministra Spraw Wojskowych w Londynie i te także zostały Panu Ministrowi już przekazane.

Ostatni Prezydent II RP Pan Ryszard Kaczorowski 22 grudnia 1990 powołał do życia, na sugestię wiceministra Obrony Narodowej pana Bronisława Komorowskiego Kapitułę Orderu Virtuti Militari pod moim przewodnictwem. Kapituła ta nie rozpatrywała żadnych wniosków na nadane orderu III, II i I Klasy, bo takich wniosków nie było. Natomiast wnioski na IV i V Klasę nie były w kompetencji Kapituły.

Jeżeli najwyższy zwierzchnik Polskich Sił Zbrojnych Prezydent RP uzna za wskazane powołać nową Kapitułę - potrzebny do tego jest jeszcze jeden akt stwierdzający rozwiązanie obecnie istniejącej Kapituły. Rozwiązanie Kapituły może być dokonane jedynie przez Prezydenta R.P. W sprawie rozwiązania obecnej Kapituły i powołania nowej Kapituły napisałem list do Pana Prezydenta, którego kopię przesyłam Panu do wiadomości.

Z należnym poważaniem

(-) Klemens Rudnicki

Generał dywizji

Kopia

IPMS, A.XII.77/112.

Nr 104

1992 grudzień, Londyn. – Komunikat nr 4 Zgromadzenia Kawalerów Virtuti Militari na Obczyźnie

ZGROMADZENIE KAWALERÓW ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI

na Obczyźnie z siedzibą w Londynie

THE VIRTUTI MILITARI ASSOCIATION

203 Gunnersbury Lanc London W3 BLJ

Tel: 081 992 2931

KOMUNIKAT Nr 4

Londyn.....grudzień 1992

I. ŻYCZENIA ŚWIĄTECZNE I NOWOROCZNE

Z okazji zbliżających się Świąt Bożego Narodzenia Zarząd Zgromadzenia składa Swym Członkom najserdeczniejsze życzenia WESOŁYCH ŚWIAT i POGODNEGO NOWEGO ROKU.

II. SPRAWOZDANIA ZARZĄDU:

a) Przewodniczącego Zgromadzenia. W okresie maj - grudzień b.r. odbyło się pięć zebrań Zarządu (13.V, 7.VII, 1.X, 8.X, i 10.XII) oraz jedno Zebranie okolicznościowe Kawalerów (15.XI. b.r.). Głównym tematem ich obrad były uroczystości 200-lecia ustanowienia Orderu w kraju i w Londynie. Zapowiedziany komunikatem Nr 3 obchód w Londynie został w całości zrealizowany, kulminując wystawą okna POSK i wspólnym obiadem licznie zebranych Kawalerów, (patrz pkt. III). Równie uroczyście zorganizowano Święto Orderu V.M. w dniu 15.XI. b.r. (patrz pkt. IV), po którym odbyło się okolicznościowe zebranie Kawalerów, na którym upoważniono Przewodniczącego Zgromadzenia do publicznego wystąpienia w obronie Honoru Orderu w czasie spotkania z ministrem obrony narodowej w POSK. (patrz pkt. V).

b) Sekretarza Zgromadzenia. Pomyłki w wykazach imiennych Kawalerów, jakie znalazły się w listach zaproszeniowych p. Prezydenta Wałęsy na uroczystościach 200-lecia ustanowienia Orderu w Warszawie oraz na spotkanie Kawalerów w Ambasadzie Polskiej, spowodowały konieczność sporządzenia przez sekretarza dwóch wiarygodnych list: 1. listę członków Zgromadzenia

(obecnie 102 nazwisk), 2. listę żyjących na Obczyźnie Kawalerów w odpowiedzi na nasz apel z dnia 6.IV. b.r. w prasie polskiej (obecnie 113 nazwisk). Obie listy zostały rozprowadzone rozdzielnikiem na ręce: sekretarza Kapituły mjr. pil. M. Sawickiego, delegata Zgromadzenia na kraj mjr. dypl. M. Bachurzewskiego oraz attache wojskowego przy Ambasadzie Polskiej w Londynie płk. K. Cukierskiego z myślą, że staną się one realną podstawą dla przyszłych kontaktów.

c) Skarbnika Zgromadzenia. Zestawienie finansowe za rok 1991 zostało sprawdzone i zatwierdzone przez Komisję Rewizyjną w dniu 26.II.92. Saldo za rok 1991 w dniu 31.XII. wynosiło:

- konto depozytowe w Halifax Building Society.....	£471.39
- gotówka w kasie	£ 52.28
Razem.....	£523.67
Za okres od 1.1.92 do 9.12.92: konto depozytowe.....	£146.43
Gotówka w kasie	£104.64
Razem.....	£251.07
Łącznie 9.12.92	
	£ 774.74

Skarbnik prosi o wypełnianie czeków po angielsku na „The Virtuti Militari Association”. Członkowie mieszkający poza Wielką Brytanią proszeni są o przesyłanie składek używając International Money Order w walucie funty sterlingowe, lub przez American Express w dolarach na nazwisko i adres skarbnika (jak w nagłówku).

III. OBCHÓD 200-LECIA USTANOWIENIA ORDERU.

W Warszawie Zgromadzenie Kawalerów Orderu Wojennego na Obczyźnie z siedzibą w Londynie reprezentowała delegacja w składzie: kpt. W. Polaszek, II-gi wiceprzewodniczący, mjr dypl. Z. Bachurzewski nasz delegat na kraj oraz mjr M. Białkiewicz, który wręczył p. Prezydentowi R.P. list od gen. K. Rudnickiego, Kanclerza Kapituły. Delegacja ta wzięła udział w całym programie obchodów, opisanych szczegółowo w Dzienniku Polskim (6.IX.92) przez sekretarza Kapituły.

W Londynie zaś w dniu 10.VI. b.r. rozpoczęto obchody odsłonięciem okna wystawowego w POSK, zatytułowanym „W hołdzie Orderowi” i wykonanym

w papiero-plastyce przez mjr J.M. Wisza, sekretarza Zgromadzenia. (patrz foto).

Dnia 21.VI. b.r. Zgromadzenie miało uroczysty program własnych obchodów: złożenie hołdu ofiarom Katynia przed pomnikiem na cmentarzu Gunnersbury, msza św. w kościele NMP na Ealingu i obiad koleżeński Kawalerów w Windsor Hall.

Na cmentarzu modły odprawił ks. prow. P. Jasiński, a krótką historię budowy pomnika i jego odznaczenia Orderem V.M. V klasy przez Prezydenta R.P S. Ostrowski (13.XI.1976) przedstawił ppłk M. Skoczek, I-szy wiceprzewodniczący. Wieniec z czerwonych maków ze wstęgami Orderu V.M. złożyli: ppłk M. Skoczek, ppłk A. Środziński, por Z. Szagonowa i mjr dypl. A. Blum.

Fragment ze specjalnie skomponowanego wiersza pióra kpt. pil. art. J. Pańnickiego odczytała córka ppłk A. Środzińskiego, Barbara.

Około 60 Kawalerów z Rodzinami zasiadło do obiadu, podczas którego przemawiał przewodniczący Zgromadzenia, podkreślając tragiczną historię Orderu V.M.

IV. ŚWIĘTO ORDERU V.M. i OKOLICZNOŚCIOWE ZEBRANIE KAWALERÓW

Corocznym zwyczajem w dniu Święta Niepodległości, Zgromadzenie urządziło uroczysty obchód Święta Orderu w kościele NMP na Ealingu w dniu 15.XI. br. mszą św. celebrowaną przez ks. prow. P. Jasińskiego. Delegacja złożyła na ołtarzu wieniec ze wstęgami Orderu. Lekcje czytał ppłk M. Skoczek.

Po nabożeństwie w sali ks. Popiełuszki, odbyło się okolicznościowe zebranie Zgromadzenia, któremu przewodniczył p.o. Kanclerz Kapituły płk M. Osiczko w obecności zaproszonych członków Kapituły. Głównym przedmiotem dyskusji był ogłoszony w gazecie „Nowy Świat” (9.X. br.) artykuł zatytułowany przez autorkę Marię Starkowską „W kolejce po Virtuti - Kto i Komu dawał”.

Odczytany w całości przez mjr. dypl. dr A. Bluma, wywołał on żywą reakcję obecnych głównie na temat proponowanej przez p. Prezydenta weryfikacji nadań odznaczeń V.M. Zabierali tu głos: ppłk F. Florczak, ppłk S. Cieślewicz, mjr Z. Gordon, kpt W. Polaszek i rtm. A. Dzierżek, opiniując gremialnie, że nikt nie ma prawa weryfikować raz, prawnie nadanych odznaczeń krzyżem V.M. Oburzenie wywołała również sprawa nadawania krzyża V.M. przez samozwańczego prezydenta Sokolnickiego, w obliczu której przewodniczący Zgromadzenia mjr A. Blum postawił wniosek z prośbą, by Zebranie upoważniło go

do publicznego wystąpienia w obronie Honoru Orderu z równoczesnym protestem przeciw uznaniu odznaczeń Sokolnickiego na najbliższym spotkaniu z Ministrem Obrony Narodowej dr J. Onyszkiewiczem w POSKu w dniu 18.XI.92. Wniosek został przyjęty jednogłośnie. (patrz pkt. V).

V. Z MINISTREM OBRONY NARODOWEJ W LONDYNIE

W programie oficjalnej wizyty delegacji M.O.N. w Wielkiej Brytanii miało miejsce spotkanie ministra J. Onyszkiewicza z Polakami w POSKu pod egidą Zjednoczenia Polskiego w dniu 18.XI. br. Z uwagi na spóźniony program wizyty, minister poświęcił nam jedynie pół godziny czasu, odpowiadając na pytania z sali. Mjr A. Blum nie zdążył zabrać głosu przed wyjściem ministra, zaadresował jednak upoważnienie Zebrania na ręce gen. dyw. E. Bołociucha, 1-szego Z-cy Szefa Sztabu, który jako żołnierz Nr 2 III R.P. odpowiadał w imieniu ministra. Zapewnił on nas, że wojsko i cały naród stoją na straży honoru Orderu, czego najlepszym dowodem były uroczystości 200-lecia ustanowienia Orderu. Wyrwało mu się nawet twierdzenie, że przecież jest już Kapituła Orderu. Na tę nieścisłość zareagował z sali sekretarz Zgromadzenia mjr J.M. Wisz, informując generała, że nic o nowej Kapitulie nie wiemy ani od naszego delegata w kraju ani od attaché wojskowego Polskiej Ambasady w Londynie. Generał zrezygnował z odpowiedzi i zajął się drugim pytaniem na temat opieszałości Departamentu Kadr i Odznaczeń MON w odpowiadaniu na pisemne prośby Kawalerów.

VI. WYSTAWA W INSTYTUCIE POLSKIM I MUZEUM im. gen. SIKORSKIEGO.

Dnia 21.11. br. została otwarta w sali Królewskiej wystawa w dwóchsetną rocznicę ustanowienia Orderu V.M. Na słabo zareklamowaną w prasie wystawę stawiała się prócz licznej grupy pracowników Instytutu zaledwie garstka Kawalerów V.M.

Główny organizator p. K. Barbariski, kustosz Muzeum objaśnił zebranym wybór eksponatów z archiwum. Otwarcia wystawy dokonał mjr M. Białkiewicz, członek Zgromadzenia Kawalerów, Kapituły Orderu i Instytutu. Dostarczone przez Zarząd Zgromadzenia eksponaty z wystawy okna POSK, nie zostały wykorzystane. Wystawę, która cieszy się dużym powodzeniem, można oglądać w dni powszednie w godz. 14.00 - 16.00 oraz w pierwszą sobotę każdego miesiąca od 11.00 - 16.00 (tel. 071-589-9247). Z naszego punktu widzenia ciekawym eksponatem wystawy jest kopia dekretu byłego prezydenta na

Uchodźstwie, dotycząca odtworzenia Kapituły Orderu V.M., o które Zgromadzenie od lat walczyło.

VII. NOWI CZŁONKOWIE ZGROMADZENIA

W odpowiedzi na apel zarządu z dnia 6.4. br. lista członków-płatników Zgromadzenia powiększyła się następującymi wpisami:

ppłk F. Florczak	mjr A. Pilich	ppłk dypl. F. Pawlak
ppłk J. Korabiowski	kpt. Nóżka	ppłk S. Wandzilak
kpt. S. Sędzik	chor. M. Koc	ppłk M. Bereza
mjr T. Wielogórski	mjr S. Kondras	ppłk W. Dziewicki
chor. W. Garnowski	mjr J. Bielecki	ppłk A. Kapis
ogn. B. Karalus	mjr R. Kulik	ppłk M. Rudnicki
ppor H. Dudkiewicz	bomb.B. Baliński	ppłk A. Czyński
kpt. S. Toporowski	płk M. Osiczko	mjr L. Rodowicz-Rutowicz

VIII. WALNE ZEBRANIE ZGROMADZENIA

Awizujemy, że walne zebranie odbędzie się w maju 1993 r. Szczegóły będą podane w prasie polskiej.

IX. Z KARTY ŻAŁOBNEJ

Dnia 12.VIII.92 odszedł od nas urodzony 28.III.1897 r. gen. dyw. K. RUDNICKI, kawaler Orderu V.M. IV i V klasy, Niestrudzony Bojownik o Wolność Ojczyzny i Ostatni Kanclerz Kapituły Orderu Wojennego V.M. na Obczyźnie. Liczne grono oddanych mu Kawalerów V.M. wzięło udział w dwóch mszach żałobnych, poświęconych Jego Pamięci. Na uroczystościach złożenia urny na cmentarzu Rakowickim w Krakowie mjr M. Białkiewicz niósł bojowe odznaczenia Generała.

† - mjr Szuksztul Stanisław zmarł 25.VIII.92 - V.M. V klasy: 10661 †

† - ppłk dypl. Putz Tadeusz zmarł 1.XII.92 - V.M. V klasy: 8220 †

CZEŚĆ ICH PAMIĘCI !

Sekretarz Zgromadzenia

(-) J.M. Wisz, mjr art.

Przewodniczący Zgromadzenia

(-) mjr dypl. dr A. Blum

DEKLARACJA

Rok urodz.....

Stopień obecny.....

Imię, imiona.....

Nazwisko.....

Klasa Orderu V.M.....

Numer Krzyża.....

Stopień i Oddział, w którym Order został otrzymany.....

.....

Data otrzymania.....

Posiadany dokument stwierdzając, kto podpisał i data wystawienia...

.....

Obecny adres.....

Numer telefonu.....

Data.....Podpis.....

Druk, oryginał w zbiorach Redakcji Słownika Biograficznego: *Kawalerowie Virtuti Militari 1792 - 1945* w Koszalinie.

Warszawa, 22 czerwca 1993 r.

MINISTER STANU
SZEFE KANCELARII PREZYDENTA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

BKO-40-29-93

Pan

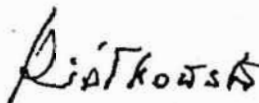
Zbigniew BACHURZEWSKI

Szanowny Panie,

Mam zaszczyt poinformować Pana, że na podstawie art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz.U. Nr 90, poz. 450) oraz art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 16 października 1992 r. Przepisy wprowadzające ustawę o orderach i odznaczeniach, uchylające przepisy o tytułach honorowych oraz zmieniające niektóre ustawy (Dz.U. Nr 90, poz. 451), Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, postanowieniem z dnia 21 czerwca 1993 r. powołał Pana na członka Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari.

O terminie pierwszego posiedzenia Kapituły poinformujemy w terminie późniejszym.

Łączę wyrazy głębokiego szacunku

Janusz Ziółkowski

P O S T A N O W I E N I E

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 21 czerwca 1993 r.

**w sprawie powołania Kanclerza i członków
Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari**

Na podstawie art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz.U. Nr 90, poz. 450) oraz art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 16 października 1992 r. Przepisy wprowadzające ustawę o orderach i odznaczeniach, uchylające przepisy o tytułach honorowych oraz zmieniające niektóre ustawy (Dz.U. Nr 9 poz. 451) postanawiam, co następuje:

1. Na Kanclerza Orderu Wojennego Virtuti Militari powołuję:

Płk Komornicki Stanisław

2. Na członków Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari powołuję

Mjr Bachurzewski Zbigniew

Broniewski Stanisław

Mjr Piotrowski Władysław

Mjr Sawicki Mieczysław

Mjr Zawacka Elżbieta

3. Osoby wymienione w ust. 1 i 2 powołane zostają na okres pięciu

4. Postanowienie wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Lech Wałęsa

Nr 105

1993 grudzień, Londyn. – Komunikat nr 6 Zgromadzenia Kawalerów Virtuti Militari na Obczyźnie**ZGROMADZENIE KAWALERÓW ORDERU WOJENNEGO
VIRTUTI MILITARI**

na Obczyźnie z siedzibą w Londynie

THE VIRTUTI MILITARI ASSOCIATION

203 Gunnersbury Lane London W3 BLJ

tel: 081 992 2931

Londyn

KOMUNIKAT Nr 6

grudzień 1993

I. ŻYCZENIA ŚWIĄTECZNE I NOWOROCZNE

Z okazji zbliżających się Świąt Bożego Narodzenia, Zarząd Zgromadzenia składa Swym Członkom najserdeczniejsze życzenia Zdrowych i Wesołych Świąt oraz pogodnego i szczęśliwego Nowego 1994 Roku.

II. Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU

Zapowiedziane komunikatem Nr 5 pkt II, Walne Zebranie Zgromadzenia odbyło się w dniu 13 czerwca b.r. z obecnością 25 Kawalerów. Zebraniu przewodniczył kol. M. Sawicki, sekretarzował kol. J. Huczyński. Szczegółowy protokół z Walnego Zebrania zdeponowano w aktach Sekretarza Zgromadzenia (patrz ref. W.Z.VIII.) celem odczytania go na następnym Walnym Zebraniu. Dla kolegów, którzy nie mogli uczestniczyć w Zebraniu, informacyjnie podajemy z niego ważniejsze fragmenty.

W obszernym swym sprawozdaniu przewodniczący Zgromadzenia kol. A. Blum poinformował, że zarząd odbył 8 zebrań, na których poruszono następujące sprawy:

- spotkanie członków Zarządu z Min. Obrony Narodowej J. Onyszkiewiczem oraz adres kol. Bluma do gen. dyw. Bołociucha odnośnie obrony honoru Orderu,
- otwarcie wystawy w IPMS w 200-lecie ustanowienia orderu,

- brytyjskie odszkodowania dla żołnierzy P.S.Z., referowane przez kol. A. Środzińskiego,
- projekt wydania broszury Kawalerów Orderu z biogramami i fotografiami członków,
- dokoptowanie członków do londyńskiej Kapituły Orderu (kol. Andersz, Cieślewicz, Bachurzewski i Paśnicki),
- apel prof. B. Polaka z Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie odnośnie wydania słownika biograficznego o Kawalerach Orderu,
- referat płk Łapińskiego odnośnie opublikowania list Kawalerów w jego posiadaniu, koszt wydania i dostępne na to fundusze,
- krytyka książki prof. Wesołowskiego „Order V.M. i jego Kawalerowie 1792-1992”, zredagowana komisyjnie przez Zarząd i oddana do druku w prasie polskiej,
- wydanie książki Kawalerów P.S.Z. przez Zgromadzenie z warunkiem, by każdy wpis był poparty dokumentem odznaczenia z Dziennika Personalnego,
- wystrój okna wystawowego POSK’u na temat KATYNIA według projektu kol. J. Wisza,
- dekret Prezydenta R.P. z dnia 8.12.93, przewidujący odtworzenie Kapituły Orderu V.M. do dnia 22.6.93 referował kol. Z. Bachurzewski.

Po sprawozdaniach sekretarza i skarbnika (bilans £790.00 + gotówka £51.66) na wniosek Komisji rewizyjnej udzielono absolutorium ustępującemu Zarządowi z podziękowaniem. Wybrano Zarząd w tym samym składzie, przedłużając, na prośbę przewodniczącego, jego kadencję o jeden rok.

Przewodniczący: mjr dypl. dr A. BLUM

I wiceprzew: ppłk inż. M. SKOCZEK

II wiceprzew: kpt. W. POLASZEK

Sekretarz: mjr art. J.M. WISZ

Skarbnik: kpt. pil. art. J. PAŚNICKI

Druk, oryginał w Zbiorach Redakcji Słownika Biograficznego Kawalerowie Virtuti Militari w Koszalinie.

Nr 106

1995 grudzień 12, Warszawa. – Oświadczenie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari

Reaktywowanie przez Sejm RP ustawą z 16 października 1992 r. o orderze i odznaczeniach (Dz. U. nr 90, poz.450) Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari oraz powołanie przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej postanowieniem z 21 czerwca 1993 r. kanclerza i członków Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari zakończyło nienormalny stan trwający od września 1939 r., kiedy nadawaniem i weryfikowaniem tego najwyższego i najstarszego polskiego orderu wojennego oraz ewidencjonowaniem jego kawalerów oprócz Kapituły zajmowały się różne polskie władze państwowe i dowództwa wojskowe w kraju i na obczyźnie, nie zawsze zgodnie z ustawą z 1919 r., na którą się powoływano.

Wojna obronna 1939r. zakończyła się rozdarciem terytorium Polski między zaborców, uwięzieniem i zesłaniem do obozów wbrew konwencjom międzynarodowym, nie tylko żołnierzy, lecz i najwybitniejszych przedstawicieli społeczeństwa, wymordowaniem znacznej części kadry oficerskiej w Katyniu i w innych rejonach ZSRR, odtworzeniem na uchodźstwie rządu Rzeczypospolitej, sformowaniem wojsk lądowych, lotnictwa i marynarki wojennej, a w okupowanym kraju utworzeniem państwa podziemnego i konspiracyjnych.

Wielkie mocarstwa, z którymi współdziałali Polacy, połączone wspólnym celem zniszczenia niemieckiego hitleryzmu, nie były jednak zgodne w kwestiach powojennego urządzenia Europy.

Pod presją tych mocarstw w Polsce zaistniał stan politycznej dwuwładzy, stan propagandowego antagonizowania środowisk polskich oraz rozbicia zarówno wojsk regularnych, jak i partyzanckich na siły zbrojne podległe rządowi polskiemu na uchodźstwie i siły zbrojne sformowane w Związku Sowieckim, po jednostronnym zerwaniu przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z rządem polskim w Londynie w dniu 25 kwietnia 1943 r. pod obłudnym pretekstem, jakoby ten rząd nie przeciwstawił się propagandzie niemieckiej oskarżającej Związek Sowiecki o zamordowanie oficerów polskich w Katyniu.

W dniu 28 kwietnia 1943 r. Wanda Wasilewska wygłosiła przemówienie radiowe do zesłańców polskich pozostałych jeszcze w ZSRR po ewakuacji armii gen. W. Andersa stwierdzając m.in., że „rząd polski w Londynie nie reprezentuje Narodu Polskiego” i ogłosiła, że dzięki pomocy ZSRR rozpoczęto

formowanie armii gen. Z. Berlinga, co umożliwi Polakom powrót do ojczyzny najkrótszą drogą. Tę samą opinię, że rząd polski na uchodźstwie „nie odzwierciedla interesów narodu polskiego i nie wyraża jego pragnień” sprecyzował J. Stalin 23 marca 1944 r. w liście do W. Churchila, a w liście z 23 lipca 1944 r., kiedy front był już nad Bugiem oświadczył, że organizacje podziemne kierowany przez rząd polski w Londynie okazały się „elementami pozbawionymi wpływów” i w związku z tym administrację polską tworzyć będą przedstawiciele PKWN powołanego przez ZSRR.

Równocześnie na terenie Polski przystąpiły do działania specjalne siły NKWD pod dowództwem gen. NKWD Sierowa, ukrytego pod pseudonimem gen. Iwanowa, mające na celu likwidację Polskiego Państwa Podziemnego. Pozostawienie na pastwę Niemców stolicy Polski Warszawy i powstania warszawskiego, które J. Stalin nazwał „awanturą warszawską w celu uchwycenia władzy”, czemu dał wyraz w liście W. Churchila i F.D. Roosevelta z 22 sierpnia 1944 r., i podstępne uwięzienie i osądzenie przez rosyjskich sędziów tzw. grupy szesnastu z delegatem rządu na kraj Stanisławem Jankowskim i dowódcą Armii Krajowej Leopoldem Okulickim, których pozbawiono życia, było końcowym aktem tej obłudnej i perfidnej gry, realizowanej przy milczącej aprobacie sojuszników zachodnich. Był to jaskrawy dowód, że deklaracje rządu ZSRR głoszące, że wyzwolenicza ofensywa Armii Radzieckiej przyniosła Polsce suwerenność i demokrację, były pustym frazesem i nie miały służyć wyzwoleniu Polski, lecz ujarzmieniu jej przez obce mocarstwo.

W świetle tych faktów przejęcie w 1943 r. przez powstałe w ZSRR władze Polski Ludowej Najwyższego Polskiego Orderu Wojskowego i Wojennego w czasie, gdy zwierzchnik orderu, Naczelnny Wódz, rząd i prezydent Rzeczypospolitej przebywali wraz z częścią sił zbrojnych poza granicami kraju, a w kraju działała druga ich część - Armia Krajowa, było aktem bezprawnym. Likwidując dekretem PKWN z 1944 r. oraz kolejnymi przepisami organizację Orderu, zmieniając jego odznaki orderowe, zasady nadawania i pozbawiając odznaczonych ich tradycyjnych praw, wprowadzono jak gdyby odrębne odznaczenie o podobnej nazwie.

Ponieważ jednak żołnierze polscy walczący w szeregach Polskich Sił zbrojnych na Zachodzie i szeregach Ludowych Sił Zbrojnych walczyli wówczas przeciwko temu samemu zewnętrznemu wrogowi, i ponieważ przynależność do tych sił zbrojnych nie mogła być w ówczesnych warunkach wynikiem ich swobodnego wyboru, lecz została im w drastyczny sposób narzucona, stwierdzamy, że Orderem tym nagrodzono wiele słusznych zasług żołnierza polskiego położonych nie w imię partykularnych celów politycznych, lecz w pełnej poświęcenia, szczerzej intencji uwolnienia ojczyzny z niewoli ze-

wewnętrznych wrogów. Przed tymi zasługami wyjątkowego osobistego męstwa na polu walki i zbiorowego męstwa całych oddziałów wojskowych wyróżnionych nadaniami Orderu IV i V klasy chyliły czoło.

Równocześnie w obronie i przez szacunek dla tych niewątpliwych zasług stwierdzamy jednak głośno i dobitnie, że praktyka nadań przez władze Polski Ludowej Orderów Virtuti Militari, zwłaszcza najwyższych klas nadanych w bezprecedensowej liczbie przedstawicielom obcego mocarstwa, to obraza honoru polskiego żołnierza. Kanclerz i Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari stwierdzają, że odpowiedzialność za te odznaczenia obciąża sumienia przedstawicieli władz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Niezależnie od narzuconych podziałów sztucznych antagonizmów i głębokich okaleczeń świadomości, Polacy walczyli o wspólny cel - o wolną Polskę. Żołnierzy polskich kawalerów Orderu Virtuti Militari, którzy przelewali krew za ojczyznę i dla chwały Rzeczypospolitej, linia frontów politycznych nie dzieliła i dlatego uważamy, że żaden z żołnierskich czynów wyjątkowego męstwa w walce z wrogiem zewnętrznym nie był czynem daremnym. Uważamy, że wszyscy kawalerowie Orderu Virtuti Militari odznaczeni za walkę zbrojną w obronie ojczyzny przeciwko zewnętrznym jej wrogom przez polskich dowódców pola walki o uznanym autorytecie i zatwierdzonych przez uznane prawem polskie władze państwowe są sobie równi; „divide et impera” stanowili wobec nas tylko wrogowie.

Uważamy, że subiektywne, a niekiedy skrajne tendencje negacji w ocenie żołnierskich zasług, jakie zaistniały w opiniotwórczych środowiskach polskich w Paryżu i w Londynie, a także w kraju, w stosunku do wojny obronnej we wrześniu 1939 r. oraz walk armii podziemnej i powstania warszawskiego były wynikiem goryczy i jawnych samooskarżeń, które skwapliwie wykorzystywali nasi wrogowie do pełnej jadu antypolskiej i pseudoideologicznej propagandy zmierzającej do obezwładnienia odporności psychicznej Polaków, złamania ich wiary w zwycięstwo oraz do dyskredytowania nas w opinii sojuszników. Trujące opary tej destrukcyjnej propagandy unoszą się niestety do dziś.

Dlatego przeciwstawiając się tym niesprawiedliwym ocenom uważamy za słuszne i prawomocne inicjatywy wyższych dowódców pola walki takich, jak np. gen. J. Rómmel, gen. W. Anders czy gen. J. Mazurkiewicz - Radosław, zarówno podczas działań bojowych, jak i po wojnie, podejmowane na gruncie weryfikacji, mimo że w warunkach istnienia politycznej i psychicznej żelaznej kurtyny nie wszystkie mogły być realizowane bądź akceptowane przez londyńską Kapitułę.

W nadaniach zatwierdzonych przez władze państwowe PRL wśród żołnierzy armii generała Z. Berlinga znalazło się wiele nadań Orderu Wojennego Virtuti Militari żołnierzom Armii Krajowej, którzy dzięki przynależności do Ludowego Wojska Polskiego uniknęli aresztowania przez tropiące ich oddziały NKWD gen. Sierowa i zamiast zesłania na Sybir mieli satysfakcję walczyć w operacji berlińskiej. W grupie tej znajdują się również nadania zbiorowe sztandarom istniejących do dziś jednostek wojskowych.

Z tych samych powodów uważamy, że decyzje o zamknięciu nadawania Orderu Wojennego Virtuti Militari podjęte nieomal równocześnie w Londynie i w kraju są słuszne, mimo że wielu zasłużonym żołnierzom należałoby ten order pośmiertnie przyznać.

Kanclerz i członkowie Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari składają niniejsze oświadczenie po zapoznaniu się z dokumentacją historyczną Orderu z okresu drugiej wojny światowej, stojąc na straży honoru Orderu i pełni świadomości odpowiedzialności wobec historii.

Za Kapitułę

Kanclerz Orderu
Wojennego Virtuti Militari
gen. bryg. w st. spocz.

Stanisław NAŁĘCZ-KOMORNICKI

„Polska Zbrojna”, nr 239 z 12 XII 1995 r., s. 10.

Z A R Z A D Z E N I E

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 11 listopada 1976 roku

W sprawie dekoracji Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego

VIRTUTI MILITARI

Pomnika Katyń w Londynie

W hołdzie ofierze życia Żołnierzy Polskich, zamordowanych w 1940 roku w Związku Sowieckich Republik, Pomniku Łódźki czci w Londynie - dekoruje Srebrnym Krzyżem Virtuti Militari.

Londyn, dnia 11 listopada 1976 r.

Prezydent Rzeczypospolitej

Stanisław Ostrowski
Dr. Stanisław Ostrowski

Generalny Inspektor Sił Zbr.

Z. Bohusz-Szyszko
Z. Bohusz-Szyszko
gen. dyw.

L. dz. 274/76

Paryż, dnia 9.XI.1939 r.

L.dz.102/GM/40.-

W uznaniu bohaterskiego, wytrwałego męstwa
dowodzonego przez ludność stołecznego miasta
Warszawy w obronie przeciw najazdowi niemieckiemu,
w zgodzie z uchwałą Rady Ministrów R.P.z dnia 2.X.
1939 r. 1 na podstawie art.4.lit.e.oraz art.9.ust.1.
Ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o orderze wojennym
"Virtuti Militari" /Dz.Ustaw R.P.Nr.33. poz.285 /
n a d a j ę :

KRZYŻ SREBRNY ORDERU WOJENNEGO "VIRTUTI MILITARI"

V KLASY

M I A S T U S T O Ł E C Z N E M U W A R S Z A W I E .

NACZELNY WÓDZ

Sikorski
SIKORSKI
Generał dywizji.

N. L. 102/GM/40 - 8801

**ZGROMADZENIE
KAWALERÓW
ORDERU WOJ.
VIRTUTI
MILITARI
NA OBCZYŻNIE
z siedzibą w Londynie**

Strona tytułowa i redakcyjna
wydawnictwa Zgromadzenia Kawalerów Virtuti Militari
Londyn 1997

- **Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone**

Zgromadzenie Kawalerów Orderu VM na Obczyźnie, 203 Gunnersbury Lane, London W3 8LJ.

© Copyright by The Virtuti Militari Association. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, recording, photocopying or otherwise, without the prior permission of the Association.

- **Praca zbiorowa pod egidą członków Zarządu Zgromadzenia**

Komitet Redakcyjny:

- SAWICKI Mieczysław
- BIAŁKIEWICZ Mieczysław
- SKOCZEK Marian
- WISZ Jerzy Mieczysław
- PAŚNICKI Jan

- **Redakcja biogramów, adiustacja i okładka**

- WISZ Jerzy Mieczysław

- **Skład komputerowy**

- WISZ Alina, b. och. PWSK.
- WISZ Bożena, B. Sc. (Hons)

- **Wydawca: Zgromadzenie Kawalerów Orderu Woj. VM**

- 203 Gunnersbury Lane London W3 8 LJ

- **Drukarnia**

Printed and bound in Great Britain by „POLPRINT”
63 Jeddo RD., London W12 9EE - 1996